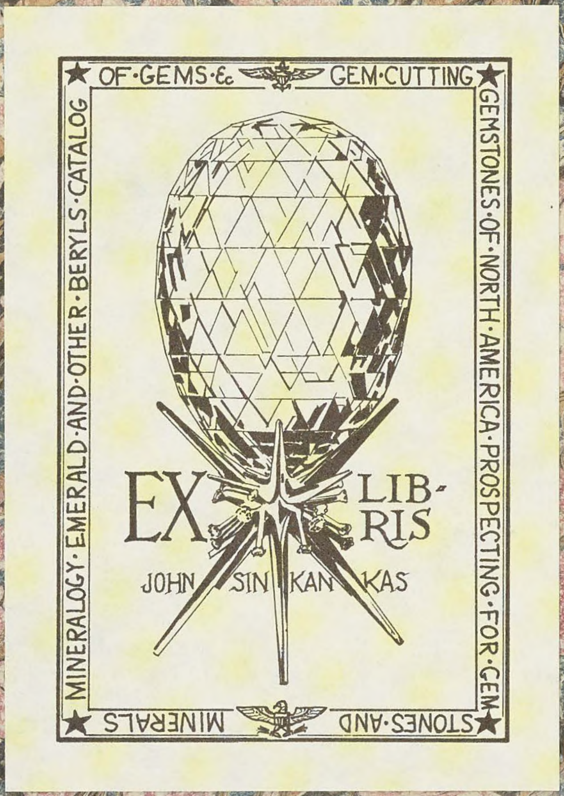

MINERALOGY·EMERALD·AND·OTHER·BERYLS·CATALOG
OF·GEMS·& GEM·CUTTING
GEMSTONES·OF·NORTH·AMERICA·PROSPECTING·FOR·GEM
STONES·AND MINERALS
EX LIBRIS
JOHN SINKANKAS

57.507

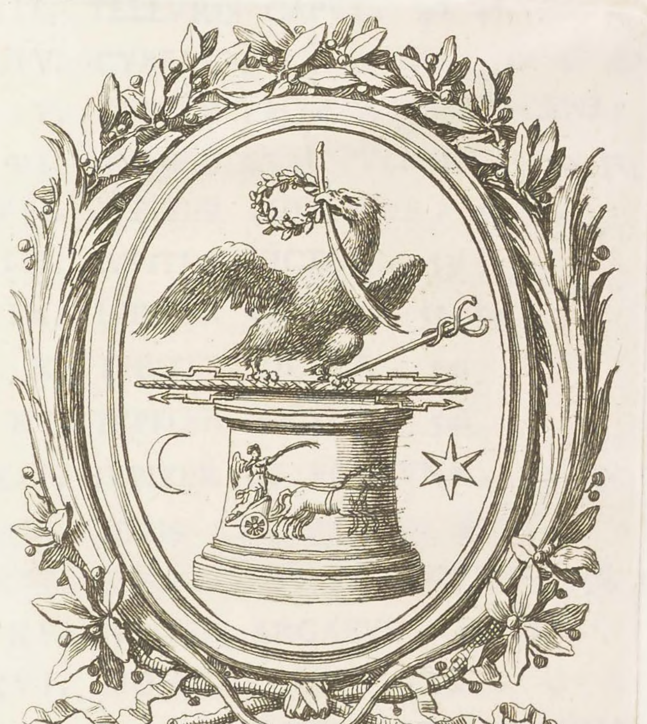
Varia

THESAVRI
GEMMARVM
ANTIQVARVM
ASTRIFERARVM
VOLVMEN II.

BL
RTL010633

THESAVRVS GEMMARVM ANTIQVARVM ASTRIFERARVM

QVAE E COMPLVRIBVS
DACTYLIOTHECIS SELECTAE
AER. TABVLIS CC. INSCVLPTAE
OBSERVATIONIBVS
INLVSTRANTVR
ADIECTA DIATRIBE
DE GEMMIS BASILIDIANIS
ET DVABVS ALIIS

FLORENTIAE. ANNO . IVBIL. CIↃ.IↃ.CC.L.

EX . OFFICINA . TYPOGR. ALBIZINIANA
PRAESIDVM . ADPROBATIONE

ELENCHVS
GEMMARVM
ANTIQVARVM
ASTRIFERARVM
QVAE IN VOL. I. ADFERVNTVR
ET OBSERVATIONIBVS
IN HOC VOL. II. EXPLICANTVR

Tabula I. SATVRNVS. 41. 42.
II. SATVRNI ET SOLIS CAPITA. 44. 45. 46.
III. TELLVRIS CAPVT. 46. 47.
IV. CYBELE IN THRONO. 47. 48. 49.
V. CYBELE LEONEM DEMVLCENS. 49. 50.
VI. CYBELE CVM FVLMINE. 50. 51.
VII. IVPITER MILICHIVS. 51. 52.
VIII. IVPITER VICTOR. 53.
IX. IVPITER VICTOR. 53. 54.
X. IVPITER VICTOR. 54.
XI. IVPITER VICTOR. 54.
XII. IVPITER ET FORTVNA. 54. 55.
XIII. IOVIS CVRRVS. 55. 56.
XIV. IVPITER CVM DIOSCVRIS. 56. 57.
XV. IVPITER ARGAEVS. 57. 58.
XVI. MONS ARGAEVS. 59.
XVII. SERAPIS INTER ZODIACI SIGNA. 60. 61. 62.
XVIII. IOVIS XENII SYMBOLA. 62. 63. 64.

TAB. XIX. CAPVT IOVIS SERAPIDIS. 64. 65.
XX. ISIDIS ET SERAPIDIS CAPITA. 65. 66. 67.
XXI. SERAPIS. 67. 68.
XXII. SERAPIS CVM VII. PLANETIS. 68. 69. 70.
XXIII. APIS ET SERAPIS. 70. 71.
XXIV. AMVLETVM AEGYPTIVM. 71. 72.
XXV. ISIS CVM CASTORVM SIGNIS. 72. 73.
XXVI. ISIS. 73.
XXVII. ISIS. 73. 74.
XXVIII. HORVS. 75. 76.
XXIX. SOLIS LVNAE ET MERCVRII CAPITA. 76. 77.
XXX. SOLIS CAPVT. 77. 78.
XXXI. SOLIS CAPVT. 78. 79.
XXXII. SOLIS CAPVT. 79.
XXXIII. SEPTEM PLANETAE. 79. 80.
XXXIV. PLANETARVM SEPTEM CAPITA. 80. 81. 82. 83.
XXXV. SYMBOLA IV. PLANETARVM. 83.
XXXVI. APOLLO. 83. 84.
XXXVII. APOLLO CAELISPEX. 84. 85.
XXXVIII. SOL. 85. 86.
XXXIX. SOL. 86.
XL. SOL ET VICTORIA. 87.
XLI. APOLLO ET DIANA. 87. 88. 89.
XLII. SOLIS QVADRIGA. 89. 90.
XLIII. SOLIS QVADRIGA. 90.
XLIV. SOLIS QVADRIGA. 91.
XLV. SOLIS QVADRIGA. 91. 92.
XLVI. APOLLINIS SYMBOLA. 92.

Tab. XLVII. APOLLINIS SYMBOLA. 92.
XLVIII. APOLLINIS SYMBOLA. 93. 94.
XLIX. SOLIS SYMBOLVM. 94.
L. SOLIS ASTRVM ET MARSYAS. 94. 95.
LI. SOLIS ET LVNAE SYMBOLA. 95. 96.
LII. SOLIS ET LVNAE SYMBOLA. 96.
LIII. LVNA SILENS. 96. 97.
LIV. LVNA INTER SEPTEM PLANETAS. 97. 98.
LV. SOLIS ET LVNAE AMVLETVM. 98.
LVI. ANVLVS SIDEREVS CVM LEPORE ET PAPILIONIBVS. 99.
LVII. DIANAE CAPVT. 100. 101.
LVIII. LVNAE CAPVT. 101.
LIX. DEAE IGNOTAE PROTOME. 101. 102.
LX. DEA NOX. 102.
LXI. LVNA INTER PLANETAS; 202. 103.
LXII. DIANA EPHESIA CVM SERAPIDE ET FORTVNA. 103. 104.
LXIII. DIANA EPHESIA. 104. 105.
LXIV. DIANA EPHESIA. 105. 106.
LXV. DIANA EPHESIA. 106.
LXVI. DIANA SARDIANORVM. 106. 107.
LXVII. DEA CAELESTIS. 108. 109.
LXVIII. VRANIA. 109.
LXIX. VRANIA. 110.
LXX. MVSA. 110. 111.
LXXI. AESCVLAPIVS INBERBIS. 111. 112.
LXXII. AESCVLAPIVS. 112.

LXXIII.

TAB. LXXIII.	AESCVLAPIVS. 112.
LXXIV.	AESCVLAPIVS ET MINERVA. 112. 113.
LXXV.	VENVS ANADYOMENE. 113. 114.
LXXVI.	VENVS PELAGIA. 115. 116.
LXXVII.	TEMPLVM VENERIS PAPHIAE. 116. 117. 118.
LXXVIII.	TEMPLVM VENERIS PAPHIAE CVM SERAPIDE. 118.
LXXIX.	CVPIDO. 119.
LXXX.	DIOSCVRORVM CAPITA. 120.
LXXXI.	CAPVT IOVIS CVM DIOSCVRIS. 121. 122.
LXXXII.	CAPVT IOVIS INTER SIGNA LEGIONVM 122. 123.
LXXXIII.	HERCVLES ET DIOSCVRI. 123. 124.
LXXXIV.	DIOSCVRI. 124. 125.
LXXXV.	DIOSCVRI CVM LVNA. 125.
LXXXVI.	DIOSCVRI. 106.
LXXXVII.	MERCVRIVS CRIOPHORVS. 126. 127.
LXXXVIII.	MERCVRIVS CVM DIOSCVRIS. 127.
LXXXIX.	MERCVRIVS IN SIGNO TAVRI. 128.
XC.	MERCVRIVS IN SIGNO TAVRI. 128. 129.
XCI.	MERCVRII SYMBOLA. 129.
XCII.	MERCVRIVS. 129. 130.
XCIII.	MERCVRIVS. 130. 131.
XCIV.	MERCVRIVS. 131.
XCV.	MERCVRIVS. 131. 132.
XCVI.	MERCVRIVS. 132. 133. 134.
XCVII.	ANVBIS. 134. 135.
XCVIII.	FIDES. 135. 136.

TAB. XCIX. MINERVA. 136. 137.
C. MINERVA EQVESTRIS. 138.
CI. MARS GRADIVVS. 138. 139.
CII. SPES ET MARS SACRIFICANS CVM GENIO. 139. 140.
CIII. VICTORIA. 140.
CIV. PAN NATVRAE SYMBOLVM. 141.
CV. LVPERCALE SACRVM. 141. 142.
CVI. ARBOR SACRA. 143. 144.
CVII. CERES. 144.
CVIII. CERES. 145.
CIX. CERES. 145.
CX. CERES ET TRIPTOLEMVS. 145. 146.
CXI. ANNONA. 147.
CXII. FORMICA. 148. 149.
CXIII. ABVNDANTIAE SYMBOLA. 149.
CXIV. BACCHVS. 149.
CXV. BACCHANAL. 150.
CXVI. BACCHA. 150. 151.
CXVII. HERCVLES. 151. 152. 153.
CXVIII. HERCVLES LEONICIDA. 153.
CXIX. HERCVLES AMAZONVM VICTOR. 153. 154.
CXX. HERCVLES CERBERVM DOMANS. 155.
CXXI. HERCVLES INTER DEOS RELATVS. 155. 156. 157.
CXXII. GENIVS ANIMARVM DVCTOR. 157. 158.
CXXIII. GENII SYMBOLA. 158. 159. 160.
CXXIV. DEVS PANTHEVS. 160. 161.

Tab. CXXV. DEA PANTHEA. 161.
CXXVI. DEA PANTHEA. 161. 162.
CXXVII. DEA PANTHEA
CXXVIII. DEA PANTHEA
CXXIX. DEA PANTHEA } variis cum ſymbolis et adtributis.
CXXX. DEA PANTHEA
CXXXI. DEA PANTHEA
a pag. 161. ad pag. 164.
CXXXII. FORTVNA. 164.
CXXXIII. FORTVNAE SYMBOLA. 164. 165.
CXXXIV. SIREN. 165. 166.
CXXXV. HARPYA. 166.
CXXXVI. HARPYA. 167. 168.
CXXXVII. HARPYA. 168. 169.
CXXXVIII. SPHINX. 169. 170.
CXXXIX. MONSTRVM CHIMAERICVM. 171. 172.
CXL. MONSTRVM CHIMAERICVM. 172.
CXLI. MONSTRVM CHIMAERICVM. 172. 173. 174. 175.
CXLII. TAVRVS CAELESTIS. 175. 176. 177.
CXLIII. SIGNVM TAVRI. 177.
CXLIV. TAVRVS CVM SEPTEM PLANETIS. 178.
CXLV. CANCER. PISCES. SCORPIVS. 179.
CXLVI. CANCER. RANA. LACERTAE. 179. 180.
CXLVII. LEO. 180.
CXLVIII. LEO. 180.
CXLIX. LEO CERVVM LANIANS. 181.
CL. SOLIS SYMBOLA. 181. 182. 183.
CLI. SOLIS SYMBOLA. 183. 184.

CLII.

Tab. CLII. SOLIS SYMBOLA. 184. 185.
CLIII. SOLIS SYMBOLA. 185. 186.
CLIV. MERCVRII SYMBOLA. 187.
CLV. SOLIS SYMBOLA. 187.
CLVI. ZODIACI SIGNA. 188.
CLVII. MERCVRII SCORPIVS CVM ALIIS SIGNIS. 188.
CLVIII. SCORPIVS. 188. 189.
CLIX. SCORPII SIGNVM. 190.
CLX. SCORPII SIGNVM. 190. 191.
CLXI. CAPRICORNVS. 192. 193.
CLXII. CAPRICORNVS. 193.
CLXIII. CAPRICORNVS ET DELPHIN. 193.
CLXIV. AQVARII SYMBOLVM. 194.
CLXV. NAVIS ARGO. 194. 195. 196.
CLXVI. ROMAE CAPVT. 196. 197.
CLXVII. AQVILAE LEGIONARIAE. 197. 198.
CLXVIII. AQVILAE LEGIONARIAE. 198.
CLXIX. AQVILAE LEGIONARIAE. 198.
CLXX. IVLII CAESARIS SYMBOLA. 198. 199.
CLXXI. IVLII CAESARIS SYMBOLA. 200.
CLXXII. M. ANTONIVS ET CLEOPATRA. 201.
CLXXIII. AVGVSTI INSIGNE. 201. 202.
CLXXIV. AVRIGA VICTOR SACRIFICANS. 202.
CLXXV. EQVES AD BELLVM PROFICISCENS. 203. 204.
CLXXVI. MILITES SOCIVM EFFERENTES. 204.
CLXXVII. MILES EXCVBITOR. 205.
CLXXVIII. HEROS. 205.

TAB. CLXXIX.	VIGILANTIAE MILITARIS SYMBOLVM. 205.
CLXXX.	TROPAEVM. 206.
CLXXXI.	CAPRARIVS. 206.
CLXXXII.	BVBVLCVS. 207.
CLXXXIII.	VIRTVS. 208.
CLXXXIV.	MITHRA. 208. 209. 210. 211. 212. 213.
et CLXXXV.	ANIMARVM TRANSVECTIO. 213.
CLXXXVI.	GEMMA MAGICA. 213. 214.
CLXXXVII.	PASTOR OVIFER. 214.
CLXXXVIII.	pars averſa ANCHORA CVM DELPHINIS. 215.
CLXXXIX.	GEMMA MAGICA. 214.
CXC.	GEMMA MAGICA. 215.
CXCI.	GEMMA MAGICA. 215. 216.
CXCII.	GEMMA MAGICA. 216.
CXCIII.	GEMMA MAGICA. 216.
CXCIV.	Eiuſdem Gemmae pars averſa. 216. 217.
CXCV.	GEMMA MAGICA. 217.
CXCVI.	GEMMA MAGICA. 217. 218.
CXCVII.	GEMMA MAGICA. 218. 219.
CXCVIII. et CXCIX.	GEMMA MAGICA. 219. 220.
CC.	SACRVM CHRISTI MONOGRAMMA. 220.

DACTYLIOTHECAE
E QVIBVS
GEMMAE ANTIQVAE
ASTRIFERAE
DEPROMTAE

ACADEMIA REG. PARISIENS. TAB. 34.

BONARROTIANA, vel ex Ectypis Cl. Senat. Phil. Bonarrotii, vel ex Schedis autographis ab eo delineatis TAB. 2. 9. 22. 23. 30. 37. 38. 40. 48. 51. 55. 56. 65. 69. 70. 75. 81. 84. 88. 91. 93. 100. 104. 105. 111. 114. 119. 134. 138. 139. 146. 149. 151. 156. 160. 167. 190. 191.

Apud Nob. Andream Baroncinium. 87.

CHIAPPINIANA. TAB. 14. 130. 187. 188.

Apud Liborium Cagliarum. 95. 109.
Apud Io. Dom. Campiglia. 35. 101.
Apud Cl. Cauſeum. 12. 27. 68. 79.
Apud Equitem Coratium Patric. Corton. A. E. 117.
Apud Ill. Marchionem Feronium. 26. 28.
Apud Cl. Franciſcum Ficoronium. 161.

GORIANA. TAB. 1. 6. 7. 8. 15. 16. 17. 19. 25. 29. 41. 45. 52. 53. 54. 59. 60. 61. 62. 64. 66. 67. 73. 74. 78. 80. 82. 83. 85. 86. 89. 90. 96. 98. 103. 106. 107. 112. 113. 115. 120. 122. 124. 125. 127. 128. 129. 131. 133.

133. 135. 136. 140. 142. 143. 145. 147. 148. 150. 152. 154. 155. 157. 158. 159. 163. 165. 173. 174. 175. 176. 177. 179. 182. 189.

Ex Abrahami Gorlaei Dactyliotheca. 3. 33. 36. 46. 108. 164. 170. 171. 172.

Apud Nob. Marchionem Maccaranium Tab. 94.

MEDICEO-CAESAREA. 18. 20. 58. 71. 102. 121. 123. 153.

ODAMIANA. 166. 181.

OLIVERIANA. 13. 32. 39. 79.

PASSERIANA. TAB. 4. 5. 10. 49. 92. 110. 116 137. 162. 168. 183. 186. 192. 195. 197. 198. 199. 200.

PLANCIANA. TAB. 193. 194. 196.

STOSCHIANA. TAB. 21. 24. 42. 63. 72. 118. 126. 178.

Apud Cl. M. A. Sabbatinium TAB. 57.

Apud Nob. Com. D. Rodulphum Struglio Aquileienſ. TAB. 184. 185.

VICTORIANA Romae. TAB. 11. 31. 43. 44. 47. 50. 76 99. 141. 169. 180.

Apud D. Equitem Wiſden Anglum. TAB. 144.

IN TABVLAS CC.
THESAVRI
GEMMARVM
ASTRIFERARVM
PROLEGOMENA ET OBSERVATIONES

IOANNIS BAPT. PASSERI

NOBILIS EVGVBINI

I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

ADIECTIS DIATRIBIS III.

Gemmae ex Museo Passerio

PROLEGOMENA
IOANNIS BAPT. PASSERI
IN GEMMAS ASTRIFERAS
I.

OBSERVAVI ſaepeſaepius, GORI CLARISSIME, antiquas inſculptas GEMMAS, quae maximo in pretio apud omnes ſunt, Stellis exornari; quarum ſignificatio eo magis occulta eſt, quo remotior analogia, quam inſcalptis cum imaginibus ipſae Stellae ſervant: quodque plus eſt, non modo occulta, verum etiam inconſtans: nam ſi quae ſimilitudo inter utrumque caput aliquando deprehenditur, in ceteris omnino repugnat. Auget difficultatem incuria Scriptorum, qui haec ſymbola plerumque vel minus apte explicarunt, vel omnino neglexerunt,

perindeac ſi inaniter, & ſupervacanee adiecta olim fuiſſent. Damnat vero hanc noſtram diffidentiam veterum Artificum indoles in ceteris omnibus ſapientiſſima, ut incuriae potius noſtrae, quam illorum vanitati, ſi quid minus perſpicue intelligimus, tribuamus. Ergone in hoc uno, eodemque nobiliſſimo opificii genere degeneravit Antiquitas, & quae in aere, in lapidibus, in argilla figuranda, in ipſis iocis exprimendis tam ſcita fuit, quum Gemmas ſcalperet, deliravit? Non, hercle, ſi quid ſentio: quum praecipue ſtellarum additamentum adeo ſit frequens in Gemmis, ut facile intelligamus, conſtantem aliquam ſignificationem retinere, quam ſine longo uſu adſequi non valeamus.

At huic difficultati nunquam obviam iſſemus, niſi aliquis quandoque exſtitiſſet, qui integrum GEMMARVM ASTRIFERARVM proſpectum nobis exhibuiſſet, in quo promta eſſet comparatio, & commoda meditatio; ut inde, quodam veluti adſcenſu, ad mentem veterum adſequendam pervenire poſſemus. At id etiam beneficium, dum plura, & maiora moliris, optimo conſilio praeſtitiſti nobis, GORI AMICISSIME, qui collectam undique, ex ineditis praeſertim Gemmis, atque e compluribus cum tuis, tum praeſtantium Virorum Dactyliothecis, hanc Imaginum ASTRIFERARVM ſelectam, & inſignem ſeriem, aereis Tabulis inciſam mihi obieciſti, ut quando per otium liceret, commentariolo explicarem. Agebantur tunc Feriae Bacchanales, & altiſſimis nivibus domi obſidebamur, quum tempus ſtudiis optimum nactus, VRANIAM adcivi, cuius ductu caeleſtium corporum ſignificationes in his Gemmis obumbratas perſcrutatus ſum, & hiſce in ſcriptis expreſſi: quod intra breve temporis ſpa-

ſpatium factum eſt ; haud enim mihi diuturniorem quietem conceſſerunt perpetuae curae , quibus Eccleſia Piſaurenſis , cui vicaria ſolicitudine adeſſe debeo , me urget ac premit .

II.

QVVM vero has GEMMAS ASTRIFERAS mihi ob oculis conſtituiſſem , facile cognovi non leviter errare illos , qui in omnium Antiquitatum genere explicando , iiſdem ſemper regulis utuntur : etenim diverſa hominum opificia , quae diverſum uſum , atque finem reſpiciebant , diverſo quoque ingenio , ac mente ornabantur . Itaque ſtellae in Etruſcorum inſcriptionibus aliud nullum praeſtant officium , quam interpunctionis . In operibus doliariis ſtellarum digmata ſignificant officinam , cuius id eſſet inſigne : cuius exemplum videre eſt in ſigillo tegulari apud Cl. Boldettum de Sacris Coemet. pag. 531. num. v. quo etiam referenda ſunt aſtra impreſſa tegulis , quas apud Forum Sempronii erui vidi , dum illius Vrbis praefectura fungerer . Stellae adpoſitae aedificiis , praediis , ac fundis , locum augurio conſecratum denotabant , ut conſtat ex ſchedis Feſti : *Stellam ſignificare , ait Ateius Capito , laetum , & proſperum ; auctoritatem ſequutus P. Servilii Auguris : lamella aerea adſimilis ſtellae locis inauguratis infigatur*. In nummorum ſubſcriptionibus , quae ſpectant ad notas Monetalium , ſtellae , lunulae , fulmina , & his ſimilia , denotant peculiares metalli maſſas , ſeu flaturas , ut unius bonitas ab altera diſcerneretur ; ne , ſi quod vitium deprehen-

deretur in nummo , incerto auctore , impune latitaret. Quandoque ſtella * in nummis Campanorum aereis unciam denotat , & multiplicata totidem uncias . In argenteis vero qua Romanis , qua Samniticis aut Campanis * denarii nota eſt. In Lucernarum diſco ſtellae Deorum ſymbola ſunt , & ad illorum religionem pertinent, & quodammodo ſimulacri vicem obtinent , ut in honorem Deorum accenſae , aram ſimul , & Numen miniſtrarent . Aſtra in clypeis praecipuas Legiones indicant , ut turbatis in bello rebus quiſque contubernales ſuos dignoſceret , quod adlatis auctoritatibus declarabimus in Notis. Rurſus in globis , qui in nummis , gemmis , aut marmoribus expreſſi ſunt , & quibus Dii quandoque inſident , ſignatae ſtellulae totum caeli orbem , eiuſque ſigna demonſtrant . Multas alias ſtellarum ſignificationes prout diverſis operibus adplicantur , petere licet ex Horo Apolline in Lib. de Hieroglyphicis I. Cap. XVII. *Depicta ſtella , modo Deum ſignificat , modo noctem , modo vero tempus , interdum vero hominis maſculi animam :* quibus addo nummos Conſtantini Magni , eiuſque filiorum , in quibus Romanae Vrbis imago in caſtri modum expreſſa eſt , ſtella ei imminente , quae Imperatorem deſignat , addita epigraphe : PROVIDENTIA AVGVSTI. In aliis vero nummis ſtellatus orbis arae impoſitus cernitur, quem ſuperſtant tres ſtellae , quae Conſtantini ſobolem indicant , adhuc incolumem , cum inſcriptione : BEATA TRANQVILLITAS.

III.

Si vero perſcrutemur quid demum ſtellae ſibi velint in Gemmis, non ita facile adſequemur, quum haec Antiquitatis provincia omnium ampliſſima ſit, ac univerſas paene rerum ſpecies complectatur, nec ullis aliis finibus concludatur, quam libidine ingeniorum. Sed ut aliquibus ſaltem legibus rem vagam perſtringamus, ad ſex fere capita GEMMAS ASTRIFERAS referemus. Horum primum complectitur ſtellas *ſymbolicas*, & non ſui, ſed alterius rei, cum qua analogiam habent, ſignificativas, ut ecce in Auguſtarum nummis ſtellae aliquando conlatae divinitatis indicium praeſtant, quod putarent illarum animas in caelum receptas aſtris ipſis inſidere; quam quidem ideam imitati ſunt Scalptores Gemmarii, qui eundem typum a nummis ad lapillos tranſtulerunt, ut infra adnotabimus. Huc etiam referenda eſt ſtella capiti Caeſaris, aut Auguſti praefixa, vel adiecta eorum ſymbolis, quod in plurimis aliis obſervavimus. Haec tamen ſignificatio deſumta eſt ab illius ſtellae adparitione, de qua meminit Suetonius citandus ad Tab. CLXX. quo etiam adluſit Ovidius Metam. XV. verſ. 842.

Hanc animam interea caeſo de corpore raptam
Fac iubar, ut ſemper Capitolia noſtra, Forumque
Divus ab excelſa proſpectet Iulius aede.

Nec impar opinio de ſucceſſore Auguſto habita eſt, quum eius imago in nummis ſtella inſignita videatur: quod etiam loco citato idem Ovidius de eo vaticinatus eſt:

Nec,

Nec , niſi cum ſenior ſimiles aequaverit annos ,
Aetherias ſedes cognataque ſidera tanget .

Aliquando ſtellae in Gemmis inciſae Solem indigitant , praecipue cum ſolitariae ſunt , vel inter ſilentis Lunae cornua conlocatae : quae ſecundam Claſſem GEMMARVM ASTRIFERARVM complectuntur . Quod vero Sol , & Luna per haec ſigna indicata ſint , duplex ratio adduci poteſt , uſus nempe antiquiſſimus ab Orientalibus exceptus , qui Solem , & Lunam in nummis , & monumentis per haec indicia demonſtrabant : demum & ſculpturae maior facilitas , praeſertim in anguſtiſſimis Gemmarum ſpatiis . Sed cur Sol & Luna in Gemmis ſculperentur , in cauſa fuit vel religio , qua quiſque illos ſibi propitios precabatur , ut cuſtodes & obſequentes haberet , ſeu omen ab Aſtrologiae legibus deſumtum , quum in alicuius genitura Sol & Luna in opportunis locis diſpoſiti , felicem vitae curſum portenderent .

Vbi vero Soli , & Lunae multiplices ſtellae coniunguntur , aliquando totidem Planetas deſignant , e quorum fauſta radiatione proſperam ſortem ſibi repromittebant , & hae mihi Gemmae tertiam Claſſem conficiunt ; quos tamen Planetas illae indicent declarare nequaquam poſſumus ; nullis enim praecipuis eorum ſymbolis , aut notis , quibus ab Aſtrologis Planetae indicari ſolent , diſtinguuntur : vix enim pauciſſimos inciſos lapillos uſque adhuc obſervavi , in quibus Aſtrologici characteres ſignati ſint ; quapropter dicendum eſt , eorundem Planetarum differentiam illis tantum innotuiſſe , qui Gemmam ſcalpendam curabant . Hic vero ſtellarum numerus aliquando totum Planetarum ſeptenarium aequat .

Si

Si vero hunc numerum ſtellae excedunt in Gemmis, iam non Planetas, ſed totum Caeli complexum ſignificant; & huiuſmodi Gemmas in quartam Claſſem ablegandas cenſui. Harum vero pulcherrimum ſpecimen contemplandum proponimus in Gemma, ubi Solem inter ceteros Planetas expreſſum videmus duodenis ſtellis circumſeptum, quorum numerus vel menſibus reſpondet, vel ſignis Zodiaci, per quae Sol permeans cum erroribus, totum anni ſpatium complet; nam ita per quatuor angulos eaedem ſtellae diſpoſitae ſunt, ut totidem anni tempora videantur deſignare.

Quintam Claſſem conſtituunt ſtellae ad Zodiaci ſigna pertinentes, quarum plurimas circa finem Operis in ordinem digeſſimus. Haec vero facile diſtinguuntur ab eorundem ſignorum iconiſmis, quibus ſtellae coniunctae ſpectantur.

Poſtremam Claſſem conſtituunt cetera caeleſtia Signa, quae praeter Zodiacum, utrumque ornant Hemiſphaerium Boreale, atque Auſtrale, ut Lyra, Delphin, Navis Argo, Hercules, Pegaſus, Vrſa, ceteraque huiuſcemodi, quorum non pauca in hac Collectione in ordinem redacta ſunt: quae ſenaria diviſio cunctas fere ASTRIFERAS GEMMAS, quotquot ſunt, & futurae erunt, commode complectitur.

IV.

TRIPLEX vero cauſſa adduci poteſt, cur Veteres haſce ſtellas in Gemmarum anulis inſculpſerint: religio nempe, virtus naturalis, & augurium. Primam fa-

facile adſequemur, conſiderantes, quam tenaciter ſuperſtitioni Veteres addicti fuerint, qui non modo elementa Deorum commentis impleruntt; ſed & ſingulas quoque rerum omnium partes praecipuis Diis adtribuerunt. Quis enim non derideat cum Auguſtino Lib. IV. de Civit. Dei Cap. 8. Deum *Forculum* Praefectum foribus, *Cardeam* cardinibus, *Limentinam* limini oſtiorum, & *Seiam*, *Segetiam*, & *Tutelinam* pro diverſa frugum aetate adſignatas: quin & pro variis hominum aetatibus totidem Deos Cuſtodes addictos. Nil propterea mirandum eſt, ſi Deos, quibus ſeſe committebant, vel in anulis ſculperent, vel per ambages ſymbolorum ſubindicarent ſecum perpetuo deferendos.

Hac tamen ſuperſtitione non contenti, virtutes quaſdam in Gemmis adſtruebant, quae naturali poteſtate mala quaedam depellerent. Adceſſerunt Magorum promiſſa, qui occultas quaſdam Gemmarum virtutes praedicantes, genus hominum errori pronum ſuperſtitionibus obruerunt. Exempla non pauca huiuſce vanitatis eruuntur ex Orphei Libro *de Lapidibus*, ubi haec profert de Cryſtallo:

Illum ſiquidem in manibus habens, circa Templum venias:
Non aliquis tibi Beatorum negabit petitionem.

Rurſus de Iaſpide:

Et politum portans vernantem Iaſpim
Sacra faciens aliquis, Beatorum floret cor,
Et ipſi fructiferas nubibus ſaturabimus terras.

Item de Achate:

Qui

Qui ipſum accipiens in ſuis manibus tenuerit,
Deſiderabilem mulieribus poterit virum facere;
Et demulcebit verbis homines: et omnia portans,
Quaecumque petet, perveniet domum gaudens,
Et morbo laborans reſtituetur. ———

Lapidem quoque e cervi capite extractum celebrat, quod perpetuam inter coniuges concordiam ſervet. Eiuſdem credulitatis idoneum teſtimonium profert nobis Plinius, qui Lib. XXXVII. Cap. 9. de Iaſpide, ita ſcribit: *Totus vero Oriens pro amuletis traditur geſtare eam, quae ex iis ſmaragdo ſimilis eſt, et per tranſverſum linea alba media praecingitur.* Sequenti vero Cap. 10. tot et tantas lapidum virtutes enumerat, ut eas tranſcribere pigeat. Praetereundum tamen non eſt, fuiſſe, Plinio eodem auctore, qui putarent, hanc ineſſe lapidibus vim, tempeſtates avertendi, ſiſtendi flumina, et invictum reddendi in agonibus hominem.

His tamen nugis minime contenti, adiecerunt Gemmis aſteriſmos, et characteres, quos ſtatis quibuſdam anni temporibus inciſos, potentiſſimos eſſe ad mala avertenda, et bona conſequenda, effutiebant; ut clare demonſtrat Philoſtratus in vita Apollonii Lib. III. Cap. XIII. *Scribit praeterea Damis, Iarcham ſeptem anulos Apollonio dediſſe, ſtellarum ſeptem nominibus inſignitos: quorum ſingulos diebus ſingulis geſtavit Apollonius, iuxta dierum nomina illos diſtinguens.* Idem Plinius loco nuper citato aliquid profecto ſimile in Amethyſtis factum fuiſſe refert: *Magorum vanitas reſiſtere ebrietati eas promittit: praeterea ſi Lunae nomen, ac Solis ſcribatur in his, atque ita ſuſpendantur collo e capillis cynocephali, vel plumis hirundinis, reſiſtere veneficiis. Iam quoque adeſſe Reges adituris. Gran-*

dinem quoque avertere , et ſimilia ; locuſtas etiam precatione addita , quam demonſtrant ; nam ſmaragdis quoque ſimilia promiſere , ſi Aquilae ſcalperentur , aut Scarabei : quae quidem ſcripſiſſe eos non ſine contemtu , et irriſu generis humani arbitror .

Adcedit Trallianus , inſignis apud Antiquos Medicus , de corporis humani vitiis Lib. III. Cap. 48. qui coli doloribus ita occurrendum tradit : *Ligacula igitur Phyſica , et characteres , quorum celebris uſus eſt , memorare conſentaneum videtur ; nam ea quoque adhibita mirifice cruciatus placare , vel protinus tollere conſueverunt : qua de re non ſine delectu quaelibet , ſed ea potiſſimum , quae partim a priſcis Medicis , partim a nobis quoque experientia cognita ſunt , a coli doloribus praeſervare , in medium referre , et deſcribere .* Et paullo poſt : *Praeſentis quoque auxilii , geſtamen eſt lapis Medicus ſculptilis , ſi in eo recta Herculis imagine leonem ſuffocante , inſculpta aureo anulo incluſus , in digito geſtetur .* Sed ab hac vanitate neque Galenus ipſe immunis fuit , qui de Iaſpidum virtute haec vel credidit , vel credenda obtruſit : *Proprietatem vero aliqui quibuſdam lapidibus ineſſe teſtantur huiuſmodi , qualem revera habet viridis Iaſpis , iuvans et ſtomachum , et os ventriculi , ſi adligetur . Inſerunt et anulis ipſum aliqui , et ſculpunt in eo radios habentem Draconem , quemadmodum et Rex Necepſos in XIII. Libro .* Nec longe abit antiquus alter Philoſophus , cuius auctoritatem recenſuit nobis inſignis Aſtronomus Argolus de Diebus critic. Lib. I. Cap. 8. *Thebit , certe Philoſophus maioris , quam nominis , ſcientiae , ad effectus miros ſideralem ſcientiam adhiberi poſſe putat : captaque ſtellae virtute , accipi iubet lapidem , herbamque ſtellae ſubiectam ; mox et anulum conflare , ſive aureum , ſive argenteum velis , cui lapillum*

pillum indas : idque vero auſpicate fieri praecipit , ſtellam Luna ſubeunte, aut ſpectante, adſpectu trino, vel ſextili; ſtella vero caeli medium percurrente , aut in adſcenſum conſtituta. Inter Philoſophos vero , qui multum hiſce ſignaculis in lapidibus impreſſis detulerunt, ſilentio praeteriri non debet Philippus Paracelſus, vir alioquin doctus, et facile Chimicorum anteſignanus , qui multis Tabulis ſeriem illorum exhibuit .

At inter ceteros etiam , qui huic ſcientiae inluſtrandae , et augendae navarunt operam, facile principem locum obtinet Camillus Leonardus Piſaurenſis noſter , vir inprimis nobilitate conſpicuus , et in re medica nemini ſuae aetatis ſecundus , qui ſummo ſtudio , et , quod mirum eſt , pro ſui temporis conditione , tantam gemmarum, pretioſorum lapidum , et marmorum cognitionem adeptus eſt , ut vix ſupra hoc ipſo quo vivimus ſaeculo , harum lauticiarum abundantiſſimo , fieri potuiſſet . Sed quia acri ingenio erat , atque ad obſcuriora quaelibet indaganda diſpoſito , veterum omnium traditiones , et ſcripta defloravit, quibus occultae lapidum virtutes extollebantur. Concinnavit propterea opellam illam , *Speculum Lapidum* inſcriptam , quam Caeſari Borgiae tunc rerum Domino dedicavit . Quia vero totus eſt in hiſce virtutibus lapidum extollendis , non integrae Religionis quandoque habitus eſt , ut non dubitaverit Chifletius in Gemmas Abraxeas Cap. I. illum inter Baſilidianos recenſere . Sed ab hac inuſta nota illum facile liberabimus , ubi obſervemus, ipſum in hiſce virtutibus recenſendis , illis praeſertim , in quibus ſuperſtitio aliqua indita ſit , Hiſtoricum magis , quam Philoſophum egiſſe , ea ſimul colligendo , quae ſparſim ceteri antiquiores Auctores tradidiſſent : in qua re-

revera nullus illius adſenſus deprehenditur, quo eius clarum nomen labefactetur. Opportunum vero duximus eius auctoritatem in hiſce Gemmis explicandis in medium identidem proferre.

Quum enim viderem quamplurimas ex GEMMIS ASTRIFERIS ſuperſtitioſis emblematibus abundare; ut illas explicarem, ſeu ſaltem a ceteris ſeiungerem, operae pretium fuit earum ſenſus ab illorum penetralibus expiſcari, et eorum ſcrinia pandere, ut tandem intelligeremus quid illis conſilii fuerit, et quid in animo habuerint dum iſta factitarunt. Id etiam ſaepe de Aſtrologis diximus, quorum deliramenta adeunda nobis fuerunt, ut illorum aenigmata Gemmis conſignata diſſolveremus. Ceterum harum ſculpturarum vanitatem explodit loco citato idem Galenus, qui parem vacuo lapidi virtutem adtribuit, quam ſignato: *Huius quidem lapidis experientiam idoneam habeo* (de viridi Iaſpide loquitur) *qui et torquem ex huiuſmodi capillis confeci; et appendi ex collo ita demiſſam, ut tangerent os venticuli. Videbantur autem non minus iuvare, quam ſi ſculpturam haberent, quam Necepſos ſcripſit.*

V.

VVLGATIOR Claſſis GEMMARVM ASTRIFERARVM peculiarem horoſcopum continet illorum, qui Gemmas in ſui uſum inſculpendas commiſerunt. Neminem vero, qui vel leviter Aſtronomiam adtigerit, latere puto, totum Caeli gyrum ab Aſtronomis in duodecim partes dividi, quae ab Orizonte, et Meridiano una cum quatuor

tuor aliis circulis, qui utrumque in duobus punctis ſecant (circulos *poſitionum* vocant) diſterminantur. Harum prima, quae a puncto, ſeu cardine Orientis deorſum vergit, *Aſcendens*, *Horoſcopus*, *et locus vitae* adpellatur; inde enim et temperamenti, et futurae ſalutis, et indolis, demum et futurae vitae omen potiſſimum mutuatur. Illam, quae inferius ſequitur, *domum ſecundam* vocant, ſeu *ſuccedentem*, et adtribuunt *divitiis*. Tertia *conſequens*, ſeu *cadens*, dicitur *domus Fratrum*. Succedit imum Caeli in quarta, diciturque *domus Patrum*, ſive *Avorum*. Quincta domus *ſuccedens* nuncupatur, *fortuna filiorum*, *et voluptatis*. Sexta *valetudini*, *et malae fortunae* adtribuitur. Septimam, quae Occidentis cardinem obtinet, dicunt *connubii domicilium*. Octava, quae illi imminet, *piger locus* habetur, et *domus mortis*, *et hereditatum*. Nona domus, quae *bona* habetur, ad *dignitates*, *et artes* pertinet. Decima culmen, ſeu faſtigium Caeli, *Domus regia* dici ſolet, unde maxime poteſtatem, et auctoritatem ominantur. Vndecima, quam appellant *bonum Genium*, ad amicos pertinet, et *Principum familiaritatem*. Duodecima tandem, ſeu cadens ad cardinem Orientis, *malus Genius* nuncupari ſolet, a mala eius ſignificatione, et domus eſt *inſidiarum*, et *hoſtium occultorum*.

Iam vero Zodiaci ſigna, quae dato tempore eaſdem domos adtingunt, naturam domorum induunt: maximaque ratio haberi ſolet, quem cuiuſque ſigni gradum adtingat cuſpis, ſeu initium eiuſdem domus. Praeterea rimandum eſt, qui Planetarum in iiſdem domibus, praeſertim vero in Horoſcopo, verſentur: magnumque negocium faceſſit, an ſignum illud Planetae ſit *proprium*, an *alienum*. Hinc enim Planetarum *poteſtates*, ſeu *dignitates*,

vel

vel e contra *debilitates* deſumuntur. Nec minor auctoritas traditur ſtellis fixis, quae in eadem domo numerantur, illis praeſertim, quae mole et luce ſpectabiliores habentur: quibus, ſive ob coloris ſimilitudinem, ſive ob quoſdam effectus uniformes, naturam Planetarum adtribuunt Aſtrologi. Nec parum relevat, quo adſpectu ſe invicem Planetae reſpiciant, inter quos *oppoſitio*, et *quadratus*, infauſta habentur; *trinus* vero, et *ſextilis*, beneficus. Multa alia quoque in conſideratione habentur circa aliquorum Planetarum poſitionem, quae aliquando cetera indicia perturbant, et *Aphetas*, et *Aneretas* vocant, hoc eſt *Eductores*, et *Abſciſſores*: quod vel e periculo tollant, vel bonum omen reſcindant. In hiſce obſervationibus diutius fortaſſe immorati ſumus, non quod illis quidquam deferamus; ſed quia ad has Gemmas explicandas, in quibus haec ſcientiae ſemina ſparſa ſunt, neceſſaria videbatur Aſtrologiae non *ſcientia*, ſed *hiſtoria*, quam unice didiciſſe profitemur.

VI.

QVANTVM vero Antiqui detulerint Aſtrologorum promiſſis, quae illi ex ſiderum poſitionibus eruebant, facile colligitur ex his, quae habentur apud Euſebium de Praepar. Lib. v.

Cui non mortali iucundus in aere character,
Argentove nitens, aut fulvo expreſſus in auro:
Cui, non cara homini, quae caelitus ipſa gubernans,
Diverſas hominum ſoleam committere ſortes.

Omnium

Omnium vero antiquiſſima auctoritas, quae Aſtrorum influxibus defert, eſt penes Orpheum, vel alium quemcumque eius nomine circumlatum, in illorum hymno:

———— ſemper generantia omnia
Fato debita, omnis Fati ſignificatoria exiſtentia:
Mortalium hominum ſemper adminiſtrantia vitam.

Apud Ptolemaeum huius ſcientiae principem crebra eſt quoque huius caeleſtis virtutis commendatio, potiſſimum vero in Quadr. *Evidentiſſimum eſt diffundi vim quamdam ab aetherea natura in univerſa terrae circumpoſita: quaeque ſub Luna ſunt omnia corpora aetheris motibus agitari, ut quidquid in terra, aëre, et aquis naſcitur, animantium, et germinum.* Et Macrobius in Somn. Scipion. Lib. I. Saturnal. haec de illa habet: *Ipſarum vero ſtellarum curſus ordinem rerum humanarum, ut quibuſdam videtur, pro poteſtate diſponunt; vel, ut Plotino conſtat placuiſſe, ſignificant.* Et Q. Curtius Lib. V. *Errant, quibus forte ac temere humana negocia volvi, agique perſuaſum eſt. Equidem aeterna conſtitutione crediderim, nexuque cauſſarum ſuperiorum, partim latentium, partim evidentium, ſuum quemque ordinem ab immutata lege percurrere; Deo tamen haec pro arbitrio ſuo conſentiente, et permittente.* Huc reſpexit Iuvenalis Sat. VII. verſ. 194.

———— Diſtat enim, quae
Sidera te excipiant modo primos incipientem
Edere vagitus, et adhuc a matre rubentem.

Et Perſius Sat. V. verſ. 48.

Parca

Parca tenax veri, ſeu nata fidelibus hora,
Dividit in geminos concordia fata duorum,
Saturnumque gravem noſtro Iove frangimus una.

Haec vero opinio eo magis invaluit, quia fuerunt qui crederent, ſingulas ſtellas ſingulis hominibus, tanquam vitae comites, eſſe adſignatas: quem errorem ita explodit Plinius Lib. II. Cap. 8. *Hinc redeamus ad reliqua naturae ſidera, quae adfixa diximus mundo; non illa, ut exiſtimat vulgus, ſingulis adtributa nobis, et clara divitibus, minora pauperibus, obſcura defectis, ac pro ſorte cuiuſque lucentia, adnumerata mortalibus.* At haec inanis credulitas facile hauſta eſt ex Platone, qui ita in Timaeo loquitur: *Denique quum univerſum conſtituiſset, aſtris parem numerum diſtribuit animarum, ſingulis ſingulas adhibens: eiſque tanquam vehiculo impoſitis, monſtravit univerſi naturam, ac leges fatales edixit .... Atque illum, qui recte curriculum vivendi a natura datum confecerit, ad illud aſtrum, cui adcommodatus fuerit, reverſum, beatam vitam acturum.* Haec vero, et ſimilia dogmata, quum Antiquis maxime cordi eſſent, atque in illis conſtanter quidem, ſed ſemper inaniter caligarent, ſtellam ſui comitem, futurumque domicilium maxime verebantur, magnamque auctoritatem ceteris, ſub quorum dominatu orti eſſent, adtribuebant, illaſque in Gemmis ſignabant, ut incluſae anulis, perpetuo obtutu ſpem confirmarent. Ab hac tamen credulitate neque ipſi Chriſtifideles aliquando immunes abierunt, qui poteſtatem aliquam Phyſicam in ſubiecta corpora admittentes, caeleſte thema in anulis deferendum inſculpſerunt: quod manifeſte probat Gemma illa, quam vulgavit Cangius in Diſſertatione de *Inferioris*

aevi

aevi Numiſmatibus , in qua capita Iovis , Solis , et Lunae conſpiciuntur , quorum priori ſacrum Chriſti Monogramma praefixum eſt . Multi multa de hoc nexu ſpeculati ſunt ; ſed , ut facile Chriſtianos vindicemus , dicendum eſt , ipſos aliquando per haec ſigna non *Religionem* , ſed *Naturam* expreſſiſſe : quam ut elegantius Sculptores exprimerent , Planetas ipſos , uſitata Veteribus forma , ſub humano adſpectu expreſſerunt , uti probant exempla non pauca , quae ad Gemmam CC. non ad incuſandam veterum Chriſtianorum ſimplicitatem , ſed defendendam , cumulavimus .

Ne tamen putemus Gemmas iſtas , quas horoſcopas libenter libuit nuncupare , caeleſtem poſitionem , ſeu *thema* , iuxta Mathematicorum praeſcripta , repraeſentare : id enim neutiquam factum eſſe ab Antiquis , conſtanter credimus : Gemmae veterum adludunt potius , et per ambages indicant magis , quam exprimunt illam Caeli conſtitutionem , ſub qua quis natus eſſet . Nam Gemmarii Artifices picturae gratiam , et venuſtatem libentius , quam Aſtrologiae leges , ſequuti ſunt . Difficillimum propterea eſt de hiſce Gemmis genethliacis iudicium proferre , atque ex illis *decreta* , ut aiunt , eruere ; quum haec non ex unius , aut alterius ſtellae coitu , ſed ex tota Caeli poſitione deſumantur : quod non obſcure indicavit Iulius Firmicus Aſtronomic. Lib. V. Cap. 4. *Sed haec progeniturae menſura decernuntur , ac pro ceterarum ſtellarum miſtura , et rationibus , radiationibuſque , quas in omnibus ſervare , ac meminiſſe conveniet* . Quod antea monuerat Manilius Aſtronomic. Lib. II. verſ. 642.

Nec ſatis eſt tantum Solis inſiſtere ſignis :

Contemplare locum Caeli, ſedemque vagantum.
Parte genus variant, & vires linea mutat.

Et Lib. IV. verſ. 294.

Sed nihil inſemet totum valet: omnia vires
Cum certis ſociant ſignis ſub partibus aequis,
Et velut hoſpitio mundi commercia iungunt,
Conceduntque ſuas partes retinentibus Aſtris.

Nam aliquando obſervant Aſtrologi auſpicatiſſimos Planetarum adſpectus alterius ſiniſtro occurſu funeſtari, et, ut ait Plinius Lib. VII. Cap. 49. *incidi occurſu maleficorum ſiderum, aut etiam radiis eorum, Soliſque*: ut nemo ipſorum audeat, niſi tota poſitione perſpecta, iudicium proferre. Fateor aliquando in Gemmas genethliacas incidiſſe me, in quarum orbe plures Planetae ita diſpoſiti erant, ut Sculptor videretur non fortuito conſilio, atque oſcitanter ea diſpoſuiſſe, ſed aſtronomice illa conlocaſſe, prout in Caeli orbe ſtatuto quodam tempore conſtitiſſent. Hoc praeſertim in Tab. XXXIV. atque in multis aliis ſimilibus diligenti meditatione, atque ſubtili indagine ſcrutatus ſum. Sed res adeo in incerto verſatur, ut maluerim potius ſpeculationem hanc meam vix leviter delibatam explodere, quam labore fortaſſe inani promovere; quippe qui longo uſu didicerim, Veteres noſtros ſua opera, ut poſteros inſtruerent, non ut deciperent, aut irrito labore in aenigmatibus detinerent, adornaſſe: nec dubitaverim, ipſos Antiquos, ſi modo argutas quaſdam ſuorum operum explicationes legerent, eas non ſine hilari riſu fore excepturos.

Quod

Quod magis incertam reddit hanc minutam indaginem, illud eſt, quod Planetarum aſteriſci non ſemper locum poſitionis indigitant; adeoque probabile ſit, aliquando adpoſita fuiſſe ad tempus ſignificandum. Nam eadem ratio, quae nobis ſuadet illos fuiſſe adpoſitos relative ad caeleſtes domos, unde thema emergit; eadem fere nobis ſuggerit ſignificare poſſe diem natalis, atque illius horam, quae pariter per Planetarum ſchemata deſignantur, eorumque nominibus diſtinguuntur. Conſtat enim veteres Aſtrologos ſpeculationum vanitatibus mirifice deditos (quod etiam adnotavit Gyraldus *de anno, et menſe* circa finem, ubi de horis agit) ſingulis XXIV diei horis Planetarum dominium adſignaſſe, eoque ſpatio illos humanis rebus praeeſſe, et mortalia diſponere; ideoque magnam ab illis habitam eſſe rationem, qua quiſque hora natus eſſet. Saturnus itaque primae horae diei ſuae dominabatur, Iupiter ſecundae, Mars tertiae, Sol quartae, Venus quinctae, Mercurius ſextae, Luna ſeptimae. Rurſus repetito ordine, Saturnus imperabat octavae, et ſic deinceps. Quia vero poſt horam XXIV. quae Marti tribuebatur, ſuccedebat hora Solis; ſic dies ſequens ab ipſo denominatus eſt: ſuccedente vero hora illius ſecunda, iuxta ordinem caeleſtium orbium, tutela Veneris, dein Mercurii, et Lunae recurrebat, Saturnus hora quincta, ſervatoque eodem ordine Mercurius hora XXIV. quem excipiebat hora I. ſequentis diei Luna, quae pariter illi diei nomen largiebatur; unde dies Lunae: quam ſupputationem ſi in ceteris diebus repetamus, perſpicuum erit, nomina cuiuſque diei ab eo Planeta profluxiſſe, qui in primam illius horam incidebat; nam ceteroquin Planetarum ordo in hebdomadae diebus denominandis nullam penitus ad caeleſtem ordinem rationem

habet . Quam vero futilis fuerit haec obſervatio , atque unice ad miſellorum credulitatem extorquendam , vel ex hoc uno conſtat , quod horarum numerus homini arbitrarius ſit . Si quis enim , inſciis Planetis , lege lata diem , et noctem in duodecim tantum horas diſpertiatur , tutela Planetarum perturbatur , miſcetur , confunditur ; nec iam quidpiam cum hominibus poſſunt , nec horae iſtae planetariae quidpiam amplius valent : praeter quam quod nulla phyſica ratio adferri poteſt , cur Planetae , quorum directio adeo grandis eſt , et ampliſſimis periodis definita , alterno concurſu per haec minuta temporis ſpatia nobiſcum communicent , praeſertim quum altiſſime latent , et longo receſſu protelantur .

Quia vero Antiquitas hiſce ineptiis a ſuperſtitione enatis arctiſſime detinebatur , adeo huic diſtributioni deferebat ; ut ſicut horae planetariae diem praeſignaſſent , diem inde , ut diximus , denominarent : idque non inter Aſtrologos tantum obtinuit , ſed apud vulgus civili conſuetudine etiam introductum eſt : quod manifeſte nos docet Dio Lib. XXXVII. *Quod his ſeptem ſtellis , quae Planetae vocantur , dies adſignari receptum eſt , inventum quidem putatur Aegyptiorum ...... Quoniam vero cum nationibus aliis , tum Romanis vel maxime ſic mos pervulgatus hic eſt , ut quaſi iam patrius videatur , pauca ſuper ipſis ediſſeram* . Credibile igitur fit , antiquos Artifices , quum haſce Gemmas inſculperent , maximam etiam de die , et hora planetaria rationem habuiſse : ut inde ſuſpicemur , ſigna eorumdem Planetarum fuiſſe in illis adpoſita , non tantum ad caeleſtem poſitionem ſignificandam , quam ad diem , atque horam , qua quis natus eſſet , demonſtrandam : quae omnia adnotare oportebat , ut quum in has inciderimus ,

mus, videamus quantis difficultatibus ſubtiles illae diſquiſitiones obſtructae ſint, ne irrito conatu in illis enucleandis operam prodigamus: atque illa tantum indagine contenti ſimus, quam nobis communior Philologia ſubminiſtrat. Ne tamen ſicco nimis ſtylo, atque ieiuno haec caelamina praetermiſiſſe videremur, aliqua tantum de adparenti poſitione, et Planetarum cum ceteris ſignis concurſu, ex antiquis Aſtrologis delibavimus, ut quo meliori fieri poſſet modo, mens antiquorum Artificum proderetur

VII.

RESTAT, ut aliqua de Baſilidianis Gemmis praemittamus; nam et nonnullae ex his, quae ſtellis ornatae ſunt, in hoc Opere recenſentur. Quam vero ex indicatis Claſſibus ſortiri debeant, adfirmare non auſim; quum minime conſtet quid conſilii habuerint, qui talia confinxerunt: immo, ut verum fatear, dubitandum maxime ſit, an ea omnia, quae Baſilidianis tribuuntur, eiuſdem artificii ſint, ut peculiari Diatribe ad Cl. Oliverium data, et in alio Volumine huius Operis depromenda, monendum cenſuimus. Adtamen, quantum coniectura adſequimur, Gemmae iſtae invocationem continent caeleſtium Poteſtatum, Planetarum, atque Stellarum, quibus certae corporis partes commendatae ſunt: quod declarat Manilius in Aſtronomicis Lib. II. verſ. 456.

——— *Aries caput eſt ante omnia princeps*
Sortitus: cenſuſque ſui pulcherrima colla

Tau-

Taurus : et in geminis aequali brachia ſorte
Scribuntur connexa humeris : ————

quae ratio, ſi una fuiſſet, cur hae Gemmae ſtellis ornarentur, inter horoſcopas tuto conlocari potuiſſent. Sed ſubeſt incognita alia, penituſque obſcura earundem Conſtellationum ratio, a ſecretis quibuſdam ſuperſtitionibus, atque incantationibus expetita; ſeu, quod verius eſt, nebulonum atque circulatorum figmentis, qui ad pecuniam credulorum conradendam ignotis ſibi ambagibus, atque phylacteriis, ſimpliciores homines eludebant, excogitata, atque exarata : quapropter trecentos ſexaginta quinque Caelos, quos Baſilides ſomniavit, totidem humani corporis membris reſpondere dictitabant, ut refert S. Epiphanius ad Haereſim 24. *Deinde hinc homo habet tercentum ſexaginta quinque membra, et unicuique virtutum adtribuitur unum membrum.* Ex his igitur ſuperſtitioſis Amuletis ſeparatum cenſum conſtituerem. Vt vero aliquid ſolidius de hiſce Gemmis, quas *Abraxeas* vocant, ſtatueremus, deſiderandum erat doctiſſimi Chifletii librum perluſtraſſe : at, quum ille nondum ad nos pervenerit, neque mihi detur diutius has lucubrationes morari; multa facile exciderunt, quae fortaſse apud illum luculentius pertractantur : ut ingenue fatear, cetera me quidem ſemper dubie, hoc vero argumentum etiam timide adtigiſſe.

VIII.

VNVM ſupereſt, ut de altero Gemmarum genere, quod libenter *Sepulcrale* adpellaverim, aliqua delibentur : ex-

experientia enim compertum eſt, magnam Gemmarum vim ſuneſtis ſymbolis ornatam eſſe, ut mihi nullo modo perſuadeam, illas in vivorum uſum fuiſſe comparatas, veluti quae triſte augurium praeſeferrent: ut Neroni dirum, atque exitiale reputatum eſt, quod paullo ante necem anulus ei a Sporo donatus eſſet, in cuius Gemma Proſerpinae raptus inſculptus erat, ut in eius vita Cap. 46. narrat Suetonius. Ad hoc caput referrem aras, columnas ſepulcrales, inferias, apotheoſes, eorumque inſignia, pavones, et aquilas, infernaque Numina, quorum ſpecimina ſaepiſſime nobis occurrunt, ſi Gemmarias Collectiones evolvamus: quae notae ad mortuorum magis memoriam ornandam, quam in omnem vitae uſum ſcalptae reputantur.

Adcedit Veterum teſtimonium, quo manifeſte evincitur, Antiquos eo uſque ineptiſſe, ut Gemmas quoque ſepelirent, ut praecipue conſtat ex *Leg. fin. ff. deliber. legat.* in qua huiuſcemodi teſtamentum mulieris refertur: *Funerari me arbitrio Viri mei volo, & inferri mihi quaecumque ſepulturae meae cauſâ feram: ex ornamentis, lineas duas ex margaritis, et viriolas ex ſmaragdis.* Hoc vero Leges duodecim Tabularum inviſum maxime habuerunt, apud quas ſtatutum legebatur, neque aurum Sepulcris inferri: quam ſanctionem renovavit Lex quarta ff. ad Legem Iuliam de peculatu, Lex XIV. §. V. ff. de mort. inferend. *Non autem oportet ornamenta cum corporibus condi, nec quid aliud huiuſmodi, quod homines ſimpliciores faciunt.* Quae poſtrema verba clare oſtendunt, haec Legum praeſcripta non diu obtinuiſſe: quod etiam evidentia demonſtratur, quum in Sepulcris Gemmarum praeſertim ſcalptarum, maxime vero anulorum copia, ſaepiſſime inveniatur,

niatur, qui cineribus in ſignum nobilitatis, ſeu dignitatis conmixti, et impoſiti reperiuntur.

Credendum vero eſt, delectum aliquem habuiſſe Veteres in harumce Gemmarum electione, ut quae feralibus ſymbolis ornantur, in uſum mortuorum eſſent comparatae. Quae dum animo volverem, mihi iterum in conſpectum oblatae ſunt illae omnium nobiliſſimae, ac ingentes (Gemmas ne dixerim, an Tabulas Gemmeas ignoro) quae Pariſiis in Sanctae Cappellae, ut dicunt, Theſauro, et Viennae in Muſeo Caeſareo adſervantur, in quibus, quia Caeſarum conſecrationes continentur, veluti per antonomaſiam Gemmae *Caeſareae*, *Tiberianae*, atque *Auguſteae* vulgo audiunt. At meditanti mihi in quem uſum ſcalptae eſſent (nam prae ſui mole nulli veſtium, aut armorum generi conveniunt) facile in mentem ſubiit Caeſareis Tumulis fuiſſe dedicatas, & vel Vrnis inſitas, vel operculi loco ſuperpoſitas, tanto vulgaribus ampliores, quanto hi, quibus adſcriptae eſſent, ceterorum fortunam exſuperarant. Cameum quoque Carpineum iis adcenſerem, in quo Vir, & Mulier ſub Bacchi, et Ariadnes ſpecie, curru a Centauris trahuntur. Eorum vultus ignoramus quidem; ſed non ita latet Auguſti, & Liviae imago in alio Cameo Auſtriaco, in quo conſimili vehiculo a Centauris in caelum efferuntur, occurrente illis Victoria, ſeu Aeternitate, aut Dea Iuventa, a qua, veluti in ſignum divinitatis, coronantur; nam haec Bacchica myſteria, quae ad animarum expiationem maxime conferre putabantur, ſepulcralibus ornamentis paſſim deputari ſolebant. Quae coniectura, niſi a Viris doctis improbetur, maxime conducens erit ad plurima in hiſce Gemmis ſymbola interpretanda, quorum recta cognitio ab ipſo Gem-

marum

marum uſu , et fine , in quem ſcalptae eſſent , declaratur, et manifeſtatur .

Finem hiſce Prolegomenis iam impoſueram , quum interim alterius pulcherrimae Gemmae ectypon mihi oblatum eſt. Decrevi eius deſcriptionem hoc loco inſerere ; eius vero adſpectum opportuniori loco reſervare . In infima Gemmae parte tumeſcit mare , quod hinc inde claudunt tortuoſi Piſtrices, qui functi officio ſuo circa totidem illuſtres Animas , quas longa aequora in purgationem ad finem uſque Oceani detulerunt, erectis criſpantibus caudis ſibi plaudunt ſe eos ad caelites tranſmiſiſſe . In medio Triton buccina canit , ut plauſum ciat. Dextera Gemmae parte vehiculum ad caelum tollitur, quod gemini alati equi vim caeleſtem, atque impetum ſpirantes adtrahunt. Sedent in curru equis averſi , et inferiora intuentes , Vir togatus, corona inſignitus , Mulierque velata , quorum cuſtodes Genii , facem adtollentes , praeit unus , alter ſubſequitur . Elegantiſſima haec ſcalptura , non adeo diſſimilis eſt alteri , quam protulit Eximius Bonarrotius in Notis ad triumphum Bacchi , niſi quod in hac poſtrema Animae , quae in caelum evehuntur, Bacchico cultu ornantur . Currus a Centauris agitatur , inferne non Triton , ſed Oceanus , et Nymphae proceſſum ſpectant . Equi alati , qui ſtellis tribuebantur, convenientiſſime Animabus adſignari poterant , veluti quae in ſtellas abire putarentur , ut oſtenſum eſt in Diſſertatione *de Tranſvectione Animarum* . Huic opinioni famulantur Animarum Genii, qui quum faces humanae vitae ſymbola in terris depreſſerint , novas aeterno lumine micantes extollunt . Mulier velata , et Vir coronatus non vulgari indicio teſtantur quaeſitam meritis divinitatem. Procedunt vero , ut fere ſemper in ceteris , ad terram converſi ; ut

ſignificetur aliquid humani ad caelites ferre miſericordiam, et providentiam. Huius vero Gemmae ductum obſervanti mihi, animadvertere contigit conſtantem illam conſuetudinem, per quam in hiſce Gemmis feralibus Animae ſemper a dextera Gemmae parte, et ſiniſtra intuentium in caelum conſcendunt. Sic in Gemma Carpinea, ſic in Gemma Auguſtea, ſic demum in Achate Tiberiano, in quibus omnibus, quum de Animarum Apotheoſi negocium ſit, haud poenitet me dixiſſe ſimilem caerimoniam ſub Bacchico habitu in Gemma Carpinea occultari. Hae vero cum prae ſui mole anulos refugiant; prae ſignificatione vero nec veſtibus, neque ſupellectilibus convenirent, ſicuti ad honorem Mortuorum ſcalptae erant; ita ad illos unice ornandos factas fuiſſe exiſtimo, adeout anulorum ſepulcralium uſus in ampliores quandoque Gemmas degeneraverit.

Ex Ectypo Musei Passerii

I·V·Sc.

THESAVRI

GEMMARVM ANTIQVARVM ASTRIFERARVM

PARERGA INLVSTRATA

Iovis Victoris Symbola in fronte Operis

AGMEN ducit GEMMARVM ASTRIFERARVM elegantiſſima Sarda, quam nuper ſibi comparatam opulentiſſimo Muſeo ſuo addidit V. C. Ianus PLANCVS. Operis artificium exquiſitiſſimum eſt; nam ſingulas eius partes intuenti mihi armato oculo, viſa ſunt in anguſtiſſimo ſpatio omnia adeo abſoluta eſſe, ut vix melius in amplissimo fieri potuiſſent. Symbola omnia ad IOVEM VICTOREM pertinent: aquila nempe arae inſtans, quae victoriae inſignia ſunt, roſtro praefert coronam, et palmam, atque unguibus fulmen, ipſumque implexum caduceo, prehenſat. Ne vero ambigeremus cui nam ſubiecta ara dicata eſſet, ſolertiſſimo Artifici placuit in eius fronte typum VICTORIAE bigam ducentis inſculpere: quo monemur, aram hanc illam eandem eſſe, in qua devictis Gigantibus ipſe Iupiter ob victoriam ſacrificavit: quamque proinde in perenne facinoris monimentum aſtris decoratam in Caelo conlocavit: quod ingenioſe exprimitur in hac Gemma, praefixis hinc inde Solis, & Lunae ſymbolis. Opportune Manilius Libro I. verſ. 410. & 421.

——————— Victrixque ſolutis
Ara nitet ſacris vaſtos quum terra Gigantes
In Caelum furibunda tulit. ———
——————— Tunc Iupiter arae
Sidera conſtituit, quae nunc quoque maxima fulgent.

Manſit inde IOVIS VICTORIS titulus, quem potiſſimum invocabant in belli diſcrimine duces, ut victoriam portenderet. Livius Lib. X. *Papirius in ipſo diſcrimine, quo templa Diis immortalibus voveri mos erat, voverat IOVI VICTORI, ſi legiones hoſtium fudiſſet, pocillum mulſi, priuſquam temetum biberet, ſeſe facturum.* Idem quoque auctor meminit NICAEI IOVIS, ad cuius templum Rex Perſes caſtra poſuit, ut Lib. XLIII. narrat.

Caduceus fulmini iunctus eſt, optimo ſane conſilio; ut indicaretur, prudentiam cum fortitudine coniungi debere: ſeu pacem, atque artium ſtudia poſt bella, et victorias curanda eſſe, ut quodammodo iniuria humano generi per caedes inlata, virtutum incrementis compenſetur: quod utinam Italiae noſtrae datum ſit, ut bello alieno fatigata, pacis praemia aliquando experiatur.

DIANA TAEDIFERA INTER PLANETAS

In littera Q Dedicatoriae initiali in Volumine I.

IN hoc emblemate inluſtrando, haud opus eſt, ut plura heic adferamus, quum adſimile occurrat in ſequenti Tabula LXI. quam, ſi otium eſt, adeat benevolus Lector.

PAN NATVRAE SYMBOLVM

INTER ZODIACI SIGNA

In fronte Praefationis Voluminis I.

IN hac praeclara Gemma ex Medicea Dactyliotheca depromta , PAN inter Zodiaci ſigna expreſſus cernitur ; cuius reconditas ſignificationes paucis indagare operae pretium erit . Primum igitur , quod ad ſignorum Zodiaci diſpoſitionem adtinet , non pauca iam ad Tabulam XVII. mox exhibendam adferimus , et explanamus , quae nunc praetermittenda cenſemus . Verum quanquam in utraque Gemma eadem Zodiaci ſigna varium ordinem teneant ; hoc unum tamen omnes commune habent , quod *Aries* ſummum Caeli locum obtinere conſpicitur ; atque , ut loquitur Manilius Lib. I. verſ. 263.

Aurato princeps ARIES *in vellere fulgens*
Reſpicit admirans adverſum ſurgere TAVRVM.

Siquidem Veteres credidere , in Mundi exordio *Arietem* ſummum Caelum tenuiſſe , teſte Macrobio in Somnium Scipionis : *Aiunt , incipiente die illo , qui primus omnium luxit , ideſt , quo in hunc fulgorem Caelum , et Elementa purgata ſunt , qui ideo* MVNDI NATALIS *iure vocitatur* , Arietem *in medio Caelo fuiſſe : et quia medium Caelum quaſi Mundi vertex eſt* , Arietem *propterea primum inter omnes habitum , qui , ut Mundi caput , exordio lucis , adparuit :* quo et adluſit Virgilius Georgic. Lib. II. verſ. 336. ubi verno tempore Mundum creatum fuiſſe credit :

Non

Non alios prima creſcentis origine Mundi
Inluxiſſe dies , aliumve habuiſſe tenorem ,
Crediderim : Ver illud erat , Ver magnus agebat
Orbis ———

Igitur PAN , qui in hac praeclara caelatura medium caeleſtis ambitus tenet , Naturam repraeſentat , quam caeleſtium Corporum , ſtata revolutione , divina Providentia moderatur . Sic enim de eo loquitur Orpheus in Hymno :

PANA voco fortem , Mundi integrum ,
Caelum , et Mare , et Terram omnium Reginam ,
Et Ignem immortalem : illa enim membra ſunt PANIS .
Omnia generans , Creator omnium celebris Daemon :
Rector Mundi , Auctor , Lucifer , fructuoſe Paean .
Tibi enim immenſae Terrae planities confirmata eſt ,
Similiterque indefeſſi Ponti fertilis aqua ,
Oceanuſque circum circa in aquis Terram
Circumvolvens , aëreaque pars nutrimenti
Paſcens hominum genus , et immenſum Mundum .

Eundem vero PANA expreſſerunt inflantem tibias , ut Ventos exprimerent , ſive potius harmoniam , eumque rerum nexum , et ordinem , quo cuncta conſtant ; quapropter dicitur ab Orpheo ,

Harmoniam Mundi pulſans ; ———

nam idcirco PANA adpellarunt , quaſi *Univerſum* dixeris : quanquam Homerus , ſive eius nomine alius quis auctor , in

in eius Hymno ita vocatum dicat, quod eiuſdem recens nati deformitatem Dii intuentes, *univerſi* riſerint.

> *PANA autem illum vocarunt, quod omnium animum oblectavit.*

Aſtrum vero Solis cum eo iunctum, eius maximum officium, et poteſtatem in rebus naturalibus monſtrat: cuncta enim calore, et motu vivificat, atque partitur. Haec, ni valde fallor, huius Gemmae explicatio eſt, ſi Mythologiam reſpiciamus: ſi vero Hiſtoricam rationem proſequamur, adluditur heic ad Lupercos; nam haec Sacra, caeſis caprarum hoſtiis, Lyceo Pani ſolemnia habebantur, ut inferius luculenter demonſtramus ad Tabulam CV. Huic ſiquidem pompae facile adludit diſpoſitio Solis, qui ſcitiſſime conlocatus eſt inter ſigna Aquarii, et Piſcium; nam Lupercalia habebantur tertia die poſt Eidus Februarias, uti ex Ovidio conſtat Faſtor. Lib. II. verſ. 267.

> *Tertia poſt Idus nudos Aurora Lupercos*
> *Adſpicit:* ————————

quod etiam colligitur ex Varrone de Ling. Lat. Lib. V. *Ego arbitror Februarium, ita dictum, quod tunc februatur populus, ideſt Lupercis nudis luſtratur.*

IV-

IVPITER IN THRONO ADSTANTIBVS VENERE CVM CVPIDINE ET MERCVRIO

In ſine Praefationis , quae in Volumine I. legitur .

QVONIAM peculiari Diatribe DE GEMMIS , QVAE ZODIACI SIGNIS ORNANTVR, pertractandum eſſe, amiciſſimus GORIVS , huius Operis parens alter , me perhumaniter monet ; multa , quae ad hanc perinſignem caelaturam obſervanda ſunt , in ea alibi opportunius , quam hoc loci , proferenda exiſtimavi , quae Doctorum iudicio lubenter proponam . Ea itidem occaſione alias antiquas Gemmas iiſdem Zodiaci ſignis condecoratas operae pretium erit expendere , atque reconditis aliquot animadverſionibus luculenter inluſtrare , ne quid ornamenti huic eleganti GEMMARVM ASTRIFERARVM THESAVRO deſit .

GEMMAE PROLEGOMENIS PRAEFIXAE

TROPAEVM fulmini impoſitum , ſuperexſtante ſtella in medio Gemmae, Iovi facile dicatum eſt ; ipſi enim opima ſpolia dicari ſolebant . Feſtus : *Illorum tanta raritas , ut trina contigerint nomini Romano : una , quae Romulus de Acrone ; altera , quae Coſſus Cornelius de Tolumnio ; tertia , quae M. Marcellus de Viridomaro fixerunt .* Idem fere tradit Plutarchus in Marcello , nulla poſt ipſum exſtitiſſe adſerens ; nam , ut ſubdit Feſtus, ea tantum in hoc nu-

numero cenſebantur : *quae dux Populi Romani duci hoſtium detraxit* . Haec vero tanquam ſingularia , et praecipua Romanorum ornamenta , portenti loco quodammodo habebantur , ac veluti digito notari ſolebant . At multo plura fuere ſpolia minoris nominis , quae privata auctoritate templis ſuffixa oſtentabantur ; praeſertim vero in ipſa Religionis arce: adeout non ſemel S. C. cautum fuerit ea revelli , quod locum non deformarent modo , ſed et impedirent . Hinc Virgilius templi fores ſpoliis ornatas deſcribit Aeneid. VII. Lib. verſ. 184.

Multaque praeterea ſacris in poſtibus arma :
Captivi pendent currus , curvaeque ſecures ,
Et criſtae capitum , et portarum ingentia clauſtra ,
Spiculaque , clypeique , ereptaque roſtra carinis .

In dextera Gemma Delphin cum Amaltheae cornu decuſſatus , tridente inſerto , atque ſtelligero orbe ſubiecto , ad victoriam Actiacam adludit . Nam Delphin ipſius Auguſti inſigne fuit , ut fuſius ſuo loco demonſtrabimus , quod praeterea maritimi imperii dignitatem portendebat : et forte etiam ad Venerem , unde ortus erat , referebatur . Delphinem quoque cum Capricorno iunctum exhibet Tabula CLXIII. inferius propoſita , quam vide . Vtrumque ſignum tanquam fauſtiſſimum adhibuiſſe Auguſtum , adeo perſpicuum eſt , ut nullus dubitandi ſuperſit locus . In eius nummis Delphin in medio laureae coronae gubernaculo inſiſtens cernitur , quo eius imperium auſpicatiſſimum declaratur . At copiae cornu felicitatem , et abundantiam orbi partam ex ea victoria , qua Aegyptus Romanis vectigalis factus eſt , clare ſignificat .

 Hinc

Hinc in eiuſdem Auguſti nummis Capricorno idem ſymbolum adiungitur, orbe ſubiecto. Praeterea idem cornu cum Delphine, duplicem poteſtatem terra, marique propagatam commodiſſime ſignificat. Ovidius Metamorph. Lib. XV. verſ. 258.

——————— Iupiter arces
Temperat aetherias, et mundi regna triformis:
Terra ſub Auguſto; Pater eſt et Rector uterque.

Gemma, quae a ſiniſtris ſculpta cernitur, eloquentiae tota ſacra eſt; nam Mercurii caduceus terrarum globo infixus, facundiam indicat, eamque orbis arbitram eſſe, atque moderatricem. Caduceum ornant geminae palmae, quibus MERCVRII virtus ſignificatur rerum omnium triumphatrix; ipſeque Mercurius indicatur, ut de illo cecinit Orpheus:

Omnia ſuperantem animum habens.

Stellae undique diſpoſitae, Caelum deſignant, in quo Deorum nuncius Mercurius auctoritatem maximam continuo exſcenſu, atque deſcenſu obtinebat; atque, ut eſt apud Horatium Lib. I. Ode IX.

——————— Superis Deorum
Gratus et imis.

Caeli quoque decus dicitur a Martiale Lib. VII. Epigram. 73.

Cyllenes, caelique decus, facunde Miniſter,
Aurea cui torto virga dracone viret.

IN

IN LITTERA O PROLEGOMENORVM INITIALI

IN Achate viridi, qui in Muſeo noſtro exſtat, CERERIS ſymbola conſpiciuntur, ſpica, et copiae cornua, per quae frugum primitiae deſignantur, eidem Deae tribui ſolitae; nam non modo fruges, ſed et poma, praeſertim vero ficus, Cereri accepta referebantur, ut conſtat ex Pauſania in Atticis: *In hac ipſa regione a Phytalo, aiunt, Cererem hoſpitio acceptam, eique, fici ſtirpe donata, gratiam relatam. Id verſus teſtantur in Phytali ſepulcro inciſi:*

Hic Cererem tectis Phytalis ſuſceperat Heros,
Cui primum ſacri largita eſt ſemina pomi,
Quam mortale genus ficum vocat: illius ergo
Muneris aeterno hic Phytali genus floret honore.

Geminae ſtellae, ut auguror, benevolos Planetas ſignificant, qui fauſto influxu ortivam domum Virginis, quae et Cereris habita eſt, fauſta tunc radiatione reſpexerint.

IN FINE PROLEGOMENORVM
CAPVT HERCVLIS
IN APRVM DESINENS

SVB hoc aenygmatico typo, HERCVLIS victoria de Apro Erymanthio deſignatur: quod facinus inter cetera a ſe praeclare geſta idem Hercules moriens Iunoni obiecit apud Ovidium Metamorph. Lib. IX. verſ. 192.

Nec mihi Centauri potuere reſiſtere , nec mi
Arcadiae vaſtator Aper . ——————

Hunc laborem fuſe deſcriptum habes apud Apollodorum in Bibliotheca. Stella eius capiti praefixa, ipſum iam divinitate donatum, et receptum caelo indicat. Ovidius loc. cit.

Quem pater omnipotens inter cava nubila raptum,
Quadriiugo curru radiantibus intulit aſtris.

GEMMAE ASTRIFERAE INSCRIPTAE NOTIS PRAEFIXAE.

GEMMA media, hinc inde palmulis, ſeu coronis ornata, inter magicas recenſenda eſt; quippe quae ſeptem Planetarum aſtris ornatur: ſive ex illis eſt, quae in defunctorum ornamentum deputabantur, quorum aeternae vitae ſeptem Triones adſignati erant, tanquam in loco caeli ſublimiore, in quo Piorum animae aevo aeterno fruerentur. Nota decuſſis in altera parte expreſſa, aliud ſibi in aliis monumentis, pro vario illorum uſu, denotabat; nam in nummis valorem deſignabat, in teſſeris ſpectatoriis locum: alibi pondus, et quandoque decuriam ſignificat. Quid vero in Gemmis portenderet, vix adſequi poſſumus pro illarum vario uſu, et ſignificatione. Quod ſi lapillum hunc inter Magicos ablegemus; notas haſce adſequi, vel et ipſis iniquiſſimis nebulonibus incognitas, et fere ſemper fortuitas, deſperata res eſt. Quod unice certum eſt, eadem nota saepiſſime occurrit in ſcalpturis,

quae

quae idem ingenium referunt. Forte initialis eſt alicuius nominis ex iis innumeris, quae peſſimi hominum, ut credulis imponerent, ſibi confinxerunt.

Gemma dextera in eum cenſum, me iudice, referenda eſt; nam litterae in poſtica inciſae nullum ſenſum reddunt; quales fere omnes ex iis, quas *Abraxeas* vocant, de quibus ſuo loco integram tractationem inſtituemus. Luna inter quinque Stellas, quibus vel totidem ex placidioribus Planetis, vel ipſum Caelum fortuito numero Stellarum expreſſo repraeſentatur, vel ad Horoſcopum alicuius nati pertinet, vel Amuleti loco eſt; nam et partubus praeerat, et pueros, atque puellas communi officio ſervare credebatur: a laborantibus praeterea, et morbo feſſis invocabatur.

Gemma ſiniſtra ex ſignatoriis eſt: quippe nomen poſſeſſoris praeſefert Q. DEMAS: quod non aliter legi poſſe credam, quam *Q. Decius Maſculus*. Quinque ſtellae circum nomen diſpoſitae, cum Sole, et Luna in averſa parte ſeiunctis, ſeptenarium Planetarum numerum integrant.

In altera Gemmae facie eiuſdem Lunae invocatio continetur, ambitioſo titulo nuncupata SERVATRIX PIA. Adtributum *Servatricis* Lunae, ac Dianae paſſim illi largiuntur antiqua marmora, et veterum nummi non modo Latini, inter quos vulgatiſſimus Gallieni, in quo eſt CONSERVATRIX AVGVSTI; ſed et Graeci, inter quos memorare licet Agatoclis nummum, in quo Diana nuncupatur ΣΩΤΕΙΡΑ. Hoc etiam titulo frequenter apud Graecos audiit, ut colligere eſt ex Pauſaniae multiplici loco.

In

IN LITTERA Q HARVMCE NOTARVM INITIALI

INſcriptio RVTILS LVSCAS, cuius poſtremae vocis prior V inverſa eſt, mendoſe inciſa fuit a Scalptore Linguae Latinae ignaro. Legendum crediderim RVTILIVS LVSCVS; ad cuius familiae nomen *rutilans Sol* ſuperne inciſus adludit, ut Vituli imago in nummo Voconii Vituli, et his ſimilia.

IN FINE HORVM PARERGORVM

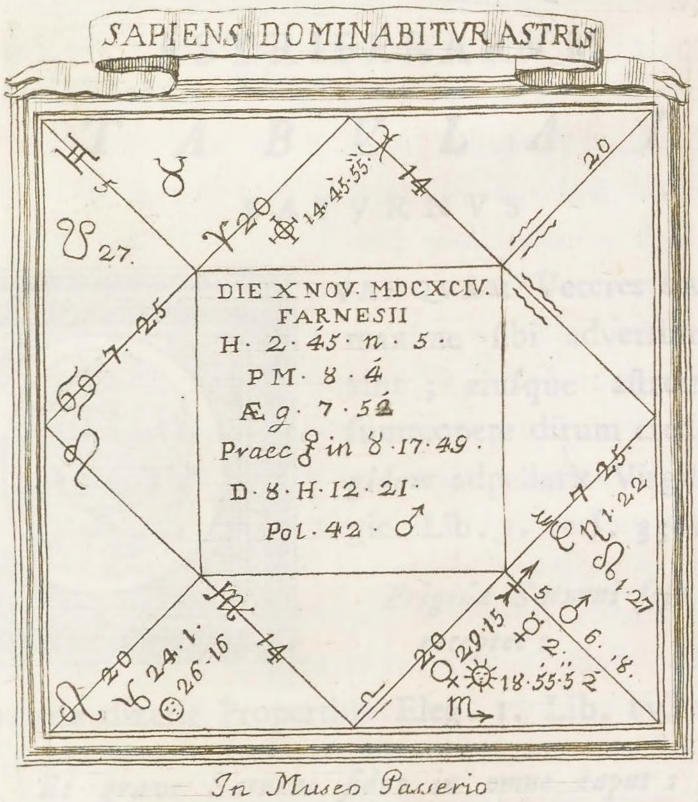
MARMOR GENETHLIACVM

IOANNIS BAPTISTAE PASSERI

HVIVS THESAVRI INTERPRETIS

IN Prolegomenis huius Operis aliqua delibavimus de caeleſtis thematis diſpoſitione, ac legibus, quibus utuntur Mathematici ad caeleſtem poſitionem natalis horae indagandam: quo pertinere diximus non paucas e GEMMIS ASTRIFERIS, quae toto hoc Opere explicatae ſunt. Monuimus tamen non uno in loco, Gemmarios Artifices adluſiſſe potius ad hanc caeleſtium corporum diſpoſitionem, quam illam expoſuiſſe. Vt vero luculentius adpareat, quae differentia intercedat inter utrumque modum, placuit ipſum thema natalis noſtri, quod marmori inſculptum in Muſeo adſervamus, coram proferre, ex quo, ſi qua fides inani ſcientiae, quae certe nulla eſt, haec decreta eruuntur. Temperamentum calidum, ac vehemens: indoles varia, et mutabilis, modo ad martialia officia, modo ad Iovialia; mores ingenui, quandoque

et ſaevi ; ingenium acre , et ad occulta perſcrutanda inclinatum ; exercitium nobile , quod leges plerumque reſpiciat ; magiſtratus , et regales adminiſtrationes : ſtatus portenditur vel ſemper , vel diu caelebs , et Eccleſiaſticam militiam reſpiciens : amici multi , ac nobiles ; famuli utiles , et fideles ; itinera multa in votis magis , quam cum effectu : honores , et divitiae plurimae ſupra nati conditionem ; morbi , ac pericula rara , et levia ; vita non omnino longa : mors denique religioſa , quam unam , ex tot promiſſis , impenſe a Deo flagitamus .

In Museo Paſſerio

Fügt zu den 200 Kupfern im 1. band Seiten 41 (bis 220)

Ex Mus. Ficoron. *Ex Schedis Bonarr.* *Ex Mus. Ficoron.*

THESAVRI
GEMMARVM ANTIQVARVM ASTRIFERARVM
TABVLA I.
SATVRNVS

VANQVAM Veteres SATVRNVM maxime ſibi adverſum reputarint ; eiuſque aſtrum , quod ſummopere dirum credebant , *frigidum* adpellarit Virgilius Georgic. Lib. I. verſ. 336.

Frigida Saturni ſeſe quo ſtella receptet :

Et *gravem* dixerit Propertius Eleg. I. Lib. IV. verſ. 106.

Et grave Saturni ſidus in omne caput :

adtamen Templis , et religionibus illum proſequuti ſunt ;

eo quia cum antiquo Italiae Rege, cui beneficia complura accepta refcrebant, illum confunderent, et praecipue illi, qui eius dominium in natali hora ſortiti eſſent: unde, ut mitius influeret, in anulis ſculptum deferebant: cuius obſervantiae haec pereximia Gemma, ex Dactyliotheca Goriana depromta, teſtimonium praebet, quam trinis ſtellis ornatam conſpicimus; quia reputabant maligni aſtri dominium benignis *Eductoribus* temperari; ſive, ut verbis utar Servii in Aeneid. x. verſ. 625. *bonarum Stellarum inradiationem aliquantulum fata differre:* quod quidem officium Iovi praecipue adtribuit Perſius Sat. V. verſ. 50.

Saturnumque gravem noſtro Iove frangimus una.

Et Horatius Carm. Lib. II. Ode 17.

——— Te Iovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucriſque Fati
Tardavit alas: ———

His et adſentitur Iulius Firmicus Matheſ. Lib. VI. Cap. 3. *Saturnus, ſi Iovi fuerit trigonica radiatione coniunctus.... infinitarum divitiarum copiam cum magna felicitate decernunt.* Haec igitur ratio eſt cur ei tria aſtra coniuncta ſint in hac Gemma: quorum unum ad ipſum pertinet; reliqua vero ad Planetas *Eductores*, quorum beneficio temperari reputabant. Falcem manu, et arboris ramum tenet: ad indicandum beneficium Agriculturae, quam Italis tradidiſſe perhibetur. Macrobius Lib. I. Saturnal. Cap. 7. et 8. *Huic Deo inſertiones ſurculorum, pomorumque educationes, et omnium huiuſcemodi fertilium tribuunt diſciplinam.* Et

Ar-

Arnobius Lib. III. illum *vitiſatorem*, et *falciferum* vocat, Virgilium imitatus Aeneid. VIII. verſ. 179. dicentem:

Vitiſator, curvam ſervans ſub imagine falcem,
Saturnuſque ſenex. ———————————

Spectatu maxime dignum eſt caprae ſymbolum, quod ad Saturni pedes conlocatum cernimus: quo Capricorni ſignum indicatur; hoc enim unum eſt ex duobus Saturni domiciliis, in quibus, quum ille reperitur, fortiorem eſſe, atque efficaciorem tradunt: contra vero debiliorem, ſi in domibus oppoſitis meet *peregrinus*; eo vero magis fortior, ſi in proprio domicilio *exaltatus* habeatur; hoc eſt intra certorum graduum menſuram, quam Aſtronomi praeſcribunt. At quia de hiſce Planetarum domiciliis ſermo iam habitus eſt, et ſaepiſſime nobis habendus erit; iuvat nunc illorum doctrinam in medium adferre, ex Macrobio deſumtam, in Somnium Scipionis Lib. I. quem recentiores omnes ſecuti ſunt: *Aiunt in hac ipſa genitura Mundi Ariete medium Caelum tenente, horam fuiſſe Mundi naſcentis Cancro geſtante tunc Lunam: poſt hunc Sol cum Leone oriebatur; cum Mercurio Virgo, Libra cum Venere; Mars erat in Scorpio, Sagittarium Iupiter obtinebat, in Capricorno Saturnus meabat. Sic factum eſt, ut ſinguli eorum Signorum domini eſſe dicantur, in quibus quum Mundus naſceretur, fuiſſe credunt; ſed duobus quidem luminibus ſingula tantum ſigna adſignavit antiquitas, Cancrum Lunae, Soli Leonem.* Et, ut brevius referam, quae de ceteris ſubinde tradit: *quinque reliqua ſigna ceteris Planetis adtribuit, nempe Saturno Aquarium, qui ſequitur Capricornum, Iovi Piſces: Aries Marti, Taurus Veneri, Gemini Mercurio adſignati ſunt.* Haec igitur potiſſima ratio eſt, cur ſaepeſaepius

Planetis haec Zodiaci ſigna tribuerint Veteres ; quam niſi perſpectam habeamus , in illorum explicatione inaniter laborabimus .

T A B V L A II.

SATVRNI ET SOLIS CAPITA

SATVRNVM prodit inſigne falcis , de quo ad priorem Tabulam aliqua praefati ſumus . Eius praeterea adſpectus talis eſt , qualis a Fulgentio Mytholog. deſcribitur : *Velato capite ideo fingitur , quod omnes fructus foliorum obnupti tegantur umbraculo .* Albricus vero in Libello de Deorum Imaginibus , ita illum nobis deſcribit : *Homo ſenex , canus , prolixa barba , curvus , triſtis , et pallidus ; tecto capite , colore glauco , qui una manu , ſed dextra , falcem tenebat .* Saturni vero , et Solis coniunctionem in eodem geniturae hoſpitio triſtia multa portendere ſcripſit Firmicus Lib. VI. Cap. 25. et cum eo Coniectorum turba : qui tamen in Gemma hac geminos exprimi curavit , religionem potius , quam hariolationem reſpexit : ut enim propitia eorum Numina ſibi devinceret , amborum capita ſibi incidenda curavit .

Digniſſima notatu eſt forma aſtri Saturno ſuperimpoſiti ; nam globoſa eſt , et ſine ullo radiorum indicio , quo Stellae plerumque exprimuntur . Globum hunc minime pro eius ſtella ſumeremus , niſi in alia Gemma , quam explicabimus ad Tabulam XXXIV. idem Saturni caput intueremur ſimili globulo ſuperne adiuncto ornatum . In aliis etiam huius Operis Gemmis aliquando ſtellae ita effictae ſunt , et praecipue in XCIII. CIII. CXXXV. et in meo Marmore , quod in fine , Diſſertatione

ne adlata, *De tranſvectione animarum* publicabimus: quam notitiam unice debemus harum beneficio Collectionum; nam, quae ſeparatae ingenium torquebant, ubi ſimul multipliciter conferuntur, mutuo auxilio ſeſe invicem explicant. Inter cetera vero aſtra maxime Saturno conveniebat globoſa illa, atque iners corporis forma, nullis ignibus, aut radiis diſtincta; quippe quae, quum omnium remotiſſima a nobis cenſeatur, reſpectu noſtri tardiſſima habetur, ac frigidiſſima; quibus etiam epithetis frequenter, ut monuimus, audit apud Poëtas, quos etiam multiplici in loco infra adducturi ſumus. Ad rem facit Luciani locus in Libro de Aſtrologia: *Sed fertur Saturnus externo motu longe a nobis, eſtque motus illi ſegnis, nec hominibus facile conſpicuus; quamobrem illum veluti vinctum ſtare dicunt.*

Subeſt etiam alia ratio, cur eius orbi radii denegentur, quemadmodum et Lunae, quam in eumdem modum aliquando expreſſam fuiſſe oſtendit idem Marmor Muſei noſtri; quod nempe uterque Planeta inter ſubterraneos cenſeretur: et quidem Saturnum in Tartaro locat Aeſchylus in Prometheo vincto verſ. 219.

Atque ita meis conſiliis Tartari ater
Hiatus occultat Saturnum antiquum
Vna cum ſociis; ———

quo reſpexit Mythologiae ſcitiſſimus Naſo noſter Metamorph. Lib. I. verſ. 113.

Poſtquam, Saturno tenebroſa in Tartara miſſo,
Sub Iove Mundus erat. ———

Plutarchus quoque Quaeſtion. Roman. 11. ipſum Inferis ad-

adcenſet : *Romani Saturnum putant Deum eſſe ſubterraneum, et terreſtrem*. Hinc minime mirandum, ſi inter duodecim Deos Conſentes non inveniatur. Huius vero calamitatis phyſicam rationem reddit Lucianus loco citato, quop nempe quum longiſſime a nobis feratur : *ingens altitudo Tartarus vocatur*.

TABVLA III.

CAPVT TELLVRIS

DEae TELLVRIS, ſeu CYBELES caput heic nobis obiicitur. Turritum eſt, ut fere ſemper in Veterum Monumentis, et ſcriptis repraeſentatur. Virgilius Aeneid. Lib. VI. verſ. 786.

——— qualis Berecyntia mater
Invehitur curru Phrygias turrita per Vrbeis.

Et Propertius Lib. III. Eleg. XV. verſ. 35.

Vertice turrigero iuxta Dea magna Cybelle :

quale geſtamen ei adtributum eſt, quod Vrbes ſuſtinere, et cuſtodire credebatur. Lucretius Lib. II. verſ. 606.

Muralique caput ſummum cinxere corona ;
Eximiis munita locis, quod ſuſtinet Vrbeis.

Eius vero caput inter gemina copiae cornua diſpoſitum eſt ; ad oſtendendum, Tellurem omnigenum fructuum matrem, et hominum altricem eſſe : quod confirmant Homero tributa carmina in eius Hymno :

Ex

Ex te autem boni filii , et boni fructus exiſtent ,
Veneranda : in te autem poſitum eſt dare vitam , et auferre
Mortalibus hominibus . ——————

Et Orpheus in altero in illam Hymno :

Terra Dea mater beatorum , mortaliumque hominum ,
Omnia nutriens , omnia dans , fruges producens , omnia perdens ,
Augens virilitatem , fructifera , pulchris temporibus florens .

Aſtrum Solis Telluri imminet ; nam ab illo calorem , et rerum gignendarum virtutem accipit . Hinc idem Orpheus Solem vocat *Mundi Rectorem , et Dominum ;* eiuſque in Terram dominium ita explicat Macrobius in Somn. Scipionis Lib. 1. *Iure ergo cor Caeli dicitur Sol , per quem fiunt omnia , quae divina ratione fieri videmus .... Cur vero et temperatio Mundi dictus ſit , ratio in aperto eſt ; ita enim non ſolum Terram , ſed ipſum quoque Caelum temperari Sole certiſſimum eſt .* Et Saturnal. Lib. 1. Cap. 18. *Solem vero terrenae eſſe fecunditatis auctorem , idem Poëta profano mox docuit exemplo , quum ait :*

Saepe etiam ſteriles incendere profuit agros .

Si enim hominum commento ignis adhibitus multiplex praeſtat auxilium , quid aſcribendum eſt aethereo Solis calori ?

TABVLA IV.

CYBELE

DEAM Tellurem magnifico ſolio inſidentem , et ſceptro innixam , refert nobis haec Gemma , cuius ectypum in meo Muſeo ſervatur . Sedentem vero , hoc eſt

eſt ſtabilem, atque, ut illam vocat Homerus in Hymno, *bene fundatam*, ſemper quod viderim, effinxerunt; quaſi eo ſtatu dignitatem illius indicarint, ob quam *omnium Regina* dicitur in altero Orphei Hymno, a quo rurſus ita deſcribitur:

Sceptrifera incluti Poli, celebris, veneranda,
Quae occupas Mundi medium thronum; quoniam ipſa
Terram tenes, mortalibus nutrimenta praebens dulcia.

Dextera manu globum ſuſtinet: per quem ipſam ſui figuram, et ſymbolum demonſtrat. Id adtributum non ex hoc uno monumento ſibi vindicat; nam et in altero Simulacro marmoreo, quod Romae ſervabatur in Hortis Papae Iulii, cuius imaginem profert Boiſſardus Antiquitat. Tom. V. Tab. XXXVII. haec Dea ingenti globo ſub brachio ſiniſtro ornatur: niſi forte velimus, in utroque Monumento globum pro tympano expreſſum eſſe: id enim inſtrumentum ex una parte quidem, qua corium obducebatur, planum erat; ex alia vero, quae in modum cortinae prominebat, rotundum. Plinius Hiſt. Nat. Lib. IX. Cap. 35. *Quibus una tantum eſt facies, et ab ea rotunditas, averſis planities, ob id tympana nominantur.* Id vero inſtrumentum huic Deae peculiariter adtribuit Homerus in eius Hymno:

Cui crotalorum, tympanorumque ſonus, ſimulque tremor tibiarum
Placuit. ——————————

Et Orpheus in altero in eius honorem Hymno:

Veni ad ſacrificium, veneranda, tympanis gaudens;

quibus adſentitur prae ceteris Catullus Eleg. LXII. verſ. 18.

Ni-

Niveis citata cepit manibus leve tympanum,
Tympanum, tubam, Cybelle, tua, Mater, initia,
Quatienſque terga tauri teneris cava digitis.

Caput huius Deae, ut alioqui ſemper, velatum eſt, non modo ad dignitatem ſimulacris conciliandam ex eo habitu, qui ſacrificantum proprius erat; verum etiam ad oſtendendum Terram ipſam Caelo nubi, atque obvelari; quod mirifice declarant quatuor aſtra circa eandem Deam diſpoſita, per quae firmamentum indicatur. Pulchre ad rem Orpheus in Hymno Terrae:

Terra Dea .... circa quam Mundus variatus aſtris
Volvitur natura ſempiterna, et fluxibus gravibus.

Illa enim et *Caeli uxor*, et *Caeleſtis* in altero Hymno apud eundem nuncupatur, et in Hymno Homeri:

Salve Deorum Mater, Vxor Caeli ſtellati.

TABVLA V.

CYBELE

RVRSVM occurrit eiuſdem Deae typus, non ſatis quidem conſpicuus, niſi quod Leonem manſuetum demulcet, et paſcit; nam id animal eiuſdem Deae proprium erat: quo plane monſtraretur, nihil tam potens, ac ferum eſse, quod ipſa communis mater, et altrix non edomaret; nam apud Orpheum duplici in illam Hymno dicitur: *omnia domans, et omnia nutriens*: cui adſentitur Fulgentius Lib. III. Mytholog. ex quo factum eſt, ut eius thenſam, ſeu currum a Leonibus tractum fingerent. Orpheus loco citato:

——————— *iungens celerem currum Leonum.*

Et Claudianus Lib. III. de laud. Stiliconis:

——————————— *huc Orgia ſecum*
Tranſtulit, et Phrygios Genetrix turrita Leones.

Solis, et Lunae aſtra huic imagini iuncta ſunt, ad declarandum, Terram ipſam, omniaque animantia, et praeſertim homines eorum virtute confoveri. Hinc in praecitatis Orphei Hymnis Sol *Mundi rector* vocatur: Luna vero modo dicitur *ferens fructum;* modo vero *fruges producens.* Vtrumque vero Planetam complectitur Macrobius in Somnium Scipionis Lib. I. Cap. 19. *Vitam vero noſtram praecipue Sol, et Luna moderantur. Nam quum ſint caducorum corporum haec duo propria, ſentire, vel creſcere,* ΑΙΣΘΗΤΙΚΟΝ, *ideſt ſentiendi natura, de Sole;* ΦΥΤΙΚΟΝ *autem, ideſt creſcendi natura, de Lunari ad nos globoſitate perveniunt. Sic utriuſque luminis beneficio haec nobis conſtat vita, qua fruimur.*

TABVLA VI.

CYBELE

ITERVM, ſed ſub diverſo adſpectu, nobis ſeſe offert eadem CYBELE turrita, Leoni inſidens in hac Gemma Goriana. Illa quidem plerumque, ut ſupra diximus, curru invehitur, cui Leones iuncti ſunt. Sed quando loci anguſtia, ut in hiſce Gemmis, vehiculum non admittit, uni Leoni inſidens efficta eſt, ut aliquando me vidiſſe memini, praecipue vero in nummo Commodi cum Inſcriptione: MATRI DEVM CONSERV. AVG. immo legimus apud Plinium Lib. XXXV. Cap. 10. Nicomachum pinxiſſe: *Deum-*

Deûmque Matrem in Leone ſedentem. Dextra manu fulmen ſuſtinet : quod adtributum rarum quidem eſt in eius imaginibus, ſed non alienum. Sic enim illam deſcribit Phurnutus de natura Deorum Cap. VI. de Rhea: *Hanc inducunt tympanis, et cymbalis, et fulmine, aut lampadibus gaudentem*. Norunt enim etiam Veteres fulmina quaedam e terra naſci, quae *atterranea* adpellat Seneca Quaeſtion. natural. Lib. II. Cap. 49. qui etiam fulmina alia, quae *inferna* nuncupat, recognoſcit; *quae nempe e terra exſiliant ignes*: nec enim uni Iovi manubias adtribuit Antiquitas, ut notat Servius in Aeneid. Lib. I. verſ. 46. Varro divinarum quinto, *quatuor Diis fulmina adſignat*: at paullo infra, tres tantum ex illis nominat, *Iovem*, *Iunonem*, et *Minervam*; quartum vero, vel ob religionem reticet, vel excidit ex Codicibus. Ex illis vero, quae praemiſimus, Terram inter eos reponere non recuſamus. De ſceptro, et aſtro Solis eidem Deae adiecto, ſatis ſupra diſſeruimus.

TABVLA VII.

IVPITER MILICHIVS

IOVEM, qui exhibetur placidus, et inermis, ſolo ſceptro, et ſimpulo ſacrificiali contentus, nihil praeter maieſtatem, et religionem oſtentat, MILICHIVM recte dixeris, hoc eſt *placidum*, et *manſuetum*. Ad ipſum, eos qui caede polluti eſſent, confugiſſe narrat Pauſanias in Atticis, et in Corinthiacis, ubi antiquiſſimam eius imaginem ita deſcribit: *Sunt autem Milichii Iovis, et Dianae, cui Patroae cognomentum, rudia, et ſine ulla arte facta ſigna. Milichius pyramidis, Patroa columnae figuram habet*. Plane ea,

ut plurimum, fuit primaevorum ſimulacrorum ratio, ut obſervabimus ad imagines Paphiae Veneris. Aiſtrum ad eius Planetam, quem quis natalis ſui arbitrum ſortitus eſt, pertinet.

TABVLA VIII.

IVPITER VICTOR

AQVILA, quae roſtro coronam Iovi porrigit, ad eius victoriam de Gigantibus adludit; quae enim ipſi fulmina tunc miniſtraverat, et volatu ſuo omen triumphi portenderat, nunc coronam, Victoriae indicium, illi exhibet. Lactanctius Firmianus Lib. I. Cap. 2. de falſ. Relig. *Quum Iupiter in Inſula Naxo contra Titanas proficiſceretur, et ſacrificium faceret in littore, Aquila ad eum advolavit, quam victor bono omine acceptam, tutelae ſuae ſubiugavit.* Mythica pariter hiſtoria etiam ante, conſediſſe illi aquilam in capite, atque eidem regni augurium oſtendiſſe, teſtatur. Hinc Callimachus in eius Hymno, auguriorum nuntiam nominat:

Sed conſtituiſti avem omnium praeſtantiſſimum nuntiam
Tuorum auguriorum. ——————————

Tres ſtellae Caelum denotant, quod ille in Naturae diviſione ſortitus eſt; vel geminos Planetas, qui cum Iove opportune conſtituti, in natalis hora fauſta omnia alicui promittebant.

TA-

TABVLA IX.

IVPITER VICTOR

ITERVM ſeſe oſtendit in hac quoque Gemma, priori fere conſimili, imago IOVIS; niſi quod Aquila ſerto caret. Repraeſentatur vero iam quietus, et Caeli dominus, atque arbiter, ob Solis, et Lunae inſignia hinc inde diſpoſita; per quae ſymbolice, ut ſaepe vidimus, tota Caeli machina ſignificatur. Sol e regione poſitus eſt, tanquam lucis, et diei auctor; Luna vero noctis arbitra a tergo locata eſt.

TABVLA X.

IVPITER VICTOR

EADEM, quae in priore Gemma obſervata ſunt, in hac iterum occurrunt. Hoc amplius in hac habet IVPITER, quod inter duo ſigna militaria conſtitutus eſt. Inter haec vero primum locum obtinet Aquila, quae totam Legionem deſignabat, ut omnia oſtendunt monumenta. Rei originem narrat Plinius Lib. x. Cap. 4. *Romanis eam legionibus C. Marius ſecundo Conſulatu ſuo proprie dicavit. Erat et antea prima cum quatuor aliis: Lupi, Minotauri, Equi, Aprique ſingulos ordines anteibant. Paucis ante annis ſola in aciem portari coepta erat: reliqua in Caſtris relinquebantur. Marius in totum ea abdicavit.* Nemo vero dubitat tantum honorem illi adtributum ob Iovem; hinc et ritu adeo ſacra habebatur, ut in hibernis loculo includeretur, quem Dio vocat ΝΕΩΝ, et Polybius ΝΑΙΔΙΩΝ, ac ſi dixeris *parvum templum*; cuius formam aliquando

in

in nummis obſervamus. At in hac Gemma non Aquilam modo inter ſigna conlocatam; ſed Iovem totum Victoris ſpecie coronam de Aquilae roſtro accipientis conſpicimus. Stellam quoque Iovis cum Solis, et Lunae aſtro inciſam heic obſervamus: quae omnia pertinent ad alicuius militis horoſcopum, qui inde militares honores ſibi augurabatur. Hoc praecipue promittit Firmicus Lib. VI. Cap. 4. *Si Iupiter fuerit Lunae trigonica radiatione coniunctus, alios exercitui praeponunt, aliis maximarum Provinciarum iudicia committunt.*

TABVLA XI.

IVPITER VICTOR

IVPITER, proprio inſignitus Aſtro, ſacrificaturus adſtat prope aram, in qua, ob victoriam de Gigantibus reportatam, ſacra ſuperis fecit. Aquila Victoriae adminiſtra, atque una ſimul auſpex, arae inſiſtit, et veluti religionem occupat, atque indicit Iovem ſuum deinceps non ſacra factururn, ſed habiturum. De hoc eodem typo aliqua dicta ſunt ad Gemmam in fronte Operis expreſſam, atque alibi ſparſim.

TABVLA XII.

IVPITER ET FORTVNA

IOVEM comitantur in hac Gemma Solis, et Lunae inſignia, ex quorum benefica radiatione multa proſpera Aſtrologi repromittunt: quod indicare voluit ingenioſus Scalptor, qui Fortunam Iovi copulavit. En eiuſdem Firmici perſpicua auctoritas: *Iupiter, ſi fuerit Soli trigonica*

ra-

ratione coniunctus, et ſint ambo in opportunis geniturae locis poſiti, decernunt maxima nobilitatis augumenta, adfluentiamque divitiarum, copioſa praeſidia, et magnae etiam gloriae inſignia largiuntur.

TABVLA XIII.

IOVIS CVRRVS

PERRARAM hanc Gemmam nunc primum producimus ex opulentiſſima Dactylotheca nobiliſſimi, ac ornatiſſimi Viri Annibalis de Abbatibus Oliverii, cuius virtutibus, atque doctrina ſummopere patria haec noſtra exornatur. Multa inde ad hanc GORIANAM Collectionem augendam, atque ornandam ſelegimus, inter quae Gemmam hanc ſpectatu digniſſimam, in qua IVPITER curru vehitur, unde biiugas aquilas loro regit, aſtro praefulgente, ſubiectiſque Arietis, et Librae ſignis; unde clare colligimus thema natalis alicuius eam continere. Quod vero pertinet ad eius explanationem, obſervare licet, Antiquos Diis omnibus currum adtribuiſſe; aſtris vero ſingulis proprios equos: quod ſuo loco opportune comprobabimus. His tamen minime obſtantibus, non adeo frequenter contigit in Antiquitate figurata Deos Curules obſervare: ſi enim Solem, Lunam, Bacchum, ac Mercurium excipiamus, ceterorum Deorum curriculi rarius occurrunt, ac praeſertim Iovis, qui libentius vel recto ſtatu, vel ſedens ſtngebatur. Hinc raritatem huius Gemmae iure merito adſtruimus. Apud Poëtas vero Iupiter frequentiſſime curru agitur. Sic apud Homerum Θ:

Iupiter autem pater ab Ida, pulchras rotas habentem currum, et equos

In

In Olympum impulit ; Deorum autem pervenit ad ſedes :
Huic autem et equos ſolvit inclutus Neptunus ;
Currus vero ſuper altaria poſuit linea tegmina obtendens .

Callimachus quoque currum Iovi adtribuit in eius Hymno:

Non te Deorum Regem ſortes conſtituerunt ; ſed opera manuum ,
Tuaque potentia et robur , quod etiam collocaſti prope currum tuum ;
Sed conſtituiſti avem omnium praeſtantiſſimam nuntiam
Tuorum auguriorum . ———————

Hunc vero currum aureum fuiſſe perhibet Nonnus Dionyſiac. Γ.

Sic dicens , dimiſit Agenoriden exſulem
Iupiter Saturnius , et velox in aetheriorum ambitum aſtrorum
Aureum agitavit currum : adſcendes vero Victoria
Agitavit caeleſti paternum equum flagello .

Subiectum Librae ſignum oſtendit eiuſdem Planetae ſtatum in natali hora : quod non adeo felicia portendere tradit Firmicus Lib . V . Cap . 4 . ſed quia Aries hic iunctus eſt , qui Libram diametra radiatione proſpicit , ſi in eo Planeta aliquis , et ipſe Saturnus inventus ſit , laetiora repromittit .

T A B V L A XIV.

IVPITER CVM DIOSCVRIS

HVNC eumdem Deorum nexum , ſive conſortium iterum obſervabimus in Tabula LXXXI. ad cuius ornatum aliqua adnotabimus de ratione huius coniunctionis ,

quod

quod nempe Iupiter illorum pater haberetur, ſi Mythologiam reſpiciamus: ſi vero Veterum Aſtrologicas rationes, quae in hoc Gemmarum genere primas partes obtinent, nihil aliud nexus iſte ſignificat, quam Iovem in Geminorum ſigno horoſcopantem. *Quicunque eum ſic habuerint, in maximis gloriis erunt, et poteſtatibus, in amicitiis noti, et gratia ſemper ornati*: ut loco ſuperius citato idem Firmicus auguratur. Luna Iovi imminens ipſum Planetam ſignificat opportuno adſpectu natale momentum inluſtraſſe; unde felicitatis auguria, ſi quid hae nugae poſſunt, augebantur.

TABVLA XV.

IVPITER ARGAEVS

AD Iovem pertinet MONS ARGAEVS, qui omnibus, quotquot circa ſunt Caeſaream Cappadociae imminet, ut ait Plinius Lib. VI. Cap. 3. Hunc vero totum non modo ſacrum, ſed pro Deo habitum apud Cappadoces, plures tradunt, et inter hos Maximus Tyrius: *Mons apud Cappadoces pro Deo eſt, pro iuramento, atque ſimulacro*. Hinc minime mirabimur, ſi in nummis Caeſareaenſium, tanquam Dei Patrii effigiem, hunc Montem expreſſum conſpiciamus. Solinus quoque huiuſce Religionis clarum teſtimonium profert per haec verba: *quemque indigenae populi habitari Deo credunt*. Id vero facile contigit in omnibus fere altiſſimorum Montium cacuminibus, in quibus veterum Scriptorum conſenſu Iupiter ſumma religione potiſſimum colebatur: ut enim externa exempla mittam, in Montis Olympi, Caſii, Idae, atque etiam in Apennini vertice ab Iguvinis noſtris colebatur, ut oſtendit Ara marmorea,

inde effoſſa, et in Muſeum Veronenſe nuper inlata, cum inſcriptione:

IOVI

APENINO etc.

Haec vero Argaei Montis ſanctitas colligitur, praeſertim ex Iovis ſtatua, quae cacumini inſiſtit. Eiuſdem autem Numinis religio adeo ſubiectum populum tenuit, ut nonniſi a Iove, quem *Mazeum* quoque vocari diximus in Roncalienſibus, civitatem Monti propinquam adpellarint, cuius primigenium nomen *Mazaga* fuit, ut placet Plinio loco citato, et Straboni Lib. XII. ſeu *Maza*, ut auctor eſt Stephanus, pag. mihi 344.

In hac Gemma, et fere in nummis omnibus, Sol, et Luna Montis cacumen exornant: ut inde ſignificaretur, non modo Montis altitudo, quae caelum videtur adtingere; verum et Montis ſanctitas, caelitum conſortio digna. Nec fortaſſe a vero abhorret, Deos hoſce Templa in eo habuiſſe, quae plura circa ipſum aliquando in nummis exprimuntur.

Fuit etiam in hoc Monte Templum Fortunae celebratiſſimum, quem quum Chriſtiani deleviſſent, iuſſu Imperatoris Iuliani Apoſtatae, exſcidio urbis multati ſunt, ut narrat Caſſiodorus Lib. VI. Cap. 4. Hiſt. trip. Mons idem in hac Gemma Goriana depictus, flammis undique micantibus ardere videtur; cuius plane rei rationem ab eodem Strabone audiemus, qui de Monte Argaeo haec tradit: *Loca ſilvae ſubiecta ignes habent; ſunt etiam gelidis aquis plena: quanquam nec ignis, nec aquae in ſummum exſtant; quapropter maxima ex parte herbida ſunt. Quibuſdam in locis ſolum paluſtre eſt, et per noctem ex eo flammae conſurgunt: rei itaque periti caute lignantur; ſed mul-*

multis periculum eſt , praeſertim pecori , in obſcuras ignis foſſas incidenti .

TABVLA XVI.

MONS ARGAEVS

NVLLVM Templum , aut Numinis effigiem , ut in praecedenti imagine , et in aliis pleriſque , habet in hac Muſei Goriani Gemma MONS ARGAEVS , quem totum pro Numinis ſimulacro habitum fuiſſe diximus . Conſpicuum vero eſt in hoc typo antrum , quod etiam in huius Montis effigie in nummis expreſſum cernitur . Conſtat autem plura in hoc Monte fuiſse antra , et ſpeluncas ex ipſis Actis martyrii Beatiſſimi Epiſcopi Blaſii , cuius hodie , dum haec ſcribo , venerandam memoriam celebramus , quum conſtet eum in horum altero delituiſſe .

In ſummo Montis vertice , ubi plerumque Iovis ſimulacrum effingitur , laurea corona exſurgit , quae eiuſdem Numinis ſymbolum eſt , quum ex antiquiſſimo inſtituto non niſi Diis daretur : tranſtulit mox ambitio id ornamentum ad Victores , et Athletas . Fortaſſe neque hallucinabimur , ſi credamus , agonis alicuius eam indicium eſſe , cuiuſmodi omnes Graeciae civitates celebrabant , praeſertim cum Caeſarea Metropolis Cappadociae eſſet , et Neocoratu potiretur : quam opinionem confirmant Vrnae agoniſticae palmis ornatae , quae ad eiuſdem Montis radices aliquando in nummis expreſſae cernuntur . Montis ſummum apicem non Sol , et Luna , ut in ceteris ; ſed geminae ſtellae exornant : vel ad altitudinem Montis indicandam , ut ſupra praemiſimus , vel ſanctitatem .

TABVLA XVII.

SERAPIS INTER ZODIACI SIGNA

PVLCHERRIMA, ſed explicatu difficillima eſt haec Gemma, quae ex Goriana Dactyliotheca in lucem prodit, cuius mediam partem occupat CAPVT SERAPIDIS; limbum vero DVODECIM ZODIACI SIGNA; ſed ordine adeo perturbato diſpoſita, ut naturali minime reſpondeant. Quod vero mihi maiorem ingerit ſcrupulum, illud eſt, quod eandem Zodiaci effigiem iam vidimus in alia Gemma inſcalatam, de qua ſupra inter Parerga inluſtrata diſſeruimus. In utraque Signorum ordo diverſimode diſpoſitus; et quod caput eſt, incognita ſigna, omnibuſque Aſtronomis inaudita, ſubſtituta ſunt. Ordinem utriuſque comparabo cum naturali, ut differentia ſtatim pateat.

ORDO NATVRALIS	TAB. XVII.	EX GEMMA MEDICEA
Aries	*Aries*	*Aries*
Taurus	*Sagittarius*	*Gemini*
Gemini	*Piſces*	*Caper*
Cancer	*Aquarius*	*Cancer*
Leo	*Scorpius*	*Leo*
Virgo	*Libra*	*Sagittarius*
Libra	*Leo*	*Taurus*
Scorpius	*Cancer*	*Virgo*
Sagittarius	*Gemini*	*Libra*
Caper	*Taurus*	*Scorpius*
Aquarius	*Equus*	*Equus*
Piſces	*Virgo*	*Piſces.*

Quum

Quum vero Signorum diſpoſitio immutabilis ſit, nulli dubium erit tranſpoſitionem hanc eſſe valde curioſam: fortuitam ne, ſeu potius ad ideam aliquam aſtronomicam ſignificandam inductam, hanc collocationem dixerim, penitus ignoro; nam nec reſpondet ordini antiſciorum, aut contratiſciorum; nec relationem ullam habet cum quatuor Trigonis, ſeu triplicitatibus, minus vero cum ſeptentrionalibus, aut imperantibus, et cum meridionalibus, vel obedientibus; nullam cum rectis, ſeu obliquis aſcenſionibus, cum maſculinis, vel femininis, cum humanis, et brutis, atque uno ut dicam verbo, nihil comune habent cum aliqua diſtributione, quam Aſtronomorum ſubtilitas introduxit. Neque ſuſpicari auſim, novitium eſſe imperiti Artificis figmentum, quod facile hi adfirmant, qui Antiquitatis aditus vix ſalutarunt, nedum perveſtigarunt. Ergone quicumque ſit Gemmarius Sculptor in re adeo nota, vel erravit, vel luſit? Non equidem credo; ſed ordo iſte non *aſtronomicus* eſt, ſed *hiſtoricus*, ad diverſa tempora, quibus facta aliqua evenerunt, indicanda videtur. Cur vero Equum Aquario ſubſtitutum videamus, peritiorum iudicium expectandum eſt.

Haec Zodiaci ſigna duplici Deorum protectione fruebantur; prima nempe ſeptem Planetarum, quibus addicti erant, ut auctoritate Macrobii, cui omnes adſtipulantur Aſtronomi probatum eſt: altera vero duodecim Deorum Conſentum, quod Manilius probat Lib. II. verſ. 438.

Lanigerum Pallas: Taurum Cythera tuetur:
Formoſos Phoebus Geminos: Cyllenie Cancrum:
Iupiter et cum Matre Deûm regit ipſe Leonem:
Spiciferae eſt Virgo Cereris: fabricataque Libra
Vul-

Vulcano : pugnax Mavorti Scorpius haeret :
Venantem Diana virum , ſed partis equinae ;
Atque anguſta fovet Capricorni ſidera Veſta :
E Iovis adverſo Iunonis Aquarius aſtrum eſt ,
Agnoſcitque ſuos Neptunus in aequore piſces .

Haec vero doctrina minime aliena eſt a propoſito noſtro; nam ſaepeſaepius ad Gemmas haſce explicandas , in quibus haec ſigna eiſdem Diis adſignantur , repetenda erit.

Capvt Serapidis in medio poſitum ad eam alludit mythologiam , quae illum eundem ac Solem eſſe dictitabat . Sic ad rem Macrobius Saturnal. Lib. 1. Cap. 20. *Eidem Aegypto adiacens civitas , quae Conditorem Alexandrum Macedonem gloriatur , Serapin , atque Iſin cultu paene attonitae venerationis obſervat : Omnem tamen illam venerationem Soli ſe ſub illius nomine teſtatur impendere .* Et paullo poſt : *Ex his adparet Serapis , et Solis unam eſſe , et individuam naturam .* Non deſunt tamen probatiſſimorum Scriptorum teſtimonia , ex quibus colligitur ipſum pro Iove habitum , ſeu pro Plutone ; immo pro ipſa Mundi anima , cuius inſtinctu , et moderamine Natura tota , ut putabant , regebatur .

TABVLA XVIII.

IOVIS XENII SYMBOLA

In altera Gemma , cuius ectypon in Muſeo noſtro adſervamus , recurrit hic idem typus ; ſed Iovis caput , nullo calatho ornatur : quod in cauſa fuit cur iovi hanc Gemmam tribuerimus : quanquam ſi serapidi illam vindicemus , minime a propoſito aberrabimus ; ſi enim

enim Aegyptiorum traditiones obſervemus, facile illum eundem ac Iovem eſſe, hoc eſt Deorum maximum, intelligemus. At inter eius officia illud quoque cenſebatur, quod peregrinos tueretur: unde *Xenius* dictus eſt; cuius mentio eſt apud Pauſaniam in Laconicis: *Ibidem eſt et Xenius Iupiter, et Xenia Minerva.* Latini *Hoſpitalem* dixerunt. Cicero ad Quinctum Fratr. Lib. II. Cap. 2. *Non faciam, ut illum offendam, ne imploret fidem Iovis Hoſpitalis.* Et pro Deiotaro Cap. 6. *Si te palam interemiſſet, Iovis quidem illius Hoſpitalis numen non unquam celare potuiſſet.* Ita vero dicebatur, quia peregrinis, et hoſpitibus praeſidebat. Homerus Odiſs. Ξ:

Ab enim Iove ſunt omnes hoſpites.

Et Virgilius Aeneid. Lib. I. verſ. 731.

Iupiter, hoſpitibus nam te dare iura loquuntur.

Solebant vero, qui ex peregrinatione ſoſpites rediiſſent, pedum imagines vel marmoreas, vel fictiles Diis peregrinorum praeſidibus dedicare: inter quae donaria marmor adhuc in Collectionibus obſervatur cum duplici pedum veſtigio, inſcriptione addita:

SALVOS IRE

SALVOS REDIRE

Inter haec vero non ultimum locum obtinet pes fictilis Muſei mei, quem publicavi in veterum Lucernarum collectione Tom. II. Tab. LXXIII. in quo inſcriptio impreſſa legitur:

FAVSTOS REDIRE

Pes ille ſiniſter eſt, fortaſſe, et parem habuit dexterum, in quo altera inſcriptio ſignata erat: FAVSTOS IRE: nam

e re-

e religione erat , ut qui iter adriperent , dextrum praemitterent pedem . Petronius Satyr. Cap. 30. *Ceterum ut movimus dextros greſſus* . Et alibi : *Retulimus ergo dextros pedes* . Quod ſi omnino placeat Serapidi hanc imaginem adtribuere , alia ratio excogitari poſſet , cur illi pes tribuatur ; nam ſaluti pedes dicabantur , ut conſtat ex Fabretto Inſcription. ant. domeſtici Muſei Cap. VI. Serapis vero etiam Medicinae Deus habebatur , ut alibi dicendum eſt . Praeterea cum pedes Iſidi ſacri eſſent , ut conſtat ex loco citato Fabretti , non video cur et Serapidi non tribuerentur ; uterque enim ſociali religione colebatur , ut diximus in Notis ad Lucernas in eodem Tom. II. Aſtrum Solis illi coniungitur , ob peculiarem aliquam religionem , qua ſe quiſpiam ei Numini devotum profitebatur .

TABVLA XIX.

CAPVT SERAPIDIS

IDEM caput SERAPIDIS ſubiecta Aquila ornatur , quo ſymbolo declaravit Artifex ipſius Numen pro Iove uſurpaſſe . Hi enim Gemmarum Scalptores , plerumque Aegyptiae originis exſtiterunt , ut facile indicat Aegyptiaca Mythologia , qua haec opera magna ſui ex parte reſperſa ſunt . Aegyptii vero hunc ſummum , et maximum ſuorum Numinum , vel cum Iove confuderunt , vel in illum Iovis ſymbola tranſtulerunt . De Serapidis natura elegans eſt locus apud Tacitum Hiſtoriar. Lib. IV. *Deum ipſum multi Aeſculapium , quod medeatur aegris corporibus ; quidam Oſirim , plerique Iovem , et rerum omnium potentem ; plurimi Ditem patrem , inſignibuſque in ipſo manifeſte , aut*

per

per ambages conieƈtant . Quae loquendi ambiguitas facile demonſtrat, Aegyptiacarum rerum mythologiam, vel ipſos doƈtiſſimos Romanorum latuiſſe . Quaecumque tamen ea fuerit , cognoſcimus tamen magnam cum Iove adfinitatem habuiſſe , ut quodammodo eius ſymbola ab ipſo non diſcreparent .

Si vero omnino velimus , SERAPIDEM , non alium niſi ipſum SVMMANVM , aut INFERNVM IOVEM fuiſſe , ut colligi videtur ex Plutarchi Libro de Iſide , et Oſiride , haec Aquila ad conſecrationem aliquam pertinet ; eius enim alitis officium erat , animas defunƈtorum efferre in caelum : quod indicare videntur Solis , et Lunae diſpertita ſigna ; de qua religione multa nobis diƈta ſunt in Notis ad antiquas Lucernas Tom. III.

T A B V L A XX.

CAPVT ISIDIS ET SERAPIDIS

SERAPIDIS , atque ISIDIS capita , quae expreſſa obſervantur in hac Gemma , ſaepiſſime etiam in fiƈtilibus Lucernis occurrunt , in quibus Aegyptii Artifices plurimam navarunt operam , quorum quidem multiplicem adſpeƈtum protulimus in earum colleƈtione Tom. III. Heic vero notatu maxime digna ſunt ſymbola utrique ſubieƈta , Serapidi globus , Luna Iſidi . Maxime vero priori caeleſtis globi imago conveniebat , ſi quid Macrobio deferimus , ita loquenti Saturnalium Lib. I. Cap. XX. *Serapis* , *quem Aegyptii Deum maximum prodiderunt* , *oratus a Nicrocreonte Cypriorum Rege* , *quis Deorum haberetur* , *his verſibus ſolicitam religionem Regis inſtruxit* :

Sum Deus, et talem credi me denoto cunctis:
Caelorum ſublime mihi caput eſt, mare venter:
Terra globoſa pedes, aures ipſum aëthera cedunt:
Frons, oculi, vultus, clari fax lucida Solis.

Isidem vero vel ipſam Lunam, ſeu poteſtatem quandam in liquida corpora, quae ab ipſis Lunae motibus regerentur, ineſſe reputabant; quapropter ei libenter Lunae ſymbola adtribuerunt, ut Plutarchus in eodem Libro de Iſide, et Oſiride illam adpellarit *Cornigenam*: a quo non longe abſceſſit Ovidius, qui Metamorph. IX. verſ. 686. *Lunigeram* illam facit.

Inachis ante torum, pompa comitata ſuorum,
Aut ſtetit, aut viſa eſt; inerant lunaria fronti
Cornua. ——————————

Lubenter vero haec Numina ab Antiquis una ſimul copulabantur; quia communi religione, communique templo, ara, et ſacrificio coli ſolebant. Tacitus loco citato: *Fuerat illic ſacellum Serapidi atque Iſidi antiquitus dicatum*. Et Macrobius eodem Cap. XX. *Eidem Aegypto adiacens civitas* (Alexandria) *Serapim, atque Iſim cultu paene adtonitae venerationis obſervat*. Idem quoque colligitur ex Divo Auguſtino de Civitate Dei Lib. XVIII. Cap. 5. At nemo manifeſtius de hac doctrina locutus eſt, quam Apuleius, qui Metamorphoſ. Libro poſtremo haec verba fecit: *Quanquam enim connexa, immo vero unita ratio Numinis* (Iſidis, et Oſiridis) *religioniſque eſſet; tamen Teletae diſcrimen eſſe maximum cognoſcunt*. Et alibi: *Cuius nomen unicum multiformi ſpecie, rituario nomine multiiugo totus veneratur Orbis*. Iiſdem Numinibus ingens calathus ad-

adſcriptus eſt : quod eorum praeſidio et fruges , et fructus produci crederentur ; ſive ut Mythologi reputabant , quia ex iiſdem Numinibus terrena omnia proficiſcerentur , rurſuſque in ea iterum redirent , ut obſervat loco citato Macrobius . Quamcumque vero poteſtatem in utroque Numine Veteres conſiderarent , nempe aut Solem , et Lunam , aut Terram , et Aquam , aut Plutonem , et Proſerpinam (nam utrique ſententiae favent veterum Mythologorum auctoritates) illis antiquus Sculptor et Solis , et Lunae imagines Latino ritu expreſſas addidit , vel ut illorum Numinum poteſtatem manifeſtius declararet : ſive ut ipſis , quaecumque fuerint , beneficorum Planetarum , boni ominis cauſa , coniungeret poteſtatem .

TABVLA XXI.

SERAPIS

QVOD maxime rei antiquariae praecipuam partem , et nobiliſſimam ſcientiam ſigillariam ambiguam reddit , eſt veterum Artificum licentia , qua praecipua Deorum ſymbola vel detrahebant , vel cum aliis Diis communicabant . Nempe haec erat natura erroris , ut nunquam ſibi conſtaret : quumque omnibus libertas facta eſſet novos Deos inducendi ; nihil vetabat , quin diverſae Myſtarum ſectae pro diverſis opinionibus , Deorum quoque ornamenta perturbarent . Videmus propterea calathum multis Deorum adtributum , ut indicavimus in Notis ad domeſticas noſtras Lucernas Tom . II. Tab. LIX. quum tamen in hoc noſtro typo , et adſpectus , et cultus SERAPIDI reſpondeat , eundem heic repraeſentari reputamus ; quanquam plerumque ſedens effictus ſit , et tricipiti

monſtro inſignitus ; ipſi enim peculiari ratione calathum adiungebant. Macrobius Saturnalium Lib. I. Cap. 20. *Cuius vertex inſignitus calatho , et altitudinem ſideris monſtrat , et potentiam capacitatis oſtendit ; quia in eum omnia terrena redeunt , dum immiſſo calore rapiuntur* . Sceptrum quoque eidem Deo ſemper Artifices adtribuerunt ; quanquam id inſigne Caelitibus omnibus conveniret, ut ex Iuſtino oſtendimus non uno in loco. Geminae ſtellae facile pertinent ad totidem Planetas ſoli Artifici notos : niſi forte Caelum iudicent , cuius rectorem Aegyptii SERAPIDEM reputabant.

T A B V L A XXII.

SERAPIS CVM SEPTEM PLANETIS

QVANQVAM non omnes Planetae aeque fauſti haberentur , immo aliquorum influxus maxime diros iactent Aſtrologi ; nihilominus multi fuere , qui integrum eorum ſeptenarium in Gemmis expreſſum pro amuleto habuerunt : addito illis alicuius Dei ſigno , cuius favore variam eorum naturam conciliari , et manſuefieri reputabant. Lubet heic in medium adferre Iulii Firmici verba ita loquentis Lib. I. Cap. 3. *Invocemus ſuppliciter Deos , et religioſe promiſſa Numinibus vota reddamus ; ut confirmati animi noſtri divinitate ex aliqua parte , ſtellarum violentis decretorum poteſtatibus reſiſtamus* .

Numen , cui tota haec genitura commiſſa dignoſcitur , eſt ipſe Serapis : *quem dedita ſuperſtitionibus Aegyptiorum gens ante alios colit* ; ut ait Tacitus Lib. IV. et quem Aegyptii *Deum maximum prodiderunt* ; ut tradit idem Macrobius Lib. I. Cap. 20. *Quapropter tanquam totius*

Ae-

Aegypti peculiare Numen, *ſeu Genius crocodilo inſtat*, *quo Nilus*, *ſive ipſa Aegyptus*, *deſignatur*. Columellam dextera regit : quam ego Niloſcopion eſſe puto ; celebrem nempe illam pyramidem, in qua ſtabili quadam methodo omnia Nili incrementa numeris ſignabantur, ut facili negocio cognoſceretur et quotis cubitis exundaſſet ; unde futuri anni fertilitatem, ſeu ſterilitatem praevidebant : de qua quidem menſura mentio multa eſt apud Kircherium. Plinius vero Lib. v. Cap. 9. hanc in puteis ſignatam tradit: *auctus eius per puteos menſurae notis deprehendunt :* qui locus mihi oppido non liquet ; nam putei ſi per ſupernum oculum aquam admittebant, aquis omnino ſubſtitiſſe ſine diſcrimine incrementi oportebat ; niſi puteos adpellet piſcinas, quae per latera ſuccreſcentes aquas admitterent, illiſque recedentibus clauderentur, ut in omnem populi uſum ſervarentur. Hanc vero menſurae rationem ſubinde indicat : *Iuſtum incrementum eſt cubitorum* XVI. *In tredecim etiamnum eſurit ; quatuordecim cubita hilaritatem adferunt ; quindecim ſecuritatem ; ſexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc aevi fuit cubitorum* XVIII. Incrementorum vero tempora diligenter notat Lib. XVIII. Cap. 18. cuius verba adferre etiam placet, quia ad ſculpturarum harumce intelligentiam non mediocriter conferunt : *Nilus ibi coloni vice fungens*, *evagari incipit Solſtitio*, *et nova Luna ; ac primo lente*, *deinde vehementius*, *quamdiu in Leone Sol eſt*. *Mox pigreſcit in Virginem tranſgreſſo*, *atque in Libra reſidet*. *Si duodecim cubitos non exceſſit*, *fames certa eſt : nec minus ſi* XVII. *exſuperavit : tanto enim tardius reſedit*, *quanto abundantius crevit*, *et ſementem arcet*. Exundationis vero originem idem Auctor ita ingenioſe explicat eodem in loco : *In monte inferioris Mauritaniae*, *non procul*

Ocea-

Oceano, originem habet, lacu protinus ſtagnante. Praeterea obſervatum eſt, prout in Mauritania nives, imbreſve ſatiaverint, ita Nilum increſcere —— Cauſas huius incrementi varias prodidere; ſed maxime probabiles Eteſiarum eo tempore ex adverſo flantium repercuſſum, ultra in ora acto mari: aut imbres Aethiopiae aeſtivos iiſdem Eteſiis nubila illo ferentibus e reliquo orbe. Id evenire a Canis ortu, per introitum Solis in Leonem, contra perpendiculum fontis ſidere ſtante, quum in eo tractu abſumatur umbrae.

TABVLA XXIII.

APIS ET SERAPIS

HAEC etiam Gemma Aegyptum ipſam ſpirat; nam SERAPIDEM repraeſentat conſueto calatho, et ſceptro ornatum, qui bovi inſidet, quem APIM adpellabant. Sub eius autem imagine, Terram fuiſſe adumbratam, plene norunt Eruditi, et luculenter colligitur ex Plutarcho de Iſide, et Oſiride. Ipſum quoque Apidis nomen Terram denotat, quae *Apia* veteri lingua vocabatur: indeque factum eſt Serapidis quoque nuncupatio, praemiſſo dignitatis titulo *Ser*, ſeu *Sar*, ac ſi dixeris *terrae Dominum*, ut in noſtro Lexico Vocum Aegyptio-Hebraicarum in SYMBOLIS Gorianis edito, et fuſius in Indigitamentis declaratum eſt.

Bovi inſtat accipiter: quod animal quum ſit longaevum, atque perſpicaciſſimum, ſimulque volatu perniciſſimum, divinam ſublimitatem ſignificabat, ut tradit Horus Apollo Hieroglyph. Lib. I. Cap. 6. et 7. Sol, et Luna peculiarem indicant religionem Auctoris eiuſdem Gemmae: ſive ea Numina ad Mythologiam pertinent, ſignificantes

eo-

eorum influxibus Terram fecundari . Huc quoque adludit Serpens inferius reptans , quo animam Mundi rerum opificem Veteres indicabant , ut conſtat ex Kircherio in Oedipo . At de hoc hieroglyphico alibi dicendum erit .

TABVLA XXIV.

AMVLETVM AEGYPTIVM

ARTIFICIVM huius quoque Gemmae Aegyptium ſtilum redolet ; ſed antiquiorem , atque aſperiorem : niſi illam ablegemus inter commentitia Magorum amuleta, qui religionem illam novis ſemper , ſibique ignotis ambagibus, et litterarum involucris , magis magiſque depravarunt . Vt coniecturam aliquam circa hunc typum proferamus , in ſedentis imagine Horum recognoſcimus , qui Solis praefulgens aſtrum indigitat ; nam ipſe idem ac Sol habebatur . Macrobius Saturnalium Lib . I. Cap . 21. *Apud eoſdem Aegyptios , qui eſt Sol , Horus vocatur : ex quo et Horae vigintiquatuor , quibus dies noxque conficitur , nomen acceperunt , et quatuor tempora , quibus annuus orbis impletur , Horae vocantur .* Huic addi poteſt Plutarchi auctoritas in Sympoſ. Quaeſt . 4. *Antipater vero ſocius noſter aiebat , priſca Graecorum lingua annos fuiſſe* Horos *dictos .* Sacerdos contra ſtans , arcto illo velamine exornatur , quod deſcribit Apuleius Metamorph . Lib . XI . *Sed Antiſtites , ſacrorum Proceres illi , qui candido linteamine cinctum pectorale ad uſque veſtigia ſtrictim iniecti , potentiſſimorum Deûm proferebant inſignes exuvias .* Crux quoque anulo ſuſpenſa , inſtar inſignis donarii , in medio poſita eſt , quam marmorea Aegyptiorum ſimulacra frequenter manibus conſtringunt . Id hyeroglyphicum ita exponit Horus Apollo Lib.

II. Cap. 112. *Vitam, aut ſalutem futuram indicantes, geminas lineas iungebant, quarum una tranſverſa alteri in perpendiculum ductae ſuperponeretur: atque eius rei nulla alia illis ſuppetebat ratio, niſi quod, haec divini cuiuſdam myſterii ſignificatio eſſet.* Huiuſmodi quoque ſigna in templo Serapidis inventa fuiſſe, quum iuſſu Theodoſii everteretur, narrant Rufinus Hiſt. Lib. II. Cap. 22. Socrates Lib. v. Cap. 17. et Sozomenus Lib. VII. Cap. 15. qui nihil aliud Aegyptiis ſignificaſſe referunt, quam *vitam venturam*. Hoc vero myſterium, quum minime lateret Moiſem, quum ex Aegypto deduceret Hebraeos, ſuper huiuſmodi ſignum, tanquam ſalutis omen, ſerpentem aheneum conlocavit. Videndus de hac re Kircherius in Oedipo. Litterae ſubiectae Phoenicias imitantur, nec a noſtris Etruſcis longe recedunt; ſed eas, quia meo iudicio nullum nobis reddunt ſonum, miſſas facio.

TABVLA XXV.

ISIS ET CASTORVM SYMBOLA

ISIDEM in hac Gemma expreſſam eſſe non dubitamus, ut oſtendit promiſſum, et cirratum capillitium huic Deae peculiare, et clare evincunt complures Muſei noſtri eiuſdem Deae fictiles imagunculae. Illius frons plerumque flore exornatur; ſed non proinde etiam calathum illi negaverunt: ſic enim Porphyrius apud Euſebium de praeparat. Evangel. *Calathus autem hic, quem ipſa geſtat, ubi altiorem in locum ſubvecta iam eſt, frugum maturitatem repraeſentat.* Ferulam praeterea, ut in ceteris marmoreis ſimulacris, ſuſtinet; cuius ſymboli rationem multis ſaepe inluſtrat Kircherius. Haec Dea navigantibus praeerat;

unde

unde *Pelagiae* nomen accepit, ſub quo a Corinthiis cognita fuit, et templum obtinuit, ut indicat Pauſanias: quod in cauſa fuit cur ei Caſtorum pilei, ſupereminentibus ſtellis ornati, adiuncti ſint; quorum Numina navigantibus maxime propitia eſſe adſtruebant: niſi fortaſſe hae ſtellae, quae ad ſignum Geminorum pertinent, ad Horoſcopum ſint referendae.

TABVLA XXVI.

ISIS

MEDIA inter Solem, et Lunam Dea ISIS gemino cum flagello inſculpta conſpicitur in hac Gemma, quod tanquam proprium ornamentum ei fere ſemper adtribuitur. Illud tamen, quod et amplius in hac caelatura ſingulare habet, ſunt gemini illi dracones, quibus circunplexa obſervatur; qui certe praecipuum aliquod, et peculiare adſtruunt adtributum. Quia vero pulcherrimi argumenti dignitas poſtulabat, ut maturius eius ſymboli ſignificatio inquireretur: et quia opportune ad manus meas venit ſigillum ISIDIS aereum, quod ex Muſeo ſuo mihi inluſtrandum obtulit praeſtantiſſimus Praeſul GORIVS, amicus meus optimus, praeſenti huic typo ferme reſpondens; deliberavi utrunque monumentum peculiari Diſſertatiuncula mox inluſtrare, ad quam interim benevolum Lectorem mitto.

TABVLA XXVII.

ISIS

PRAECIPVO in hac Gemma redimiculo ISIS ornatur, nempe velo, quod ſtellis diſtinctum eſt. Quum enim

ISIS non ſecus, ac Luna modo terreſtre, aliquando, et caeleſte Numen haberetur, utriuſque adtributi inſignibus honeſtatur. Opitulatur quoque huic ſententiae alia potiſſima ratio, cur ISIDI ſtellatum caput adtribuatur; nam apud Aegyptios ipſa non modo Numen habita eſt, verum etiam et *Aſtrotheſia*, hoc eſt *conſtellatio*, ut ex Horo Apolline manifeſte liquet, qui ſic annum deſcribit Lib. I. Cap. 3. Hieroglyph. *Porro annum demonſtrare volentes, Iſin, hoc eſt mulierem, pingunt, quo etiam ſigno Deam ſignificant. Eſt autem apud eos ISIS ſidus, quod Aegyptio quidem nomine Sothis, Graeco vero Aſtromyon dicitur, qui et inter cetera ſidera principatum videtur obtinere, ut qui oriens modo maior ſit, modo minor, interdum ſplendidior, interdum vero ſecus. Ad haec, quoniam in huiuſce ſideris ortu ea ſignis quibuſdam obſervamus, quae toto anno peragenda ſunt, propterea annum non temere Iſin appellant.* Eidem adſentitur Plutarchus in Libro de Iſide, et Oſiride, ubi haec habet: *Nam ſtellam Iſidis vocari a Graecis Canem, ab Aegyptiis Sothin.* Porphyrius quoque de Nympharum Antro Iſin eamdem ac Caniculam fuiſſe tradit; unde Aegyptii annum non auſpicabantur modo, ſed inchoabant: ut enim Romani ab Aquario, ita Aegyptii a Cancro, cui Canicula, ſeu Sothis proxima eſt. Neomenia autem, ut ipſe ſubdit, ſolemniſſime ad huius ſtellae exortum celebrabatur, inde initium Mundi derivantes. Quid autem *Sothis* nomine intelligendum, in Diatriba de Hebraiſmo Aegyptiorum, edita in Volumine IV. Gorianarum Symbolarum, declaravimus.

TABVLA XXVIII.

HORVS

FRVSTRA diſputamus in hac Gemma, HORVS ne, ſeu potius Harpocrates exhibeatur. Nam opificium eiuſdem Abraxeam manum redolet, cui omnia pro lubito communia. Geſtus quidem puelluli Harpocratem quodammodo refert; ſed loti flos, cui inſidet, ab HORI religione ſumptus eſt. Huius enim naturam, et proprietates ita nobis prodit Plutarchus in Libello de Iſide, et Oſiride: *Sicut autem Nilum Oſiridis defluxum; ita corpus Iſidis Terram putant, non univerſam; ſed quam Nilus invadens, ac coiens, foetam reddit. Hoc ex coitu* HORVM *naſci perhibent. Eſt autem* HORVS *tempeſtas, ac temperies aëris ambientis, omnia ſervans, atque alens, quem in paludibus apud Butum a Latona dicunt enutritum.* At paullo poſt, ipſum eumdem ac Mundum terreſtrem eſſe, indicat; quamquam ſi ceteros Mythologos audiamus, Horus idem ac Sol eſt. Macrobius Saturnal. Lib. I. *Apud Aegyptios Apollo, qui et Sol, Horus vocatur; ex quo et Horae viginti quatuor nomen acceperunt, et quatuor tempora, quibus anni orbis impletur, Horae vocantur.* Tranſiit id nomen etiam ad Graecos, apud quos, ut teſtatur Pauſanias in Corinthiacis, Apollo *Horius* cultus eſt; cuius nominis originem occultam haberi ipſe ſubdit: *Horium vero quamobrem eum adpellent, nihil habeo pro certo, ut dicam.* At Voſſius de Idolol. Lib. II. Cap. 10. manifeſte oſtendit vocem illam ab Hebraeo eſſe, cui *Hor*, lux: immo apud Plutarchum Sympoſ. V. Quaeſtion. 4. habemus: *Priſca Graecorum lingua annos fuiſſe* Horos *dictos;* uti ſuperius adnota-

tabam. Vnde mihi Apollo *Horius* idem ſonat, ac *annuus*; quod annuo curſu girum perficiat.

Hac ratione permoti non dubitamus, florem loton Horo adtribuere. Nam tradit Plinius Lib. XIII. Cap. 17. et 18. *Sole occidente papavera* (illius) *comprimi, et integi foliis; ad ortum autem aperiri donec matureſcant, floſque, qui eſt candidus, decidat*. Theophraſtus quoque Lib. IV. de eiſdem floribus haec tradit: *Sole occidente ſe comprimunt, caputque integunt mira induſtria: ad ortum aperiuntur, et ſuper aquam adſurgunt*. Hanc vero fruticis proprietatem, et quodammodo officioſam illam naturam, Soli adtribuerunt. Favet eleganter huic noſtrae opinioni idem Plutarchus in Pythiae oraculis, qui ait: *Aegyptios principium ortus Solis exprimere picto puerulo, qui loto inſidet*. Favent quoque huic meae de Horo coniecturae frequentes huiuſmodi Gemmae, in quibus ſub flore loti Leo diſpoſitus eſt, qui ad Horum pertinet; nam *ſub ſolio Hori, hoc eſt Solis, Leones ſupponunt, huius animalis cum Deo ſimilitudinem maximam ſignificantes*, ut tradit Lib. I. de Hieroglyph. Cap. 17. idem Horus Apollo.

Cynocephalus recta ſtans, cum ceteris huius Gemmae ornamentis, ad eamdem praeſtigioſam circulatorum diſciplinam ex Aegyptiis originibus detortam, atque uberrime depravatam, pertinet.

TABVLA XXIX.

SOLIS. LVNAE. ET MERCVRII CAPITA

TRIVM Planetarum capita in hac eximia Gemma Goriana expreſſa ſunt, SOLIS, LVNAE, et MERCVRII, quibus propria aſtra ſubiiciuntur. Praeterea priori fax, al-

alteri caduceus adiunctus eſt. De hac ſynodo nihil eſt, quod amplius adiiciamus, niſi quod ad trigonum aliquem in horoſcopo occurrentem pertinet, ita in opportunis locis conlocatum, ut inde fauſtos influxus aliquis ſibi promitteret; nam Solem Lunae trigonica radiatione coniunctum, *hominibus multorum bonorum praemia largiri*, *et nobiles facere*, ait Firmicus Lib. VI. Cap. 6. nec minora pollicetur, ſi Mercurius ſimili adſpectu Lunam reſpiciat, ut Cap. 8. *Aliis enim facundiam orationis adſignant; aliis ex ea praeclara decernunt artium ſigna.*

TABVLA XXX.

SOLIS CAPVT

TERRARVM orbem ſerpente circumplicatum hic obſervamus, cui imminet CAPVT SOLIS, et tres Stellae, fulmine intermedio. Sol etenim, ut ait Macrobius in Somnium Scipionis: *Non ſolum Terram*, *ſed ipſum quoque Caelum*, *quod vere Mundus vocatur*, *temperare certiſſimum eſt*. Fulmen vero ad radiorum eius poteſtatem pertinet. In nummo quoque Tarentinorum imagini Apollinis fulmen adiungitur, et fere ſemper pharetra, et arcus: ad indicandum eius calore pravos Terrae halitus abſumi, et exſiccari, ut eſt apud Mythologos.

Orbem anguis circumplectitur, ille fortaſſis, de quo Virgilius Lib. I. Georgic. verſ. 244.

Maxumus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis
Circum, perque duas in morem fluminis Arctos:

quem ab Hercule in Heſperidum hortis occiſum, et in Caelo conlocatum fuiſſe tradunt. Neque a vero fortaſſe defle-

deflectemus, ſi mythicam rationem in hoc typo proſequamur, Aegyptiorum indolem ſequuti, quae plane multa in hiſce Gemmis adparet; nam inter illorum hieroglyphica plerumque agmen ducit globus ille, quem Serpens pervadit: cuius vim explicans Kircherius, veterum teſtimoniis innixus, per id ſignificari ait *animam Mundi opificem*, ſeu Naturae ſpiritum, quo cuncta vivunt: quo referri poſſunt Virgilii carmina Aeneid. Lib. VI. verſ. 726.

Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus
Mens agitat molem, et magno ſe corpore miſcet:

quem ſenſum fere reddunt etiam Manilii carmina Lib. I. verſ. 247. et 250.

Hoc opus immenſi conſtructum corpore Mundi
Vis animae divina regit, ſacroque meatu
Conſpirat Deus, et tacita ratione gubernat.

Et Lib. II. verſ. 60.

Namque canam tacita Naturae mente potentem,
Infuſumque Deum caelo, terriſque, fretoque,
Ingentem aequali moderantem foedere molem.

TABVLA XXXI.

SOLIS CAPVT

In pulcherrima hac Gemma SOLIS CAPVT intra Lunae falcatae cornua diſpoſitum eſt, quale prorſus in Carrhenorum, aliorumque Aſiae populorum nummis reperitur: haud dubio indicio, eos utrumque Numen promiſcuo cultu fuiſſe deveneratos. Stellula iutermedia poſitionem caeleſtem facile indicat, in qua Planetarum aliquis oppor-

portuno in loco interpoſitus natalem horam fauſtiorem reddéret.

TABVLA XXXII.

SOLIS CAPVT

CAPVT SOLIS, in ſilente LVNA quieſcens, ornant quatuor ſidera, quibus vel conſtellatio aliqua, quam Sol obtineret in nativitate, vel quatuor ex coetu Planetarum, ſeu denique totum Caelum ſignificant. Typum huius Gemmae alioqui tritum commendat non modo artificium, quod exquiſitiſſimum eſt, ut ex ectypo liquet; verum etiam eius inſcriptio, in cuius gratiam ſculpta fuit, MAXPY.

TABVLA XXXIII.

SEPTEM PLANETAE

ANVLVS pulcherrimus protomen *Solis* perſpicuam praeſefert, ſex ceterorum Planetarum inſignibus circumfuſam, inter quae Luna, Mars, et Venus per characteres aſtronomicos indicantur: nempe Venus per globum crucigerum, Mars per alterum ſagittiferum. Sed non ex hoc uno monumento eorundem characterum antiquitas comprobatur; nam in altero Gemmae ectypo expreſſam video Lyram, unde iidem aſteriſmi ſuperne prodeunt. Stellae intermediae Iovem, Mercurium, et Saturnum indicant: quorum aſtronomicas notas nondum obſervavi in antiquis monumentis, incertus an illi, qui in Codicibus Iulii Firmici expreſſi ſunt, in antiquis exemplaribus reperiantur; ſeu potius a Librariis comunem

uſum

uſum ſecutis , introducti ſint . Sol vero medius facile indicat ſe geniturae dominum ; praeſertim ſi in proprio eius ſigno cum ſuis , ut aiunt , *dignitatibus* reperiretur ; tunc enim *diſpoſitorem* illum eſſe ferunt . Hoc vero praecipue notandum nobis obtulit ingenioſus Artifex , qui Leonem e latere expreſſit , ut proprium Solis domicilium indicaret , iuxta Aſtronomorum dicterium :

Sol habet hoſpitium ſibi ſolus in aede Leonis :

et , ut fuſius ſupra demonſtravimus , ſtellae hinc inde diſpertitae , caelum , ſeu firmamentum indicant . Sed quia duodenario numero inſculptae ſunt ; non inaniter ſuſpicor, eas duodecim Zodiaci ſigna indicare , quae Sol permeans, annuum curſum explet : nec inaniter ternae per ſingulos anulos conſtitutae ſunt , totidem anni tempora indicantes .

T A B V L A XXXIV.

SEPTEM PLANETARVM CAPITA

SINGVLARIS haec Gemma torſit ingenia doctiſſimorum Gallorum , qui illam cum explicationibus ingenioſiſſimis evulgarunt in Hiſtoriae Regiae Academiae Inſcriptionum Tom. I. pag. 382. Fuere , qui velatum ſenem pro Plutone ſumpſerint ; quanquam revera adpoſita falx , et orbis capiti impoſitus , Saturnum manifeſte prodant : qualem etiam ita adamuſſim expreſſum exhibet nobis huius Operis II. Tabula . Mercurius ex petaſo , et caduceo nemini non cognoſcendus , iiſdem Gallis Proſerpina eſt . Poſt Sagittarium, Martem , et Venerem et ipſi cognoverunt ; at cornigerum Senem, Oſirim eſſe autumarunt : quanquam, ſi vel minimum reſpiciamus duos alios Planetas,

So-

Solem, et Lunam aſteriſcis deſignatos, ad ſeptenarium Planetarum numerum integrandum, unum Iovem deeſſe videbimus, quem cornutus Senex commodiſſime refert ſub adtributo Ammonis: quod minime mirandum eſt in hiſce Gemmis ſuperſtitioſis, quae, ut plurimum, exoticam manum, et potiſſimum Aegyptiam, referunt. Qui tamen aliis Pluto eſt, alteri Imperatorem M. Aurelium habitu Pontificis Maximi refert. Falx abit in lituum; orbis ſupernus in apicem. Rurſus Oſiris alteri videtur Aeſculapius: cui tamen nunquam cornua adtribuit Antiquitas. Mercurius, ipſo caduceo reclamante, in Deam Hygiam transformatur; nec probe etiam eius pileolus expreſſus eſt. Huic reſpondet Fauſtina ſub Martis capite conlocata, qui iam non Mars, ſed Roma eſt. Putat vero Gemmam hanc monumentum eſſe votivi ſacrificii, quod Romae, ſedata peſte, M. Aurelius Auguſtus Diis reddidit, Sole Sagittarium percurrente.

Putarunt alii Gemmam hanc pietati alicuius referendam, qui Lares, Ammonem, Martem, Venerem, et Serapim, atque Opim, et Neptunum ſub ſpecie Sagittarii una ſimul inſculpi curaverit. Quo tamen iure Deos hoſce Lares vocet, penitus non intelligimus: ut enim Veteres concordi conſenſu teſtatum reliquerunt, Lares longe aliud a Diis iſtis habiti ſunt, ut probavi in Acherontico meo edito in Volumine tertio Muſei Etruſci.

Fuere inſuper, qui ſub imagine Iovis Ammonis, per quamdam adſentationem, Antoninum Pium expreſſum eſſe credidere: M. Aurelium, et Fauſtinam vultu Plutonis, et Proſerpinae: Commodum, et Criſpinam vultu Martis, et Veneris, cuius familiae fata dirigit Sagittarius.

Aliis demum viſum eſt, ſub Marte latere Caligulam: ſub ceteris Diis Iulium, Auguſtum, Antonium, et Dru-

ſillam, Chirone Centauro intermedio, quo Medicina ſignificatur; quapropter Medico alicui ex Familia Principis hanc Gemmam adtribuit.

At pace tantorum Virorum, quid plane ſentiam, ſubdere non verebor. Singulorum quidem Deorum ſymbola ita propria, ita univoca ſunt, ut ſine Antiquitatis iniuria alteri adtribui non poſſint; quae vero diſiunctim ſingulos Deos nobis indigitant, ipſe nexus, et copulatio, et numerus ſeptenarius, ſigno Zodiaci intermedio, planetarum ſynodum clare manifeſtat. Quod vero ſub ſingulorum facie totidem Principes adumbratos adſtruamus, res adeo arbitraria eſt, ut ea ratione, qua Auguſtis, et Antoninis, ita et ceteris omnibus adtribui poſſit. Quis enim prohibet Diocletianos, et Conſtantinos, et paene non dixerim Comnenos, et Palaeologos, ſubtili perſcrutatione iiſdem imaginibus adſignare: praeſertim quum minutiſſima facierum lineamenta neminem magis reiiciant, quam admittant.

Mihi igitur haec Gemma genethliaca eſt. Sol imminens Sagittario haec decreta portendit apud Firmicum Lib. v. Cap. 6. *Potentes erunt, et magnis honorum inſignibus decorati; ſed qui multa damna hominibus inferent.* Quod vero Sagittarius arcum veluti dirigat in Saturnum, facile indicat, ita natali hora in caeleſti poſitione fuiſſe conlocatum, ut maligna eius vis penitus a benevolis adſpectibus retuſa eſſet; praecipue quum Sagittario prope adſtare cernatur Iupiter, cuius virtute opprimi putabant Saturni malignitatem; unde Perſius Satyr. V. verſ. 50.

Saturnumque gravem noſtro Iove frangimus una.

An vero Planetarum in huius Gemmae orbe conlocatio ad caeleſtem poſitionem reſpexerit, incertum nobis eſt.

Vi-

Videtur quidem, quod quarta Orientalis adſcendens, quae a cuſpide Orientis ad cuſpidem medii caeli dirigitur, Saturnum teneat, Sole in ipſo cuſpide exiſtente; ſecunda vero, quae ad cuſpidem Occidentis declinat, Martem, Iovem, et Lunam habet: tertia Venerem, quarta Mercurium; adtamen conſilio ne, an oſcitanter haec diſpoſitio eruperit, in obſcuro eſt: praeſertim, quum haec difficultas multis aliis ambiguitatibus referta ſit, quas in Prolegomenorum Cap. VI. delibavimus.

TABVLA XXXV.

SYMBOLA QVATVOR PLANETARVM

SOL geniturae dominus umbonem Clypei exornat, cui ſubeſt haſta tranſverſa, Martis ſidere obſignata: placuit enim ingenioſo Artifici ſub armorum allegoria caeleſtem alicuius militis poſitionem adumbrare. Circumſtant praeterea Lunae, et Iovis ſymbola, quae in congruis geniturae locis diſpoſita, proſpere influere credebantur. Haec locorum diſpoſitio ex Gemma non adparet; ſed, ſi aliquid diſcendum eſt a ſtellarum conlocatione, Iupiter quum Lunae oppoſitus ſit diametra radiatione: *principalia dignitatis inſignia decernit, et vitam clara poteſtate nobilitat; facitque talem, qui nunquam poſſit alienis poteſtatibus ſubiacere*; ut obſervat Firmicus Lib. VI. Cap. 18.

TABVLA XXXVI.

APOLLO

ORNATISSIMA eſt haec Apollinis imago; vix enim in alia tot eius ſymbola ſimul conſociata cernun-

 tur,

tur, Tripus, Cythara, Laurus, Corvus, et Aſtrum Solis: per quae eius vaticinia, Muſica, ceteraque eius adtributa non obſcure indicantur. Corvus praeſertim adeſt, cuius auguria Veteres prae ceteris maxime obſervabant. Plinius Lib. X. Cap. 12. *Corvi in auſpiciis ſoli intellectum habere videntur ſignificationum ſuarum; nam cum Mediae hoſpites occiſi ſunt, omnes e Peloponneſo, et Attica regione volaverunt:* quapropter hanc alitem Deo vaticiniorum praeſidi adtribuerunt. Albricus de Deorum Imaginibus: *Iuxta illum corvus niger deſuper volitans pingebatur; avis ſcilicet ipſi Deo conſecrata: quod ſolus contra rerum naturam in mediis ipſis aeſtivis fervoribus oviparos pullulet foetus.* Etiam Plutarchus Lib. de Iſide, et Oſiride adfirmat, corvum Apollini fuiſſe ſacrum; nam, ut ait Diodorus Lib. I. *Quum Dii Typhonis iram fugerent, et ſe quiſque in animal ſibi gratum transformaret, Apollo in corvum mutatus eſt.* Id ipſum etiam narrat Ovidius Metamorph. Lib. V. verſ. 325. et 329.

Huc quoque terrigenam veniſſe Typhoëa narrat,
Et ſe mentitis ſuperos celaſſe figuris:
Delius in corvo. ——————

TABVLA XXXVII.

APOLLO CAELISPEX

IMAGO Iuvenis ſedentis, qui virga, ſeu ſtilo ſupra ſtellam inclinato, caeleſtium corporum motus heic videtur deſcribere, aliquam explicationem ſumit ab altera Vraniae imagine, quae pariter ſedens, ut in edita inferius Tabula LXVIII. adſimili ſtilo ſiderum motus in caeleſti globo diligenter obſervat. Crederem, virum aliquem Aſtrologiae peritum in hac Gemma repraeſentari, niſi corpus nudum, uni-

unicaque chlamydula obvelatum, Deum potius indicaret. Si in re obſcura, atque incerta aliquid coniectandum eſt, dixerim APOLLINEM CAELISPICEM heic eſſe expreſſum, qui Caelorum motus meditatur; dubium tamen adhuc ſubeſt, an id nomen illi adtributum ſit a Caelo inſpiciendo, ſeu potius a Caelio Monte, e cuius regione poſitus erat; ut colligitur ex Publio Victore, qui illum conlocat ad aedem Portumni, circa caput Circi maximi, unde Caelius Mons conſpectatur. Ceterum in re valde dubia, melius expecto Eruditorum iudicium.

TABVLA XXXVIII.

SOL

TYPVS huius Gemmae a ceterarum ſenſu recedit; quippe non Mythologicam, ſed Phyſicam Solis naturam explicat. SOL radiato capite, tanquam naturae praeſes, et moderator, medium locum obtinet. Manu ſiniſtra pendentem cammarum ſuſtinet, quo Veteres humidam Naturam deſignabant, quae beneficio caloris, qui in Sole eſt, animata, atque beneficis aſtrorum influxibus excitata, rerum ſemina fovet, et ad vitam ſuſcipiendam diſponit. Hanc vero poteſtatem indicat ſceptrum Solis, cui imminet papilio, hoc eſt animae imago; nam id animal, ut ait Plutarchus in Sympoſiacis Lib. II. Quaeſt. 3. *primum naſcitur eruca; deinde ſiccitate concreſcit: tandem rumpitur, atque e ſe aliud alatum animal exhibet, quod pſyche dicitur, papilionis genus quoddam.* Huius etiam imaginem ad animarum immortalitatem indicandam, quum corpore functae eſſent, uſurparunt, exemplo vermium, qui ubi vivere deſierunt, aliud quoddam volucre, et iam cae-

leſte

leſte animal, e ſe emittunt. Haec vero doctrina de Solis poteſtate deſumta videtur a toties laudato Macrobio Saturnal. Lib. I. Cap. 18. et 19. ubi totus eſt in demonſtrando, Solem eſſe datorem vitae, et rerum omnium genitorem, humidae naturae beneficio, quam ſuo calore contemperat. Inter cetera vero Antiqui reputabant homines a Sole ſpiritum ſortiri. Servius Aeneid. Lib. XI. ad verſ. 51. *Quum naſci coeperimus, ſortimur a Sole ſpiritum, a Luna corpus, a Marte ſanguinem etc.* hinc papilio eiuſdem ſpiritus, ſeu animae imago in ſceptro Solis, quaſi ad eius poteſtatem ſpectans, conlocatur.

TABVLA XXXIX.

SOL

Haec Gemma, quae in lucem prodit ex laudato Muſeo Oliverio, ex nummo Aureliani, ceterorumque poſteriorum Imperatorum, praeſertim vero Conſtantini, depromta fuiſſe videtur; in quibus eadem plane imago Solis expreſſa eſt, cum epigraphe: ORIENS AVGVSTI. CONSERVATORI AVGVSTI. SOLI INVICTO COMITI: quapropter iam nullus dubito, quin haec quoque Gemma ad ea tempora referri poſſit, quorum genium, et Artificum manum ſpirat. Symbola huius typi vulgaria ſunt, praeſertim Solis aſtrum huic imagini, tanquam proprium inſigne, adiectum; quod etiam in eiuſdem Conſtantini nummis quandoque obſervatur.

TA-

TABVLA XL.

SOL ET VICTORIA

QVAE circa praecedentem SOLIS typum adnotavimus, non parum luminis ad hanc Gemmam declarandam conferunt. Nam imago Solis eadem eſt, quae in praecitatis nummis, praeſertim, Aureliani cernitur. Victoria, quae praeter morem galeata eſt, atque ipſum Orientis typum coronat, facile pertinet ad eiuſdem Aureliani victoriam de Palmyrenis. Quia vero coronari Provincias victas mos erat valde frequens, celebriſque inſtituti apud Romanos; crediderim ſub hac Orientis imagine aliquem Principum, praeſertim vero ipſum Aurelianum, deſignari. Nam exploratum eſt, Romanos Artifices triumphorum occaſione omnia paene eorum opera ſymbolis illius laetitiae exornaſſe. Quid ni? poſt victoriam Dacicam quidquid Gemmarum, Nummorum, Marmorum, quidquid argillae, quidquid vitri ſignatum eſt, omnia Dacicis tropaeis abunde redundant. Eadem omnia recurrere videntur in opificiis, quae ad Aureliani tempora pertinent.

Media inter VICTORIAM et SOLEM ara conſtituta eſt, in qua totius fere Orientis praecipuum Numen, praeſertim vero Palmyrenorum, Luna conſtituta eſt; ex quo mihi ſuſpicio roboratur, hanc et ſimiles Gemmas ad praenotatam aetatem pertinere.

TABVLA XLI.

APOLLO ET DIANA

COpulata APOLLINIS, et DIANAE ſimulacra facile adludunt ad ſacrum illud ſaeculare, quod Auguſtus

anno

anno Vrbis DCCXXXVI. quincta iam vice celebravit. De hac ſolemnitate Zoſimus Lib. II. Hiſtoriarum: *Eodem ſacrificio ad tempus neglecto, quum rurſus adverſi caſus adcidiſſent, Octavianus Auguſtus ludos renovavit, factos antea L. Cenſorino, et M. Manlio Cuelio Coſ.* In hoc vero ſacro, quanquam Dii omnes Romanae Vrbis Praeſides invocarentur, praecipua tamen ratione Apollo, et Diana primas obtinebant, tanquam ΑΛΕΞΙΚΑΚΟΙ, hoc eſt *malorum averrunci*. Hinc Horatius in Carmine Saeculari:

Phoebe, ſylvarumque potens Diana,
Lucidum Caeli decus, o colendi
Semper, et culti, date, quae precamur,
Tempore ſacro.

Et Ode XXI. Lib. I. ita adloquitur pueros, et puellas ad hunc Hymnum decantandum delectos:

Dianam tenerae dicite Virgines,
Intonſum pueri dicite Cynthium.
Hic bellum lacrymoſum, hic miſeram famem,
Peſtemque a Populo, et Principe Caeſare
In Perſas, atque Britannos
Veſtra motus aget prece.

Huc etiam adluſit Virgilius, qui Aeneam inducit utrique Deo templa voventem Aeneid. VI. verſ. 67. et 69.

—————— da Latio conſidere Teucros:
Tum Phoebo, et Triviae ſolido de marmore templum
Inſtituam, feſtoſque dies de nomine Phoebi:

eorumque patrocinio Horatius adtribuit, quod Roma condita ſit:

Roma, ſi veſtrum eſt opus.

Aſtrum

Aſtrum Solis ſuperne fulgens , ad ipſum Numen in hac Gemma conſpicuum pertinet.

TABVLA XLII.

SOLIS QVADRICA

SOLIS QVADRIGAM circumſtat Luna cum aliis quinque Planetarum aſtris , quae totum ſeptenarium numerum complent . Additae ſunt pro religione illius , qui Gemmam hanc ſibi inſculpendam praecepit , quatuor aliorum Numinum effigies, quorum favore Planetarum omnium influxus propitii fierent , ut ſupra dictum eſt . Ex his Serapidis caput , et Iſidem cognoſcimus , ſiſtro , et ſitula inſignitam , cuius maximus erat uſus in eius ſacris , ut fuſe narrat Plutarchus de Iſide , et Oſiride , et Apuleius Metamorph. Lib. XI. Succedit Dea pomum manu conſtringens ; quam libenter Salutem adpellaverim , cui id ſymbolum adtribuebant : de quo multa in meis Roncalienſibus praefatus ſum ; quanquam aliis etiam Deabus illud adiectum viderim , ut oſtendi in Diſſertatione de Etruſcis Monumentis nuper Cortonae effoſſis , impreſſa inter ceteras inclutae Columbariae Societatis Florentinae Tom. I. quamvis difficillimum ſit de minutiſſimis iſtis imaginibus, quae ſoli Artifici notae erant , certum iudicium dare . Nec meliora proferre poſſumus circa nudum iuvenem baculo innixum , cuius cultus Mercurio reſpondet ; ſed nulla ſymbola opitulantur . Serpens ipſe Genius eſt , ut late monſtravimus in Notis ad Lucernas .

Integrum Planetarum ſeptenarium adludit etiam ad totius hebdomadae dies , quibus ſingulis totidem Dii praeerant , et quodammodo praeſides habebantur . Praeſtabant

vero illis hanc religionem, ut obſequentes haberent: exemplum ſecuti Iarchae illius a Philoſtrato celebrati, qui ſeptem anulos Apollonio cum ſeptem Planetarum figuris largitus eſt, ſingulis eorum diebus geſtandos; quorum uſu bona plurima ſe fuiſſe conſecutum dictitabat, ut in Prolegomenis diximus. Vſus vero deſignandorum dierum per hebdomadas, Romanis non adeo antiquus fuit, qui menſium dies Etruſco more per Kalendas, Eidus, et Nonas deſignabant, de quo ſic Dio Lib. XXXVII. *Quod his ſeptem Stellis, quae Planetae vocantur, dies adſignari receptum ſit, inventum putatur Aegyptiorum; ſed tamen in omnes homines non ita pridem vulgari, receptum eſt; ceterum Graeci veteres, quantum quidem ſciam, nullo prorſus pacto eam rem cognitam habuerunt. At vero nationibus cunctis, maxime vero Romanis, hic mos ita vulgatus eſt, ut quaſi patrius habeatur.* Confirmat vero Dionis auctoritatem, qui hunc morem Aegyptiis adtribuit, haec eximia Gemma, quae Niloticis ſuperſtitionibus referta eſt.

TABVLA XLIII.

SOLIS QVADRIGA

SOL, qui rapido curſu, recto motu, per meridiem ferri videtur, intra ingentis Lunae falcatae cornua conſiſtit, quae ut ſuo loco dicendum erit, Aeternitatis ſymbolum habebatur. Stellae, quae octo numero ipſam ambiunt, ipſum caeli orbem ſignificant, in quo Sol, veluti arbiter, et lucis dominus, aſtris minutioribus videtur imperare.

TA-

T A B V L A XLIV.

SOLIS QVADRIGA

HOC amplius habet in hac Gemma expreſſa SOLIS QVADRIGA, quod praeter Solis aſtrum in ſilente Luna concluſum, Iovis aquilam ſubiectam oſtendit. Nexum hunc, vel religio conciliavit, vel ratio aliqua aſtrologica docuit, ſi Gemmam hanc inter genethliacas referamus.

T A B V L A XLV.

SOLIS QVADRIGA

CAput SOLIS, qui quadrigam agit, radiatum eſt, quale illud deſcribit Martianus Cappella Libro de Nuptiis Phil.

——————— radiiſque ſacratum
Bis ſenis perhibent caput, aurea lumina ferre,
Quod totidem menſes, totidem quod conficit horas.

Facem ſiniſtra adtollit, quam illi veluti lucis Auctori adtribuit idem Martianus. Hinc *flammigerum* illum vocat Virgilius de Iride:

Poſtquam flammigeri rapuerunt lumina Solis:

et *igniferum* Lucanus Lib. III.

——————— igniferi tantum demerſerat orbis.

Dextra adtollit copiae cornu; nam ipſius virtute Terram fecundari pluries indicavimus. Aſtra Solis, et Lunae adiuncta, vel Caelum denotant, vel ipſa ſidera errantia,

quae ſuo ſplendore inluſtrat ; vel religionis ergo copulata ſunt, ob quam ſaepeſaepius parili veneratione colebantur.

TABVLA XLVI.

APOLLINIS SYMBOLA

De Corvo APOLLINI adtributo, aliqua diximus ad Tabulam XXV. His nunc addi poteſt auctoritas Fulgentii in Mytholog. de Corvo : *In huius etiam tutelam Corvum ponunt ; ſive quod contra rerum naturam ſolus in mediis ipſis aeſtivis fervoribus oviparos pullulet foetus ; unde et Petronius :*

Sic contra rerum Naturae munera notae,
Corvus maturis frugibus ova refert.

Sive, quod in horoſcopicis Libris, ſecundum Anaximandrum, ſive etiam ſecundum Pindarum, ſolus inter omnes aves ſignificationes habet vocum. De lauro multa quoque tradit idem Fulgentius loco citato : Aſtrum ad Solem pertinet.

TABVLA XLVII.

APOLLINIS SYMBOLA

Corvus APOLLINI ſacer, cuius etiam Numen ſymbolice nobis repraeſentat, aſtro illius deſuper emicante, inſidet crateri pulcherrimo inter copiae cornua conſtituto; quo ſignificatur eius vi, atque calore in ſolidam aeque atque in humidam Naturam beneficia nobis et cibi, et potus, potiſſime vero vini elargiri : quam poteſtatem Veterum auctoritate ſaepius in his Gemmis inluſtrandis confirmavimus.

TA-

TABVLA XLVIII.

APOLLINIS SYMBOLA

HAEC ſymbola ad APOLLINEM clamant, laurus, arcus, ſagitta, et duplex pharetra; nam et *arcitenens*, et *pharetratus* eſt apud Poëtas. Statius Lib. IV. Sylvar.

Sed vocat arcitenens alio Pater.

Et Silius Italicus:

Clade pharetrigeri ſubnixas Regis Athenas.

Illum etiam *lauripotentem* vocat Martianus Cappella de Nuptiis Phil.

Certum eſt, lauripotens, decuſque Divûm.

Duplex vero haec pharetra duplex etiam officium Apollinis deſignat, quod diverſi generis ſagittas poſtulabat; nam aliquando malefica ſpicula adverſus impios iaculabatur; qualia in Pythonem emiſit, vel in claſſem Cleopatrae: contra quam, ut canit Virgilius Aeneid. Lib. VIII. verſ. 704.

Actius haec cernens arcum intendebat Apollo:

et Propertius Lib. IV. Eleg. VI. verſ. 67.

Actius hinc traxit Phoebus monumenta, quod eius
Vna decem vicit miſſa ſagitta rates.

Alterum vero ſpiculorum genus eſt, quibus aſtra, terramque et calefacit, et inluminat; de quibus Macrobius loco citato Cap. XVIII. *Sagittarum autem nomine nonniſi radiorum iactus oſtenditur, qui tunc longiſſimi intelliguntur,*

quo

quo tempore altiſſimus Sol diebus longiſſimis ſolſtitio aeſtivo conficit annuum curſum. Geminae ſtellae ad Planetas adludunt, nobis incognitos.

TABVLA XLIX.

SOLIS SYMBOLVM

GRYPHES Apollini ſacros eſſe comprobant non modo eius imagines, eidem Numini in nummis adludentes; verum etiam veterum Scriptorum auctoritates, inter quos Philoſtratus in vita Apollonii Lib. III. Cap. 14. *Has enim aves, aiunt, eſſe in India, ac Soli eſſe ſacras, et quadrigis eas iungunt, qui Solem apud Indos pingunt*.

Sed quia reputabant, animas hominum in caelum efferri ab animalibus Diis ſacris, quibus peculiari obſequio viventes mancipati fuiſſent; ita viri Apollinares a Gryphis in caelum trahuntur, ut adnotamus ad Tabulam CLI. quo referendam putavi hanc GRYPHIS imaginem, qui aſtro inſiſtens, altiora videtur adpetere, ac non laevi indicio ad conſecrationem aliquam pertinere.

TABVLA L.

SOLIS ASTRVM ET MARSYAS

APOLLINI Gemmam hanc longe pulcherrimam adtribuimus, in qua lepidiſſimum eius facinus, ſi non exprimitur, ſaltem iudicatur. Sedet, ut puto, MARSYAS, qui plenis buccis tibiam inflat, aſtro Solis haud longe diſpoſito; unde in improbum Numinis contemptorem ſupplicium venit. Filius is fuiſſe traditur Hyagnidis Phrygii, quem primum omnium mortalium leges muſicas ad lau-

laudes Deorum, et hymnos concinendos, in eorum ſolemnitatibus, et pompis adcommodaſſe ferunt. Ipſe vero quum proiectas a Minerva tibias inveniſſet, illaſque cum voluptate tentaſſet, quod ex ſe divinum quendam ſonum emitterent, Apollinem in muſicum certamen provocavit: a quo victus, et ad pinum ſuſpenſus, corio denudatus eſt; e cuius cruore Marſyas fluvius erupit. Fabulam narrat Palaephatus de incredib. 48. et Hyginus Fab. CLXV. Ovidius Metamorph. VI. qui illum e Satyrorum genere fuiſſe ait. At in noſtra Gemma humanis pedibus formatus eſt, tantummodo caudatus, qualis et in Etruſco marmore apud Dempſterum Tom. I. Tabula IX. num. I. conſpicitur.

TABVLA LI.

SOLIS ET LVNAE SYMBOLA

CONVENIVNT Eruditi, aſtrum inter ſilentis Lunae cornua conlocatum, ſymbolice ipſum Solem, et Lunam exprimere, prout in plurimis Orientalium regionum nummis, et veterum Lucernis animadverſum a me eſt: in quibus ſive ob anguſtiam ſpatii, ſive ob maiorem Artificum facilitatem, forte etiam et ob ſculpturae imperitiam, geminorum Deorum Numen ita adumbratur. Hinc inductum eſt, ut eadem ſigna in Gemmis exprimerentur: ſive quia ad horoſcopum pertinerent; ſive peculiarem reſpicerent hominum religionem. Haec vero eo magis increbuit, quum, imperante Auguſto, Ludi ſaeculares in honorem Deorum omnium, ſed magis praecipue Apollinis, et Dianae celebrati ſunt: de quibus aliqua iam diximus ad Tabulam XXVIII. Heic vero etiam co-

rona

rona ſpicea eorumdem Numinum ſymbolis adiungitur; quia inter cetera vota hoc praecipuum cenſebatur, ut propter ubertatem ſpiceae coronae Cereri offerrentur. Horatius in Carmine Saeculari:

Fertilis frugum, pecoriſque tellus
Spicea donet Cererem corona.

Hoc quidem ornamentum, etiam ob phyſicam rationem, Soli, et Lunae conveniebat; quod ab ipſis Terram fecundari, frugeſque educari compertum ſit, a Luna praecipue, quae *Frugifera*, ſive *fruges producens* adpellatur ab Orpheo in eius Hymno; et rurſus alibi: *ducens pulchros fructus e terra*. Ara inferius adiecta ad cultum utriuſque Numinis pertinet.

T A B V L A LII.

SOLIS ET LVNAE SYMBOLA

SVPERIORIS Gemmae typus in hac laurea exornatur corona, quae ad Apollinem pertinet, cui hanc arborem ſacram eſſe, nemo eſt, qui ignoret.

T A B V L A LIII.

LVNA SILENS

LVNAM SILENTEM in hac Gemma tres ſtellae circumſtant: cuius emblematis multiplex eſſe poteſt ſignificatio; nam et Deam Noctem indicare poteſt, quae praecipuum cultum obtinuit, ut diximus in Notis ad Lucernas Tom. I. Pertinere quoque poteſt ad genethliacam alicuius poſitionem, ex qua quatuor Planetae delecti ſint,

qui

qui natalem horam fauſta conlocatione proſperaverint. Demum adludere poteſt ad aliquam conſecrationem, prout expreſſa eſt in Divae Fauſtinae nummo, addita epigraphe AETERNITAS; nam *ſupra Lunam ſunt omnia aeterna*, ut ait Cicero in Somnium Scipionis. Putabant enim Piorum animas in Lunae orbem transferri, in qua aevo aeterno fruerentur; ex quo inolevit, ut Auguſtarum imagines in ipſo Lunae gyro incluſae formarentur, ut in nummis Iuliae Domnae, Otaciliae, Etruſcillae, et Saloninae obſervatur; adeout in quarumdam Auguſtarum imaginibus Luna e tergo addita ſit, cum epigraphe: SIDERIBVS RECEPTA; ut in nummis utriuſque Fauſtinae. Quae ſententia non Poëtis modo non adriſit, verum etiam a Pythagoreis, qui Lunam habitari a maioribus, et pulchrioribus animalibus, quinquies decies noſtris maioribus, et quae nullum excrementum deiicerent, tradiderunt, ut eſt apud Plutarchum de Placit. Philoſoph. Lib. II. Cap. 30.

TABVLA LIV.

LVNA INTER SEPTEM PLANETAS

HVNC eundem typum videre eſt in nummo Fauſtinae Antonini, poſt eius mortem, ſine ulla epigraphe obſignato. Haud dubie tamen adſequimur, Artificum mentem eam fuiſſe, ut ſignificarent, eiuſdem Fauſtinae animam, veluti novam Lunam, inter ſeptem Planetarum ignes octavum locum fuiſſe adeptam, iuxta illud Euripidis apud Plutarchum de Oraculorum defectu:

——————————— *caelitus*
Delapſa tanquam ſtella, exſtinctus in aetherem
Emiſit animam. ———————

Sunt tamen, qui non Planetas in eo nummo, et hac Gemma contemplentur, ſed *ſeptem Triones*, hoc eſt Vrſae maioris totidem Stellas, quae in cauda, et ventre eius ſigni ſpecioſiſſimae ſpectantur; quo Auguſtae animam conceſſiſſe reputabant, tanquam in ſummum Caeli locum, qui nunquam ſentit Occaſum; unde propterea tanquam a ſumma Caeli arce totum Orbem deſpectare arbitrabantur. Manilius Lib. I. verſ. 275.

At, qui fulgentes Caelo conſurgit ad Arctos,
(Omnia, quae ſummo deſpectant ſidera Mundo,
Nec nôrunt obitus, unoque in vertice tantum
In diverſa ſitae, caelumque et ſidera torquent.)

Hinc Ovidius Metamorph. Lib. XIII. verſ. 293. illas *aequore immunes* adpellat: et Virgilius Georg. Lib. I. verſ. 246. *metuentis aequore tingi*.

T A B V L A LV.

SOLIS ET LVNAE AMVLETVM

SOLEBANT Magi nexus quoſdam litterarum in quibuſdam amuletis imprimere, praeſertim vero SSS tranſverſa linea coniunctas: quem nodum ſaepeſaepius in hiſce ſculpturis obſervavi; cuius ſignificationem, vel ipſis antiquis ignotam, et paullo minus non et ipſis auctoribus, perquirere, vanum omnino eſſet. Solem, et Lunam huic ſculpturae addiderunt, ut illorum favorem his, qui haec amuleta deferrent, conciliarent.

TA-

TABVLA LVI.

ANVLVS SIDEREVS CVM LEPORE ET PAPILIONIBVS

HVIVS anuli emblemata tota myſtica ſunt. Luna anuli gyrum ſignat: Sol internam partem, quae Gemmae oppoſita eſt; Gemmam lepus; latera Papiliones conſignant. Haec commenta haruſpice indigent; adeo enim recedunt a communi Veterum idea, ut operam luſiſſe Sculptor videatur. Ne tamen ſine aliqua coniectura hanc Gemmam praetereamus, Lepus animal Veneri ſacrum eſt, cuius favore, Solis, et Lunae gratia adcedente, placidum vitae exitum, et tranſitum animae in meliora alicui auguratus fuerit quiſpiam. Sicut enim anulos cum cineribus Veteres tumulabant, ut frequenti egeſtionum experimento obſervavimus, illos praeſertim, qui ad manus noſtras pervenerunt; ita credibile eſt, multos ex his, ſymbolis propriis, et uſui reſpondentibus, fuiſſe efformatos. Leporis typus libenter quoque deferebatur, quod in multis prodeſſe falſo putaretur. Sic enim habemus apud Leonardum in *Speculo lapidum*, qui, ut diximus, omnia fere Veterum ſcrinia in hoc eruditionis genere expilavit: *Leporis imaginem in iaſpide, quando non ſit ſecundum formam ſigni caeleſtis, ſi tecum portaveris, ab ullo Daemone, ſeu Spiritu laedi non poteris . . . . . Leporis figura ſculpta in iaſpide vim habet, vexatum a Spiritibus, ſeu phreneticum liberare.*

TABVLA LVII.

DIANAE CAPVT

CAPVT DIANAE, in hac Gemma cornibus geminis munitum, micat inter ſidera, qualem invocavit Horatius in Carmine Saeculari:

Siderum regina, bicornis, audi
Luna puellas.

Sidera ſeptenario numero expreſſa ſunt, quae fortaſſe ad Triones pertinent, de quibus ſupra dictum eſt. Fulmina vero hinc inde diſpoſita pertinent ad ipſam Dianam, quae *iaculatrix* a Poëtis adpellatur. Ovidius Metamorph. Lib. v. verſ. 375.

Pallada nonne vides, iaculatricemque Dianam:

eamque Homerus in eius Hymno vocat *longe iaculantem, et ſagittis gaudentem, et emittentem ſuſpirioſa tela:* a qua multos ſagittis confectos Poëtae narrant. Pauſanias quoque in Achaicis Dianae *iaculatricis* aedem commemorat. Huc faciunt verba Callimachi in eius Hymno:

Ah miſeri, in quos tu gravem impinges iram:
Pecudes ipſarum peſtis devorat, opera vero grando;
Trucidantur autem iam ſenes ſuper filiis, et mulieres
Aut caeſae moriuntur puerperae, aut profugae
Pariunt. ———

Forte ſub hac imagine aliqua ex Auguſtis Feminis iam *ſideribus addita* latet, cui, divinitatis inſigne, fulmina adtribuerunt. Erat enim fulmen inter ſigna divinitatis, non ſe-

ſecus ac ſtellae, et corona ſolaribus radiis inſignis. Lucanus Lib. VIII. verſ. 458.

Fulminibus Manes, radiis ornabis, et aſtris:

quanquam Auguſtis Feminis loco coronae radiatae, falcatam Lunam ſubſtituerint, ut ſupra obſervavimus.

TABVLA LVIII.

LVNAE CAPVT

NON modo cornua, ſed et cervicem taurinam habet Luna in hac Gemma, qualem eam plane deſcribit Orpheus in hymno:

Cornua tauri habens Luna, noctu currens in aëre.

Tauri vero huic Deae ſacri erant, eo quod teneris adhuc cornibus quandam novae Lunae imaginem referant. Stellae circumpoſitae, vel Planetas in alicuius natali proſperos indicant, vel ipſum ſtellatum Caelum inter cuius lumina potiſſimum micat; quapropter illam ſic deprecatur Orpheus in Hymno:

Veni beata, laeta, bene ſtellata, ſplendore tuo
Lucens. ——————

TABVLA LIX.

DEAE IGNOTAE PROTOME

MVTILA haec Gemma, e qua caput excidit, ex pretioſo aliquo lapide antiquitus inſertum, vel tanquam primum ectypon ab Artifice effictum, ad inſigne

Ca-

Cameum abſolvendum, ipſam Lunam, vel Auguſtae Feminae protomen referebat, quae et ipſa *ſideribus addita*, inter ſidera repraeſentatur.

TABVLA LX.

DEA NOX

MARMORA Mithriaca, ſub virili adſpectu, referunt Diem, ac Noctem, quorum ille facem adtollit, haec vero demittit, et ad terram invergit. Sub eadem forma nobis ſeſe offert NOX in hac pereleganti Gemma; quanquam vultu femineo velum in altum protendens, et, ut ait Virgilius Aeneid. Lib. II. verſ. 251.

Involvens umbra magna terramque, polumque.

Facem vero demittit, iuxta illud Orphei in eius Hymno:

Quae lucem emittis ad inferna. ———

Stellas autem pedibus calcat, quemadmodum

— *nigrum ſplendorem habens, aſtris lucens.*

Hoc vero ſimulacrum Nocti potius, quam Lunae adtribuimus, quod nulla huic propria, et convenientia inſignia in capite praeferat.

TABVLA LXI.

LVNA INTER PLANETAS

LVNAM diſtinguit in hac Gemma eius conſuetum inſigne, capiti impoſitum. Septem Stellae, vel ad Triones, de quibus ſupra loquuti ſumus, pertinent; vel ad ſe-

ſeptem Planetas, inter quas Fauſtina ſub Lunae imagine octavum locum obtinet in toties indicato nummo: nec forte a vero aberrabimus, ſi reputemus ipſam, vel aliam Auguſtam, iam morte functam, heic expreſſam eſſe; quemadmodum Livia a Samiis, ut putat Patinus, ſub Lunae ſpecie in nummis expreſſa fuit, cum epigraphe: MHNH CAMIΩN. *Luna Samiorum*, ut in Indice in fine pag. 4.

T A B V L A LXII.

DIANA EPHESIA. SERAPIS. ET FORTVNA

IDEM omnino typus in hac Gemma, in qua DIANAE EPHESIAE adſtant FORTVNA, et SERAPIS, recurrit in nummo Antonini apud Auguſtinium Dialog. V. niſi quod in hoc nummo non Serapis, ſed Aeſculapius expreſſus eſt, uno ſerpentis ſymbolo adiuncto, qui fortaſſe in hac Gemma expreſſus erat, ſed prae tenuitate oculum pictoris aufugit; quanquam haud lateat, utrumque medicinae Deum haberi. Cicero de Divinat. Lib. II. *Quid convenit aegros a Coniectore ſomniorum, potius quam a Medico petere medicinam? An Aeſculapius, an Serapis poteſt praeſcribere per ſomnium curationem valetudinis?* Hanc conſtantem trium Numinum coniunctionem effictam puto, quod alicubi eorum ſimulacra una ſimul colerentur; quum in multis etiam Graeciae civitatibus Epheſiae Dianae Templa exſtitiſſe nobis commemoret Pauſanias; praeſertim vero in Arcadicis, ubi Cellam huic Deae dicatam deſcribit, et poſt illam Fortunae aedem. Sumpta inde occaſio eſt eadem Numina ſimul in Nummis, et Gemmis copulandi, ut ſignificatum pernoſcerent Dianae patrocinio, et fortunam, et ſanitatem hominibus dari; quae duo maxime

xime ab hominibus magnopere expetuntur. Dianae corpus haud mammoſum eſt; ſed in Hermae ſpeciem dedolatum: haec enim fuerat antiquiſſima ſimulacrorum effigies: et quum tot, ac tanta eſſent huius Deae ubique erecta Templa, minime mirandum eſt pro vario hominum ingenio, varie etiam fuiſſe expreſſam, atque ornatam. Cervae huic Deae peculiariter ſacrae erant, ut conſtat ex Callimachi Hymno in Dianam; unde Homerus, et Orpheus in Hymnis illam vocant ΕΛΑΦΗΒΟΛΟΝ, *cervos iaculantem*: et Pauſanias in Arcadicis Dianam deſcribit *cervina pelle velatam*; immo ſaepenumero in antiquis monumentis currum agit, quem cervae vehunt. Claudianus de laudibus Stiliconis:

——— *cervi currum ſubiere iugales,*
Quos decus eſſe Deae primi ſub limine Caeli
Roſcida ſecundis concepit Luna cavernis.

Solis, et Lunae aſteriſci hinc inde obſignati, inter huius Deae ſymbola computantur, ut infra dicemus. Deae caput velo, et calatho, ut in aliis antiquis monumentis, inſignitum eſt.

TABVLA LXIII.

DIANA EPHESIA

HANC etiam imaginem DIANAE EPHESIAE adtribuimus, eo quod recto ſtatu, et expanſis manibus conſpiciatur: quanquam ſi antiquiſſima ſimulacra, praeſertim Etruſca, intueamur, ſub hac ſpecie conſtitiſſe cognoſcemus. Sint nobis inſtar omnium exempla fictilium ſimulacrorum, quae in vetuſtiſſimo Piſaurenſium noſtrorum

rum Sacrario annis elapſis inventa ſunt ; nam ita diſpoſita erant , ut fere Dianam Epheſiam repraeſentarent : erant enim omnia feminei ſexus .

TABVLA LXIV.

DIANA EPHESIA

En alteram eiuſdem Deae diverſimode ornatam protomen, cuius corpus zonis diſtinguitur , per quas diverſos naturae ordines , et gradus facile indicare Veteres voluerunt . Turrita heic adparet : *quoniam cuiuſque Vrbis ſedes Terra eſt ; ideo fingitur turrita , quaſi Vrbes geſtet ;* ut de illa obſervavit Codinus in deſcriptione Vrbis Conſtantinop. Hinc colligimus , ſive Amazonas , ut Pindaro placet , ſive Croeſum , ut putat Pauſanias in Achaicis , qui eius Templum exſcitavit , ſub hoc commento divinitatis, non Lunam tantum (quod nomen videtur importare) ſed vel Terram , vel rerum Naturam , ut exprimeret , ſibi propoſuiſſe ; quapropter Macrobius Iſidem Dianae Epheſiae comparans , ait : *Eſt vel Terra , vel rerum Natura ſubiacens Soli . Hinc eſt , quod continuatis uberibus corpus Deae omne denſatur ; quia vel Terrae , vel Naturae rerum halitu nutritur univerſitas .* Neque aliud ſibi volunt omnigenae animalium ſpecies , quae in eius imaginibus inſculptae paſſim obſervantur ; praeſertim vero capita Solis , et Lunae , quae in eius pectore conlocantur , tanquam praecipuae Naturae partes , et inſtrumenta primigeniae illius virtutis , a qua Terra animatur , et fecundatur . Neque hinc longe abit Plutarchus in Libro de Iſide , et Oſiride , qui licet in Diana Epheſiorum Lunae numen cognoſcat ; participare tamen non mediocriter putat de Solis natura :

quod impleta, et gravida facta a Sole, rurſum a ſe in aërem mittat, et diſſeminet genitabilia principia. Haec propterea ratio potiſſima eſt, cur hiſce Dianae Epheſiae imaginibus ſemper Solis, et Lunae ſymbola adiecta ſint. Pendent ex huius Deae brachiis geminae veluti corollae: at in ſuperiore Tabula LXII. ſerta florea expreſſa videntur; in ſequenti vero cruces anſatae adparent: quod geſtamen Aegyptiae originis indicium eſt, ut diximus ad Tabulam XXIV. Geminae notae IN vel ad Artificem, vel ad eum, qui id amuletum ſibi inſculpendum curavit, pertinent.

TABVLA LXV.

DIANA EPHESIA

ITERVM et in hac Gemma ſpectatur eiuſdem Deae ſimulacrum, longe tamen diverſo cultu exornatum; cuius differentiae cauſam ſupra adtigimus. Eius vero capiti calathum frondentem impoſitum cernimus. Solis, et Lunae capita, quae eadem Dea in marmoreis ſignis geſtat in pectore, heic ob ſpatii tenuitatem in area Gemmae expreſſa ſunt. De anſatis crucibus, quae utraque manu geſtat, diximus ſupra ad Tabulas XXIV. et LXIV.

TABVLA LXVI.

DIANA SARDIANORVM

NVMEN hoc perſaepe occurrit in Aſiae, et Orientis nummis; ſed non unam retinet ſignificationem; nam in nummo Caeſareenſium Palaeſtinae apud Vaillantium Tom. II. pag. 41. Aſtartem, ut placet viro doctiſſimo, repraeſentat, cuius caput flore loti adornatur. At in num-

nummo maximi moduli Muſei Farneſiani Tabula XII. num. 2. DIANAM SARDIANORVM, ſed lunato capite, importat. Difficultatem vix dirimere quiſquam poterit; praeſertim quia, quum antiquiſſima, ut diximus, ſimulacra in Hermae modum facta eſſent, et pretioſis veſtibus ornarentur, hinc difficulter a nobis diſcernuntur; praecipue quum antiqua monumenta, quae nobis unam, eandemque effigiem exprimunt, plerumque inconſtantia laborent. Colebatur praeterea Diana Epheſia ſemper diverſimode ornata, non modo in multis Graeciae urbibus, ut diximus auctoritate Pauſaniae; verum et in tredecim Aſiae civitatibus, ut probat Callimachus in eius Hymno:

Tredecim tibi urbes, et urbem non unam dabo,
Tredecim tibi urbes, quae neminem alium Deum honorare
Sciunt, quam ſolam te, et Dianam ſolam invocare.
Multas etiam communiter cum aliis urbes dimetiendas,
Tum mediterraneas, quam inſulas, dabo.

Inclinarem tamen in eam opinionem, ut Sardianis potius, quam ceteris populis id Numen adtribuerem; quia in alio nummo Tabula XIV. num. 4. eiuſdem Muſei Farneſiani, geminae imagines Dianae occurrunt, ſingulis adiecta epigraphe ſua: EPHESIORVM ET SARDIANORVM; quae poſtrema ad hanc noſtram maxime adcedit: quare libenter inferrem, ſingulas quidem Aſiae urbes, eandem Dianam coluiſſe; ſed ſub diverſa ſpecie figuratam, quas tamen definire non eſt praeſentis otii: verum quia, ut diximus, ſub eo nomine totam rerum Naturam intelligebant, adeout calathum eius capiti imponerent; mirandum non eſt, ſi ſpicas quoque ei in hac Gemma addiderunt, in qua ſicut in ceteris, Sol, et Luna adiecti ſunt.

TABVLA LXVII.

DEA CAELESTIS

QVVM primum Gemmam hanc oppido ſingularem, e Goriana Dactyliotheca ſelectam, intuerer, in mentem mihi venit locus ille apud Heſiodum Poëtarum profundiſſimum in Theogonia:

Tellus vero primum quidem genuit parem ſibi
Caelum ſtellis ornatum: ———

et quodammodo mihi videbatur videre Tellurem ipſam, quum ingentem hunc natum enixa eſt, illius luminaria gemina face, quam manibus adtollit, ſuccendere, atque inluminare. Adtamen ea mihi planior explicatio viſa eſt, non Caeli nativitatem heic repraeſentari; ſed femineum aliquod Caeli Numen, fortaſſe VRANIAM, aut CAELESTEM DEAM, quam *Deo Caeleſti* coniungebant Afri, apud quos Deorum maximus habebatur. Caeleſtem, inquam, Deam, de qua multa mentio eſt apud Fabrettum Inſcr. Domeſt. Cap. IX. pag. *669*. et apud Cl. Gorium in Inſcript. ant. Etrur. Vrbium Par. I. pag. 21. et 105. et quam ſub Aetheris nomine laudavit Orpheus; cuius deſcriptio tam bene congruit huic eximiae Gemmae, ut ad illam quodammodo reſpexiſſe Gemmarius Scalptor videatur:

Iovis ſublimem domum habens, tenens imperium indomitum
Aſtrorum, Solis, et Lunae partem:
Omnidomans, ignem ſpirans, omnibus viventibus fax:
Alte adparens, Aether mundi, elementum optimum;
Oh inclutum germen, ferens ſplendorem, aſtris fulgorem praebens:
Vocans, ſupplico te potentem, tranquillum eſſe.

Ex

Ex aſtris in Caelo conlocatis ingentes defluunt ſplendores, ad ſignificandum illos aſtrorum influxus:

——— et conſcia fati
Sidera diverſos hominum variantia caſus;

ut legimus apud Manilium Lib. I. verſ. I.

TABVLA LXVIII.

VRANIA

INGENIOSISSIMVM Artificem oſtendit haec Gemma, in qua ad horoſcopum alicuius exprimendum, VRANIA Caeli arbitra effiƈta eſt, quae radio caeleſtem ſphaeram verſans, Scorpii ſignum monſtrat; Sole, et Luna deſuper praefulgentibus. In hanc imaginem adamuſſim conlimant verba Martiani Capellae, ita deſcribentis Aſtrologiam: *Proſpicio quandam feminam, luculentum radium dextra, altera ſphaeram ſolidam geſtantem:* radium, inquam, ſeu ſtilum, quo Caeli ſigna, atque ſpatia veteres Mathematici deſcribebant adnotat Virgilius Eglog. III. verſ. 40.

——— et quis fuit alter,
Deſcripſit totum radio, qui gentibus orbem.

Et Aeneid. Lib. VI. verſ. 849.

——— Caelique meatus
Deſcribent radio, et ſurgentia ſidera dicent.

Quem priorem locum ita explicat Servius: *Radio, ideſt virga Philoſophorum, qua Geometrae lineas indicant.*

TA-

TABVLA LXIX.

VRANIA

EADEM, quae in praecedenti ſchemate ſedens, VRANIA meditabunda orbem artificialem rotat, atque contemplatur: heic vero ad altiora geſtiens, ſtans, atque alata ipſum orbem ſtellatum adtollit, ſeu potius ad motum ciet. In nummo Pertinacis Mulier ſtans conſpicitur, quae elatis manibus orbem caelitus demiſſum ſuſcipit, cum epigraphe: PROVIDENTIA DEORVM; qui typus aliquam cum hoc noſtro adfinitatem habet: adeout non repugnarem in hac Gemma, ſicuti et in priori, ipſam Providentiam eſſe figuratam.

TABVLA LXX.

MVSA

QVanquam MVSAE in nummis, et marmoribus, ut plurimum, matronali habitu, vel ſtolatae, vel palliatae conſpiciantur; adtamen quum in priore Gemma Vraniam ſeminudam viderimus, nil moror, quin eandem, aut aliam ex Muſis in hoc lapillo non agnoſcamus, quae volumen diſſolvit, in quo facile carmen aliquod ſcriptum. Obſervatu dignum eſt, in hac Gemma Solis aſtrum ſub Muſae pedibus ſitum; quum alioqui in ſuperiori area locus aptiſſimus Gemmario Opifici pateret. Fortuito ne id factum ſit, an conſulto, definire non audeo. Si tamen ratio aliqua huius diſpoſitionis ab Aſtrologia expetenda eſt, quum infimus ille locus quinctus ab Horoſcopo numeretur, putant Aſtrologi, Solem ibi con-

locatum,

locatum, Poëtis eſſe propitium, ſi praeſertim Veneri coniunctus ſit; atque, ut verbis utar Firmici Lib. III. Cap. 6. *Coronarum largitur inſignia, ac praetexta veſte natum hominem decorabit; ſed et a Populo honores ei maximi conferentur.*

TABVLA LXXI.

AESCVLAPIVS IMBERBIS

AESCVLAPIVM, tum cetera eius conſueta ornamenta, tum etiam mutila inſcriptio AESCV. e regione adiecta oſtendunt. Quanquam vero illum imberbem videamus; illum tamen puto, cui Dionyſius Tyrannus auream barbam detraxit, ne ſenior patre Apolline, qui ephebus eſt, videretur. Pileum ei propter itinera pro aegrotis ſanandis ſuſcepta, tributum cernimus. Novum tamen non eſt Aeſculapium ſub impuberi ſpecie figuratum; nam etiam Pauſanias in Corinthiacis talem alicubi fuiſſe oſtendit: *Qua ex arce deſcenditur, Aeſculapii aedes eſt, in qua eius ſignum imberbe.*

Inſigne Solis ipſi convenientiſſime adiungitur, non modo ad ſignificandum Aeſculapium Apollinis filium eſſe et Medicinam ab eo didiciſſe; verum et ad indicandum Solis praeſidium, atque eius concurſum praeſentiſſimum eſſe ad ſanitatem reparandam, quum et ipſe Medicus haberetur. Sic enim de illo loquitur Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 17. *Eadem opinio Soſpitalis, ac Medici Dei in noſtris quoque ſacris fovetur; namque Virgines Veſtales ita indigitant:* Apollo Medice, Apollo Paean. *Quum ergo ſint huiuſce ſideris, ideſt Solis, duo maximi effectus; alter, quod calore temperato, mortalium vitam iuvat; alter, quod iactu radiorum*

nonnunquam peſtiferum immittit virus ; duo eademque cognomina circa ſingulos effectus propriis enunciationibus ſignant. Illum etiam ita invocat Pſamonicus Serenus rei Medicae Cap. I.

Phoebe ſalutiferum, quod pangimus, adſere carmen,
Inventumque tuum prompto comitare favore.

Invenio quoque apud Livium Lib. XL. Apollinem Medicum aedem Romae habuiſſe, a M. Fulvio Nobiliore, dum Cenſuram ageret, exſtructam.

TAB. LXXII. ET LXXIII.

AESCVLAPIVS

GEMINAE hae Gemmae, quae ſibi fere reſpondent, AESCVLAPIVM barbatum, eodem aſtro inſignitum, exhibent; cuius ratio ab his, quae ſupra diximus, petenda eſt.

TABVLA LXXIV.

AESCVLAPIVS ET MINERVA

QVod AESCVLAPIO MINERVA coniuncta ſit, ratione non caret; nam Aeſculapii officium Medicinae ſcientia, et prudentia maxime conſtat. Stellae utrique Numini adpoſitae Planetas indicant uni Artifici cognitos: quae vero Aeſculapio imminet, facile eſt ipſum aſtrum Solis, a quo Deus ille progenitus ferebatur. Hinc apud Virgilium Aeneid. Lib. VII. verſ. 772. *Phoebigena* nuncupatur:

Ipſe repertorem Medicinae talis et artis
Fulmine Phoebigenam Stygias detruſit ad umbras.

Fi-

Filium Apollinis, quem genuit divina Coronis, adpellat Homerus in Hymno; immo in alio apud Orpheum, eodem titulo, quo *Pater Paean*, indigitatur.

Optime etiam cum Aeſculapio Medicinae parente Minerva ſociatur; quae etiam MEDICA cognominata eſt, et Romae Templum habuit in Regione V. Exquilina ex P. Victore, et quidem Pantheum; cuius veſtigia exhibet Cl. Montfauconius Cap. VIII. Diarii Italici pag. 122. Hinc etiam ſaepenumero prope Minervae imaginem ſerpens additus cernitur in vetuſtis monumentis, vel etiam eius haſtae circumplicatus: quibus ſymbolis et ipſa Medicinae parens, vel auctrix declaratur. Minervae *Medicae*, eiuſque aedis mentio fit in ſequenti lapide penes Fabrettum Inſcript. Domeſt. Cap. X. pag. 716. num. 376.

D . M
CN . VERGILIVS
EPAPHRODITVS
MAGISTER . ODORARIVS
A . MINERVA
MEDICA . VIXIT . ANNOS
SEPTVAGINTA . ET
. . . .

TABVLA LXXV.

VENVS ANADYOMENE

VENERIS e mari ortum, ita deſcribit Heſiodus in Theogonia:

Prodiit vero veneranda, formoſa Dea; circum vero,
Pedibus ſub mollibus herba creſcebat, Aphroditen, ac ipſam

Spumâ progenitam Deam : et decoram pulchris ſertis
Cytheream
Nominant tam Dii , quam homines .
Hanc Amor comitatus eſt , et Deſiderium ſequebatur
pulchrum .

Quis vero in hac caelatura , in qua Venus capillos adhuc humore marino ſtillantes manu abſtergit , Apellis picturam non deprehendat ? Hanc Antipater Sidonius ita deſcribit in Antholog. Lib. IV. Cap. XII. 26.

Emergentem ex matre iam mari
Venerem , Apelleae laborem intuere picturae .
Quomodo manu corripiens irrigatam aquâ comam ,
Exprimit humidis ſpumam e crinibus .

Quae carmina ſic vertit Auſonius Epigram. 104.

Emerſam Pelagi nuper genitalibus undis
Cyprin , Apellei cerne laboris opus .
Vt complexa manu madidos ſalis aequore crines ,
Humidulas ſpuma ſtringit utraque comas .

Amores gemini , quos ſtatim prodiiſſe recitat Heſiodus , delphinorum caudis inſiſtunt . Hos etiam per delphini dorſum reptare videas in Simulacro , quod Romae exſtat in aedibus Farneſianis , et in Muſeo Mediceo , immo fere in omnibus ceteris . Inſtat vero conchae , qualem illam oculis noſtris ſubiiciunt antiqua marmora , et ſcripta Poëtarum . Tibullus Lib. III. Eleg. 3. verſ. 34.

Et faveas concha , Cypria , vecta tua .

Apud Statium eadem Venus ita mulierem formoſam laudat :

Haec

Haec eſt caeruleis mecum conſurgere digna
Fluctibus , et noſtra potuit conſiſtere concha .

Tres Stellae facile Caelum deſignant ; nam aliquando Venus *Caeleſtis* dicta eſt . Pauſanias in Atticis : *Non longe abeſt Caeleſtis Veneris delubrum , quam primi omnium Aſsyrii coluere .* Alterum eiuſdem Deae ita cognominatae fanum adnotat idem Pauſanias in Corinthiacis , et in Achaicis . Mentio quoque illius occurrit apud Ciceronem de Natura Deorum Lib. III.

TABVLA LXXVI.

VENVS PELAGIA CVM SPECVLO ET PECTINE

VENVS in hac Gemma, hinc inde ſcalpta, inſidens ſcopulo, proprio aſtro ſuo exornatur, cum Lunae, et Solis aſteriſmis ; ſpeculo vero , et pectine , praecipua ſui cultus ſupellectile , velut ſibi comam componens , munita eſt . Hoc nempe eius praecipuum ſtudium , haec praecipua arma , atque praeſidia fuerunt , quum praeſertim in diſcrimen pulcritudinis iudicio Paridis ſeſe ſubiecit apud Silium Italicum Lib. VII. nam ex Amoribus alter currum temperabat :

Aſt alius nivea comebat fronte capillos ,
Purpureos alius veſtis religabat amictus .

Venerem quoque in pectinis , atque ſpeculi officiis detentam pingit nobis Claudianus de Nuptiis Honorii , et Mariae :

Caeſariem tunc forte Venus ſubnixa coruſco

 Fin-

Fingebat ſolio ; dextra , laevaque ſorores
Stabant Idaliae : largos haec nectaris imbres
Irrigat ; haec morſu numeroſi dentis eburno
Multifidum diſcrimen arat ; ſed tertia retro
Dat varios nexus , et iuſto dividit orbes
Ordine , neglectam partem ſtudioſa relinquens .
Plus error decuit : ſpeculi nec vultus egebat
Iudicio : ſimilis tecto monſtratur in omni .

Adeo vero ſpeculis , atque pectinibus delectari Divas ferebant , ut inter devota plebis officia recenſitum fuerit ſtatis horis contra illorum ſimulacra ſpeculum ſuſtinere , atque ita geſtu movere pectinem , tanquam ſi Deae ipſae ſeſe pecti , atque ornari dignarentur : quas caeremonias in Notis ad picturas Etruſcas brevi explicatas iri ſperamus , inluſtrata Vaſcularia ſupellectile inſigni ex Etruſcis fodinis , quam ſummo ſtudio , ſummiſque impenſis conlegit , aereiſque Tabulis plurimis incidendam curavit amiciſſimus Gorius , ad iuvandas bonas litteras natus .

Aſtrum Veneris ab eius tergo reſplendet , ſub quo caput ex antro exſerit marinum monſtrum , quo eiuſdem Veneris in mari poteſtas , eiuſque origo deſignatur . Notae ΤΑΩ vel compendiariae ſunt , nec quidpiam ſoni reddunt : vel potius a Gnoſticis effictae , in Baſilidianis obviae.

T A B V L A LXXVII.

TEMPLVM PAPHIAE VENERIS

ADſpectum Templi PAPHIAE VENERIS , quem nobis ob oculos ponit haec Gemma , intuemur etiam in nummis apud Auguſtinium Dialog. V. Vaillantium , alioſque

que rei nummariae illuſtres Interpretes. Navem Templi ſuſtinent hinc inde columnarum maiorum alae, quibus tectum inſiſtit. Latera occupant xyſti humiliores, ſub quibus candelabra ardentia locata ſunt, illiſque columbae inminent. Deae vero ſimulacrum ita deſcribit Tacitus Hiſtoriar. Lib. II. in princip. *Simulacrum Deae non effigie humana, continuus orbis, latiore initio tenuem in ambitum, metae modo, exſurgens. et ratio in obſcuro*. At minime in obſcuro; nam ante inventum uſum ſimulacrorum, rudes lapides conſecrabantur in Deos, et *Betylos* adpellabant; ducta religione a *betylo* ſaxo, quem Deûm Mater Saturno vorandum pro Iove dedit; quanquam ſint qui putent hanc ſuperſtitionem impie detortam fuiſſe a myſterio lapidis, quem Iacob conſecravit, et בית אל *Bet-El*, hoc eſt *Domum Dei*, adpellavit. Hinc fortaſſe invaluit apud Orientales, ut lapides pro Diis colerentur, a quibus Roma excepit et magnam Matrem Peſſinuntiam, et Deum Helagabalum, Graecia quoque frequentiſſime, ut teſtatur Pauſanias, qui alterum eiuſdem Veneris ſignum in hermae quadrati modum conformatum memorat in Atticis. At de his fuſius diſſerendum erit in Indigitamentis. Huic Templo in omnibus nummis ſtella inminet, quam Veneris eſſe non dubito, cui ſubiecta Luna ſilens copulatur: quam coniunctionem naſcentibus pueris valde beneficam eſſe, tradit Tullius de Divinatione Lib. I. quo reſpexiſſe videtur Iuvenalis Sat. VI. verſ. 569.

Haec tamen ignorat, quid ſidus triſte minetur
Saturni, quo laeta Venus ſe proferat aſtro.

Id vero decretum luculentiſſime explicat Firmicus Lib. IV. Cap. I. *Si Luna feratur ad Venerem, faciet parentes nobiles*,

les, et maximae poteſtatis potentia ſublevatos . . . . . et qui maximis potentiae fulgeant honoribus, pleni venuſtatis, et gratiae.

TABVLA LXXVIII.

TEMPLVM PAPHIAE VENERIS CVM SERAPI

TEmplum PAPHIAE VENERIS eodem aſtro inſignitum et in hac Gemma occurrit. Area circularis incluſa ſepto cum in hac, tum in priore obſervatur; immo in omnibus Paphiorum nummis quotquot adhuc vulgati ſunt. De hac mirum quiddam refert Plinius Lib. II. Cap. 6. *Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cuius quandam aream non impluit.* Neque facile ſubſcripſerim Harduino, qui aram, pro area ſubſtituit: nam id miraculum non ad aram modo pertinebat; ſed ad locum, in quo altaria multa conſiſtebant, ut colligitur ex Tacito Hiſtoriar. Lib. II. *Precibus, et igne puro altaria adolentur; nec ullis imbribus, quanquam in aperto, madeſcunt.* Conſtat enim altaria non in Templo conſtitiſſe; ſed in area illa, quae contra Templa conſtituebantur, in quibus arae multiplices locatae erant, ut omnium votis ſatisfacerent. Veneri in hac Gemma Serapis iunctus eſt: quod arbitrio Sculptoris, et privatae religioni imputandum eſt; quanquam duo praecipue Numina Cyprii coluerint Iovem, et Venerem, quorum delubris ius aſyli vindicarunt, ut auctor eſt Tacitus Annal. Lib. III. 62. *Exin Cyprii tribus delubris, quorum vetuſtiſſimum Paphiae Veneri auctor Aerias; poſt filius eius Amathus Veneri Amathuſiae, et Iovi Salaminio Teucer, Talamonis patris ira profugus, poſuiſſent.*

TA-

TABVLA LXXIX.

CVPIDO

In eleganti hac Gemma Muſei Oliverii CVPIDO cernitur arae inſidens, quod ſaepenumero et ceteris Diis adtribuitur; nam eorum aris praeſentem eſſe, atque adeſſe ſacris credebant: quod praecipue Etruſcae traditionis erat, in quorum picturis Dii plerumque propriis altaribus, et ſacrificiis adparere cernuntur. Cupidini palma adtribuitur in victoriae ſignum; qua etiam ornatus ſpectabatur in Eleorum Gymnaſio, ut narrat Pauſanias Eliacorum priore. Vnde Virgilius Eglog. x. verſ. 69.

Omnia vincit Amor. et nos cedamus Amori.

Duplicem ambabus manibus ſagittam oſtentat; quarum una ſurſum directa eſt, deorſum altera: cuius differentiae ratio ea facile fuit, quod ipſe Amor et ſuperos ſimul, atque homines ſpiculis impeteret, atque exſuperaret, iuxta Heſiodum in Theogonia:

Atque Amor, qui pulcherrimus inter immortales Deos,
Solvens curas, et omnium Deorum, atque omnium hominum
Domat in pectoribus animum. ——————

Aſtrum ſuperne effictum, ad tutelam pertinet illius, qui huiuſmodi amuleto Amorem ſibi devincire ſatagebat, ut ex Erote Anteros, hoc eſt redamatio, naſceretur.

TABVLA LXXX.

DIOSCVRORVM CAPITA

CASTORIS, et POLLVCIS capita conſuetis pileis Laconicis ornantur, quibus pileati adpellantur a Catullo XXXVII.

A pileatis nona Fratribus pila:

hoc eſt nono ab urbe lapide: quorum menſura a Miliario aureo initium ducebat, quod erat in Foro Romano ante aedem Caſtorum. Eam pilei formam ideo Dioſcuris adtributam credunt, quod ovum imitetur, e quo uterque natus eſt: cui manifeſte adluſit Lucianus in Dialogo Apollinis, et Mercurii, ita illos deſcribens: *Omnia aequalia ſunt inter illos, ovi pars dimidia, et ſtella ſuperne fulgens, et iaculum in manu, et equus utrique candidus.* Aſtra in capite geſtant, non modo indicium ſubitarum flammarum, quae nautis adparent, de quibus ſuo loco dicendum eſt; verum etiam ad eas ſtellas indicandas, quae in utriuſque capite refulgent, ſub quorum auſpiciis ſi quis natus ſit, multa ſibi bona repromittit, ſi qua fides Manilio Lib. IV. verſ. 153.

Mollius e Geminis ſtudium eſt, et mitior aetas
Per varios cantus, modulataque vocibus ora;
Et graciles calamos, et nervis inſita verba,
Ingenitumque ſonum. labor eſt etiam ipſa voluptas.
Arma procul, lituoſque volunt, triſtemque ſenectam:
Otia et aeternam peragunt in morte iuventam:
Inveniunt et in aſtra vias. ——————

TA-

T A B V L A LXXXI.

CAPVT IOVIS CVM DIOSCVRIS

GEminis DIOSCVRIS caput IOVIS adiunctum eſt, ut parentis religio, filiorum venerationem augeret; nam ab eo progeniti ſunt, ut canit in illorum Hymno Homerus:

Caſtora, et Pollucem cane, Muſa ſuavis,
Tyndaridas, qui a Iove Olympio geniti ſunt,
Quos ſub Taigeti vertice peperit veneranda Leda
Clam ſubdomita a nigrinube Saturnio.

Enſes in manibus utriuſque poſiti ſunt, quales a Theocrito deſcribuntur, dum Lynceum inducit, ita illos obiurgantem:

Infelices cur pugnam adpetitis; quid propter ſponſas
Alienas moleſti eſtis, et ſtricti ſunt in manibus enſes?

Et rurſus:

Illi enim enſes e vaginis ſtringentes, rurſus caedem
Struebant. ——————

Illoſque celebrat, quod rite invocati in Martis diſcrimine, homines ſervarent:

—————— *hominum ſervatores,*
Et equorum turbatorum in cruento coetu.

Stellae eorum capitibus adiectae ſunt, quum ipſi inter Zodiaci ſigna, ut diximus numerentur; quanquam alterna vice ſplendeant: unde fabula ſuborta eſt immortalita-

tem, quam alter nactus eſſet, pro dimidia cum fratre communicaſſe. Hyginus de Stellis: *Addunt, ut Caſtor in oppido Ariadnis ſit occiſus. Pollucem, ait Homerus, conceſſiſſe fratri dimidiam vitam, itaque alternis diebus lucere*. In hac Gemma nati alicuius genituram adumbratam credimus, in qua Iupiter in Geminis ſit inventus: quod bona multa portendere dictitant veteres Aſtrologi, et praecipue Firmicus Lib. V. Cap. 4. *In Geminis Iupiter ſi fuerit inventus, quicumque eum ſic habuerint, in maximis gloriis erunt, ac poteſtatibus in amicitiis noti*.

TABVLA LXXXII.

CAPVT IOVIS SERAPIDIS INTER SIGNA LEGIONVM

HAEC elegans Gemma pertinet ad religionem ſignorum militarium, quae maxima in Caſtris ſemper extitit. Aquila legionis cuiuſve inſigne, ut ſemper in nummis, atque marmoribus, medium occupat locum. Hinc inde ſigna locata ſunt, in quibus gemini Caſtores inſiſtunt, tanquam Dii bellatorum praeſides, vel ad Legionem aliquam Geminam indicandam, cui ſimilitudine nominis quodammodo adluderent. Vtcumque ſe res habeat, nulli dubium eſt, hiſce ſignis inter cetera ornamenta etiam Deorum imagines coniunctas fuiſſe, ex quo illa venerari caepta ſunt. Suetonius in Vitellio Cap. II. *Artabanum ad veneranda Legionum ſigna pellexit*: et Vegetius Lib. II. Cap. 6. *Imagines Imperatorum, et praeſentia ſigna veneratur*. Ea etiam inſtar divinorum ſimulacrorum inungebantur. Plinius Lib. XIII. Cap. 3. *Aquilae certe, ac ſigna illa pulverulenta, inunguntur etiam diebus feſtis*.

Stel-

Stellae Caſtorum inſigne ſunt. Caput Serapidis ad peculiarem cultum pertinet illius, in cuius gratiam Gemma haec inciſa eſt.

TABVLA LXXXIII.

HERCVLES ET DIOSCVRI

CASTOR, et POLLVX equos frenant, quales in Capitolii ornamentum eximiae molis conlocatos, et in nummis Maxentii obſervamus. Huius adtributi cauſa minime in obſcuro eſt apud Rerum Romanarum Scriptores. Ait enim Dionyſius Halicarnaſs. Lib. I. *Quum proſpere ad lacum Regillum pugnatum eſſet, duo Equites nuncium victoriae adtulere: inde viſos ad Iuturnae lacum prope Forum equos ſudore manantes abluere, creditoſque eſſe Caſtorem, et Pollucem, atque ubi adparuiſſent, aedem inde conſtructam;* quod etiam ille ſubdit Lib. IV. et firmat quoque Cicero de Natura Deorum Lib. II. et Ovidius Faſt. Lib. I. verſ. 707.

Nec diverſimode a Graecis colebantur; illos enim in Hymno Homerus adpellat:

——————— *velocium conſcenſores equorum.*

Et Theocritus in Dioſcuris id adtributum ipſis inter cetera elargitur:

O ambo mortalibus auxiliatores, o amici ambo,
Equites, Cythariſtae, Pugiles, Cantores.

Hyginus quoque in Libro de Stellis narrat, Neptunum eos muneraſſe; nam equos, quibus utuntur, iiſdem largitus eſt.

Hercules clava, et ſcypho ornatus, a Caſtoribus minime alienus eſt; nam una ſimul ad Colchicam expeditionem profecti ſunt, ut narrat Apollonius Argonautic. Lib. I. qui omnem Heroum conventum deſcribit, quum Herculi delatum eſt expeditionis imperium, quod ille recuſatum, Iaſoni delatum voluit:

Adſpexerunt Iuvenes audacem Herculem
Sedentem in mediis: uno autem ipſum omnes clamore
Imperitare iuſſerunt: ille vero ibi, ubi ſederat,
Dexteram manum extendit, aitque;
Ipſe, qui concivit, ille praeſit conventui.

TABVLA LXXXIV.

DIOSCVRI

SVB differenti adſpectu nobis ſe oſtendunt DIOSCVRI in hac Gemma; nam Caſtor equum moderatur; Pollux vero prope aram ſacrificat. Equos certe ambobus tribuit Antiquitas, ut ſupra vidimus. Adtamen magis proprie Caſtori equeſtris diſciplina adtributa eſt, Polluci pugilatus. Homerus Iliad. Γ.

Duos autem non poſſum videre principes populorum,
Caſtoremque equitandi peritum, et pugilatu ſtrenuum Pollucem,
Germanos fratres, quos mihi una genuit mater.

Horatius Carm. Lib. I. Od. XII.

Dicam et Alciden, puerosque Ledae,
Hunc equis, illum ſuperare pugnis
Nobilem. ———

Et

Et Ovidius Faſtor. V. verſ. 700.

Tyndaridae Fratres , hic Eques , ille Pugil .

Sacrificium , quod Pollux peragit , vel ad aliquam expiationem pertinet ; vel ad expeditionem Argonautarum , cui ſacrificium Apollinis Heroës praemiſerunt . Apollonius loco citato :

Interim poſt et aram littoralem Embaſii
Poſuerimus Apollinis , qui mihi vaticinans praecepit
Significare , oſtendereque vada maris , ſi ſacris
A ſe ipſo auſpicarer. ―――――――――

Et Valerius Flaccus Argonautic. I. verſ. 188.

Tum laeti ſtatuunt aras tibi , Rector aquarum ,
Summus honor ; tibi caeruleis in littore vittis ,
Et Zephyris Glaucoque bovem , Thetidique iuvencam .

TABVLA LXXXV.

DIOSCVRI CVM LVNA

HEIC effinguntur CASTORES equis inſidentes, quales Romani obſervarunt, partam ad Regillum victoriam denunciantes . Luna ſuperne inſculpta denotat eiuſdem Planetae in Geminis ſtationem , quum ille natus eſt , in cuius gratiam haec Gemma caelata fuit. Firmicus Lib. VI. Cap. 9. cuicumque hunc Planetam in geminis habuerit , multa in proſpera hariolatur ; ſed tamen eos futuros dicit : *boni ſenſus , acuti ingenii , et ad omnes , ſi voluerit , actus ſatis induſtrios :* litterae initiales L A A nomen privati hominis indicant , ſeu Gemmae domini , facile *Lucium Aurelium Aſperum* , aut aliud quid ſimile .

TA-

TABVLA LXXXVI.

DIOSCVRI

STANT in hac Gemma CASTORES innixi haſtis, veluti excubias ducentes, quemadmodum in nummis milites, qui labarum cuſtodiunt : ii enim, qui militiam profitebantur, Deos, qui eandem diſciplinam profeſſi eſſent, militaribus officiis occupatos figurabant : quemadmodum Martem expreſſerunt tropaeum humeris deferentem. Vterque parazonio, atque haſta inſtructus eſt, qualia ornamenta iiſdem convenire ſupra indicavimus.

TABVLA LXXXVII.

MERCVRIVS CRIOPHORVS

TYPVS huius Gemmae mire convenit cum antiquo marmore, cuius ectypam formam apud me adſervo, in quo Mercurius arietem ducit : quod unum intereſt inter utrumque, hic ſiniſtra cultrum; in marmore vero pateram gerit : ceteroquin mire conveniunt. MERCVRIVM CRIOPHORVM deſcribit nobis Pauſanias in Boeoticis his verbis : *Quod vero ad Mercurii templa duo adtinet, quorum alterum* CRIOPHORI, *ideſt arietem portantis, nuncupant : cognominis eam eſſe cauſſam dicunt, quod peſtilentiam Mercurius averterit, circumlato in murorum ambitu ariete.* Huc facile pertinere poſſunt Solis, et Lunae numina, quae ut peſtilitatem depellerent, praeſertim in Ludis ſaecularibus, invocabantur; quorum ſymbola, quum in hac Gemma expreſſa ſint, non dubitavi praecipuam eius figuram alteri Deo, non vero ſacrificulo, adtribuere.

Aver-

Averſae partis inſcriptio, ſi interpungatur, facile explanari poterit: EIC. ZEYC. CAPAПIC. Hoc eſt ſiquidem: *Iupiter Serapis*. Forte notâ EIC. intelligendum, ISIS.

TABVLA LXXXVIII.

MERCVRIVS CVM DIOSCVRIS

CASTORES in hac ſculptura omnibus ſymbolis ornantur, quibus illos cumulavit ſupra memoratus Lucianus: *Ovi pars dimidia, ſtellae ſuperne fulgentes, iaculum utrique, atque equus albus*. Mercurius vero medius inter ipſos arieti inequitat. Magna enim inter MERCVRIVM, et DIOSCVROS adfinitas intercedit; nam ab illo nutritos fuiſſe gemellos Deos tradit Pauſanias in Laconicis: *In Pephno Caſtores primum in lucem editos Thalamatae memorant. Enutritos quidem Pephni negant; ſed a Mercurio Pellanam deportatos*. Aries Mercurio ſacer eſt, ex quo ille Typhonis iram fugiens, in huius animalis formam ſe ſe convertit, ut alibi dictum eſt: ſive potius, ut Artemidoro placet, *quia velox eſt animal, eique Mercurii ſpecies creditur ineſſe*. Subeſt etiam phyſica ratio cur MERCVRIVM geminis Fratribus coniunctum videamus; nam illorum domus huic Planetae tanquam propria adſignatur, ut diximus in principio huius Operis: cuius conlocationis haec decreta recenſentur apud Firmicum Lib. IV. Cap. 8. *Erunt acuti ſenſus, ingenioſi, ſagaces; ſed ſemper in malum proni: et qui facundiam, et induſtriam ſuam ad lites, iurgia, et diſſenſiones, atque diſcordias ſemper adcommodent*.

TA-

TABVLA LXXXIX.

MERCVRIVS IN SIGNO TAVRI

MERCVRII caput propriam ſtellam fronti adpoſitam oſtendit. E regione cervix caeleſtis Tauri cernitur, cui Luna inminet duabus ſtellis exornata. Si Mercurium in Tauri ſtatione contemplemur, haec repromittit Firmicus memorato Lib. V. Cap. 8. *Homines erunt mali, litigioſi, rixatores, homicidae . . . . . . ſed quum ſecundum geniturae Trigonum Iupiter tranſierit, fueritque Mercurius benevolarum Stellarum proſpera radiatione munitus, aliquid priſtinae ferocitatis deponere coguntur*. Id forte ſibi voluit huius Gemmae ſcalptor, qui caput Tauri multiplici aſteriſco conſignavit.

TABVLA XC.

MERCVRIVS IN SIGNO TAVRI

PRIOREM Gemmam explicat haec ſequens, in qua idem prorſus Caeli arcanum, diverſo tamen ingenio, expreſſum eſt. Taurus antica ſui parte tantum conſpicuus eſt, qualem exprimunt Aſtronomi, et deſcripſit Ovidius Faſtorum Lib. IV. verſ. 718.

Vacca ſit an Taurus, non eſt cognoſcere promptum,
Pars prior adparet, poſteriora latent.

Illi inminet Caduceus, ut Mercurius in ea domo adſcendens oſtendatur. Adſtant vero hinc, atque inde geminae ſtellae, quae totidem Planetas facile indicant. Sed prope Tauri oculum ſcitiſſime ſtella figurata eſt, quam

pa-

palilicium vocant Aſtronomi primariae magnitudinis. Hanc inter regias ſtellas numerat Firmicus Lib. VI. Cap. I. cum qua, ſi Luna congrue copulata inveniatur, *potentiſſimas ſubſtantias ipſa decernit, et magnae poteſtatis inſignia.*

TABVLA XCI.

MERCVRII SYMBOLA

ORnamenta MERCVRII nobis refert haec Gemma, Talaria, Stellam, Caduceum; nam illi non modo alas in capite tribuerunt, ad ingenii alacritatem ſignificandam; verum etiam in pedibus, ut eius velocitatem indicarent, qua rapido curſu ad Superos, atque Inferos devolabat; quapropter *alipedem* vocavit Ovidius Metamorph. Lib. XI. verſ. 312.

Alipedis de ſtirpe Dei. ——————

Et Lib. V. verſ. 755.

—————— *mactatur vacca Minervae,*
Alipedi vitulus, taurus tibi, ſumme Deorum.

TABVLA XCII.

MERCVRIVS

HVIVS Dei imago ita expreſſa eſt, ut in caelum ſe ſe adtollere videatur, ad Deorum monita, quae ad homines deferat, ſuſcipienda; ſive, ut animas fato functas in debitas ſedes deducat, iuxta ea, quae de ipſo cecinit in eius Hymno Orpheus:

Triſtibus animabus Nuncius in terra exiſtens,
Quas abducis, quando Fati tempus venit,
Sacra virga demulcens. ———————

Quem imitatus videtur Horatius Ode x. Lib. I.

Tu pias laetis animas reponis
Sedibus, virgaque levem coërces
Aurea turbam, ſuperis Deorum
Gratus, et imis.

Et Virgilius Aeneid. Lib. IV. verſ. 242.

Tum virgam capit. hac animas ille evocat Orco
Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit.

Id etiam officium illi adtribuit Homerus Odyſs. XXIV.

Mercurius autem animas Cyllenius evocavit
Virorum procorum: tenebat autem virgam in manibus,
Hac ducebat impulſas; hae autem frementes ſequebantur.

TABVLA XCIII.

MERCVRIVS

In hoc emblemate MERCVRIVS galeatus, et haſta inſignitus adparet: quae quidem ornamenta, quanquam ipſi rariſſime tribuantur, ab eo tamen non abhorrent. Non equidem galea, ut teſtatur Pauſanias Eliacor. pior. *Mercurius arietem ſub brachii ala gerens, et galea caput armatus.* Haſta vero Deorum omnium inſigne eſt, ex auctoritate Iuſtini Lib. XLIII. *Namque et ab origine rerum, pro Diis immortalibus veteres haſtas coluere; ob cuius religionis*

gionis memoriam adhuc Deorum ſimulacris haſtae adduntur. Mercurii ſtella non radiata, ſed globoſa eſt; ita enim non eius ſplendorem, ſed ſolidam, ut credebant, et paene terream ſubſtantiam exprimere voluerunt, ut nonniſi a Sole inluminetur, a quo non recedit ultra ſpatium XXVIII. graduum: ex quo fit, ut raro admodum nobis adpareat, Solis fulgore involuta.

TABVLA XCIV.

MERCVRIVS

MERCVRIVM ambiunt Luna cum ſeptem Stellis, quas ego ad Trionas refero, iuxta ea, quae dicta ſunt ad Tabulam XXXVII. quapropter ſub hoc typo, vel principem virum fato functum ſub imagine Mercurii adumbratum puto; vel ipſum Mercurium deductorem animarum, qui huius ſculpturae officio demulcetur, ut animam alicuius in illum caeli apicem benevolus conlocet. De hoc Mercurii adtributo videnda ſunt, quae notavimus ad Tabulam LXX.

TABVLA XCV.

MERCVRIVS

INter MERCVRII ſymbola praecipuum locum obtinet gallus, quo in hac Gemma decoratur. Rationem huius adtributi reddit Fulgentius Mytholog. de Mercurio: *Gallum quoque in eius ponunt tutela; ſive quod omnis negotiator ſemper invigilet; ſeu quod ab eius cantu ſurgant*

ad peragenda negocia. Teſtudinem vero illi adtribuit Martianus Capella, qui Philologiam deſcribit ſecundum caelum adeuntem, cui puella occurrit cum tabula, in qua inter Mercurii myſtica ornamenta teſtudo computatur. Nec ſine ratione; quum Mercurius terreſtris Deus habitus ſit, et ſubterraneus etiam, qui quandoque in caelo adpareat, ſaepius vero tanquam ad Orcum declinans, lateat: in quo ipſum mirifice teſtudo imitatur, quae haud minima vitae ſuae parte ſub terra degit. Nec ſpernenda eſt ratio cur ſibi Mercurius teſtudinem vindicet, ex quo illam ſibi occurrentem ſuſtulit, atque ex eius putamine cytharam ſibi confecit; ut narrat Homerus in Hymno Mercurii:

Solum tranſgrediens praerupti antri,
Teſtudine inventa, poſſedit infinitas opes
Mercurius, utique primum teſtudinem fabricatus eſt canoram,
Quae utique illi occurrit in aulaei ianuis
Se paſcens ante domum ex valde florida herba.

TABVLA XCVI.

MERCVRIVS

VIRVM delphino imminentem in hac rara Gemma antiquiſſimi operis expreſſum, libentius MERCVRIVM adpellarem; nam et opitulatur eius ſtella, et pileolus, forte etiam galea, qua caput eius tegitur. Patera, quam habet in ſiniſtra, Diis quidem omnibus tribuebatur; ſed ipſi praecipue, cui ſemper poſt cenam libabant Veteres pro felici ſomno, cuius arbiter putabatur. Homerus Odyſs. H.

In-

Invenit autem Phaeacum Duces, atque Conſiliarios
Libantes poculis ſpeculatori Mercurio,
Cui poſtremo libabant, quando cogitabant de lecto.

Ipſum vero non dormitionis praeſidem, ſed animarum deductorem heic ſignificari, credo, pro nota ſubiecto ei delphine, cui animae inſidentes Oceanum tranare putabant, Inſulas beatas profecturae. Continet dextera geminos ramuſculos, quibus in funere adſtantes luſtrabantur: *Sacrificantes Diis Inferis adſpergebantur aqua; Superis abluebantur*; ut monet Servius ad IV. Aeneid. verſ. 635. Hinc eſt, quod Dido ita ſororem deprecatur:

——— *dic corpus properet fluviali ſpargere lymphâ.*

Et Aeneid. VI. verſ. 229.

Idem ter ſocios pura circumtulit unda
Spargens rore levi, et ramo felicis olivae:
Luſtravitque viros, dixitque noviſſima verba.

In Lucerna quoque Muſei noſtri vas aquae luſtralis expreſſum eſt, unde prodit ramuſculus. De his luculenter diſſeruimus in Diſſertatione de *Funere Etruſcorum*, edita in Volumine III. Muſei Etruſci, et in Notis ad Lucernas Tom. III. Vereor tamen, ne Gemmam hanc inter Magicas deputem, fretus auctoritate Leonardi in Speculo Lapidum, ſic in fine Libri III. ſcribentis: *Viri ſedentis ſuper piſcem, figuram, ſi in Iaſpide rubro ſculptam invenies; ſi in panno alicuius hominis imponatur in convivio cum dextero brachio, comedens non ſaturabitur:*

O curas hominum, quantum eſt in rebus inane!

Sed

Sed iuvat haſce nugas ſcrutari, non quid ſentiendum ſit proferentes; ſed ut ea, quae caeci, et ſuperſtitioſi homines ſenſerunt, intelligamus.

TABVLA XCVII.

ANVBIS

HANC Gemmam mirifice inluſtrat Apuleius Metamorphoſ. Lib. XII. ubi caeremoniam ſuae initiationis deſcribit: *Heic horrendum: ille Superum commeator, et Inferum, nunc atra, nunc aurea facie ſublimis, adtollens Canis cervices arduas, laeva caduceum gerens, dextera palmam virentem quatiens:* ex quo clare colligimus, hanc ſculpturam ad eadem initia pertinere, in qua adamuſſim illius caeremoniae pars repraeſentatur. Redolet haec Gemma, cuius ectypon apud me eſt, adeo rudem, et imperitam manum, ut qui minus caute in hoc ſtudio procedat, facile inter Baſilidianas deputaverit. Hinc vero intelligimus, haec ſignacula plerumque pertinere ad initiatos, qui in hiſce prophylacticis ſculpturis deligendis magis religioſam manum, quam elegantem ſeligebant. Tradit Diodorus Anubin filium fuiſſe Oſiridis, qui quum in clypeo inſigne canis geſtaſſet, canino capite effictus eſt, nec inter Deos relatus, hanc ille deformitatem amiſit. Hunc eundem ac Mercurium eſſe, cui proinde ſtella hic adiungitur, et caduceus, demonſtrat Servius in VIII. Aeneid. verſ. 698. in illud

Omnigenumque Deum monſtra, et latrator Anubis.

Latrator Anubis, quia capite canino pingitur. Hunc volunt eſſe Mercurium; ideo, quia nihil eſt cane ſagacius. Bello au-

autem Gigantum plures Deos ferarum formas accepiſſe, *tradi-tur*. Itaque fere hoc epitheto audit apud Poëtas. Ovidius Metamorph. IX. verſ. *690*.

——————— *cum qua latrator Anubis*,
Sanctaque Bubaſtis, *variuſque coloribus Apis*.

Prudentius contra Symmachum:

——————— *quae Caniformem*,
Latrantemque throno Caeli proponat Anubim.

TABVLA XCVIII.

FIDES

TYPVS Feminae, quae ſiniſtra manu pateram adtollit, onuſtam pomis, dextera vero pendulas ſpicas gerit, obvius eſt in nummis cum inſcriptione: FIDES AVGVSTA, aut FIDES PVBLICA; ut in nummis Plotinae, Domitiani, atque in aliis paſſim. Crediderim tamen Cereris, aut Abundantiae ſimulacrum eſſe; quae, quia Populos in fide continet, non ex natura ſua, ſed plane ab effectu, FIDES nuncupatur. Sol, cuius beneficio, ut ſaepe indicavimus, et fruges, et poma educantur, huic Numini iunctus eſt. Formica, vel Sculptoris inſigne eſt, vel eiuſdem Abundantiae: non quod ipſa Abundantiam faciat; ſed quia obtentam, exemplo ſuo, docet cuſtodire: ſeu potius Abundantiae animal infeſtum, et ſibi cogitans tanquam contrariae naturae Cereri iungitur, ut Baccho caper; nam inter ea, quae frugibus noxia deprecabantur, erant et formicae. Ovidius Faſtor. I. verſ. 677. et 685.

Fru-

Frugibus immenſis avidos ſatiate colonos ,
Vt capiant cultûs praemia digna ſui .
Vos quoque ſubiectis , formicae , parcite granis :
Poſt meſſem praedae copia maior erit .
Interea creſcat ſcabrae rubiginis expers
Nec vitio caeli palleat aegra ſeges .

De hoc tamen emblemate rurſus dicendum erit ad Tabulam CVII.

TABVLA XCIX.

MINERVA

ORNAT hanc Gemmam non adeo obvium draconis ſymbolum, quo Dea heic munita incedit : eundem vero ei ſacrum fuiſſe, manifeſte docet Plutarchus de Iſide, et Oſiride : *Graeci recte tum dicunt , tum ſentiunt , columbam animal eſſe ſacrum Veneri , draconem Minervae , corvum Apollini :* quapropter dracone munita cernebatur imago Palladis , quae Athenis religioſiſſime colebatur ; quam nobis deſcribit Pauſanias in rebus Acticis : *Minervae ſignum recto ſtatu eſt cum tunica talari : in eius pectore Meduſae caput , et Victoria cubitorum fere quatuor , manu haſtam tenet . Iacet ad pedes clypeus ; ad imam haſtam draco , quem Erichthonium eſſe exiſtimare poſſis .* At non Erichthonium, ſed potius draconem, quem Minerva illi cuſtodem in ciſta adpoſuit , in utroque ſigno repraeſentari ſuggerit nobis Apollodorus , qui Libro tertio ortum huiuſce pueri deſcribit: quum enim ipſum Pallas in Ciſta abdidiſſet : *Pandroſo Cecropis filiae commendavit , interdixitque , ne ciſtam retegeret . At Pandroſi ſorores , quod curioſae admodum forent , ciſtam aperiunt , advolutumque puero draconem ſpectant .*

Nec

Nec deſunt , qui ab eodem dracone fuiſſe interemptas adſtipulentur . Eamdem ſententiam ſecutus eſt Libro II. Metaphoſ. Ovidius verſ. 559.

—————— Commiſſa duae ſine fraude tuentur
Pandroſos , atque Herſe . timidas vocat una ſorores
Aglauros : nodoſque manu diducit . at intus
Infantemque vident , experrectumque draconem .

Nec id ſolum officium praeſtitit Minervae draco ; ſed quum Laocoontem ulciſci vellet , geminos ex iis in illum vel ſacrificantem inmiſit , atque cum natis miſere perdidit ; quo facto :

At gemini lapſu delubra ad ſumma dracones
Effugiunt , ſaevaeque petunt Tritonidis arcem ,
Sub pedibuſque Deae , clypeique ſub orbe teguntur ,

ut refert Virgilius Aeneid. Lib. II. verſ. 225. immo aegida , quo pectus muniebat , draconibus undique munitum voluit : ad ſignificandam non modo prudentiam , quae in ſerpente praedicatur ; ſed et populorum acumen , et ingenium , in quo praecipue Pallas enituiſſe fertur . Hinc eſt quod ab Orpheo , in eius Hymno *Dracena* dicitur :

Varia forma Dracena , amans , divina , celebris .

Aſtrum in clypeo fortaſſe Solis eſt , qui ſaepe ſaepius in Veterum , praecipue vero Eruſcorum ſcutis , effictus videtur , ſeu ornamenti cauſa , ſeu ad ipſius Solis tutelam oſtentandam .

TABVLA C.

MINERVA EQVESTRIS

PALLADIS EQVESTRIS imaginem, non adeo in Romanis Antiquitatibus obviam, libenter producimus. Illam e Veterum ſcriptis, magis quam e ſculpturis, in quibus id ſymbolum rariſſime illi iunctum eſt, recognoſcimus. Enumerare me haud piget pleraque teſtimonia, quae de illa nunc excerpſi ex Pauſania. Sic ille in Atticis: *Ibi et Equeſtris Neptuni, et Equeſtris Minervae aras videas.* Et rurſus: *Ibidem* (Acarnanes) *Minervae Soſpitae aram habent. Equeſtrem vero Minervam, et canentem Bacchum cognomine vocant.* Et in priore Eliacorum: *Intra ipſos carceres arae ſe oſtendunt Martis Equeſtris, et Equeſtris Minervae:* et in Corinthiacis: *A ſepulcro non multum diſtat Fraenatricis Minervae, quam* Chalinitida *adpellant, Fanum. Minervam etenim aiunt prae ceteris Diis Bellerophonti cum aliis in rebus opitulatam, tum vero a ſe domitum, fraeno iam impoſito, Pegaſum dediſſe.* Apud Phurnutum etiam in Libro de Natura Deorum Cap. *de Minerva*, haec habentur: *Deinde Equeſtrem, et equorum domitricem, et haſtis ſtimulantem vocant.* Aſtrum Solis huic Deae coniunxit peculiaris religio Artificis.

TABVLA CI.

MARS GRADIVVS

MARS GRADIVVS huius Gemmae nihil fere diſcrepat a ceteris eius imaginibus, quae in nummis ob-

obviae ſunt. Eius aſtrum Scorpii ſignum reſpicit, tanquam proprium domicilium, iuxta axioma:

Mavortis domus eſt Aries, et Scorpio pugnax;

cuius copulae haec decreta nobis obtrudit Firmicus Lib. v. Cap. 6. *In Scorpio Mars, ſi fuerit inventus, quicumque eum ſic habuerint homines, erunt potentes, fortes, audaces, et qui omnibus facile inimicis ſuis dominentur: erunt quoque alti nominis, optimaeque famae, et qui ſua bona ſapienti moderatione cuſtodiant*. Gemmae, quibus hic typus inſculptus erat, amuleti loco habebantur. Sic enim toties citatus Leonardus: *Martis figura, ſi inventa fuerit, quae eſt militis cum lancea, in aliquo lapide, audacem, animoſum, ac bellatorem invictum, geſtantem reddit . . . . Mars armatus in ſapphiro geſtatus, ſubmerſionem aquae prohibet*.

TABVLA CII.

SPEI ET MARTIS SACRIFICIVM CVM GENIO

SPEI ſimulacrum mihi videor videre in hac ſculptura. In eo Mulier oram veſtis adtollit: quanquam loco floſculi, quem alioqui dextera Spes adtollit, haſtam ſuſtineat, qua ſe non popularium votorum arbitram, ſed militarium profitetur. Martem vero in altera imagine intueor; nam alatus eius Genius, Camilli vice fungitur, et vino, et thure ſupplicat, tanquam pro felici eventu expeditionis: quae coniectura, ſi a viris doctis probetur, ſtella ſuperpoſita, ipſi Marti tribuenda eſt. Crediderim vero ſub ſpecie Martis aliquem ex Romanis Imperatoribus

occultari, qui Solis praeſidio fulti, difficillima bella in Oriente ſuſceperunt, maxime vero Aurelianus, in cuius nummis nihil magis obvium eſt, quam Orientis, vel Solis imaginem adſpicere. Probus etiam hoc typo nummos ſaepe ornavit: cui iungimus Gallienum, qui Solem Imperii comitem, ut nummi demonſtrant, ſibi deſignavit. Si vero placeat ſub feminae haſtatae adſpectu Romam dignoſcere, minime repugnaverim; nam minutula lineamenta Gemmarum, unde hae Tabulae exceptae ſunt, aliquando tam dubiam rei imaginem nobis ſuggerunt, ut ſine audaciae nota alterutram propugnare non valeamus. At Clariſſimus Gorius coniicit Iulianum forte Apoſtatam referre Iſidi Phariae ſacra facientem, in Tom. II. Muſei Florentini Tabula XIX. pag. 48. 49. 50. et 51. Cameum hoc ex onyche tricolori magnitudine admodum inſigne in Mediceo Theſauro ſervatur.

TABVLA CIII.

VICTORIA

NIHIL prae ceteris in hoc typo VICTORIA praecipuum habet, quam quod Solis, et Lunae inſignia coniuncta praeſefert, quorum ille non radiatus, ſed globoſus adparet. Pertinet fortaſſis haec Victoria ad Aurelianum, qui ob devictum Orientem, ſaepiſſime in nummis, vel Solis quadrigam, vel ipſum Solem ſtantem, vel eius caput, ſive aſtrum adiecit.

TA-

T A B V L A CIV.

PAN NATVRAE SYMBOLVM

De elegantis huiuſce Gemmae ſchemate nil dicendum hoc loci ſupereſt ; quum plura de Deo PANE, qui apud Veteres univerſae Naturae ſymbolum fuit , dixerimus in Obſervationibus ad Parerga in principio huius Voluminis pag. 29. et ſequentibus ; de eius vero ſacro in ſequenti agitur . De Deo PANE, tutore agrorum et finium , cuius forſitan ſacrificii heic ritus adumbratur, praecipue quum prope aram arbor ei ſacra ſpectetur , qui Bacchum Indos expugnantem adiuvit, multa erudite a Cl. Gorio in Donianis Inſcriptionibus ad Tabulam IV. pag. 47. adnotantur .

T A B V L A CV.

LVPERCALE SACRVM

Adstat arae Fortuna , quam vir nudus adit , hirco , ſeu capra ſacrificium parans . Nudus ſacrificulus , quid ſibi velit in Fortunae conſpectu , haud mente adſequor . Audivi enim Matronas tantum nudari ſolitas in conſpectu Fortunae Virilis , ut ſi quid vitii in membris haberent , illud viris fieret occultum . At non hirco , ſed modico thure Deam placabant , et colligitur ex Ovidio Faſtorum IV. 145.

Diſcite nunc , quare Fortunae thura virili
Detis eo , calida , qui locus humet , aqua .

Ac-

Accipit ille locus , poſito velamine , cunctas ,
Et vitium nudi corporis omne videt .
Ut tegat hoc , celetque viros , Fortuna virilis
Praeſtat , et hoc parvo thure rogata facit .

Sed cum caeremonia heic expreſſa nihil cum hoc ritu commune habeat , crediderim potius Fortunam arbitrio privatae religionis heic eſſe adiunctam ; nudumque illum iuvenem capram immolaturum , ad Lupercale ſacrum pertinere . Haec enim ita celebrabantur ex Romuli inſtituto , ut tradit Valerius Maximus Lib. II. num. 9. *Lupercalium mos a Romulo , et Remo incohatus eſt , tunc quum .... facto ſacrificio , caeſiſque capris , ... cincti pellibus immolatarum hoſtiarum , iocantes obviam petiverunt .* Et Plutarchus Quaeſt. Roman. *Poſt haec , diſſectarum caprarum pellibus cincti , nudi currentes , ſcuticis obvios cedunt ..... mulieres adultae non declinant verbera , proficere ea ad conceptionem , et partum ratae .* Ovidius Faſtor. II. verſ. 425.

Nupta quid expectas ? non tu pollentibus herbis ,
Nec prece , nec magico carmine mater eris .
Excipe fecundae patienter verbera dextrae ,
Iam ſocer optati nomen habebit avi .

Id vero inventum oraculo Iunonis Lucinae adtribuit paullo infra Ovidius , qui inde hoc cognomen Deae contigiſſe tradit , quod eius ſacri auxilio ſteriles facilius conceperint , et in lucem foetus protulerint . Sol , et Luna pariter ex arbitrio Sculptoris adiecti ſunt : quanquam utrorumque Numen ad proſperam partuum geſtationem , et egeſtionem non minime conferat ; nec propterea ipſi ab eo ſacrorum inſtituto alieni ſint .

TA-

TABVLA CVI.

ARBOR SACRA

In nummis Corinthiorum, et Caeſareenſium Palaeſtinae in honorem Marci Aurelii, et L. Veri, et Traiani Decii percuſſorum apud Vaillantium, arbores quaedam ſacrae conſpiciuntur aris impoſitae; quarum ratio cum apud Eruditos occulta habeatur, varie a variis explicatur. Idem typus, qui occurrit et in hac Gemma aliquid amplius habet; nam eadem ara (ſeu interim vas aliquod fuerit, in quo educata ſit, et vegeta conſtiterit) vehiculo impoſita cernitur, praecedente temone, cui iugum aptatum cernitur, ut commode in pompam deferri poſſet. Pertinere vero id ferculum ad religionem, iam nullus dubito; nam ara, ſeu vas coronatum adparet, ut in nummis indicatis. Quibusnam tamen ſacris deferri conſueverit, ignorare me penitus fateor; nam ubicumque Dendrophori interveniebant, non vividae arbores, ſed radicitus exſciſae deferebantur; unde Virgilius Georgic. I. verſ. 20.

Et teneram ab radice ferens, Silvane, cupreſſum,

in quem locum Servius: *quia caeſa cupreſſus, dicitur non renaſci*: et vetus Poëta:

Egregios proceres currum ſervate Cybelle,
Quem traheret conducta manus, Megalenſibus actis.
Arboris exſciſae truncum portare per urbem,
Attin caſtratum ſubito praedicere ſolent.

Licet ſint, qui non exſciſam arborem, ſed ſtirpitus evulſam cum radicibus, Virgilium intellexiſſe credant, et fa-

vent

vent non uno in loco, quae exſtant Marmora, quae integram arborem cum radicibus a Dendrophoris delatam oſtendunt. Quatuor ſtellae arborem circumſtantes, ad totidem Planetas referuntur, uni tantum Artifici cognitos. Ea tamen, quae tradit ex Hermete *in Speculo Lapidum* Leonardus, ſuſpicari nos faciunt typum hunc aliquam apud ſuperſtitioſos auctoritatem obtinuiſſe. Sic enim ille: *Arboris, vel vitis, vel ſpicae figuram, ſi in aliquo lapide ſculptam invenies, gerentem in victu, ac veſtitu abundare facit, ac principes ſibi benevolos, ac placatos efficit.*

TABVLA CVII.

CERES

CEREREM non ſtantem, ut magis frequenter expreſſa eſt, ſed ſedentem hic obſervamus, ſpicas praeferentem. Formica, quae illi iuncta eſt, providentiae ſymbolum habetur, ut notavimus ad Tabulam XCVIII. nam, ut ait Horus Apollo Hieroglyph. Lib. I. Cap. 49. *Solicitudinem pingentes, Formicam pingunt, quod praeter cetera animantia ſibi in hiemem cibos congerens, non aberrat a loco ubi condidit, ſed ſine ullo errore ad ipſum pervenit.* Hinc in Libro Proverbiorum Cap. VI. num. 6. eiuſdem virtutis tanquam exemplar nobis obiicitur: *Vade ad formicam, o piger, et conſidera dies eius, et diſce ſapientiam: quae quum non habeat ducem, nec praeceptorem, nec principem, parat in aeſtate cibum ſibi, et congregat in meſſe quod comedat.* Sol, et Luna, quorum motibus, et calori fertilitatem adtribuunt, rite cum Cerere coniunguntur.

TA-

TABVLA CVIII.

CERES

HOc quoque CERERIS ſimulacrum ad Zodiaci ſignum referri poteſt, in quo *Virgo* adpellatur; quanquam alii non Cererem, ſed Themin, Aſtream, Erigonem, aut Fortunam nuncupent, ut eſt apud Hyginum; nam et in hac noſtra imagine ſpicas manu pendentes continet. Stella primae magnitudinis Lunae inminens cernitur. Huic emblemati ſtellae plures quandoque adiectae ſunt, quod in natali hora ſtationem eius ſigni facile frequentaverint: quarum decreta laetiſſima recenſet Firmicus Lib. v. Cap. 6.

TABVLA CIX.

CERES

RVRSVM et in hac Gemma eadem fere ornamenta, quae in alia ſuperius edita, ſpectantur; nam et in hac quoque CERERI in throno ſedenti adſiſtit draco, cuius rationem expoſuimus. De eodem dracone rurſus nobis agendum erit in ATLANTICO, ubi ipſum inter ſidera conlocatum animadvertemus. Cereri praeterea convenire formicam loco ſuo diximus, veluti meſſis, et annonariae providentiae ſymbolum.

TABVLA CX.

CERES ET TRIPTOLEMVS

CERES ſedens TRIPTOLEMO contra adſtanti, ciſtam ſpicis redundantem offert, et bovem manu indicat,

cuius auxilio munus id ſuum ſatione multiplicet: altero e ſerpentibus poſt tergum exſurgente. Fabula notiſſima eſt apud Ovidium Faſtor. IV. Quum enim Ceres filiam quaerens, in Eleuſi ad domum Celei divertiſſet, puerum Triptolemum, iam iam letho proximum, non modo ſanitati reſtituit, ſed frugum dono muneravit, haec verba proferens:

Iſte quidem mortalis erit, ſed primus arabit,
Et ſeret, et culta praemia tollet humo.

Narrat praeterea Metamorph. Lib. V. currum iugatis ſerpentibus inſignem, Triptolemo, quem valde diligebat, tradidiſſe, quo vectus, terram peragravit, hoc Deae donum cum hominibus communicans: quo quum ad Scythas perveniſſet, a Lynco Rege parum abfuit quin occideretur. Hyginus vero de ſtellis, refert per invidiam a Rege alterum e draconibus fuiſſe occiſum: *At Cererem eo veniſſe, et ereptum adoleſcenti currum, dracone altero ſubiecto, reddidiſſe:* quod facile indicare videtur draco ille ſolitarius, qui Deae adſtat. Iuvenci huic Deae ſacri erant: quapropter eius ſacra ſic celebranda denunciat idem Ovidius Faſtor. IV. verſ. 413.

A bove ſuccincti cultros removete miniſtri,
Bos aret; ignavam ſacrificate ſuem.
Apta iugo cervix non eſt ferienda ſecuri,
Vivat, et in dura ſaepe laboret humo.

TA-

TABVLA CXI.

ANNONA

NVMMVS Domitiani, in quo Ceres ſignata eſt, quae nudo puerulo adſtanti, ſpicas e ſinu profert, adiecta epygraphe: ANNONA AVGVSTI. huic ſculpturae aliquid luminis impertitur; in hac enim Ceres, ut opinor, copiae cornu adtollens, nudo Iuveni ante eius pedes provoluto, manum praebet, et in altum adtollit; Populumque fortaſſe, ſeu Provinciam fame laborantem, cui Principis, ſeu Praeſidis providentia alimenta praeſtita ſint, deſignat. Siquidem in nummis antiquis non tantum Imperatores ſupplices manus Numinibus Vrbium tutelaribus, vel Romani Orbis Cuſtodibus porrigunt; verum et ipſis Imperatoribus tanquam Diis ſubiectae Vrbes ad eorum genua provolutae, vel opem implorant, vel vota ſua offerunt, et iiſdem pro victoriis gratulantur. Quantum vero cum Cerere Sol conveniat, frequentiſſime a nobis indicatum eſt; nam ut cecinit Virgilius Georg. I. verſ. 296.

At rubicunda Ceres medio ſucciditur aeſtu.

Et rurſus Bacchum, et Cererem cum Sole, et Luna confundit, ibidem in principio verſ. 5.

—————— Vos, o clariſſima mundi
Lumina, labentem caelo, quae ducitis annum,
Liber, et alma Ceres. ——————

TABVLA CXII.

FORMICA

De Formicae ſymbolo multa praefati ſumus ad Tabulas xcviii. et cvii. quum formicas Cereri coniunctas animadvertimus. Haec vero, quae heic ſolitaria adparet, nullamque aliunde explicationem, niſi quam ipſa ferat, accipit, putamus ad aliquod augurium pertinere. Legimus enim apud Ciceronem de divinatione, pro fauſtiſſimo habitum, quod Midae adhuc puero formicae tritici grana in os congeſſerint; unde opulentiſſimum ipſum fore coniectum fuit. Triſte e contra augurium retulit Nero apud Suetonium Cap. 46. quod vidit per quietem ſe pennatarum formicarum multitudine oppleri: et rurſus Cap. 72. ait idem Suetonius pro triſtiſſimo habitum, quod domeſticus eius ſerpens a formicis conſumptus ſit. Ad alteram etiam rationem referri poſſunt haec et ſimilia animalium ſchemata in Gemmis inſculpta; quod nempe magicis aliquibus artificiis, ſub aliquo ſtellarum adſpectu, formicae inſculptae, homines, earumque domos ab illorum damno liberarint, eo modo quo multos a culicum incommodo ſervatos iri credebant; ex quo illas in marmore figurarunt, ut refert Philoſtratus in Vita Apollonii: de quibus Magorum nugis non pauca ſuperius delibavimus in Prolegomenis. Multo libentius, quam hiſce naeniis, deferrem iis, quae de culicibus fugandis non uno in loco tradit Plinius, de ſuffumigio corticum huic generi adverſante. Litterae lav vel ad Artificem, vel ad Gemmae dominum ſpectant.

Scimus tamen ex Leonardo formicam non ſine ſuper-

perſtitione delatam fuiſſe in Gemmis. Sic enim ille: *Formicae trahentis ſpicam, ſeu granum, in aliquo lapide ſculpta imago, ad divitias aquirendas valet.*

TABVLA CXIII.

ABVNDANTIAE SYMBOLA

FRVGIBVS abundans copiae-cornu cum aſtro Solis, et ramo lauri eidem Numini ſacro, indicant eiuſdem Planetae influxu fruges, et fructus omnes educari: *Hunc mundi eſſe totius animam, ac planius mentem: hunc principale naturae regimen, ac Numen credere decet, opera eius aeſtimantes*: quae verba Plinii ſunt Lib. II. Cap. 6.

TABVLA CXIV.

BACCHVS

IMAGINEM huius Gemmae nemini libentius tribuerem, quam BACCHO; nam caput mitra redimitum oſtentat, et thyrſum gerit, cuius vertex nuce pinea ornatur. Solis ſymbolum maxime ei convenit; nam fuere, qui utrunque Numen confunderent. Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 18. *Ariſtoteles, qui Theologumena ſcripſit, Apollinem, et Liberum Patrem unum, eundemque Deum cum multis aliis argumentis adſeverat.*

TA-

TABVLA CXV.

BACCHANAL

ALIQVAM adfinitatem cum prioribus ſervat haec Gemma, in qua Satyrus, et Satyra tibicines inſculpti ſunt curriculum trahentes, in quo puer, forte BACCHVS ſedet, tibia et ipſe canens, aſtro Solis deſuper praefulgente. Hic typus omnino mythologicus eſt; ſignificat enim Solis virtute Naturam ferre, hoc eſt, producere Bacchum. Praeterea, ſi Phurnutum audimus, Satyri nil profecto ſunt, niſi Terrae aſperitates, hoc eſt montes, aut colles, in quibus vinum generoſius producitur. Tibiae vero ita Baccho conveniunt, ut ſine illis nulla eius ſacrificia fuerint, ut nos docet idem Phurnutus, et oſtendunt Marmoribus, et Gemmis inſculpta Veterum Bacchanalia.

TABVLA CXVI.

BACCHA

MAENAS cum thyrſo decurrens tympanum adtollit, quod in ſacris Bacchi maximum uſum obtinuit. Sic enim Bacchanalia deſcribit Livius Decade IV. Lib. 9. *Prae ululatibus, tympanorumque, et cymbalorum ſtrepitu, nulla vox quiritantium inter ſtupra, et caedes exaudiri poterat*. Et Ovidius Metamorph. IV. verſ. 30. Bacchi pompam deſcribens, haec notat inter cetera:

Femineae voces impulſaque tympana palmis.

Haec

Haec vero tympana aptis ſymbolis ornabantur, adeoque et pingi ita ſolebant, praeſertim vero aſtro, quo ad Bacchi poteſtatem adluderent; nam ipſe idem ac Sol habebatur, ut ſaepenumero diximus auctoritate Macrobii: quod etiam confirmat illud Virgilii Georgic. Lib. I. verſ. 5. qui Bacchum, et Cererem cum Sole, et Luna confundens, ait:

——— *Vos, o clariſſima mundi*
Lumina, labentem caelo, quae ducitis annum,
Liber, et alma Ceres. ———

Sed nullibi melius, ac frequentius id ſymbolum obſervatur in Bacchicis tympanis, quam inter picturas Etruſcas, in quibus frequenter occurrit, ut in Notis ad eaſdem ex inſigni eorumdem Vaſculariae Etruſcae Theſauro Goriano quamprimum edendo, obſervabimus. Adnotavimus tamen id tympanum facile confundi cum myſtica vanno Bacchi; nam par utrique, ac ſimilis erat forma; nec minor in eius caeremoniis uſus. Solebant vero Veteres ita vannos iſtas intexere, ut foramina ſcite digeſta ſpeciem ſtellae, ſeu alterius ornamenti referrent; nam maximo artificio, et ſumptu concinnabantur: ſic Apuleius Lib. XI. Metamorph. memorat nobis: *auream vannum aureis contextam ramulis*. Sed de his fuſius dicendum erit in iiſdem Notis, ſive Obſervationibus in reliquis Muſei Etruſci Voluminibus, ut diximus, adferendis.

TABVLA CXVII.

HERCVLES

RVDE ſatis artificium, et quidem antiquiſſimum, redolet haec ſculptura, planeque refert aſperam illam, ac du-

duram formam, ſub qua eadem fere imago nobis occurrit in Etruſca Patera apud Dempſterum Tom. I. Tab. VI. pag. 78. nihil tamen ſingulare praeſefert niſi ſtellam, per quam vel Sol, vel aſtrum aliquod Sculptori bene viſum, quod in horoſcopo dominatum geſſerit, ſignificatur, coniunctum HERCVLIS patrocinio: nec fortaſſe a vero aberrabimus, ſi per has ſingulares ſtellas, ipſas hominum animas indicatas reputemus, fulti auctoritate Hori Apollinis, ut diximus in Prolegomenis, quum praeſertim ſingulis animabus totidem ſtellas adſignatas eſſe tradiderint Platonici, ut pariter ſuo loco indicavimus. Habebantur praeterea hae Gemmae, Herculis imagine inſculptae, inter prophylacticas, et morborum expultrices, ſi ſub certo ſtellarum adſpectu caelatae eſſent, ut alibi dictum eſt: ex quo minime mirandum eſt, hanc, et ſequentes certis quibuſdam aſteriſmis inſignitas nobis occurrere. Demum hae ſtellae Herculi adtributae opinionem illam confirmant, per quam tradebatur, Herculem, et Martem unum et idem Numen eſſe; quare et Martis ſtellam Herculi adtribuebat. Macrobius Saturnal. Lib. III. Cap. 12. *Hercules apud Pontifices idem ac Mars habetur; et ſane ita Menippea Varronis adfirmat, qua quum de Hercule multa loqueretur, eundem eſſe, ac Martem probavit. Chaldaei quoque ſtellam Herculis vocant, quam reliqui omnes Martis adpellant.* Sub Chaldaeorum vero nomine, non nationem, ſed profeſſionem intelligit; nam quicumque Aſtrologiam profitebantur, hoc nomine audiebant. Lucretius Lib. V. verſ. 726.

Vt Babylonica Chaldaeam doctrina refutans,
Aſtrologorum artem contra convincere tendit:

et Horatius Lib. I. Ode XI. Aſtrologiam adpellat *numeros Ba-*

Babylonicos . Cur vero tripodem ſiniſtro humero praeferat Hercules , egregie exponit Cl. Gorius in Muſeo Etruſco Tabula CXCVIIII. in fine Voluminis I. pag. 436.

TABVLA CXVIII.

HERCVLES LEONICIDA

GEMMAM vetuſtiſſimi opificii , cum typo HERCVLIS LEONICIDAE , inter amuleta adverſus dolores recenſet Trallianus in Libro de Medicamentis naturalibus : quae , ni valde fallor , potiſſima cauſa eſt , cur tam ſaepe hic typus in Gemmis occurrat . Solis , et Lunae adtributa ſaepius a nobis explicata ſunt .

TABVLA CXIX.

HERCVLES AMAZONVM VICTOR

PELTAM Amazonicam conculcat HERCVLES in hac perinſigni, atque rariſſima Gemma, a vetuſtiſſimo Gemmario Artifice Scarabaeo inſculpta ; dum balteum ab Amazonum regina ultro oblatum ſuſcipit . Hanc ANTIOPAM fuiſſe tradit Iuſtinus Lib. II. *Duae tum ſorores Amazonum regna tractabant , Antiope et Orithya ; ſed Orithya foris bellum gerebat . Igitur quum Hercules ad littus Amazonum adplicuit , infrequens multitudo cum Antiopa regina , nihil hoſtile metuente , erat .... Multae itaque caeſae , captaeque : in his duae Antiopae ſorores captae ſunt , Menalippe ab Hercule , Hippolyte a Theſeo ..... Hercules , poſt victoriam, Menalippen captivam ſorori reddidit , et pretium arma reginae*

accepit. At Apollodorus rem diverſimode enarrat Biblioth. Lib. II. *Nonus labor eſt, quo Hippolytae cingulum ad ſe ferri iuſſit Euryſtheus: ad hoc igitur Hercules capiendum emittebatur; inde vero Hercule ad Themyſcirae portum adpulſo, ad eumque profecta Hippolyta, atque eius adventus cauſa percontata, Iuno, ſumpta Amazonum unius forma, multitudinem adit, nuncians reginam ab advectis hoſpitibus rapi: tum illae, captis armis, in navem equo vectae decurrunt. Hercules, ut armatas Amazonum copias proſpexit, arbitratus id iam non ſine dolo fieri, Hippolyten necat, et zonam aufert*. Huic poſtremae ſententiae favent, ut plurimum, Veteres: inprimis Plautus in Menaechmis Act. I. Scena 3. verſ. 16.

———————— *nimio ego hanc periculo*
Subripui hodie. meo quidem animo; ab Hippolyta ſubcingulum
Hercules haud aeque magno unquam abſtulit periculo.

Et Ovidius in Epiſtola XXI. Cydippes ad Acontium verſ. 119.

Nullus Amazonio caelatus balteus auro,
Sicut ab Hippolyte, praeda relata ſibi eſt.

HIPPOLYTAM etiam Amazonum fuiſſe reginam tradit Servius in VIII. Aeneid. verſ. 300. *Inde ad Hippolyten cingulum petendum perrexit, eamque, ablato cingulo, ſuperavit*. Et Lib. XI. verſ. 661. *Hippolyte Amazonum fuit regina, cui victae Hercules balteum ſuſtulit*. Gemma tamen haec noſtra non ab occiſa raptum balteum indicat; ſed a captiva, et clypeo iam denudata, ultro ceſſum. De Stellis Herculi adiectis, multa ſuperius iam diximus.

TA-

TABVLA CXX.

HERCVLES CERBERVM DOMANS

Alterum e ſuis laboribus perficit in hac perrara Gemma HERCVLES, Cerberum domans; de quo Apollodorus Biblioth. Lib. II. *Demum Hercules Cerberum a Plutone depoſcit; hic illi, ut ſine armis, quibus communitus advenerat, canis abducendi poteſtatem facit. At Hercules illum nactus, pro Acherontis portis, thorace circumſeptus, ac leonis pelle contectus, et circumiectis illius capiti manibus, haud abire permittit; etſi a dracone, qui in Cerberi cauda exſiſtebat, morderetur, cervicem comprimens, ac belluam praefocans, parere coëgit. Captum itaque Cerberum ad Euryſtheum regreſſus per Troezenem adduxit.* Hanc ſcalpturam inter ſuperſtitioſas ſine haeſitatione conlocamus. Sic enim Leonardus noſter in Speculo Lapidum circa finem: *Herculis figuram tenentis in dextera clavam, interficientis leonem, ſeu aliud monſtrum, ſi in aliquo lapide ſculptam invenies, ſcias dare victoriam gerenti in campeſtri bello.* Et rurſus: *Hominis figuram interficientis leonem, aut beſtiam cum gladio, aſtutum, potentem, victorioſum, et amabilem geſtantem reddit.* Huius virtutis fides ſit apud nugacem Hermetem ſuum, a quo illam hauſit.

TABVLA CXXI.

HERCVLES INTER DEOS RELATVS

Tandem intuemur HERCVLEM omnium aerumnarum victorem, receptum inter Deos. Indicia divinitatis

ſunt praecipue corona radiata, et ſtellae eius capiti circumfuſae, iuxta illud Lucani alibi adductum:

Fulminibus Manes, radiis ornabis, et aſtris.

Nec otioſus eſt quinarius ſtellarum numerus; quum enim hae Gemmae, ut plurimum Aegyptium ingenium redoleant, quum ipſi Deum deſignare vellent, quinas ſtellas exprimebant: quod quinque ex iis praecipue Orbem moderari putarent, ut eſt apud Horum Hieroglyphic. Lib. I. Cap. 13. Nec modo ſtellas Herculi tribuerunt in ſignum divinitatis, verum etiam et Auroram, et Noctem, ut eſt apud Orpheum in Hymno:

Qui robore fers Auroram, et Noctem nigram.

Horatius quoque non Caelum, ſed arces igneas Herculi iam in Deorum conſortio conſtituto adſignat Lib. III. Ode 3.

Hac arte Pollux, et vagus Hercules
Innixus arces adtigit igneas.

Iuvenis praeterea effingitur Hercules; quod omnem eius humanitatis formam Oëtae rogus illi abſumpſit:

——————— *nec cognoſcenda remanſit*
Herculis effigies, nec quicquam ab imagine ductum
Matris habet tantum, Iovis veſtigia ſervat.

Potiſſimum vero Iuvenis fingitur; quia coetui Deorum adſcriptus *Heben*, hoc eſt *Iuventam*, illi uxorem coniunxerunt; unde Martialis Lib. IX. Epigr. 49.

Nunc tibi Iuno favet, nunc te tua diligit Hebe.

At vereor ne et hic typus ad aliquam ſuperſtitioſam ob-

ſer-

ſervationem pertinuerit: ſic enim habet Hermes apud non ſemel citatum Leonardum: *Hominis figura ſublimati, aut coronati, ſi in topatio figurata erit, geſtantem efficit bonum, morigeratum, ac dilectum coram Deo, et hominibus; honores quoque, ac dignitates praebet.*

TABVLA CXXII.

GENIVS ANIMARVM DEDVCTOR

FREQVENS eſt in Antiquitate Gemmaria typus CVPIDINIS, et PSYCHES, quam aliquando in effigiem puellae alis papilionis ornatae; quandoque ſimplicius, ſub eiuſdem volatilis imagine, figurarunt. Perdifficile vero eſſet omnes ſignificationes, et morales et phyſicas, quas ſub hoc ſymbolo Veteres occultarunt, ediſſerere. Praecipuas tamen ex Mythologis delibatas indicabimus. CVPIDO aliquando ipſum Amorem, ſeu voluptatum cupiditatem; quandoque etiam Genium animarum ducem, ſignificat: PSYCHE vero ipſam animam, quam ſub ſpecie papilionis effinxerunt, grammaticam ſignificationem ſecuti, quia ΨΥΧΗ *Pſyche* Graecis, ut auctor Heſychius, animam ſimul, et idem inſectum ſignificat. Ipſa quoque huius animalculi natura animam quodammodo Antiquis deſignabat; nam ex verme reſolutum involucrem, et terrena vita excuſſa, volucrem, et quidem caeleſtem exorditur. Quum igitur Amorem inſculptum cernimus, Pſychen huiuſmodi papilionis forma vinculo coërcentem, ſubiugantem, aut cruciantem, nil mihi ſignificat, quam ipſam animam terrenis cupiditatibus addictam ab illarum tyrannide divexari. Quum vero volucres illas admota face exurit, Genium ipſum in-

indicat, qui per quaſdam purgationes veſtigia humanitatis in illa abſumit; ut inde abſolutam, vel ad vitam meliorem in alia corpora deducat (quae Pythagoreorum ſententia fuit) vel in ſedes debitas tranſvehat. Vidi aliquando in veteri anaglypho Cupidinem, qui clavo papilionis alas trunco ſuffigebat, ut illam moraretur, ne in ſuam univerſalitatem reſolveretur, ſed in alia corpora demigraret. Vbi vero Genius, ut in hac Gemma, papiliones curriculo ſubiugat, animarum tranſitum exprimit ad Inſulas fortunatas, quas miris modis Veteres expreſſerunt, et, pro varietate doctrinae, illas marinis conchis, animalibus, piſcibus, et curriculis imponentes, eorum gubernium Genio commendarunt, ſecuti Platonis ſententiam, qui in Phoedone ita ſcribit: *Ferunt enim quemlibet hac illuc emigrantem, ab eo Genio, quem vivens ſortitus fuerat, in locum quemdam duci, ubi oporteat omnes una collectos iudicari*. Et paullo infra: *Qui vero puram, moderatamque tranſegerit vitam, Deos ſocios, duceſque nactus, ibi habitat, ubi unicuique convenit*. Solem, et Lunam alibi diximus vitae arbitros reputari; praeterea, et ipſum Caelum deſignare, quo ſe animae ſolutae corpore impetu quodam, veluti in propriam ſedem, deferuntur.

TABVLA CXXIII.

GENII SYMBOLA

DVPLEX argumentum nobis contemplandum exhibet ſymbolica haec Gemma; alatam Mercurii virgam, et geminos ſerpentes, qui ore hianti ovum in altum adtollunt. Poſtremum hoc ſchema perſaepe viſitur in Aegyptiorum

ptiorum ſculpturis , praeſertim vero in thorace Dei Canobi . Obſervatur iterum in marmore apud Fabrettum Inſcription. domeſt. Cap. IV. num. 17. quod monumentum ita illuſtravit idem Vir longe doctiſſimus : *Suſpicor, poſt quam ſibi , et uxori adhuc in humanis agenti, Hermes hanc memoriam conſtituit , vel longaevitatem hac expreſſione in votis habitam : ſerpens quippe , ut ait Sanchoniaton apud Euſebium de praeparat. Evangel. Lib. I. Cap. VII. longaevum animal eſt : nec ſolum, ſenectam cum pelle deponens, reiuveneſcit ; ſed creſcit etiam in adoleſcentiam redactum, velut ex concordia illa quaſi maritali ſerpentum, coniuges inproles adhuc ſobolem ſibi augurarentur ex ovo prodeuntem, tanquam principio , et originario fonte generationis , ut illud vocat Plutarchus Quaeſtion. Conviual. Lib. VII. Cap.* 3. Erat praeterea apud Aegyptios ſerpens ſymbolum , et imago ſpiritus univerſalis : et , ut verba proferam Hori Lib. I. Cap. 60. *Anguis ſpiritus eſt , qui per univerſum orbem permeat* . Ovum vero pro ipſius Mundi imagine uſurpatum teſtatur. Macrobius Saturnal. Lib. VII. Cap. 16. *Conſule initiatos ſacris Liberi Patris , in quibus hac veneratione ovum colitur , ut ex forma tereti, ac paene ſphaerali , atque undique verſum clauſa , et includente intra ſe vitam , Mundi ſimulacrum vocetur* . Hinc in Aegyptiorum hieroglyphicis, immo fere in omnium Obeliſcorum apice, obſervavi ovum hoc, unde ſerpens exſilit ; cui ſimulacro illud Virgilii Aeneid. Lib. VI. aptari poteſt verſ. 726.

Spiritus intus alit , totamque infuſa per artus
Mens agitat molem , et magno ſe corpore miſcet :

cui conſentit Manilius Lib. II. verſ. 60. ſupracitatus. Si vero ab Aegyptiacis traditionibus recedendum eſt , liceatque

ceatque nobis ſculpturam hanc Romanae indoli aptare, crediderim geminos ſerpentes totidem Genios denotare; nam Veteres ubi locum aliquem, veluti ei Deo ſacrum, ab iniuria, et violatione vindicare volebant, geminos ſignabant angues. Perſius Satyr. I. verſ. 113.

Pinge duos angues: pueri, ſacer eſt locus, extra
Meiite. diſcedo. ——————————

Aeſculapii virga, quam intortus ſerpens ambit, Salutis imago eſt. Alae ex Mercurii caduceo adſcitae ſunt: quo ſymbolo commonemur, prudentiae ſerpentis velocitatem in agendo eſſe iungendam. Luna, et geminae ſtellae Planetas ſignificant ſoli Artifici perſpectos, ac exploratos. Vox ΥΓΙΑ, vel nihili eſt, vel nihil cum typo commune habet. Puto ex initialibus conflatam eſſe: vel potius, ut monet Gorius, in ea ſcriptum ΥΓΙΑ *Hygia*, hoc eſt SALVS.

TABVLA CXXIV.

DEVS PANTHEVS

PLVRA Deorum ſymbola in unum coacervata imaginem PANTHEAM abſolvunt. Obſervatur ea inter Iovis aquila palmam roſtro continens, Martis lorica, Mercurii aries, et caduceus, demum Veneris teſtudo. Quid dextera conſtringat ſedens Deus, mihi non liquet: ni forte ſpeculum Veneris, aut potius parvum tropaeum, e quo clypeoli hinc inde pendent, repraeſentari aliquis cenſeat. Singulorum Deorum hieroglyphicis reſpondent totidem numero ſtellae. De Deo Pantheo multa praemiſimus in Notis ad Lucernas Tom. I. Exſtant quoque apud Veteres

VOTA

VOTA PANTHEA, de quibus plura apud Laurentium Pignorium, et Gorium in Tomo III. Inſcription. ant. Etruriae Vrbium Tabula IV. ubi PANTHEAM MANVM, Mercurio potiſſimum, ceteriſque Diis ſalutaribus ſacram, adfert, atque erudite inluſtrat. DEI PANTHEI frequens eſt in vetuſtis aris, et marmoribus mentio.

TABVLA CXXV.

DEA PANTHEA

MVltiplicia Deorum adtributa DEAM PANTHEAM componunt in hac Gemma; nam ſub utroque ſexu ſingulorum Deorum naturam Antiqui repraeſentarunt. Pantheorum inventum Romanis novitium fuit: nec prius excogitatum, quam a Chriſtianorum Apologeticis exagitati Ethnici, et penitus devicti, Dei unitatem cognoverunt; ſed veterem errorem novo commento corrigentes, omnium Deorum fabulas, et adtributa in unum Idolum coagmentarunt. Vides heic Victoriam, Palladem, Cererem, Fortunam, demum et delphinem expreſſum Neptuno ſacrum, adiectumque praeterea Solis ſimulacrum.

TABVLA CXXVI.

DEA PANTHEA

IN hiſce PANTHEIS imaginibus quandoque ſymbola primariae imagini adhaerent, ut in aereis Sigillis: aliquando vero diſiuncta adparent, et in area conlocata, ut in Gemmis. Huius iconiſmi ornamenta Serapidem, Fortu-

nam , Cererem , Lunam , Solem , Mercurium , et Martem indigitant . Haec Gemma inter horoſcopas poterit etiam conlocari ; nam *a Sole defluens Luna, ſi ad Martem feratur, actus publicos, militiamque decernit, aut Athletas facit glorioſos* : ut auctor eſt Firmicus Lib. IV. Cap. 5.

TABVLA CXXVII.

DEA PANTHEA

HIC typus fere coincidit cum praecedenti ; nam ex ſymbolis Cereris , Fortunae , Solis , et Lunae coaleſcit . Silens Luna Deae capiti inminet .

TABVLA CXXVIII.

DEA PANTHEA

FERE reſpondet ſuperiori huius DEAE PANTHEAE imago , niſi quod capiti modium , Serapidis peculiare ornamentum , impoſitum oſtentat .

TABVLA CXXIX.

DEA PANTHEA

NIHIL differt a praecedenti praeſens emblema , praeterquam quod Sol , et Luna ſimul coniuncti in eo ſpectantur .

TABVLA CXXX.

DEA PANTHEA

PANTHEAM ne, an MAGICAM adpellem hanc Gemmam, penitus ignoro; nam in averſa parte griphis quibuſdam, atque aenigmatibus potius quam characteribus Aegyptiam impoſturam ſpirantibus, tota referta eſt. Iam vero liquido conſtat, hoc genus circulatorum non adeo ex ingenio nugas illas excogitaſſe, quin aliqua ex parte communem religionem arceſſerent, ut hiſce ſomniis ſuis fidem, et auctoritatem conciliarent. PANTHEA iſthaec Dea conſtat ex ſymbolis Palladis, Securitaris, Herculis, Fortunae, Solis, Lunae, Martis, Mercurii, Cereris, et Iunonis, quorum ſymbola praeſefert: galeam, columnam, clavam, cornu copiae, aſteriſmum, Lunam falcatam, lanceam, caduceum, ſpicam, et malum granatum, ſeu potius papaver, Numinum multorum adtributa.

TABVLA CXXXI.

DEA PANTHEA

HAVD longe a ceteris ſimilibus abit hoc ipſum DEAE PANTHEAE ſimulacrum, in quo Serapidis modius, Fortunae cornu, Solis aſtrum, et lepus Veneris multiformem eius Numinis poteſtatem oſtendunt. At prae ceteris, quod eſt ſpectatu dignum, praefert Dea pueruli imaginem, per quam Lucinae quoque virtutem oſtentat. Huius poſtremi Numinis iconem inter Donianas publicavit V. C. Gorius, taedam ſiniſtra, dextra infantem

adtollentem, addita epigraphe: IVNONI LVCINAE. Non tamen in hoc uno ſigno PANTHEA Dea hoc ſymbolo exornatur; nam in altera ei adſimili, ut videre eſt apud Celeber. Muratorium Inſcript. ant. Theſ. pag. LXXXIII. num. I. omnigenis plane inſignibus pantheis puerulus ille adcenſetur. Quod tamen in hoc typo obſervandum maxime eſt, infantulus ille, quem in ulnis gerit, victoriae coronam ſuſtinet: quo indicatur, huiuſmodi ſculpturas ad principum Feminarum puerperium facile adludere; nam ſaepe in nummis videre eſt copiae cornua decuſſata, ex quibus interpoſita infantum capita prominent: Familiae auguſtae fecunditatem, et quodammodo perennitatem indicantes; nunquam plane proniore in adulationem Opificum ingenio, quam quum aera, et Gemmas figuravit.

TABVLA CXXXII.

FORTVNA

FORTVNA, quam dicunt MANENTEM, ita ferme repraeſentatur in nummis Commodi, additurque ei equus; ſed quia Solis, et Lunae, et alterius ignoti aſtri ſymbolis heic cumulatur, Pantheam potius, quam Fortunam adpellaverim.

TABVLA CXXXIII.

FORTVNAE SYMBOLA

COpiae cornua ſimul decuſſata, quae FORTVNAE ſymbolum habentur, Solis, et Lunae aſtro deſuper praefixo, exornantur; quod, tanquam benefico eorum

in-

influxu, quum in opportunis geniturae locis conlocati habentur, bonorum copiam hominibus largiatur.

TABVLA CXXXIV.

SIREN

ID monſtrum nautis infeſtum, citharam pulſat: cuius modulatione, et concentu cum ſororibus ita peregrinos detinebat, ut nemo illorum, qui cantui aures intendiſſet, domum reverteretur. Homerus Odyſs. XII. verſ. 39.

Ad Sirenes quidem primum pervenies, quae ſane omnes
Homines demulcent, quicumque apud eas pervenerint.
Quicumque imprudentia adpulerit, et vocem audierit
Sirenum, huic ſane neutiquam uxor, et infantes liberi
Domum reverſo adſtant, neque laetantur:
Sed eum Sirenes ſtridula demulcent cantilena,
Deſidentes in prato: ingens vero circum ex oſſibus acervus
Virorum putrefactorum: circumquaque cutes tabeſcunt.

Haec carmina mihi in mentem revocarunt, quae in Libro Proverbiorum Cap. II. verſ. 16. et 19. habentur: *Vt eruaris a muliere aliena, et ab extranea, quae mollit ſermones ſuos ...... omnes, qui ingrediuntur ad eam, non revertentur, nec adprehendent ſemitas vitae.* Ferunt denique Sirenes in cantus certamine ab Argonautis devictas, ſe ſe in mare praecipites egiſſe, ut canit Orpheus Argonautic.

Obſtupuere novo cantu de colle nivoſo
Sirenes, victaeque tacent, et carmine noſtro

Et

Et chelin , et citharam , ſuſpiria pectore ab imo
Ducentes , iecere manu : ſupremaque lethi
Tempora fatalis veniunt , et ab apice ſaxi
Praecipites ſe ſe in pelagus iecere profundum .

Sub huius tamen fabulae involucro , peculiarem hiſtoriam meretricum Tyrrheni littoris pernoſcit Servius in v. Aeneid. verſ. 864. quae illecebris ſuis navigantes a propoſito itinere avertebant , et detinebant . Credibile tamen eſt ſymbolicam hanc ſculpturam denotare Solis praeſidio , qui eo aſtro indicatur , calamitatem hanc averti poſſe , ne quod malum fabuloſa monſtra nautis adtulerunt , mortalibus deinde , et praeſertim adoleſcentibus , quibus id amuletum conveniebat , vera mundi peſtis mulierum illecebrae importarent .

TABVLA CXXXV.

HARPYA

HARPYA , quae in hoc ſchemate vetuſtiſſimae Gemmae ex Scarabaeo nobis exponitur , a ceteris eius monſtri imaginibus aliquantulum recedit ; nam plerumque tota avis eſt , ſi femineum caput excipias . Heic non modo caput , ſed thoracem ex homine oſtentat , et recta conſiſtit : praeterea et galeata eſt . Geminae ſtellae globoſae ei coniunguntur ; non alia quidem ratione , quam ſuperius indicata .

TA-

TABVLA CXXXVI.

HARPYA

HARPYAM ne, ſeu alterum ex antiquorum terriculamentis, quae hominum ingenia confinxerunt, in hac Gemma vetuſtiſſimi operis, pariter ex Scarabaeo exſciſa, exprimi penitus neſcio; nam

Deſinit in piſcem mulier formoſa ſuperne:

nec modo in piſcem; ſed etiam in voraciſſimum illum, quem carchariam, ſeu canem vocant: cuius ſaeviſſimi dentes longa aetate in petram verſi, nuper ex Melite inſula ad me delati ſunt. Chimaericum potius animal nuncuparem ex Harpya, et marino cane conflatum, ad Scyllae ſimilitudinem, quam ita deſcribit Virgilius Aeneid. III. verſ. 424.

At Scyllam caecis cohibet ſpelunca latebris
Ora exſertantem, et naves in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo
Pube tenus: poſtrema immani corpore piſtris,
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.

At in aliquibus monumentis ita conficta eſt, ut inter lupos medii marini canes exſiliant. Nil vero magis adcommodatum excogitari poterat ad impudicos amores exprimendos, quum id monſtrum ſuperne blanditias ſpiret; quod vero inferne latet, exitium homini minitetur. Opportune ad rem faciunt divina Proverbiorum verba Cap. V. verſ. 2. *Ne attendas fallaciae mulieris; favus enim diſtillans labia maeretricis, et nitidius oleo guttur eius; noviſſima autem illius amara quaſi abſynthium, et acuta quaſi gla-*

gladius biceps. Pedes eius deſcendunt in mortem, et ad inferos greſſus illius penetrant.

TABVLA CXXXVII.

HARPYA

HARPYA, quae in hac imagine, ex meis Cimeliis depromta, ſe prodit, plane reſpondet Virgilianae deſcriptioni in Lib. III. Aeneid. verſ. 216.

Virginei volucrum vultus, foediſſima ventris
Proluvies, uncaeque manus, et pallida ſemper
Ora fame. ———

Symbola, quae circumſtant, ad Bacchum clamant: thyrſus in primis vittatus, cuius geminae extremitates in conum deſinunt: licet enim plerumque unicum praeferant; non deſunt tamen exempla, quae hanc thyrſi ſpeciem reddunt. Cantharus praeterea Baccho ſacer eſt, et craticula, forte vannus, quae in ſacris Bacchi, ut ſupra diximus, deferri ſolebat; quanquam frequentius rotunda forma conſtiterint. Serpens quoque, quem uncis prehenſum tenet HARPYA, eidem Deo adtribuitur: in cuius myſtica ciſta *Serpens Orgius Dionyſii Baſſarei* celabatur, ut declarat Clemens Alexandrinus *in admonitione ad Gentes*; quod etiam monumentis fere omnibus confirmatur: immo tam obvii erant inter adſeclas Bacchi dracones, ut illis inſanae Baſſarides vittarum loco uterentur. Horatius Lib. II. Ode 19.

Nodo coërcens viperino
Biſtonidum ſine fraude crines.

Subie-

Subiecta ſtella ad Bacchum pertinet, quem cum Sole facile Veteres confundebant, ut probat Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 21. et Diodorus Lib. I. qui cuncta eius adtributa ad Solem trahit; praecipue vero quod, *nebride Bacchum amictum eſſe dicunt, ut aſtrorum varietas ſignificetur*. Illum etiam auctoritate antiquiſſimi Scriptoris vocat *Sidereum Dionyſium, igne radiante coruſcum*. Quid vero commune habeat cum Bacchi myſteriis HARPYA, haud equidem intelligo; nam dira illa monſtra eadem habebantur, ac Furiae. Servius in loco citato Virgilii: *Item has Furias eſſe paullo poſtea ipſe teſtatur, vobis Furiarum ego maxima pando*. Sed ne intentatam mittamus coniecturam, opinari lubet, id ſpectrum, ceteraque furialia, ad Bacchi myſteria pertinere, eo quod cum his illa maxime celata eſſe vellent, et ſi quis initiatorum ea revelaſſet, diris devovebatur.

TABVLA CXXXVIII.

SPHINX

AENIGMA potius, quam ſymbolum continet in hac Gemma SPHINX, nunquam magis ambigua, et vel ipſi Oedipo inſuperabilis, cuius nodum nemo ſane, niſi qui ligavit, diſſolvet. Sphinx hominis calvariam pede comprimit. Si fabulam reſpiciamus, cladem illam, quam de peregrinis in Phyceo colle reſidens peragebat, ſignificare poteſt; nam eos, qui eius aenigmata non diſſolviſſent, non necabat modo, ſed et laniabat; quippe quae leoninis unguibus eſſet praedita. Non immerito autem caduceus illi coniungitur, quippe ea non vi ſola homines ſuperabat, ſed et ingenio, et acutis quaeſtionibus,

quas diſſolvendas, capitis mulcta indicta, proponebat: hinc ſapiens vocatur in Euripidis Phoeniſſis:

Quiſquis poſſet exponere aenigma ſapientis Virginis.

Si allegoriam ſpectemus, ipſa Echidnae, et Typhonis filia, atque in hominum perniciem a Iunone irata in terras inmiſſa, inter Tartarea monſtra, quae ſontibus puniendis addicta erant, in Inferni veſtibulo conlocatur a Silio Italico Lib. XIII. verſ. 589.

——————— ſed et oſtia Ditis
Centenis ſuetus Briareus recludere palmis,
Et Sphinx virgineos rictus infecta cruore,
Scyllaque, Centaurique truces, umbraeque Gigantum.

Haec enim monſtra, quum divinae originis eſſent, propterea que immortali ſpiritu praedita haberentur, ubi ab hominibus interfecta fuere, apud Inferos congruum ſibi locum nacta ſunt, ut alibi de Nemeo Leone oſtendimus. Nil igitur mirum ſi Sphingi calvaria mortis ſymbolum cuſtodienda adtribuitur.

Quia vero haec ipſa Gemma in poſtica parte, conſueto Magorum ſymbolo, dracone, et litteris inſtructa eſt; puto inter amuleta cenſendam eſſe: quod ubi admittamus, huius griphi ſolutio a ſcientia antiquaria minime expectanda eſt; ſed eius intelligentia cum illis periit, qui ex ingenio inanem hanc, et impiam artem confinxerunt.

Stella vel Planetam aliquem, vel planetariam horam, ſive ſtatum aliquem diem ſignificat, iuxta ea, quae in Prolegomenis indicavimus.

TA-

TABVLA CXXXIX.

MONSTRVM CHIMAERICVM

VETERVM Gemmae non raro exhibent nobis quaedam figmenta ex variarum animalium formis configurata, quae gryllos, griphos, et aenigmata adpellarunt, quibus mirifice Horatianum illud aptatur:

Humano capiti cervicem pictor equinam
Iungere ſi velit, et varias inducere plumas,
Vndique conlatis membris, ut turpiter atrum
Deſinat in piſcem mulier formoſa ſuperne.

In his vero nihil prorſus ſpeculandum eſt, niſi mirum Artificum ingenium, cuius ductu diſcrepantes illos adſpectus, facili quodam nexu copularunt, atque ex iiſdem ſimul iunctis, corpus aliquod imaginarium venuſte conflarunt. Neque illis adſentior, qui Baſilidianis haec opera tribuerunt; quum nihil ferme redoleant, quod ad illorum ſectam referatur. Ioci ſunt veterum Gemmariorum, qui lucri gratia novas rerum formas excogitarunt. Si vero quid myſterii habuerunt, aenigmata magis cenſenda ſunt, quam rerum imagines. Sapiunt vero plerum qu Aegyptium ingenium propter ſymbola eidem populo familiaria. Ibis larvata, quae roſtro lacertam prehenſat, apud Aegyptios Genii boni indicium erat, quo opitulante mala depelli putabant. Rationem adfert in Euterpe Herodotus: *Fertur ex Arabia ſerpentes alatos ineunte ſtatim vere in Aegyptum volare; ſed eis ad ingreſſum illius planitiei occurrentes aves Ibides, non permittere, atque ipſos interimere; et ob id opus Ibidem magno in honore ab Aegyptiis*

 ha-

haberi. Id etiam Cicero teſtatur, et Divus Auguſtinus de Civitate Dei. Solis aſteriſmus cum hac ſignificatione convenit; ſiquidem ſignificatio aliqua in hoc ſigno ſubeſt; nam et ipſe ſerpentem Pythona interemit, ut narrat Ovidius Metamorph. et Hyginus Fab. CXL. quae allegoria nihil praeſefert, quam quod pravi halitus, qui ab immodica humiditate generantur, radiis Solis expurgantur, et perimuntur, ut animadvertit Natalis Comes Mythol. Lib. IV. Cap. 10. Lepus Aegyptiis vigilantiae ſymbolum eſt: *quod ſemper apertos habeat oculos*; ut tradit Horus Hieroglyph. Lib. I. Cap. 26. quae virtus bono Daemoni recte convenit. Ceterum aliquid certi de hiſce nexibus adfirmare non auſim, quum ſolis Artificibus, et aliquando nec ipſis, innoteſcerent.

TABVLA CXL.

MONSTRVM CHIMAERICVM

COMMENTVM huius Gemmae componit Aquila, lacertam unguibus adſtringens, et cervix equina, atque arietina humanae ſuperpoſita. Equus ornatur palma, quam in ſtadio adipiſcitur: Aries quaeſtui natus, ſpicam ex ore profert. Stellam Veneri adſignarem ob ſuppoſitam concham, quae illi ſacra eſt.

TABVLA CXLI.

MONSTRVM CHIMAERICVM

INTER chimaerica portenta enumeranda eſt haec Gemma, in qua Aquila, et Ibis ſupra naturae poteſtatem galeam haſtae ſubfixam, et gladium ſtringunt. Lemma

ipſum

ipſum ΑΝΤΗΡΟΣ adſcriptum, duo facile ſignificare poteſt, nomen nempe Artificis Gemmarii, quod in aliis Inſcriptionibus ſaepe etiam occurrit: vel Numen illud *Anterotis*, cui conciliando haec Gemma concinnata eſt; quae etiam commode referri poteſt inter amuleta amatoria. Quod vero Numen ſub hoc nomine agnoverint Veteres, facile liquet ex Pauſania in Atticis, ubi aram *Anteroti*, ac ſi dixeris Amori reciprocanti, erectam narrat ad ſaevitiam adoleſcentis expiandam, cuius iuſſu amator inſanus ſe ſe e turri praecipitavit: quam quidem hiſtoriam tangit etiam Suidas; quamquam Servius in IV. Aeneid. verſ. 520. Anterotem putet idem fuiſſe, ac Genium Amori contrarium. Mire vero favet priori opinioni Porphyrius in Libro de abſtinentia, fabellam narrans de Cupidine recens nato, qui, quum minime creſceret, monita eſt Venus, ipſum, ſi ſolus eſſet, nunquam adoleſcere poſſe; unde illi Anterotem, quaſi *readamatorem* genuit, in cuius ſocietate confeſtim Amor crevit: ſubindicans Amorem abſque mutua benevolentia nunquam creſcere. Huic fabulae adluſit Ovidius, qui Venerem ita adloquitur Faſt. Lib. IV.

Alma fave, dixi, geminorum mater Amorum;

et Seneca in Hippolyto:

Quam vocat matrem geminus Cupido.

Parerga Gemmae non inepte trahi poſſunt ad arcana illa ſacra, per quae a Sagis philtra amatoria conficiebantur, inter quae ara, cui Ibis inſidet. Hanc in hiſce diris ſacris adhibitam indicat Virgilius in Pharmaceutria verſ. 64.

Effer aquam, et molli cinge haec altaria vitta.

Adeſt

Adeſt praeterea anclabris menſa, ſive columella, cui lagena impoſita eſt, in qua ſacer liquor, quo utebantur, continebatur. Hinc Horatius ſimilem diram caeremoniam deſcribens Epodo v. Canidiam inducit aqua domum luſtrantem, ſeu potius polluentem:

———— per totam domum
Spargens Avernales aquas.

Quod etiam ex Virgilio ſupra laudato conſtat. Poſt altare lauri ramus adſurgit, cuius in philtris maximus uſus fuit. Theocritus in Pharmaceutica:

———— Ego autem in Delphidem laurum
Vro, ut ſicut illa crepat valde inflammata,
Ita et Delphidos in flammam carnes conſumentur:

et Virgilius loco citato verſ. 65. et 83.

Verbenaſque adole pingues, et maſcula thura.
Sparge molam, et fragiles incende bitumine lauros.

Adhibebantur etiam in hiſce incantationibus plumae quaedam avium, praeſertim vero Strigis. Horatius loco citato:

Et uncta turpis ova ranae ſanguine,
Plumamque nocturnae ſtrigis.

An autem et aliarum avium, praeſertim quae heic pictae ſunt, pennae in uſu forent, mihi liquido non conſtat: nec ſcio qua ratione, aut ſignificatione heic expreſſae ſint: una nempe altari inſidens cum gladio, quae ſagam agit; altera vero, quae facile fugientem, et profugum amatorem, galea baculo infixa, procul depellere videtur. Stella vero facile nocturnum tempus deſignat, quo haec polluta

ſa-

ſacra, et lucem refugientia habebantur. Hinc Lunam, et Sidera ſalutat ſaga apud Theocritum:

Vale, Luna, nitido corpore, valete, et alia
Sidera, quae placide currum Noctis comitamini.

At hae merae divinationes ſunt, quas non magis tenendas, quam expendendas proponimus; res enim agitur cum caelaturis, quae, dum a communibus Mythologiae principiis recedunt, niſi cum multis his ſimilibus comparare, atque ordinare datum ſit, quid verum ſibi velint, perdifficile eſt cognoſcere. Aliquando hae ſculpturae apologos referunt ex Aeſopo, atque ex Phaedro expetitos, quorum fabulae magna parte Gemmis exſculptis adornari poſſent. Latent etiam quandoque in hiſce ſcalpturis meri Artificum luſus, atque ioci, ſeu etiam ſcommata, quae olim nota, nunc penitus ignorantur: quod adnotaſſe non pigebit, ne in hiſce operibus adeo a communi Veterum mente, atque ſtilo recedentibus, operam proteramus.

TABVLA CXLII.

TAVRVS CAELESTIS

ADgredimur ZODIACI SIGNA, quorum icones ſaepiſſime in Gemmis horoſcopis inſculpta ſunt; valde enim intereſſe putabant, intelligere ſub quo quiſque ſigno natus eſſet; nam ſtudia, et fortunas natorum ab indole illius ſigni communicari autumabant: minime intelligentes hos aſtrorum complexus arbitrarios eſſe; ut niſi veneratio Antiquitatis, et inveteratus artis uſus, cui multum deferendum eſt, nobis obſtaret, nova ſignis nomina, no-

novoſque fines citra ullam naturae iniuriam tribuere poſſemus : quod etiam feciſſe dicuntur Hebraei , qui totidem conſtellationes cognoverunt , quot illis litterae ſunt , earumque nominibus , et figuris circumſcripſerunt : quorum planisferia videre eſt apud Kircherium . Iulius quoque Schilerius , atque Schickardus veteres formas inducere tentarunt ; quanquam nullos fere habuerint ſectatores . Aegyptii quoque undecim Signa tantum in Zodiaco cognoverunt ; nam Scorpium , et Libram unius domicilii eſſe tradiderunt ; quod etiam colligitur ex Hygino , cui adluſit Ovidius Lib. II. Metamorph. verſ. 197.

Porrigit in ſpatium ſignorum membra duorum .

Nos vero , qui hiſtoriam potius , quam ſcientiam proſequimur Aſtrologorum , quae de hiſce Signis tradiderint , proferre non dubitabimus , ut Veterum mentem pro viribus adſequamur . Haec de TAVRO tradit Manilius Lib. IV. verſ. 140.

Taurus ſimplicibus donabit rura colonis ,
Pacatiſque labor veniet : nec praemia laudis ,
Sed terrae tribuet partus . ——————

Stella TAVRO coniuncta fortaſſis Venus eſt , quae in Tauro indigena habetur , ut ſupra diximus . Hinc ipſe Manilius Veneri obnoxios facit , qui huic ſigno ſubiiciuntur :

—————— *habitatque puer ſub fronte Cupido .*

Luna vero Tauri cornibus inſtans , homines facit , *Nobiles , ac Principes , ampli nominis , multaeque famae : venuſtos adſpectu , morumque compoſitorum , et qui negocia ſua modeſto ſemper conſilio ad finem uſque perducant tranquilli .*

Ge-

Geſtabatur praeterea Tauri imago Gemmis inciſa, quod in multis prodeſſe (heu quam ridicule!) putaretur. Sic Hermes apud Leonardum: *Tauri, ſeu Vituli imago, ſi in magnete reperiatur, ſecum portans, ſecure pergere poterit in omnia loca ſine moleſtia. Valet etiam contra omnes incantationes, et fictitia, atque ad commovendas res de loco uno ad alium locum.*

TABVLA CXLIII.

SIGNVM TAVRI

CAput TAVRI ad Zodiaci ſignum pertinere nullus dubito, quum antica tantum ſui parte conſpiciatur, quemadmodum ab Ovidio deſcribitur Faſtor. Lib. IV. verſ. 717.

Vacca ſit an Taurus, non eſt cognoſcere promptum:
Pars prior adparet, poſteriora latent.
Seu tamen eſt Taurus, ſive eſt hoc femina ſignum,
Iunone invita munus amoris habet.

Putarunt enim eſſe Io Inachi filiam, quae Iunonis ira ob amores Iovis in vaccam verſa eſt. Ad horoſcopum pertinet ſtella, quaecumque illa fuerit, quae Tauri domicilium tempore natalis contigerit. Piſcis Tauro adpoſitus, quanquam inter Zodiaci ſigna non cenſeatur; quia tamen aliqua ſui parte in eclipticam intruditur, et capite ſuo veluti poſticam Tauri contegit, ſcitiſſime heic diſpoſitus eſt, et quodammodo Caeli ſtatum repraeſentat.

T A B V L A CXLIV.

TAVRVS CVM SEPTEM PLANETIS

QVi TAVRVM horoſcopi dominum cum SEPTEM PLANETARVM STELLIS inſculpſit, non illos una coniunctos in ea ſtatione commentus eſt; ſed opportunis in locis ita diſpoſitos, ut omnes Gratias, quae Tauri cornibus inſiſtunt, ominaretur ſibi obſequentes, et quodammodo de fronte Tauri in natum excuſſas. Eſt in promptu et alia explicatio huius Gemmae. Habuerunt Beſtiarii Tauros ita manſuefactos, ut educti in Theatrum, nudas puellas cervice circumferrent; ut tradit Aelianus de Animalibns Lib. VII. Cap. 4. *Propria eſt Tauri docilitas, et obedientia, ſi manſuetus, et cicur fuerit. Manent autem ad ferendum, ſive eos ſupinos velis quieſcere, ſive in anteriores pedes procumbere, et in cervice ferentes aut puerum, aut puellam videas; alium mulierem ferentem, et Europen Iovi, et erectum ſtantem imis cruribus.* Forte etiam myſterium aliquod Magorum ſubeſt in hac Gemma, cuius intelligentia omnem operam ludit. Iuvat tamen heic referre ex Hermete apud Leonardum in Speculo Lapidum, quae de hoc typo iactari ſolerent: *Galli imago, vel trium puellarum, ſi in achate reperiatur, hominem gratioſum apud Deum, et homines efficit, et in aëreis ſpiritibus dat potentiam, et in magica arte valet.* Puderet iſta referre, niſi crederem Chriſtianum hominem hiſtorice magis iſta retuliſſe, quam quod ille quidquam hiſce deliramentis deferret.

T A B V L A CXLV.

CANCER . PISCES . SCORPIVS

DIVIDVNT Aſtrologi duodecim Signa in quatuor Trigonos, ſeu naturas totidem Elementis reſpondentes; nam Arietem, Leonem, et Sagittarium adtribuunt Igni, et iracundae naturae: at Terrae Taurum, Virginem, et Capricornum, omnes melancolicos: Geminos, Libram et Aquarium naturae ſanguineae, illaque ſigna aërea eſſe perhibentur. Cancrum demum, Scorpium, et Piſces deputant phlegmaticis, et elemento Aquae: quod quidem poſtremum ternarium tribus ſtellis adiunctis heic expreſſum cernimus. Haec ſigna faciunt Nautas, Piſcatores, et Vrinatores, quorum ſtudium, et votum circa res aquaticas fere verſatur. Forte hae etiam adludunt ſtellae ad Planetas, qui in eiſdem ſignis tempore natalis verſabantur.

T A B V L A CXLVI.

CANCER . RANA . LACERTAE

CANCRVM heic expreſſum tres ſtellae exornant, quarum ratio a caeleſtis thematis poſitione dependet. RANA, et LACERTAE ad humidam Cancri naturam pertinent, et veluti parerga illum ornant. Fuerunt aliquando Lacertae, et Ranae ad nomen Sculptoris ſignificandum adhibitae, denegato honore inſcriptionis, quo ſubſidio memoriam ſui perennarunt Romae Batrachus, et Sauros, quorum mentio eſt apud Plinium Lib. XXXVI. Cap. V. *Nec Sauron, atque Batrachum obliterari convenit,*

qui fecere Templa Octaviae porticibus incluſa : natione et ipſi Lacones : quidam et opibus praepotentes fuiſſe eos putant, ac ſua impenſa conſtruxiſſe, inſcriptionem ſperantes : qua negata, hoc tamen alio loco, et modo uſurpaſſe. Sunt certe etiamnum in columnarum ſpiris inſcalpta nominum eorum argumenta, Rana, atque Lacerta.

TABVLA CXLVII.

LEO

DVABVS ſtellis ornatur LEO, quarum una facile ad ipſum pertinet, quae clariſſima habetur, et *regia* adpellatur, ob regales virtutes, et fortunas, quas ferre dicitur; altera vero ad Planetam, et fortaſſe ad Solem, cuius Leo domicilium eſſe perhibetur, ut multis probare nititur Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 21. *Leonis ſignum domicilium Solis adpellant; quod id animal videtur ex natura Solis ſubſtantiam deducere :* quanquam recentiores Aſtronomi non omnes huius ſigni ſtellas eiuſdem naturae eſſe cognoverint; praeſertim vero in corde lucidiſſimam *Baſilicam*, ſeu *Regulam* nuncupatam, quam alii Marti, alii Iovi adtribuunt.

TABVLA CXLVIII.

LEO

HIC typus priori omnino reſpondet. In marmoreis Sarcophagis adſimili emblemate Leones puſilla animalia ſibi ſubiicientes, et laniantes, ſpectantur; quo Mortis, ac Fati vim, et imperium Veteres ſignificare voluerunt; ut videre eſt in ſequenti Schemate.

TA-

TABVLA CXLIX.

LEO CERVVM LANIANS

IMago LEONIS CERVVM LANIANTIS ad ſpectacula amphitheatralia, in quibus haec animalia committebantur, commode referri poteſt; nam et multa ſimilia occurrunt in marmoribus, et in Veterum Lucernis, in quibus praecipue Leonis, et Cervi pugna conſpicitur, quarum unam producemus in noſtrae collectionis Tom. III. neque haec ſchemata aliam apud omnes interpretationem recipiunt. Sed in hac Gemma, in qua Sol, et Luna inſculpti ſunt, tanquam praecipuae hominis alicuius tutelae, alia adluſio inquirenda eſt; nam Leo Solis ſymbolum eſt, et Cervus Lunae, ut ſaepe indicavimus: nec fortaſſe longe a vero aberraverim, ſi dixero, aliquam caeleſtium corporum adfectionem utrumque ſubindicare; praeſertim quum Luna Soli oppoſita ab intermedia Terra obſcuratur.

TABVLA CL.

SOLIS SYMBOLA

HAEC Gemma ex illarum numero eſt, quas *Abraxeas* vocari diximus, et *Magicas* rectius nuncuparemus; alterum enim typum huic ſimilem produxit magnus Baronius ad annum Chriſti CXX. num. XII. Gemmam nempe hinc inde ſculptam, in cuius antica parte humana imago cernitur, cuius membra multis literis inſcripta ſunt, inter quas nomen ΑΒΡΑCΑΞ expreſſum legitur: de quo aliqua in Prolegomenis dicta ſunt, et plura dicenda reſtant ad

po-

poſtremas huiuſce Operis Tabulas. Sed in adverſa parte LEO conſpicitur, qui anterioribus pedibus taurinum caput perſtringit. Triplex explicatio huic, et ſimilibus iconiſmis, alioquin captu difficillimis, convenire poteſt; *Mythologica*, *Aſtronomica*, et *Medica*; et, ſi velimus, etiam et quarta, *Praeſtigioſa* nempe, atque *Magica*. Iuxta primam Leo Herculis ſymbolum eſt, ad alterum facinus edomiti Tauri Cretenſis adludens. Sic in nummis aliquando clavam ore defert, iam non Herculi infenſus, ſed obſequens. Facilius eſt explicare Leonem Solis imaginem, ut ſaepe diximus, qui Tauri domum ingreſſus, oppoſita radiatione Scorpium reſpicit; nam haec ſigna oppoſita ſunt: quapropter ad genethliacam aliquam poſitionem pertinere poſſunt; quanquam haud facile explicarim ſeptenarium ſtellarum numerum, inter quas Luna octava eſt. Etiam ad Medicinam ſpectare poſſunt haec ſymbola; nam hiſce amuletis coniungebant Veteres naturalia quaedam medicamenta, quae maiorem admirationem arcanis hiſce nugis conciliarent. Sic enim Sammonicus Serenus hemitritaeo morbo occurrendum ſuadet, ſi conus Abraxeis literis concinnatus, ut dicemus ad Tabulam CLIII. chartulae inſcriptus, collo adligetur; cui tamen amuleto haec iungenda ſubiicit:

Nonnulli memorant adipem prodeſſe Leonis.
Coralium, atque crocum, corio connectito felis.
Coralium vero ſi collo nectere velles,
Ne dubites illi virides miſcere ſmaragdos.
Talia languenti conducent vincula collo,
Lethaleſque abigent, miranda potentia! morbos.

Propterea que Leo, Scorpius, et Taurus Medicinam ali-

quam

quam reſpicere poſſunt , quam ex eorum animalium partibus compararent , ſub praecipuo aliquo ſtellarum adſpectu , quae conſueta fuit ſuperſtitioſorum hominum nequitia , auctoritatem ſibi de caelo conciliantium . Virtutem vero horum lapidum magicam opportune explicat auctor Anonymus , olim in Bibliotheca Chriſtinae Auguſtae adſervatus , quem citat Chifletius in Gemmas Abraxeas Cap. V. in fine : *Si lapis inventus fuerit habens in ſculptura Leonem , et ſuper eum Lunam , et Stellas , et fiat anulus , non quaeras , opifice non loquente , dum praedictus lapis recluditur in ipſo ; qui enim hunc anulum geſtaverit , petram in renibus , vel veſſica non habebit , et nec dolorem lateris , vel renis nullatenus ſentiet* . Hinc facile cauſam intelligimus cur haec ſeulptura adeo frequens inter Cimelia habeatur ; quamquam pro vario hominum ſenſu , atque arbitrio omnia pro lubito conmiſcentis , huic typo parerga quaedam copulentur , quaeque , ut videtur , ab Aſtrologiae deliramentis petita ſunt .

T A B V L A C L I.

SOLIS SYMBOLA

RESPONDET ſuperiori Gemmae haec altera , in qua eaedem Leonis , Lunae , et ſiderum imagines obſervantur . Nihil vero praeter ea , quae in ſuperiore adnotata ſunt , peculiare habet , niſi quod , inani myſterio ex Aſtrologiae aditis petito , ſignificetur , quod vis Leonis magis magiſque tunc roboratur , ſitque eius virtus validior , dum Canicula , quae ad eius tergum efficta eſt , illum inſequitur , et quodammodo excitat , atque acuit . Non diſ-

diſſimili conſilio in Mithriacis toreumatis canis ſculptus inſpicitur, iacentem bovem, quem Mithra cultro proſcindis, morſu provocat, atque impetit; quo forte ſignificare voluerunt Caniculari aeſtu Terram divexari, donec fervore malignis humoribus, et inutilibus ſtirpibus exſiccatis, laetior, atque fecundior redeat.

Haec Gemma in poſtica ſui parte inſculpta Mercurialem religionem ſpirat; nam ipſe Mercurius ſtat cum caduceo, et petaſo, qui manu caput arietis praeſefert. Deo tamen Graeco occurrit Anubis Aegyptius, ut videatur ex duabus imaginibus, ſive potius dixerimus ex duplici gentium ſuperſtitione, unam tantum Romanam emerſiſſe.

TABVLA CLII.

SOLIS SYMBOLA

LEGIMVS apud Pauſaniam in Corinthiacis imaginem Leaenae in quodam Sepulcro ſculptam fuiſſe, forſitan huic noſtro typo conformem. Sic enim ille: *Laidis etiam ſepulcrum, cui Leaena inſculpta eſt, prioribus pedibus arietem tenens*. Huius ſculpturae exempla ſecuti videntur medii aevi Opifices, qui in veſtibulis Templorum veterum Chriſtianorum, atque epiſtyliis ſuſtinendis huiuſmodi Leonum imagines ſclupſere, qui anterioribus pedibus aliquando arietes, quandoque hinnulos, ſaepe ſaepius etiam vitulos, ſive alia mitioris naturae animalia captiva detinent iam iam lanianda. Cauſa tamen aenigmatis huiuſce, ſeu ſymbolici emblematis non una fuit pro diverſo Sculptorum ingenio, aut opportunitatibus ſemper varia. De his multa a Cl. Ciampinio in Par. I. veter. Monum. Cap. 111.

Ta-

Tabula XVII. adnotantur, qui etiam eorum icones, et exempla adfert ex Aegyptiacis fontibus: quae, ſi cui lubet, obſervari poſſunt.

In hiſce vero Aſtrologicis Gemmis Leo caput arietis adtollens, Soli, et Lunae adiunctus, facile ſignificare poteſt beneficum aliquem Planetam apte in Leone conlocatum, maligni alterius vim in Ariete poſiti retundere ac ſuperare. Facile quoque hic typus pertinet ad obſcuram illam Decanorum doctrinam, qui terni in ſingulis Signis maximam virtutem obtinebant. In aliis Gemmis idem Leo, qui heic caput arietis ſibi ſubiectum unguibus tenet, tauri caput pedibus comprimit, et diſcerpit. Si aenigmaticam hanc ſculpturam inter horoſcopas recenſeamus, haec ſculptura Solem indicat domum Tauri occupantem: cuius decreta videre eſt apud Iulium Firmicum toties citato Lib. V.

TABVLA CLIII.

SOLIS SYMBOLA

Leo, qui in hac Gemma delineatus eſt, Haruſpice magis, quam Mythologo indiget; nam et typus Leonis muſcam, ſive apem devorantis, ſatis obſcurus eſt; obſcuriſſimae vero illae litterarum ambages, quae ſeptem ſtellas circumeunt. Non ambigo tamen Magorum opus hoc eſſe, qui obſcuriſſimis hiſce notis credulos decipiebant. Ne tamen hanc Gemmam omnino miſſam faciamus, credimus eos litterarum nodos occulta quaedam Planetarum nomina continere, quibus virtutes aliquas adſtruebant: quas quum ſedulo meditarer, occurrit mihi ſimilis Gemmae ecty-

pum ſulphure exceptum inter ea, quae multiplicia adſervo: quo, cum ſchemate hoc conlato, comperi utriuſque inſcriptionem aliquantulum differre: a qua ſi barbaram illam, atque ſuburbanam dialectum expungamus, quae forte ad Aegyptiacam linguam pertinet; ſub Ptolemaeis inductam primum, dein ſub Romanorum Imperio corruptam: facile intelligemus meras Graecas voces eſſe, quae ſingulas Planetarum vires reſpiciunt, quas heic veluti in ſpeculo lubet exponere.

	Ex Tab. CLIII.	*Ex meo Ectypo*	*Interpretatio*
Iupiter	ΞVΛΚVΝ	ΕVΛΚVΝ	ΕΥΟΛΚΗ *Bona inclinatio*
Mars	ΔVΡVΝΚΕ	VVΡVΚΕ	ΔΗΡΙΣ a δηριάω *Pugna*
Venus	ΡΙΛΕΛΚΕ	ΦΙΛΕΛΚΕ	ΦΙΛΕΛΧΗ *Amoris vis, ſeu attractio*
Luna	ΡΕVΚΟΝ	ΤΕVΚΟΝ	ΡΟΙΚΟΣ a ῥέω *Adfluens*
Merc.	ΤΕΑΚΟΝ	ΤΕVΚΟΝ	ΤΥΚΗ *Fortuna*
Satur.	ΤΕΔΚVΝ	ΤΕΛΚΑΝ	ΤΕΛΧΙΝ *Veneficus*
Sol	ΜΕΑCV	ΝΕΑCΗ	ΝΕΟΚΜΟΣ *Renovatus*

Haec tamen inter coniecturas reiicienda ſunt; nam nemo ſanae mentis hos vaniſſimorum hominum iocos, ſe adſecutum unquam eſſe putabit.

TA-

TABVLA CLIV.

MERCVRII SYMBOLA

A Prioris ſculpturae opificio non longe recedit haec Gemma, in qua Aries MERCVRIO ſacer, eiuſque alatus caduceus conſpicitur geminis ſtellis adornatus, cum Cancri, et caeleſtis Arietis ſchematiſmo. Si vero Aſtrologos conſulamus, indicabunt nobis Mercurium in Arietis domo Horoſcopi dominum heic ſignificari, qui hominem facit *litigioſum*, *rixatorem*, *contentioſum*, et *inſidioſum*: quae decreta minuunt benevolarum ſtellarum proſperas radiationes, quas fortaſſe adiunctae ſtellae videntur indicare. Haec tamen figura Leonis arietino capite deformati facile prodiit ex iis amuletis, quae ſuperſtitioſe ſimul, atque inaniter, inter amuleta venditabantur. Audiamus Leonardum noſtrum in Speculo Lapidum Lib. III. circa finem: *Arietis, et ſemileonis figuram, ſi in aliquo precioſo lapide ſculptam invenies, et in argenteo anulo ligaveris, ſi cum eo diſcordes tetigeris, ſtatim in concordiam venient.*

TABVLA CLV.

SOLIS SYMBOLA

HAEC Gemma mitiore ingenio, quam praecedentes, expreſſa eſt; nam Solem deſignat ſignum Virginis adtingentem, atque ad Horoſcopum pertinentem. Virgini ſubſunt Libra, Aries, et Capricornus, qui Planetas propriis in domibus exceperunt.

TABVLA CLVI.

ZODIACI SIGNA

In hac Gemma ingenioſiſſime excogitata thema alicuius nativitatis depictum eſt; nam principem CENTAVRI figuram circa caput Sol inluſtrat: quo ſignificatur natalem horam fauſta radiatione a Sole proſpectam. Sed quia CENTAVRVS manu conſtringit Virginis ſpicam, et ſignum Librae; hinc ſignificatur, alios ex Planetis in hiſce ſignis percurrentes, ſapientiam nato portendiſſe, atque ex ſapientia opes, et divitias: quod, ut ab Artifice indicaretur, Palladem armata quidem, ſed copiae cornu munitam, nobis expreſſit Sagittario inſidentem

TABVLA CLVII.

MERCVRII SCORPIVS CVM ALIIS SIGNIS

Emicat in hac Gemma, ut opinor, genethliaca, prope Mercurii ſignum, ſolitis, atque ubique notis eius ſymbolis adornatum, CAELESTIS SCORPIVS: quo illius Planetae in hoc ſigno beneficus decurſus ſignificatur; cuius decreta recenſet Firmicus Lib. V. Cap. 8. *In Scorpio Mercurius ſi fuerit inventus, quicunque ſic eum habuerint homines, erunt ſatis pulcri, ac venuſti, bene compoſiti, bonae adparentiae, et qui ornatis veſtibus delectentur, bene morati, honeſti, liberales etc.*

TABVLA CLVIII.

SCORPIVS

Hoc animal frequentiſſimum eſt in Antiquorum Lucernis, ex quibus plurimae eius imagine conſignatae, in mea Collectione adſervantur. Quum autem nulla eidem inſit nobilitas, ob quam tanto honore dignatum ſit, niſi quod ipſum Zodiaci ſignum obtinuerit, huc univerſas illius icones referendas cenſeo, praecipue quando ſtellis, ut in hiſce Gemmis, exornatur. Siquidem maxima ratio ab Antiquis habebatur, ſub quo ſigno quis natus eſſet, ut ſaepe diximus, et quale nam ex ſignis illud fuerit, quod primam Caeli partem contineret, ut cum ceteris conſentit Manilius Lib. II. verſ. 938. et 945.

Nunc age, ſurgentem primo de cardine Mundum
Reſpice, qua ſolito naſcentia ſigna recurſu
Incipiunt: udus gelidis et Phoebus in undis
Evatat, et fulvo paulatim adcenditur igne.
In qua fortunam natorum condidit omnem
Natura, eque illâ ſuſpendit vota parentum.

Qui vero id ſignum in horoſcopo habuerint; ſi quam fidem Aſtrologis praeſtamus, *bellicam indolem ſortiuntur*, atque ut ipſe Manilius ſubdidit Lib. IV. verſ. 220.

In bellum ardentes animos, et Martia caſtra
Efficit, et multo gaudentem ſanguine civem:

quanquam haec decreta non ex hoc uno loco ſtatuant veteres Aſtrologi; ſed ex toto Caeli ſtatu, et Planetarum di-

diſpoſitione , et adſpectu ; quum unus alterius indolem moderetur , pro vario Caeli loco , ut declaravimus in Prolegomenis : nempe haec omnia in his Gemmis adparent , in quibus ſtellae diſpoſitae ſunt ad Sculptoris arbitrium magis , quam ad praecepta Aſtrologorum .

TABVLA CLIX.

SCORPII SIGNVM

DIFFERT haec Gemma a praecedenti in ſola ſtellarum diſpoſitione , quae diverſimode ordinatae ſunt.

TABVLA CLX.

SCORPII SIGNVM

GEminata SCORPII imago ad duplicem genituram pertinet ; fortaſſe amborum coniugum , qui idem ſignum , diverſis tamen Planetis coniugatum , in Horoſcopo ſortiti ſunt ; nam dextrorſum Columba Veneris , ſiniſtrorſum Sol , et Luna copulantur . Sculpturae nuptiales, quotquot adhuc in lucem prodiere , dexterum locum ſponſae adſignant , ſiniſtrum viro ; ideoque non immerito primum Horoſcopi ſchema mulieri , alterum viro adſignamus . Primum ſane eſt ominoſum ; nam Venus in Scorpio iuxta Firmicum Lib. V. Cap. 7. facit *colericos* , *litigioſos* , *ſuperbos* , *cupientes* , *quacumque ratione* , *voluntatum ſuarum deſideria conſequi ; atque ea de cauſa non curabunt aliquando ad interfectiones hominum deſcendere* . Hinc apud Horatium infra citandum, Scorpius *formidoloſus* dicitur; illumque ſic deſcribit Manilius loco citato :

Scor-

Scorpius armata violenta cuſpide cauda :

et Aratus :

Scorpius infeſtus praeportans flebile acumen .

At meliora promittunt veteres Aſtrologi de Sole in domo Scorpii commorante ; quae ita complectitur Firmicus loco citato Cap. VI. *Erunt formoſi , ornati , magni nominis , et qui honorem a Regibus conſequantur , et hereditates plurimas acquirant* . In ſignum vero maritalis concordiae , et mutui amoris communis Horoſcopus in hac Gemma expreſſus eſt ; nam de hac caeleſti communione magna ſemper inter amicos ratio habita fuit , ut teſtimonio Perſii Satyr. V. verſ. 45. manifeſte evincitur :

Non equidem hoc dubites , amborum foedere certo
Conſentire dies , et ab uno ſidere duci .

Et Horatius Carm. Lib. II. Ode 17.

Seu Libra , ſeu me Scorpius adſpicit
Formidoloſus , pars violentior
Natalis horae , ſeu Tyrannus
Heſperiae Capricornus undae :
Vtrumque noſtrum incredibili modo
Conſentit aſtrum . ———————

Caput Vrſi , quod in medio expreſſum eſt , ad communis Familiae emblema , ſeu nomen viri adludit ; nec enim in promptu habeo aliam interpretationem , quae huic typo conveniat , vel cum ratione aptari poſſit .

TA-

TABVLA CLXI.

CAPRICORNVS

Hvivs ſigni dignitatem paucis complectitur Macrobius in Somnium Scipionis Lib. I. Cap. 12. *Capricornus Deorum porta eſt; quia per illum animae in propriam immortalitatis ſedem, et in Deorum numerum revertuntur.* Conveniebat itaque hic typus feralibus anulis, quos vel ſibi viventes praeparabant, vel amici ſeligebant, ut cineribus mortuorum insererent. Congruebat vero huic ſigno tridens, quia ad eius exortum tempeſtates ſuſcitari conſtat. Hinc Virgilius:

Semivir arcipotens ſubit, et Capricornus aquoſus.

Et Horatius loco ſupra memorato:

——————— *ſeu Tyrannus*
Heſperiae Capricornus undae.

Forte etiam hae Gemmae in Auguſti honorem expreſſae ſunt: qui quum idem ſignum in Horoſcopo habuiſſet, in nummis ſuis ubique obviis illud publicavit; vel alii eius exemplo, boni ominis cauſſa, adſciverunt, et ſibi quoque aptarunt. Suetonius Cap. 94. *Tantam fiduciam ſui Auguſtus habuit, ut thema ſuum vulgaverit, nummumque argenteum nota ſideris Capricorni, quo natus eſt, percuſſerit.* In nummis vero non tridentem, ſed navis temonem, quo ſe totius Orbis moderatorem iactaret, ſubiecit. Additus vero tridens, ad victoriam Actiacam videtur adludere. Stella vel ad Venerem ſpectat, unde Caeſar originem ducebat, vel ad Solem. Quod vero tam obviae ſint Gemmae Ca-

pricorno

pricorno ſignatae , et ſtellulis diſtinctae , minime miror , quum ex Leonardo intelligam , plurimas huic typo virtutes adtributas : *Capricorni ſignum ſculptum in carneola , aut in aliquo alio lapide , in anulo argenteo pone , ac tecum porta . Nec in perſona , nec in aere ab inimicis laeſus eris : nec Iudex contra te ſententiam iniuſtam feret* (o lapidem omnibus Cauſidicis efficaciorem !) *in negociatione , ac honore abundabis , et amicitiam multorum acquires , ac omnes faſcinationes , quae contra te factae erunt , deſtruentur : et in proelio nullus inimicus , quantumcumque fortis fuerit , tibi reſiſtere poterit .*

TABVLA CLXII.

CAPRICORNVS

DIFFERT hoc ipſum Gemmae exemplar a ſuperiore ; nam Capricornus globum ſtella inſignitum pedibus continet . Idem quoque inſigne ſpectatur in nummo Auguſti aereo , atque argenteo .

TABVLA CLXIII.

CAPRICORNVS ET DELPHIN

VTRVMQVE ſignum ad Auguſti laudes adludit , ex quo praecipue poſt victoriam Actiacam orbis imperio potitus eſt : ferunt enim ipſum DELPHINI inſigne adhibere conſueviſſe in Veneris memoriam .

TABVLA CLXIV.

AQVARII SYMBOLVM

VRNA in hac Gemma anulari, auro incluſa, antiquo opificio expreſſa inter gemina ſidera, facile referri poteſt ad ſignum AQVARII; ſed Baccho quoque convenienter adſcribitur: nam cantharo, quo utebatur, adſimilatur. Literae initiales P L I. forſitan nomen Artificis, vel Poſſeſſoris ſubindicant.

TABVLA CLXV.

NAVIS ARGO

NAVEM ARGO nobis oblatam in hac perrara Gemma conſpicimus, quam deſuper inluſtrant

Fratres Helenae, lucida ſidera;

ut dixit Horatius Ode III. Lib. I. atque, ut ſubdidit Ode XII.

——— quorum ſimul alba nautis
Stella refulſit.
Defluit ſaxis agitatus humor
Concidunt venti, fugiuntque nubes,
Et minax, quod ſic voluere, ponto
Vnda recumbit.

Adludunt praeterea eaedem ſtellae ad Phaenomena, quae Arnobius *ignes*, ſeu *fulgores marinos* vocat, qui nautis per noctem adparent, et fauſtiſſimi, ſi bini ſint, reputantur.

tantur . Plinius Lib. II. Cap. 37. *Vidi nocturnis militum vigiliis, inhaerere pilis pro vallo fulgorem effigie ea : et antennis navigantium , aliiſque navium partibus , ceu vocali quodam ſono inſiſtunt , ut volucres ſedem ex ſede mutantes : graves , quum ſolitariae venere , mergenteſque navigia . . . . geminae autem ſalutares , et proſperi curſus praenunciae : quarum adventu fugari diram illam , ac minacem , adpellatamque Helenam , ferunt : et ob id Polluci , et Caſtori id numen adſignant , eoſque in mari Deos invocant .* Inde eſt , quod *hominum ſervatores* ab Homero adpellantur in Hymno :

Servatores peperit pueros (Leda) *terreſtrium hominum ,*
Velociumque navium , quando feſtinant procellae :
——————— *hi autem repente adparuerunt*
Flavis alis per aethera vibrantes .

Huius ignis mentionem facit quoque Seneca Quaeſtion. Natural. Lib. I. Cap. I. *In magna tempeſtate adparent quaſi ſtellae velo inſidentes , adiuvarique ſe tunc periclitantes exiſtimant , Pollucis , et Caſtoris numine .* Hanc vero ſui fiduciam ingeſſerunt , ex quo et ipſi aliquando maris pericula , immo omnium primi , experti ſunt in Colchica expeditione , quum Navem Argo cum ceteris Argonautis conſcenderunt , ut legimus apud Apollonium , et Valerium Flaccum in Argonautica : in cuius expeditionis memoriam quum Navis Argo inter ſidera relata eſſet , eius inſigne nautis familiariſſimum fuit ; illudque in hac Gemma expreſſum cenſeo . Nec a veritate longe aberit , qui id navigium victoriae Actiacae tribuere voluerit , quum geminas has flammas Auguſto adſtitiſſe referat Virgilius Aeneid. Lib. VIII. verſ. 678.

Hinc Auguſtus agens Italos in proelia Caeſar
Cum Patribus Populoque, Penatibus, et magnis Dîs,
Stans celſa in puppi: geminas, cui tempora flammas
Laeta vomunt, patriumque aperitur vertice ſidus.

TABVLA CLXVI.

CAPVT ROMAE

GEMMAE, quae ſequuntur, Romanam maieſtatem inluſtrant, eiuſque mores exprimunt; ideoque praecipuam ex illis Claſſem conſtituendam cenſuimus. Agmen ducit CAPVT ROMAE galeatum, ea forma adamuſſim expreſſum, qua nobis occurrit in nummis, quos Conſulares adpellamus: galea etiam ipſiſſima eſt, quam in nummis Samniticis deprehendit Vir eximia doctrina, et morum ſuavitate ornatiſſimus, Oliverius noſter, qui duplici Diſſertatione novam hanc provinciam Eruditis patefecit, et inluſtravit. In Romae clypeo Auguſti horoſcopon ſaepe expreſſum videas. Quis vero ſub hoc typo aevum Auguſteum non agnoſcit, et Romam Octaviano obtemperantem? Nempe haec natalis horae adſcendentia ſigna in clypeis pingi ſolebant, ut de Alexandro memoratur, qui inde Leonem in clypeo adſumpſit. Horoſcopum vero ſuum Auguſtus etiam in nummis publicavit, ut ſupra vidimus, cui propterea ita adſentatur Manilius Lib. IV. verſ. 789.

Tu, Capricorne, regis quidquid ſub Sole cadente
Eſt poſitum: ————————————

et Lib. II. verſ. 508.

— *quid*

——————— *quid enim mirabitur ille*
Maius, in Auguſti felix quum fulſerit ortum?

Sol, et Luna praecipuam indicant Romanae Vrbis in ea Numina religionem: potiſſimum vero ex quo, devicto M. Antonio, Ludos ſaeculares in eorum honorem celebravit, ut ſuo loco dictum eſt.

TABVLA CLXVII.

AQVILAE LEGIONARIAE

Hvnc typum facile quis ad inferiora conlabentis Imperii tempora adtribueret, non levi indicio fultus nummi aerei ſub Theodorico cuſi, in quo arbor conſpicitur geminis hinc inde aquilis diſpoſitis: ſub quarum imagine utramque Vrbem Regni caput Romam, atque Ravennam ſubintelligi cenſeo; quidquid alii ſenſerint, utramque Imperii principem ſub eo emblemate cognoſcentes, Romam, atque Conſtantinopolim, cum qua nullum Gothis commercium exſtitit. At valde dubito, num illa aetas Scalptores Gemmarios tantae indolis et elegantiae numeraverit, quum in ipſis nummis publica auctoritate tunc cuſis, ſumma Monetariorum Artificum imperitia deprehendatur: potius crediderim geminas iſtas Aquilas, quae ſub palma otiantur, lauream roſtro continentes, ad *Legionem* aliquam *Geminam* pertinere, quae ſub Veſpaſiano Principe in Oriente militaverit, in cuius nummis ea ipſa arbor occurrit: vel potius laureatae Aquilae ad geminos Principis filios adludunt, in cuius nummis ambořum natorum capita e copiae cornibus prodeuntia inter mul-

multiplices pomorum ſpecies obſervantur. Nec improbabile mihi videtur ad expeditionem quoque Orientalem ſub Aureliano factam, pertinere poſſe; quum in eius nummis Sol expeditionis auſpex, qui in hac ipſa Gemma cum Luna coniunctus eſt, ſignatus videatur.

TABVLA CLXVIII.

AQVILAE LEGIONARIAE

PLACET ſuperiori Gemmae ſubdere antiquum Muſei mei vitrum, in quo ſimillimum omnino ſchema obſervatur; nam ſub palma geminae Aquilae boni ominis, ut auguror, cauſa, ciſtis inſiſtunt, fructus arboris depaſcentes.

TABVLA CLXIX.

AQVILA LEGIONARIA

SIGNA Legionaria, quae ornant hanc Gemmam, peculiarem tutelam alicuius militis deſignant, adcedentibus Luna, et geminis aſtris, quae facile Caſtorem, et Pollucem reſpiciunt, qui ſaepe ſaepius exprimuntur in Gemmis, ipſis militaribus ſignis inſidentes, de quibus ſuis in locis iam pluribus dictum eſt.

TABVLA CLXX.

IVLII CAESARIS SYMBOLA

AQVILA fulmini inſiſtens, adiecto aſtro IVLII CAESARIS inter Divos relati, inſignia ſunt huius perrarae Gem-

Gemmae ; praeſertim vero Aquila : quae quum e ſummo rogo demitteretur , animam defuncti in caelum efferre, credebatur ; adeo ut in nummis , et marmoribus ſepulcralibus nihil plane ſignificet , quam apotheoſin. Fulmen, ut ſupra diximus, et ipſum divinitatis inſigne habebatur, ut probavimus auctoritate Lucani , qui Iulio Caeſari ornamenta divinitatis adſignat, fulmen , coronam radiatam, et ſtellam : de qua haec habentur apud Suetonium in eius Vita Cap. 88. *In Deorum numerum relatus eſt , non ore modo decernentium, ſed et perſuaſione vulgi. Siquidem ludis, quos primo conſecratos ei heres Auguſtus edebat , ſtella crinita per ſeptem dies continuos fulſit , exoriens circa undecimam horam ; creditumque eſt animam eſſe Caeſaris in caelum recepti : et hac de cauſa ſimulacro eius in vertice additur ſtella.* Et Servius in Eclog. IX. verſ. 47. *Auguſtus animam patris ſui eſſe voluit, eique in Capitolio ſtatuam, ſuper caput auream ſtellam habentem, poſuit. Inſcriptum baſi fuit* CAESARI EMITHEO : quod etiam ſuperius confirmat , praeſertim Aeneid. I. verſ. 29. VI. verſ. 791. VIII. verſ. 685. Haec tamen opinio traditionibus Aegyptiorum innixa erat , apud quos ſtella vel *Deum ſignificabat* , vel *maſculi hominis animam*, ut conſtat ex Horo Apolline Hieroglyph. Lib. I. Cap. 1. Auctoritatem vero Suetonii , et Servii mirifice comprobat eximium Marmor , quod Ravennae ad Divi Vitalis conſpicitur , in quo prope Iovis imaginem Iulius Caeſar conſpicitur , cuius capiti ſtella praefixa adparet : ipſum vero comitatur tota Auguſti familia , ſub Deorum ſpecie figurata : quod quidem Marmor ad Auguſti Templum facile pertinuit : et nil repugnat quin credamus, ex ipſo Romae, et Auguſti Templo, quod contra Capitolium magnificentiſſime erectum eſt , detractum fuiſ-

ſe, et Ravennam ſub Theodorico conmigraſſe. Hoc ipſum eximium Toreuma in altera huius Operis parte proferimus, et inluſtramus. Inſcriptio IVLIVS, minime dubitare nos ſinit, cui hanc elegantem Gemmam, aureo anulo antiqui operis inſertam, referamus.

TABVLA CLXXI.

IVLII CAESARIS SYMBOLA

CONTINET haec Gemma prioris argumentum; nam et inſcriptio IVLIVS CAESAR. cui tribuenda ſit, facile oſtendit. Aquila columnae inſiſtens non obſcurum divinitatis indicium eſt: ipſaque columna inter praecipuos honores Heroibus adhiberi ſolitos, cenſebatur; ut enim verbis Plinii utar: *Columnarum mos fuit adtolli ſupra ceteros mortales*: illarumque uſum in maximorum Virorum ſepulcris multiplici auctoritate demonſtravi in Acherontico meo, edito in Vol. III. Muſei Etruſci. Geminae ſtellae, hinc atque inde delineatae, ad ipſum Iulium pertinent, et ad eius filium Auguſtum, qui pari honore in nummis exornatus eſt; ſeu potius altera ſtella ad Caeſarem ſpectat, quem eius praeclare geſta,

In ſidus vertêre novum, ſtellamque comantem:

ut canit Ovidius Metamorph. XV. verſ. 745. altera vero eſt Veneris, unde ortum duxerat Caeſar. Manilius Lib. I. verſ. 796.

——— Veneriſque ab origine proles
Iulia deſcendit caelo, caelumque replevit,
Quod regit Auguſtus ſocio per ſigna Tonante.

TA-

TABVLA CLXXII.

M. ANTONIVS ET CLEOPATRA

Si nummum in honorem Marci Antonii, et Cleopatrae ſub L. Pinario Scarpo Quaeſtore cuſum intueamur, de huius Gemmae ſignificatione vel minimum dubitabimus. Aſtrum, et cithara ad Apollinem adludunt; minime quidem quod M. Antonio faverit; nam contra ipſum in pugna ſtetit, et

Actius haec cernens arcum intendebat Apollo;

ut ait Virgilius Aeneid. Lib. VIII. et Propertius Lib. IV. verſ. 67.

Actius hinc traxit Phoebus monumenta, quod eius
Vna decem vicit miſſa ſagitta rates.

Putandum potius eſt haec ſymbola ex privata religione fuiſſe addita. Imperatorum capita non ſine vana obſervatione deferebantur in Gemmis, ex quo tam ingens earum copia irrepſit. Sic enim de illis Leonardus noſter: *Imperatoris imaginem habentis caput erectum, in lapide ſculptam, ſi quis ſecum portaverit, diligetur ab omni creatura, et, ſi quid ab aliquo petierit, obtinebit.*

TABVLA CLXXIII.

INSIGNE AVGVSTI

Delphini inſigne Auguſtum ſibi adſciviſſe indicavimus alio in loco; huic vero noſtro patrium ſidus adiectum eſt, ſeu ſtella Veneris, unde gens Iulia originem

traxerat, eique facile adludit ſubiecta teſtudo. Auguſto vero libenter id ſymbolum adtribuo, quod copiae cornu ſuperne ornatum adpareat; nam ita prorſus in eius nummo Capricornus expreſſus eſt.

TABVLA CLXXIV.

AVRIGA VICTOR SACRIFICANS

HIERONICAM agnoſco in pereleganti hac Gemma, qui exantlato certamine, et iam donatus palma, curriculi temonem emeritus ad metam reclinat, et ad aram pro recepta victoria ſacrificaturus adcedit. Illum interim videmus coronam e capite detractam, veluti votivam, Diis offerre; quemadmodum triumphantes in uſu habuerunt, uti in Notis ad Lucernas Tom. I. num. XXVIII. obſervatum a me eſt. Sol ſuper aram reſplendens, facile oſtendit vota eius Numini perſolvi; nam ſpatia Circi eidem Soli ſacra erant: ſiquidem a carceribus ad primum flexum *Sol Oriens* invocabatur; inde vero ad alterum *Occidens*; quod verba Cedreni in deſcriptione Circi manifeſte probant: *Per metam, quae eſt ad oſtia, Ortum: per ea, quae eſt in funda, Occaſum deſignant*. Immo totus Circus ſacer erat Soli; nam Caelum ſignificabat, per quem Sol decurrit: et quatuor Circenſium factiones quatuor anni tempora deſignabant, quo reſpicit vetus Poëta Anonymus:

Circus imago Poli, formam cui docta vetuſtas
Condidit, et numeros limitis aetherei;
Namque duodenos oſtendunt oſtia menſes,
Quaque meat curſim aureus aſtra iubar.

TA-

TABVLA CLXXV.

EQVES IN BELLVM PROFICISCENS

Vtebantvr Romani Equites etiam parmula ad hoſtium ictus propulſandos, quae fere rotunda fuit; atque, ut colligitur ex anaglyptis ſculpturis, et imaginibus, bipedali diametro: ne ſi amplior fuiſſet, impediret magis, quam defenderet militem. In his vero inſignia quaedam pingebantur: quod omnium primi fecerunt Cares, ut narrat Herodotus Lib. I. Sed primis militiae temporibus oſtentationi virtutis dabatur, ut in clypeo propria, et maiorum facta pingerentur; ut paene ignobilitati tribueretur, ſi quis album clypeum deferret, iuxta illud Virgilianum Aeneid. Lib. IX. verſ. 548.

Enſe levis nudo, parmaque inglorius alba.

Sed uſus, et militiae ordo invexit, ut ſingularum Legionum Equites, conſtitutis quibuſdam ſignis, adſimili modo, uterentur. Vegetius Lib. II. Cap. 17. *Sed ne milites aliunde in proeliis tumultu a ſuis contubernalibus aberrarent, diverſis Cohortibus, diverſa in ſcutis ſigna pingebant, quae ipſi denominant* ΔΕΙΓΜΑΤΑ; *ſicut etiam nunc moris eſt fieri*. Inter haec inſignia aſtrum locum praecipuum obtinuit, et antiquiſſimum, ut colligitur ex Etruſcorum ſculpturis, in quibus clypei eodem aſtro ornantur. Inter ſculpturas etiam Templi Martis Tudertium clypei obſervantur, plurimis, ac variis emblematibus ornati, inter quae ſtella quoque numeratur. Quid memorem veteres Lucernas Muſei noſtri, in quibus ſcutorum, quae in ipſis exhibentur, aſteriſmus obvius eſt? Adeamus demum Noti-

tiam Imperii, in qua pro ſingularum Legionum varietate haec digmata diſponuntur, inter quae radiata ſtella saepiſſime occurrit: cuius ſignificatio, quum arbitraria eſſet, non eſt cur illam alterutri ex Planetis adtribuamus. At haec, et ſequentes Gemmae, ad ſuperſtitionem potius, quam ad Aſtrologiam pertinebant. Sic enim habemus apud Hermetem, quem refert toties citatus Leonardus: *Hominis armati cum enſe in manu imago ſi in ſardio, ſive amethyſto ſculpta reperiatur, gerenti acquirere facit bonam, ac perfectam memoriam, et ſapientem reddit ...... Hominis cum enſe in manu imago, geſtantem victorioſum in bellis reddit ...... Hominis armati in equo cum lancea, ſi in ſmaragdo ſculpta erit, geſtantem victorioſum in campeſtri bello reddet.*

TABVLA CLXXVI.

MILITES SOCIVM EFFERENTES

GEMINI Milites Commilitonem ſaucium in clypeo efferunt: quo ſpectat Auſonii Epigramma XXIV.

> *Mater Lacaena clypeo obarmans filium,*
> *Cum hoc inquit, aut in hoc, redi.*

Eundem morem adtigit Virgilius Aeneid. Lib. X. verſ. 841.

> *At Lauſum ſocii exanimem ſuper arma ferebant:*

et Statius Thebaid. VIII. verſ. 637.

> ——— *multo ſudore receptus*
> *Fertur Atys, ſervans animam iam ſanguine nullo,*
> *Cui manus in plaga dependet, languida cervix*
> *Exterior clypeo.* ———

TA-

TABVLA CLXXVII.

MILES EXCVBITOR

VALLVM videtur cuſtodire Miles, qui genu humi poſito, et defenſus ſtella, clypeo excubias agit.

TABVLA CLXXVIII.

MILES

IN nihilo fere a priori differt haec MILITIS imago, niſi quod recto ſtatu conſiſtit, adſimili ſcuto protectus.

TABVLA CLXXIX.

SYMBOLVM VIGILANTIAE MILITARIS

PVLCHERRIMVM ſpecimen militaris vigilantiae nobis exponit ſymbolica haec Gemma, ex Gorianis Cimeliis depromta, in qua anſer liticinis vicem gerit, et intortam tubam tranſverſae haſtae obfirmatam, ut Romanis in uſu erat, altero pede conſtringit, illamque ori admovet, veluti clangorem emiſſurus. Memini me aliquando in altera Gemma inciſum gallum vidiſſe, qui idem officium praeſtabat. Hic vero typus eo magis altero praeſtat, quo anſer ad Gallos Capitolio depulſos ingenioſiſſime adludit: *Eſt et Anſeri vigil cura, Capitolio teſtata defenſo, per id tempus canum ſilentio proditis rebus; quam ob cauſam cibaria Anſerum Cenſores in primis locant*; ut habetur apud Plinium Lib. X. Cap. 22. Stella ſubiecta, ut auguror, Legionis inſigne eſt.

TA-

TABVLA CLXXX.

TROPAEVM

RESPONDET haec Gemma, in qua TROPAEVM inciſum eſt, alteri, quam inter huius Operis Parerga inluſtravimus. Tres ſtellae inſcriptionis, ſeu dedicationis vicem obtinent; et facile ſignificant cui manubiae dicatae ſint. Nam ſtella galeae ſuperpoſita Iovem reſpicit, qui etiam ſubiecto fulmine declaratur. Altera ex lateralibus ad Martem facile pertinet, cui haec ſpolia conſecrari ſolebant. Tertia, ſi placet, eſt Veneris Romani Numinis, unde Aeneadum genus deducebatur; etſi nullo certo indicio adducar, ut coniecturam hanc meam confirmem.

TABVLA CLXXXI.

CAPRARIVS

SENSVS huius Gemmae mihi oppido non liquet, niſi forte CAPRARII officium deſignetur, qui rudi contectus ſago, adſtante cane, capram cuſtodit. Sidus praefixum, fortaſſe ad Caprae caeleſte ſignum adludit, de quo haec Pauſanias in Corinthiacis: *In ipſo Foro Capra ex aere, magna ſui parte inaurata, quam plane ob cauſam honos eſt a Phliaſiis habitus, quod ſidus; quam Capram vocant, ortu ſuo vitibus perniciem adferre conſuevit: ne itaque caeleſtis Capra vinetis noceat, forenſem illam ex aere cum aliis adficiunt honoribus, tum vero auro eam exornant.*

TABVLA CLXXXII.

BVBVLCVS

PASTOR geminos iuvencos prae labore quieſcentes nudus cuſtodit; hanc enim legem bubulcis praeſcribit Virgilius Georg. I.

Nudus ara, ſere nudus:

quo ſignificatur, ſerena tempora in hiſce ruris officiis eſſe expetenda. Si altiora placeat in hoc typo perquirere, Triptolemum aratri repertorem heic exprimi, ſi quis putet, minime repugnabo: de quo plura ſuperius in Cerere. Sol, et Luna ruris tutelam, de qua ſaepius dictum eſt, haud obſcuro indicio ſignificant; nam illorum ordinato, et conſtanti motu anni tempora moderantur, atque illa tempeſtatum alterna temperies, qua Terra fecundatur, coaleſcit. Vereor tamen ne haec Gemma inter illas numeranda ſit, quae vel ſuperſtitioſe excalptae ſunt, vel quibus deinde ab inſulſis circulatoribus virtutes quaedam adſcribi ſolebant. Sic enim lego apud Leonardum: *Viri barbati habentis longum vultum, et curvata ſupercilia, ſedentis ſuper aratrum, inter duos tauros, baiulantem culturam in manu, et in caput eius ſit collum hominis, et caput vulpis, figuram ſi ſculptam in aliquo lapide inveneris, ad plantationes, ac ad omnes culturas valet, ad inveniendum theſauros, et ad bellandum convertit inimicos in caritatem, ac in multis infirmitatibus valet; et, ſi quis eum portaverit, fugient ſerpentes a facie eius*. Sed piget has nenias referre, in quibus plus aequo doctus Auctor nimius fuit.

TA-

TABVLA CLXXXIII.

VIRTVS

CLASSEM Gemmarum Romanarum claudit typus VIRTVTIS, quae ei Populo orbis terrarum domino familiariſſima fuit, et veluti operum omnium moderatrix. Sub hac ſpecie nobis videndam ſe offert in nummis Imperialibus, praeſertim vero Vitellii, Galbae, Traiani, atque Hadriani. Putant eo ſchemate ipſos Principes praefigurari; praeſertim quia in nummis Probi circa caput Imperatoris inſcriptio adiecta legitur: VIRTVS. PROBI. AVG. quaſi iam tum homo eſſe deſiiſſet, et nil in ipſo conſtaret niſi una Virtus. Sol, et Luna hinc inde adiecti, facile ad aliquem Imperatorem adludunt iam relatum inter Deos. Nam in aliquibus Antiquorum ſculpturis, ubi Apotheoſes expreſſae ſunt, Solis, et Lunae quadrigae cernuntur, quae animam Imperatoris circumſtant, ac veluti virtutis teſtes in coetum Deorum inſerunt.

TABVLA CLXXXIV. ET CLXXXV.

MITHRA

QVum SACRA MITHRIACA, ad quae pertinet perinſignis haec Gemma, profundo premerentur ſilentio apud eorum cultores, perpauca profecto ſunt, quae circa illa nobis innotuerunt. Quod liquido conſtat, origo ſacri e Perſide eſt, ubi inter Oromaſdem, atque Arimanium, quos boni, ac mali principia credebant,

MI-

MITHRAM mediatorem ſibi confinxerunt, ut refert Plutarchus in Libro de Iſide, et Oſiride. Eundem vero nil niſi Solem eſſe reputabant; unde Claudianus Lib. I. de Laudibus Stiliconis:

Et vaga teſtatur volventem ſidera Mithram.

Eius vero ſuperſtitio ubique terrarum, potiſſimum vero Romae, poſt Chriſtum natum adeo propagari coepit; ut plane Sanctis Patribus viſum ſit, voluiſſe Diabolum Chriſtianae Fidei myſteriis Mithriacam opponere impietatem, in cuius caeremoniis multa ad Chriſtianorum ſimilitudinem peragebantur; quod diſerte notavit Tertullianus Libro de praeſcriptionibus Haeret. *Diabolus ipſas quoque res Sacramentorum divinorum in Idolorum myſteriis aemulatur. Tingit et ipſe quoſdam utique credentes, et fideles ſuos: expiationes delictorum de lavacro repromittit, et ſic initiat Mithrae. Signat illic in frontibus milites ſuos, celebrat et panis oblationem, et imaginem reſurrectionis inducit.* Hoc etiam teſtatum reliquit Iuſtinus Martyr in II. pro Chriſtianis Apologia: *Quod quidem in myſteriis, atque initiis Mithrae fieri docuerunt pravi Daemones; quod namque panis, et poculum aquae in ſacrificiis, ſive re divina eius, qui initiatur, ponatur, verbis quibuſdam additis.* Fuit praeterea in his myſteriis quaedam martyrii imago; quod indicavit idem Tertullianus Libro citato per ea verba: *Et ſub gladio redimit coronam.* Suidas quoque in ΜΙΘΡΟΥ, ait, non potuiſſe homines huic initiari niſi per quoſdam gradus cruciatuum.

Inter cetera vero myſteria praecipuum habebatur Taurobolium, quo nempe tauri mactati ſanguine expiandi turpiter adſpergebantur; quod deſcripſit Prudentius in Martyrio Romani verſ. 1046.

Hunc inquinatum talibus contagiis ,
Tabo recentis ſordidum piaculi ,
Omnes ſalutant , atque adorant eminus :
Vilis quod illum ſanguis , et bos mortuus
Foedis latentem ſub cavernis laverint .

Hinc inſtitutum eſt apud Romanos Mithram effingi ſub imagine Iuvenis Perſico habitu ornati , qui ſtratum taurum premens , cultro in guttur adacto , illum confodit : quod etiam in hac Gemma expreſſum videtur , cui plerumque marmora Romae praeſertim obvia conſentiunt .

At praeter myſticam ſacri rationem , phyſica quoque argumenta excogitata ſunt , quibus ea ſculpturae forma confirmaretur ; nam ſub imagine tauri Lunam intelligebant , quam veluti fugientem Sol perpetuo curſu inſequitur , iuxta Statium Thebaid. I. in fine :

Indignata ſequi torquentem cornua Mithram ;

quem locum ita explicat Lactantius : *Quae interpretatio ad Lunam pertinere dicitur ; nam indignata ſequi fratrem , occurrit illi , et lumen ſubtexit . Sol enim Lunam minorem potentia ſua , et humiliorem docens , Taurum inſidens cornibus torquet : quibus dictis Statius Lunam bicornem inteligi voluit .* Hanc opinionem mirifice comprobat Muſei noſtri Lucerna Tom . I. num . 99. ad ſimilitudinem Taurini capitis efformata , cum inſcriptione : ΑΡΘΕΜ . ΙΕΡΟϹ . *Dianae ſacrum .* In alio vero ſenſu , quum Luna eadem ac Terra haberetur , per hunc typum ſignificatur , Solem vi radiorum ipſam Terram pervadere , atque quodammodo ferire , ut ipſa fecundior fructus emittat ; quod non obſcure indicat tauri cauda , plerumque in Marmoribus in ſpicas deſinens . Ca-

Canis, qui tauro adlatrat, facile ſignificat acriorem Solis vim fieri, quum Canis aſtrum, quod Caniculam vocant, percurrit, de quo Manilius Lib. V. verſ. 206.

Cum vero in vaſtos ſurgit Nemeaeus hiatus,
Exoriturque canis, latratque Canicula flammans,
Et rabit igne ſuo, geminatque incendia Solis,
Qua ſubdente facem terris, radioſque movente,
Dimicat in cineres Orbis, fatumque ſupremum
Sortitur, languetque ſuis Neptunus in undis.

Occurrit etiam facilior, et promptior ratio, cur fere ſemper Tauro Canis iungatur; nam Canis conſtellatio Tauro proxima eſt; adeo, ut Sole Taurum percurrente, ob radiorum proximitatem, aſtrum Canis iam non adpareat, et quaſi occidere videatur: quod manifeſte declaravit Macrobius in Somnium Scipionis Lib. I. Cap. 18. „ Signum, „ quod cum Sole oritur, et cum Sole occidit, ſemper „ occulitur; adeo ut vicina aſtra Solis propinquitate „ celentur. Nam et Canis tunc, quia vicinus Tauro eſt, „ non videtur, tectus lucis propinquitate; et hoc eſt, quod „ Virgilius ait:

„ *Candidus auratis aperit cum cornibus annum*
„ *Taurus, et adverſo cedens Canis occidit aſtro.*

Non enim vult intelligi, Tauro oriente cum Sole, mox in occaſum ferri Canem, qui proximus Tauro eſt; ſed occidere eum dixit, Tauro geſtante Solem; quia tunc incipit non videri, Sole vicino.

Adſtant hinc inde, ut in ceteris Mithriacis Marmoribus, gemini Adoleſcentes pari Perſico habitu induti. Horum

prior facem adtollit; poſterior humi defigit: quibus Dies, et Nox, ut nemo non videt, ſignificatur. Corvi ratio non minus perſpicua eſt; nam, ut ait Aelianus Lib. 1. Cap. 48. *Soli ſacer eſt, et famulus; ideoque divinandi vim habet*. Quam quidem virtutem ita deridet Clemens Alexandrinus apud Euſebium de Praepar. Evang. Lib. 1. Cap. 3. *Corvi illi, quos ad reſponſa reddenda homines erudiere*. Hinc inter ſymbola Mithriaca a Graccho everſa, a B. Hieronymo etiam Corvus enumeratur: *Specum Mithrae, et omnia portentoſa ſimulacra, quibus Corax, Niphus, Miles, Leo, Perſes, Helius, Bromius pater initiantur, ſubvertit, fregit, exuſſit*. Quamquam haec non tam ſymbola, quam gradus initiationis habebantur; quod conſtat ex Porphyrio de abſtinentia: *In myſteriis Mithrae communionem, quam habemus cum animalibus, ſubindicare volentes, per animalium nomina conſueverunt nos interſtinguere; adeo ut eos, qui iam initiati participes ſunt eorumdem ſacrorum, Leones vocent, ipſaſque feminas Hyaenas, famulantes autem Corvos. Itidem in Patribus, Aquilae enim, et Accipitres hi adpellantur: et qui Leonina ſumit, circumponit ſibi omnigenas animalium formas*.

Scorpius, qui Chelis genitalia tauri adprehendit, ad phyſicam rationem referendus eſt; nam poſt aequinotium autumnale ad Scorpium declinat: Solis vi refrigeſcente, terrae vis ſeminalis reprimitur, et coarctatur: quapropter, ut refert Plutarchus de Iſide, et Oſiride, feſtum ab Aegyptiis celebrabatur, quo Solis baculos natos eſſe dicebant: *Significantes Solem veluti fulcro, et baculo indigere, et caloris, et luminis aliquam paſſum eſſe diminutionem*.

Poſtremum huius noſtrae Mithriacae Gemmae emblema, quod et in ceteris fere ſemper recurrit, draco eſt,

cuius

cuius maxima cum Sole relatio habetur apud Macrobium Saturnal. Lib. I. Cap. 20. *Propterea et ad ipſum Solem ſpecies draconis refertur ; quia Sol ſemper, velut a quadam imae depreſſionis ſenecta, in altitudinem ſuam, ut in robur, revertitur iuventutis.*

IN ALTERA GEMMAE PARTE

ANIMARVM TRANSVECTIO

IN perrara hac Gemma defuncti anima repraeſentatur ad Elyſios contendens : quod argumentum, quum peculiari Diſſertatione DE TRANSVECTIONE ANIMARVM infra pertractatum ſit, hinc ſupervacaneum eſt, ut pluribus de eo hoc loci diſſeramus.

TABVLA CLXXXVI.

GEMMA MAGICA

MERCVRIVM in hoc typo facile agnoſco, cui calceamenta viatoria, et alas tergo inhaerentes Etruſci tribuerunt : quod propoſita eorum Vaſcularia ſupellectile, ex eorum picturis perſpicue adparebit. Geminis vero ſtellis hic Deus inſiſtens, ac veluti inambulans, quodammodo proprium officium, quo Deorum nuncius inferna, atque ſuperna penetrare credebatur, videtur indicare. Inſcriptio tamen, ut ceterae omnes, quae in hiſce amuletis occurrunt, nemini adhuc perſpicua, utpote quae nec ſenſum, nec ſonum reddit, facile evincit hanc etiam Gemmam in illarum cenſum eſſe reponendam, quas proprio nomine *Magicas* adpellandas eſſe in Prolegomenis, et alibi monuimus.

mus. Ars illa ſine arte, et inane hominum propoſitum, quod nunquam certo conſtabat, ex omnibus Deorum imaginibus accipiebat, ex quibus conflaret haſce fallacias, quibus credulis imponeret. Hinc nulla unquam in hoc genere Antiquitatis conſtans forma occurrit: parerga vero ita importune, atque inepte conſarcinantur, ut obruant potius mentem, atque confundant, quam typum vel minimum inluſtrent.

TABVLA CLXXXVII. ET CLXXXVIII.

PASTOR OVIFER

INVOLVTVM pretioſi huius lapilli ſenſum integra Diſſertatione, in altera huius Operis Parte proponenda, inquirendum cenſuimus; nam eius ſymbola ita aequivoca ſunt, ut aeque ad Chriſtianos, et ad Ethnicos, demum et ad Gnoſticos, commode trahi poſſint.

TABVLA CLXXXIX.

GEMMA MAGICA

SOLEMNIS eſt in hac Gemmarum Claſſe IMAGO MILITIS GALLINACEO CAPITE inſtructi, qui ferula, et clypeo, et thorace inſignitus, ſerpentinis pedibus inſiſtit. Numen hoc equidem triforme, eiuſque ſymbola facile ad Solem referri poſſent, ſi hi, qui hoſce iocos, atque ludibria credulorum confinxerunt, ad communem Mythologiam reſpexiſſent. Conſtant vero fere ſemper ex

iaſpi-

iaſpide viridi, ſanguineis maculis diſtincto, quem Heliotropium vocant: quod genus lapidis maxime in magicis ſculpturis probatum eſt. Inſcriptio huic quoque iconi fere communis eſt, ΙΑω, ut plurimum corrupta, et foede inverſa; ut nec in una vocula exprimenda harum ineptiarum Artifices conſtantes fuerint. At de his fuſius agendum erit in Diſſertatione DE GEMMIS BASILIDIANIS, in altera huius Operis Parte proferenda.

TABVLA CXC.

GEMMA MAGICA

TYPVS idem fere eſt, qui in priore ſcalptura cernitur. Vnum tantum ſingulare habet hoc praeſens ſpectrum, quod quum ceteri omnes gallinacei Milites parmula muniti ſint, hic eius loco coronam ex geminis ſtolonibus compactam exhibet.

TABVLA CXCI.

GEMMA MAGICA

HAEC etiam imago aliquantulum a communibus recedit; nam in ceteris Milites galli ſpeciem gerentes ſerpentinis pedibus innituntur; hic vero ſedere videtur. In clypeo ignotum caput inter ſtellas conlocatum oſtentat; quae facile ad Aſtrologica deliramenta referenda ſunt. Faſciam undantem, et veluti vento inflatam, ipſum Caelum ſignificare (quemadmodum in Lunae peplo Deae Noctis, ceterarumque caeleſtium Dearum imagines ſaepe ob-

obſervavimus) putaremus, ſi qui iſta ſculpſerunt, vel minimum communibus Mythologicis inſtitutis paruiſſent.

TABVLA CXCII.

GEMMA MAGICA

ITERVM ſe nobis conſpiciendum offert idem ſpectrum in hoc Heliotropio Muſei noſtri, qui hinc inde inſcriptus eſt. Praeter clypeum, in quo Sol expreſſus eſt, etiam fuſcina, Neptuni inſigne, Miles gallinaceus armatur, praeter ceterorum conſuetudinem.

TABVLA CXCIII.

GEMMA MAGICA

IN hac teſſera, decuſſi ſignata, praeter communia ornamenta, Luna, et hoc amplius ſtellae continentur. Gemma iſta ſingulari artificio ſupra modum ceterarum inſculpta eſt, et utrinque figurata: ipſa quoque ſui mole ſpectabilis eſt.

TABVLA CXCIV.

EIVSDEM GEMMAE PARS AVERSA

TYPVS Solis, qui Leoni inſiſtit, eius aſtri in illo ſigno decurſum ſignificat. Crocodilus vero inferne conſtitutus ad phyſicam aliquam rationem pertinet. Nam grande aliquid ſibi videbantur cogitaſſe harum rerum

Ar-

Artifices , ſi pugnantium elementorum ſymbola contra poſuiſſent , ut utriuſque excreſcentem vim contraria virtute temperarent . Harpocrates Soli adſtat ; ſic enim placuit Artifici . Hac epigraphe : ΙΑΗ . ΚΑΚω. Nomen Dei peſſimo adtributo malignitatis conrumpitur ; cuius ratio non niſi ab Artifice, deliramentis paſcente imperitum vulgus , expectanda eſt .

TABVLA CXCV.

GEMMA MAGICA

GEMMAM hanc mihi dono oblatam ab Ornatiſſimo Viro Dominico Iordanio , S. Stephani Equite , et Patricio Piſaurenſi , Diatriba XI. ad Ornatiſſimos eius Filios data , explicare placuit , mox in altera huius Operis parte proferenda .

TABVLA CXCVI.

GEMMA MAGICA

DOLENDVM profecto eſt, Gemmam hanc et mole , et opificio conſpicuam , qua lectiſſimum Iani Planci Arimin. Muſeum non mediocriter ornatur , inferiore ſui parte perdita corruptam ſupereſſe ; nam figuram OPHIVCHI ſeu Serpentarii exhibet , cuius geſtatione adverſus venena hominem praeſervari tradiderunt . Membra omnia inſcripta ſunt ; quemadmodum obſervatur in altera Gemma , quam Hiſtoriae ſacrae parens Baronius publicavit ad annum Chriſti CXX. num. X. Rurſus vero alteram huic ſimilem ſequenti numero producimus : at ſcriptura in omnibus non modo differt ; ſed adeo horrida eſt , atque bar-

bara, ut nec ſonum reddat, aut pronunciari patiatur. De his tamen fuſius a nobis actum eſt in ſequenti Diatriba DE GEMMIS BASILIDIANIS.

TABVLA CXCVII.

GEMMA MAGICA

AMETHYSTVS iſte ingentis magnitudinis nuper mihi dono datus eſt ab egregio Iuvene Thoma Stramigiolio Piſaurenſi, harum rerum ſtudioſiſſimo, cui propterea pro accepto beneficio gratiam cenſui fore rependendam: quod mihi certe gratius contigit, ex quo opportuna mihi obvenit ad hanc ſeriem inluſtrandam; quippe imago OPHIVCHI, qua ornatur, globoſo aſtro ſupra caput inſignitur, ea prorſus forma, qua ſaepe diximus tardiores ſtellas, frigidioreſque fuiſſe figuratas. Ceterum, qui in priore Gemma Planciana ſupra caput loto ita ornatur, ut quodammodo Horum referat; heic alis Mercurialibus inſignitur: quod a peculiari hominum religione, qui haec ſibi amuleta fieri conmittebant, prout quiſque vel alteri Numini obſtrictus eſſet, vel Planetas ſuos vellet exprimere, pendebat. Hanc vero Serpentarii imaginem praeſidio eſſe adverſus venena, diximus in Obſervationibus ad Tabulam CXCV. ubi Camilli noſtri Leonardi auctoritatem adduximus. Nunc ex eiuſdem penu duo alia notanda ſunt, quae huic typo noſtro egregie conveniunt. Sic ille circa finem Operis: *Figura hominis tenentis laurum, ſeu palmam in manu dextra portantis, efficit cauſarum, et praeliorum victorem, amabilem, ac potentem in regione ſua conſtituit. — Hominis alati figura habentis ſub ſuis pedibus ſerpentem,*

tem, ac tenentis caput eius in manibus, divitem, prudentem, et amabilem ab omnibus geſtantem efficit. Quid hac auctoritate aptius reperiri poterat ad hoc amuletum explicandum? Nam haec imago, et ipſa alata eſt, quum Mercurii more pinnulis caput ornatum habeat. Lemmata vero per ſingula membra diſpoſita, ſi vocem ΙΑΩ excipias, quae in omnibus fere magicis caelaturis recurrit, haud perſpecta mihi omnino ſunt. Fortaſſe litterae omnes initiales totidem verborum exſtiterunt, ſive potius numeros ſignificarunt; aut ſi quid aliud ineptius excogitatum eſt.

Duplex, quae in ſerpentis dorſo dictio notatur, ACHIVω, aliquam cum Graecorum ΑΚΙΟΣ adfinitatem habet, qua incorruptum, atque intactum vermibus ſignificatur: adverſus quorum morſus, ceterorumque ſerpentum animalium haec, ut diximus, amuleta adparabantur.

TABVLA CXCVIII. ET CXCIX.

GEMMA MAGICA

IASPIS ſanguinei coloris ſummo artificio hinc inde exſculptus, mihi ab eodem amantiſſimo Stramigiolio ad pulcherrimum hoc GEMMARVM ASTRIFERARVM Syntagma integrandum opportune dono datus; quippe qui inter Gemmas averruncatorias, et prophylacticas locum iure ac merito obtinebat: nam Veteres putabant Gorgones haſce in clypeis, in anulis, vel e collo geſtatas, terribilem hominem, et cunctis formidabilem efficere; quod etiam adiecta a tergo precatio praeſtare putabatur. Eam tamen ad priorum Gemmarum Scholam pertinere docet nos poſtrema dictio CANXNOVBI, quae aliis ΚΝΟΥΒΙΣ, et ΧΟΛΚΝΟΥΒΙΣ

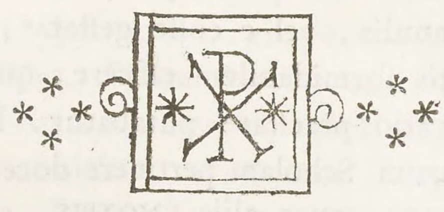
 adpel-

adpellatur , quibus geminos ex triginta ſex Decanis , ut dictum eſt, adpellabant .

T A B V L A CC.

SACRVM CHRISTI MONOGRAMMA

DOLEBAM ſane meum hunc qualemcumque laborem , qui in GEMMIS ASTRIFERIS explicandis hactenus impenſus eſt , in quo tot Gentium deliramenta , fabulas , atque ſuperſtitiones ſcrutari debuimus , ſine aliquo Chriſtianae pietatis veſtigio in publicum proferri ; quod ſummo , et vero , divino Numini obſequium aliquod reddendum eſſe teſtaretur , ex quo depulſa vetuſtatis caligine , nos in admirabile lumen ſuum vocavit . Ego etſi minime dubito haec gentilitatis veſtigia tropaea eſſe Chriſtianorum , et Veritatis triumphantis ; adtamen mihi placuit ex ectypis Muſei noſtri , e quorum copia multa in hanc Collectionem fideliter tranſlata ſunt , Gemmulas Chriſtianas evolvere ; inter quas unam tantum ASTRIFERAM venerabili ac ſacroſancto CHRISTI Monogrammate conſignatam, quam heic exprimendam curavimus , invenire datum fuit . Hanc vero quia peculiari Diſſertatione explicavimus in altera huius Operis Parte exhibenda , hoc loci luculentiorem explanationem mittendam eſſe duximus .

Ex pictura ant. vitrei Calicis Chriſtiani .

DE

DE GEMMIS
BASILIDIANIS
DIATRIBA

IOANNIS BAPT. PASSERI
NOBILIS EVGVBINI
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

DIATRIBAE ARGVMENTA

I. *PRaeſtat* GEMMAS BASILIDIANAS *a ceteris, praeſertim Magicis, diſcernere, praecipue in uſum Hiſtoriae Eccleſiaſticae confirmandae.*

II. *Gemmae, quae communiter Baſilidi tribuuntur, et ſenſu, ac nomine haudquaquam proprio* ABRAXEAE *nuncupantur, ad Magos pertinent.*

III. *Inſcriptiones illarum nihil cum Baſilide, ceteriſque Haereticis commune habent.*

IV. *Id ut oſtendatur, quae fuerit doctrina Baſilidis expenditur.*

V. *Gnoſticorum quoque, quae nam fuerit diſquiritur.*

VI. *Quae demum Ophitarum.*

VII. *Omnium vero doctrina cum hiſce Gemmis inſculptis confertur, et nec minimum quidem convenire deprehenditur.*

VIII. *Deus Galliceps ad Baſilidianos non pertinet, ſed ad Solem.*

IX. *Nec Serpens radiatus ad Ophitas ſpectat.*

X. *Voces Baſilidianis adfines in his Gemmis expreſſae ad eorum Scholam non adtinent.*

XI. *Nec vox* ABRAXAS.

XII. *Ingens copia earumdem Gemmarum; prodigioſa varietas, et artificii operoſitas evincit ab una Haereticorum Schola proficiſci non potuiſſe.*

XIII. *Magi, Aſtrologi, Medici etc. Gemmas vulgo Baſilidi adtributas confinxerunt.*

XIV. *Decanorum nomina ex Gemmis eruuntur, cumque vulgatis comparantur.*

XV. *Subiiciuntur pleraeque earum Gemmarum inſcriptiones uſitatis notis expreſſae, earumque ſenſus tentatur.*

XVI. *Sequitur earumdem Vocum Indiculus, alphabetico ordine digeſtus.*

S.P.Sc. *Iasp. utrinq. Scal. ex Museó Cappello.*

DE GEMMIS BASILIDIANIS

DIATRIBA

AD EMINENTISSIMVM PRINCIPEM
S. R. E. CARDINALEM BIBLIOTHECARIVM
ANGELVM MARIAM QVIRINIVM
PONTIFICEM BRIXIENSEM

NVPER in ordinanda ſerie GEMMARVM ASTRIFERARVM, quum multae ad manus veniſſent, quarum emblemata a communi veterum Sculptorum forma, et mente penitus recedunt; quippe quae monſtroſis quibuſdam imaginibus, et barbaris inſcriptionibus refertae ſunt, quae communi vocabulo ABRAXEAE, ſeu BASILIDIANAE apud Eruditos audiunt: atque ex his quum perpaucas, quia

ASTRI-

ASTRIFERAE ſunt, vel ex meo, vel ex alieno penu, ad hanc Syllogen integrandam ſelegiſſem; dubitare coepi, PRINCEPS EMINENTISSIME, iure ne veritatem, an potius vulgi imperitiam ſequuti, BASILIDIANAS illas adpellemus; et an revera Sectatoribus Baſilidis, Gnoſticis, atque Ophitis id operis tribuendum ſit; ſeu potius alteri hominum Sectae, quae nihil cum hiſce deſertoribus commune haberet. Maxime vero refert Veteres horum operum auctores deprehendere; quippe quia quum viderim aliquando Eccleſiaſticae Hiſtoriae Scriptores haec ſignacula exhibuiſſe ad earumdem Haereſum narrationem confirmandam; e Chriſtiana re publica fore duxi, ut ſi quis error in hac re obrepiſſet, pateſieret, et tanti momenti ſtudium nonniſi certiſſimis argumentis fulciretur.

II. In hac vero haeſitatione, ut aliquid certi ſtatuerem, Gemmas omnes, quae ad hanc Claſſem pertinere videbantur, qua in ipſis prototypis, qua in ectypis conſtanti cera diligenter exceptis, quos copioſiſſime in meis Cimeliis ſervo, qua in iconibus aeri inciſis, et a Scriptoribus publicatis, luſtrare coepi. In primis vero Macarii, et Chiflezii conlectionem nimis ſero ad me delatam putavi adeundam, ut mihi imaginem aliquam univerſalem, integrae huiuſce Claſſis in mente mea delinearem, atque animo conciperem: quod ubi factum eſt, ſummam ſcientiae Baſilidianae, atque Gnoſticae ab ipſis Sanctorum Patruum fontibus hauriendam duxi. Dein contuli haec cum Haereticorum doctrina; quod ſollicito admodum ſtudio praeſtiti: ſcrutatus in ſingulis, ſi quid barbarorum nominum, quae illi invexerant, ſcriptum in Gemmis legeretur; et ille divinitatis adſpectus, quem impie invexerant, in eiſdem ſcalpturis deprehendi potuiſſet. At tantum abfuit,

ut

ut nullus Haereticorum error inter eas deprehenderetur; adeout mihi credendum ſtatuerim, in hac Antiquitatum conluvie vix aliquid reperiri, quod Haereticorum manu exaratum ſit; quin potius illam totam Sagis, Hariolis, Maleficis, Circulatoribus, atque eiuſdem farinae Sycophantis, quos communi vocabulo, non ſcientiae, ſed impoſturae, MAGOS adpellamus, referendam eſſe deprehendi: nec proinde, quum haec genera lapillorum ad manus venerint, (ſunt enim omnium obvii) alio nomine, quam MAGICORVM adpellari oportere; quippe quia a maleferiatis hominibus, rudi plerumque Minerva inſcalpti ſunt ad ſimpliciorum credulitatem inludendam; nam in multis prodeſſe callidiſſime dictitabant. Hinc tanta in illis ſymbolorum inconſtantia deprehenditur, ut in mentem quidquid fortuito veniret ex prodigioſis rerum nexibus compacta, ad terrorem vulgi captandum, arcanamque ſcientiam, quae nulla penitus erat, in ipſa obſcuritate adfectandam, confarcinarent.

III. Fateor tamen nonnulla veſtigia Baſilidiani erroris aliquando in his me deprehendiſſe, praecipue in lemmatibus, quae Gemmis addita ſunt. At ſymbola penitus repugnant, et a Schola Baſilidis adeo diſtant, ut ea nominum portenta ſine ullo delectu, nulloque adhibito conſilio intruſa videantur; nihilque in illis probatum ſit, quam ſola deformitas, unde Romano homini rerum inſcio orietur admiratio. Quapropter ex hiſce Gemmulis, quotquot perluſtrare potui, inſcriptiunculas ſeligendas duxi, et veluti in album referendas, ut ex omnibus una conlatis, et veluti conmiſſis adpareret, qua mente, quove ingenio in hiſce naeniis confingendis Artifices uterentur. In quo quidem negocio non parum laborandum fuit, ut a litteris quibuſdam magicis, atque huic Sectae propriis,

dictiones expurgarem, ut illas magna ex parte Graecis notis redderem ad faciliorem uſum adcommodatis. Praeterea in dictionibus ipſis ſeiungendis ſummopere haeſi; quippe quae nulla interpunctione diſtinguuntur. Quae vero aliquam cum Graecis adfinitatem ſervare videbantur, facilius diſtinctae ſunt; nec abs re factum eſſe credidi, ſi quibuſdam interpretatio e regione iungeretur, quod in fine huius Diatribae in adlato laterculo exhibetur. Continent enim, ut plurimum, precatiunculas, ſive potius auguria ſanitatis, divitiarum, victoriae, et his ſimilia, quibus conſequendis ſummopere conferre putabantur, ſi quis haec periapta, ſtato tempore, et ſuperſtitioſis quibuſdam obſervationibus elaborata, ſeu digito inſerta, ſeu collo ſuſpenſa detuliſſet.

IV. Vt autem ad argumentum propius adcedamus, referre opus eſt, qui nam fuerint eorumdem Haereticorum errores. De Baſilidianis quidem haec habet D. Irenaeus Cap. XXIII. *Baſilides autem, ut altius aliquod, et veriſimilius adinveniſſe videatur, in immenſum oſtendit ſententiam doctrinae ſuae; oſtendens Nun primo ab innato Patre (hunc barbaro vocabulo* Abraxas *adpellaſſe inferius demonſtrabimus.) Ab hoc autem natum* Logon; *deinde a* Logo Phroneſim; *a* Phroneſi Sophiam, *et* Dynamin; *a* Dynami *autem, et* Sophia Virtutes, *et* Principatus, *et* Angelos, *quos et primos vocat, et ab his primum Caelum factum; dehinc ab horum derivatione alios item factos: aliud Caelum ſimile priori feciſſe; et ſimili modo ex eorum derivatione alii facti eſſent Antotypi eis, qui ſuper eos eſſent: aliud tertium deformaſſe Caelum, et a tertio deorſum deſcendentium quartum, et deinceps iuxta eumdem modum alteros, et alteros Principes, et Angelos factos eſſe dicunt, et Caelos trecentos ſexaginta quinque: quapropter et*

tot

tot dies habere annum ſecundum numerum Caelorum. — *Eſſe autem Principem ipſorum eum, qui Iudaeorum putatur eſſe Deus: et quoniam hic ſuis hominibus, ideſt Iudaeis, voluit ſubiicere reliquas gentes, et reliquos omnes Principatus contraſtetiſſe ei, et contra egiſſe; quapropter et reliquae reſtiterunt gentes eius genti. Innatum autem, et innominatum Patrem videntem perditionem ipſorum, miſiſſe primogenitum* Nun *ſuum; et hunc eſſe, qui dicitur* Chriſtus *in libertatem credentium ei.* Summum vero Baſilidis Deum, quem *innatum Patrem* nuncupat Irenaeus, et a quo *Nun* genitus eſt, proprio nomine adpellavit Tertullianus de praeſcription. Cap. XLVI. *Poſtea Baſilides Haereticus erupit; hic eſſe dicit ſummum Deum nomine Abraxam.* Idem etiam tradidit D. Epiphanius Haereſi XXIV. et Auguſtinus loco citato. Eius vero nominis duplex, ut opinor, poteſtas fuit; nam primo ab Hebraica lingua detortum videtur, nempe a voce אב *Ab*, *Pater*, et a ברא *barà*, *creare*, unde fit בורא *Creator:* unde per particulam A negativam, *Patrem increatum* ex ingenio confinxit. Altera vero paene Caballiſtica eſt, quam nobis exponit Tertullianus loco citato: *Ab iſtis Angelis, CCCLXV Caelos inſtitutos, et mundum in honorem ABRAXE, cuius nomen hunc in ſe habebat numerum computatum:* quem locum ita explicat Baronius ad annum CXX. A, *et* B *unum et duo.* P, *et* A *centum, et unum.* C, *et* A *ducenta, et unum.* Ξ *ſexaginta ſunt, quae ſimul iuncta efficiunt CCCLXV.* Nam non ΑΒΡΑΞΑΣ, ſed ΑΒΡΑCΑΞ legendum eſſe, idem Baronius contendit, et probat. Hanc etiam numerorum ſupputationem tradidit D. Irenaeus, et Auguſtinus loco citato. Qui vero apud Baſilidianos Iudaeorum Deus habitus ſit, proſequitur Tertullianus: *In ultimis quidem Angelis, et qui hunc fecerunt mundum, no-*

viſſimum ponit Iudaeorum Deum, ideſt Deum Legis, et Prophetarum, quem Deum negat, ſed Angelum dicit. Huic ſortito obtigiſſe ſemen Abrahae; atque ideo nunc de terra Aegypti filios Iſraël in terram Canaan tranſtuliſſe. Hunc turbulentiorem prae ceteris Angelis, atque ideo et ſeditiones frequenter, et bella concutere; ſed et humanum ſanguinem fundere. Chriſtum autem non ab hoc, qui fecerit mundum, ſed ab illo Abraxa miſſum veniſſe in phantaſmate, ſine ſubſtantia carnis.

V. Vidimus, quae nam ſententia de Deo ſteterit Baſilidianis; nunc aliqua de Gnoſticis adtingamus, ut ea etiam cum hiſce ſignaculis conferamus. Et haec quidem de illis Irenaeus Lib. I. Cap. 34. *Loquuntur eſſe quoddam primum lumen in virtute Bythi beatum, incorruptibile, et interminatum. Eunoëam autem eius progredientem filium. Sub his autem Spiritum Sanctum eſſe; dein et tertium maſculum, quem Chriſtum vocant.* —— *Hic quoque tertius quartum generavit, et quartus ipſe generavit filium: de quinto ſextum filium generatum dicunt, et ſextus ſeptimum generavit; ſic quoque hebdomada profecta eſt apud eos, octavum matre habente locum.* Sanctus vero Epiphanius Haereſi XXVI. Gnoſticorum protoparentem *Barbellonem* adpellat; reliquorum vero nomina complectitur Irenaeus, quae ſunt, *Ialdabot*, *Iao*, *Sabaoth*, *Adoneus*, *Eloëus*, *Oreus*, *Aſtaphaeus*. Non negaverim tamen ſub Gnoſticorum communi nomine etiam Baſilidianos cenſitos, ut eſt apud Hieronymum Epiſt. XIX. et Euſebium in Chronico Lib. IV. Cap. 7. qui omnes fere huius temporis Haereticos ita nuncupari conſueviſſe tradunt. Adtamen, ſicut a diverſis Auctoribus ſingulae Sectae procedebant, ita et peculiaria dogmata profitebantur.

VI. At nihilo meliora ſunt, quae eorum adfines Ophitae tradiderunt; quorum ſtudium eo conlimaſſe viſum

eſt,

eſt, ut inimicitiam omnem, quam Deus Optimus Maximus inter homines, et ſerpentem conſtituerat, penitus abolerent; et excogitatis quibuſdam myſticis in ſerpente virtutibus, ex peſſimo illo animantium Deum conſtituerent. De his haec Epiphanius Haereſi XXXVII. perſpicue memorat: *A Nicolao, et Gnoſticis, ac prioribus aliis Sectis hi effloruerunt, quos* Ophitas, *hoc eſt* Anguineos, *ab* ANGUE *illo, quem celebrant, adpellare ſolent. Sed horrenda ſane ſunt, quae homines iſti, ut ita dicam, eructant ab illo eſu, velut tetro quodam odore referti. Serpentem quippe novi cuiuſdam inſtar Numinis venerantur. Chriſtum ſe illorum eſſe Serpentem praedicant. —— Huic vero ſcientiam omnem tribuunt. Itaque profitentur, Serpentem hominibus ſcientiae omnis auctorem extitiſſe, indeque fabulas meras, quas pro myſteriis habent, commenti ſunt; quum nihil aliud praeter mimorum ludicra, ridicula prorſus, et inania ſint.* Rurſus de illis haec legimus apud Tertullianum: *Qui Ophitae nuncupantur, Serpentem magnificant in tantum, ut illum etiam ipſi Chriſto praeferant. Ipſe enim, inquiunt, ſcientiae nobis boni, et mali originem dedit. Huius animadvertens potentiam, et maieſtatem Moyſes, inquiunt, aereum poſuit Serpentem, et quicunque ipſum adſpexerunt, ſanitatem conſecuti ſunt. Ipſe, aiunt praeterea, Chriſtus in Evangelio ſuo imitatur Serpentis ipſius ſacram poteſtatem, dicendo „ Et ſicut Moyſes exaltavit Ser- „ pentem in deſerto, ita exaltari oportet Filium Hominis.* Hanc vero dignitatem Serpenti deferebant, quod id animal et copia ſpirituum abundet, et igneae naturae ſit, inſuper et celerrimum; et quod ſine exteriorum membrorum adminiculo curſum expediat, et ſuper omnia, quod diuturnae admodum vitae ſit; exutoque ſubinde ſpolio, identidem iuveneſcat, et, ipſa ſui indole ſuccurrente, iacturam

aeta-

aetatis novis veluti natalibus reficere videatur : quae fuit ſententia veteris illius Tauti apud Euſebium Lib. I. de Praepar. Evangel. Cap. 9. Haec in ſumma fuit eorumdem nebulonum opinio ; cui communi calculo uſque adhuc Gemmae Magicae, tanquam ſi illorum myſteria continerent , adtributae ſunt . Conſtat ſiquidem Baſilidianos amuleta quaedam venditaſſe , de quibus ſic Irenaeus Lib. I. Cap. 23. *Vtuntur autem et imaginibus , et incantationibus , et invocationibus ; et reliqua univerſa parerga , nomina quoque quaedam effingentes , quaſi Angelorum , adnunciant* . Divus quoque Auguſtinus in Libello ad *Quod vult Deus* ſcripto , haec de illis tradit : *Amatoria Carmina ſtudioſe diſcunt* . De Gnoſticis demum eadem teſtatur Nicephorus Hiſtor. Eccleſ. Lib. IV. Cap. 3. *Non puduit propalam artem magicam exercere , Gloriam aucupabantur , et ſe ſe efferebant artibus curioſis per eos , quos ſibi conficiebant , Genios , per ſomniorum viſiones , et per adſeſſores Daemones* . Quibus teſtimoniis adducti Eruditi credere non dubitarunt , huius Sectae homines prophylactica ſignacula facere conſueviſſe , illaque longe , lateque effudiſſe ; cui ſententiae , et nos quoque ſubſcribimus , et neque illi vel minimum repugnamus .

VII. At difficultas in eo manet , an faex illa incultorum lapillorum , qui nihil Hiſtoriam profanam iuvant , nihil Mythologiam , nullas Picturae ſuppetias ferunt , nullius denique auxilii ſunt bonis artibus (vere ingenii tormenta , atque oculorum cruciatus dicendi) ad iſtos Baſilidianos , eorumque ſobolem referenda ſit ; quod ego minime admitto : nam nullum Baſilidianae ſcientiae teſtimonium in illa deprehendo ; quin potius e contra non Haereſim , ſed puram putam Idololatriam continere mihi ſemper viſa eſt . Quod ut per partes , et veluti perſpicua demonſtratione

ſtratione adſequamur, adeamus quaeſo illarum ſeriem ab egregio Chifletio inluſtratam. Tabula quidem I. habet typum Solis, qualem in nummis obſervamus. Tabula IX. et X. Harpocratem: Bacchum in XI. Anubim in XII. et XIII. Dianam triformem in XIV. Hermas in XIX. Rurſus in XXI. Iovem, Mercurium, Dianam, et Charites: in XXII. Herculem Leonicidam: in XXV. Veſtam, quae quidem differentia in pauculis illis etiam, quas inter ASTRIFERAS expoſuimus, occurrit. In aliis monſtroſae quaedam imagines obſervantur, hominum, qui quatuor alis muniti inter lanceas incedunt: quae, vel Saturnum, vel Aeternitatem demonſtrant; nec magis Baſilidianae ſunt, quam quod ſint Mexicanae. Rurſus Crocodili, Sphynges, Harpyae, Accipitres, Muſcae, Locuſtae, Formicae, aliaque id genus inſecta, ſive animalium portenta, verborum nodis involuta, nihil cum Baſilidianis commune habent. Redundant praeterea Gemmae iſtae Mithriacis myſteriis, Eleuſiniis, Orgiis, Iſiacis, atque omnium paene initiorum veſtigia, omnium purgationum, aut expiationum ſymbola praeſeferunt: quae Baſilidianis adtribuere, idem prorſus foret, ac dicere ipſos fuiſſe omnibus omnia. Multa quoque ex his eruuntur, quae ad animarum metempſycoſim, et fabulam Pſyches pertinent, quae Philoſophum magis, quam Haereticum ſapiunt. Quid dicam de Gemmis Aſtrologicis, in quibus vel Decanorum fabulae, vel Stellarum ioci, aut ineptiae Planetarum, per quaſdam ambages, et notas huic impoſturae conſuetas, tam ſaepe luduntur? Nexus litterarum, et verborum glomi, qui per inuſitatas quaſdam ſignificationes ad Planetarum vim referuntur, communi errore adſignantur Baſilidianis; in quibus tamen ipſi ſemetipſos non adgnoſcerent. Multae demum Medicorum vani-

tatem

tatem referunt ; ſi tamen divinae illius artis nomine dignandi ſint, qui, omni ſcientia deſtituti, haec ſphragiſmata confinxerunt. Huc referendae illae humanarum imaginum ſpecies, quarum membra tota inſcripta adparent ; nempe quae nomina continebant poteſtatum, quae membrorum ſingulorum vim, et ſanitatem tuerentur ; ut paene videatur inlitteratiſſimos homines invexiſſe in Gemmis ſpeciem quamdam *hominum litteratorum*. Harum unam vulgatat olim ad annum Chriſti CXX. Eminentiſſimus Eccleſiaſticae Hiſtoriae Parens Baronius, iterumque recuſa eſt in Praefatione apud Macarium: geminas autem non imparis dignitatis, alteram ex Dactyliotheca noſtra produximus ; tertiam demum ex Muſeo Iani Planci, quas editas in Tab. CXCVI. et CXCVII. vide in altero Aſtriferarum Volumine. Has vero Gemmas ſi Baſilidianis explicandas exhibeamus, ſe ipſos a nobis derideri putabunt.

VIII. Praeterea obvius eſt in hiſce Gemmis Deus ille GALLICEPS (ſed blandiamur Artificibus obſcuritati ſtudentibus, atque illum adpellemus Deum ΑΛΕΚΤΟΜΟΡΦΟΝ) qui praeter thoracem, et manus, nihil hominis habet: cuius pedes ex ſerpentibus conſtant ; caput vero ex gallo habet : criſtatus ut plurimum, quandoque *cervicorniger*, ut apud eruditiſſimum Chifletium Gemma VIII. quandoque ΛΕΟΝΤΟΜΟΡΦΟΣ, ut in Gemma XXXIV. denique et ΚΥΝΟΜΟΡΦΟΣ, ut in mea Gemma. Deum hunc, ex quo fere ΙΑΩ, vel ΑΒΡΑCΑΞ utroque nomine audit apud Eruditos : quamquam mihi non videatur nomen imaginis, ſed invocatio in his Gemmis, ipſa licet ſculptura diſcrepantibus, fere communis. Ego vero Deum hunc, qui tantas admittebat formas, Magorum *Pantheum* fuiſſe adfirmarim. Nonne hoc evincit ex ceteris Diis tam fre-

frequenter mutuatus adſpectus? Scrutemur praeterea ſymbola, quae utraque manu praefert: nempe Minervae galeam, coronam victoriae, fulmen Iovis, tridentem Neptuni, gladium, et lanceam Martis; et iam minime dubitabimus omnium Deorum adtributa in hoc unum commentum confluxiſſe. Quod ſi placeat ipſum proprio nomine IAVM adpellare, praeſto eſt nobis auctoritas Oraculi Clarii apud Macrobium, ipſum veluti *Pantheum* celebrantis.

Dic omnium ſupremum Deum eſſe IAO:
Hieme quidem Plutonem, at Iovem vere incipiente,
Et Solem aeſtate; autumno autem mollem IAO.

Solemnia vero huius ſpectri ornamenta ſunt parmula, atque aurigarum flagellum, quae ad Solem potius, quam ad ceteros Deos pertinent; praecipue ubi gallinaceo capite munitum eſt: *Gallinaceum certe Soli ſacram avem celebrant, quod cantu Solis reditum nunciet*; ut teſtatum facit Pauſanias Eliacor. prior. Clypeum quoque Soli adtribuit Martianus Capella de Nupt. Phil. in eius eleganti deſcriptione, ſiniſtra habere adfirmans lucidiſſimum ſcutum; dextera vero micantem facem: quod quidem adtributum adludit ad Caeli rotunditatem; ob quam Tragicorum Princeps concivis noſter Accius dixit in Agamemnone:

In altiſſimo Caeli clypeo temo ſuperat ſtellas.

Flagellum quoque illi adtribuit Orpheus in eius Hymno:

Flagello ſtridulo quadriiugum currum perſequenti:

Solem praeterea ita deſcribit Prudentius contra Symmachum:

Hoc ſidus currum, rapidaſque habere quadrigus
Commenti, et radios capitis, et verbera dextrae
Iuſſerunt nitido fulgere polita metallo.

Macrobius quoque Saturnal. Lib. I. Cap. 23. hoc argumento utitur, ut Iovem Aſſyriorum eumdem ac Solem eſſe adſtruat: *Quia ſimulacrum eius aureum ſpecie imberbi inſtat, dextera elevata, cum flagro in aurigae modum.*

IX. Aliud praeterea monſtrum in hiſce Gemmis videre eſt, Draconem nempe, qui ex circumvoluta cauda tumidum collum adtollens, caput arduum in ſimilitudinem iubati Leonis oſtentat, aliquando et humanum, ut apud Chifletium; ſemper vero ſex, aut duodenis radiis ornatum: quem facile Ophitarum Serpentem eſſe dixeris. At ex Galeno in Libro de *ſimplicium Medicamentoram poteſtate* Lib. IX. clare conligitur id inventum longe antiquius Ophitis exſtitiſſe, tamquam illud, quod a vetuſtiſſimo Aegypti Rege Necepſo vel repertum, vel traditum iam fuiſſet. Sic enim ille: *Proprietatem vero aliqui quibuſdam lapidibus ineſſe teſtantur eiuſmodi, qualem revera habet viridis iaſpis iuvans et ſtomachum, et os ventriculi, ſi adligetur. Inſerunt et anulo ipſum aliqui, et ſculpunt in eo radios habentem Draconem; quemadmodum et Rex Necepſos in XIII. Libro. Huius quidem lapidis experientiam idoneam habeo, qui torquem ex eiuſmodi lapillis confeci, et adpendi ex collo ita demiſſum, ut lapides tangerent os ventriculi: videbanturque autem non minus in voce, quam ſi ſculpturam haberent, quam Necepſos ſcripſit.*

Minus vero ad Ophitas pertinere dignoſcitur altera Serpentis imago caudam ſibi depaſcentis, in hiſce lapillis obvia. Hic enim typus longe ante Haereticos ſerpenticolas ab Aegyptiis introductus, atque excogitatus fuerat ad Aeter-

ternitatem ſignificandam , ſive univerſum Orbem , ſeu denique Naturam elementarem, aliaſque aniles naenias, quae ipſi iuxta inditum ſibi Genium per haſce ſimilitudines, inter quas analogias aliquas reperiebant , ſignificare conſueverunt : vere ventoſa , et inſolens natio , cuius votum perenne fuit ſcientias non aperire , ſed ſtudioſiſſimis ambagibus inretire .

X. At minime ſubvertit modo ſententiam noſtram ; verum illam mirifice confirmat , quod in hiſce caelaturis verba quandoque et vocabula Baſilidiana reperiantur ; nam ſi quae illa ſunt , adeo corrupta videntur , ut tranſlata magis adpareant , atque uſurpata ab hominibus longe imperitis ad admirationem adfectandam , quam ab adſeclis rerum conſciis , atque inſtituti ſectatoribus pronunciata . Adeas , precor , PRINCEPS DOCTISSIME , Indiculum vocum magicarum ; nunquam enim invenies *Nun* , *Phroneſim* , *Dynamin* , aut *Sophiam* . Quod ſi Tibi occurrat illarum loco *Nur* , *Liou* , *Sophi* ; nunquam certe Baſilidiano ſtylo nomina illa ipſis ſolemnia dixeris exarata . Rurſus ſi Gnoſticorum *Barbelonem* , *Iadalboth* , *Sabaoth* , *Aloëum* , *Oreum* inquiramus , minime difficultatem ſolviſſe reputabimur , ubi oſtendamus ea monſtra verborum *Balbois* , *Idili* , *Sabao* , *Eulamo* , *Alonai* , *Oeoi* . Nec minime turbet , ſi quandoque in hiſce lemmatibus inveniamus *Adonai* , *Baraba* , *Gabriel* , *Michaël* , *Raphaël* , et his ſimilia vocabula , quae non ſine divinarum Scripturarum notitia ſimul atque contemtu haberi potuerunt . Sed quid inde ? Soli ergo Baſilidiani depoſitum ſacrorum Librorum cuſtodierunt ? Scimus equidem diffuſo iam ubique Chriſtianae veritatis ſplendore , ſacros Libros etiam per manus Ethnicorum volitaſſe , praeſertim, urgentibus Imperatorum edictis , quum Libros ipſos tradere Chriſtiani compulſi ſunt . Fuere praeterea ſemper (utinam

non fuiſſent !) pietatis deſertores, qui myſteriis noſtris imbuti ad debiles ſubvertendos vaferrime abuſi ſunt ; quae omnia non ſine luctu in Eccleſiaſtica Hiſtoria paſſim memorantur . Nec magni negocii erat paucula vocabula a Chriſtianis tranſcribere ad Magiam adfectandam : quod opportunum Sycophantis viſum eſt ; quippe quia communiter ferebatur , hiſce artibus Chriſtianos uti ad miracula perpetranda , et vim tormentorum eludendam . Si vero omnia ſimul conferentes , maturius ſcrutemur , quibus nam imaginibus haec verba coniuncta ſint, Iovi , Mercurio, Lunae ; manifeſta erit Sculptorum fraus , haec pro lubito ſibi adrogantium , atque ipſi Idololatriae aptare cupientium ; quod utique Haeretici non fecerunt . Ea quoque dici poſſunt de nomine ΙΑΩ , quod Gemmariis iſtis Opificibus ſolemne fuit ; nam Ethnicis aeque ac Chriſtianis uſurpatum fuit , ut oſtendimus in Diſſertatione DE GEMMA PASTORALI.

XI. Nec minimum turbat vox altera ABRACAX , quae in hiſce lapillis adeo obvia eſt , ut inde a plurimis Eruditorum ABRAXEAE nuncupentur : quam vocem certo ſcimus a Baſilidianis proceſſiſſe ; eam tamen non ab Haereticis modo , ſed et a Gentilibus fuiſſe adhibitam , ipſiſque verae ſignificationis imperitis, pro certo conſtat. Qui vero fuerit huius vocis valor , iam ſupra , atque in ſequentibus Diſſertationibus declaratum eſt : nihil enim importabat niſi numerum CCCLXV. qui ex certa litterarum lege derivabat . Si vero vel litterulam pervertamus , corruit arcanum numericum , et magnus Deus Abracax iam magna ſui parte truncus totus diſſolvitur, et iam nihil ultra eſt. Sed intuere , quaeſo , PVRPVRATE PRINCEPS , in noſtro Indiculo id nomen tam ſaepe corruptum , ut ſi ex litteris numerum ſupputes , nihil iam commune habebit inſculptus ABRACAX cum Deo Haereticorum. Adde quod eius ty-

typus, cui id lemma adiunctum eſt, adeo a ſe diſcordat, ut adſerere non dubites, omnibus fere ideis fuiſſe adtributum. Anne iſta fuit mens Baſilidianorum? Sed Ethnici quoque eam vocem ſibi uſurparunt, inter quos Q. Samonicus Serenus eorum temporum Medicus, et Poëta, qui ad iocoſam quamdam medicinam confingendam vocem ABRAXAN aliquantulum productam, in uſum periapti detorquendam docuit; nam legimus ipſum de morbo Hemitriteo ita conludentem Cap. LII. de Medicina verſ. 941.

Mortiferum magis eſt, quod Graecis HEMITRITAEUM
Vulgatur verbis: hoc noſtra dicere lingua
Non potuere ulli, puto, nec voluere parentes.
Inſcribis chartae, quod dicitur ΑΒΡΑCΑΔΑΒΡΑ
Saepius: et ſubter repetis; ſed detrahe ſummae,
Et magis, atque magis deſint elementa figuris
Singula, quae ſemper rapies, et cetera figes,
Donec in anguſtum redigatur littera conum:
His lino nexis collum redimire memento.
Talia languenti conducent vincula collo
Lethaleſque abigent (miranda potentia) morbos.

Huius quidem coni ſpecies haec eſt.

ΑΒΡΑCΑΔΑΒΡΑ
ΑΒΡΑCΑΔΑΒΡ
ΑΒΡΑCΑΔΑΒ
ΑΒΡΑCΑΔΑ
ΑΒΡΑCΑΔ
ΑΒΡΑCΑ
ΑΒΡΑC
ΑΒΡΑ
ΑΒΡ
ΑΒ
Α

An

An ne ideo Samonicum Baſilidianum reputabimus ? Minime rerum ; nam ſive ipſe ſub Caracalla vixerit , et caeſus ſit ; ſive ſub Alexandro Severo ; Idolorum tamen cultorem fuiſſe prodit eius invocatio , qua librum ſuum ita exorditur :

Phoebe , ſalutiferum , quod pangimus , adſere carmen ,
Inventumque tuum promto comitare favore :
Tuque potens artis reduces , qui tradere vitas ,
Noſti , et in Caelum Manes revocare ſepultos :
Qui colis Aegeas , qui Pergama , quique Epidaurum ,
Qui quondam , placida tectus ſub pelle draconis ,
Tarpeias arces , atque incluta templa petiſti ,
Depellens tetros praeſenti numine morbos ;
Huc ades , et quicquid cupido mihi ſaepe rogatus
Firmaſti , cunctum teneris expone papyris .

Quid vero myſterii contineat haec Sereni cavillatio , niſi meram impoſturam , minime adſequor ; nam ex hiſce notis ſimul ſupputatis eruitur numerus DIII. qui nihili eſt. Veroſimile tamen eſt harum nugarum Artifices, quamquam ab omni prorſus Haereticorum commercio alieniſſimos, vocabula iſta ſemel exaudita , nec tamen intellecta , quod aliquid myſterii praeſeferrent , lubenter excepiſſe , atque hiſce ſcalpturis inſeruiſſe .

XII. Nec minimi ponderis habenda eſt ipſa paene immenſa eorumdem lapillorum copia ubique terrarum diſperſa ; quae omnia paene Eruditorum Muſea adeo infecit, ut paene tertiam partem inter veteres Gemmas occupet . At tantus , et tam grandis, et tam operoſus labor ſuperat certe induſtriam paucorum Haereticorum , quorum error deformitate magis , quam Sectatorum numero famoſus fuit.

In-

Inviſi Chriſtianis , contempti a Gentilibus , omnibus exoſi ; nec tamdiu duravere , quo tantam amuletorum copiam exarare , atque effundere in vulgus potuerint , et totum inde terrarum orbem inficere . Quanto autem odio ab Ethnicis vexati ſint , explicat praelaudatus Epiphanius Haereſi XXVII. ubi de Gnoſticis loquitur : *Atque ea demum cauſa eſt , cur plerique Gentiles ubicumque iſtius Sectae homines deprehenderint , nullam nobiſcum velint neque dati acceptique , neque conſilii , neque audiendi divini verbi ſocietatem coniungere , ac ne aures quidem praebere ſuſtineant ; uſque adeo nefariis illorum flagitiis conſternati , et deterriti ſunt* . Quum ergo earumdem Haereſum Sectatores adeo omnibus inviſi eſſent, impoſſibile erat, ut tantam amuletorum copiam multiplicare poſſent ; illamque adeo avide Romam excepere , ut paene tota hac lue inficeretur . Ipſa quoque tam effraenis libertas omnium paene Numinum corrumpendorum late comprobat , non ab una eademque Schola proceſſiſſe, ſed ab innumeris paene Artificibus , quibus nulla conſtans erat regula , niſi quam repentina inventio ſuggeſſiſſet . Vrgere quoque videtur inexplicabilis labor in quibuſdam ex hiſce Gemmis exſculpendis adhibitus ; in his praeſertim in quibus hominum membra minutiſſimis litteris ſculpta ſunt , iiſque diligentiſſime , et cum ſuis apicibus delineatis, qualis eſt noſter amethyſtus , et ſarda , quas ex Muſeo noſtro , et Iani Planci inter GEMMAS ASTRIFERAS memoratis Tabulis inſeruimus . At hic labor , qui ingenioſiſſimos Scalptores fatigaſſet, tanti non erat , cui Haereticorum induſtria reſponderet : quae omnia apud me tanti ſunt , ut vix credam in tota hac claſſe Gemmarum aliquam reperiri , quae iure Baſilidianis tribuatur . Quamquam credibile ſit eorum aliquas ab Ethnicis Artificibus in-

inſpectas fuiſſe, indeque, quod magis aſtruſum videretur, in ſuas fuiſſe tranſlatum. Quae vero diximus de monſtroſa corruptione nominis ABRACAX, ex cuius imperita pronunciatione fraus Artificum deprehenditur, alteri quoque nomini ΙΑΩ opportune aptari poſſunt: quod in hac ſubiecta Inſcriptionum ſerie miſerum in modum ſaepe corrumpitur; ut manifeſtum fiat Sculptores, qui illo uſi ſunt, eius ſignificationem ignoraſſe.

XIII. Hucuſque expoſuimus quid non credamus. Reſtat modo ut ſententiam noſtram, quam de hiſce amuletis concepimus, in medium proferamus. Et quidem pro certo conſtat, maximum nebulonum numerum fuiſſe olim, qui haec periapta, ſive amuleta conficerent ad mala omnia averruncanda; bona vero omnia, ut ſibi ſuadebant, adſequenda, Aſtrologos, Divinos, Hariolos, Maleficos, Circulatores, Praeſtigiatores; in primis vero abortivae Medicinae profeſſores, qui quod virtute non poſſent, impoſturis adfectabant: quos ita taxat Hippocrates in Libro de Morbo ſacro Cap. II. *Ceterum, qui primi hunc morbum ſacrum eſſe praenunciaverunt, tales homines mihi fuiſſe videntur, quales etiam nunc ſunt Magi, et Expiatores, et Circulatores, et quidam arrogantes, qui ſupra alios pietatem, et ſcientiam ſimulant*. Hos damnat Vlpianus in Lege 1. ff. de extraord. cognit. *Medicos quis accipiet?* —— *Non tamen ſi incantavit, ſi imprecatus eſt, ſi, ut vulgari verbo impoſtorum utar, exorcizavit: non ſunt iſta Medicinae genera; tametſi ſint, qui hos ſibi profuiſſe cum praedicatione adfirment*. Frequentior vero ſpecies eorumdem maleficiorum in amuletis collo ſuſpenſis deferendis conſiſtebat, ut conligitur non modo ex Q. Sereno loco iam citato; ſed et ex Aetio Lib. VIII. Cap. 5. Tralliano, et Galeno inferius referendo. Quapropter

pter

pter legimus apud Plutarchum in Vita Periclis, ipſum quoque has phylacterias admiſiſſe; nam refert: *Periclem, quum langueret ex morbo, amico cuidam, qui eum viſendi gratia adierat, incantationes quaſdam pendentes e collo, a mulieribus adligatas, oſtendiſſe.* Invaluit maxime illius uſus apud Romanos, adeo ut idem Trallianus celebrem fuiſſe adſerat: *Ligacula igitur Phyſica, et characteres, quorum celebris uſus eſt, memorare conſentaneum videtur, ea potiſſime, quae partim a priſcis Medicis, partim a nobis quoque cognita ſunt.* Plinius vero Lib. XXXVII. Cap. 9. ait totum fere Orientem amuleti loco geſtaſſe quamdam Iaſpidis ſpeciem, quam praecipue concionantibus utilem eſſe ferebat. Enumerat etiam unam inter amethyſtos, quae praeter ceteras virtutes id mirabile haberet, quod ſi Solis, ac Lunae nomen in ea ſcriberetur, ſuſpenſa e collo reſiſteret veneficiis, averteret grandinem, locuſtas profligaret, et maxime prodeſſet Regem adituris; quod etiam in Prolegomenis ad GEMMAS ASTRIFERAS ſuperius editis iam adnotavimus. Smaragdum quoque tradit tanti fieri ſolere, ut Aquilae, aut Scarabaei ſigno impreſſus, non minora patraret. Sequenti quoque capitulo, qui totus circa lapidum virtutes verſatur, Achatis genus quoddam enumerat, quod araneorum, et ſcorpionum morſibus prodeſſet. Conſtat praeterea Galeni auctoritate in Libro de ſimpl. Medicam. cuius verba ſuperius adduximus, ex antiqui Aegyptii Regis inſtitutione iamdiu inrepſiſſe, Iaſpidem e collo pendentem deferre, cui radiatus Draco inſculptus erat. Horum vero periammatum uſus adeo inoleverat, tantamque impietatis ſpeciem redolere coeperat, etiam ſub nequiſſimis Imperatoribus, ut contra eos, qui illa adhiberent, animadverſum ſit: ſic enim legimus apud

Spartianum in Caracalla : *Damnati ſunt , et qui remedia quartanis , tertianiſque collo adnexa geſtarent* . Nec minore averſione veteres Eccleſiae Patres ſuperſtitioſum hunc uſum inſectati ſunt , quum ſaepe in ſacris Conciliis damnari contigerit, ut nuper animadvertit ſuaviſſimus Amicus noſter, et de erudita Antiquitate meritiſſimus, Paullus Paciaudius in obſervationibus ſuper praeſtigioſa Alexandri Numiſmata Artic. II. Ex quibus adparet lapillorum ſuperſtitioſorum uſum antiquiorem eſſe, ac magis vulgarem, quam qui a Gnoſticis , aut Baſilidianis profectus eſt ; quum nulla fere hominum cupiditas foret, quae huiuſmodi amuletorum geſtatione ſeſe voti compotem fieri non ſperaret, cuius praeſertim potentiores ſunt, honorum, divitiarum, ac ſanitatis cupidi . Quod vero huiuſmodi praeſtigiarum , atque ligaturarum numerum in immenſum prope auxit , atque in illis quaedam Chriſtianae Religionis veſtigia intruſit, profecto fuit Ethnicorum calumnia , qui Chriſtianos ſaepe ſaepius in tormentis nullo doloris ſenſu videbant cruciari . Ignis ſaepe illis innoxius erat ; ferae manſueſcebant , in fluctibus ſervabantur , et ſaepe ad necem caeſi , iterum inlaeſi proſilibant . Hoc vero Idolorum cultores Magiae palam referebant . Facile ergo fuit , quod ex Chriſtiana profeſſione hanc virtutem ſuperandae mortis adfectaverint, et Fide reiecta Magiam tantummodo comprobaverint ; hinc ampliſſimum aditum patuiſſe Sicophantis prophylacticos hoſce lapillos venditandi , tanquam ex iis eſſent , quorum ope Chriſtiani tot tormenta perpetrarent. Vt vero facilius imponerent , operae pretium eſſe duxerunt , ſi a divinis Scripturis ſolemnia quaedam Fidelibus nomina traſcriberent , ſuiſque cavillationibus aptarent.

XIV.

XIV. Ceterum quod adtinet ad inſcriptionum ſenſum, paucula placuit delibare potius, quam adtrectare; quum veterum Scriptorum teſtimonio moneamur, voces illas imperceptibiles, atque inextricabiles eſſe; immo monſtra, atque ingenii tormenta. At nihilominus coniecturam Tibi forte non iniucundam, PRINCEPS EMINENTISSIME, circa unam ex hiſce Inſcriptionibus libenter proferam, quae aliquid luminis, multis aliis impertietur. Adeas igitur Inſcriptionem, quam infra num. LXXXII. exhibuimus, in qua poſt precatiunculam quamdam ad ſanitatem pertinentem, deprehenduntur triginta ſex nomina in tribus columnis diſpoſita, quae plerumque a nomine IAO vel inverſo, vel perturbato litterarum ordine, vel paululum corrupto, ut facile primo obtutu obſervabis, efformata ſunt. Hic vero praeciſus numerus, et terna ordinum diſtributio mihi ſuſpicionem ingeſſit contineri heic nomina Decanorum, qui totidem numero ſunt, prout Magis videbatur. Nam terni illorum ſingulis ſignis adſcripti erant, et decem gradus occupabant, unde nomen ſortiti ſunt. Horum vim maxime extollit Firmicus Aſtronom. Lib. IV. *Singula igitur Signa ternos habere Decanos diximus: ſunt autem Decani magni numinis, ac poteſtatis: per ipſoſque proſpera omnia, et infortunia decernuntur. Sic et Necepſos Aegypti iuſtiſſimus Imperator, optimus quoque Aſtronomus, per ipſos Decanos omnia vitia, valetudineſque conlegit*. In ſubiecta vero Tabula eorum recenſet nomina, quae et Aegyptiaca eſſe profitetur, quae heic ſubdere non gravabor, ut utriuſque nomenclaturae adpareat differentia. Sunt autem quae ſequuntur:

Arietis	ASICCAN	SENACHER	ASENTACER
Tauri	ASICAT	VIROASO	AHARPH
Geminorum	THESOGAR	VERASVA	THEPISATOSOA
Cancri	SOTHIS	SYTH	THVIMIS
Leonis	APHRVIMIS	SITHACER	PHVONISIE
Virginis	THVMIS	THOPITVS	APHVT
Librae	SERVCVTH	ATHERECHINIS	ATHEPIEN
Scorpii	SENTACER	TEPISSEVTH	SENCINER
Sagittarii	EREGBVO	SAGEN	CHENEN
Capricorni	THEMEDO	EPIMA	HOMOTH
Aquarii	OROASOER	ASTIRO	TERISATRAS
Piſcium	ARCHATAPIAS	THOPIBVI	ATEMBVI

At in neutra Tabula occurrit nobis ille ΧΝΟΥΒΙΣ, ſive ΧΟΛΚΝΟΥΒΙΣ, quos Chifletius veterum Aſtronomorum auctoritate fretus, duos eſſe ait ex eiſdem Decanis, et quos ſub ſpecie radiati Draconis in Gemmis recognoſcit. At e contra ſaepiſſime inſcriptos in Gemmis invenio Decanos ipſos ſub iiſdem nominibus, prout in ipſa Inſcriptione LXXXII. proferuntur, et quos ex Indiculo noſtro facile deprehendes: quae obſervatio maximi momenti eſt, ut intelligamus in hiſce Notis magicis nomina potius, quam verba contineri; eoſdemque Decanos non una adpellatione, ſed multiplici pro vario ſcholae lubito nuncupatos.

Vt vero, quae praemiſimus manifeſtiora ſint, Tibique in primis, ac ceteris Doctis lemmata ipſa facilius pateſcant, quo commodius circa illa, ſi voluntas ſit, ſpeculari quiſque poſſit; placuit ea in unum congerere, et ordinare, atque oculis ſubiicere. Excipe interim, PRINCEPS LITTERATORVM MAXIME, hanc de Gemmis captu difficillimis

mis ſpeculationem meam tuo celeberrimo atque immortali Nomini inſcriptam ; et diu vale , qui vivorum felicitati, defunctorum gloriae , omnium bono natus , totius orbis iudicio praedicaris.

MONITVM
DE NOTIS ET LITTERIS MAGICIS

ANTEQVAM ad recenſionem Magicarum Inſcriptionum , quae in Gemmis ubique obviis occurrunt , gradum faciamus , paucula nobis circa characterum formam, quibus illae conſtant , praenotanda ſunt.

I. In primis vero illud mihi conſtituo , Magos , ceteroſque amuletorum Artifices , linguam quamdam arti ſuae familiarem adfectaſſe magis , quam habuiſſe. Omnia enim eiuſdem ſcientiae monumenta ſimul conlata nihil fere reddunt , niſi voces effatu valde difficiles , et fere ſemper inconſtantes ; ut vix pauculas conformes obſervare detur : quo quidem argumento coniicimus linguam illam , nec certis formis , nec regulis conſtitiſſe ; quod etiam ſaepe a nobis demonſtratum eſt. Tota vis aenigmatici idiomatis conſtabat in quorumdam nominum arbitrariorum cumulo , quae partim e Graeca , partim e Syriaca , Habraicaque lingua , forte ac etiam ex Aegyptiaca detorta , et corrupta erant : quae iterum , iterumque ab ignaris Artificibus, dum

ea imitarentur, pervertebantur; quod praecipue obſervatur in Hebraicis nominibus foede ſemper perturbatis.

II. Vt vero inconſtans lingua, ita et characteres; ex quo fit, ut novae ſemper notarum formae occurrant nullo idoneo auctore proditae, nulloque ſtudio, ac ingenio explicandae. Quae tamen frequentiores ſunt in duas claſſes redigerem. Priori adtribuerem figuras quaſdam, ſeu ſigna, quae nullam vim verborum exprimendorum ſe habere oſtendunt; ſed ideas quaſdam exprimebant, ut ſunt rhombi, cubi, lineolae, ac ſtellulae diverſimode conmiſſae, quae plerumque apicibus capitatis conſtant. Hae nullam cum litteris grammaticis ſimilitudinem habent, vel ſi habeant, nullum ſonum reddunt. Harum vero ſignificationem penitus deſperatam habemus, nec ulla ope indagari poſſe adſeveramus.

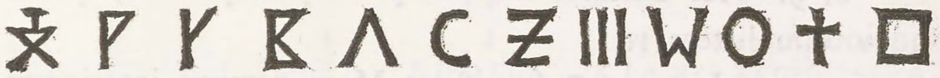
III. Supereſt aliud genus litterarum, quod ex Graecis, Cophtis, et Latinis litteris tumultuarie adhibitis conſtat: quae litterae aliquem verborum ſonum barbarum licet, atque aſperum, quandoque reddunt, et in dictiones coaleſcunt; quamquam defectus interpunctionis verba ipſa, niſi alioqui nota ſint, praeſcribere non ſinat, ut manifeſte oſtendit inſcriptio Gemmae Muſei Capelli num. 194.

IAωC
ABAωΘA
ABRACAZ

quae vocum monſtra commode reformabis, ſi ita notas diſponas:

IAω
CABAωΘ
ABRACAZ

IV. Sunt praeterea notae quaedam vel obſcurae , vel ambiguae ſignificationis , quarum valor quodammodo deprehenditur in vocibus quibuſdam , quae alioquin cognitae ſunt , quas heic depromere iuvat , earumque vim teſtimoniis comprobare .

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

1. Prima nota valet ΠΡΟ, ut ex duplici Gemma Muſei Cappelli num. 16. et 55. in quibus poſt eandem notam ſubſequitur vox CEYC, et CEYCON, hoc eſt ΠΡΟΣΕΥΧΟΝ, *à* ΠΡΟΣΕΥΧΟΜΑΙ , *precor*.

2. Quandoque importat Graecorum P , ut in Gemma 21. ΒΑΡΡΑΒΑω , et in 88. ΕΥΗΜΕΡΟΥ ; ſaepe etiam aequivalent Latinorum P.

3. Aequivalet P , ut in Gemma 101. eiuſdem Muſei in ΑΒΡωΘΛΕ.

4. Quandoque eſt loco B , ut in ΒΑΡΡΑΒΑω in Gemma 21. ΑΒΡΑCΑΖ in 22. et 97. et in XNOVBIS in 207. ſaepe aequivalet K , ut in ΑΡΚΑΟ in Gemma 101.

5. Id elementum plerumque tantumdem importat in Magicis ſcalpturis , ac apud Graecos ; ſed aliquando notatur pro A, ut in ΙΟVΛΙΑΝΟΣ in Gemma 23. in ΑΔωΝΑΙ in 47. in ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ in 175.

6. Litteram C pro Σ uſurpabant Copti, a quibus Artifices Graeci inferioris aevi compendii gratia hanc litterae formam hauſerunt , et Magi imitati ſunt : nihilominus quandoque eſt pro Latinorum C , ut in ΠΡΟΣΕΥCΟΝ num. 16. et 55. ſaepe uſurpatur pro Ξ, ut paſſim in voce ΑΒΡΑΞΑΣ .

7. No-

7. Nota, quam hoc numero diſtinximus, aliquando valet Σ, ut in Gemma 19. ΜΙΘΡΑΣ, ſaepe importat Ξ, ut in Gemma 26. eſt CΑΛΑΑΜΑΖΑ; in altera 208. legitur CΑΛΛΑΜΑΞΑ: ſaepiſſime, ut in voce ΑΒΡΑΞΑΣ eſt loco Σ; nam in ſcalpturis paſſim eſt ΑΒΡΑCΑΖ.

8. 9. Tres unitates ſtant ſaepe ſaepius pro ω, quemadmodum littera W.

10. 12. Litterae Θ ſaepiſſime Magi demunt interiorem lineolam, ut in Gemma 48. in voce ΑΘΑΝΑ idem de nota 12.

11. Crucem pro decuſſi, ſeu littera X uſurpabant, ut in Gemma ſub num. 182. toties laudati Muſei Cappelli in voce ΧΝΟΥΒΙΣ. Haec de Notis et litteris Magicis ſufficiant.

Inſcal. Magneti olim in Muſeo Andreinio nunc in Mediceo Caeſ.reo Florentino.

SYCOPHANTIA MAGICA

VSITATIS CHARACTERIBVS PRODITA ATQVE ALIQVA EX PARTE EXPLANATA

I.

In Heliotropio Muſei Paſſer. in quo Miles capite gallinaceo, et pedibus ſerpentinis inſtructus, inſcalptus eſt.

1 2 3
IωEP . BHBIω . AIΔE .
4 5
ΠABVKTω . ΠHKωN . IAT . E

1 Forte nomen Dei.
2 a Βιω, *vivo*.
3 Αιδης, *Orcus*.
4 Πεκος, *corium*.
5 Ιατρος, *medicus*.

In averſa parte

6 7 8
AIAω . IAω . IAHω
HHE . ΛΛΠ . V . R.

6. 7. 8. Dei nomina, ſive adtributa.

2.

Sarda Muſ. Iani Planci, in qua Horus totus litteris ſignatus.

In capite	1 ΑΥΛΛ	1 Nomina poteſtatum membris ſingulis adſignata; ſed hae rurſus in aliis ſimilibus diverſae ſunt.
In pectore	IFDN 2 IΛH IΛΥ	2 Forte *ilia* imi ventris pars.
In ventre	ANNVI ΥΑλλλΙλ 3 ΓΙΧΙλΙ	3 a Πηγος, *pinguis*.
In coxis	HI XV	
In brach. dext.	AIITVIDLΥINI	
In ſiniſtro	VPϤIVINTIA	
In ſerpente	4 EAITI IVXII	4 Aliarum Gemmarum Serpentes aliter inſcripti ſunt.

3.

Imago hominis tota inſcripta apud Baron. Ann. 125.

Nomina itidem poteſtatum, quae ſingulis membris adſignantur.

In thorace, et ventre

ΛΑΟVΕΙ
ΛΕΝΟVΙ
ΕVΟVΙΑ
ωΟVΙΑΕΙ
ΟVΙΑΕΜ
VΙΑΕVΟ
ΗΛΕΝΟV
ΑΕVωΟV
ΙΕωΟV
ΙΑΕVΙ
ΙΛΕΜΟV

In coxis ΝΟΙ ΟΙΝΕ
ΥΟΑ ΛVΜ
ΕΑV ΝΙΕ

Sub pedibus [1] ΑΒΛΑ . [2] ΝΑΘΑΝΑΕΛ

In brachiis ΑΙΗ ΙΑΕ
VΟV ΘΝΟ
ΑΙ ΝΙΕ

In baculo
[3] ΦΡΗΟ . [4] ΑΡΑΞΑ . ΓΑΜΟVΛΑΧ
ΑΒΡΑCΑΞ [5] ΘϒΟ

1 Αβλιτος, *invulneratus*.
2 Hebr. *Donum Dei*.
3 *Emitto*.
4 *Frango*.
5 ΘϒΟ, *Sacrifico Deo Abracax*.

4.

Sarda, in qua Aquila. Ex Ectyp. Muſei Paſſer.

ΛΕVΚΑΔ ΒΑΛCΟ

5.

5.

Ex Scarabeo ex iiſd. Ectyp.	[1] IAIω . AHEωA . ωETI	1 Qui in 3. AEωOV.

6.

Sarda, in qua ſerpens radiatus ex Ectyp. Muſ. Paſſer.	EΣIE . MAΛI . [1] APAXNOVP [2] XONA . CCV . IAω.	1 Αρασσω, *abſcindò*. 2 Forte XNOVBIS unus ex XXXVI. Decanis.

7.

Sarda ſine imagine ex Ectyp. Muſ. Paſſer.	[1] ΘIOIO . [2] VPO	1 a ΘΥΩ, *ſacrifico*. 2 ΟΥΡΑ, *extremitas*. ΟΥΡΑΝΟΣ, *Caelum*.

8.

Sarda ſine ulla imagine ex Ectyp. Muſei Paſſer.	I A ω	

9.

In alia ſimili, ibid.	VI IANIENIOV [1] PONIOΦE	1 Νεοφυτος, *nuper conſitus. Initiatus*.

10.

In alia ſimili, ibid.	[1] IAω . IENω . HIAENI EYHYIω	1 IA. *vis*. IAINΩ, *calefacio*.

11.

In alia ſimili	[1] ΣE . MEΣE . IAAI . ABPACAΞ	1 Μεσιτης, *mediator*, nomen Mithrae.

12.

In alia ſimili	ΑΒΛΑΝ ΑΘΑΝΑΛΒΑ	In 2. abla natanael.

13.

Vir alatus cum duabus haſtis.	ΣΕΣΕΝΙΕΜ ΙΒΥΙΛΙΛΙΥ.	

14.

Harpocrates ap. Cuperum.	ΑΒΡΑCΑΖ ΣΙΓΙΡΙΜ[1]	1 ΣΙΓΥΝΕΣ, *iaculum*. Abracax *iaculo defende*.

15.

Typus, qui in I. ap. Baron. ann. 125.	ΑΒΡΑCΑΞ ΙΑΩ	

16.

Anubis, et Oſiris. Fabrett. Inſcript. ant. pag. 531.	ΙΑΛΨΑ ΝΑΨΜ.	

17.

Typus, qui in I. apud eumdem loc. cit.	ΣΕΜΕ[1] ΣΕΙΟΑΜΨ[2] ΙΑΩ	1 ΣΗΜΑ, *nota*, *ſigillum*. 2 ΣΕΙΟΣ Laconice *Divinus*. Nota Sigillum divini Iao.

18.

Caput bovis, ibid.	ΒΑΡΟΣΣ[1]. ΥΩΟΑΑΒ[4]. ΑΝΑΧΟΧ[3] ΛΕΙΝΝC. ΦΥΡΑ[2]	1 ΒΑΡΟΣ, *moleſtia*, 2 ΦΕΡΩ, *porto*, *tollo*. 3 ΑΝΑΞ, *Rex*. 4 Nomen Iao detortum. *Moleſtiam Iao Rex tollat*.

19.

Gemma ſine imagine apud eumd.	ΙΑΗΙΕ [1] ΑΙΝΩ	1 ΑΙΝΟΣ, *terribilis*. Iao terribilis.

20.

Pan, ibidem.	[1] ΑΜΟΡΟ	1 In mea legitur ΑΜΑΡΟΜΑ. Forte ob Αμον, et Εραν aliquid amabile.

21.

Hercules Leonicida, ibidem.	[1] CΑΛΑ [2] ΛΙΟV ΡΙΟΙΘΗΩΡ	1. ΚΑΛΑ *opportune*. Forte SALA ab Hebraico SCIALA, *ſalvum eſſe*. 2 ΛΥΩ, *ſolvo*.

22.

Mercurius Serpentipes, ibidem.	[1] ΑΕΝΙΟΥΣ [2] ΕVΛΑΜΩ [3] ΕΙΜΟ [4] ΠΟΝΑΝ [5] ΤΙΟΑΑΤΑΝΑΕΙ [6] ΚΟΜΕΡΟ	1 Alibi AEHIOVS: nexus inanis quinque vocalium, vel imitatio inepta. NominisTetragrāmaton *Ieovah*. 2 Ευλαυω, *bene fruor*. 3 Ειμι, *ſum*. 4 Πονειν, *laboro*. 5 Deus immortalis. 6 Κομεω, *curam gero*. Bene fruar: laborum meorum Deus immortalis curam gerat.

23.

Diana Lucifera, ibid.	ΑΗΩΗ ΩΑΩΑ. Η	Nomina a Ieovah deformata.

24.

Dianæ triformis, ibidem.	ΟΑΚΑΩ[1] ΡΑΣΑΣ[2]	1 ΑΧΟΣ, *dolor.* 2 ΡΑΣΣΩ, *deiicio.* Dolorem pellens.

25.

Serpens radiatus, ibidem.	ΧΝΟΥΒΙC	

26.

Typus, qui in I. ibidem.	ΟΝΕΝ[1] ΠΥΝΟΝΙΑ ΙΦΙΝΕΨΑΕ ΙΨΙΙΛΙΛΙΙΕΥ[2] . ΙΑω . ΑΔΟΝΑΙ ΕΛΟΑΙ ΑΒΡΑCΑΞ	1 Ονημι, *iuvo.* 2 Quatuor Dei nomina.

27.

In eiuſdem averſa parte.	ΙΑΙ ΓΝΕΧΙωΝ[1] ΝΙΛΙΙΜ ΣΕΣΕWΙΕΜΑΤΑ[2] ΑΒΡΑCΑΡΕΙ[3]	1 a Γεινομαι, *genero.* Iao, *generator.* 2 a Νεμω, *tribuo.* 3 Nomen *Abracax* ab imperito Artifice compoſitum.

28.

Ex Gemma CLXXXIX. *inter Aſtriferas, Typus qui in I.*	WΑΙ	Forte ΙΑω inverſo ordine ſcriptus, ſeu perperam exceptus.

29.

Ibidem Tab. CXC.	ΙΑΟ ΜΕΣ[1] ΧΑΝΛλW	1 Μεσιτης, epitheton Mithrae.

30.

30.

Ibidem Tab. CXCIV.	1 IAH 2 KAKω	1 *Deus.* 2 *Malum avertat.*

31.

Ibidem Tab. CXCIII. Typus qui in I.	1 λEONTA IAW I⌗A	1 Nomen Decani alicuius, vel epitheton Dei Iao, qui quandoque Λεοντομορφος eſt.

32.

Mercurius undique inſcriptus, ibidem Tab. CXCVII. ex meo Muſeo.	*In pectore* IAω AΣA *In ventre* IΣA IIAω *In dext. crure* AΔΣEME *In ſiniſtro* XAEAΔΛ *In ſerpente* ACHIVω	Voces nihili.

33.

In eiuſdem Gemmae averſa parte.	1 AMAPωMA	1 In 20. eſt AMOIPO.

34.

In Iaſpide Muſei mei, in cuius averſa parte Gorgonis caput inter Aſtriferas Tab. CX IX.	ΓOPΓO NAXIΛΛ EVΣOλλIOI OVTAVP OVIOVAI ΣBANA AΛIω ωΣINALTIω METIΣ TEVEΣHω CANXNOVBI.	

35.

Sarda, in qua Bacchus, in Muſ. Iani Planci.	IΘIΔA ΘIΘIINEH ΦIATωλV HEIω	

36.

36.

Typus, qui in I. In Muſeo Iani Planci.	*In clypeo*	Ι Α Ω[1]	1 Ex nomine Dei Tetragrammato.
	Sub pedibus	Α Ε Ι Α	

37.

Serpens radiatus, ibidem.	ΧΝΟΥΒΙ	Nomen Decani.

38.

Typus, qui in I. In Muſ. Iani Planci.	*In clypeo*	Ι Δ Ι[1] Λ Ι	Ἰδης, *ſapiens.*
	Sub pedibus	Ι Η Α Ω	

39.

Serpens humanis pedibus incedens, ibidem.	*Supra caput*	Α Υ Σ
	Sub pedibus	Ρ Ι Μ Φ Ε
	E latere dext.	Λ Ε Ρ Θ Μ Ι Ν
	E ſiniſtro	Β Σ Ι Δ Α Ο Ε Υ Θ Ι

40.

Bruchus, ibidem.	ΒΑΛΒΟΥ[1] ΒΛΒΑ[2] ΟΡΩΡΙ[3] ΟΥΘ *In gyro* ΑΣΩ. ΙΟΥΩ[4].	1 a Βαλλω, *iaculo.* 2 Vox inarticulata a Βαζω. 3 Ορω, *excito.* 4 Forte *Iao.*

41.

Lacerta, ibidem.	ΚΑΝΘΟ[1] ΥΚΑΛΗ ΘΥΡΟΜΒΗΣ[2]	1 Καντων. *Parvus Scarabaeus, Magis ſacer.* Καλος, *pulcher, bonus.* 2 Θηροβολειν, *beſtias ferire*, a Θηριων, *beſtia.* Bonus Scarabaeus, ſeu Lacerta malas beſtias depellat.

42.

In Onyche, ibidem.	1 2 CAΛAMAZA CAMEAZA	1 Καλαμαϲθαι, *metere, colligere ſpicas.* 2 Καμαρειω, *cumulo.* Forte *Salamaza* ab Hebr. Sciala, *ſalvum eſſe.* Sameaza a Sciamaim Caeli: *ſalus Caeli.*

43.

Sarda, in qua Mulier nuda, ex Ectyp. Muſei Paſser.	1 2 ΔIΔ ΓAΛIMOPΨΣN.	1 Διδωμι, *dono*, vel *datrix.* 2 Καλλιμορφης, *pulchrae formae.*

44.

Typus, qui in I. apud Chiflet. pag. 16.	1 ABAPAZ IAO	1 *Abracax* Scalptori ignoratus.

45.

Sol, et Luna ibid. in Tab. I. Gem. 1.	ΛEHIOYω ωYOIHEΛ	Iocus eiuſdem vocis inverſo ordine tranſcriptae.

46.

Amor alatus equo inſidens, ibi. Gem. 2.	IAω	

47.

Miles, qui ſupra num. 1. ibidem Gem. 7.	PAIN XIOIO IOX. IAω	Ioci Magorum.

48.

Idem typus, qui in I. ibidem.	ΜΑΓΜVΜ. VΧΛVΜ ϹΟΙ	Neque haec priore melior.

49.

Idem typus.	ΙΑΙΑ [1]	1 *Iaus* perperam pronunciatus.

50.

Idem typus ibidem num. 12.	Γ. ΙΙ. ΙΛΑ ΓΛΙΧΙΛΚΓΧΙ [1]	1 Γλυκυς, *dulcis*: cetera nihili ſunt.

51.

Idem typus ibidem num. 14.	ΤΑΛΑ [1] ΑΡΑΙΩ [2] ΩΑΡΑΟΡΟ [3] ΝΤΟΚΟ [4] Ν ΒΑΙ	1 *Magnum*. 2 Αραιω, *laſſo*, *reſolvo*. 3 Αραυμαι, *vota fundo*. 4 Τοκευς, *Parens*. Pro magna ſolutione, ſeu expiatione vota fundo Patri Iao.

52.

Idem typus, idem Gem. 13.	ΔΚΡ ΔΣΑΖ ΔΧΒΖΞ ΗΩΔ ΛΖΩ VΑΙVΕ ΤΙΣ ΠΙΟVΕΩΗ ΗΕΕΙΚΟ VΝΙΕΙ ΠΚV ΕVΜΛΗΙΗ ΜΙ ΟΣΜ	Ineptiae circulatorum.

53.

Idem typus Gem. 15.	ΜΙΧΑΗΛ ΓΑΒΡΙΗΛ ΟΥΡΙΗΛ ΡΑΦΑΗΛ 1 2 ΑΝΑΝΑΗΛ ΠΡΟCΟΡΑΙΗΛ 3 ΤΑΒCΟΗ	1 2 Nomina Angelorum a nebulonibus conficta. 3 Forte Ταβσοηλ, nomen alterius Angeli ex eodem Choro.

54.

Idem typus Gem. 16.	1 ΙΟΥΙΟΥ ɭΙΙΟVΝV VOOV ΩΩΝΙΟΥ ΙΑΩΛΗΗ	1 *Iao Iao*.

55.

Phaenix radiata, *ibid.* 17.	Η Μ Λ Ο	

56.

Corvus, *ibid.* 19.	1 ΙΑΩ ΑΒΡΑCΑΞ DOΩΝΑΙ	1 *Adonai* imperite expreſſum.

57.

Vir alatus inter geminas haſtas, *ibid.* 24.	ΜΙΧΑΗΛ ΓΑΒΡΙΗΛ 1 ΚΟVΣΤΙΗΛ ΡΑΦΑΕΛ	1 En alterum Angeli monſtrum veris intermixtum.

58.

Idem typus intra ſerpentem, *qui caudam adrodit*. *Gem.* 26.	Μ. Ν. Η. C. Τ. Η. Α. ΙΑΩ	Siglae pro nominibus poſitae.

59.

Leo , ibid. 28.	ΙΑω ΑΒΡΑCΑΖ [1]ΗΗΙ	1 Varia *Iai* inflexio.

60.

Typus , qui in I. ibid. num. 30.	[1]ΙΑΒΑ ΕΔΔ . Ε . ΙΑω	1. *Iaba , Ino , Iao .*

61.

Leo , ibid. 32.	Μ Α V Ι	

62.

Leo , ibid. 31.	Σ Α Μ Α	Σαμαινω / Σφραγιζω } *Sigillo .*

63.

Leo rectus cum tridente , et ſitula , ibid. 33.	[1]ΘΟΥΘ . ΣΟΜΒΟΥΡ . [2]ΦΡΙΜΝΥ Ε [3]ΜΕΣΙΕ [4]ΜΕΘΙ	1 Nomen Mercurii apud Aegyptios: ex Cicer. de Nat. Deor. Lib. 3. 2 Φρην , *mens , ſapientia .* 3 4 Μητις, *prudentia .*

64.

Vis capite leonino , ſerpentinis pedibus , ibid. 34.	ΓΙΓΑΝΤΟΡΗΚΤΑ	Gigantum fractor .

65.

Harpocrates in flore , ibid. 35.	ΣΟΥ ΜΑΡ . [1]ΤΑΑΒΛΑΝΑΘΑΝΑ ΛΒΑΑ [2]ΚΡΑΜΜΑ ΧΑΜΑΡΙ	1 *Immortalitas .* 2 Κραμα , *temperamentum .*

66.

66.

Ibid. in gyro	ΟΕΥΕω ΒΕΕ ΣΑΚΑω ΘΜ ΑΑΔω ΣΠΟΣΙΕΣ ΑΣΑΕΗΙ	

67.

Harpocrates, *ibid.* 38.	ΣΕΜΕΣ[1]ΕΙΛΑΜΙ	1 *Meſes*, forte qui ſupra *Meſie*, et *Meſithes*, Mithra.

68.

Idem typus 39.	ΣΑΒΑΕ[1] ΙΑω	1 Qui Latinis *Sabus*, Hebraeis *Sabaoth*.

69.

Idem typus, *ibid.* 40.	ΑΡΧΕΟ[1] ΙΑω ΜΕΡΜΕΝΝω[2] *In averſa parte* ABRACAZ ΣΙΣΙRIM	1 Αρχαιος, *primitivus*, *antiquus*. Αρχος, *princeps*. 2 Ab Ερμηνευς, *interpres*.

70.

Vas, *ibid.* 43.	ΙΑω ΣΑΒΡΑω[1]	1 Σαββαοθ.

71.

Anubis, *et Vir armatus*, *ibid.* 36.	ΙΑω ΦΟΡΕΝ[1] ΦΕΡω	1 *Prudentiam do*, a Φρονησις, et Φερω.

72.

Cynocephalus ticepes, *ibid.* 49.	Ι Α ω	

73.

	73.	
Cynocephalus, *ibid.* 50.	IAΩ	
	74.	
Harpocrates, *ibid.* 56.	ABAΩ[1] IAΩΣ	1 ΣABAOΘ, ut in 70.
	75.	
Dea Triformis, *ibid.* 57.	AMOIPI[1] MOIPPI OMIPIOMA[2]	1 Vide in 20. 2 Μυριονομα, cognomen Dianae, hoc eſt infinitorum nominum.
	76.	
Typus, *qui in I. ibid.* 61.	OΦEON	Ab Oφις, *Serpens*.
	77.	
Serpens caudam mordens. 65.	IΛIHIEHIOYΩHIH	
	78.	
Idem typus 66. *ibid.*	XAXI NΛΛAB	
	79.	
Idem typus 67. *ibidem*.	IMXHAΛ	MIXAHΛ, perturbato litterarum ordine ab inſcitiſſimo Sycophanta.

80.

80.

Idem typus . 68.

ΙΕΟΛΜΗΙ ΙΥΗΙΕΗΙΗ

81.

Idem typus , 69.

1
ΑΓΩ ΣΑ ΣΑΩ ΑΑΩΝΕΣΣ
2 3
ΜΕΣΕ ΙΑΑΜ ΑΒΡΑCΑΖ
4
ΖΥΡΡΑΤΗΑ ΚΡΑΜΜΑ ΚΡΑΜΜΑ
5
ΚΑΜΑΡΙΣ CCΕ ΓΡΕΜΒΑΑ
6
ΦΑΡΑΝΓΗΣ ΕΜΕΣΣΙΑ ΑΜΩ
ΒΑΗΜ ΑΕΝΙΑΜΒΩΝ ΑΡΟΥ
7 8
ΑΝΤΑ ΜΙΧΑΗΛ ΑΜΟΡΑ ΡΑΧΕΙ
ΦΥΛΑΖΕ ΤΕΜΑΙ ΑΝΩ

1 Σαωζω , *ſalvo* .
2 Cognomen Mithrae .
3 *Iao* .
4 Κρμαα , *temperamentum* .
5 Voces repetitae in 65.
6 Φαραγε , *barathrum*.
7 Nomen Angeli impie uſurpatum.
8 Vide in 20.

82.

In averſa Gemmae parte .

1 2 3 4
ΟΙΓΙΕ ΣΩΤΟΥΑΡ ΙΑΩ ΡΕΩ ΝΑΦΟΝ

ΑΙΩ	ΑΙΗ	ΤΟΣ
ΩΑΙ	ΜΑΩ	ΗΑΩ
ΙΩΑ	ΟΥΩ	ΟVΕ
ΩΑΙ	ΥΕΑ	ΗΙΟ
ΑΗΕ	ΕΕΙ	ΥΩΥ
ΗΑΩ	ΑΕΥ	ΕΩΕ
ΓΗΕ	ΕΩΙ	ΑΕΕ
ΩΗΑ	ΩΗΝ	ΙΙΦΙ
ΗΑΩ	ΥΗΑ	ΑΕΨ
ΕΜΗ	ΑΙΑ	ΟΛΨ
ΔΙΗ	ΗΩΩ	ΩΥΗ
	ЄΩΩ	ΙΗΗ
		ΕΙΗ

1 ΥΓΙΕΙΑ , *ſanitas* .
2 Σοτηρος , *ſalvator* , *dator divitiarum* .
3 a ῥεω , *fluo* .
4 Αφενος , *divitiae* .
Ceterum in tribus columnis expreſſa vides nomina XXXVI. Poteſtatum , ſeu potius Decanorum , de quibus Firmicus, et alii mentionem fecerunt . Haec vero nomina ſaepius in aliis ex hiſce Gemmis recurrunt , ut ex Indiculo colligigitur .

83.

Serpens caudam mordens, ibid. 70.	✝VCTEPI ΕΛΑΝΗΜΙ ΑΝΟΜΕΝΙΟ ΟΦΗC ΗΛΗ ΕCΕΚ ΟCΑΕ ΟΝ·ΒΡΥΧΑCΕ ΚΕΟ ΚΑΡΝΙ ΟΝΚΥΜΟΥ	

84.

Serpens radiatus, ibidem 71.	Χ Ν Ο V Β Ι Σ	Nomen Decani.

85.

Idem typus, ibid. 72.	Χ Ν Ο V Μ Ι Σ	Idem corruptum.

86.

Idem typus 74.	ΑΝΟVΒΕΙ ΧΝΟVΜΙΣ	Idem rurſus mendoſe expreſſum.

87.

Ibidem 76. Cornucopiae, e qua caput viri.	ΓΙΓΑΝΤΟΡΗΚΑ [1] ΒΕΡΟΦΕ ΒΑΡΒΑ [2] ΦΑΙΝΓΗΣ ΑΝΟΧ ΧΟΛΧΝΟΥΒΙΣ [3]. ΙΑω	1 *Gigantum fractor.* 2 Alibi ΒΑΡΑΒΑ, Hebraice *filius Patris*. 3 Idem Decani nomen, ut in ſuperioribus corruptum.

88.

Figura Hermaea, quae a quatuor Angelis adoratur. Ibid. 77.

VOIVNIV NIVHIXI
INVTIO XωXVO
NVIOIV HTPIX

89.

Iovis imago. 84.

SATOVIEL

Nomen Angeli, ut alibi, a Magis confictum.

90.

Mercurii imago. 85.

MICHAEL

91.

Dianae imago. 87.

GABRIEL

92.

Hercules Leonicida. 89.

I
Eω BAPPABA VAPVHCC

1 *Filius Patris*: nomen ex Syriaco depromtum, ad admirationem conciliandam.

93.

Idem typus. 90.

IAω

94.

Serpentarius. 94.

AIEHωV ωIEHAI
OEωV AOEω

95.

Ibidem in averſa parte.	ΜΕΡΛΑΟΝΟΧ ωΑΗΟ ΗΠΕΡΕΛΛωΡΓΟΛΛ Η Ν Ν Υ Σ Σ ω Ρ ωΖΟΑΛΛΑ ΗΑVΧΗ ΗΧω ΔΟΜΑΡΥΝ⊟ Ν Ε Υ Ο Ν Δ Η

96.

Typus, qui in I. 97.	ΙΑω ΛΒΛΙ ωΑΛΕΡ ωVΙ ΕVΙ

97.

Imago Mulieris ſtantis cum patera. 105.	ΣΑΚΑωΕ[1] ΣΟΦΗ[2] ΑΛωΝΑΙ[3]	1 Κακος, *malus.* 2 Κουφος, *levis.* 3 Forte Adonai, *Mala leves Deus.*

98.

Duae Imagines radiatae. Ibid. 120.	VΝΑ ΑΑΙΧ ΝΝVΝVΥVΝΙΑCCΧC.

99.

Mercurius cum ariete, inter Gemmas Aſtriferas Tabula LXXXVII.	ΕΙΣ ΖΕΥC CΑΡΑΠΙΣ	*Vnus Iupiter Serapis.*

100.

100.

Venus ſcopulo inſidens, ibid. Tab. LXXVI. — ΑΓѠΡΙ ΦΡΑΣΙ — *In foro mentibus.*

101.

Sphynx, ibid. Tab. CXXXVII. — ΑΛΚΑΝΑ ΘΑΛΑΚΑ ΙѠΙѠ

102.

Serpens caudam demordens in Carneola apud Mercatorem Venetum anno 1749.

ЄΣΧΕΓ
ΑΓΓΟΝΙ
ΑΕV
ΙΑѠ ΑΛΛѠ
ΕΤΙ ΞΝΙ ΓΓΑ
ΜΑΛ ΧΟΙ
ΕΧΙ
ΛΑ ΑΛ
ΕΧΕ
ΜΑ ΛΟΝ
ΣΑ ΝΙ
ΜΕΝΤΟѠ
ΧΕΡΤѠ
ΤΕ

103.

Anubis in Muſ. Cappello num. 4. — ΜΑΡѠΗΝΙ

104.

Ibid. num. 2. — ALCANDIE . EMELISI . ANAEL . ACHAYTENA . ⫤ ANAEL . SATQVIEL

105.

Geminae Fortunae manus iungentes, ibid. num. 10.	A V A X	

106.

Leo Cervam conſiciens, ibid. 11.	C I M E Λ O C E	

107.

Mulier flammeolum ſolvens, ibid. num. 16.	A Θ H N A I . Δ I Δ ω P O N	A Θ H N A I, vide infra num. 132.

108.

Gryphus, ibid. 18.	I X C E Y C.	Forte a Προσευχη, *precatio*.

109.

Idem typus, num. 55.	I X C E Y C O N.	

110.

Mulier ſtans, ibid. num. 13.	Θ E O N O H L I . C Θ E N E Λ O Λ I C . L L.	

111.

Deus Iao capite gallinaceo. 14.

ΒΟΕΜΟ . ΙΧΑΡΙΝ . ΝΙΚΗΝΟΤΙ.
ΕΙΡΗΚΑϹꝺ . VΤΗΕϜVΟΤ . ΟΝΚΛΙΑΛΙΧ
VΦΝΟΝΟΝΟ . ΜΑΠΔΗΠΔΗ
ΤΑVΟϹΙϜΙ . ΟΙΦΤ . ΙΙΝΤΙΝΙΨ.
ΚΙΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
ΙΑΕ . ΝΕΜΟVΝΟ . ΙΛΑΙ . ΡΙΚΕΑ
ΚΙΡΛΛΙΗΟΝ . ΚΟΜΕΝΕΡ
ΦΛΗΝΕΑ . ΚΙΡΙΕ . ΚΛΡΚΑΗVΙΧ
ΚΙΚΛΡΗΕ . ΚΙΚΙΟV . ΕΟVΝΙΑΩ
ΚΑVΩΗ . ΙΑΩ

112.

Idem typus, num. 19.

ΜΙΘΡΑΖ . ΑΒΡΑϹΑΖ . ΙΑΩ.

113.

Idem typus, 20.

ΖΗΑΖΗΨ . ΑΒΛΑΝ . ΑΝΛΛΡΛ
ΑΚΡΑ . ΑλλΧ . ΧΔΛΧΑ . ΡΕΙ . ΙΑΩ

114.

Anubis, ibid. 21.

ΒΑΡΡΑΒΑΟ . ΑΒΛΑΛ

115.

115.

Ibid. 22.	ΧΑΚΡΑ . ΧΦΝΕCΧ . VΦΙΧΡΟΦ [1]	1 Alibi ΧΟΝΑ.
	ΗVΡωΦΝΧΡΟΦ . ΝΡΡωΦωΧωΧω.	
	ΧΡΑΙΧω. ωωΧΑΚ . ΡΑCΑΖΔΟ	
	CΧΑΡΙΝΑ . ΛΕΒΖΑΝΔΡ.	ΛΕΒΖΑΝΔR, *pro Alexandr*, ut ſupra.
	In poſtica.	
Horus flori inſidens, et Anubis.	ΕΙC . ΖΕΥ . CCΡΛΠ	CΕΡΑΠΙΣ, ut in alia Gemma inter Aſtriferas Tabula LXXXVII.

116.

Ibid. 23.	ΙΟVΛΙΑΝΟC.	
	ΑΗΙC ... ΕΡ. ΜΙΕC . ΙΑΙΙΙ. [1]	1 ΙΑΙΙΙ, pro ΙΑω.
	ΑΖΡΙΗΑΟΝΙΙΙΑ . ΛΛΚΛΝΡΙΛΛΛ. [2]	2 ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, ut alibi.

117.

Ibid. 24.	ΦΡΗΝ . ΜΥCΙΧΜ . ΚΙΜΚ.	

118.

Ibid. 26.	CΑΛΛΑΜΑΖΑ . ΚΑΜΑΙΑΧΑ	
	ΑΜωΡΑΧΘΙ . ΑΓΑΝΑΧΚΑ.	ΑΓΑΝΑ pro ΑΤΑΝΑ; ſive ΑΘΑΝΑ, ut in 12.

119.

	119.	
Ibid. 28. *Serpens radiatus.*	AIΠOC . COPOOPMEPΦ . CIΓAPH AMAΦPIO . OPIMZ . KNOVMIC	
	120.	
Ibid. 29. *Serpens caudam mordens.*	AIANAKA . AMOPAXEI . CAMMAZ AZAΛΛAK . PPFAXKAE	
	121.	
Ibid. 30. *Serpens radiatus.*	K N O V M I C .	
	122.	
Ibid. 35. *Gryphus.*	E Y Δ O T	
	123.	
Ibid. 39. *Aquila caduceo inſtans.*	Z O D I A C V S	
	124.	
Hercules Leonem conficiens, ibid. 47.	AΔONAI . ΛANTAAA .	Num. 21. legitur ΛEONTA.
	125.	
Viri nudi ſtantes, ibid. 48.	KAΛKΛA . NAOANΛΛ	Alibi NATANAEΛ.

126.

Quadriga Solis, ibid. 49. CEMEOΥ . KONTEΥ . KENTEΥ. KENTEΥ . KEPIΔEΥ . A.. PΥNTω. PHΛVKVPZKVN .

127.

Deus Iao capite canino, facem attollens, ibid. 50. I A ω

128.

Locuſta, ibid. 51. I X Θ — IXΘΥΣ, *piſcis*.

129.

Nexus trium capitum, ibid. 52. C B R I N A C A S

130.

Victoria, ibid. 53. C N I M

131.

Deus Iao capite gallinaceo, ibid. 57. IAH . IEHI . OVWI . VWO.

132.

Ibid. 70. I R C A N N E I — Nomen proprium.

133.

Mulier flammeum ſolvens, ibid. 73.	ΑΘΝΝΑΙ . ΝΟΙϢΛΙΑ	Vide ſupra n. 107.

134.

Satyrus larvam oſtentans, ibid. 69.	ΑΝΑΙΛ . ΑΛΕΣ . COPHC . ΜΤQΡ ϢΗΡΟΟ .	

135.

Mercurius. 87.	ΝΙΚΗΦ .	Nomen proprium.

136.

Mars. 88.	ΕΤΗΜΕΡΟΤ.	Nomen proprium.

137.

Venus puerum adtollens. 89.	ΦΕΡΟΤCΑΝΝΙΕΙC.	a Φερω, *porto*, ſeu *tollo*; et Σαννας, *fatuus*.

138.

Leo. 90.	ΟΤΛΑΞΑ	

139.

Mercurius puerum portans. 93.	MEMENTO	In aliis Gemmis eiuſdem Muſei 203. 204. 205. et in altera Muſei Oliverii manus inſculpta eſt annulum porrigens, cum epigr. ΜΝΗΜΕΥΕΟ tranſpoſitum a ΜΝΑΟΜΑΙ, *recordor*.

140.

Iuvenis ſedens cum modio in capite, ibid. 96.	Η Ρ Ο V C Ε Λ	

141.

Typus Laetitiae. 95.	V O N L E A N I	Nomen proprium.

142.

Mars, et Vir nudus, ibid. 92.	ΑΝΑΖΡΥC. ΜΑΡΙΝΝΙ. ΜΑV.	

143.

Deus Iao, 97.	ΒΡΑCΑΖ. ΒΡΑ✱ΙΙ. ΕΥΜ.	

144.

Anubis, ibid. 98.	ΗΝ. ΑΜΟΡωΙ.	

145.

Sphynx, ibid. 101.	CAZOVA. ABRωOΛLMM. AOA	Αβροτεω, *noctu occurro.* Amuletum adverſus nocturnos occurſus.

146.

Ceres puerum lactans, 102.	Ι Α ω	

147.

Serpens radiatus, ibi. 105.	ΙΑω. ΙΑΗ. ΑΒΡΑΙΑΧ. ΗΙω ΦωΞΑω.	*Abraiax*, pro *Abracax*. Interdum et *Aiax*.

148.

148.

Venus, *ibid.* 110. — ΑΡΡΩΡΙΦΙΑϹΙϹ

149.

Anubis, *ibid.* 111. — ΑΚΡΑϹΑΤ

150.

Horus. 112. — ΛΑΘΑΝΑΚΑ

151.

Serpens caudam mordens. 113. — ΚΩΧΧΩΝΙ . ΑΟΙ . ΑΡΚΑΟΑΓ
ΡΔΜΝΗΦΙΚ . ΛΟΧΝΗΜ . ΕΙΙΙ.

152.

Ibid. 124. — ΗΙΟΥΩ . ΑΕ .

153.

Vir alatus haſtas tenens. 130. — ΙΑΡΚΑΕΛ . ΓΡΑΜΝ . ΗΦΙΚΛ.
ΕΧΝΗ . VΕΩ .

154.

Mulier arieti inequitans. 132. — ΚΡΙϹΠΗ . ΑΖ ....

155.

Cancer. 141. — ΒΑΡΧΑ — Corruptum ab *Abraxas.*

156.

Lacerta , ibid. 142.	C O Υ P I H Λ	*Nomen alicuius Angeli , forte* Vriel.

157.

Aquila draconem ſuſtollens . 143.	AKPM . MAXPIEP . CEVC . ΔIAN . TΩ . Ξ KAKAC . PEVC .	

158.

Deus Iao capite gallinaceo . 144.	ABPACAZ Ξ IAΩ .	

159.

Serapis . 146.	TOC . MVCTO . CEOIKT . H .	

160.

Ibid. 152.	NIKAK . ICIC .	Hoc eſt : *Vincens Iſis.*

161.

Deus Iao Galliceps , ibid. 153.	IAO . ABPACAZ . CABAOΘ	

162.

Vir capite leonino , ibid. 154.	M E Λ Π Θ M E N E	

163.

163.

Sol inter duas ſtellas. 155.	EICVYC . XPECTVZ . ΓΑΒΡΙΕ ANANIA . AME .	*Ieſus Chriſtus* , *Gabriel* , *Anania* , *Amen* . Deteſtamur impiiſſimum Sycophantam tam ſacris Nominibus abutentem.

164.

Serpens radiatus , *ibid.* 170.	X N O V M I C	

165.

Spei typus . 171.	ΑΦΑΝΟѠΝ . ΑΦΡΑ	Αφαντος , *non apparens*. Αφφαδια , *imprudentia* . Spes temere non apparens , et prudenter occultata.

166.

Serpentes coronati , *ibid.* 172.	AENI . TOVNO	

167.

Caput Serapidis. 191.	ΔΙΑ . ΦVΛΑCCE	Φυλασσω , *cuſtodio*.

168.

Serpens radiatus , *ibi.* 207.	K N O V B I C .	

169.

Ibid. 208.	ϹΑΛΑΜΑΞΑ . ΚΑΜΑΙΑΧΑ ΑΓΑΝΑΧΒΑ . ΑΜωΡΑ . ΧΘΙ.	Alibi *Amaracoi*.

170.

Harpocrates, *ibid.* 211.	ΜΟΑΤΑL . ΟΓΧΧΔ.	

171.

Iupiter. 213.	R Ο Δ Ι Ρ Ρ V Ζ	

172.

Iupiter haedo inſidens. 219.	ΘΕω . ΙωΡΙω	

173.

Vulpes. 121.	Ι Α ω	Fortaſſe ιαω.

174.

Mercurius in curriculo.	ΙΡΗ . ΙΟΡΕΙ.	

175.

Deus Iao. 230.	ΙΑΙΙΙ . ΑΚΑ	ιιι pro ω.

176.

176.

Serpens radiatus, ibid. 193.	XNOVBIC . NABIA . BIENVΘ	

177.

Ibid. 194. *Horus.*	ΙΑω . CΑΒΑωΘ . ΑΒΡΑCΑΖ .	

178.

Aries, et Minerva, ibid. 210.	C I A ω	

179.

Caput iuvenile, ſerpens, Sol, et Luna. Achat. in Muſeo Paſſerio.	C N O V B I S	

180.

Caput Iſidis ſerpente circumvolutum ex Muſeo Ficoron.	ΙCΙC . ΦΑΡ.	*Iſis Pharia.*

****

Indi-

Indiculus Alphabeticus Vocum, quae in deſcriptis Gemmis Magicis inveniuntur.

A Ado. 66.
Aaone. 62.
Aaoness. 81.
Abao. 74.
Abla. 3. 12. 65.
Ablal. 114.
Ablan. 12. 113.
Abaraz. 44. *Vide* Abracaz.
Abracarei. 27.
Abracax. 3. 11. 14. 15. 26. 56. 59. 69. 112. 147. 158. 161. 177.
Abraiach. 147.
Abrooalm. 145.
Abruto. 1.
Aca. 35. 40. 175.
Achaytena. 104.
Achivo. 32.
Acra. 113.
Acraſat. 149.
Acrm. 157.
Adonai. 26. 124. *Vid.* Doonai.
Adſeme. 32.
Ae. 152.
Aee. 82.
Aeeoa. 5.
Aei. 82.
Aeia. 36.
Aeni. 166.
Aeniambon. 81.
Aenious. 22.
Aeoe. 23.
Aeoou. 3.
Aeps. 82.
Aetuidluyni. 2.
Aeuchad. 4.
Afu. 102.
Agana. 12. 118.
Aganaca. 118.
Aganachbl. 169.
Aganachba. 118. 169.
Aggoni. 102.
Ago. 81.
Ahe. 82.
Aia. 82.
Aianaka. 120.
Aiao. 1.
Aide. 1.
Aie. 3.
Aieeou. 94.
Ain. 3. 82.
Aino. 19.
Aio. 81.
Aion. 23.
Aipos. 119.
Ais. 116.
Aitu. 2.
Aix. 98.
Alcana. 101.
Alcandie. 104.
Alexandra. 111. 115. 116. *Vid.* Chialexandra.
Ales. 134.
Alio. 34.
Allogga. 102.
Allch. 113.
Alonai. 97. *Vide* Adonai.
Amaroma. 33.
Amarphrio. 119.
Ame. 163.
Amo. 81.
Amora. 81.
Amorachei. 120.
Amorachthi. 118. 120. 169.
Amoiri. 75.
Amoro. 20.
Amoroi. 144.
Anachoch. 18.
Anael. 104.
Anail. 134.
Analrl. 113.
Ananael. 53.
Anania. 163.
Anazir. 142.
Anazrus. 142.
Angoni. 102.
Annui. 2.
Ano. 81.
Anoch. 87.
Anomenio. 83.
Anoubei. 86.
Anta. 81.
Aoa. 145.
Aoi. 151.
Aphanoon. 165.
Aphra. 165.
Arachnour. 6.
Araio. 51.

Ar-

Arcaſag . 151.
Archeo . *69*.
Arrintho . 125.
Arroriphiaſis . 148.
Aſa . 32.
Aſaeei . *66*.
Aſeivo . 32.
Aſo . 40.
Athanaiba . 12.
Athenai . 107.
Athnnai . 133.
Avach . 105.
Aus . *39*.
Avu . 102.
Azaalk . 120.
Azrieaoniiia . 11*6*.

BAba . 40.
Baem . 82.
Balbou . 40.
Balbois . 40.
Balſo . 4.
Barba . 87.
Barca . 155.
Baross . 18.
Barraba . *92*.
Barrabao . 114.
Bebio . 1.
Bee . *66*.
Berofe . 87.
Bienuth . 17*6*.
Boemo . 111.
Bonacon . 81.
Bra . . . . . 143.
Bracaz . 142. *Vide* Abracaz.
Bſidaoe . *39*.
Buli . *97*.

CAcao . *67*.
Cacas . 157.
Cachi . 7*6*. 78.
Caco . 30. *Vid.* Saco.
Cala . 21.
Calimorph . 43.
Callamaza . 42. 118. 1*69*.
Cama . *62*.
Camaiaca . 118. 1*69*.
Camaris . *65*. 81.
Cameara . 42. 120.
Cancnoubi . 34. *Vid.* Chnoutis.
Cantho . 41.
Cantucalé . 41.
Carni . 83.
Carova . 145.
Ceceniem . 13. 27.
Ceioamis . 17.
Ceme . 17.
Cemece . 11.
Centeu, *vel* Kenteu. 125. 125.
Ceo . 83.
Cerideu . 125.
Chachi . 78.
Chaeadl . 32.
Chakra . 115.
Chalca . 113.
Chalcla . 125.
Chamari . *65*.
Chanae . 111.
Chanlao . *29*.
Charcaevic . 111.
Charina . 115.
Chechoni . 151.
Chertote . 102.
Chialexandra . 111. *Vid.* Alexandra.
Chicharbe . 111.
Chichion . 111.
Chimech . 117.
Chioeo . 47.
Chirie . 111.
Chnoubi . 37.
Chnoubis, *et* Chnoumis . 25. 84. 85. 1*6*8. 17*6*. *Vide* Cancnoubis.
Chochuo . 88.
Choial . 102.
Choialloni . 102.
Cholchnoubis . 87.
Chonaſſu . *6*.
Chonech . 115.
Chores . 134.
Choroormerph . 11*9*.
Chphnecch . 115.
Choumis . 35. 85. 8*6*. 11*9*. 121. 1*6*4.
Chraicho . 115.
Chreſtuz . 1*6*3.
Chriſoe . 154.
Chuſtiel . 57.
Cinaltio . 34.
Cigirim . 14. *69*.
Cimeloce . 10*6*. *vel* Simeloſe.
Ciralieon . Kirllieon. 111.
Cmece . 81.
Cnim . 130.
Cnoumis . 85. 8*6*. *Vid.* Chnoubis, Ehnoumis.
Cochchoni . 151.
Colcnoubis . 87. 17*9*. *Vid.* Cnoubis.
Combour . 83.
Comener . 111.
Comero . 22.

Conſtiel . 57.
Cramma . 65. 81. 81. *Alia vide inferius ſub littera* K, *et littera* S.

DChbzx. 52.
Dia . 167.
Dian . 157.
Did . 43.
Didoron . 107.
Dkr . 52.
Domaruno. 95.
Doonai . 56. *Vide* Adonai.
Dſaz. 52.

EAiti . 2.
Eao . 82.
Eau . 3.
Eauche . 95.
Eche . 102.
Echi . 102.
Echne . 153.
Ecie . 6.
Edde . 60.
Eee . 1.
Eeeiko . 52.
Eei . 59. 82.
Eeio . 35.
Eic . 115.
Eie . 82.
Eii . 82. 151.
Eimo 22.
Eio . 82. 147.
Eioyo . 152.
Eirecaco . 111.
Eiſuys . 163.
Elanemi . 83.
Elenu . 3.
Elichilk .... 50.
Eloai . 26.
Eme . 82.
Emeliſi . 104.
Emeſſia . 81.
Emeſie . 63.
Emlo . 55.
En . 144.
Eni . 102.
Ennuſſor . 95.
Eo . 82. 92.
Eod . 52.
Eoc . 82.
Eoi . 82.
Eoo . 82.
Eouniao . 111.
Eperellorogoll . 95.
Ephiel . 153.
Eraſaz . 143.
Erexi . 143.
Erouſel . 140.
Eſcheg . 102.
Eſech . 83.
Eſie . 6.
Eti . 102.
Etrich . 88.
Eucolli . 34.
Eudou . 122.
Evemem . 136.
Evemeru *nomen*. 136.
Evi . 96.
Eulamo 22.
Eum . 143.
Eumleie . 52.
Evovia . 3.
Europhinchroph . 115.
Eyiyo . 10.

FAianghes . 87.
Far . 180.
Faranghez . 80.
Feruſanneis . 137.
Fidtoh . 25.
Flenea . 111.
Fococo . 115.
Forao . 147.
Fren fero . 71. 117.
Frinmi . 63.
Fritaraza . 3.

GAbriel . 53. 57. 91. 163.
Galimorpss . 43.
Gamoulach . 3.
Gee . 82.
Ghichil . 50.
Ghic . 82.
Gigantoreca . 87.
Gigantorecta . 64.
Gnechion . 27.
Gorgo . Gorgon . 34.
Gramn . 153.
Grembaa . 81.

IAa . 81. 82.
Iaai . 11.
Iaam . 81.
Iaba . 60.
Iabſoi . 53.
Iae . 3. 30. 111. 131. 147.
Iaeie . 19.
Iaeni . 10.
Iaeo . 1.
Iaevi . 3.
Iai . 27. 30.

Ia-

Iaia . *49.*
Iaie . 19. 77.
Iaiii . 175.
Iaio . 5.
Iallil . 2.
Ialpſa . *16.*
Iauieniou . *9.*
Iao . *6.* 8. 10. 15. 17. 26. 29. 31. 32. 36. 44. 46. 47. 56. 59. 60. 68. 71. 72. 82. 82. 82. 87. 93. 96. 102. 111. 112. 113. 116. 126. 146. 147. 158. 161. 173. 175. 177. 178.
Iaolii . 54.
Iaos . 74.
Iarkael . 153.
Iasschs . 98,
Iat . e. s.
Ibuililiu . 13.
Icharin . 111.
Ichth . 128.
Idili . 38.
Iea . 31. 82.
Ieao . 38.
Iee . 82.
Ieei . 131.
Ieno . 10.
Ieolmii . 80.
Ieoou . 3.
Ifdn . 2.
Ifilili . *26.*
Iphinepſe . *26.*
Ifon . 2.
Iia . 82.
Iiiao . 1. 38.
Iifi . 82.
Iii . 82.
Iiiao . 32.
Iintinips . 111.
Iio . 82.
Ilai . 111.
Ile . 2.
Ilemou . 3.
Ili . 2.
Iliieeioyoeie . 77.
Ill . 50.
Ilo . 82.
Ilu . 2.
Imcheal . 79. *Vide* Michael , *et* Mechael .
Imlo . 55.
Inutio . 88.
Ioa . 82.
Ioch . 47.
Ioer . 1.
Ioi . 82.
Ioio . 101.
Ioioi . *59.*
Iooaab . 18.
Iorei . 174.
Iorio . 172.
Ioulianos . 116.
Ioyioy . 54.
Ioyo . 40.
Iiphi . 82.
Iphinepſae . *26.*
Ipſelileeu . *26.*
Ircannei . 132.
Ire . 174.
Iſa . 32.
Iſis . 160. 180.
Ithida . 35.
Iua . 32.
Iuche . *f.* Tuche .
Iuieii . 80.
KAvoe . 111.
Kaykaeuich . 111.
Kikiou . 111.
Kimk . 117.
Kirie . 111.
Kirllieon . 111.
Kirlree . 111.
Kriſoc . 154.
LAntaaa . 124.
Laovei . *3.*
Lathanaca . 150.
Lbaa . *65.*
Lbli . *96.*
Lebzandr . 115.
Leeioyo . 45.
Leinns . 18.
Lenoni . 3.
Leonta . 31. 125.
Lerthmin . *39.*
Lie . 82.
Liii . 82.
Liiounu . 54.
Liou . 21.
Lochnem . 151.
Lonni . 102.
Lull . 1.
Lum . 3.
Lzo . 52.
MAchrier . 157.
Magmum . 48.
Mali . *6.*
Malla . Maſa . 102.
Mao . 82.
Mapdepde . 111.
Marinni . 142.

Maroeni . 103.
Maſa . 102.
Mata . 28.
Mau. 142.
Mavi . *61*.
Mechael . 32. *90*. *Vid.* Michael .
Melpthmene. *f.* Melpomene . *162*.
Memento . 139.
Memento. 102.
Mentoo . 102.
Merlaonoch . 95.
Mermenno . *69*.
Mes . 29.
Meſe . 11. 17. 81.
Meſie . *63*.
Methi . *63*.
Metis . 34.
Mi . 52.
Michael. 53. 57. 81. *90*. *Vid.* Mechael, *et* Imcheal.
Miech , Mies . *116*.
Mirioma . 75.
Miſich . 117.
Mithraz. 112.
Moatal . 170.
Moirri . 75.
Moraca . 81.
Mucichm . 127.
Muſto . 159.

NAbil . 176.
Naim . 16.
Naoanll. *126*.
Naphon . 82.
Napſm . *16*.
Nemauno . 111.
Nevonde . 95.
Nicas . *160*.
Nichenoh . 111.
Nicheph . 135.
Nie . 3.
Nilum. Nilem. 27.
Niveichi . 88.
Nliab . 78.
Nnunuyun . 98.
Noi . 3.
Noiolid . 113.
Noiolin . 133.
Nrrophochocho . 115.
Nuioiu . 88.
Nur . *16*.

OAcao . 24.
Oaeo . 95.
Oai . 28. 82.
Oaler . *96*.
Oaoa . 23.
Oaraoro . 51.
Ochac . 115.
Ochae . 82.
Oea . 82.
Oen . 82.
Oeoi . Oeou . 94.
Oeroo . 134.
Oeteo . *66*.
Oeti . 5.
Ogchchd . 170.
Oia . Oie . 82.
Oieeai . 94.
Oigie . 82.
Oin . 82.
Oine . 3.
Oipht . 111.
Ollioi . 34.
Olps . 82.
Omirioma . 75.
Onbeucaſe . 83.
Onchymy . 83.
Onclialich . 111.
Onen . *26*.
Onoa . *116*.
Oochak . 115.
Oonioy . 54.
Ooviaei . 3.
Ooviouli . 34.
Opheon . *76*.
Ophes . 83.
Ophiſili . 83.
Orimz . 119.
Orori . 40.
Oſinaltio . 34.
Oſm . 52.
Ove . 82.
Ovi . *96*.
Oviaem . 3.
Oviovai . 34.
Oulael . 138.
Oulaxa . 138.
Ovoi . 131.
Ouriel . 53. 56.
Outaur . 34.
Outh . 40.
Oye . 82.
Oyi . 82.
Oyo . 82.
Oyoieel . 45.
Oyt . 40.
Ozoalla . 137.

PAbuktc . 1.
Pekon . 1.
Phainges . 87.
Pharanges . 81.

Pha-

Pharia *Iſis* . 180.
Phero . 71.
Pherouſannieis. 137.
Phiatolu . 35.
Phlenca . 111.
Phoren . 71.
Phraſi . 100.
Phren . 117.
Phreo . 3.
Phrimny . *63*.
Phulaſſe . 1*6*7.
Phulaze . 81.
Phyra . 18.
Pichea . 111.
Pichili . 2.
Pioveoe . 52.
Pku . 52.
Ponan . 22.
Procorena . 5*9*.
Proſeucon. 108. 10*9*.
Proſoraiel . 53.
Punonia . 2*6*.

RAchazao . 115.
Rachei . 81.
Rain . 47.
Raſas . 24.
Raqhael . 53. 57.
Rdmnephik . 151.
Recta . *6*4.
Rei . 113.
Relukurzkun . 12*6*.
Reo . 82.
Reus . 157.
Ricea . 111.
Rimphe . 3*9*.
Riotheor . 21.
Rodirruz . 171.
Roniophe . *9*.

SA . 81.
Sabae . *6*8.
Sabao . *6*8.
Sabaoth . 1*6*1. 177.
Sabrao . 70.
Sacao . *66*. 81.
Sacaoe . *9*7.
Scharina . 115.
Sala . 21.
Salamaxa . 1*69*.
Salamaza . 42.
Sama . *6*2.
Samaris . 71.
Sami . 83.
Sammaa . 120.
Sanchnoubi . 34.
Sao . 81.
Satoviel . 8*9*.
Satquiel . 104.
Sazova . 145.
Sbana . 34.
Sbrinacas . 12*9*.
Segremba . 81.
Seioamips . 17.
Seme . 17.
Semeni . *6*7.
Semeou . 12*6*.
Semeſe . 11.
Semeſeilami . *6*7.
Seo . 54.
Seoict . 159.
Serap . 115.
Seſeniem . 13.
Seſeoiemata . 27.
Seus . 157. 15*9*.
Seys . 108.
Seyſon . 10*9*.
Siao . 178.
Siar . 17*6*.
Sigare . 11*9*. *Siglae, ſive Notae occultae . Vid. num.* 58.
Sigirim . 14.
Siſirim . *69*.
Sinalbio . 34.
Soi . 48.
Sombour . *6*3.
Sophe . Sophi . *9*7.
Sores . 134.
Soroormerph . 11*9*.
Sotovar . 82.
Soumar . *6*5.
Souriel . 15*6*.
Spoſies . *66*.
Sſe . 81.
Stenelolis . 110.
Surratel . 81.
Alia, quae incipiunt per litteram C *Graecam ; vel per* S . *Vide ſuperius littera* C.

TAablana . *6*5.
Tala . 51.
Tanaalba . *6*5.
Tanaca . 150.
Tavociſi . 111.
Temai . 81.
Teo . 172.
Teveſeo . 34.
Thalaca . 101.
Thana . *6*5.
Theono-eli . 110.
Thioio . 7.
Thithiinee . 35.
Thm . *66*.
Thno . 3.
Tho . 157.

Thuo .

Thuo. 3.
Thom. *66.*
Thuth. *63.*
Thyrombes. 41.
Tis. 52.
Tioaatanei. 22.
Toc. 82.
Tos. 159.
Touno. 159.
Tokonbai. 51.
Tuſteri. 83.

V Aive. 52.
Varuecc. *92.*
Veo. 153.
Vehaum. 48.
Viaevo. 3.
Vianienon. *9.*
Vna. 98.
Vnaaix. *99.*
Vniei. 52.
Voa. 3.
Voiuniu. 88.
Vondeani. 141.
Voo. 131.
Voov. 54.
Vohephout. 111.
Vov. 3.
Vphicroph. 115.
Vphnonono. 111.
Vroh. 115.
Vro. 7.
Vrquintia. 2.
Vthi. 39.
Vt. 40.

Z Ao. 147.
Zelziph. 113.
Zelzeps. 113.
Zey. 115.
Zeus *99.*
Zodiacus. 123.
Zurtatel. *vel* Surratel.

Y Awil. 2.
Yea. 82.
Ykale. 41.
Yoolab. 18.
Yoy. 82.

Gemma haec Magica utrinque ſculpta, humaniſſime oblata eſt aeri inciſa a Cel. P. D. Anſelmo Coſtadonio Camald. Monaſt. Veneti S. Michaelis Murani Bibliothecario, apud quem exſtat.

DE

DE GEMMA CHRISTIANA
IMPERATORIS
DRACONEM CONFODIENTIS
DIATRIBA II.

IOANNIS BAPT. PASSERI
NOBILIS EVGVBINI
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

Ex Ectyp. Musei Passeriani

DE GEMMA CHRISTIANA
IMPERATORIS
DRACONEM CONFODIENTIS
DIATRIBA I.

AD ABBATEM NOBILISSIMVM ET EXCVLTISSIMVM

STEPHANVM BORGIAM

EXCELLENTISSIMI ET REVERENDISSIMI

DOMINI ALEXANDRI BORGIAE
ARCHIEP. ET PRINCIPIS FIRMANI
EX FRATRE NEPOTEM

ABſolveram, VIR ORNATISSIME, Commentarium in GEMMAS ASTRIFERAS, et paene iam dimiſeram, alia moliturus; quum mihi inſperato formae quaedam ectypae e caelatis Gemmis antiquis exſceptae, quae Vanetiis extare dicebantur, ab amico ſtatim oblatae ſunt. Haec enim ſphragiſmata, ut noſti, avidiſſime ſemper conquiſivi, ac valde in deliciis habui: quae plane nullo

ſumtu multas Principum Virorum , ac Magnatum Gazas ſub pauperculo lare adcumulant , magnumque eruditae Antiquitatis adparatum, ipſa fortuna repugnante, ſuppeditant. Multa inter haec aſtris inſignita; ſed eas ſero nimium deprehendi , praeſertim Magicas: unam vero omnino non contemnendam , quia Chriſtianam , cuiuſmodi rariſſimae ſunt , nullique pretio coaequandae, mihi praeſertim, qui DACTYLIOTHECAE CHRISTIANAE Theſaurum intentatum adhuc , ſed Eccleſiaſticae Hiſtoriae perquamutile , tum congerere, tum diſponere adgreſſus ſum. Quid vero ſacris hiſce Cimeliis magis opportunum , atque adcommodatum ſtudiis tuis , NOBILISSIME BORGIA? qui ingenti progreſſu ad hanc non adſequendam modo , ſed amplificandam progrederis ; domeſtica exempla Excelſi Patrui tui imitatus , in quo veterum Patrum diſciplinam , atque ſapientiam imitandam Tibi propoſuiſti.

II. Vides in hac ſacra antiqua Gemma Equitem decurrentem , qui conto crucigero tortuoſum ſerpentem confodit , ſtella ſuperne praefulgente , ac praeeunte. Audio Venetiis id ſphragiſma inter Baſilidianorum ſignacula ablegatum fuiſſe , indicio ſerpentis , qui , ut alibi perſpicue oſtenſum eſt, inter huius officinae ſcalpturas ſemper primas obtinuit. At , ſi quid recte ſentio, nihil magis ab ea ſchola alienum fuit : quum illi malae mentis homines nunquam tam dirum , ac immane ominati forent magni Numinis ſimulacro , et myſteriorum ſuorum coryphaeo , ut Crucis cuſpide configeretur.

III. Haeſi primo intuitu parumper, an Gemma haec inter theatrales adſcenſenda eſſet ; nam in arena ſaepe ſaepius ingentis magnitudinis horrifici dracones exhibiti ſunt, qui ab Equitibus in eos inmiſſis , venantum more , ſauciari

ciari conſueverunt ; ut indicavi in tertio veterum Lucernarum Libro: quo in loco ex domeſtico penu lychneolum fictilem protuli , in quo ſpectaculum urſi , et draconis una ſimul conmiſſi , exhibetur. Nec ſubſpicio a vero aberraret , niſi Crucem ad id miniſterium adhibitam obſervaſſem , quam Ethnici Principes ablegare ; Chriſtiani vero venerationi obiicere, et tanquam praeſentiſſimo auxilio uti ſtuduerunt. Hinc animo ſubiit coniectura, in hoc lapillo referri unum ex Chriſtianis Imperatoribus , ea ſub ſpecie , qua in numis repraeſentantur equo decurrentes , et captivum barbarum proculcantes, et lancea confodientes ; quemadmodum Conſtantinus , ceterique poſt ipſum Principes ; in quorum numis hic typus obvius eſt, cum epigraphe DEBELLATORI GENTIVM BARBARARVM : et revera perrara Gemmula haec , quantum ex ectypo eius obſervari licet, non ſatis eorum temporum artificio impolito adprime reſpondet: contra vero emblema iſtud triumphale, ac Victoriae allegoria Principem magis , quam privatum Equitem prodit. Id vero praecipuum ac peculiare habet haec Gemma, quod quum in numis virili ſpecie debellatus hoſtis deſignetur ; heic ſub draconis ſymbolo aptiſſime indicatur . A bellico eorum temporum adparatu non modo non abhorret ſalutiferae Crucis inſigne, verum quammaxime eorum temporum pietati, triumphante Chriſti Fide, et Evangelio , reſpondet : quum illud militaribus vexillis fauſtiſſime praefixum intelligamus, auctore praeſertim Prudentio contra Symmachum Lib. I.

Agnoſcas , Regina , lubens mea ſigna neceſſe eſt ,
In quibus effigies Crucis , aut gemmata refulget ,
Aut longe ſolido ex auro praefertur in haſtis :

 quin

quin et clypei, et galeae, omniſque propemodum militaris ſupellex Cruce Dominica conſignari, ac decorari ita coepta eſt, ut, ſi monumenta deeſſent, quae plane non deſunt, numi tamen illius aetatis luculentiſſime id oſtendunt, et Prudentius loco citato idem perſpicue ita confirmat:

Chriſtus purpureum, gemmanti textus in auro,
Signabat labarum: clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat: ardebat ſummis CRVX *addita criſtis:*

Nec modo labarorum ſuppara ſalutifero Chriſtianae Religionis inſigni exornabant; verum etiam aliquando ſolidas ex auro conflatas Cruces haſtis praefigebant, quas ſaepenumero Imperatores in numis praeſeferunt; ut in illis praeſertim Petronii, Maximi, Aviti, Maiorani, Libii Severi, et Glycerii; in quibus omnibus, aliiſque magis obviis, haſtile crucigerum, ſceptri vicem obit. Nec tantum id ipſum ornamentum Imperatoribus tribuitur; verum etiam ſimulacro Victoriae, ceteroquin profano Numini, in numis Valentiniani, Leonis, Maiorani, ceterorumque Caeſarum, qui deinceps exſtiterunt, adſignatur. Vbi vero ſculpturae artificium ab Officinis monetariis receſſit, ablegatis penitus humanis imaginibus, haſtam hanc crucigeram gradibus quibuſdam honoris cauſa elevatam, atque exaltatam in numis inſculpſerunt.

IV. Princeps Eques in hoc noſtro ectypo expreſſus infimo haſtae cuſpide tortuoſum Draconem humi repentem confodit, nec inepte; nam iſthaec haſtilia, ut humi defigi poſſent, inferne in mucronem deſinebant. Hinc apud Ethnicos captata auguria, ſi evellentem facile ſequerentur; quod fauſtum habebatur: ſin prodire nollent, exitiale; ut conſtat ex Appiano de Bello Parthico, Cice-

rone

rone de Divinat. I. 35. Livio XXII. 5. Valerio Maximo Lib. I. Cap. VI. 6. Nec obſtat, aut a moribus Chriſtiani Principis abhorret, quod corpore nudus, capite tantum galea tecto, inſculptus ſit Heros noſter, Chriſtianae Religionis Propugnator; cuius nomen utinam indicatum eſſet! nam tam minimo in ſpatio, quae exhibetur effigies, cum aliis quae in numis expreſſae ſunt, haud conferri probe poteſt. Ceterum apud Gemmarios Artifices frequens uſus invaluit effingendi Heroas nudo corpore; et praeſertim in parvis lapillis, ut nimium thoracis opus, et caelaturae taedia vitarent: quare nudo corpore interdum et ipſos Imperatores ſculpſerunt, et a vero uſitatoque exprimendi modo receſſerunt: vel laboris impatientes, vel etiam elegantiae cauſa, atque ut inſigniores veteres Caelatores imitarentur. Exſtant in meo Muſeo tres, vel quatuor Militum Romanorum tranſvectiones; quos ex militari inſtituto coram Cenſoribus tranſire oportebat, probe militaribus veſtibus amictos, atque ornatos; tamen, praeterquam chlamyde ex humeris defluente, nullis ornamentis eorum corpus ornatum eſt. Dum haec ſcriberem miſſum ad me eſt ectypon Gemmae, quae huiuſmodi emblema praefert; quod exceptum eſt ex Gemma antiqua, quae cum aliis multis ornat unam ex mitris Abbatialibus Ravennatis Baſilicae S. Vitalis; et hunc ipſum morem ſervat: adeoque dubitandum minime eſt Artifices praeſertim Gemmarios in exprimendis Romanis Hiſtoriis, facilioris opificii, et maioris elegantiae gratia, non raro Graecorum artificium ſecutos, apud quos, ut adnotat Plinius, nil velare Graeca res eſt.

V. Serpens, qui ab hoc religioſiſſimo Principe interficitur, Romani nominis hoſtem ſignificat. In numis illius aevi frequenter ſub equi pedibus expreſſus cernitur captivus,

vus, quem Imperator lancea impetit; ut praeſertim videre eſt in illo Magnentii, cum epigraphe: GLORIA ROMANORVM; in quo inſuper *Stella* ipſum Imperatorem praeit; adeout videatur, eximiae Gemmae noſtrae Scalptorem eundem numum ſibi imitandum propoſuiſſe. Nec a ſtylo rei Numariae abhorret, quod hoſtes Imperii Romani ſub ſerpentis typo exprimantur, ut in numis indicatorum Principum, Petronii, Maximi, Maiorani, Libii Severi, aliorumque eiuſdem aevi adparet, in quibus Imperator dextro pede proculcat draconis caput, haſtam crucigeram manu ſuſtinens; cuius infimum mucronem in ſerpentis cervicem intorquet, ſeu minitatur. Eſt etiam Conſtantini Magni numus, cuius poſticam partem occupat labarum, Chriſti Monogrammate conſignatum, cuius haſtile ſerpentem medium transfigit, cum epigraphe: SPES PVBLICA: quae quidem exempla Gemmam hanc noſtram mirifice exornant, et pretioſiorem reddunt. Praeterea in ingenti numo, in quo Heraclii triumphus de Bello Perſico repraeſentatur, Davidicum illud lemma legitur: *ſuper aſpidem, et baſiliſcum ambulavit, et conculcavit Leonem, et Draconem*: quanquam numus ille maximus longe poſterioris aetatis habeatur; et facile conflatus ſit ac perfectus ſub Palaeologis, magiſterio *Piſani Pictoris*; qui adſimile numiſma Ioannis huius nominis Imperatoris confecit, et alterum Valentiniani cum epigraphe: PLATEA SANCTI PETRI penes Cl. Bandurium.

VI. Non deſunt tamen, qui in hoc poſtremo numo ſub ſerpentis imagine Draconem illum adgnoſcant, qui inter militaria ſigna cenſitus eſt, etiam Imperio declinante. Claudianus in Ruffinum Lib. II.

Manſueſcunt varii vento criſpante Dracones.

et

et de Conſulatu Honorii III.

Hi volucres tollunt Aquilas; hi picta Draconum
Colla levant, multuſque tumet per nubila Serpens
Iratus, ſtimulante Noto. ——————

et Sidonius Carm. V.

—————————— *textilis Anguis*
Diſcurrit per utramque aciem, cui guttur adactis
Turgeſcit Zephyris.

At pace illorum dixerim, haec Draconum militarium ſimulacra nunquam in imo lubari ſubpoſita ſunt; ſed in ſummo, magnoque cum honore conlocata. Ammianus Marcellinus Lib. XXVI. *Quo agnito, per purpureum ſignum Draconis ſummitati haſtae longioris aptatum, ſtetit unius turmae Tribunus.*

VII. Multo minus adſentior iis, qui putant ſub hocce ſymbolo expreſſam Veteres voluiſſe Victoriam de Diabolo, atque de Idolorum ſuperſtitione a Chriſtianis Imperatoribus per Crucis Victoriam reportatam; nam in publica moneta nimis ſero hae religioſae adluſiones inrepſerunt; quum interim in illis plus regiae maieſtati, quam pietatis officiis adtributum eſt. At contra in Eccleſiaſticis Monumentis, in quibus ſpiritualis tantum Victoria in votis fuit, ſub ſerpentis imagine tenebrarum Princeps adumbratus eſt; quod dudum viri docti pro comperto habuerunt. Ne vero domeſtica taceam, multa cum laude memorabo ingens marmoreum Nymphaeum, quod in veteri Eccleſia Geneſtreti in Agro Piſaurenſi adſervatur; cuius imaginem proferemus in Libro de Lucernis Chriſtianorum: in cu-

ius

ius quidem latere Diabolus ſerpentis imagine expreſſus cernitur ; nec aliter exhibetur in vetuſtiſſimis ſacris monumentis ſub pedibus Chriſti humani Generis Reparatoris ; Silentio praetereundum minime eſt venerabile ex ebore Diptychon Vaticanum, quod Cl. Gorius deſcribit in Epiſtola de *Sacris Codicum Evangeliariorum ornamentis* ad Celeb. Ioſephum Blanchinium , Romanii Oratorii Presbyterum , quae ab eo edita nuper eſt in inſigni Opere *Evangeliarii Quadruplicis* Tom. II. pag. DLXIII. in quo Chriſtus Dominus ſtans leonem dextro , ſiniſtro pede baſiliſcum proculcat , et conterit.

VIII. Turbat quidem primo obtutu , quod Imperator equitans lanceam ſiniſtra intorquet : id enim contra ſculpturae dignitatem facere videtur. At huiuſcemodi exempla in Numis , & Gemmis adeo obvia ſunt , ut adpareat antiquos Artifices in hiſce obſervationibus minus curioſos exſtitiſſe. Subeſt vero potiſſima ratio , qua Caelatorem huius Gemmae defendamus : excepimus enim iconem ex forma ectypa huiuſce Gemmae, in qua quidquid in archetypo dextrum eſt, in ea laevum adparet , Id autem profecto referendum erat vitio operis in Gemmis ſignatoriis, quarum unicus uſus in cera futurus erat. At e contrario in hiſce lapillis, quae Religionis ergo pro encolpiis circumferebantur , et quae proinde unam illam ſpeciem praeſeferebant , quam ſcalptura oculis obieciſſet, (quod etiam luculenter obſervavimus in Notis ad Gemmas Magicas , quarum geminus adſpectus ex ipſo lapillo excipiendus eſt) ſi quis ſecus feciſſet , ordo rerum perturbabatur.

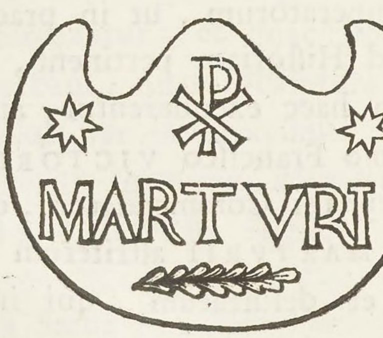
IX. Supereſt Stella Imperatori praefixa , cuius ſignificationem ſupra adtigimus in Prolegomenis, et in Obſervatio-

tionibus. In hac vero Gemma eodem conſilio additam putamus, quo in numis Conſtantii, Magnentii, et aliorum Imperatorum. Per illam enim ſignificatur divina Providentia, cuius ductu Victoria obvenerit. Putabant praeterea ipſis Principibus divinitatem quamdam ineſſe, quam per illam formulam ſignificabant DEVOTVS NVMINI MAIESTATIQVE EIVS, in Inſcriptionibus declinantis Imperii saepiſſime uſurpatam. Id vero Numen per *Stellam* exprimere conſueverunt, ut conſtat ex numis Conſtantii ſenioris, Conſtantii, Fauſtae, Helenae, Iuliani, et aliorum; in quorum poſtica parte, nulla epigraphe adiecta, ſtella in laurea ſignata cernitur. Rurſus in eiuſdem temporis numis ſatis obvia eſt imago Vrbis Romae, ſive Conſtantinopoleos, ac Caſtri Praetorii, ſub ſpecie quadratae turris, cum epigraphe: VIRTVS AVGVSTI. PROVIDENTIA AVGVSTI. PROVIDENTIA CAESARVM. VIRTVS CAESS. et ſimilium; cui quidem praenobili aedificio modo una, modo plures ſtellae praeſignatae ſunt: per quas, ut alibi praemiſimus, facile ipſum Numen Imperatoris, et Natorum eius indicatur. Haud equidem ignoro ſtellas in area numorum aliquando Monetariorum notas exſtitiſſe; praeſertim quum in exergo conſignatae ſunt. At ſupra caput Imperatorum, ut in praecitatis numis, et in hac Gemma, ad Hiſtoriam pertinent, quae in numis expreſſa eſt. Dum haec excuderentur, amicus noſter Gorius a Praeſtantiſſimo Franciſco VICTORIO, Sacri Militaris Ordinis D. Stephani Commendatore, eximium ex aere Chriſtiani hominis MARTVRII aſtriferum anulum ectypa cera impreſſum, et delineatum, qui in eius ditiſſimo Muſeo adſervatur, adcepit; quem pro coronide huius Epiſtolaris Diatribae heic adponendum ipſe curavit. Pala eiuſdem anuli peltam refert: in medio ſculptum cernitur

Sacroſanctum CHRISTI Monogramma , medium inter duas ſtellas : quod exemplum, et ad ſequiora ſaecula tranſmiſſum, magis magiſque confirmat inter hieroglyphica primitivorum Chriſtifidelium et ſtellas adcenſendas eſſe. Sub nomine *Marturii* (hoc ipſum nomen frequenter occurrere in Chriſtianorum Sepulchris, iam a doctis viris adnotatum eſt) ſculptus cernitur ramuſculus ; quo ſymbolo iidem Fideles Chriſto ſervientes frequenter a Sanctis Patribus declarantur . Pauca haec accipe ea, ut ſoles, humanitate, ORNATISSIME BORGIA, tamquam perennem obſequii, et benevolentiae erga Te meae teſſeram: et dum conſulis litterarum bono , auge tuis eruditis lucubrationibus earum gloriam , et noſtros conatus grato favore proſequere .

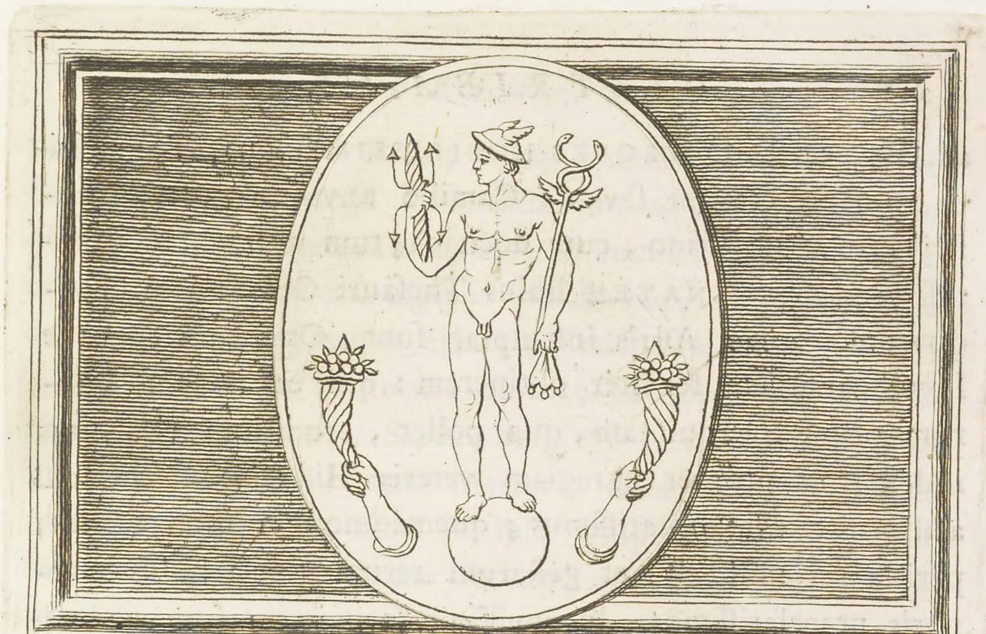
Schema antiqui Anuli ſignatorii Chriſtiani , eiuſque magnitudinis .

Pala eiuſdem Anuli Aſtriferi , qui Romae exſtat in Muſeo Victorio, maiore inconiſmo expreſſa .

DE

DE MERCVRIO
ΚΕΡΑΥΝΙΩ
SIVE
FVLGERATORE
DIATRIBA III.
ANT. FRANCISCI GORI.

J. V. ſc. *Sardae inscal. ex Museo Haueriano*

DE MERCVRIO
FVLGERATORE
DIATRIBA III.

AD SPLENDIDISSIMVM S. R. I. EQVITEM

ERNESTVM NOBILEM AB HAUER

SACRAE IMPERIALIS ET REGIAE MAIESTATIS

EXERCITVVM MILITAR. PER ITALIAM

A SECRETIS BELLICIS

SIDEREO huic Operi ſupremam manum quum imponerem (nam ſuperiores Diatribas poſtremas omnium excudendas curavi) ad ceteras tuae in me eximiae humanitatis, ac benevolentiae cumulatiſſimas ſignificationes, quibus mirifice animum meum excitaſti, ac Tibi maxime devinxiſti; praeclarum illud, et nulla temporum oblivione delendum, beneficium

ad-

adceſſit, ERNESTE EQVES NOBILISSIME, ut, Te auſpice, unaque tecum favente Camillo PLVMBANTIO, Inluſtri I. C. Florentino, cum doctrina, tum prudentia ornatiſſimo, MAECENATEM huius Theſauri Gemmarum antiquarum, quae Aſtris inſculptae ſunt, Optimum, atque Incomparabilem feliciter obtinerem: qui et horum laborum propter exquiſitam, qua pollet, eruditionem aequus iudex, ac propter egregiam veteris Hiſtoriae ſcientiam aeſtimator eſſet optatiſſimus; quemadmodum inter Duces, peritia rei militaris, et geſtarum rerum gloria huius temporis praeclariſſimos, locum facile principem iure ac merito habet. Nec tantum honori meo ſollicita diligentia conſuluiſti; verum etiam ſtudia mirum in modum amplificaſti: nam probe delineata ad me miſiſti tum ſigna aliquot ex aere pulcherrima, tum etiam, quae Antiquitatis divitias valde augent, complura antiqua Numiſmata, e tuis lectiſſimis Cimeliis, magnis impenſis, ſummo ſtudio, et labore paratis, depromta: quae quidem, quum rariſſima ſint, et nunquam antea edita, in publicum bonum, ac lucem proferre, tuum eſt conſilium optimum, atque omni commendatione digniſſimum. Miſiſti etiam ectypas formas anularis Gemmae tuae, quae non ſolum ſubiit nunquam litteratorum hominum conſpectum; verum tam rara ac ſingularis eſt, ut inter Aſtriferas primum dubio procul locum teneat: tantam vero antiquae eruditionis frugem continet, ut locupletiore Commentario explicari neceſſe fuiſſet. Id ſatis cumulate praeſtaſſet amicus meus optimus Celeberrimus Praeſul PASSERIVS, ſi non obſtaſſent temporis anguſtiae, dum remis veliſque ad portum cymbula noſtra nimio gravata pondere properare ſtudet. Pauca haec igitur accipe, EQVES ORNATISSIME, quae e meo pau-

paupere penu Tibi offero ; tenue quidem, ſed ſincerum, perennis obſequii erga Te mei monimentum: quod , ſi ea qua ſoles benignitate, ſuſceperis, ad luculentiora in maiore otio favore tuo , et auſpiciis praeſtanda , magis magiſque excitatum reddes, atque etiam paratiſſimum.

II. Adfertur in fronte huiuſce lucubrationis eximiae tuae Gemmae, nempe Sardae emblema , cui alterum ſimile numquam ad hoc tempus litterario orbi innotuit . Gemma ſignatoria eſt ; nam in ipſa ſcalptura ſymbola Numini adtributa contrariam faciem , quam reddunt ectypa, praeſeferunt ; adeoque ad obſignandum factam fuiſſe minime dubitandum eſt . MERCVRIVS ſtans , toto corpore nudus , in ea exhibetur , qui pedibus nudis , calceis , et alis deſtitutis , ſubiecto globo inſiſtit . Caput habet rotundo tectum petaſunculo, pinnulis utrinque munito; quanquam cum pileo quadrato , qualem ei Arcades tribuerunt, frequenter in numis , et in antiquis ſculpturis occurrat : ſiniſtra caduceum, pendente marſupio, in manu gerit; dextra vero fulmen ſublatum oſtentat . Pone globum duae manus , dextra et ſiniſtra , adſurgunt , et utraque copiae cornu frugibus refertum adtollit. Tria in hac eximia Gemma , quam ſola raritas , non vero exquiſitior artis caelatura incomparabilem reddit, occurrunt; quae notatu plane digna ſunt ; quum reliqua adtributa Mercurio adſignata , obvia et communia ſint , atque a viris doctis multa eruditione inluſtrata legantur. De his nonnullae obſervationes heic adtexendae.

III. Primum itaque, plane praecipuum, ac peculiare, eſt fulmen, quod MERCVRIVS dextra, non quidem iaculantis habitu , ſed oſtentantis , quaſi ſymbolum potentiae , ac divinitatis ſuae, tenet . Alterum eſt globus , ſive aſtrum

glo-

globoſum, et ſine radiis, ei tributum, cui pedibus inſtat: tertium vero duo copiae cornua ubertate frugum redundantia, quae duae manus in altum ſublata ſuſtinent. Quod ad primum adtinet; ex hoc nunc innoteſcit monumento, MERCVRIVM in eorum Deorum numerum cenſum fuiſſe ab Antiquis, quibus fulminum manubias tribuerunt. Ex diſciplina, et ritualibus Libris Etruſcorum, qui fulminum iactus ſcientiſſime calluerunt, et quomodo ſacris quibuſdam, et precationibus vel cogerentur, vel impetrarentur, editis libris docuerunt, Plinius novem Diis fulmina adſignat Lib. I. Cap. LIII. *TVSCORVM litterae novem Deos emittere fulmina exiſtimant; eaque eſſe undecim generum: IOVEM enim trina iaculari. Romani duo tantum ex iis ſervavere: diurna adtribuentes IOVI, nocturna SVMMANO: rariora ſane eadem de cauſa frigidioris caeli. ETRVRIA erumpere terra quoque arbitratur, quae infera adpellat, brumali tempore facta, ſaeva maxime et exſecrabilia: quum ſint omnia, quae terrena exiſtimant, non illa generalia, nec a ſideribus venientia; ſed ex proxima, atque turbidiore natura. Argumentum evidens, quod omnia a ſuperiore caelo decidentia obliquos habent ictus: haec autem, quae vocant terrena, rectos. Sed quia ex propriore materia cadunt, ideo creduntur e terra exire; quoniam ex repulſu nulla veſtigia edunt: quum ſit illa ratio non inferi iactus, ſed adverſi. A SATVRNI ea ſidere proficiſci ſubtilius iſta conſectati putant: ſicut cremantia, a MARTIS.* Deos igitur tantum quatuor enumerat Plinius FVLGERATORES; reliquos ſilet, nec eruit ex Etruſcorum fulguralibus Libris, quos apud eos exſtaſſe memorat Servius, a Bygoe Nympha ſcriptos, Aeneid. Lib. VI. v. 402. Plinium ſequitur Martianus Capella Lib. II. atque ipſum exponit: nec alios Deos Deaſve nominat

prae-

praeter *Saturnum* , *Iovem* , *Martem* ; neque ſuperiora ſidera , a quibus fulminum iactus , nempe manubiae , venire dicebantur. Recenſet D. Auguſtinus Lib. IV. de Civit. Dei Cap. XXIII. etiam SVMMANVM, quem Plutonem eſſe, quaſi *Summum Manium*, exiſtimat, alii *Orcum* putant . Fulminum genera , vim, qualitates, effectus, nomina luculenter exponit Seneca Quaeſt. Natur. Lib. II. c. 44. et ſequentibus ; ſed praeter Iovem , nullos alios Deos fulmina mittentes, adducit. Ex Etruſcorum editis monumentis quincto loco BACCHVS adiiciendus eſt , cui fulmen tribuerunt , ut videre eſt in ſacrificali patera edita in Dempſteriano Opere Tom. I. Tab. III. pag. 78. cuius nomen circa caput adſcriptum, nempe AIИIT. ſcilicet *Tinia*: quod nonnullis videtur TONANS exprimere , ac ſignificare . Nec dubium eſſe poteſt , Bacchum in ea referri in medio Apollinis, et Mercurii , tanquam Deum comitem , et ſocium ; nam caput habet hederacea corona redimitum , e cuius collo torquis foliaceus pendet, et ſiniſtrum eius brachium , quo fulmen peculiaris figurae tenet, armilla ornatur ; dextra vero ſceptrum praefert . Quamvis Apollo , et Mercurius in eadem patera expreſſi cum Baccho , fulmen non gerant ; tamen e novem Deorum fulmina iaculantium numero fuiſſe apud Etruſcos , credibile videtur . Siquidem fuiſſe APOLLINI tributum fulmen, non ſolum veteres Scriptores, quos praeſtantiſſimus Gisbertus Cuperus recenſet ; verum etiam monumenta ſuperius edita, ac praeſertim numiſmata, teſtantur . De MERCVRIO dubitare aliquis poterat ; ſed huiuſce incomparabilis Gemmae auctoritate, veteres Mercurio quoque fulmen tribuiſſe evincimus : quod indicandum cenſui Viro Doctiſſimo ac Celeberrimo Petro Lazerio, Societatis Ieſu Presbytero, qui dum Iovis ſignum ex aere inlu-

inluſtrat, me monuit, ſe forſitan ſcripturum accurate de Diis, quibus Antiqui fulmina tribuerunt.

IV. Conſtat ex antiquis Mythologis, ad Solem referendos eſſe Apollinem, Bacchum, et Mercurium; quos Deos, ſi ceteris a Plinio memoratis, adiungas, iam ſeptem Deos Fulgeratores habemus. His Deae iungendae videntur, Iuno, et Minerva; ut novem Deorum, quibus Etruſci fulmina adſignarunt, teſte Plinio, numerus impleatur. De Minerva *Fulminatrice* nullus eſt ambigendi locus, quum occurrat fulminibus armata in Graecorum, et Romanorum numis. Nec deeſt Scriptorum copia; inter quos memorandus Euripides, et Virgilius, Etruſcarum antiquitatum peritiſſimus, Aeneidos Lib. I. verſ. 46. apud quem ita loquitur Iuno irata, et Troianis adverſa:

——————— Pallas ne exurare claſſem
Argivum, atque ipſos potuit ſubmergere ponto,
Vnius ob noxam, et Furias Aiacis Oïlei?
Ipſa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
Diſiecitque rates, evertitque aequora ventis:
Ipſum expirantem, transfixo pectore, flammas
Turbine corripuit, ſcopuloque infixit acuto.

Minervae fulmina, manubias Minervales dicta, ſcribit Servius, qui ad Virgilii adlatum locum haec adnotat, quae ſilentio praetereunda non ſunt; quum ex his et Iunoni fulmina adſignata intelligamus: *Sed, quum Varro Divinarum quincto, quatuor Diis fulmina adſignet, inter quos et Minervae; quaeritur, cur Minerva Iovis fulmen miſerit? Antiqui Iovis ſolius putaverunt eſſe fulmen; nec id unum eſſe, ut teſtantur Etruſci Libri de Fulguratura; in quibus duodecim genera fulmiuum ſcripta ſunt: ita ut, Iovis, Iunonis,*

Mi-

Minervae, ſic quoque alterum : nam de Iunonis fulmine Accius : Praefervido fulgore, ardor iniectus Iunonis dexte„ ra, ingenti incidit. *Quare non poſuit Minervam miſiſſe fulmen ſuum ? Sed nonnulli dicunt, habere quidem Minervam, ut Iovem et Iunonem, fulmen ; ſed non tantum valere, ut vindictam ſuam poſſit implere, niſi uſa eſſet Iovis fulmine : unde merito queritur Iuno, Minervam, quum de numero minorum ſit, qui fulmen habent, uſam tamen Iovis fulmine*. Praeter haec Numina, ſtatim ſubdit peritiſſimus antiquitatum interpres Servius, *cavendum eſſe ne fulmen aliis Numinibus demus*. Cl. Cuperus addit alios Deos, nempe *Herculem*, qui in numo Meſſii Decii fulmen tenet, et clavam Iovi ſedenti porrigit apud Inluſtrem Spanhemium, ut et in Bruttiorum numo Gazae Mediceae : addit etiam Vulcanum, et citat hunc Servii locum in Virgilium Aeneid. Lib. I. verſ. 46. *In Libris Etruſcorum lectum eſt, iactus fulminum manubias dici, et certa eſſe Numina poſſidentia fulminum iactus ; ut Iovem*, VVLCANVM, *Minervam*. Sed in meis Codicibus *Vulcanum* nominatum non reperio ; ſed eius loco *Iunonem*; quamvis in numis Vulcanus fulmen habeat : quod tamen non habet ex proprietate, et virtute ; ſed ex miniſterio, et arte ſua, quod noverit ea probe fabricare. Tribuit etiam idem Cuperus fulmen magnae Deum Matri Cybele, ut in numis occurrit, et in Gemmis, cuiuſmodi exſtat apud me ſuperius edita Tab. VI. inter Aſtriferas, quam eandem ac Iunonem facit. Huic Deae data reor fulmina, quia eadem ac Terra eſt, e qua erumpere fulmina docuit Plinius, et Seneca, aliique Philoſophi : quorum opinionem novis obſervationibus, et argumentis nuper procudit, ac tuetur vir Praeſtantiſſimus ac Celeberrimus Scipio Marchio MAFFEIVS. Ex praeno-

tatis igitur colligimus, Deos quibus Etruſci fulmina adtribuerunt, hoſce novem fuiſſe, *Saturnum*, *Iovem*, *Summanum*, nempe Plutonem; *Martem*, *Apollinem*, *Bacchum*, *Mercurium*, *Iunonem*, *Minervam*. Eorum praeteribo ſententiam, et Cuperi inſtitutum, qui dum enumerat *Deos Fulgeratores*, ad XII. nititur eos deducere, atque ex coniecturis adiicit etiam Cupidinem, qui quandoque cum fulminibus occurrit, et interdum ea ſuperbus frangit, ut ſibi Deos quoque ſubiectos oſtendat.

V. Revertor ad MERCVRIVM, quem perſpicuo huius pretioſae Gemmae antiquae ſuffragio inter Deos ΚΕΡΑΥΝΙΟΥΣ recenſere ſine haeſitatione poſſumus; et quamvis ad hoc tempus, ni fallor, praeter hoc, nullum aliud monumentum habeamus; tamen non dubito alia deinceps in apricum proditura. Extat in Imperiali Mediceo Theſauro aureum ſingulare numiſma PHARNACIS, Regis Ponti, cuius vultus in antica expreſſus; in poſtica vero ſcriptum eſt eius nomen: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΑΡΝΑΚΟΣ. *Regis Pharnacis*. Hic fuit Mithridatis Magni filius, quem multorum bellorum felici ſucceſſu praeferocem, ut vidit Caeſar, vicit, profligavitque una acie ad urbem Zelam: de quo Plutarchus, et Svetonius in Caeſaris vita, Dio Lib. XLII. et Velleius Hiſtor. Rom. Lib. II. Cap. LV. In poſtica eiuſdem numi parte cernitur Mercurius, eiuſdem Regis, vel Sinopenſium tutelare Numen, multis adtributis ornatus, quae expoſui in Vol. I. Numiſmatum ant. Muſei Florentini Tab. II. pag. 14. num. V. Supra Mercurii caput, quod eſt praecipuum, alatum fulmen cernitur; pone vero caput ad dexteram ſpectatur luna falcata, et aſtrum eidem ſuperpoſitum. Fulmen heic non videtur Mercurio tributum tanquam inſigne proprium, ſed veluti relativum

tivum tum ad ipſum Pharnacem Regem, tum ad Parthorum regnum; adeoque divini generis originem, et tutelam, Iove, Sole, et Luna auſpicibus, declarare videtur, ut obſervat Celeb. Spanhemius de praeſt. et uſu Numiſm. Diſ. VIII. pag. 481. edit. Lond. qui alterum numiſma eodem typo inſigne, ſed argenteum, profert e Cimeliis Pembrochianis. Sed omnem facile tollimus controverſiam, ſi cenſeamus antiquos Philoſophos, ac Mythologos memoratis Diis fulmina adtribuiſſe, in quorum cenſu potiſſimum ſeptem Planetae fuerunt, quibus manubias, ut diximus, nempe iactus fulminum, adſignarunt.

VI. De MERCVRII aſtro dictum eſt ſupra a Cl. Paſſerio in Obſervationibus ad Gemmas Aſtriferas, praeſertim ad eam expoſitam Tab. XCIII. in qua idem Deus capite galeato, reliquo corpore nudus, ſtans cenitur, cum aſtro prope eius pedes; quod non radiatum, ſed globo ſimile expreſſum eſt. Conſueverunt etiam Veteres Caeſarum imagines globis, nempe aſtris, imponere, uti ſpectatur Auguſtus in celeberrimo Chalcedonio bicolori exſtantis admirandae caelaturae penes Ampliſſimum Senatorem Florentinum Bonarrotium in Numiſm. max. mod. pag. 45. qui cenſet eodem globo aſtrum Veneris indicari, proprium Iuliae gentis, a qua originem deducebat: quod emblema cenſeri etiam poteſt Auguſti Apotheoſeos inſigne monumentum. Nam plane perſpicuum eſt, Stellis indicatam fuiſſe Caeſarum divinitatem mendaci adulatione ſubfultam, quod edita numiſmata luculenter teſtantur. Mercurio omnes Solis proprietates convenire oſtendit luculenter Macrobius, multaque Hieronymus Aleander in antiquam Tabulam marmoream pag. 34. atque idcirco etiam ei ſagittas tributas fuiſſe, adnotat. Poteſt etiam idem

glo-

globus Mercurii pedibus ſubiectus univerſum orbem deſignare; de quo plura exquiſito, ut ſolet, iudicio et eruditione in prelaudato Opere pag. 102. idem omnis Antiquitatus magnus Interpres Bonarrotius: quemadmodum Iovi, Serapidi, Apollini, Veneri, Victoriae, et Fortunae multis de cauſis tribuitur: de quo ſymbolo non pauca adnotavi ad Gemmas in Tom. I. Muſei Florentini adlatas Claſ. I. Tab. LXX. LXXI. a pag. 136. ad 146. et in Tom. II. Muſei Etruſci Tab. XXXIX. pag. 109. ubi Mercurii ſimulacrum ex aere protuli, qui alato globo pedibus inſiſtit, et laeva ardentem gerit facem; quod cum emblemate huius Gemmae Hauerianae congruere videtur.

VII. Indicat etiam idem globus MERCVRIVM triplicem, nempe *Superum*, ſive *Caeleſtem*, *Terreſtrem*, et *Inferum*. Fulmen vero et lampas ad Mercurium *Superum* ſpectant; vel quia ipſum non ſolum Geometriae, et Aſtronomiae auctorem et magiſtrum; verum etiam Haruſpicinae, et fortaſſe etiam Fulguralis ſcientiae inventorem, et propagatorem crediderunt; exemplo Aegyptiorum, ut Plato in Phaedro, et Iulius Firmicus diſerte docent. Philoſophorum vetuſtiſſimi Mercurium, Mundi parentem ſomniarunt; ac forſitan, quia Mundum, vel Deum eſſe, vel divinum quid, et animatum in ſe habere cenſuerunt, ideo eidem globo in ſuperiore parte alas, divinitatis, motus, et velociſſimae virtutis indices, adiunxerunt. Sed et ſtellam Mercurii globoſa imagine expreſſam, ut alibi obſervatum eſt, indicari poſſe non eſt dubium; nam et Iupiter in numo Antiochi apud Vaillantium dextra aſtrum praefert, quod Solem indicat; in vertice vero capitis habet fulcatam Lunam: quod ipſe anni, et temporum arbiter, diei et noctis auctor ab Ethnicis crederetur.

VIII.

VIII. Beneficum quoque eſſe Mercurii ſidus, docet Statius Thebaid. Lib. I. verſ. 301. qui ita cecinit:

Paret Atlantiades dictis Genitoris, et inde
Summa pedum propere plantaribus inligat alis,
Obnubitque comas, et TEMPERAT ASTRA, *galero*.

Quae dum exponit Lactantius, haec adnotat: *Obnubitque comas galero, et temperat* ASTRA; quaſi uniuſcuiuſque „ Dei caput ASTRVM ſit. Legitur *obnubit*, obſcurat: „ ne, nudo capite deſcendens, terras fulgore percuteret: et „ *temperat*; vel quia benefica STELLA MERCVRII maleficarum temperat flammas: vel certe obſcure nobis exponit, quinque plagas Caeli ex iſtis conſtare ſideribus, *Saturni*, *Iovis*, *Martis*, *Mercurii*, *Veneris*. Saturni frigida „ eſt ſtella, id eſt nocens -- Martis calida, Mercurii frigida, Iovis, et Veneris temperata: ergo quia (Mercurius) per mediam zonam volabat, Iovis et Veneris „ vicina ſidera frigido tranſitu temperabat. De globo, ſeu ſtella Mercurii haec dicta ſatis ſunto.

VIIII. Superſunt binae manus, quae copiae cornua hinc inde tenent; quae ſymbola ipſum MERCVRIVM indicant bonorum largitorem, lucrorum potentem, beneficum, frugiferum, utilem; eaque omnia adtributa declarant, quae frequenter in editis aris, et lapidibus, voti cauſa, in eius honorem fieri, et dedicari apud Ethnicos conſueverunt. Eumdem Mercurium inter Deos Servatores, et divitiarum donatores cenſum fuiſſe, oſtendi in Commentariolo, quum eius Pantheam Manum proferrem, et inluſtrarem. Preterea idem Mercurius et in aereo ſimulacro ſuperius memorato, edito in Muſeo Etruſco, et in aureo numo Pharnacis Regis, copiae cornu manu praefert.

Ve-

Verum quia fulmen, quod gerit tam rarum eſt; coniecturae dari poteſt locus, num ſpecie Mercurii in hac Gemma ſe exprimendum curarit aliquis Imperator, qui a Mathematicis didicerat, a Mercurio pendere horoſcopum ſuum; vel forſitan Mercurium colebat tanquam Numen ſuum praecipuum ac tutelare: vel potius aliquis ita ipſum Imperatorem, in adulationem pronus, Mercurii effigie, et habitu exprimendum curavit. Compertum eſt enim Caeſares, etiam dum viverent, ab aſſentatoribus tanquam Deos habitos eſſe, et divinis honoribus cultos. Neque etiam repugnabo, ſi quis fortaſſe cenſeat hunc *Pantheum Deum* eſſe, manu dextra gerentem fulmen, Iovis ſymbolum peculiare; ſub pedibus vero globum, Providentiae, et Fortunae indicem, et copiae cornua frugibus referta; quae cum ipſis, tum etiam aliis Diis tribuuntur. Illud plane amplector indicium, quod eruditi homines dabunt, Tuque cumprimis, ERNESTE EQVES GENEROSISSIME, qui nobiliſſimae proſapiae tuae ſplendorem auges optimarum artium ſtudiis, et Antiquariae ſcientiae divitias tantopere auges; nam poſt curas praeclari tui muneris, in his cumulandis, inluſtrandis, depromendiſque delicias tuas, et eruditi animi oblectamenta recondita eſſe compluribus ad me ſcriptis epiſtolis tuis elegantiſſimis teſtatus es: quae omnia me tuarum Virtutum cultorem perpetuum conſtituunt.

VIRTVS IN ANIMO VIVET

Fibula antiqua Muſei Victorii

INDEX

INDEX
RERVM
QVAE IN HOC VOLVMINE SECVNDO
OBSERVANTVR ET INLVSTRANTVR

Abraxas Deus. pag. 232. et in ſequent. haec vox quid importet. 235. 240.

Abraxeae Gemmae ſuperſtitionibus, et nugis refertae. 22. 37. 235. 240.

Abundantiae ſignum. 135.

Accipiter Diis Aegyptiorum ſacer. 70.

Achatis naturales virtutes. 8. *9.* 10.

Actiaca victoria. 195. 201.

Adtributa Deorum Deo PanthEo adſignata. 233.

Aegis Minervae. 137.

Aegyptia nomina Signorum Zodiaci. 243. 244.

Aegyptii a Cancro annum auſpicabantur. 74.

Aegyptii Serapin pro Sole, Iſidem pro Luna coluere. *62.* quomodo deſignarentur dies apud eos. *90.* quinque ſtellis dies deſignabant. 156.

Aegyptii XII. Signa in Zodiaco cognoverunt. 176. eorum maximus Deus Serapis. *68. 69.* ſuperba et ventoſa natio. 234. 235.

Aeſculapii ſocia Minerva, quae et Medica dicta. 112. eius virga quid ſignificet. *160.* Deus Salutaris. 103. imberbis, cur cum pileo. 111.

Aeternitas quomodo expreſſa in Gemmis. 24. 231. 235.

Aeternitatis ſymbolum Sol intra Lunam falcatam. *90.*

Agriculturam primus Italos docuit Saturnus. 42. 43.

Amazonum nomina. 153. 154. earum victor Hercules. 153. 154.

Amethyſtorum virtutes ex Plinio. *9.* 10.

Amoris hiſtoria Mythologica. 173. 174.

Amphiteatralia ſpectacula. 181.

Amuleta, quae apud Orientales in uſu. *9.* ex Gemmis. 22. 37. Magorum Aegyptiorum. 71. Medica. 182. 183. 185. ingenioſa, et monſtroſa. 118. 219. Sectatorum Baſilidis, et Gnoſticorum. 130. unde Romam deportata. 139. eorum uſus apud Romanos. 240. 241. 242.

Amuletum ex ſeptenario Planetarum numero. *68.* adverſus dolores: in his ſculptus Hercules Leonicida 153.

Angelorum numerus, et officia ex ſententia Baſilidis. 226. 227. 228. 229. eorum nomina. 235.

Angues apud Aegyptios quid deſignent. 159.

Anguis orbem circumplectens quid ſignificet. 77.

Anima Mundi Serpente deſignata apud Aegyptios. 78.

Animabus hominum ſingulis ſtellae adſignatae ex priſca Theologia. 152.

Animae defunctorum in ſtellas abire creditae. 25. defunctorum a dextris expreſſae. *26.*

Animae imago papilio. 85. 86.
Animalia Diis ſacra cultorum animas in caelum ferunt. 94.
Animalia, quae in ſpectaculis expoſita. 181.
Animalia inſecta ſculpta in Gemmis Magicis ſuperſtitioſis. 231.
Animalia Mithriaca quae. 212.
Animarum Defunctorum in caelum deductiones; qua pompa, quibus comitibus. 25. purgationes per Oceanum. *ibid.* tranſitus ad Elyſios quomodo expreſſus. 158.
Animas in ſedes ſuas locat Mercurius. 129. 130.
Anni tempora a Sole, et Luna ordinantur. 207.
Annos priſci Graecorum *Horos* dicebant. 71.
Annularis Gemma ornata ſex Planetis. 79.
Annus *Iſis* apud Aegyptios dictus. 74.
Anteros, et Eros. 119.
Antiopa Amazonum regina ab Hercule victa. 153. 154.
M. Antonius cum Cleopatra. 201.
Anubis Oſiridis filius, idem ac Mercurius apud Aegyptios. 134. 184.
Anuli aſtriferi Chriſtianorum. 16. 17.
Anuli funerei, male ominati. 23. 24. in Sepulcris inventi. 99.
Anuli ſuperſtitioſi. 10. 11.
Anulos cum Deorum imaginibus cur geſtarent Veteres. 8.
Anſer liticinis vicem exprimens. 205. vigilantiae ſymbolum. *ibid.*
Apenini montis vertex ab Iguvinis cultus, et Iovi ſacer. 57. 58. Ara ei ſacra. *ibid.* et 59.
Apis Deus Aegyptiorum. 70.
Apollinares viri. 94.
Apollini ſacer crater. 92. item gryphes. 94. eidem Deo ſacrum fecere Heroes ad expeditionem Argonauticam delecti. 125. eidem tributum fulmen. 77.
Apollinis ſpicula interdum malefica. 93. eius ſymbola quae. 83. 84. dictus *Embaſius.* 125. *Caeliſpex,* cum virga ſuper globum inclinata. 84. 85.
Apollo, et Diana in ſaecularibus ludis primas tenebant. 88. 95. 96.
Apollo, et Liber Pater idem Numen habiti. 149. 151.
Apollo *Horius*, idem ac Horus Aegyptiorum, a quo Horae dictae. 75. 76. cur pharetratus. 93. *Soſpitalis*, et *Medicus*. 111. 112. 113.
Apollonius ſingulis diebus anulos geſtabat ſtellis inſignitos. 9.
Apologetici Patrum Chriſtianorum. 161.
Apotheoſis animarum defunctorum. 24. 25. 26.
Aquae luſtralis vas, et uſus. 133.
Aquarii ſchema, urna. 194.
Aquarius initium anni apud Romanos. 74.
Aquila conſecrationis animarum index. 65.
Aquilae cur gemmis inſcalptae. 10.
Aquila divinitatis ſymbolum. 200. Iovis, cur roſtro praeferat coronam. 27. cum corona. 52. eius imperii auſpex. *ibid.* et 54.
Aquilae Legionariae. 197. ſub palmis, praeferentes coronas laureas. *ibid.* et *ſeqq.*
Ara Iovis in caelo aſtris decorata. 27.
Arae cum arboribus ſacris tranſvehi ſolitae. 143. Templorum Deorum in areis locatae. 118.
Arborum ſacrarum in aris tranſvectio. 143.
Argaeus Mons pro Deo habitus apud Cappadoces. 57. 58. 59.
Argo navis. 194. 195.
Argonautae Sirenas vicerunt cantu. 165. 166. eorum expeditio. 124. 125. 195.
Aries cur inter Zodiaci prima ſigna. 29. cur Mercurio ſacer. 127. 187.
Arietis, et Librae ſigna Iovi ſubiecta. 55.

Ar-

Artifices Gemmarii. 17. 18. 20.
Artifices Magicarum Gemmarum. 214. 215. 216. eorum qui ſuperſtitioni ſtuduerunt nugae. 238.
Artificum Sigillariorum, et Gemmariorum licentia. 67.
Aſiae urbes ſingulae Dianam coluere, ſed diverſimode ornatam. 104. 105. 107.
Aſteriſci Planetarum. 19.
Aſtra globo expreſſa, ſine radiis. 44.
Astriferarvm Gemmarvm Collectio quanti ſit momenti, et utilitatis ad Antiquitatis ſtudium inluſtrandum, et veterum Scriptorum mentem, et eruditionem intelligendam. 1. 2. Vide Gemmae.
Aſtris non currus, ſed equos Antiqui tribuerunt. 55.
Aſtro ornati clypei Etruſcorum. 203.
Aſtrologia ex Chaldaeis. 152.
Aſtrologiae leges in Gemmarum ſculpturis obſervatae. 6.
Aſtrologici characteres in Gemmis. *ibid.*
Aſtrologici numeri dicti Babylonici. 152.
Aſtrologorum deliramenta reiecta in explicandis Gemmis Aſtriferis. 12.
Aſtromyon Iſidis Stella. 74.
Aſtrorum influxus. 15.
Aſtrotheſiae Iſidis. 74.
Aſtrum cur Pani Deo tributum. 31.
Averrunci Dii qui. 88.
Auguria felicitatis in natali hora deſumta. 57.
Augurio loca conſecrata, ſtellis conſignata. 3.
Auguſteae Gemmae inſigniores. 24. 26.
Auguſtarum puerperium indicatum a Gemma. 164.
Auguſti caput cur aſtro inſignitum. 5.
Auguſti horoſcopus Capricornus. 192. 193. 196. 197. eiuſdem quoque inſigne Delphin, et Capricornus. 33. 34. expenduntur eius quoque inſignia divinitatis. 200. 201.
Auguſti Victoria Actiaca frequens in Gemmis. 33.
Auguſtis Feminis cur Luna adiecta. 97.
Aureliani Caeſaris numi inluſtrati. 86. 87. eius victoria de Palmyrenis. *ibid.* in Orientem expeditio. 198.
Auriga Sol expreſſus. 233. 234.
Aurigae victores, coronas Diis donabant. 202.
Aurora, et Nox Herculi adtributa. 156.

BAcchi myſteria ad animarum expiationem conferre putabantur. 24. eius ſymbola quae, cur cum Harpya expreſſa. 168.
Bacchica myſteria. 24.
Bacchico habitu, ac ſpecie animae defunctorum in caelum deductae. 24. 25. 26.
Baccho tributa ſtella; nam idem ac Sol habitus. 169.
Bacchus, et Ariadna curru vecti a Centauris. 24.
Bacchus puer curru vectus, cur tibiis delectetur. 150. *Sidereus* dictus. 169.
Baronius Cardinalis laudatus. 217. 232.
Baſilidianae Gemmae. 21. 223. 224. *et ſequent.*
Baſilidianorum deliramenta in caelaturis Gemmarum. 21. 22. 223. 224. *et ſeq.* Nomen Dei corruptum ab ipſis. *ibid.* de Deo ſententiae. eorum amuleta. 230.
Baſilidis ſomnia. Caelos finxit. LXV. 22. eius Schola, et Sectatores. 225. *et ſequent.* eius Deus qui. 227.
Baſſarides Bacchi adſeclae. 168.
Batrachi antiqui Sculptoris opera. 179. 180.
Bellatoribus praeſunt Caſtores. 122.

Bellerophon a Minerva adiutus. 138.
S. Blaſius Martyr, et Epiſcopus in antris Argaei montis delituit. 59.
Bonarrotius Philippus Senator Flor. laudatus. 25.
Borgia Caeſar. 11.
Bromius Mithriacus. 212.

CAduceus cum palmis cur Mercurio tributus. 34. iunctus cum fulmine Iovis quid ſignificet. 28.
Caede polluti ad Iovis *Milichii* aram confugiebant. 51.
Caeli rector Serapis reputatus. 68.
Caeli ſtellati uxor Cybele. 49.
Caeliſpex Apollo unde dictus. 85.
Caelorum numerus ex ſententia Baſilidis. 226. 227.
Caelos LXV. ſomniavit Baſilides. 22.
Caelum Circus ſignificabat; Factiones quatuor Anni tempora. 202.
Caelum complures ſtellae ſimul expreſſae deſignant. 7.
Caelum in duodecim partes ab Aſtronomis diviſum. 12. 13.
Caeſarum conſecrationes in inſignioribus Gemmis ſculptae. 24. 26.
Calathus cur Iſidi, et Serapidi tributus. 66. 67. 72. cum frondibus, et cur Dianae Epheſiae. 106.
Calix antiquus Chriſtianorum cum Monogrammate Chriſti aſtrifero. 220.
Cameum Auſtriacum inſigne. 24. 26.
Cameum Pariſienſe inſigne. 24.
Camillus Leonardus Piſaurenſis defenſus. 11. 12.
Cammarus cur Soli tributus. 85.
Campanorum nummi cur ſtella notati. 4.
Cancer Lunae tributus. 43. initium anni apud Aegyptios. 74.
Canicula habita Iſis apud Aegyptios. *ibid.*
Canis Taurum petens in Mithriacis quid notet. 211. Vide *Stella*.
Canobi thorax cum ovo, quid ſignificet. 159.
Cappadoces Argaeum montem pro Deo colunt. 57. 58. 59.
Capra caeleſtis. 206.
Capra immolata in Lupercali ſacro. 142.
Capricorni ſignum Auguſto fauſtiſſimum. 33. 34.
Capricornus auſpicalis in anulis geſtatus. Signum horoſcopum. 192.
Carchariae Melitenſis dentes. 167.
Cardea Dea. 8.
Carrhenorum nummi. 78.
Caſtores cur cum Iride. 73. pileati: eorum aedes Romae: cur aſtra in vertice capitis gerant. 120. enſes tenent. 121. immortalitatis indices. 122. bellatoribus praeſunt. 122. 123. equis gaudent. *ibid.* Herculis comites in Colchica expeditione. 123. 124.
Caſtoris, et Pollucis ignes. 195.
Caſtorum nativitas, et educatio ubi. 127.
Cerberus ab Hercule domitus. 155.
Cereris comes Draco. 145. 146.
Cereris ſacra, quae. *ibid.*
Cereris ſymbola, quae. 35. cur cum ſpicis, et formica. 144.
Ceres a Phytalo hoſpitio accepta ficus donavit. 35. in Zodiaco eſt Virgo. 145 multinomia. *ibid.* ſedens, non ſtans. 144. 145. eſt Luna, Bacchus, Sol. 147. populorum, et urbium auxiliatrix. *ibid.*
Cervi Dianae ſacri. 104. eius currus a cervis vectus. *ibid.*
Cervi e capite extractus lapis. 9.
Cervus a Leone laniatus. 181.
Circulatores Magi. 240.
Circus Soli ſacer. 202. eius imago, et ſymbolum. *ibid.*
Chaldaei dicti Aſtrologi. 153.
Chifletius laud. 22. 231. 332. 234. 244.

Chimaerica monſtra in Gemmis. 171. 172. 173.
Chriſti Monogramma aſtriferum. 220.
Chriſtiani a Iuliano Apoſtata multati. 58. compulſi tradere Ethnicis ſacros Libros. 235. 236. a Gentilibus contemti. 239.
Chriſtianorum anuli caeleſti themate inſculpti. 16. 17.
Chriſtianorum myſteriis Mithriaca Diabolus oppoſuit. 209.
Cleopatra cum Marco Antonio. 201.
Clypei apud Veteres picti. 203. cum themate horoſcopo. 196. Legionum cur aſtris notati. 4.
Clypeus cum Solis imagine. 83. Minervae aſtro ornatus. 137. Clypeus Soli tributus. 233. 234.
Colchica expeditio, in qua multi Heroes, et inter hos primi Hercules, et Dioſcuri. 124. 195.
Coli dolores. 10.
Columbaria Societas Florentina laudata. 89. Eius Acta. *ibid.*
Columnae pro Numinum ſimulacro. 51. 52. inter divinos honores habitae. 200.
Comebantur Simulacra Deorum. 116.
Concha Veneri ſacra. 172.
Coniugum concordia. 9. ſymbola. 190.
Conſecrationes animarum Piorum defunctorum. 36. in caelum eas delatae ab animalibus. 94.
Conſentes Dii duodecim: ab his remotus Saturnus. 46.
Conſtantini Magni eiuſque filii ſtellis deſignati in Nummis. 4.
Corax Mithriacus. 212.
Corinthiorum, et Caeſareenſium Nummi. 143.
Corona laurea Apollini tributa. 96. item Iovi. 59. muralis in capite Cybeles Deae. 46. radiata, et quinque ſtellae tributa Herculi. 156.
Coronae Mithriacae. 209. *et ſeqq.*
Coronis mater Apollinis. 113.
Corporis aliquot partes Aſtris commendarunt Baſilidiani. 21. 22.
Cortonae monumenta effoſſa. 89.
Corvus cur Apollini ſacer. 84. 92.
Corvus Mithriacus. 212.
Crocodilus quid in Gemmis ſignificet. 216.
Crotala ſacra Cybeli. 48.
Cruces anſatae Dianae Epheſiae. 106.
Crux anulo ſuſpenſa in manu Aegyptiorum Deorum. 71. 72. quid deſignet. *ibid.*
Cryſtalli naturales virtutes. 8.
Cupidinis et Pſyches Mythologica Hiſtoria. 157. 158.
Cupidinis recens nati fabula. 173.
Cupiditatum tyrannis quomodo a Veteribus expreſſa. 157. 158.
Cupido arae inſidens, utraque manu ſagittas tenens, et palmam. 119.
Curru vectae in caelum animae defunctorum, Geniis comitantibus. 25.
Currum Diis tribuit Antiquitas. 55.
Currus a papilionibus vectus cum Cupidine quid notet. 158.
Cybele in magnifico throno cur ſedens. 47. 48. Regina dicta: cum globo in dextera. *ibid.* tympanum cur ei tributum. 48. 49. cur eius caput velatum. *ibid.* Caeleſtis dicta. *ibid.* Eadem Magna Deûm Mater; cur caput turritum habeat. 46.
Cybeli cur tributus Leo. 49. 50. item fulmina. 51.
Cynocephalus Aegyptiorum. 76.
Cypriorum praecipua Numina Iupiter, et Venus. 118.

DAcicorum tropaeorum frequentia in antiquis monumentis. 87.
Dactyliotheca Goriana. 108.
Dea Caeleſtis. 108.

De-

Decani multinomines. 244. eorum doctrina obſcura. 185. fabulae. 231. numerus, et nomina. 243. 244.
Decreta paenes Aſtronomos. 17.
Decuſſis ſculpta in Nummis, et Gemmis quid deſignet. 36.
Defuncti ſpecie Deorum expreſſi. 24. 26.
Dei nomen a Magis corruptum in Gemmis. 217.
Dei nomina apud Gnoſticos. 228.
Delphin Auguſti inſigne 33. 201. quid deſignet. *ibid.* cur Mercurio tacer. 133.
Delphinis vectae animae defunctorum, Oceanum tranare credebantur. 133.
Dendrophori arbores deferebant in honorem Deorum. 144.
Deorum conſortio donatus Hercules. 156.
Deorum Simulacra primum rudia, ſine arte facta. 51. 52.
Deum quinque ſtellis deſignarunt Aegyptii. 156.
Deus Baſilidis. 227. *et ſeq.*
Deus Caeleſtis Afrorum. 108.
Deus Galliceps in Gemmis. 232.
Deus Subterraneus habitus Saturnus. 45. 46.
Diana iaculatrix, ſagittis gaudens. 100. cum taurina fronte, et cornibus. 101.
Diana partubus praeerat. 37. *Servatrix* dicta. *ibid.* Triformis. 231.
Dianae Epheſiae Simulacra diverſimode ornata. 104. 105. zonis, et turribus corona etc. 107. corpus diverſimode expreſſum. 104. *Taediferae* imago. 28. eidem tributa fulmina. 100.
Dierum nomina ex Planetis. 19. 20.
Dies et Nox virili adſpectu expreſſi in antiquis monumentis. 102. quomodo expreſſi in Marmoribus Mithriacis. 211.
Dies per hebdomadas deſignare quis nam primus docuit. 90.
Digmata clypeorum. 203.
Dii ab Ethnicis crediti habitare in ſummis montibus. 57. 58. 59. ab ortu hominum crediti cuſtodes, et propitii. 6.
Dii Curules. 55. 56.
Dii Deaeque Pantheae in Gemmis, quid ſignificent. 160. 161. 162. *et ſequentibus.*
Dii peregrinorum praeſides, qui nam. 63.
Dii veterum quot commentis deſignati. 8.
Dionyſius Tyrannus auream barbam Aeſculapio detraxit. 111.
Dioſcuri cum Mercurio. 127. Vide *Caſtores.*
Dioſcurorum ſymbola quae. 127.
Divinitas Auguſtorum, Auguſtarumque Stellis deſignata in nummis. 5.
Divinitatis ſigna, ac ſymbola fulmen, ſtellae, et corona radiata. 100. 101. 102. 199. 200.
Domicilia Planetarum. 43.
Domorum apud Aſtronomos ſignificatio. 13. 14.
Domus Planetarum. 43.
Draco ab Hercule occiſus in Heſperidum Hortis. 77.
Draco Cereris comes: eius fabula. 145. 146.
Draco Mithriacus. 212. 213.
Draco quomodo expreſſus in Gemmis Magicis. 234. cur radiatus in anulis ſculptus. 10.
Dracones cur Bacchantium comites. 168.

EDuctores apud Aſtronomos. 42.
Elementis reſpondent Signa Zodiaci. 179.
Elementorum ſymbola. 217.
Eleuſinia ſacra in Gemmis. 231.
Eloquentia Mercurio tributa. 34.
Elyſios petere creditae mortalium animae. 158.
Emblemata funerea in Gemmis ſculpta. 23. 24.

Em-

Emblemata ſuperſtitioſa Gemmarum . 8. 9. 10. 11. 12.
Equeſtris diſciplina Caſtori tributa. 124. 126.
Equi alati Stellis adtributi . 25.
Equitum Romanorum parmula. 203.
Equos Caſtoribus dedit Neptunus. 123. 124. 125.
Erotis , et Anterotis fabula . 119. 173.
Etruſci docuerunt menſium dies quomodo deſignarentur. 90.
Etruſci humanos pedes Marſyae dederunt . 95. eorum clypei ornati aſtro . 203. monetae, quae; earum emblemata varia . Collectio quantum utilitatis adferat priſcae eruditioni : picturae Vaſculorum omnis eruditionis promtuaria . *ibid.* 116. 119. ſculptura vetuſtior in Gemmis valde rudis. 151. 152.
Eugubinorum laudes, Cl. Paſſerii merita. Eorum antiquiſſima Moneta aſtrifera inluſtrata. *Vid. Diatr. II.*
Excubitores milites. 205.
Expiatio animarum ope myſteriorum Bacchi . 24.
Expiationes delictorum in Mithriacis. 209. *et ſeqq.*
Expiatores Magi . 240.

FAces adtollunt Genii comites animarum defunctorum. 25.
Factiones Circenſium quid ſignificarent. 202.
Falx cur Saturno tributa . 42. 43.
Familiarum emblemata in Gemmis. 191.
Fauſtinae Antonini conſecratio veluti nova Luna inter Planetas. 97. 103.
Februario menſe populus februabatur . 31.
Feminarum Auguſtarum conſecrationes . 100. 101. 102. 103.
Fertilitas terrae ex Sole, et Luna. 144.
Ferula cur Iſidi tributa. 72. 73.
Fidei ſimulacrum . 135.
Firmamentum compluribus aſtris indicatum in Gemmis . 49.
Flagellum cur Soli tributum. 233. 234.
Forculus Deus . 8.
Fores templorum ornatae tropaeis, et opimis ſpoliis . 33. 34.
Formica fauſtum ferens augurium. 148. ſacra Cereri : providentiae ſymbolum. 135. 136. 144. 148.
Fortuna ſocia Dianae Epheſiae, et Serapidis . 103.
Fortunae *Manentis* typus . 164.
Fortunae templum in Monte Argaeo . 58.
Fortunae Virilis in conſpectu Matronae nudari ſolitae . 141. 142.
Frigidiſſimum Saturni aſtrum . 45. 46.
Frugibus, variis aetatibus, Veteres adſignarunt Deos . 8.
Fulmen cur Soli tributum . 77.
Fulmen Iovis cum caduceo , quid ſignificet . 27. 28.
Fulmina atterranea , quae e terra erumpunt. 51.
Fulmina Cybeli tributa . 51. et quibus aliis Diis . *ibid.* item Dianae adſignata. 100. item Mercurio . *ibid.*
Fundi et praedia ſtellis cur conſignata . 3.
Funereae Gemmae , ſive ſepulcrales, quae . 22. 23. 24.

GAlli a Capitolio quomodo depulſi . 205.
Gallinaceus Deus in Gemmis. 233.
Gallus cur Mercurio ſacer . 131. 132.
Gemini cum Iove in horoſcopo coniuncti, quid portendant . 57.
Gemmae Abraxeae, Magicae potius dicendae. 181. *et in ſequent.*
Gemmae Aſtrologicae, quae. 231. 232.

Gemmae cur Stellis ornatae: earum analogia. 1. 2. earum collectio nunc primum edita, quam ſit utilis. *ibid.* 5. 6. earum diſtributio in ſex Claſſes, nempe in *Symbolicas* etc. 7. 8. 9. *et ſeqq.* Gemmis hiſce Aſtriferis varias virtutes tribuebant Veteres. 7. 8. virtutes a Magis praedicatae. *ibi.* aſteriſmi et characteres cur Gemmis additi ex ſuperſtitione. 9. Gemmae Abraxeae. *ibid.* ſingulis hominibus ſtellas ab ortu adſignatas credidere Veteres. 15. 37. Gemmae Horoſcopae. 15. 16. 17. 18. ſive Genethliacae. *ibi.* Gemmae Baſilidianorum. 20. 21. 22. 23. Gemmae ſepulcrales, ad funera pertinentes. 22. 23. cum mortuis ſepultae. 24. 25. 26. 36. Apotheoſis animarum in iiſdem expreſſa. *ibi.* Gemmae Magicae. 36. prophylacticae, ſuperſtitioſae. 152. 217. 218. 219. 220. *et ſeq.* cum Herculis imagine, quae. 155. 157. Gemmae quaedam Magicae quid contineant. 226. *et ſeq.*

Gemmarii Artifices. 17. 18. 20. plerumque Aegyptiae originis. 64. genio interdum indulgentes. 171. Caelatores Magici. 235. 236. eorum ars, ingenium, et ſtudium. 5.

Gemmarum Aſtriferarum collectio, quantam eruditionis frugem contineat. 45.

Gemmarum phyſicae virtutes apud Veteres. 241. 242.

Genethliacae Gemmae. 17. 18. ex his Gemma ſingularis inluſtratur. 81. 82. 83.

Genii cuſtodes animas defunctorum in caelum vehere credebantur. 25.

Genii ſymbola, quae. 158. 159.

Genii apud Romanos Serpentis figura expreſſi. 160.

Genius Aegyptiorum Serapis. 69.

Genius cum Pſyche animarum ductor. 157. 158.

Genius Martis. 139.

Geniturae, quibus ſignis expreſſae in Gemmis. 6.

Gigantes a Iove victi. 27. 28.

Gigantum bellum. 134. 135.

Globus Aſtra deſignans ſine radiis. 44.

Globus cur Deae Cybeli tributus. 46. 47. 48. 51. et quibus nam aliis Diis. 65.

Globus pro aſtro in Gemmis. 218.

Gnoſticorum Secta. 224. eorum de Deo ſententiae. 228. vocabula. 235. 236.

Gorius Antonius Franciſcus, et eius Muſeum. 1. 2. 32. 73. 116. 140. 163.

Gorgones cur ſculptae in vetuſtis Monumentis. 219.

Graecae linguae voces in Gemmis corruptae. 186.

Gryphes cur ſacri Apollini. 94.

Haereticorum non ſunt figmenta Gemmae, quae Baſilidianis, et aliis tribuuntur. 225. *et ſequent.*

Harmonia Mundi. 30. 31.

Harpocrates cum Sole. 217.

Harpya galeata quid ſignificet. 166. in canem deſinens, quid deſignet in Gemmis ſculpta. 167. 169. et Furiarum numero. 169. cum Bacchi ſymbolis quid. 168.

Haſtae, et ſigna militaria culta: in parvis templis reconditae. 53. 54. Caſtoribus datae, et aliis Diis. 126. 130. 131.

Hebdomadae diebus ſingulis praepoſiti Planetae. 89.

Hebe conſecrati Herculis comes. 156.

Hebraei quas conſtellationes noverint. 176.

Helius Mithriacus. 212.

Hemiſphaerium ſtellis deſignatum in Gemmis. 7.

Hemitritaeus morbus. 182.

Herbarum virtutes. 10. 11.

Her-

Herculis imago leonem ſuffocantis cur in Gemmis ſculpta. 10. eius victoria de Apro Erymanthio. 35. 36. eius Apotheoſis. *ibid.* expeditionis Colchicae princeps. 124.
Hercules, et Mars idem Numen. 152. cum Amazone devicta, balteum accipiens. 153. tripodem ablatum gerens. 153. eius geſta. 153. 154. conſecratus divinitatis ornamentis, corona radiata et ſtellis. 155. 156. eius humanitas Oetae rogo abſumta. 156.
Herculi cur ſtella tributa. 152.
Hermae ſigna Deorum. 117.
Hermetis nugae ſaepe reiectae. 155.
Heroes expeditionis Argonauticae ſacrum fecere Apollini. 125.
Hippolytha Amazonum regina, ab Hercule victa. 154.
Hiſtoria Eccleſiaſtica ex Gemmis elucidatur. 224. *et ſequent.*
Hiſtoria Regiae Academiae Pariſienſis Inſcriptionum laud. 80. Gemma in ea inluſtrata iterum expenditur. 81. 82. 83.
Homines litterati, litteris toto corpore inſcripti in Gemmis. 232. 239.
Hominum variis aetatibus Deos adſignarunt Veteres. 8.
Hora natalis, quomodo in Gemmis Aſtriferis deſignata. 20.
Hori anni dicti antiqua Graecorum lingua. 75.
Horis ſingulis an adſignati Planetae. 19. 20.
Horoſcopae Gemmae, quae, ſive Genethliacae. 16. 17. 18. 177. 178. 185. 188. 189. 191. Vide Gemmae.
Horoſcopus hominum in Gemmis notatus. 12. 13. 175. 176.
Horti Iulii Papae Romae. 48.
Horus cur ſedens expreſſus. 71. idem ac Sol. *ibid.* et loto inſidens. 75. mundus terreſtris; idem ac Sol. 75. ab eo *Horae* adpellatae. *ibid.* in Gemmis quomodo ſculptus. 218.
Hoſpitibus, et peregrinis praeeſt Iupiter. 63.

IAni Planci Arimin. Muſeum. 27. 232. Vide *Muſeum*.
Iao quid in Gemmis. 219. *et in ſeq.*
Iarchae ſeptem anuli ſeptem Stellarum nominibus inſigniti. 9.
Iaſpidis naturales virtutes. 8. 9. 10. valde in uſu pro amuletis apud Orientales. 241.
Ibis larvata. 171.
Ignes nocturni nautis adparentes. 195.
Iguvini coluere tanquam Deum Apenninum. 57. 58.
Imagines monſtroſae in Gemmis. 231.
Imperatorum genibus urbes provolutae in numis. 147.
Imperatorum capita cur geſtata in anulis. 201.
Incantationes Veterum. 22.
Inferni in limine cur monſtra. 170.
Initiati ſi quid revelarent, diris devovebantur. 169.
Initiationes in Gemmis. 231. 232.
Initiatorum ſignacula, et ſculpturae. 134.
Inſignia Romanorum in parmulis picta. 203.
Inſulae beatae. 133.
Invocationes caeleſtium Poteſtatuum continent Gemmae Baſilidianae. 21. 22.
Iordanii Equites Patric. Piſaurenſ. laud. 217.
Iovi ſacra tropaea et ſpolia opima. 32. 33.
Iovi manubiae tributae. 51. ei ſacra ſigna Legionum. 53. 54. *Victoris* ſymbola. 27. 28. eius ſtella credita benefica. 42. eius comes Fortuna. 54. 55.
Iſiaca in Gemmis. 231.
Iſidi ſacri pedes. 63. 64.
Iſidis, et Serapidis communia ſacra, et cultus. 64. 66.

Iſidis capilli cirrati . 72. Dea eadem ac Luna . 66. *Pelagia* navigantibus praeſes . 72. 73. ſerpentibus circumvoluta , et cum flagello . *ibid.* caput velatum ; velum vero eius cur aſtris diſtinctum . 73. 74. eadem habita eſt, ac Canicula . *ibid.* cum ſiſtro et ſitula . 89. *Pharia*, cui ſacra fecit Iulianus Apoſtata . 140.

Italiae Populorum monetae vetuſtiſſimae : varia emblemata ; valor . 3. 135.

Italos primus agriculturam docuit Saturnus . 42. 43.

Iter habentes dextrum pedem praemittebant . 64.

Iulianus Apoſtata ſacra fecit Iſidi Phariae . 140.

Iulii Caeſaris , et Auguſti capiti cur ſtella praefixa in Gemmis , et Nummis . 5. ſigna , ſeu ſymbola Divinitatis . 198. 199. 200.

Iuno Herculi adverſa . 35. 36. Herculi divinitate donato favens . 156.

Iunonis Lucinae ſacrum . 142.

Iupiter ad aram ſacrificavit victis Gigantibus . 54. Aſſyriorum Sol . 234. cum Dioſcuris . 121. curru aureo vectus ab aquilis . 55. 56. devictis Gigantibus in ara ſacrum fecit . 27. 28. idem ac Serapis et Pluto habitus . 62. 63. 64. *Mazeus* . 58. medius inter Solem , et Lunam . 53. *Milichius* cum ſceptro , et ſimpulo . 51. Lunae oppoſitus quid portendat . 83. *Summanus* , ſive *Inferus* . 65. *Salaminus* . 118. *Victor* . 53. 54. *Xenius* . 63.

Iuvenci ſacri Cereri . 146.

Iuvenis cur Hercules fictus . 156.

Iuventa Dea . 24. Herculi in caelo adſignata . *ibid.*

Lacertae , et ranae quid in Gemmis ſignificent . 179.

Lamella aerea cum ſtellis infixa locis inauguratis . 3.

Lapides rudes prima Deorum ſimulacra . 117.

Lapidum virtutes ex Plinio . 9. 10. medicae . 183. naturales a Magis praedicatae . 8. 9. 10. 11. 241.

Laurus cur Apollini tribuatur . 92. 93. 96.

Leaena cur ſculpta in Sepulcris . 184.

Legio Gemina cur ita dicta . 122.

Legionum varietas quomodo diſtincta . 203. 204.

Leo cur Soli tributus . 43. cur Cybeli . 49. 50. *Horo* Aegyptio ſuppoſitus . 76. Solis domicilium . 80. *Nemeus* ab Hercules occiſus . 153.

Leo capita quorumdam animalium perſtringens quid ſignificet . 182. 184. 185. Mithriacus . 212.

Lepus Veneri animal ſacrum . 99. vigilantiae typus . 172.

Librae ſignum cum Ariete iunctum quid portendat . 56.

Libri Horoſcopi . 92.

Libri ſacri Ethnicis noti . 235.

Ligacula cum characteribus ſuperſtitioſis . 10.

Limentina Dea . 8.

Linteamine candido induti Sacerdotes Aegyptii . 71.

Litterae magicae in amuletis . 98.

Livia Auguſta ſub Lunae ſpecie conſecrata . 103.

Loca augurio conſecrata . 3. religioſa , et inviolabilia quomodo a Romanis notata . 160.

Lotus flos cur Horo tributus . 76.

Lucernae aſtris ornatae : quid aſtra in his ſignificent . 4. plerumque Artificum Aegyptiorum opera . 65. taurinum caput , quae exprimit Lucerna , quid ſignificent . 210.

Lucina Dea puerum gerens . 163. 164.

Ludi Saeculares Auguſti . 88. 95. 96. 126. 197.

Luna cum Sole in Gemmis ſculpta : quibus Aſtronomicis legibus . 6.

Lunae invocatio : eius cognomina . 37.

Lu-

Luna *Frugifera* dicta . *96.* conſecrationis , et aeternitatis ſymbolum . *97.* eius orbem habitari a piorum animabus Veteres crediderunt . *ibid.* cum Dioſcuris coniuncta quid portendat . 125. eadem ac Terra . 210.
Lupercalia Sacra Pani Lyceo . 31. quo menſe peracta . *ibi* , et 141. 142.
Luſtrationes in Gemmis expreſſae . 231.

MAgicae Gemmae , quae nam ſint . 225. *et ſequent.*
Magi crediti Chriſtiani , et praeſertim Chriſti Martyres . 242.
Magorum myſteria in Gemmis expreſſa . 178. artes in Gemmis figurandis . 212. 213. 214. eorum Deus Pantheus . 232.
Manubiae Iovi tributae . 51. conſecratae . 206.
Manus Panthea Mercurio ſacra. 161.
Marmora Mithriaca , ac Gemmae explicatae . 208. 209. 210. 211. 212. 213.
Mars Gradivus ; eius aſtrum Scorpii ſignum . 138. 139.
Mars , et Hercules idem Numen . 152.
Marſyas laudes Deorum Muſicis legibus invenit . 94. 95. ab Apolline Muſico certamine ſuperatus . 95. pedes eius humani . *ibid.*
Marti tributa ſtella . 152.
Martis Tudertium Templum . 203.
Martyrii ſpecimen in ſacris Mithriacis . 209.
Martyrum cruciatus a Chriſtianis Athletis ſuperati . 242.
Mathematici ſtilo , ſeu radio Caeli ſigna , et ſpatia deſcribunt . 109.
Mazaga urbs . 58.
Medicinae iocoſa mendacia . 237.
Medicorum Gemmae plenae vanitatis. 231. 232.
Membra omnia hominis litteris inſcripta in Gemmis . 217.
Menſa anclabris . 174.
Menſium dies deſignare per Kalendas , Eidus , et Nonas Etruſci docuerunt . 90.
Mercurii ornamenta , ſeu ſymbola quae . 129.
Mercurio cur alae datae capiti . 129. Nuntius Deorum . *ibid.* animas hominum defunctorum in ſuas ſedes conlocat . 129. 130. 131. cur galeatus expreſſus . *ibid.* eius ſtella cur globoſa . 131. gallus ei cur ſacer . *ibid.* cur teſtudo . 132. et delphin . 133.
Mercurio poſt cenam libabant Veteres pro felici ſomno . 132. 133.
Mercurio ſacer Scorpius . 188.
Mercurius *Caeleſtis* , *Terreſtris* , et *Subterraneus* , ſive *Inferus* . 132. *Criophorus* , eius imago : Templum apud Boeotios . 126. cum Sole , et Luna coniunctus , quid ſignificet . 76. 77. cum fulmine in dextra : alia ſymbola perrarae Gemmae explicata . *Vid. Diatr. III.* Dioſcurorum ſocius . 127. Eloquentiae praeſes . 34. Deorum Nuntius . *ibi.* geminis ſtellis inſiſtens . 213. in ſigno Tauri quid portendat . 128. 129.
Miles Mithriacus . 212. capite gallinaceo quid deſignet . 214. 215. 216.
Miliarium aureum . 120.
Militaria ſigna religioſe culta . 122.
Milites ſaucii a commilitonibus elati . 204.
Militiae praeſunt Dioſcuri . 126.
Militis genitura quomodo deſignata . 83.
Minerva tibias proiecit , Marſyas accepit . 95. *Medica* ; eius Templum Pantheum Romae . 113. *Xenia* . 63. eius comes draco . 136. cur in ciſta abdidit . 137. in Laocoontem geminos immiſit . *ibi* . Minervae *Equeſtris* imago . 138.
Mithra bovem vulnerans quid ſignificet . 184. Deus quomodo ex-

expreſſus : eius ſacra quid phyſice indicent . 210. 211. 212.
Mithriaca ſacra occulta . 208. 209. a Diabolo inventa . *ibid.* in Gemmis expreſſa . 231.
Monetae cur notis quibuſdam ſignatae . 3.
Monetalium inter notas ſtellae numerantur . 3.
Monogramma Chriſti ſacratiſſimum cum aſtris inſculptum et pictum . 220.
Mons Argaeus pro Deo cultus . 57. 58. in eo Templum Fortunae . *ibi* . voragines et antra : flammae ex his erumpentes . 58. 59.
Mons Caelius . 85.
Monſtra in Gemmis cur expreſſa . 166. 167. divinae originis habita . 170. cur in limine Inferni . *ibid.*
Montium cacumina Deorum ſedes credita . 57. 58. 59.
Mortis , et Fati vis typo Leonis expreſſa . 180.
Mortuorum in honorem ſcalptae Gemmae : quae ſint omnium valde inſignes . 24. 25. 26.
Magorum Aegyptiorum commenta . 9. 71.
Mundi natalis dies . 29. genitura , ſive natalis . 43. eius anima ſerpente deſignata . 71. Mundi initium apud Aegyptios . 74.
Mundus terreſtris Horus apud Aegyptios . 75.
Muſae imago volumen explicantis . 110.
Muſeum Caeſareum Viennae . 24. 26. Carpineum . *ibid.* Farneſianum . 107. 114. Iani Planci Arim. 217. 218. Gorianum . *ibid. et* 163. Ill. D. Herneſti Nob. de Haur laud. *Vid. Diatr. III.* Mediceum . 114. Oliverium . 86. Paſſerianum . 220. 224. Veronenſe . 58.
Muſicae praeeſt Apollo . 84.
Myſtarum diverſae Sectae Deorum ſymbola diverſa induxerunt . 67.
Myſteria Furialia Bacchi . 169.
Myſteria , et initiationes Mithrae . 209. *et ſeqq.*
Mythologia Aegyptiaca a Gemmariis Scalptoribus ſervata . 64. facile ignota Romanis . 65.

NAtalem horam fauſtiorem ſpectabant Veteres . 78. 79. eadem quomodo in Gemmis Aſtriferis deſignata . 20.
Natalis dies Mundi ex Veterum opinione . 29.
Natura elementaris quomodo expreſſa . 235.
Naturae ſpiritus , quo cuncta vivunt . 78.
Natura rerum ſpecie Dianae Epheſiae expreſſa . 105.
Nautis adparent Caſtores . 120. iiſdem adparentes fulgores per noctem . 194.
Necepſos Rex . 10. 12.
Neocoratus Caeſareae Civitatis . 59. laurea corona impoſita monti Argaeo ſacra indicat certamina . 59.
Neomenia Aegyptiorum . 74.
Neptunus equos dedit Dioſcuris . 123. 124. 125. dictus *Equeſtris*. 138.
Neroni anulus maleominatus a Sporo donatus . 23.
Nili aquarum incrementum , et decrementum . 69. 70. idem fecunditatis parens . 85.
Niloſcopium gerit Serapis . 69.
Niphus Mithriacus . 212.
Notae Aſtronomicae in gemma anulari expreſſae . 79. Magicae . 244. *ſupra et ſeqq.*
Nox Dea ſtellis ornata . 96. 97. facem deorſum vertit . 102.
Numina Inferna Gemmis ſepulcralibus inſculpta . 23. 24.
Numina varia pro Serapide habita . 63. 64.
Numiſmata Aureliani , et Probi , quo typo ornata . 140.

Numi Corinthiorum. 143. Auguſtarum Feminarum cum Lunae imagine quid deſignent. *97.* ſtellis ſignati. 3. 4.
Nun Deum conſtituunt Baſilidiani. *226.*

O

Obeliſcorum hieroglyphica praecipua. *159.*
Oceanum intrantes animae poſt mortem purgationem conſequebantur. 25. 133.
Odorarius Magiſter. 113.
Officinarum Figulinarum inter notas etiam Stellae. 3.
Oliverius de Abbatibus Hannibal laudatus. 21. 55. eius Dactyliotheca. *ibid.* 196.
Olympus mons Iovis ſedes creditus. 57. 58.
Opercula Vrnarum feralium Caeſarearum inſigniora Camea. 24.
Ophitarum Secta. 224. errores, et ſomnia. 234. 235. *et ſeqq.*
Ophiucus cur in Gemmis expreſſus. 217. 218.
Orbis ſtellatus in nummis quid denotet. 4. 7.
Orbis capiti Serapidis impoſitus quid ſignificet. 80. 81.
Orgia Cybeles in Gemmis expreſſa. 50. 231.
Orientales in amuletis geſtandis ſuperſtitioſi. *9.*
Orientalium typus Sol. *86.* 87.
Orientis imago in numis Aureliani. 87.
Ornamenta ſepulcralia quae. 23. 24.
Oromaſdes, et Arimanius boni, et mali principia crediti. 208. *209.*
Ortus hominum ſtellis comitantibus notatus. *16.*
Oſiris Lunae maritus. *66.*
Ovum ex Aegyptiorum ſententia quid ſignificet. 158. *159.*
Ovum ſectum in medio referunt pilei Caſtorum. 120.

P

Palmam praefert Cupido. *119.*
Pan Deus Naturae univerſae ſymbolum. *29.* 30. 31. tutor agrorum, et finium. Bacchi ſocius eius ſacra ſub arboribus. 141. cur tibiis canens expreſſus. 30. 31.
Panthei Dii, Deaeque quando a Romanis introducti. 161. *et ſeq.*
Pantheorum Deorum imagines frequentes in Gemmis. *160.* *161.* *et ſequentibus.*
Pantheus Magorum Deus fictus. 232. eius ſymbola. 233.
Paphiorum Dea Venus, eius templum, et ſimulacrum. *116.* 117. 118. Serapis eius ſocius. *ibi.*
Papilio in ſceptro Solis quid notet. 85. *86.*
Papilionis ſpecie Anima hominum a Veteribus expreſſa. 157. 158.
Papirii votum Iovi Victori. 28.
Parmula Equitum Romanorum. 203.
Paſſerii Io. Bapt. Thema natalis. 38. 39. idem ab Eugubinis civibus ſuis valde honoratus propter merita.
Patres Mithriaci. 212.
Pelta Amazonica. 153. 154.
Peregrinantium vota, et donaria pedes. *63.*
Peregrinis, et hoſpitibus praeeſſe Iupiter creditus. *ibid.*
Pericles phylacteriis uſus pro ſalute recuperanda. 241.
Puerperium Auguſtarum in Gemma indicatum. *164.*
Perſes Mithriacus. 212.
Perſes Rex templum Iovi Nicaeo dedicavit. 28.
Pes fictilis, vel marmoreus Diis peregrinorum praeſidibus dicatus. *63.*
Peſſinuntia magna Mater Deûm. 117.
Pharetra duplex Apollinis. *93.*
Philtra amatoria. 173. 174. 175.
Phoeniciae litterae. 72.
Phyceo in colle Sphinx aenigmata fundens. *169.*

Phy-

Phyſica amuleta apud Romanos. 241. 242.
Picturae antiquae Etruſcorum in Vaſculis omnigena eruditione refertae. 116. 119.
Pileus Caſtorum, eius figura. 120.
Piſcis Tauro adpoſitus. 177.
Planetae pluribus ſtellis deſignati in Gemmis. 6. Saturnus et Luna inter ſubterraneos habiti. 45. omnes in Gemmis ſculpti. 37. 68. diſpoſitores apud Aſtronomos. 80. praeſunt ſingulis hebdomadae diebus. 89. 90. vel ſeptem in Gemmis, vel aliqui. 177. 178. 179. *et ſequent.* eorum dignitates et poteſtates. 13. poſitiones. 14. adſpectus quando funeſtatur. 18. imperium an ſingulis horis adſignatum. 19. 20. domicilia. 43. figmenta, et fabulae. 231.
Planetis quae Zodiaci ſigna tributa. 43. 44.
Platonis ſententiae in Gemmis repraeſentatae. 158.
Pluto et Proſerpina eadem ac Serapis, et Iſis. 67.
Pollux ad aram ſacrificans. 124. 125.
Pomum manu geſtat Salus. 89.
Pondera vetuſtiſſima Etruſcorum inluſtrata. *Vid.* Monetae.
Portumni aedes ubi. 85.
Praediis, ac fundis pro ſigno ſtellae adpoſitae. 3.
Praeſtigiatores Gemmarii. 240.
Proſerpinae raptus malum omen in Gemma donata Neroni. 23.
Providentiae imago. 110.
Prudentiae ſymbolum formica. 144.
Pſyche cum Genio quid ſignificet. 157. 158. eius fabula in Gemmis. 231.
Purgationes, et expiationes animarum per Oceanum. 24. 25. in Gemmis expreſſae. 231. 232.
Pythagoraei Lunam a maximis animalibus habitari cenſuerunt. 97.
Pythagoreorum ſententiae in Gemmis repraeſentatae. 158.
Python ſerpens ab Apolline occiſus, quid ſignificet. 172.

QVadrigae inter conſecrationis ſymbola. 208.
Quadriga Solis. 89.
QVIRINVS Angelus Maria Cardinalis S. R. E. Bibliothecarius, Epiſc. Brixien. laud. a pag. 223. ad 244.

RAdiationes ſtellarum beneficae. 17. 42.
Radius Aſtronomorum, et Mathematicorum. 109.
Rana, et lacertae in Gemmis quid ſignificent. 179.
Ravennae Marmor Auguſteum inſigne. 199. 200.
Roma Apollinis, et Dianae auſpiciis, et tutela condita. 88.
Romae caput in Gemmis. 196.
Romani ab Aquario annum auſpicabantur. 74. eorum numi cur ſtella conſignati: quid notet. 4.
Rotunditas terrae tympano deſignata ab Antiquis. 47. 48.

SAcerdos Hori. 71.
Sacra Sagarum, et Strigum, et incantationes. 173. 174. 175.
Saeculare Auguſti ſacrum. 87. 88. 95. 96.
Sagittae Apollini tributae. 93. 94.
Sagittarius Saturnum opprimens. 82.
Salus pomum geſtans. 89.
Saluti pedes ſacri. 64.
Q. Samonicus Serenus Ethnicus. 238.
Sardianorum Numen Diana. 106. 107.
Saturni aſtrum ſibi adverſum credidere Veteres. 41. 42. cur globoſum. 45. eius beneficia antiquo Regi Italiae facta. 42.
Saturni et Solis coniunctio triſtis habita. 44.

Sa-

Saturnus Agriculturae inventor cur cum falce : cur ei additum caprae ſymbolum . 43. cur effictus velato capite . 44. in Tartaro locatus . 45. cur inter Deos Conſentes non cenſitus . 46.
Scarabaei cur Gemmis inſcalpti . 10. eorum ſculpturae . 151. 152. 153.
Sceptra Caelitibus adtributa . 68. 70. cur Deae Cybeli . 46. 47. 48. 51. cur Soli cui inminet papilio . 85.
Scorpii ſignum cum Marte . 139.
Scorpius Mercurio ſacer . 188. inter Zodiaci ſigna . 189.
Scorpius Mithriacus . 212.
Sculptores ſymbolis nomen ſuum expreſſerunt . 179.
Sculpturae Nuptiales in Gemmis . 190. horoſcopae . 185. 188. 189. 191.
Scuta picta , variis emblematis ornata . 203.
Segetia , et Seia Dea . 8.
Septem Triones Apotheoſeos indices . 98. 100. 103.
Septenarius numerus Planetarum pro amuleto . 68.
Sepulcris inlatae Gemmae . 23. 24.
Sepulcrorum Caeſarum inſigniora ornamenta . 24.
Serapis idem ac Sol creditus . 62. eidem ſacrati pedes . 63. 64. idem ac Iupiter et Plato habitus . 62. 63. 64. cum Iſide cultus communis . 64. 66. calathus , ſceptrum , et triceps monſtrum ei tributum . 67. 68. 70. ſculptus cum Niloſcopio . 69. Deus ſalutaris , Medicinae Praeſes . 103. ſocius Veneris Paphiae . 118.
Serpens aheneus a Moiſe erectus . 72.
Serpens Deorum Genius . 89. apud Aegyptios qui denotet . 159.
Serpentes cur ſculpti in ameletis . 217. 219. 219. culti ab Antiquis ex ſuperſtitione . 229. eius dotes . 230. eius cultus Ophitis antiquior . 234.
Sideralis ſcientia . 10.
Siderum poſitiones . 14. virtutes , et influxus . 15. Vide Stellae .
Sigillaria ſcientia praecipua rei Antiquariae pars . 67.
Signa Dearum comta : officia ſpeculorum , et pectinum . 116.
Signa Militaria Legionum Iovi ſacra . 53. 54.
Signa Zodiaci vel omnia , vel ſingula in Gemmis ſculpta . 175. 176. 177. *et ſequent.* eorum ordo interdum diverſimode diſpoſitus in Gemmis . 60. 61 .
Simulacra Deorum quandoque indicant ſtellae . 4. pretioſis veſtibus ornata . 107. antiquiora ſigna , rudes lapides : horum origo . 117.
Siren quomodo in Gemmis expreſſa , quid ſignificet . 165. 166. Tyrrheni maris , quae . 166.
Smaragdi virtutes ex nugis Antiquorum . 241. virtutes ex Plinio . 9. 10. inter Gemmas boni ominis . 204.
Sol et Luna cur ſtellis deſignata in nummis , et gemmis . 6.
Soli , et Lunae tributa ſpicea corona . 96.
Sol Caelum temperat : Terrae fecunditatis auctor . 47.
Sol creditus Serapis . 62.
Sol inminens Sagittario , quid portendat . 82.
Sol Imperatorum comes . 86. cum Victoria coniunctus . 87. Stellarum Imperator , et arbiter . 90. expreſſus capite radiato . 91. facem adtollens : cum cornu copiae . *ibid.* cum Venere coniunctus propitius habebatur . 110. 111. pro Deo habitus . 149. Virginis ſignum adtingens . 186. 187. 188. in domo Scorpii . 191. cum Harpocrate . 217. ei tributum ful-

fulmen. 77. cur ſceptrum tributum, cui imminet papilio. 85.
Solis, et Saturni coniunctio triſtis habita. 44.
Solis ortus quomodo ab Aegyptiis expreſſus. 76. eius poteſtas. 86. eius quadriga, adiectis quinque Planetis. 89. 91. domicilium Leo. 180. 181. eius imago Circus. 202. paſſionum ſymbola ſacra Mithriaca. 210. 211. 212.
Solis ſymbola. 233. clypeus ei tributus. 234.
Sothis aſtrum Iſidis. 74.
Spectra Magica. 233.
Speculum et pectinem tenens Venus. 115.
Spei imago. 139.
Sphingis fabula. 169. 170. cur ei tributa ſymbola, hominis calvaria, caduceus. 169. 170. cur inter monſtra Tartarea. 170.
Spicae Dianae Epheſiae adtributae. 107.
Spicea corona quibus Diis tributa. 96.
Spicula duplicia praefert Cupido. 119.
Spiritum a Sole ſortiri homines putarunt Veteres. 86.
Spolia opima Iovi ſacra. 32. 33.
Spolia Diis dedicata. 206.
Sponſa dextrum locum a Sponſo obtinet. 190.
Stellas ſingulis hominibus adſignatas Veteres credidere. 16.
Stella Saturni cur credita adverſa. 41. 42.
Stellis imperat Sol. 90.
Stella globoſa, non radiata Mercurii. 130. 131.
Stellae in Gemmis antiquis quid nam ſignificent. 1. 2. 3. quid in Inſcriptionibus Etruſcorum. 3. in doliariis operibus: in figlinis: officinarum Figulinariarum inſignia. *ibi*. in ſacris veterum Chriſtianorum monumentis. 3. notae Monetalium. *ibi*. loca augurio conſecrata, ſtellis conſignata. *ibi*. Stella in numis Samniticis, Campanis, et Romanis quid deſignat. 4. quid in Lucernis antiquis: in his quandoque Numinis locum tenent. *ibi*. in clypeis Legionum, quandoque globuli in numis, gemmis, et marmoribus Stellas denotant. *ibi*. Stellae in numis quandoque imaginem Imperatoris indicant. *ibi*. Stellae in numis Auguſtarum pro indicio divinitatis. 5. ſolitariae vel Solem, vel Lunam indicant. 6. interdum totum Caelum; vel Zodiaci ſigna. 7. vel utrumque Hemiſphaerium. *ibi*.
Stellae fixae. 14. globoſae, ſive globo expreſſae. 44. 45. in capite Caſtorum. 120. 121. ornamenta tympani, et vanni Bacchicae. 151. cur quinque Herculi tributae. 156. in ſcutis, et clypeis militum. 203. earum decreta et coniunctiones cum ſignis Zodiaci. 187. ioci et figmenta. 231.
Stellas intrare creditae animae defunctorum. 25.
Stellis adtributi equi alati. 25.
Stramigniolius Thomas laud. 218.
Summanus Iupiter, ſive Inferus, idem ac Serapis. 65.
Superſtitio Antiquorum in Gemmis anularibus ſcalpendis. 8. hanc damnarunt SS. Patres. 207. 242.
Symbola feralia Gemmarum. 23. 24.
Symbola Diis tributa propria, et univoca. 82.
Symbolae Gorianae. 70. 74.
Symbolorum diverſitas unde Diis tributa. 67. 68.

Tartarea Monſtra, quae. 170.
Tartaro deputatus Saturnus. 45.
Tauri ſacri Dianae. 101.
Taurobolium ſacrum. 209. 210.

Tau-

Taurus caeleſtis cum Mercurio. 128. 129. cur cum Venere iunctus. 176. cur eius imago in Gemmis geſtata. *ibid.* et 177. eius conſtellatio: cum Cane iunctus. 211.
Telluri cur tributa copiae cornua. 46. 47. Eius caput turritum. 46. *Vide* CYBELE.
Templis ſuffixa tropaea, et ſpolia opima. 32. 33.
Temperare aſtra malefica Mercurii proprium. 311. Terreſtris, Inferus, et Caeleſtis Mercurius. 310.
Templum Veneris Paphiae. 116. 117. 118.
Terra Dea: eius caput turritum; cur ei copiae cornua tributa. 47. *Vide* CYBELE.
Terrae planities tympano deſignata ab Antiquis. 48.
Terrae fulmina adſignata. 51. 302.
Terram apud Aegyptios deſignat Apis. 70.
Teſtudo cur ſacra Mercurio. 132.
Thebit Philoſophus. 10.
Thema caeleſte in Gemmis. 38. *et ſequent.*
Theſaurus Pariſienſis Sanctae Cappellae. 24.
Theſeus Amazonum victor. 153.
Thronus magnificus Deae Cybeli, ſive Telluri tributus. 46. 47. 48.
Tiberiana Gemma. 24. 26.
Tibiae ſacrae Cybeli. 48.
Tributa Mercurio ſymbola globus ſtella, et fulmen in dextra manu. v. Diatr. III.
Trigonus Horoſcopi. 77.
Triones ſeptem piorum animabus conſecratis adſignati. 36.
Triptolemus cum Cerere. 145. 146. fabula ex Gemmis inluſtrata. *ibid.* idem aratri inventor. 207.
Tritones, et Nymphae comites animarum defunctorum. 25.
Tropaea cur Iovi ſacra. 32. 33. eadem Diis dedicata. 206.
Tutelina Dea. 8.
Tympana cur in ſacris Bacchi adhibita. 150. 151.
Tympanum cur Deae Cybeli, ſive Telluri tributum. 46. 47. 48.
Typhonis iram Dii fugientes. 84.
Typus Apotheoſeos Caeſarum aſtra. 309.
Typus Mercurii Fulgeratoris rariſſimus, nunc primum in lucem prodit ex Muſeo Haueriano a pag. 302. ad 313.

VAnnus myſtica Bacchi. 151.
Varronis auctoritas de Diis Fulgeratoribus. 306. 307.
Quae hic recenſentur Lit. V. addita ſunt, quum Index iam fere totus impreſſus eſſet.
Vaſcularia Etruſca omnigena Antiquitatis eruditione referta. 116. eorumdem Vaſculorum picturae. 151. 213.
Vaticiniorum Deus Apollo. 84.
Vaticanum Diptychon deſcriptum. 396.
Venationes theatrales. 290.
Veneris Stella Iuliae gentis ſymbolum. 201. 202.
Veneficia amethyſtis removentur ex Plinio. 9.
Venus Anadyomene e mari orta. 113. 114. capillos exprimens. *ibid.* Amorum genetrix, cum ſpeculo, et pectine. *ibid.* et 116. Caeleſtis. 115. eadem in Scorpio. 190. Paphia. 116. 117. eius ſimulacrum deſcriptum. *ibi.* Amathuſia. 118.
Vehiculo tranſvectae arbores ſacrae Diis. 143.
Velati Heroes non ſpectantur in Graecorum operibus. 293.
Velatum caput Saturni et Cybeles. 44. 49.
Vere natalis dies Mundi. 29. 30.
Veron. Patric. Scipio Marchio Maffeius laud. 307.
Veterum Chriſtianorum anuli tum ex aere, tum ex Gemmis. 298. Egregium opus Dactyliotheca Chri-

Chriſtiana paratur a Cl. Paſſerio *ibid*. laudatus pag. 302.
Veteres Etruſci novem Diis fulmina adſignarunt . 304. 305. *et ſeq.*
Vexillum Crucigerum Imper. Chriſtianorum 291. 292. 293. 294. 295.
Victores Chriſtiani ramuſculi deſignati . 298.
V ctoriae emblema triumphale 291.
Victoria Imperatorum Chriſtianorum Crucis vexillo . 295.
Victoria Dea. 24. Iovis comes. 27. capite galeato . 87.
Victoria Iovis de Gigantibus, aqui-
Victorius Franciſcus Eq. Ord. D. Stephani Commendator laud. et eius Muſeum . 297. 298.
la opem ferente . 52. 54.
Viri Principes Chriſtiani haſta crucigera pugnant ex equo. 291.
Virtus Stellae Mercurii benefica . 311.
Virtus Auguſtorum in numis . 297. ſtellis deſignata , ut et auguſta Soboles . 297.
S. Vitalis Baſilica Ravennae , in qua Mitrae ſacrae cum Gemmis Paganicis . 293.
Vnio Deorum comitum et ſociorum , Apollinis, Bacchi, et Mercurii apud Etruſcos. 305.
Vnio adtributorum , et ſymbolorum in imagine Mercurii Fulgeratoris, de quo fuſius in Diatriba III. a pag. 302. ad 312. globus , copie cornu , fulmen in manu dextra.
Vrania res caeleſtes ſcrutatur. 2. radio ſphaeram verſans . 109. 110.
Virtus Auguſtorum, et Populi Romani. 208.
Vitae humanae ſymbola . 25. 26.
Vitam hominum a Sole , et Luna moderari Veteres crediderunt. 50.
Vitulus hoſtia Mercurii . 129.
Vncia in numis Campanorum denotatur ſtella . 4.
Vocabula Baſilidiana . 235. 236. Magicarum Gemmarum . 242. 243. 244. *et ſequent.*
Vrbes capite ſuſtinet Tellus. 46.
Vrbis Romae imago in numis quomodo expreſſa . 4.
Vrnae Agoniſticae cum palmis . 59.
Vrnarum Caeſarearum pretioſa ornamenta, quae. 24. Vrſae maioris ſtellae ſeptem Triones. 97. 100.
V. N. Erneſtus ab HAUER laudatus. 301. eius Muſeum ſelectis Numis refertum. 302. 312.
V. I. C. Camillus Plumbantius laudatus . 202.
Vtilis dictus Mercurius , et alia eius elogia, inter Deos Conſervatore habitus. 311.
Vulcano cur tributum fulmen. 307.

Zodiaci ſigna ſtellis denotata . 7. Caeleſtia ſigna domos adtingentia . 13. interdum vario ordine cur in Gemmis ſculpta . 29. vel perturbata. 60. 61. in Gemmis horoſcopis . 175. 176. quomodo ab Aſtrologis diviſa . 179. Elementis reſpondent . *ibid.* eorundem ſignorum nomina Aegyptia . 243. 244.

Ex Manilio Lib. V. verſ. 414.

THESAVRVS

GEMMARVM ANTIQVARVM

ASTRIFERARVM

CVM

ATLANTE FARNESIANO

VOLVMEN III.

ATLAS
FARNESIANVS
MARMOREVS
INSIGNE VETVSTATIS MONVMENTVM
COMMENTARIO

IO. BAPTISTAE PASSERI

I. C. NOBILIS EVGVBINI . VIC. PISAVR.

INLVSTRATVS

ADCEDVNT EIVSDEM

DISSERTATIONES XV.

IN SELECTAS GEMMAS ANTIQVAS

ASTRIFERAS

ET IN PRAESTANTIORA INEDITA CIMELIA

FLORENTIAE . ANNO . IVBIL. CIↃ.IↃ.CC.L. 1750

EX . OFFICINA . TYPOGR. ALBIZINIANA

PRAESIDVM . ADPROBATIONE

J.V.sc. Sardae insc. ex Museo Victorio

ELENCHVS DISSERTATIONVM QVAE IN HOC VOLVMINE III. CONTINENTVR

** ** **

DISSERTATIO I.

DE GEMMA PASTORALI. *Pag.* 81.

DISSERTATIO II.

ISIS GORIANA INLVSTRATA. *Pag.* 97.

DISSERTATIO III.

DE ANIMARVM TRANSVECTIONE. *Pag.* 113.

DIS-

DISSERTATIO IV.

DE ARA AVGVSTEA. *Pag.* 137.

DISSERTATIO V.

DE GEMMA GAMELIA. *Pag.* 155.

DISSERTATIO VI.

NILVS ABRAXEVS. *Pag.* 163.

DISSERTATIO VII.

IN GEMMAM MAGICAM. *Pag.* 171.

DISSERTATIO VIII.

NOX DIONYSIACA. *Pag.* 181.

DISSERTATIO IX.

DE IOVE LVCETIO. *Pag.* 191.

DISSERTATIO X.

DE GEMMA TABERNARIA. *Pag.* 201.

DISSERTATIO XI.

DE GEMMA ENCOLPIA MONSTROSA. *Pag.* 211.

DISSERTATIO XII.

ΙΕΡΟΘΡΟΝΟΣ. SIVE DE THRONO SACRO. *Pag.* 218.

DISSERTATIO XIII.

DE GEMMIS ASTRIFERIS VETERVM CHRISTIANORVM. *Pag.* 233.

DISSERTATIO XIV.

DE SORTIBVS CHRISTIANORVM. *Pag.* 250.

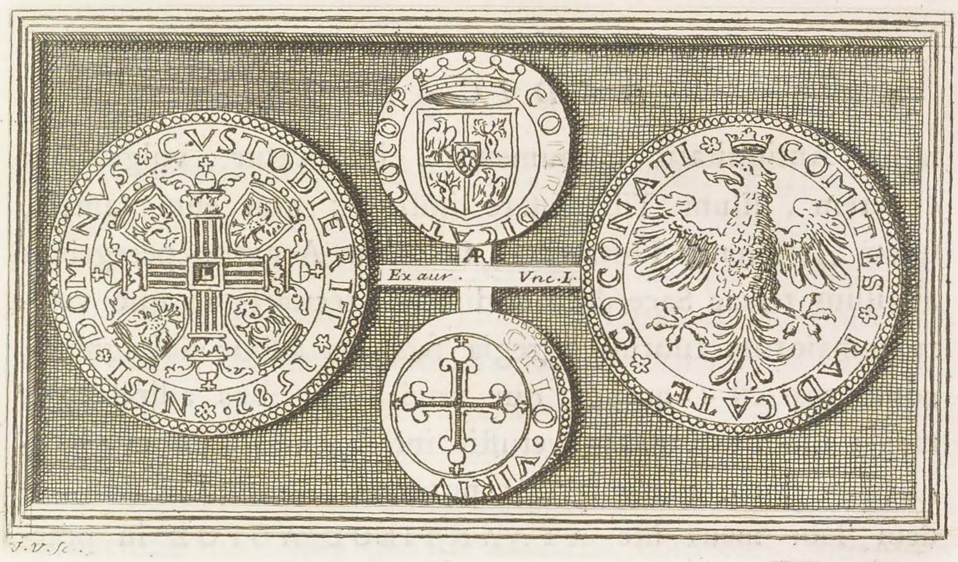
DISSERTATIO XV.

DE POCVLIS ASTRIFERIS VETERVM PROFANIS ET SACRIS. *Pag.* 279.

INDEX RERVM QVAE IN HOC VOLVMINE III. OBSERVANTVR ET INLVSTANTVR. *Pag.* 293.

ATLAS
ANTIQVVS
FARNESIANVS
E MARMORE INSIGNIS
COMMENTARIO INLVSTRATVS
AB I. C.
IOANNE BAPT. PASSERIO

Vol. III.

VMBERTO ALOYSIO RADICATO
EX COMITIBVS COCONATI ET RVPELLAE
SANCTAE PISAVRENSIS ECCLESIAE
PONTIFICI
AMPLISSIMO AC PRAESTANTISSIMO
PONTIFICIO SOLIO ADSISTENTI
IOANNES BAPTISTA PASSERIVS
EIVSDEM PRAESVLIS A COGNITIONIBVS
D. D. F.

QVVM decimo labente anno, ex quo ad SANCTAM PISAVRENSEM ECCLESIAM gubernandam divinitus datus es, VOTA DECENNALIA ſolveremus; iamque pro tua incolumitate, PRAESVL AMPLISIME, nuncuparemus VICENNALIA: animo ſubiit, ut aliquo obſequii documento obſervantiam in Te meam comprobarem. Quum vero per id tempus ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΝ ΛΟΓΟΝ, quo eximium

mium

mium Antiquitatis monumentum inluſtratur, vulgandum cuperem, illum Tibi ſiſtere inſtitui; non eum tamen, quem, referente Plutarcho, Solon in Aegypto peregrinus ab illius terrae Sacerdote audiit ſibi recitari, in quo veterum maiorum ſuorum egregia facinora adhuc ſibi ignota, admiratus eſt: quippe qui novis virtutibus adipiſcendis magis intentus, quam vetuſtis intelligendis, ex modeſta quadam incuria negligenda putaverat. Quod ſi tantundem Tibi meus iſte ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ in praeſentia praeſtaret, audires equidem, ANTISTES PRAESTANTISSIME, remotiſſimam Tui Generis originem, Gentemque a Germanis Imperatoribus Inſubriae donatam, diuturno fere octo ſaeculorum dominatu, ipſoque ampliſſimo polluiſſe; et, quod ceteri per fabulas adſtruunt, id Familiae Tuae nuper ſupremo Subalpini Senatus Conſulto confirmatum. Hinc maximi illi Proceres, et belli, et pacis, et Pontificalibus ornamentis inſignes, qui Gentis Tuae nomen maximis quibuſque coaequarunt. Hos inter, ILLVSTRISSIME PRAESVL, Tu mihi ob oculos potiſſimum verſaris, quippe qui cum familiari conſuetudine (quae Tua clementia eſt) virtutes Tuas probe compertas habeam, nilque frequentius admirer quam pietatem, prudentiam, gravitatem, bonarum artium promovendarum curam, et illam Eccleſiaſticae diſciplinae ſollicitudinem, vel in maximis difficultatibus exploratam, quibus mirifice exornaris. At probe noſco unam Tibi veritatem adverſam eſſe, quae in Tua laude verſatur. Progrediatur igitur Atlantica iſta tractatio ad ceteras argumenti partes, quas vir Aegyptius Graecorum ſapientiſſimo expoſuit, Hiſtoriam nempe Atlanticam, atque inde productam caeleſtium Orbium cognitionem, quam antiquus illius Regionis

nis

nis dominator fertur hominibus tradidiſſe . Id ipſum Tibi pergratum adfore duxi , veluti , cui ab adoleſcentia inter ceteras liberales diſciplinas , Matheſis praecipue probata eſt , voto paene dixerim Genti Tuae familiari : quum praecipue haec aetas protulerit duo illa ſaeculi ornamenta Laelium , atque Vmbertum e Societate Ieſu , qui haſce diſciplinas profundiſſimae cognitioni ſacrarum litterarum coniunctas non poſſidere magis , quam amplificare viſi ſunt : quorum poſtremus inter ipſa pietatis exercitia confectus , quantum nobis ereptum dolemus , tantum Caelitibus additum gratulamur . Quod vero huic Eccleſiae Tuae Vicaria ſollicitudine addictus , aliquantulum temporis nactus , quod ſane perbreve fuit , in hoc Monumento illuſtrando abſumpſerim , ne mihi vitio cedat , opitulantur Sanctiſſimi Eccleſiae Proceres , qui caeleſtes motus ad tempora Eccleſiaſtica conſtituenda ſpeculandos ſibi propoſuerunt , et quodammodo ſacrorum ſtudiorum partem eſſe voluerunt . Praeterea , quod ceteris animi gratia indulgetur , ego mihi ex tetricae vitae inſtituto ad haec ſtudia recolenda ſumere ſoleo ; idque mihi inter ſollicitudines , atque animi aegritudines unicum levamen reſervatur . Interim Deo Optimo Maximo DECENNALIA VOTA ſolventes , continuo pro Tui incolumitate VICENNALIA nuncupamus : quibus aliquando abſolutis , Vota laetiora faxit idem Deus , ut MVLTORVM TRICENNALIVM concipiamus .

PRO-

PROOEMIVM ET ARGVMENTA

INTER praeclariora FARNESIANI Palatii Cimelia, quae Romae omnium admirationi ſunt, merito recenſetur marmoreum ATLANTIS Simulacrum, Orbem Caeleſtem ſuſtinens, ceterorum quotquot extiterunt integerrimum; nam ſimilium vix aliqua veſtigia operiuntur. Singulare id Monumentum, quod inter Aſtronomicas Antiquitates, ſibi vindicat principatum, neſcio quo fato, diu praetermiſſum, quodammodo delituit, donec, curante Praeclariſſimo Praeſule Franciſco BLANCHINIO, delineatum, atque aeri inciſum eſt. Fortaſſe illud explicare vir ſummus inſtituerat; quod ſi praeſtitiſſet, utpote qui inter ſui temporis Aſtronomos inſigniter eminebat, multo meliora circa id argumentum protuliſſet, quam quae a tenuitate mea expeti poſſint. Interim vero eiuſdem marmorei Signi integrum ſchema ſenis Tabulis comprehenſum, bono Litterariae Reipublicae fato, ad Clariſſimum GORIVM noſtrum delatum eſt, qui quum totus ſit in Antiquitate reparanda, illud mecum communicavit, ut commentariolo explicarem; quod quidem, eodem Amico optumo rogante, ſumma cum voluptate me feciſſe fateor. Quum igitur id Simulacrum inluſtrare ſtatuiſſem, duo praecipue mihi conſtitui; primum nempe ut imago Atlantis, eiuſque Hiſtoria, brevibus obſervationibus perſtricta, ornaretur: alterum vero ut Caeleſtis Orbis, quem ille fulcit, per partes ſingulas declararetur, ibique delibatis quibuſdam differentiis, quae inter veterem, novamque caeleſtium circulorum poſitionem intercedunt, tota Aſtrotheſia ſingillatim enuclearetur: quod ut facilius praeſtaremus, Commentarium hoc in ſequentia Argumenta, ſeu Capita diſtribuimus.

ATLAN-

I. *Atlanticarvm Fabvlarvm prae ceteris Antiquitas, atque dignitas monſtratur.*

II. *Atlantes plures ad unum, qui maximus dictus eſt, reducuntur. Varia eius nomina, eorumdemque nominum ſignificationes elucidantur.*

III. *Inquiritur Atlantis aetas, Parentes, Fratres, et Vxores, de quibus variae Auctorum ſententiae adferuntur.*

IV. *Nati Atlantis recenſentur, eorumque variae ſortes.*

V. *Eius praecipuum inſtitutum fuit Aſtrologia.*

VI. *Creditus eſt Caelum ſuſtinere, eiuſque Fabulae triplex cauſa adducitur.*

VII. *Ab ipſo Hercules aſtrorum ſcientiam accepit; unde creditus eſt Caelo humeros ſuppoſuiße.*

VIII. *Atlas in montem ſui nominis converſus fingitur.*

IX. *Atlantis ſitus, et regio ex Geographis deſcribitur.*

X. *Populi regionem illam incolentes inquiruntur.*

XI. *Pauca de inſula Atlantica delibantur.*

XII. *Atlantem inſculpere Caelum ſuſtinentem antiqua res eſt, et exemplis confirmatur.*

XIII. *Antiquitas huius Marmoris multis argumentis adſeritur, et vindicatur; quum longe ante Antoninorum tempora Conſtellationes figurari introductum ſit.*

XIV. *Orbis Caeleſtis ab Atlante ſuffulti in hoc Marmore diſpoſitio expenditur, rationeſque adferuntur cur Polus Boreus fere verticalis ſit Atlanteo humero.*

XV. *Diſtantiae, et latitudines circulorum huius Globi ſcrutantur, et cum recentioribus comparantur.*

XVI. *Aſteriſmi in hoc Globo conſpicui numerantur; deficientium vero cauſa ſpeculatur.*

XVII. *Mythologice explicatur tota Aſtrotheſia Tabulae II. et ſingularum Conſtellationum diſpoſitio cum recentibus Globis comparata expenditur.*

XVIII. *Aſtrotheſia Tabulae IV. per partes explicatur.*

XIX. *Aſtrotheſia Tabulae V. enucleatur.*

XX. *Poſtremo Aſtrotheſia, quae in ſexta, et ultima Tabula exhibetur, expenditur, et elucidatur.*

CA-

CAPVT I.

ATLANTICARVM FABVLARVM prae ceteris antiquitas atque dignitas monſtratur.

REGIONEM Atlanticam maxime nobilitant Fabulae, quae omnium antiquiſſimae, ac celebratiſſimae in illa conlocantur. Neminem vero latet ſub earum involucro veras populorum origines, ſcientiarum ſecreta, denique Ethnicam Theologiam contineri. Hinc illa terrae pars, cui tantum dignitatis adtributum eſt, communi iudicio omnium maxime nobilis fuiſſe videtur. Adeo vero communes erant, atque frequentes Fabulae, quae inde proceſſere, ut Ariſtoteles in Libris Rhetoricorum Fabulas omnes humanas communi nomine *Atlanticas* adpellet; ceteras vero in quibus bruta agunt, *Aeſopicas*. Cur vero remotiſſima ea regio, et veteris orbis paene ultima, huic officio ſelecta ſit, multiplex cauſa poteſt adſignari, quarum prima, gentis antiquitas. Vt enim verbis utar Diodori Siculi initio Libri IV. *Ferunt Aethiopes primos omnium hominum creatos eſſe: cuius rei coniecturam ferunt, quod non aliunde homines in eam provinciam adceſſerint; ſed in ipſa geniti, merito indigetes omnium conſenſu adpellentur*. Haec vero dignitas ceteris Orbis partibus, quae tunc potiſſimum Aegyptiis harum Fabularum artificibus innotuerant, tribui non poterat, quum ob frequentes migrationes ſaepiſſime ſtatum immutaverint. Natura quoque loci generoſior, vaſta flumina, paludes ingentes, magnarum ferarum copia, mons omnium procerrimus, indeque conſpicuus Oceanus, quem rerum omnium patrem adpellabant, Fabulas invexere: demum incolarum pietas, qua Diis cariſſimi habiti

ſunt , et communi vocabulo *inculpati* . Idem Diodorus : *Atlantides , ut accepimus , loca propinqua Oceano , et quidem felicia incolentes , tum pietatis , tum erga advenas humanitatis prae ceteris finitimis gentibus , laudem tulerunt* . Hinc maximus , et ſapientiſſimus Vatum , Iovem inducit cum ceteris Diis divertentem ad convivium apud Aethiopas Iliad. A.

Iupiter enim in Oceanum ad bonos Aethiopas
Heſternus ivit ad convivium ; Dii autem omnes ſimul
ſecuti ſunt :
Duodecima autem rurſus veniet ad Caelum .

Huic quoque regioni prima Deorum origo adtribuitur , cuius rei auctorem habeo eumdem Diodorum loco citato : *Ab his Deorum genus manaſſe tradunt : quibus adſentitur praeſtantiſſimus Graecorum Poëta , Iunonem introducens adpellantem Oceanum Deorum Patrem , et Matrem Thetin . Scribunt autem primum regnaſſe apud eos Caelum , homineſque antea per agros diſperſos ad coetum , condendaſque urbes exhortatum , a fera eos agreſtique vita ad mitiorem cultum traduxiſſe* . Proſequitur vero Diodorus cetera eius facta , et progeniem , in qua numerat Pandoram , Rheam , Hyperionem , et Titanas : dein imperii diviſionem , inter Caeli filios recenſet Atlantem , atque Saturnum ; poſtea vero Atlanticam proſapiam Hyadas , atque Pleiadas. Nemo vero non videt hos praecipuos eſſe Fabularum fontes , unde ceterae omnes , quas Aegyptii , Graecique confinxerunt , ortum habuere . Latonam quoque e Taigete Atlantide natam refert Ovidius Methamorph. Lib. VI. verſ. 174. ubi eam ſic loquentem introducit .

Ple-

Pleïadum ſoror eſt genetrix mihi : maximus Atlas
Eſt avus , aetherium qui fert cervicibus axem .

Maia vero harum altera Mercurium tulit . Idem Faſtorum Lib . V. verſ . 183.

Hinc ſata Pleïone cum ſtellifero Atlante
Iungitur , ut fama eſt , Pleïadaſque parit ;
Quarum Maia ſuas forma ſuperaſſe ſorores
Traditur , et ſummo concubuiſſe Iovi .
Haec enixa iugo cupreſſiferae Cyllenes ,
Aethereum volucri , qui pede carpit iter .

Vt vero et Italia noſtra Atlanticam virtutem ſentiret , et tantae proſapiae ornamentis quodammodo decoraretur , Electram quoque , et Annam Perennam tulit , ex quibus Fabulae Italicae , nihilo minus Graecis nobiliores , propagatae ſunt , de quibus ſuo loco agendum erit . Gorgonum fabula tota Atlantica eſt , quarum ſedem *gelido ſub Atlante iacentem* deſcribit Ovidius Metamorph . Lib . IV. Ad has vero Perſei volatus , inde et Atlantis in Montem converſio infra nobis adtingenda ſunt . At inter ceteras Fabulas nobiliſſimum locum ſibi vindicant Horti Atlantis , in quibus

Arboreae frondes , auro radiante , nitentes ,
Ex auro ramos , ex auro poma tegebant .

Haec vero commenta a loci fertilitate ducta ſunt ; quod nobis oſtendit Plinius Lib . v. Cap . I. ubi Atlantem deſcribit : *Opacum , nemoroſumque , et ſcatebris fontium riguum , qua ſpectat Africam , fructibuſque omnium generum ſponte ita ſubnaſcentibus , ut nunquam ſatietas voluptatibus deſit .* Solinus quoque Polyhiſtor. Cap . 24 . Atlantis adſpe-

ctum ita nobis exhibet : *Qua Africae contraverſus eſt felix , naſcentibus ſponte frugibus , arboribus proceris opaciſſimus , quarum odor gravis , comae cupreſſi ſimiles veſtiuntur lanugine , ſericis velleribus nihilo viliore .* Huc etiam ſpectat inſomnis ille Draco, pomorum aureorum cuſtos , quo ſublato opimos fructus Hercules expilavit ; quam Fabulam in Muſei noſtri Lucerna expreſſam Tomo III. qui ſub praelo eſt , explicatam damus . Quod vero maxime nobilitavit Atlanticas Fabulas , illarumque antiquitatem confirmat , illud profecto eſt , quod ex illarum multis Conſtellationes in Caelo factae ſint , atque in primis Taurus, in quo tota familia Atlantica pari numero ſtellarum numeratur ; praeterea Perſeus Gorgonem oſtentans , Heſperidum Draco, Orion , Cepheus cum ſua Caſſiopea , et nata Andromeda , et Cetus , ſeu Piſtris , qui ad illam vorandam inmiſſus fuerat : de quibus Fabulis in poſterioribus Capitibus agendum erit . Haec tamen indicaſſe ſufficiat, ne dum ATLANTEM ſtudemus exornare , illum praeterire videamur .

CAPVT II.

Atlantes plures ad unum , qui maximus dictus eſt , reducuntur . Varia eius nomina , eorumque ſignificationes elucidantur .

ATLANTICAM Mythologiam non paucis ambagibus involvit Auctorum diſcordia , qui multos plane ATLANTES , et loco , et aetate diverſos nobis obiiciunt . Inter hos vero tres magis praecipue ab antiquis Scriptoribus

ribus memorantur , quos omnes paucis complectitur Servius in VIII. Aeneid. verſ. 134. *Sed ſciendum Atlantes tres fuiſſe : unum Maurum , qui eſt maximus ; alterum Italum , patrem Electrae , unde natus eſt Dardanus ; tertium Arcadicum , patrem Maiae , unde natus eſt Mercurius . Sed nunc ex nominum ſimilitudine facit errorem , et dicit Electram , et Maiam fuiſſe filias Atlantis maximi : nec praeter rationem ait „ et Maximus Atlas „ Idem Atlas generat „ nam et ipſe habuit etiam horum nominum filias Electram , et Maiam .* At error iſte Virgilianus , ſi tamen erroris arguendus eſt in Fabula referenda , cuius auctoritas a ſola Scriptorum libertate , atque inventione proceſſit , ab aliis etiam primae notae Auctoribus admiſſus eſt , qui unum eundemque ATLANTEM in pluribus locis multiplicarunt ad Fabularum ſuarum dignitatem adſtruendam : vel quae de pluribus praedicabantur , in unius perſona confuderunt . Hinc tot Hercules , tot Ioves , totque Neptunos apud Antiquos legimus , quos ſimul conciliare eſſet operam perdere : quapropter communiorem ſententiam ſequentes, unum ATLANTEM , qui et Libycus , et Maximus dictus eſt , et cui ſuſtinendi Caeli munus iniunxerunt , proſequemur .

Hunc multiplici nomine a Libycis Populis , a Graecis , atque Latinis adpellatum invenio , nempe *Dyrin* , *Atlanta* , et *Telamonem* . De primo ſic Strabo Geograph. 17. *Mons eſt in Libya , quem Graeci* Atlantem *vocant* , *Barbari vero* Dyrim . Et Plinius Lib. V. Cap. I. *Amnem* , *quem vocant* Fut , *ab eo ad* Dyrin (*hoc enim Atlanti nomen eſſe eorum lingua convenit*) *CC. M. P. interveniente flumine* , *cui nomen eſt* Vior . Parem auctoritatem praebent nobis verba Solini Cap. XXIV. *Haec de Atlante* , *quem Mauri* Dyrim

no-

nominant. Significationem Libyci vocabuli expoſuit nobis in Melpomene Herodotus per haec verba : *Exſtat in hoc mari mons*, *cui nomen* Atlas ...... *hunc incolae Caeli columnam eſſe dicunt*. Hoc etiam nomine adpellatur ab Homero, Plutarcho, atque Nonno infra citandis Cap. VII. An tamen barbara vox analogiam aliquam habuerit cum Graeca ΔΕΡΗ, adfirmare minime auſim ; quanquam non dubitem primitivae linguae veſtigia plurima huc atque illuc in longe diſſitis regionibus ſervata adhuc reperiri, quae, inter ſe ſe conlatae, antiquam produnt adfinitatem. Si tamen per coniecturam aliquid adſequimur, video locum alterum *Dyras* adpellatum a Pauſania in Corinthiacis, cuius nominis ſignificationem ille tradit : *Nam et locus ipſe*, *in quo Templum Dyras*, *hoc eſt iugum vocatur*. Iugum vero tranſlatae etiam pro altis montium cacuminibus, praecipue vero qui longo tractu producuntur, ut evenit in Atlante, qui ab intimis Libyae regionibus uſque ad mare propagatur, ut in eius deſcriptione infra notabimus. Quapropter non abs re *iugum* quoddam inde produci, ſubdit idem Strabo : *Mons eſt in Libya*, *quem Graeci Atlantem nominant*, *Barbari vero* Dyrim. *Hinc* iugum *quoddam expoſitum eſt*. *Dyris* vero eſt a ΔΕΡΗ, *collum*, *cervix*, quod litteraliter de brutis dicitur, et de hominibus etiam uſurpatur, et tranſlate de altiſſimis montium tractibus, quaſi iugo quodam conligatis, qui quum Orizontem nobis intercipiant, et veluti definiant, tanquam Caelo contermini, illud quodammodo ſuſtinere videntur.

Si tamen haec analogia inter iugum, et columnam duriuſcula videtur, occurrit altera forte pronior, quod nempe nomen *Dyris* ſignificet ipſum Atlantis officium : quum enim Caelum ſuſtinere crederetur, ſuppoſito dorſo, ſeu

ſeu potius , ut in hoc Simulacro , ea colli vertebra , quae ΑΤΛΑΣ dicitur , quamque *atlantion* vocat Plinius Lib. XXVIII. Cap. 8. ita alio nomine , ſed aequali ſignificatione , *Dyris* adpellari poterat a ΔΕΡΗ , *collum* , ſeu *cervix* : quapropter et Graeca , et barbara vox ex uno eodemque fonte propagatae ſynonimae fere ſunt .

Graeci vero ΑΤΛΑΝΤΑ conſtanter proprio ſermone nuncuparunt . Servius in I. Aeneid. verſ. 745. *Sane Atlas Graecum eſt :* et Aeneid. IV. 481. *Atlas . Nullum Graecum nomem in NS. terminatur* . Vnde tamen hoc nomen illi obvenerit , liquido non convenit inter Scriptores . Primam opinionem eſſe ab ΑΤΛΑΣ , colli vertebra , cuius officio Caelum ſuſtinet . Sunt qui eius nomen deducant ab ΑΘΛΟΣ *aerumna* , *conatus* , *certamen* ; unde , et Athletae . Screvelio tamen magis probatur eſſe a ΤΑΛΑΩ , ſeu ΤΛΗΜΙ , *tollero* , *perfero* , praemiſſa Α , negativa ; quapropter nomen deducit non a virtute , ſeu habitu , ſed potius a vitio , et defectu , eo quod aliquando labore fractus , pondus Herculi commendarit . Euſtathius apud Scapulam Themate 1588. dictum eſſe credidit , *vel* ΠΑΡΑΤΟΥ ΜΗΙ ΤΑΛΑΣ ΕΙΝΑΙ ; *vel quaſi* ΠΟΛΙΤΛΑΣ *a multo labore ;* quod tamen durius videtur . At Ariſtoteles in Libro de Motione Animalium , aliquid profundius intelligere in hoc nomine viſus eſt ; nam perquirens in caeleſti orbe naturam motus , illum ab intrinſeco principio immobili agi reputavit ; nam Atlantis Fabulam explodens , illum nihil eſſe dixit , niſi ipſum principium moventem : *Quapropter ſive Atlas , ſive movens quid aliud ſit ex his , quae intra continentur .... primum quieſcens , hoc eſt Atlas motum parit .* Quae verba mihi ſedulo perſcrutanti , viſum eſt Philoſophum deduxiſſe Atlantis nomen , per quod principium motus intelligit , a ΤΛΩ

a ΤΑΩ, Latinis *tollo*, *promoveo*, unde ΑΝΤΛΙΟΝ, *Vas*, quo aliquid adtollitur. In hoc tamen opinionum certamine liberum cuique eſto arbitrium iudicandi. Eſt praeterea apud Phurnutum aliud Atlantis nomen, ſeu potius cognomentum, hoc eſt ΟΛΟΟΦΡΩΝ, ac ſi dixeris *univerſorum cuſtodem*, ac *curatorem*, ab ΟΛΟΣ *totum*, et ΦΡΟΝΕΩ *curo*.

Latini politioris aetatis non aliter ac Graeci Atlantem adpellarunt. At rudioris aevi homines, non Atlantem, ſed *Telamonem* dicere ſolebant: quod colligitur ex duplici loco Servii in IV. Aeneid. verſ. 246. *Sane Atlas Telamon Latine dicitur*: et manifeſtius in Lib. I. verſ. 745. *Sane Atlas Graecum eſt, ſicut, et Nilus; nam Ennius dicit Nilum* Melonem *vocari; Atlantem vero* Telamonem. At hic Ennii locus, ut plura alia, inter eius fragmenta deſideratur. Analogiam vero inter utrumque nomen Atlantis, et Telamonis ignorare ſe profitetur Vitruvius Lib. VI. Cap. 10. ubi haec habet: *Item ſi qua virili figura ſigna mutilos, aut coronas ſuſtinent, noſtri Telamones adpellant: cuius rationes quid ita, aut quare ex hiſtoriis non inveniuntur; Graeci vero* ΑΤΛΑΝΤΑΣ *vocitant*. At Latini nominis cum Graeco adfinitas haud longe quaerenda erat; nam Graecis ΤΛΑΜΩΝ, quem Latini *Telamonem* dicunt, ſignificat *tolerantem*, ac *ſufferentem*, non ſecus ac ΑΤΛΑΣ, quod eſt a ΤΑΛΑΩ *ſuffero*, *ſuſtineo*, unde ΤΑΛΑΣ *ſuſtinens*. Ab hoc nomine vero non longe recedit Telamon; nam a ΤΕΛΑΩ, ſeu ΤΑΛΑΩ, fit ΤΛΑΜΩΝ. Conſtat vero ex pleriſque Deorum nominibus Latinos, retenta ſignificatione, vocabula commutaſſe.

Mihi tamen in mentem ſubit alia eiuſdem nominis explicatio, quae forte magis obvia eſt, atque ſimplicior, et, ſi verum amamus, antiquae Romanae ruſticitati magis

ac-

accommodata. Excipiebant illi Fabulas narratione magis, ac traditione, quam veterum ſcriptis, quorum minus ſtudioſi ea aetate exſtiterunt. Hinc illa frequentiora perturbatorum nominum monſtra, quae recenſet nobis Ennii enarrator Columneus, non magis nobilitate generis, quam eruditione ſpectatiſſimus: quemadmodum etiam ex *Alcyone fecerunt Alcedo*, et ex *Ganymede*, *Catamitus*. Conſtat etiam ex Feſto dixiſſe *Alumentum* pro *Laomedonte*, atque *Alphium* pro *Alpheo*. Quod vero etiam pro *Atlante* dixerint *Telamonem*, id genio antiquae linguae Italicae referri poteſt, per quod peregina nomina primitiva, et ſubſtantiva in adiectiva convertebantur, ut non perſonam agentis, ſed actum exprimerent, communi his temporibus inflexone in VMNVS. Sic a *portu* fecerunt *Deum Portumnum*, a *verſione*, *Vertumnum*, a *pilo*, *Pilumnum*: a ΚΛΥΔΩ, *fluctus*, *unda* *Clitumnus*; ſive potius a ΚΛΕΙΤΥΣ aquae delapſus, unde et Clitorius fons in Arcadia: a ΛΥΧΗ *luce*, ut ait Macrobius Lib. I. Saturnal. Cap. XVII. unde *Lucium* Latini antiquiores deduxere *Lucumunnum*. Ita quoque fieri potuit, ut ex Atlante detracta A per aphaereſim, fecerint *Talamunnum*, quem, ut lenius pronunciarent, verterunt in *Telamonem*.

CAPVT III.

Inquiritur Atlantis aetas, parentes, fratres, et uxores, de quibus variae Auctorum ſententiae referuntur.

NVnc ATLANTIS geſta percurramus; et in primis quibus parentibus, quaque aetate natus perhibeatur.

tur. Inanis alioqui quaeſtio eſſet diſputare, quo tempore vixerit, qui nunquam fuit; ſed tamen integritas Fabulae poſtulat, ut id quoque proſequamur. Itaque de eius aetate haec legimus apud Euſebium: *Porphyrius Atlantem, et Prometheum per Inachi tempora fuiſſe ſcribit*. Auguſtinus vero de Civitate Dei Lib. XVIII. Cap. 8. ipſum circa Moyſis tempora exſtitiſſe dicit: *Quum ergo regnavit Aſſyriis quartusdecimus Saphrus, et Sicyoniis XII. Orthopolis, et Criaſus V. Argivis, natus eſt in Aegypto Moyſes Regnantibus memoratis Regibus, fuiſſe a quibuſdam creditur, Prometheus: quem propterea ferunt de luto formaſſe homines, quia optimus ſapientiae doctor fuiſſe perhibetur. Frater eius Atlas magnus fuiſſe Aſtrologus dicitur*. Conciliantur vero facile hae geminae opiniones, quum ex Appionis Gramatici computo, Moyſes, et Inachus coëtanei exſtiterint, quem non pauci ex recentioribus ſequutos eſſe video.

At Tzetzes Chiliad. V. verſ. 201. ipſum longe antiquiorem exſtitiſſe, ex Veterum auctoritate tradidit. Sic enim loquitur:

Atlas, Libyis, ut dicunt filii Aegyptiorum,
Et magis quotquot conſentiunt Sophidi, temporum Scriptori,
In temporibus erat Oſiridis Dionyſii, Noë,
Quando erat Mercurius ter maximus, qui inventor litterarum,
Mercurius ſimul, et Prometheus, et Hercules, Typhonque
Vniverſi Aegyptii. ———

Si vero ſententiam illorum expendamus, qui Atlantem, vel Caeli nepotem eſſe, vel filium tradiderunt, quorum verba infra adducenda ſunt, longe Noaco antiquiorem creditum fuiſſe animadvertemus. Hanc inconſtantiam obſervantes veteres Mythologi, quum ſe irrito conatu in

hiſce

hiſce aetatibus conciliandis laborare obſervarent, ſententiam capeſſerunt, ut totidem numero perſonas multiplicarent, quot tempora, et loca forent, circa quae Scriptores non convenirent.

Non minor inconſtantia obſervatur circa Atlantis parentes definiendos; nam Heſiodus in Theogonia ex Chao Terram exſtitiſſe dicit: ab ea Caelum, a quo Iapetum, qui ex uxore Clymene Atlantem, et Prometheum progenuit:

Filiam porro Iapetus pulchros talos habentem Oceanitidem
Duxit Clymenem, et eundem lectum conſcendit;
Ipſa vero, et Atlantem magnum peperit filium.

At Diodorus Siculus Lib. IV. Atlantem ex ipſo Caelo natum fuiſſe tradit, qui cum Hyperionem, et alios quadragintaquatuor natos reliquiſſet, Atlas primus poſt patrem regnum occupavit: cuius haec ſunt verba: *Poſt vero Hyperionis interitum adſerunt Caeli filios imperium diviſiſſe. Ex eis fuiſſe Atlantem, et Saturnum: nobiliora Atlanti loca ad Oceanum poſita ſorte evenerunt; unde et populus ſuo nomine, et maximus montium prope Oceanum dictus eſt.* Longe ab his abit Hyginus in Fabula I. qui Atlantem filium Aetheris dixit: *Ex Aethere, et Terra, Dolor, Dolus, Ira ...... Atlas, Hyperion.* In eadem quoque ſententia fuit Servius in IV. Aeneid. verſ. 247. *Atlas eſt, Aetheris, et Diei filius.* Aether vero longe alius eſt a Caelo, ut conſtat ex eodem Heſiodo verſ. 116.

Primo omnium quidem Chaos fuit, at deinde
Tellus lato pectore praedita ———————
Tartaraque tenebricoſa in receſſu terrae ſpatioſae.

Ex Chao vero Erebuſque, nigraque Nox editi ſunt:
Ex Nocte porro Aetherque, et Dies prognati ſunt:
Tellus vero primum quidem genuit parem ſibi
Caelum ſtellis ornatum. ——————

At Plato in Atlantico altiores cauſas in Fabulis perſcrutatus, Atlantem retulit natum eſſe ex Neptuno, et Clytone in inſula Atlantica, quam in uxoris gratiam, et munimentis, et omnibus naturae donis exornavit: *Evenor ex Leucippe Clytonem unicam filiam genuerat. Neptunus eius deſiderio captus illi ſe miſcuit ..... Quinque praeterea maſculorum filiorum partus geminos progenuit, et nutrivit, atque omnem Atlanticam inſulam decem in plagas partitus, primogenito maternam habitationem adtribuit. Primogenitum quidem vocavit Atlantem; unde et Pelagus cognominatur Atlanticum.* Clytone vero, unde veteres Itali fecerunt Clitumnum, nil fere ſignificat, ut ſupra innuimus, niſi eruptiones aquarum terreſtrium, quae Neptuno, hoc eſt Mari coniunctae, quum Cataclyſmus Terram deformavit, montes plurimos, qui prius non exſtiterant, ex immoderata internarum aquarum ebullitione ex imo proſiluerunt: quod in divina Scriptura explicatur per verba: *rupti ſunt fontes abyſſi magnae:* quam multorum montium originem exſtitiſſe, declaravi in *Litogonia* in lucem proferenda; hoc eſt *de Marmorum generatione, et ratione macularum.*

Ex his, quae praemiſimus, facile quoque colligitur, qui etiam fratres Atlanti ſteterint. Hos praeterea connumerat loco citato Heſiodus:

Ipſa vero ei Atlantem magnanimum peperit filium:
Peperit praeterea gloria inſignem Menetium, atque Prometheum
Varium, et verſipellem, ſtultumque Epimetheum.

Hos

Hos omnes propter morum improbitatem, atque coniurationem, a Iove male multatos inferius tradit.

Vxores illi duas adtribuerunt, Pleïonem inprimis, ex qua Maia Mercurii mater exorta eſt. Ovidius Metamorph. Lib. II. verſ. 742.

——— cui ſic reſpondit Atlantis
Pleïoneſque nepos: ego ſum, qui iuſſa per auras
Verba patris porto. ———

Et rurſus in Epiſtola Paridis ad Helenam eundem Mercurium deſcribens:

Conſtitit ante oculos actus velocibus alis
Atlantis magni, Pleïoneſque nepos.

Fuit autem Pleïon Oceani, et Tethidis filia. Idem Ovidius Faſtor. Lib. V. verſ. 81.

Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethin,
Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
Hinc ſata Pleïone cum ſtellifero Atlante
Iungitur, ut fama eſt, Pleïadaſque parit.

Alteram vero uxorem illi iunxerunt Aethram Pleïonis ſororem, quam Ovidius eodem Faſtor. Lib. V. eiuſdem Oceani filiam fuiſſe tradit verſ. 171.

Hunc ſtirps Oceani maturis niſibus Aethra
Edidit, et Nymphas; ſed prior ortus Hyas.

CA-

CAPVT IV.

Nati Atlantis recenſentur , eorumque variae ſortes .

NATAS autem habuit Atlas plurimas , quae ob virtutem , atque pietatem aſtris inſeri meruerunt . Has connumerat Diodorus Siculus Lib. IV. *Fuerunt inſuper Atlanti filiae ſeptem , a matris nomine Atlantides vocatae ; quamvis unicuique proprium nomen ineſſet , ut Maia , Electra , Taygete , Aſterope , Merope , Alcyone , Celeno . Has tradunt ab Heroibus , et etiam a Diis cognitas , et Deos , et Heroas peperiſſe ; veluti prior Maia ex Iove Mercurium genuit .... quas prudentes fuiſse conſtat , et poſt obitum honores Deorum immortalium adeptas , Pleïadum adpellationem cepiſse .* Harum quoque meminit Aratus in Aſtronomicis :

——————— Septem illae eſse feruntur ;
Quamvis ſint oculis hominum ſex obvia ſigna .
Alcyone , Meropeque , Electraque , diva Celeno
Taygete , Sterope , praeclaro numine Maia .

Has vero quia ex matre Pleïone ſuſceperat , Pleïadas adpellatas intelligimus : quae quum diu vim , et petulantiam Orionis aufugiſſent , in Caelum tranſlatae , ante Tauri genua conlocari meruerunt , ut narrat Hyginus infra citandus . Sunt vero , qui illas dictas putent non a matre Pleïone , ſed a ΠΛΗΩ *navigo* , quia circa aequinoctium vernum exorientes , quodammodo navigationem indicunt .

At parem numerum filiarum ſuſcepit ex altera coniuge Aethra , quaeque pari fato in Caelo fulgere meruerunt , Ambroſiam , Eudoram , Paſithoëm , Coronidem ,

Ple-

Plexauridem , Pitho, Thyenem . Hae vero communi vocabulo Hyades dictae ſunt , a nomine fratris Hyantis, quem Atlas ex eadem uxore genuerat , ut placet Hygino Lib. II. in Tauro : *Quod earum Hyas fuerit frater , a ſororibus plurimum dilectus* . Sunt vero , qui credunt id nomen ſuſcepiſſe , ex quo Bacchum educarunt , qui Hyes dictus eſt . Alii denique adpellatas volunt a pluvia , quam exortu portendunt ; nam ΥΩ *pluere* eſt , unde *inſerenae* a Poëtis adpellantur, et *pluviae* . Ferunt tamen alteram ex iis, quia Siſypho mortali viro nupſiſſet , obſcuratam non adparere , ut ait Hyginus loco citato : immo a belli Troiani aetate videri deſiiſſe . Quod minime mirum eſt , quum aliae quoque ſtellae aliquando emerſerint , deinde et evanuerint. Sic novam clariſſimam adparuiſſe aiunt in Caſſiopea anno DCCCCXLV. quae brevi exſtincta , iterum anno MCCLXIV. effulſit . Hanc iterum Ticon obſervavit anno MDLXXII. quae per biennium decreſcens , iterum interiit : unde colligitur periodice poſt trium fere ſaeculorum ſpatium recurrere . Alteram in Ceto per duos menſes obſervavit Fabricius anno MDXCVI. ſed magis longaevam alteram Keplerus in Cigno ab anno MDCI. quam iterum Hevelius anno MDCLXVI. redeuntem agnovit . Idem Keplerus anno MDCIV. alteram per annum duraturam obſervavit in Ophiuco : nec diſſimilem Simon Marius anno MDCXII. et MDCXXXVIII. in Cingulo Andromedae . Demum Evelius , atque Caſſinius animadverterunt alteram ſingulis annis in collo Ceti adparere , atque occultari .

Vt vero ad Atlantis natas redeamus , conſtat illas communi adpellatione nuncupatas Atlantidas , et Atlanteas, a communis parentis nomine . Ovidius Faſtor. Lib. III. verſ. 105.

Quis

Quis tunc aut Hyadas, aut Pleïadas Atlanteas
Senſerat, aut geminos eſſe ſub axe polos?

Alii quoque Atlantis filii paſſim a Poëtis numerantur, inter quos Latini noſtri Annam nutricem Iovis adcenſent, quam Perennam cognominarunt. Ovidius Faſtor. Lib. III. verſ. 659.

Invenies, qui te Nymphen Atlantida dicant;
Atque Iovi primos, Anna, dediſſe cibos.

Pauſanias vero in Arcadicis memorat etiam Moeram, quae nupſit Tegeati Lycaonis filio: niſi eadem ſit, cum Meroſſe, quam ſupra memoravimus. Inter natos vero dignus, eſt, qui cum laude memoretur, Heſperus, quem *pietate*, *ac in ſubditos iuſtitia inſignem* praedicat Diodorus Siculus Lib. IV. *Qui cum in Atlantis Montis cacumen ad obſervandos Aſtrorum curſus adſcendiſſet, ſubito a ventis arreptus, nequaquam amplius viſus eſt: quam ob cauſam hunc miſerata plebs honores illi tribuens immortales, Aſtrum caeleſte lucidiſſimum eius nomine nuncupavit.*

Huc uſque externa memoravimus. Age iam domeſticam, et nobis quodammodo familiarem Atlanticae proſapiae partem proſequamur. Memoremus igitur non ſine laude Electram Atlantis filiam concivem Cortonenſium, qui dum in Academicum Etruſcorum Sociorum Coetum celeberrimum me cooptarunt, in partem tantae gloriae adſciverunt, et paene non dixerim noſtram, quae ex Iove Dardanum procreavit, non modo Iliaci, ſed totius Romani Imperii conditorem. Virgilius Aeneid. Lib. VIII. verſ. 134.

Dardanus Iliacae primus pater Vrbis, et auctor,

Ele-

Electra, ut Graii perhibent, Atlantide cretus,
Advehitur Teucros. ——————

Et Ovidius Faſtor. Lib. IV. verſ. 31.

Dardanon Electra neſciret Atlantide cretum
Scilicet ; Electram concubuiſſe Iovi.

Ipſum vero in urbe Corythi natum manifeſte teſtatur idem Virgilius Aeneid. III. verſ. 167.

—————— *hinc Dardanus ortus,*
Iaſiuſque Pater, genus a quo principe noſtrum.

C A P V T V.

Eius praecipuum inſtitutum fuit Aſtrologia.

ATLANTIS primarium inſtitutum, Aſtrologiam fuiſſe tradunt : quod omnium Scriptorum conſenſu facile evincitur, quorum perpaucos ſeligemus. Et in primis Diodorus Siculus Lib. IV. *Poſt Hyperionis interitum adſerunt Caeli filios imperium diviſiſſe : ex eis fuiſſe Atlantem, et Saturnum. Atlantem ferunt ipſum Aſtrologiae fuiſſe peritiſſimum, deque ſphaera primum inter omnes diſputaſſe ; qua ex re viſus eſt Orbem ſuis humeris ſuſtinere, locum praebente Fabulis ſphaerae inventione.* Hoc etiam confirmavit Cicero V. Tuſculanarum : *Humeris Caelum ſulſtinuiſſe dicitur ; quia primus curſum Solis, et Lunae, ſiderumque omnium deprehendit, ideſt Aſtrologiam invenit, et ſphaeram conſtruxit.* Adcedit Plinii auctoritas, qua haec opinio confirmatur ; ſic

enim ille Lib. VII. Cap. 56. ubi de rerum inventoribus ſermonem habet : *Invenit : Aſtrologiam Atlas Libyae filius, ut alii, Aegyptii, ut alii, Aſſyrii : Sphaeram in ea Mileſius Anaximander*. His adhaeſit Servius in IV. Aeneid. verſ. 246. *Atlas (ut in primo diximus) peritus Aſtrologiae fuit ; nam et ſiderum curſum deprehendiſſe dicitur, et Herculem docuiſſe*. In quo quidem auctorem Virgilium ſequutus eſt, qui in I. Aeneid. verſ. 743. Iopam inducit inter epulas aſtronomicum canticum ab Atlante traditum perſonantem :

——— Cithara crinitus Iopas
Perſonat aurata, docuit quae maximus Atlas.
Hic canit errantem Lunam, Soliſque labores ;
Vnde hominum genus, et pecudes, unde imber, et ignes ;
Arcturum, pluviaſque Hyadas, geminoſque Triones :
Quid tantum Oceano properent ſe tinguere Soles
Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obſtet.

Albricus quoque de Deorum Imaginibus XXII. haec de illo perhibet : *Fuit quidam gigas, Atlas nomine, in Mauretania, in monte altiſſimo Caelum ipſum contingente : qui Caelum, ne caderet, humeris ſuſtinebat : et ſidera, ſi quae cadebant, malleo fixa, Caelo reponebat. Quem quum adceſſiſſet Hercules, ille, qui audierat de fortiſſimis illius viribus, rogavit eum, ut, quia feſſus erat Caelum ſuſtinendo, ipſum aliquanto iuvaret, donec quieſceret : quod Hercules libenter adnuit, et humero ſuppoſito, Caelum ſuſtinuit. In quo intelligitur, quod ipſe Atlas Aſtrologus peritus fuit : et ideo Caelum dicitur ſubſtentaſſe, et ſidera cadentia Caelo repoſuiſſe. Hercules etiam fuit aſtrorum artis multum edoctus, qui ſcientiae comprehendendae plenus gratia, ad ultimos terrae fines adceſſit,*

ceſſit , *et cum eodem Atlante de ſcientia conferens* , *illum in aliquibus iuvit* , *opemque impendiße fertur ad Caelum ſuſtinendum* . Sed ne totam auctoritatem Ethnicis deferamus, occurrit nobis inter Chriſtianos facile omnium doctiſſimus Auguſtinus , qui Lib. XVIII. Cap. 8. de Civitate Dei eandem opinionem profitetur : *Frater eius Atlas magnus fuiße Aſtrologus dicitur : unde occaſionem Fabula invenit ; ut eum Caelum portare confingeret : quamvis mons eo nomine nuncupetur* , *cuius altitudine potius Caeli portatio in opinionem vulgi veniſſe videatur* . Hanc plane ſententiam adeo invaluiſſe conſtat , ut inter ceteras naturalis ſcientiae Sectas Atlanticae primas deferat , ut docet eiuſdem Operis Lib. VIII. Cap. 9. *Qui Sapientes* , *vel Philoſophi habiti ſunt Atlantici* , *Libyci* , *Aegyptii* , *Indi* , *Perſae* , *Chaldaei* , *Scythae* , *Galli* , *Hiſpani* . Diogenes quoque Laërtius in Prooemio commemorat inter Philoſophiae Auctores , *Ochum Phoenicem* , *Zamolxim Thracium* , *Atlantem Libycum* .

CAPVT VI.

Creditus eſt Caelum ſubſtinere , *eiuſque Fabulae triplex cauſa adducitur* .

EX hoc vero Atlantis inſtituto communiter commenti ſunt ipſum Caeli pondus ſubſtinere : cuius Fabulae triplicem fuiſſe rationem invenio ; quarum prima , et potiſſima fuit , quod ille primus omnium ſiderum motus certis legibus complexus ſit , illaſque hominibus tradiderit; adeout Caelum , hoc eſt Aſtrologiam , labore ſuo ſubſtentatam , ſolito Fabulae involucro decantaverint , quo nihil

 fre-

frequentius apud Poëtas . Sic enim Euripides in Helenae initio :

Atlas ille ferreis humeris Caelum ,
Deorum antiquam domum , ferens , et Dearum ,
Vna genuit Maiam , quae me genuit Mercurium .

Et in Hippolyto verſ. 747.

Quum ad littus pomiferum Heſperidum
Nympharum conficerem iter ,
Vbi marinus Rector purpurei ſtagni
Non ultra concedit viam nautis , venerandum
Limitem habens Caeli ,
Quod Atlas ſuſtinet .

Non differunt verba Aeſchyli in Prometheo verſ. 427.

Titanem vidi
Atlantem , qui ſemper immenſum robur
Firmum , et caeleſtem Polum
Dorſo ingemiſcens ſuſtinet .

Huc etiam adluſit Nonnus Dionyſ. Γ , ubi Electram unam ex Pleïadibus ita loquentem inducit :

Et Libyae ad terminum pater meus adhuc laborat
Humeris adtritis ſenex incurvatus Atlas ,
Aetheris , ſeptem Zonas habentem , portans ventrem .

Hos deinde Latini ſequuti ſunt , praeſertim Ovidius Faſtor. Lib. II. verſ. 489.

Iupiter adnuerat , nutu tremefactus uterque
Eſt polus ; et Caeli pondera ſenſit Atlas .

Et Faſtor. V. verſ. 169.

Non

Nondum ſtabat Atlas, humeros oneratus Olympo.

Etiam Dionyſius Afer de ſitu Orbis eidem Fabulae adluſionem habuit :

Ordine principium capiens Atlantis ab unda
Herculeo celebrant, quam metae munere Gades,
Caeliferaſque tenet ſtans Atlas monte columnas.

Haec vero Fabula non modo ex Atlantis inſtituto, qui Aſtrologus fuit, originem duxit; verum etiam ex ipſius montis proceritate, quam infra ſuo loco frequenti Geographorum teſtimonio deſcribemus. Hinc mons ille *Caeli columna* adpellatus eſt ab Homero in Odyſſeae I. qui non procul ab Herculeo freto una cum altero celſiſſimo monte Atlantem conlocavit, geminoſque nuncupavit Caeli columnas :

——————————— *habet ille columnas*
Praelongas, Caelum, et Terram fulcire valentes.

Sic etiam illum nuncupavit Aeſchylus apud Plutarchum in Libro de facie in orbe Lunae :

Terram, polumque ſtat ille columna fulciens,
Humeriſque pondus ingens ſuſtinet ſuis.

Idem quoque Nonnus Dionyſ. A. Typhoëum ita loquentem introducit :

——————————— *Fundamenta Mundi*
Concutite cum Diis, et per ſe circumvoluta Caelo
Frangite divina repagula, et aetheria in terras
Columna ſubtracta aufugiat conturbatus Atlas.

Sunt

Sunt vero, qui neque ob Aſtrologiam, neque ob ipſius montis naturam Atlanti Caelum impoſuerint; ſed ita poenam luere, quod Gigantibus in bello adverſus Iovem adſtiterit. Servius Aeneid. Lib. IV. verſ. 247. *Atlantis, cui poenae gratia Caelum impoſitum dicitur; quod, ut quidam volunt, cum Titanibus ſteterit.* Huius vero ſententiae auctorem habemus omnium facile antiquiſſimum Heſiodum, qui in Theogonia ita de illo ſcripſit:

Atlas vero Caelum latum ſuſtinet dura ex neceſſitate,
Finibus in terrae e regione Heſperidum argutarum
Stans: capiteque, et indefeſſis manibus:
Hanc enim ipſi ſortem deſtinavit prudens Iupiter.

Hyginus quoque Fabula CL. eandem opinionem ſequutus eſt: *Titanes, quum conarentur in Caelum adſcendere, eos Iovis cum Minerva, et Apolline, et Diana praecipites in Tartarum deiecit. Atlanti vero, qui dux eorum fuit, Caeli fornicem ſuper humeros impoſuit, qui adhuc dicitur Caelum ſuſtinere.*

CAPVT VII.

Ab ipſo Hercules aſtrorum ſcientiam accepit unde creditus eſt Caelo humeros ſuppoſuiſſe.

QVVM itaque Atlas Aſtrologiae adeo peritiſſimus haberetur, ut ab eo peculiaris Secta, quam memorat Laërtius, et Auguſtinus, originem duxerit, alteri quoque Fabulae anſam praebuit, qua creditum eſt Caeli pon-

pondus cum Hercule communicaſſe. Ferunt enim ipſum ſcientiae cupidum, in Libyam aliquando ſeceſſiſſe, et ab Atlante aſtrorum ſcientiam percepiſſe: quod oſtendit Servius in Aeneid. IV. verſ. 246. *Atlas, ut in primo diximus, peritus Aſtrologiae fuit; nam et ſiderum curſum deprehendiſſe dicitur, et Herculem docuiſſe*. Inde vero ceteris Herculis titulis etiam illud adceſſit, quo *Aſtrologus* dictus eſt; nam ex ea ſcientia factus futuri praevidens, diem illum voluntario ſuo funeri deputavit, cui Solis obſcuratio imminebat. Feſtus: *Hercules Aſtrologus dictus, quod eo die ſe flammis iniecit, quo futura erat obſcuratio Solis*. Hoc Herculis ſtudium comprobavit etiam Chiliad. XII. verſ. 139. Graecanicus Tzetzes:

——————— *Hercules, Aegyptius genere,*
Qui ab Atlante aſtrorum habuit artem.

Hinc originem habuit alia Fabula Atlanticae ſimilis, quod humeros Caelo ſuppoſuerit, illudque pro Atlante ſuſtulerit, quod Alcmena iactat apud Senecam in Hercule Oeteo Act. V. verſ. 1905.

Veſtrum Alcides cervice meus
Mundum, Superi, Caelumque tulit,
Cum ſtelligeri vector Olympi
Pondere liber ſpiravit Atlas.

De hoc facinore laudavit Herculem in Ovidiana Epiſtola Deianira verſ. 17.

Quod te laturum eſt, Caelum prior ipſe tuliſti:
Hercule ſuppoſito ſidera fulcit Atlas.

Ipſe iam moriturus, quum propria merita connumeraret,
hoc

hoc quoque omnium ſpecioſiſſimum adiecit apud Ovidium Metamorph. IX. verſ. 199.

Hac Caelum cervice tuli: defeſſa iubendo eſt
Saeva Iovis coniux: ego ſum indefeſſus agendo.

Et Tzetzes Chiliade V. verſ. 268. de Hercule in Libyam profecto, haec habet:

Illic ex Atlante Aſtrorum ſcientiam percepit;
Vnde Atlantem dicunt Caelum ſuſtinere:
Ab hoc autem Herculem hoc accipientem ferre.
Haec de Atlante ſermones Aegyptiorum.

At quia rem ferme paullo aliter narrat Apollodorus Lib. II. Biblioth. placuit integrum eius texum adferre, ut alia Fabulae ratio inde cognoſcatur: *Poſt autem quam in Hyperboreos ad Atlantem pervenit, ac Promethei prudentia commonefactus eſt Hercules, ne ad Heſperidum mala proficiſceretur, ſed ipſe Atlanti in Caelo ſuſtinendo ſuccederet, illumque pro ſe mitteret. Itaque perſuaſus excepit. Atlas autem decerptis ex Heſperidum hortis tribus malis, ad Herculem redit; qui cum Caelum habere ſubterfugeret: ceſticillum, inquit, ſe velle facere ſuo capiti imponendum, quo commodius tantum Caeli pondus ferre poſſet. Quod ubi audivit Atlas, depoſitis humi pomis, Caelum recepit, atque ita poma Hercules conſecutus, deſcendit. Sunt vero, qui dicant haec non ab Atlante habuiſſe, ſed ipſum caeſo Dracone cuſtode, decerpſiſſe.* Quae quidem Fabula Herculis humerum Caelo ſubmittentis expreſſa eſt in pulcherrima Gemma, quam, Gorio meo amico ſuaviſſimo ſuppeditante, inter huius Diſſertationis Parerga referendam curavimus.

CA-

CAPVT VIII.

Atlas in montem ſui nominis converſus fingitur.

SED iam cetera Atlantis fata percurramus, et quo praecipue caſu in montem ſui nominis converſus ſit, dicamus. Rem exponit Servius in IV. Aeneid. verſ. 246. *Hic Atlas rex fuit, qui habuit, ſicut quidam volunt, iuxta Aethiopas pomarium, in quo mala aurea naſcebantur, quae Heſperides, et inſomnis Draco, cuſtodiebat. Hic quum audiſset a Themide, antiquiſſima Dearum, vate, cavendum eſſe a Iovis filio, qui ea poma quandoque ſublaturus eſſet, et prae timore nullum ſuſciperet; audito, quod Perſeus Iovis eſset filius, ſuſcipere eum hoſpitio noluit: a quo in montem converſus eſt, viſo Gorgonis capite.* Fabulam diligentiſſime expreſſam habemus in IV. Metamorph. ab Ovidio verſ. 641. qui ubi felices eius hortos, et aurea mala ferentes arbores deſcribit, ita Atlantem inducit Perſei adventu trepidantem:

——————— Memor ille vetuſtae
Sortis erat (Themis hanc dederat Parnaſſia ſortem)
Tempus, Atla, veniet, tua quo ſpoliabitur auro
Arbor, et hunc praedae titulum Iove natus habebit.
Id metuens, ſolidis pomaria cluſerat Atlas
Moenibus, et vaſto dederat ſervanda Draconi:
Arcebatque ſuis externos finibus omnes.
Huic quoque: vade procul, ne longe gloria rerum,
Quas mentiris, ait, longe tibi Iupiter abſit;
Vimque minis addit, foribuſque expellere tentat
Cunctantem, et placidis miſcentem fortia dictis,
Viribus inferior (quis enim par eſset Atlanti

Viribus?) *At quoniam parui tibi gratia noſtra eſt*,
Accipe munus, *ait* : *laevaque a parte Meduſae*
Ipſe retroverſus ſquallentia prodidit ora,
Quantus erat, *mons factus Atlas*. ———

At in ipſo montis horrore aliquam prioris humanae formae imaginem agnoverunt Poëtae, vel ſibi agnoſcere viſi ſunt; illum enim ſub ingentis ſimulacri ſimilitudine eleganter nobis obiiciunt. Ovidius paullo poſt loco citato :

——————— *Iam barba*, *comaeque*
In ſilvas abeunt : *iuga ſunt humerique*, *manuſque* ;
Quod caput ante fuit, *ſummo eſt in monte cacumen*.
Oſſa lapis fiunt . *tum partes auctus in omnes*
Crevit in immenſum (*ſic Dî ſtatuiſtis*) *et omne*
Cum tot ſideribus Caelum requievit in illo.

Silius quoque Italicus non diſſimiliter illum nobis delineavit Lib. I. verſ. 201.

Nec patitur nomen proferri longius Atlas,
Atlas ſubducto tracturus vertice Caelum :
Sidera nubiferum fulcit caput, *aethereaſque*
Erigit aeternum compages ardua cervix :
Canet barba gelu, *frontemque immanibus umbris*
Pinea ſilva premit ; *vaſtant cava tempora venti*,
Nimboſoque ruunt ſpumantia flumina rictu .
Tum geminae laterum cautes maria alta fatigant .

Omnes vero, ut ſemper, ſupergreſſus eſt Maro noſter, quem ceteri impari ſorte videntur imitati; qui Aeneid. IV. verſ. 248. Mercurium inducit e Caelo in Atlantem prolapſum, montemque ita deſcribit :

— *Iam-*

— Iamque volans apicem, et latera ardua cernit
Atlantis duri, Caelum qui vertice fulcit:
Atlantis, cinctum adſidue, cui nubibus atris
Piniferum caput, et vento pulſatur et imbri:
Nix humeros infuſa tegit: tum flumina mento
Praecipitant ſenis, et glacie riget horrida barba.

CAPVT IX.

Atlantis ſitus, et regio ex Geographis deſcribitur.

NVNC regionem, et ſitum Atlantis breviter perquiramus. Duplicem ipſum recenſet Ptolemaeus Geograph. IV. Cap. I. longitudinis, et latitudinis gradibus adiunctis.

Atlas minor mons -- 6 -- 33. 10.
Atlas maior mons -- 8 -- 26. 30.

Vterque conſtituitur in Mauretania Tingitana, quem incolae vocant *Induacal*, ſeu *Autuacal*: et Libyam, et Mauretaniam ab interiore Libya ſeparat, eique Marrocchi Regnum ſubeſt. Minor vero, quem *Eriff* nuncupant, et a maiore propagatum tradunt, eo protenditur, quo Herculis Columnae conſtituuntur. Fabulae tamen, quae de Atlante circumferuntur, ipſum maiorem videntur poſtulare. Vbi ſitus ſit, exquirunt veteres Geographi, in primis vero Plinius Lib. V. Cap. I. *Scipione Aemiliano res in Africa gerente, Polybius Annalium conditor, ab eo accepta claſſe, ſcrutandi illius orbis gratia circumvectus, prodidit, a monte eo ad occaſum verſus, ſaltus plenos feris, quas generat Africa.*

Ad flumen Anatim CCCCLXXXV. M. *paſſuum : ab eo Lixum* CCV. M. *paßuum : a Gaditano freto* CXII. M. *paſſuum abeſſe* . Quibus ſpatiis computatis , octingentis fere paſſuum millibus a freto diſtare cognoſcimus . Haec fere habentur apud Solinum Polyhiſtor. Cap. XXVI. *A Lix abeſt quinque et* CC. *millibus paßuum . Lixa a Gaditano freto* CXII ——— *qua ſpectat occaſum , inter ipſum et flumen Anatim* CCCCXCVI. M. *paßuum infames beſtiis ſylvae obſident* .

Hinc vero facile cognoſcitur montem Atlantem in mediterraneis quidem Africae conlocatum ; ſed inclinare potiſſimum circa occiduam Africae oram , quae Atalantica , et inde Oceanus Atlanticus dictus eſt . Sed haec praecipue declarat Strabo Lib. XVII. *Extra Columnarum fretum procedenti ad ſiniſtram mons eſt in Libya , quem Graeci Atlantem vocant ; Barbari vero Dyrim . Hinc iugum quoddam expoſitum eſt , extrema Mauretaniae pars Occidentem verſus , et Cotes adpellatur* . Cui conſentit Virgilius Aeneid. IV. verſ. 480.

Oceani finem iuxta , Solemque cadentem ,
Vltimus Aethiopum locus eſt , ubi maximus Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum .

Hunc vero loci ſitum dudum cognoverat Heſiodus , qui Atlantem in ultima Heſperiae ora conlocaverat :

Atlas vero Caelum latum ſuſtinet dura ex neceſſitate
Finibus in terrae e regione Heſperidum argutarum .

Herodotus etiam in Melpomene occiduam Africae oram deſcribens , ita inquit : *Exſtat in hoc mari mons , cui nomen Atlas . Eſt autem ubique peranguſtus , et teres . Ita vero ſublimis eſſe dicitur , ut ad illius verticem oculi mortalium per-*

pervenire non poſſint . Hunc incolae Caeli Columnam eſſe dicunt . Hanc altitudinem etiam Pauſanias in Atticis indicavit : *Atlas mons adeo celſus eſt , ut vertice Caelum tangere dicatur* . Quod etiam innuit Plinius eodem Lib. V. Cap. I. *E mediis hunc arenis in Caelum adtolli prodiderunt* .

CAPVT X.

Populi regionem illam incolentes inquiruntur .

POPVLOS, qui Atlantem incolunt , multis nominibus cenſitos video . Hos *aetherios* vocat Nonnus Dionyſ. A. ſupracitatus :

—————— et aetheria in terra
Columnas ſubtracta fugiat conturbatus Atlas .

Id nomen eſſe puto ab eodem fonte , a quo et Aethiopia ; quam Plinius Lib. VI. Cap. 36. dictam tradit ab ΑΙΘΩ *cremare*, et ΩΨ *adſpectus* ; eo quia ob calorem combuſtae regionis faciem referat. Pauſanias in Atticis Lib. I. *Naſamones* adpellat : *Naſamones quidem ipſi , quos Atlantas Herodotus eſſe exiſtimavit , qui orbis terrae ſpatia noſſe profitentur , Loxitas adpellant , qui in extremis Libyae finibus Atlantem adcolunt . Serunt autem omnino nihil ; ſed agreſtium tantum vitium fructu aluntur* . A Dionyſio de ſitu Orbis *macrobii* nuncupantur :

Aethiopes habitant Erithiam , pectore iuſti ,
Atlantem iuxta , longaevi :

eos quidem Graeci *macrobios* dixerunt .

Com-

Communiori tamen vocabulo apud omnes fere Scriptores *Atlantes* audiunt, ab ipſo montis nomine nuncupati. Plinius dicto Lib. VI. Cap. 30. et 31. *Vniverſa vero gens Aetheria adpellata eſt, deinde Atlantia.* Hos vero ita incultos nobis deſcribit Herodotus memorato Lib. IV. ut ne nomen quidem proprium ſinguli habeant: *A Garamantibus decem quoque dierum itinere alius collis eſt ſalis, et aqua: adcolentibus hominibus, quibus nomen eſt Atlantibus, ſolis omnium hominum, quos ipſi novimus, innominatis; nam congregati quidem vocantur Atlantes; ſingulis autem eorum nullum nomen imponitur. Hi Solem tranſcendentem exſecrantur, eique praeterea omnia convitia ingerunt, quod torridus et ipſos et regionem perdat.* Haec fere de ipſis retulit Pomponius Mela de ſitu Orbis Lib. I. Cap. 3. *Ab Oriente Garamantas, poſt Augilas, et Troglodytas, et ultimos ad occaſum Atlantas audimus .... Solem execrantur, et dum moritur, et dum occidit, ipſis agriſque peſtiferum. Nomina ſinguli non habent, nec veſcuntur animalibus, neque illis in quiete, qualia ceteris mortalibus, vivere datur.*

Praeter hos, fabuloſos etiam incolas in Atlante deſcribit Plinius eodem Lib. V. Cap. I. *Incolarum neminem interdiu cerni: ſilere omnia, haud alio, quam ſolitudinum horrore: ſubire tacitam religionem animos propius adcedentium, praeterque horrorem elati ſuper nubila, atque in viciniam lunaris circuli Eumdemque noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum, Satyrorumque laſcivia impleri, tibiarum, ac fiſtulae cantu, tympanorumque, et cymbalorum ſonitu ſtrepere.* At Pomponius Mela huiuſmodi incolas etiam praeter Atlantem eſſe narrat: *Vltimos ad occaſum Atlantas audimus. Intra (ſi credere libet) vix iam homines, magiſque ſemiferi Aegipanes, et Blemmyes, et Gamphaſantes, et Satyri, ſine tectis, paſſim ac ſedibus vagi, habent potius terras, quam habitant.*

Haec

Haec Regio uſque ad Oceanum occiduum extenditur, qui ab ea Atlanticus paſſim nominatur. Dionyſius Afer Deſtipt. Orb.

Circuit Oceani gurges tamen undique vaſtus,
Qui quamvis unus ſit, plurima nomina ſumit
Finibus Heſperiis, Atlanticus ille vocatur.

CAPVT XI.

Pauca de inſula Atlantica delibantur.

SED antequam hiſtoriam Atlanticam miſſam faciamus, operae pretium eſſe videtur, ut aliqua etiam de inſula eiuſdem nominis percurramus. Hanc, ut praemiſimus, multis deſcribit Plato in Timaeo, et rurſus peculiari libro, quem inde Atlanticum nominavit. Dictam vero fuiſſe et ipſam colligimus ab Atlante primogenito Neptuni, qui primo in illa regnavit, ut loco proxime citato idem Philoſophus indicavit. Hanc ille in Oceano eodem nomine nuncupato, praeter Herculeum fretum, conlocat, et ita in Timaeo deſcribit: *Traditur enim veſtra civitas* (*Athenae*) *reſtitiſse olim innumeris hoſtium copiis, quae ex Atlantico mari profectae, prope iam cunctam Europam, Aſiamque obſederant. Tunc enim erat fretum illud navigabile, habens in ore, et quaſi veſtibulo eius inſulam, quas Herculis Columnas cognominatis: ferturque inſula illa Libya ſimul, et Aſia maior fuiſſe, per quam ad alias proximas inſulas patebat aditus .... In hac Atlantide inſula maxima, et admirabilis potentia exſtitit Regum ..... Horum vis omnis una collecta,*

no-

noſtram, o Solon, veſtramque regionem, et quidquid intra columnas Herculis continebatur, invaſit .... Poſt haec ingenti terraemotu, iugique diei unius, ac noctis illuvione factum eſt, ut terra dehiſcens, veſtros illos una omnes bellicoſos homines abſorberet, et Atlantis inſula ſub vaſto gurgite mergeretur: quam ob cauſam innavigabile pelagus illud propter abſorptae inſulae limum relictum fuit.

Eiuſdem inſulae multiplex etiam mentio fit apud alios magni nominis Scriptores, praeſertim vero apud Ariſtotelem in Libro de mirabilibus, qui narrat, *Gaditanos quoſdam aliquando ventis iactatos, deveniſſe in quaedam loca deſerta, alga et iunco obſita, quae minime exundatione mergerentur.* Haec quidem loca ſupereſſe reputabant ex iam abſorpta Atlantica. Ptolemaeus vero memorat in eo mari, *inſulam inacceſſam:* et Strabo: *Loca, quae olim vere exſtabant, poſtea eſſe deſierint.* Aelianus quoque Lib. III. Cap. 18. de varia Hiſtoria, Silenum inducit, ita de ea regione cum Mida conloquentem: *Europam, Aſiam, et Libyam inſulas eſſe, quas undique Oceanus circumfluat. Continentem vero eam eſſe illam, quae extra hunc mundum exiſtit, et magnitudinem ipſius immenſam eſſe narrabat. Eos vero dicebat quondam etiam in haſce noſtras inſulas tranſire conatos, et traiecto Oceano, cum mille myriadibus hominum ad Hyperboreos conveniſſe.* Conſtans praeterea fuit veterum Aegyptiorum traditio, Oſiridem ſubacto Oriente, atque Africa, uſque ad fretum Herculeum, quem a ſuo nomine nuncupavit, famam aliquam audiiſſe de altero diſiecto Orbe, qui ultra Oceanum exſiſteret: quo quum ille contendiſſet, ſibique ſubegiſſet, iterum, unde proceſſerat, rediiſſe, ut multis veterum teſtimoniis cumulatis refer Kircherius Mund. ſubter. Tom. I. Lib. II. Cap. 18. Haec quum multi e

re-

recentioribus obſervaſſent, ſuſpicati ſunt hanc Platonis Atlanticam inſulam eandem fuiſſe cum America, iam tunc ab Antiquis cognita; quam tamen, ob artis nauticae imperitiam, frequentare non valuerunt. Itaque quum vix cognita, eorum oculos effugiſſet, Fabulae cauſam dedit, illam terraemotu abſorptam, et inundatione dirutam, eſſe deſiiſſe: quam ſuſpicionem amplexati ſunt Ortelius, Baudrandius, atque Sampſonius, maximi nominis Geographi: inſuper et Eraſmus Schmidius peculiari Comentario diſſeruit de America, quem Pindaro ſuo adiecit. Non deſunt tamen, qui diverſam omnino terram, inter fretum, et Americam conſiſtentem, olim crediderint, cuius interitum adtribuunt eruptioni aquarum maris Mediterranei, quum perrupto Iſthmo, quo Africa, et Hiſpania olim coniungebatur, inter Abylam, et Calpen aquae altius incluſae, repentino impetu in Oceanum irruperunt: cuius rei non obſcurum argumentum nobis ſuppeditant marinorum corporum veſtigia, quae plane in ſummis montibus circa Mediterraneum ubique obſervantur: quibus dubio procul comprobatur, incluſam eius aquam altiſſime olim increviſſe, nec, niſi perrupto aditu, reſediſſe; ut latius probavimus in *Litogonia*, et rurſus in Diſſertatione *de Conchis montanis*.

At non una Atlantica inſula in Oceano ſtetit; nam et aliam enumerat Plinius Lib. VI. Cap. 31. *Traditur et alia inſula contra montem Atlantem, et ipſa Atlantis adpellata. Ab ea quinque dierum navigatione ſolitudines ad Aethiopas Heſperios, et promontorium, quod vocavimus Heſperion ceras*. Putarim ob raram eius maris notitiam, et locorum ignorationem, multas quoque eiuſdem maris inſulas communi vocabulo Atlanticas adpellatas: inter quas Heſperides piorum animabus deputatae. Euſtathius Odyſs. Δ.

Elyſius campus fuit apud Occidentales terrae fines, qui a poſterioribus dicitur etiam Inſulae Beatorum. Inſulae quidem, quia ſunt in extero mari, hoc eſt in ipſo Oceano; beatorum vero propter loci felicitatem, et beatitudinem, quae etiam per omnes eſt divulgata. Illarum quoque meminit Lucianus in Iove Confut. *In inſulis beatorum bibere cum Heroibus adcumbens in prato Elyſio*. De his plura in Diſſertatione noſtra ad Cl. Buſſium data, *de Tranſvectione animarum*.

CAPVT XII.

Atlantem inſculpere Caelum ſuſtinentem, antiqua res eſt, et exemplis confirmatur.

SED iam ad marmoreum hoc Simulacrum adcedamus, eiuſque antiquitatem, fruſtra ab aliquibus impugnatam, vindicemus. Hoc vero et ipſius marmoris adſpectu facile evinci poteſt ab his praeſertim, qui longo uſu ſinceram Monumentorum antiquitatem, vel nullo negocio diſcernunt. His vero, quibus marmoris contemplandi copia non datur, non pauca obiiciam teſtimonia, quibus liquido evincitur, Antiquis frequens fuiſſe Atlantes Caeliferos figurare. Antiquiſſimum teſtimonium eruitur ex Pauſania in Eliacorum priore, qui ſimilem imagunculam in Cypſeli arca figuratam obſervavit: *Atlas, ut fabulis traditum eſt, humeris Caelum, et Terram ſuſtinet, idemque Heſperidum poma praefert. Ecquisnam vero ille ſit, qui enſe adcinctus, ad Atlantem contendit, nulla indicat inſcriptio peculiaris. Satis vero quiſ-*

quiſque per ſe coniicere poterit, *Herculem eum eſſe*. *Id unum adſcriptum eſt :*

Suſtinet axem Atlas, *idemque hic mala relinquet*.

Rurſus in eodem Libro illum ita depictum narrat in Templo Elei Iovis : *Inter eas Atlas eſt Caelum*, *et Terram ſuſtinens*. *Adſiſtit Hercules iam prope illum onere levaturus*. Apud Athenaeum quoque inſigne Hieronis navigium deſcriptum legimus, in quo Atlantes ſex cubitorum altitudine inſculpti erant, qui a mari ad ſummos ſcalmos exſurgentes, reliquum remigii ſpatium humeris ſuſtinebant. In quo quidem Itali Graecos imitati ſunt, qui columnarum vice, Caryatidas figuras ponderi regendo ſubſtituerunt ; ac tam frequens, tamque obvius fuit mos iſte apud Italos, ut ad inſtar regulae inſtitutum fuerit in Architectura, Atlantes iſtos, ſeu Telamones pondera ſuſtinentes efformare, ut conſtat ex Vitruvio Lib. VI. Cap. 10. *Item ſi qua virili figura ſigna mutulos*, *aut coronas ſuſtinent*, *noſtri telamones adpellant : cuius rationes*, *quid ita*, *aut quare*, *ex hiſtoriis non inveniuntur : Graeci vero eos* ΑΤΛΑΝΤΑΣ *vocitant*. *Atlas enim hiſtorice formatur ſuſtinens mundum ; ideo quod is primum curſum Solis*, *et Lunae*, *ſiderumque omnium ortus*, *et occaſus*, *mundique verſationum rationes*, *vigore animi*, *ſolertiaque curavit hominibus tradendas : eaque re a Pictoribus*, *et Statuariis deformatur*, *pro eo beneficio*, *ſuſtinens mundum : filiaeque eius Atlantides* (*quas nos Vergilias*, *Graeci autem* Πλειάδας *nominant*) *cum ſideribus in mundo ſunt dedicatae*.

Alterum quoque Atlantis adſpectum ex veteri pictura nobis deſcribit num. XX. in Imaginibus Philoſtratus, qui Romae floruit ſub Severo, ceteriſque Imperatoribus uſque ad

Philippum : quae quidem imago tam bene reſpondet huic noſtro marmori , ut utrumque opus ex eodem prototypo expreſſum eſſe videatur : *Cum Atlante quoque , Euryſtheo minime iubente , certavit Hercules , ut Caelum ipſo facilius laturus . Eum namque incurvatum , atque oppreſſum , genuumque alteri innixum , ac vix conſiſtentem cernebat : ſe vero , et poſſe Caelum tollere , impoſitumque ſibi diu ſuſtinere animadvertebat* —— *Pictus autem eſt hic quidem quaſi defatigatus , ac deficiens , ut ex manante ſudore colligere , et ex trementi brachio percipere licet .*

Hoc tamen SIGNVM ATLANTIS Caelum ſuſtinentis , quod modo cum admiratione Romae in aedibus FARNESIANIS adſervatur , unicum olim non fuit ; ſed multa ad eius ſimilitudinem inſculpta exſtitiſſe coniicio ex alio ſimili Globo marmoreo aſteriſmis exornato , qui dum Romae eſſem in Aedibus Barberinis adſervabatur , bipedali fere diametro ; e cuius tamen cicatricibus conſtabat , ex alterius Atlantis dorſo revulſum fuiſſe : quo temporum iniuria detrito , praecipua haec pars tantum ſuperfuerat , quam me saepius adtrectaſſe , et evolviſſe memini , gypſeaſque illius ectypas effigies iterum non uno in loco adſervatas vidi . Audio praeterea hanc eandem imaginem in nummo Antonini Pii eius XX. Trib. Pot. percuſſo reperiri : quem tamen quum nunquam viderim , conſulto praetermitto .

Silentio tamen praetereunda non eſt eximia Gemma ex Schedis Bonarrotianis excerpta , quam ex penu Gemmarum Aſtriferarum ſelectam , cura et ſtudio Cl. Gorii , ad huius Libri frontem exornandam pag. 8. reſervavimus . In hac Iupiter Fulgurator , haſta , et fulmine , ceteriſque ornamentis inſtructus , adſtat arae , cui aquila inſiſtit . A tergo Atlas genibus innixus , Caelum ſuſtinet : quae omnia ad victoriam

e Ti-

e Titanibus reportatam manifeſtiſſime adludunt, ara praeſertim, et aquila ; ut colligitur ex Lactantio Firmiano de falſa Religione Lib. I. Cap. II. *Caeſar quoque in Arato refert Aglaoſtenem dicere, Iovem quum ex inſula Naxo adverſus Titanas proficiſceretur, et ſacrificium faceret in littore, aquilam ei in auſpicium advolaſſe, quam victor bono omine acceptam, tutelae ſuae ſubiugavit. Huic ergo ſacrificare Iupiter potuit.* Famigerata quoque res eſt, ipſam dimicanti Iovi contra Gigantes fulmina miniſtraſſe : quod etiam teſtatus eſt Servius in IX. Aeneid. verſ. 864. Ara ipſa ad hanc victoriam adludit, ut conſtat ex Hygino Lib. II. qui caeleſtem Aram inter ſidera conlocatam deſcribens, haec habet : *In hac primum Dii exiſtimantur ſacra, et coniurationem feciſſe, quum Titanas oppugnare conarentur : eam autem Cyclopas feciſſe. Ab ea conſuetudine homines dicuntur inſtituiſſe ſibi, ut quum rem aliquam efficere cogitarent, prius ſacrificarent, quam agere coepiſſent.* In hac vero Gemma ſcitiſſimus Scalptor non modo expreſſit ipſum augurium victoriae praenuncium ; verum etiam exitum, et quod illam ſecutum eſt, Titanum ſupplicium : inter quos Atlas, quod eis praeſto fuerit, ut alibi diximus, ingenti ponderi ſuſtinendo condemnatus, obſervatur.

CAPVT XIII.

Antiquitas huius Marmoris multis argumentis adſeritur, et vindicatur ; quum longe ante Antoninorum tempora Conſtellationes figurari introductum ſit.

PRAESTAT etiam, ut aliqua de huius Marmoris aetate indicemus ; nam dubitarunt Viri alioqui doctiſſimi,

Si-

Simulacrum hoc ante Antoninorum tempora haud conſtrui potuiſſe, ob ſignorum Caeleſtium imagines in hoc globo expreſſas, quas in globis delineari conſueviſſe ante ea tempora conſtanter negant: quod tamen an idoneis Auctoribus comprobare valeant, nec ne, mihi certe non conſtat. Occurrunt tamen non paucae coniecturae, quibus ego permotus, vehementer ſubſpicer, uſum hunc longe pridem invaluiſſe. A recentioribus incipiemus, atque inde gradatim ad remotiora tempora progrediemur. Itaque Philoſtrati aetate nemo dubitat Aſteriſmorum uſum invaluiſſe, ut clare evincitur ex eius imaginibus; quo in loco Atlantem deſcribens, haec ad propoſitum ſubdit: *Quod vero ad Caelum, quod ipſe fert, pertinet, pictum quidem eſt quale circa ipſas ſteterit umbras. Taurum autem, qui in Caelo eſt, Vrſaſque quales cernuntur, cognoſcere licet, nec non et Ventos: picti ſunt enim hi quidem inter ſe propinqui; hi vero ſeiuncti, et hi quidem mutua amicitia; hi vero, quam in Caelo habent, contentionem ſervare videntur*. In nummis etiam Alexandri Severi cernuntur Zodiaci ſigna ſub propriis imaginibus adamuſſim expreſſa.

Haec Monumenta antiquitate antecellit baſis Columnae Antoninae, in qua ſculptus eſt Orbis Genius, qui caeleſtem Sphaeram manu adtollit, circum quam Draco, qui polum Arcticum complectitur, advolutus eſt. Ipſum vero orbem cingit Zodiaci faſcia, in qua Signorum effigies, non ſecus ac in nummo Severi, expreſſae ſunt. In nummo quoque Auguſti ſignum Capricorni, quod ille adſcendens ſortitus erat, inſculptus eſt: quod etiam obſervatur in pleriſque Gemmis, quas eadem aetate inſculptas eſſe coniecimus in ſuperiore Volumine. Virgilius, eiuſdem aetatis decus, ita deſcribit Aſteriſmos, ut illorum uſum

in

in verſatilibus Globis invaluiſſe non dubitemus. Sic ille Georgic. I. verſ. 244.

Maxumus hinc flexu ſinuoſo elabitur anguis,
Circum, perque duas in morem fluminis Arctos,
Arctos Oceani metuentes aequore tingui.

Vitruvius, qui ea aetate ſcripſit, Sphaeram, ut ita dixerim, figuratam nobis peraccurate deſcribit, de illa haec adiiciens: *Quae figurata, formataque ſunt ſiderum in mundo ſimulacra, natura, divinaque mente deſignata, ut Democrito Phyſico placuit, expoſui.* Eius quoque coëtaneus Hyginus Aſtronom. Lib. 1. manifeſte nobis indicat Conſtellationum ſimulacra: *Circulus Arcticus adpellatur, quod intra eum Arcturi ſimulacra, ut incluſa, perſpiciuntur: quae ſigna a noſtris Vrſarum ſpecie ficta, Septentriones adpellantur.* Quod vero ad evidentiam evincit aetate Hygini, atque Manilii in uſu fuiſſe Globos cum Conſtellationibus figuratis, illud profecto eſt, quod ſaepe enumerant aliquas Conſtellationum extremitates nullis ſtellis ornatas; quas ideo praeter ſtellarum ſitum extenderunt, ut graphica imaginum integritas conſtaret: quam ſi de medio tollamus, nullum ſignum praeter ſuas ſtellas protendi concipiemus. His vero Auctoribus longe antiquius teſtimonium eruitur ex Marci Varronis fragmento in Menippaeis, quod nobis ſervavit egregius Valerius Probus, Virgilii enarrator, quod ita ſe habet:

Mundus domus eſt maxima omnium,
Quam quinque altitonae fragmine zonae,
Quam limbus pictus bis ſex Signis
Stellicomantibus altus in obliquo aethere Lunae,
Bigas acceptat, Poſtumi, cui ſe plaſia foetet.

Sed

Sed ante ea tempora Globum ſignis exornatum deſcripſerat Aratus integro poëmatio, cuius Latinam verſionem, atque interpretationem Germanico Caeſari adtribuunt. Ita vero ſingula Signa graphice deſcribuntur, et quod amplius eſt, propriae Fabulae ſingulis adiiciuntur, ut iam tunc ipſa propriis limitibus circumſcripta, et incluſa, propriiſque imaginibus expreſſa fuiſſe, manifeſte eruatur. Immo Plinius Lib. II. Cap. 8. ubi Aſtrologiae initia recenſet, haec de Caeli figura locutus eſt: *Obliquitatem eius intellexiſſe, hoc eſt, rerum fores aperuiſſe, Anaximander Mileſius traditur primus, Olympiade* LVIII. *Signa deinde in eo Cleoſtratus, et prima Arietis, ac Sagittarii: Sphaeram ipſam ante multo Atlas*. Sed omnium antiquiora argumenta eruuntur ex Euripide, Sophocle, Homero, atque Orpheo, qui nonnulla ex caeleſtibus Signis, inter quae Syrium, et Oriona numerarunt: et in Libro Iob idem Orion, Arcturus, atque Hyades celebrantur. Sit interim Liber ille vel a Moyſe conſcriptus, vel Babylonicae captivitatis aetate, eſt ſane antiquiſſimus: at de Salomonis aevo nulla cadit ambiguitas, qui ut habetur Sapientiae Cap. VII. 19. *Diſpoſitionem Orbis terrarum cognovit, et anni curſus, et ſtellarum diſpoſitionem*: quam poſtremam notitiam ſine Aſtrotheſia haberi non poterat, et hanc characteriſticam fuiſſe cenſet Kircherius.

Quod vero, ut cenſeo, manifeſtiſſime evincit Signum hoc longe Antoninorum aetatem antecedere, illud eſt, quod nullum in eo Antinoi ſignum obſervetur, cum quo ſtellae, quae Aquilam efformabant, diviſae ſunt. Hunc vero novum Aſteriſmum ſub Hadriano introductum fuiſſe teſtatur Xiphilinus in eius vita, et Dio Lib. LXIX. cuius Excerpta publicavit Valeſius. Hi vero unanimi teſtimonio tra-

tradunt novum ſidus poſt Antinoi interitum ab Aſtronomis fuiſſe obſervatum, creditumque eſſe ipſius Antinoi animam; quapropter, ut Imperatori blandirentur, ipſius Antinoi imaginem prope Aquilam ipſam conlocarunt: quam inſtitutionem poſteriorum temporum Aſtronomi conſtantiſſime ſemper retinuerunt. Quapropter, nunquam adducar ut credam, ſub Antoninis intermiſſam; ut ſummopere mirer viros ceteroquin doctiſſimos, qui huic aetati Simulacrum hoc adtribuerunt, hunc defectum non obſervaſſe.

CAPVT XIV.

Orbis Caeleſtis ab Atlante ſuffulti in hoc Marmore diſpoſitio expenditur, rationeſque adferuntur cur Polus Boreus fere verticalis ſit Atlanteo humero.

VBI primum in huius Simulacri adſpectum oculos defixi, non mediocriter miratus ſum de caeleſtis Orbis conlocatione; nam ita diſpoſitus eſt, ut polus Boreus fere verticaliter elevatus ſit, itaut Antarcticus dorſo Atlantis inmineat: quum enim nos, ut aiunt Aſtronomi, *Sphaeram obliquam* habeamus, quippe quia aequator horizontem noſtrum ad angulos obliquos ſecat; nullo modo Orbem concipere poſſumus polum Arcticum fere verticaliter elevando; quod iis tantum contingit, qui ſub ipſo poli rigore degunt, quique propterea *Sphaeram parallelam* habere dicuntur; nam illis aequator parallelus eſt ad eorum horizontem: mihique videbatur, ut ad Atlanticam allegoriam perfecte ſervandam debuiſſet Artifex polos horizontaliter

taliter diſponere, ut *Sphaera recta* haberetur; quum enim concipiamus Atlantem fere ſub aequatore caput Caelo ſuſtinere, debuerat Sphaera ad illam loci poſitionem dirigi, ut aequator ad angulos rectos incideret in horizontem, qui Sphaerae ſtatus Atlanticis populis, aliiſque, qui ſub eodem aequatore degunt, adſignatur. Quapropter conveniebat, ut Atlas eo ſtatu nobis Sphaeram repraeſentaret, quo illam eius capiti impoſitam intellectu concipimus.

Verum enim vero quum circulum *ſemper adparentium* diligenter obſervaſſem, et ex eius amplitudine, cuius ſemidiametros fere eſt graduum XL. (ſi tamen in minutis hiſce ſupputationibus fidendum eſt noſtro huic ſchemati non adeo diligenter excepto) cognovi Sphaeram directam eſſe ad parem Borealis poli elevationem, quam in animo habuit ingenioſus Sculptor, qui non in gratiam Atlantidum, ſed Graecorum, atque Italorum hanc Sphaeram inſculptam illorum ingenio, atque oculis ſubiiciebat. At nihilominus difficultas illa mea minime tollebatur; nam in eadem quoque hypotheſi elevationis graduum XL. polus Arcticus, plus quam par erat, elevatum videbatur; adeo ut aequator obliquos angulos acutiſſimos cum horizonte deſcriberet; ampliores vero circulus rectae adſcenſionis, a quo ſectio verni aequinoctii definitur, ita ut nullo pacto videretur polum Arcticum ſummam fere Caeli partem obtinere debuiſſe.

At artificio huius Marmoris diligentius examinato, facile cognovi cautiſſime Sculptorem proceſſiſſe; nullam enim horizontis rationem habuit, ſed potius Phyſicum rei ſtatum reſpexit, ut quodammodo imperfectionem artis Aſtronomicae, quae ea aetate manca habebatur, ſtudioſe occultaret. Conſtat enim Antiquos oppoſita nobis ſigna, atque in circulo nunquam adparentium comprehenſa, penitus

nitus ignoraſſe, ut miraculi inſtar haberetur, ſi quando Aegyptum praetergreſſi, Aſtrum Canopi in temone Navis Argo conlocatum, de quo Plinius Lib. VI. Cap. 22. ignotum nobis obſervaſſent. Quo reſpexit Virgilius Aeneid. VI. verſ. 796.

—————— Iacet extra ſidera tellus,
Extra anni, Soliſque vias, ubi caelifer Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

Et Lucanus:

Aethiopumque ſolum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, niſi poplite lapſo
Vltima curvati procederet ungula Tauri.

Vt vero Sculptor hoc Aſtronomiae detrimentum occultaret, totum circulum nunquam adparentium ita humeris, et cervici Atlantis adcommodavit, ut ex quadam ſculpturae neceſſitate, quae demonſtrari non poterant, obvelaret.

Haec tamen induſtria non in hoc tantum, ſed et in ceteris Atlantis ſimulacris adhibita eſt; nam non aliter nobis deſcribuntur, quam quod axem verticaliter diſpoſitum ſuſtinerent, polumque Arcticum in ſublime poſitum, oſtentarent. Virgilius Aeneid. IV. verſ. 481.

Vltimus Aethiopum locus eſt, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

Et Ovidius Metamorph. II. verſ. 297.

—————— Atlas en ipſe laborat,
Vixque ſuis humeris candentem ſuſtinet axem.

Et Lib. XI. verſ. 175.

—————— mihi maximus Atlas
Eſt avus aethereum, qui fert cervicibus axem.

Et Pauſanias , ubi in Atticis Arcam Cypſeli deſcribit :

Suſtinet axem Atlas , idemque hic mala relinquet .

Quod adeo obtinuit , ut quum aquilonarem plagam nobis indicare vellent , illam tanquam Caeli verticem deſcripſerint . Aratus in Phaenomenis :

——————— pars merſa ſub undis
Oceani , pars celſa ſub horrifero Aquilone .

Et Virgilius Georgic. I. verſ. 242.

Hic vertex nobis ſemper ſublimis : at illum
Sub pedibus Styx atra videt , Maneſque profundi .

Auctoritas Mythologiae hunc uſum confirmavit : quum enim , ut ſaepe diximus in Notis ad GEMMAS ASTRIFERAS , putarent in ea Caeli plaga virorum principum animas conlocari ; convenientiſſimum videbatur , ut illam maxime in eorum honorem adtollerent , ut quodammodo ex ſumma caeli arce Romanum Imperium deſpicerent ſimul , et tuerentur . Nec obſtat , Poëtas aliquando pro axe , aut polo Caelum intellexiſſe : quum enim potiſſima ſubſit ratio , cur litteraliter de polo intelligerent ; inane videtur ad tranſlatos ſenſus recurrere .

CAPVT XV.

Diſtantiae , et latitudines circulorum huius Globi ſcrutantur , et cum recentioribus comparantur .

QVAE hactenus diximus manifeſta fiunt ex huius Globi Tabula III. in qua polus conlocatus eſt inver-

vertice A. circa quem deſcribitur Circulus ſemper adparentium L. m. n. cuius ſemidiametros, ut diximus, eſt graduum XL. quoto ſpatio polus ab horizonte rationali adtollitur, et ad cuius elevationem diſpoſita videtur haec Sphaera; adeo ut videatur antiquum Sculptorem in ora Tarentina verſatum eſſe, atque ad illius longitudinem hunc Globum adcommodaſſe: eſt enim fere graduum XL. vel XLI. Quapropter horizon in hac Sphaera ducendus eſſet a puncto L. in oppoſitam partem Circuli nunquam adparentium, qui in hac Tabula occultatur; polus vero eclipticae conſtituendus eſſet inter A, et L in medio ſinu Draconis, diſtans gradibus XXIII. m. 29. a polo Boreo A.

Antiquiores Aſtronomi Circulum polarem multo ampliorem, quam quod apud nos habeatur, extendebant. Vt enim placet Hygino Lib. I. ambae Vrſae in ipſo incluſae habebantur: *Circulus Arcticus adpellatur, quod intra eum Arcturi ſimulacra, ut incluſa, perſpiciuntur: quae ſigna a noſtris Vrſarum ſpecie ficta, Septentriones adpellantur.* Sed magis praeciſe eius amplitudinem taxavit per haec verba eodem Lib. I. *In triginta partes unumquodque Hemiſphaerium dividitur —— Deinde ab eodem principio Boreo, ſex partibus ab utraque ex utraque finitione ſumptis, circulus ducitur, cuius centrum ipſe eſt polus finitus: qui Circulus, Arcticus adpellatur.* Hanc eandem menſuram retinuit Manilius Aſtronom. Lib. I. verſ. 364.

Circulus ad Boream fulgentem ſuſtinet Arcton,
Sexque fugit ſolidas a Caeli vertice partes.

Hae vero partes conſtabant ſingulae ex ſex gradibus: quapropter poli Arctici ſemidiametros conſtitit Antiquis ex gradibus XXXVI. quum nobis non excedat gradus XXIII.

et

et min. IX. quotis diſtat polus eclipticae a polo Mundi. Ratio tamen cur Antiquis latius pateret Circulus Borealis, ea fuit, quod apud ipſos tota illa regio Septentrionalis, quae intra gradus XL. comprehenditur, ſi numerationem a Polo incipiamus, vel inhabitabilis, vel ignota haberetur: quum vero deinde frequentari a nobis coepta ſit, in anguſtiora ſpatia oportebat coarctari. In hoc autem Marmore Sculptor Polos praetermiſit, et illorum vice Circulos adparentium, et non adparentium ſubſtituit; quia quum in ſuppoſita Poli elevatione fere cum polaribus Circulis, iuxta eius aetatis ſuppationem convenirent, unico ſigno duplex officium explevit.

Sed haec differentia Circuli Borealis inter antiquum, et recentem Globum, haud magni momenti, aut uſus cenſetur; nam Geographos potius, quam Aſtronomos tangit. At non ſic de diverſa Zodiaci declinatione, quae certis quibuſdam, ac manifeſtis ſignis demonſtratur. Tropicorum diſtantiam Antiqui in partibus octo conſtituebant, et ſic in gradibus XLVIII. et propterea ſpatio graduum XXX. utrumque Tropicum a polis diſtare conſtituerunt. Ita ad rem Hyginus loco citato: *Ab hoc Circulo (polari) de reliquis partibus quinque ſumptis, Circulus ducitur, qui* θερινὸς τροπικὸς *adpellatur. Ab hac Circuli ſignificatione, quatuor de reliquis partibus ſumptis, ducitur Circulus Aequinoctialis.* Idem quoque colligitur ex Manilio loco citato verſ. 567.

Alter ad extremi decurrens ſidera Cancri,
Et quinque in partes Aquilonis diſtat ab orbe.
Tertius in media Mundi regione locatus,
Quattuor et gradibus ſua fila reducit ab aeſtu.

Huic partitioni perfecte reſpondet noſter hic Globus;

nam

nam Tropici diſtant ab aequatore $\frac{4}{60}$, propterea que gradibus XXIV. quum recentibus obſervationibus compertum ſit utrumque Tropicum ab aequatore diſtare grad. XXIII. min. 29. quotis diſtat polus eclipticae a polo Mundi: hinc totalis declinatio eclipticae, iuxta recentes obſervationes, differt ab antiqua grad. I. $\frac{2}{60}$, rurſus vero diſtantia Tropicorum a circulis polaribus, quae ab Antiquis numerabatur in gradibus XXX. a recentioribus vero computatur in gradibus XLIII. min. 2. $\frac{2}{60}$.

Alteram demum diſcrepantiam intervenire intelligimus inter antiqui Globi, et recentis partitiones; nam Antiqui adſignabant latitudini Zodiaci gradus tantummodo XII. qualis adparet in globo Atlantico; quum novis obſervationibus compertum ſit eius latitudinem eſſe pariter graduum XVIII. min. 4. propterea que veterem excedere gradibus VI. $\frac{4}{60}$, quod praecipue cognoſcitur a maximo Veneris receſſu, quem Antiqui minime adſecuti ſunt.

Superſunt declarandae quatuor maiorum Circulorum ſectiones, quae in Tabula III. IV. V. et VI. totum Globum ſurſum deorſum in duas partes dividunt a polo Arctico ad Antancticum, quique propterea Zodiacum in quatuor partes obliquas ſecant: ceteros vero quinque circulos parallelos ad angulos rectos dividunt. Hos Graeci *Coluros*, hoc eſt *ſuſtentatores* adpellant. Horum officium eſt quatuor anni tempora determinare in locis, ubi per puncta aequinoctialia, et ſolſtitialia tranſeunt. Sic in Tabula III. ſectio a B. ubi intercedit eclipticam in primo Arietis gradu, Aequinoctium vernum conſtituit, nempe menſe Martio; tunc enim ecliptica aequatorem interſecat: ubi vero, ut in Tabula IV. eclipticam ſecat in Tropico Capricorni, Solſtitium efficit aeſtivum, dieſque longiſſimos,

et

et aeſtatem inchoat menſe Iunio : dein vero iterum occurrens , ut in Tabula V. A. et B. eclipticae , quae lineam aequinoctialem adtingit , in primo gradu Librae , quod menſe Septembri evenit , iterum Aequinoctium autumnale efficit . Quum demum , ut in Tabula VI. eadem ſectio A. B. eclipticam adit ad remotum Capricorni Tropicum recedentem , nempe menſe Decembri , Solſtitium hiemale conſtituit , dieſque omnium breviſſimos .

Circulus vero rectae adſcenſionis , qui horizontis loco eſt in Sphaera recta , proindeque recta Stellarum adſcenſio inde determinatur , in primo Arietis gradu aequatorem ſecare concipitur . Sed maxime in hoc differt Sphaera vetus , et nova , quum ob *praeceſſiones* Aequinoctiorum , ut a Copernico nuncupantur , ab Eudoxi tempore ad Ptolemaeum , notabiliter ea linea ſitum mutaverit , multoque magis inde ad hanc uſque aetatem receſſiſſe videatur . Eius *praeceſſionis* ea cauſa adſignatur , quod axis terrae directionem ſenſim inmutet , et tardiſſimo quodam motu annorum Aegyptiorum 25816. circa polos Zodiaci contra Signorum ſeriem , hoc eſt ab Ortu in Occaſum deſcribat , cuius diametros ſit grad. XXIII. et XL. inde vero fieri oportuit , ut mutuae aequaturis , et eclipticae interſectiones , vel puncta aequinoctialia ſimili motu contra Signorum ſeriem in praecedentia ab Ortu ſcilicet in Occaſum aliquantum quolibet anno transferantur . Hinc ſequitur aequinoctialia puncta ſenſim declinare , et loco moveri ; conſtat enim Eudoxi aetate , hoc eſt CCCXXX. annis ante Chriſtum , Aequinoctii verni punctum , hoc eſt interſecationem eclipticae cum aequatore , conſtitiſſe in prima Arietis ſtella . Inde vero ad Ptolemaei aetatem , hoc eſt anno Chriſti CLII. quum ea ſtella inde receſſiſſet verſus Orientem , ſpatio graduum 7. $\frac{3}{1}$

ut

ut aliquibus viſum eſt , ſeu potius grad. VI. et XLI. ut inito calculo demonſtravit Caſſinius in Hiſtoria Pariſienſis Academiae MDCCVIII. ad eum uſque annum , a prima Arietis iam per gradus XXIX. declinaverat ; adeout ſingulis ſeptuaginta annis integrum gradum conficiat , ac propemodum iamiam Aequinoctium vernum integro ſigno ab Ariete diſtet , et Piſces ſubeat ; adeo ut ad Caeli partitionem retinendam , opus fuerit duplicem Zodiacum inducere , *rationalem* quidem unum , in duodecim aequas partes conſtanter diviſum , et *inviſibilem* , quorum nec aequae partes ſunt , neque in eodem ſitu , nec numero conſtantes ; nam , ut praemiſimus , nonniſi undecim aliquando computatae ſunt , et quorum puncta pro tropicis adfigendis ob enunciatas praeceſſiones fallacia eſſe deprehenduntur . Ceterum magni momenti fuerat differentias haſce inter utrunque Globum antiquum , et recentiorem adnotare , ut quantum poſteri profecerint cognoſcamus . Inde etiam ratio eruitur cur pleraeque Conſtellationes in hoc Marmore proprium locum vel excedant , vel ab eo retrahantur: quum enim circulorum diſpoſitio mutata ſit, conſequens fuerat antiquam poſitionem cum recentiore non convenire ; quas diſcrepantias , ubi de iis ſingillatim agendum erit , proſequemur .

CAPVT XVI.

Aſteriſmi in hoc Globo conſpicui numerantur ; deficientium vero cauſa ſpeculatur .

SVPEREST , ut ſingulos aſteriſmos in huius Globi ſuperficie deſcriptos enumeremus , atque cum aliis iam

vulgatis conferamus. Horum Antiqui XLVII. tantum agnoverunt, ex quibus XX. parti Septentrionali adſignaverunt, ceteros Meridionali. Nunc eos, qui in hoc FARNESIANO GLOBO obſervantur per ſingulas Tabulas, expendamus.

TABVLA III.

1. Cepheus
2. Caſſiopea
3. Andromeda
4. Perſeus
5. Heniochus
6. Cycnus
7. Pegaſus
8. Delphin
9. Piſcis Boreus
10. Aries
11. Taurus
12. Gemini
13. Orion
14. Eridanus
15. Cetus
16. Piſcis Auſtralis

TABVLA IV.

1. Cancer
2. Leo
3. Virgo
4. Canis maior
5. Navis
6. Hydrus
7. Vas
8. Corvus
9. Centaurus
10. Lepus
11. Cathedra Caſſiopeae

TABVLA V.

1. Bootes
2. Corona Borea
3. Hercules
4. Serpentarius
5. Libra
6. Scorpius
7. Lupus
8. Ara
9. Corona Auſtralis

TABVLA VI.

1. Sagittarius
2. Capricornus
3. Aquarius
4. Aquila
5. Lyra
6. Draco.

Hinc videmus Conſtellationum numerum adſcendere ad XLII. pluresque praetermiſſas, quae etiam ab Antiquis indubitanter numerabantur, inter quas hae ex Vitruvio ſupplendae ſunt.

1. Vrſa maior
2. Vrſa minor
3. Sagitta
4. Equuleus
5. Canis minor

Has ſi cum praecedentibus ſupputemus, integrum numerum, atque communem XLVII. Conſtellationum completum obſervabimus. Cauſſam vero huius defectus tribuimus detrimento Marmoris, quod in ſumma parte turpiter labefactatum eſt, ubi ea Signa conſtare debuerunt. Praeterea occultatur ſub dextera Atlantis manu Canis minor: Sagitta vero, quum Aquilae haereat circa ſiniſtram alam facile cum eodem Signo confuſa eſt; quod et Equo minori contigit, qui quum maiori ſubiiciatur, facile eſt duo Signa in unum coaluiſſe. Si vero huius noſtri Globi Conſtellationes comparemus cum illis, quae ab Hygino numerantur, ſuperabundare in ipſo obſervabimus ſignum *Deltoton*, quod in noſtro Globo vel excidit, vel omiſſum eſt. At contra, quae in hoc obſervantur, et apud Hyginum deſunt, haec ſunt:

1. Vas
2. Corvus
3. Lupus
4. Corona Auſtralis
5. Cathedra Caſſiopeae
6. Libra

 quam

quam Hyginus, Antiquorum morem ſequutus, cum Scorpio confundit; nam Aegyptii, atque Chaldaei XI. tantum Zodiaci Signa cognoverunt: quapropter Ovidius de duplici hoc Signo ait:

Porrigit in ſpatium Signorum membra duorum.

Lupum praeterea deeſſe nihil mirandum eſt, quum Antiqui eius ſtellas Centauro adiunxerint. Cathedra vero Caſſiopeae in hoc Globo ſupra Cancrum conlocatur, ubi in ceteris decurrit Eridanus, neque ab ipſa Caſſiopea diſcretus eſt. Ceterum, quod praetermittantur ab Hygino Vas, Corvus, et Corona Auſtralis, quum e contra a Manilio numerentur; id adtribuo veterum Codicum interpolationi, quum haud facile credi poſſit Scriptorem ceteroquin adcuratiſſimum memoria lapſum eſſe. Antinoum praeterea fruſtra quaerimus in hoc Globo; ut enim auctoritate Xyphilini ſupra Cap. XIII. adnotavimus, ille ſub Hadriano Principe inter ſidera relatus eſt, detractis a conſtellatione Aquilae duodecim ſtellis, quae illi adtributae ſunt.

CAPVT XVII.

Mythologice deſcribitur tota Aſtrotheſia, ut in Tabula III. et ſingularum Conſtellationum diſpoſitio cum recentibus Globis comparata expenditur.

I. CEPHEVS: *Hunc Euripides cum ceteris, Phoenicis filium, Aethiopum Regem, eſſe demonſtravit, Andromedae patrem, quam ceto propoſitam notiſſimae hiſtoriae dixerunt:*

hanc

hanc autem Perſeum a periculo liberatam uxorem duxiſſe: Itaque, ut totum genus eorum perpetuo maneret, ipſum quoque Cephea inter ſidera numeraſſe. Ita Hyginus Aſtronom. Lib. II. 9. cui adſentitur Aratus in Phaenomenis:

Iaſides etiam Caelum cum coniuge Cepheus
Aſcendit totaque domo; quia Iupiter auctor
Eſt generis ————————————

2. Cassiopea. De illa Hyginus haec tradit loco citato: *Vt gloriata ſit ſe forma Nereidas praeſtare: pro quo facto inter ſidera ſedens in ſiliquaſtro conſtituta eſt; quae propter impietatem, vertente ſe mundo, reſupinato capite ferri videtur.* Hanc Lib. III. ampliorem deſcribit, quam quod heic adpareat, et revera ſit: *Effigies autem corporis ad aeſtivum circulum pervenit, quem capite, et dextra manu tangit.*

3. Andromeda. *Haec dicitur Minervae beneficio inter aſtra conlocata, propter Perſei virtutem, quod eam coeto propoſitam a periculo liberarit.* Hanc inter polarem circulum, atque tropicum Cancri conſtituunt recentiores Aſtronomi, ſiniſtro tantum illius brachio excepto, quod verſus aequinoctialem protendunt; at in hoc Globo, pectore tenus, ad aequatorem producitur.

4. Persevs. Clarum ipſum reddidit, praeter cetera facinora, de Gorgonibus reportata victoria. Hinc conſecratus, in Caelo

Suaſque Perſeus aureas ſtellas habet.

Seneca loco citato, et Aratus:

Tantus ut ille micat, tantum occupat ab Iione Caeli.
Dextra ſublata ſimilis prope Caſſiopeam
Sublimis fulget, pedibus properare videtur,
Et velle aligeris purum aethera tangere palmis.

Hu-

Huius ſiniſtrum crus , et humerum laevum circulus aeſtivus a reliquo corpore dividit : ipſe manu dextra Arcticum circulum tangit , ut ait Hyginus Lib. III. Neutrum tamen recentioribus probatum eſt , qui illi tantam amplitudinem non adtribuunt : revera , nec in hoc Globo , ſiniſtrum crus praeter tropicum protendit .

5. HENIOCHVS . dubium , ſit ne Erichthonius :

Quem primum curru volitantem Iupiter alto
Quadriiugis conſpexit equis , caeloque ſacravit .

Manilius Lib. I. verſ. 363. de quo rurſus Hyginus Lib. II. ſeu potius iuxta Aratum in Phaenomenis :

——————— *vix totas demerſus in undas*
Diptilos hunc potius ſpecies in ſidera reddit .

Hunc nos Aurigam latine dicimus nomine Erichthonium , quem Iupiter quum vidiſſet , primum inter homines equos quadrigis iunxiſſe , admiratus eſt ingenium hominis , ad Solis inventa adceſſiſſe . Eius deſcriptio , quam eiuſdem Lib. III. habemus , recentibus obſervationibus reſpondet : *Huius dexter pes Tauri corno ſiniſtro ſtella coniungitur .* In Marmore vero noſtro aliquantulum a Tauro recedit .

6. CYCNVS :

Proxima ſors Cycni , quem Caelo Iupiter ipſe
Impoſuit formae pretium , qua cepit amantem .

Manilius Lib. I. v. 337. nam fabulantur eſſe inter ſidera conlocatum ; quod ſub eius forma Nemeſin vitiaverit , ut etiam ex Hygino accipimus . *Siniſtram eius alam habet paulułum extra circulum aeſtivum ; aeſtivus autem circulus roſtrum eius a reliquo corpore dividit :* ut habetur apud eundem Aſtronomum

nomum Lib. III. quae omnia reſpondent in hoc Atlantico Marmore : at non ſic in recentiori partitione , cuius rationem ſuo loco adduximus ; nam ampliore ſpatio invicem a ſe recedentibus polari circulo , et tropico , Cycnus apud nos neutrum tangit .

7. PEGASVS . Adcenſitum fuiſſe ſideribus , quod pedis ictu Heliconem fontem excitaverit , tradit Aratus :

Vertice cum ſummo nondum decurreret unda
Muſeos fontes dextri pedis ictibus hauſit .
Inde liquor genitus , nomen tenet Hippocrenem .
Fontes nomen habent , ſed Pegaſus aethere ſumme
Veloces agitat pennas , et ſidere gaudet .

Hic : *pedibus aeſtivo orbe niti , extremo ore caput Delphini tangere videtur :* ut ſcribit Hyginus in III. In recenti vero Globo aeſtivum circulum pedibus tranſcendit , et a Delphino aliquantulum recedit ; nam inter utrumque *Equus minor* interpoſitus eſt .

8. DELPHIN . De eo Manilius Lib. I. verſ. 346.

Tunc quoque de Ponto ſurgit Delphinus ad aſtra ,
Oceani Caelique decus , per utrumque ſacratus :
Quem rapido conatus Equus comprendere curſu
Feſtinat , pectus fulgenti ſidere clarus .

Hyginus in II. id honoris illi adtribuit auctoritate Eratoſthenis , quod nuptias inter Neptunum , et Amphitriten conciliaverit ; in III. vero Libro eius caudam ad aequinoctialem uſque circulum producit ; quamquam in noſtris Globis , per multos gradus inde recedat . Hoc etiam in Marmore hoc Atlantico obſervatur .

9. PISCIS BOREVS . Ferunt Venerem cum Cupidine,

quum

quum Typhonis Gigantis iram fugeret, in Euphrate piſcium figuram accepiſſe, atque ita periculum evaſiſſe, ut narrat in II. de Stellis Hyginus. Ex his, qui Boreus nuncupatur, deſcribitur ab eodem Hygino in III. inter aequinoctialem, et aeſtivum circulum; cui deſcriptioni reſpondet noſtrum Marmor. At ſecundum recentes Aſtronomos caput paene totum ab aeſtivo circulo producit verſus Boream.

10. ARIES. Hunc principem vocat Manilius in I. verſ. 263.

Aurato princeps Aries in vellere fulgens:

cuius dignitatis rationem adſignat Macrobius in Somn. Scip. Lib. I. Cap. 21. *Hanc autem rationem iidem illi cur Arietem, quum in Sphaera nihil primum, nihilque poſtremum ſit, primum tamen dici maluerit, prodiderunt. Aiunt, incipiente die illo, qui primus omnium luxit, ideſt quo in hunc fulgorem Caelum, et Elementa purgata ſunt, qui ideo Mundi natalis iure vocitatur, Arietem in medio Caelo fuiſſe.* Hic aliquando Hellen per mare cum Phryxo detulit: illa vero, quum in mare delapſa interiiſſet, nomen Helleſponto fecit. Ovidius Triſt. III. Eleg. XII. verſ. 3.

Impoſitamque ſibi, qui non bene pertulit Hellen,
Tempora nocturnis aequa diurna facit.

Quum vero Phryxum incolumem deduxiſſet, ipſe gratiam Arieti referens, mactatum Iovi ſacrificavit. Aureum vero vellus, futurum aliquando Argonauticae expeditionis argumentum, eidem Iovi in Templo dedicavit. At aequior Iupiter Arietem non modo locavit in Caelo; ſed etiam Zodiaci anteſignanum eſſe voluit.

11.

11. Tavrvs:

Ora micant Tauri ſeptem radiantia flammis,
Navita, quas Hyadas, Graius, ab imbre vocat.

Ovidius Faſtor. V. verſ. 165. ſed non Hyadas tantum, quinimmo et Pleiadas in hoc ſigno conſiſtunt, cum geminis aliis ſtellis, quas, a parentum nomine *Atlantem*, et *Pleionem*, nuncupant Aſtronomi. Quapropter haec conſtellatio tota Atlanticae Familiae addicta eſt. Haec quum bene noſſet ingenioſus huius Marmoris Sculptor, ſupra frontem Atlantis id ſignum conlocavit, ut primo obtutu ſpectatoribus occurreret. Taurum ad eam dignitatem evectum tradit Euripidis auctoritate noſter Aſtronomus in II. quod Europam in Cretam adduxerit: quem ſequutus eſt Seneca in Herc. Fur. Act. I. Sc. I.

Hinc, qua tepenti vere laxatur dies,
Tyriae per undas vector Europae nitet.

Quod pertinet ad eius poſitionem, placuit Antiquis Aequinoctium eius genua interſecare: quod praeter Hyginum, hoc etiam Marmor declarat. At noſtris Aſtronomis totus fere inter aequatorem, et aeſtivum circulum conſiſtit, excepto cornu Boreo; immo nec ipſum aliqui excipiunt, qui clavam in eius cuſpide locatam Aurigae adſignant.

12. Gemini:

Hinc clara Gemini ſigna Tyndaridae micant,
Quibuſque natis mobilis tellus ſtetit.

Capita eorum a reliquo corpore dividit nobis aeſtivus circulus: quam opinionem etiam Hyginus ſequutus eſt, ſtellaſque clariſſimas, unam in capite Caſtoris, alteram in

collo Pollucis, *Apollinem*, atque *Herculem* nominant. At in Marmore Farneſiano Pollux, qui ex Geminis Auſtralis eſt, vix media cervice aeſtivum circulum exſuperat.

13. ORION:

Hic ferro minax terret Orion Deos.

Seneca loco citato. Multa de eius exortu fabulantur. Hyginum tamen in II. Ovidius ſequutus eſt, qui Faſtor. V. ex trium Deorum urina in corium vitulinum iniecta, refert fuiſſe procreatum. Hinc Dianae comes adiunctus, illam a Scorpii ictu vindicavit, quo peracto,

——— *Latona nitentibus aſtris*
Addidit, et meriti praemia, dixit, habe.

Illum graphice deſcribit Manilius in Lib. I. verſ. 377.

Cernere vicinum Geminis licet Oriona,
In magnam Caeli tendentem brachia partem.

Tribus ſtellis clariſſimis in cingulo exornatur; quarum prima aequinoctialem ſignat tam in antiquis, quam in recentibus Globis.

14. ERIDANVS. Hunc alii Nilum, alii Oceanum eſſe tradiderunt, quem ſui vaſtitate imitatur; nam a Tauro ad Hydrum extenditur, et a polo Auſtrali ad aequatorem, de quo Aratus:

Huius pars undae laevum ferit Orionis
Lapſa pedem procul amotis, qui Piſcibus uſus
Vincula coniectat, nodus criſtam ſuper ipſam
Aequore Piſtris adit. ———

15. CETVS. *De hoc dicitur, quod a Neptuno miſſus ſit*

ſit, ut Andromedam interficeret; ſed a Perſeo ſit interfectus: ſed propter immanitatem corporis, et virtutem inter ſidera conlocatus. Fabulam videre eſt poſt Hyginum apud Ovidium quoque Metamorph. IV. Cetum vero ita deſcribit nobis Manilius Lib. I. verſ. 423.

Quam propter Cetus convolvens ſquammea terga
Orbibus inſurgit tortis, et fluctuat alvo:
Intentans morſum, ſimilis iam iamque tenenti,
Qualis ad expoſitae fatum Cepheïdos undis
Expulit adveniens ultra ſua littora pontum.

Hunc medium dividit Hyginus hiemali circulo, eamque poſitionem Auctor noſtri Marmoris imitatus eſt; nobis vero eam lineam minime excedit.

16. Piscis Avstralis. Hunc alio nomine Notium ex adpellatione venti, ad quem deflectit, nuncupant. Interſecatur vero nobis ab aequatore; quamquam Hyginus non aequatori ſubiectum, ſed proximum eſſe tradat. In noſtro quoque marmoreo Globo, vix aequinoctium tangit, a quo per medium diſſecari debuiſſet.

CAPVT XVIII.

Aſtrotheſia Tabulae IV. per partes explicatur.

1. Cancer. Huius ſigni originem ita recenſet Lib. II. Hyginus: *Dicitur Iunonis beneficio inter aſtra conlocatus; quod, quum Hercules contra Hydram Lernaeam conſtitiſſet, ex palude pedem eius mordicus adripuiſſet etc.* Hunc

medium dividit aeſtivus circulus, ut eidem Aſtronomo placuit. Nec inde receſſit Auctor Atlantis, et Aſtronomi recentiores.

2. LEO. Ex quo ab Hercule in Nemee confoſſus fuit, eius animam demiſſam in Infernum fabulatus eſt Teocritus in *Hercule Leonicida*. At contra Hyginus in hanc Caeli partem eam evectam, et ſideribus ornatam tradidit; putavitque per medium ab aeſtivo circulo ſcindi, qualis propemodum in orbe Farneſiano ſculptus eſt. At nobis vix media cervice ab eo circulo ſegregatur.

3. VIRGO. Alii alio nomine illam adpellant: ut plurimum vero conveniunt Aſtream eſſe, quae in prima hominum aetate in terris verſabatur:

At poſtquam argenti crevit deformior aetas,
Deſeruit prope terras iuſtiſſima Virgo,
Et Caeli ſortita locum, qua proximus illi
Tardus in Occaſum ſequitur ſua plauſtra Bootes.

Hanc circulo aeſtivo coniunctam nobis repraeſentat Hyginus: at in Atlante Farneſiano inter eumdem circulum, atque aequinoctialem conſtituitur; quamquam nobis ab hoc ultimo interſecetur.

4. CANIS MAIOR. Hic quondam Europae datus cuſtos, in dominium ceſſit Procridis, quod venationis ſtudioſiſſima haberetur, cuius ſignum

Cum tetigit Solis radios adcenditur aeſtas:

ut cecinit Aratus. Aetate Hygini per eius poſteriores pedes hiemalis circulus ducebatur. Verum in noſtris Tabulis ea linea Canis pectus interſecat, eamdemque opinionem Auctor huius Marmoris amplexatus eſt; ſed non ex hoc

uno

uno loco conſtat Sculptorem noſtrum Hygini ſcientiam antecelluiſſe, quum in multis, in quibus ille erraverat, noſtris obſervationibus hoc Marmor proxime ad verum adcedat.

5. Navis. De ea Manilius Lib. I. verſ. 402.

——————————— *Tum nobilis Argo*
In Caelum ſubducta, mari quod prima cucurrit;

nam a Iaſone conſtructa intentatum adhuc mare ſubegit. Huius puppim hiemalis circulus ſecat, in quo cum Hygino, et Farneſiano Marmore recentes etiam conſentiunt. At non ſic de inferiori carina, quae iuxta veteres circulo antarctico innititur; qui tamen, quum nobis contractior ſit, ut alibi dictum eſt, longius ab eo limite illa recedit.

6. Hydrvs. Hunc Apollo in Caelum conlocavit, ut Corvo ſuperexſtanti potum in proximo cratere prohiberet: poenas de ipſo ſumens, quod aliquando cum poculo miſſus ad aquam in uſus ſacrificii hauriendam, ficus immaturos adortus, eo uſque moratus eſt, donec matureſcerent. Fabulam videre eſt apud Hyginum, qui conſtellationem hanc inter aequinoctialem, et hiemalem circulum includit; ita tamen, ut praeter aequinoctium, caput protendat ad circulum aeſtivum; cui deſcriptioni reſpondet hic noſter Globus: at recentioribus ita ſub Corvo ſinuatur, ut poſtremum eius volumen hiemalem circulum traſgrediatur, ubi tribus ſtellis ornatum cernitur.

7. Vas, ſeu crater. Huius conſtellationis origo ex ſuperiore fabula eruitur. Illius diſpoſitio, quae tangit manubrio aequinoctium, recentiorum Tabulis adprime reſpondet.

8. Corvvs. De hoc dictum ſupra, ubi de Hydro ſermonem habuimus.

9. Cen-

9. CENTAVRVS; de quo Manilius in I. verſ. 408.

——— *Duplici Centaurus imagine fulget,*
Pars hominis, tergo pectus commiſſus equino.

Chironem eſſe finxerunt Centaurorum iuſtiſſimum, et ſapientiſſimum, a quo Achilles, et Aeſculapius educatus eſt; at fortuito ſagittae caſu, ab Hercule in pede ſauciatus, occubuit, et a Iove ob virtutes egregias in Caelo conlocatus eſt, ut ſaepe citatus Hyginus enarrat: qui eum, uti revera eſt, inter Antarcticum polum, et hiemalem circulum includit; at in Globo hoc Atlantico a ſcapulis hunc limitem excedit.

10. LEPVS. Canem Orionis fingitur devitare, quanquam aliis placuerit, ut refert praelaudatus Hyginus, inter aſtra fuiſſe conlocatum ob memoriam vaſtationis, quam lepores in immenſum propagati in inſula Lero adtulerunt. In marmoreo hoc orbe pedibus inſtat hiemali circulo, quemadmodum in noſtris obſervatur; at Hyginus illum adeo deprimit, ut inferiorem partem corporis ab eo circulo dividi oſtendat.

11. CATHEDRA CASSIOPEAE. De hoc ſigno penitus diſſito ab altero ipſius Caſſiopeae apud Aſtronomos, quos hactenus vidi, altum ſilentium eſt. Quum tamen Antiqui maiorem Arcton in circulo polari penitus incluſerint, credibile fit ex quatuor ſtellis, quae pedem priorem Vrſae exornant, conſtellationem hanc effeciſſe; ſitus quippe, et forma non diſſentiunt.

CA-

CAPVT XIX.

Aſtrotheſia Tabulae V. enucleatur.

1. BOOTES. Hunc ita delineat Manilius in I. verſ. 316.

A tergo nitet Arctophylax, idemque Bootes,
Quod ſimilis iunctis inſtat de more iuvencis;
Arcturumque rapit medio ſub pectore ſecum.

Hunc Arcadem eſſe tradunt Caliſtûs, et Iovis filium, qui cum matrem in Vrſae ſpeciem converſam inſectaretur, a Iove in Caelum una rapti ſunt. Ipſe inter Arcticum circulum, et aeſtivum conlocatur ab Hygino in III. quamquam ſi recentes audiamus, a genibus infra aeſtivum circulum excedit. Per medios eius humeros ducit Hyginus in III. circulum, *qui per utroſque polos tanſiens, tangit Arietem, et Chelas*. Circulum indicare videtur aſcenſionis rectae, per quem determinatur ſectio autumnalis, et verna, de quibus in Tabula III. et V. At in noſtro Globo haec linea totum Bootem excludit; quod adcidit ex cauſa *praeceſſionum*, quae inter aetatem huius Marmoris, atque Hyginum facta eſt: conſtat enim hunc circulum, ut ſuo loco diximus, ſenſim moveri, et transferri, prout Zodiacus rationalis paullatim diſcrepat a ſenſibili.

2. CORONA BOREA.

Gnoſſia deſertae haec fulgent monumenta puellae:

uti de ipſa ſcribit Manilius in I. verſ. 323. et de ea rurſus in V. verſ. 253.

——————————— *Tollentur ab undis*
Clara Ariadneae quondam monumenta Coronae.

Hu-

Huius vero adceſſum inter ſidera deſcribit Ovidius Metamorph. Lib. VIII. verſ. 381.

———————— Vtque perenni
Sidere clara foret , ſumtam de fronte Coronam
Immiſit Caelo . tenues volat illa per auras :
Dumque volat , gemmae ſubitos vertuntur in ignes ,
Conſiſtuntque loco , ſpecie remanente Coronae ;
Qui medius , nixique genu eſt , anguemque tenentis .

3. Hercvles. Iſtius apotheoſin multis deſcribit idem Ovidius Metamorph. Lib. VIIII. verſ. 268.

Sic , ubi mortales Tirynthius exſuit artus ,
Parte ſui meliore viget ; maiorque videri
Coepit , et auguſta fieri gravitate verendus :
Quem Pater omnipotens inter cava nubila raptum ,
Quadriiugo curru radiantibus intulit aſtris .

Conlocatur ab Hygino in III. inter circulum aeſtivum , et polarem , ut hunc adtingat pedibus , alterum humero: nec longe abeſt huius Marmoris auctoritas , in quo dexteram tantum manum exſerit a circulo aeſtivo: Clavam recentes adpellant . At nobis a circulo Arctico longius recedit , et pectore tenus aeſtivam lineam tranſgreditur .

4. Serpentarivs . Hunc eſſe tradunt illum Getarum Regem , qui unum ex Draconibus Triptolemi interfecit : quem ideo Ceres ſerpente circumvolutum in Caelo locavit ; de quo Manilius dicto Lib . I. verſ. 331.

Serpentem magnis Ophiuchus nomine ſignis
Dividit , et toto mergentem corpore corpus
Explicat , et nodos ſinuataque tergat orbes .

Huius humeros ab aeſtivo circulo dividi tradit idem

Aſtro-

nomus, quod etiam in Globo Farneſiano deprehenditur: per eius genua tranſeunte aequinoctiali, et hiemalem pedibus adtingente; at apud noſtros Aſtronomos clara in eius oculo, quam Arabico nomine *Raſ-Alague* nuncupant, media fere eſt inter aeſtivum circulum, et aequatorem.

5. Libra. Hanc ita cum Scorpio Veteres confundebant, ut unicum ſignum conſtituerent. Huius Conſtellationis origo a phyſica ratione ducitur: quum enim ibi Sol aequo ſpatio noctes, dieſque partiatur, et veluti aequa lance diſtribuat; eum locum hoc ſigno veteres diſtinxerunt, de qua Manilius Lib. I. verſ. 267.

Aequato tum Libra die cum tempore noctis
Adtrahit ardenti fulgentem Scorpion aſtro.

6. Scorpivs. In caelo Iunonis beneficio ſideribus adiectus eſt, quod eius iuſſu a Tellure genitus, Herculi inſidias paraverit. Dicitur vero duorum ſignorum ſpatia occupare; eo quod inter eius chelas Libra ſuſpenſa ſit: quod indicavit Ovidius Metamorph. Lib. II. verſ. 195.

Eſt locus, in geminos ubi brachia concavat arcus
Scorpius; et cauda, flexiſque utrimque lacertis
Porrigit in ſpatium ſignorum membra duorum.

Extrema cauda circulum hiemalem contingere, et aequinoctialem circulum ſuſtinere dixit Hyginus; quod plane intelligendum eſt de Libra, quae ex aequinoctio pendet; non vero de Scorpionis corpore, quod longe diſtat; immo per medium fere ſecatur a circulo hiemali.

7. Lvpvs. Ita adpellant recentiores hanc Conſtellationem, ſeu potius alterius partem; nam cum Centauro in unum coaleſcit, de illa Aratus:

Seu praedam a ſilvis portat, ſeu dona propinqua
Placatum Deos Culton Iovis admonet arae.

Hyginus quoque victimam adpellat, quam Centaurus ad aram defert, *quae pedibus, et extremo ore circulum hiemalem tangit:* cui ſententiae adhaeſit Globi huiuſce marmorei Sculptor; quamquam apud nos aliquantulum inde recedat.

8. Ara. De hac Manilius Lib. I. verſ. 411.

Ara nitet ſacris, vaſtos cum terra Gigantes
In Caelum furibunda tulit. Tunc Dii quoque magnos
Quaeſivêre Deos. ———

Paucisque interiectis:

——— *Tunc Iupiter Arae*
Sidera conſtituit, quae nunc quoque maxima fulgent.

Et Lib. V. verſ. 335.

Ara ferens thuris ſtellis imitantibus ignem,
In qua devoti quondam cecidere Gigantes.
Nec prius armavit violento fulmine dextram
Iupiter, ante Deos quam conſtitit ipſe Sacerdos.

Ab Hygino conlocatur, *Antarcticum circulum prope tangens*: at Globus Farneſianus ad recentiorum diſpoſitionem magis adcedit, a quibus non modicum diſtare obſervatur.

9. Corona avstralis. Hanc Ixionis rotam eſſe tradunt inter ſidera conlocatam, ut divinae ultionis adverſus impios perenne monumentum eſſet. De hac ſilentium eſt apud Hyginum, et Manilium. In Globo tamen Farneſiano praetermiſſa non fuit; licet paene circulo Antarctico commendata, media inter ipſum, et hiemalem circulum conlocata ſit.

CA-

CAPVT XX.

Aſtrotheſia, quae in ſexta, et ultima Tabula exhibetur, poſtremo expenditur, et elucidatur.

1. SAGITTARIVS. Crotum hunc eſſe tradunt Muſarum conlactaneum, qui quum ingenio maxime, et pedum agilitate polleret, ac peritia ſagittandi, poſt mortem in Caelo conlocatus, biformem hanc ſpeciem nactus eſt, ut triplicis virtutis teſtimonia in eo conſecrata perennarent; quapropter ita circumſcribitur a Manilio in Lib. I. v. 270.

Mixtus equo, volucrem miſſurus iamque ſagittam.

Hic a pedibus uſque ad humeros in hiemali circulo conlocatur ab Hygino, ita ut ſolummodo caput extra eum circulum habere videatur. Talis propemodum adparet in Marmore hoc Atlantico. At in noſtris Globis ea linea per eius pectus ducta eſt.

2. CAPRICORNVS. Hunc Pana eſſe tradunt in Caelo conlocatum Iovis beneficio, quod cum ipſo nutritus fuiſſet, et eius auxilio Gigantes ſubieciſſet. Poſtremam vero eius partem abire tradunt in Piſcem; eo quod hanc formam, quum Typhonem vereretur, in Nilo aſſumſiſſet. Dividi ab hiemali circulo per medium dixit Hyginus, quum vix crura illius in novis Globis adtingat. At in Globo Farneſiano ea linea per eius collum ducta eſt. Nobilitavit praecipue hoc ſignum natalem diem Auguſti, de quo in Gemmis Aſtriferis, in quibus ſaepe recurrit, multa dicta ſunt.

3. AQVARIVS. Alii Cecropem, cuius aetate aqua, quam

quam ille fundit, in potu habebatur, eſſe dicunt; alii Deucalionem, ſub quo cataclyſmus contigit; alii demum Ganymedem Iovi poculum miniſtrantem, ut ex Hygino colligitur; cuius ſententiâ pedem habet in hiemali circulo, a quo revera non longe abeſt, etiam iuxta recentiorum obſervationes: recurrente per eius oculos aequinoctiali circulo; a quo tamen valde diſtat in Globo noſtro marmoreo.

4. AQVILA. In Caelum relata eſt, quod Iovi fulmina miniſtraverit, de hac idem Manilius:

—— Tum magni Iovis Ales fertur in altum
Adſueto volitans, geſtet ceu fulmina Mundi,
Digna Iove, et Caelo, quod ſacris inſtruit armis.

Alterum quoque eius meritum a Veteribus recenſetur, quod Ganymedem rapuerit; de quo Aratus:

Vnguibus innocuis Phrygium rapuit Ganymedem,
Et Caelo adpoſitus cuſtos, quo Iupiter arſit,
In puero luit exſcidio, quem Troia furorem.

De hac ſupra dictum eſt, ubi de conſtellatione Antinoi loquuti ſumus; nam ex una duae factae ſunt; quapropter ampliorem illam Antiqui cognoverunt. Hygini tempore eius roſtrum a reliquo corpore dividebat circulus, ſeu colurus Solſtitiorum, qui a Cancro ad Capricornum pervenit. Quum vero hic circulus, qui in Tabula VI. notatur in A. B. aliquantum ab eo ſitu recedat, id tribuendum eſt praeceſſioni inter aetatem huius Marmoris, et Hyginum ſecutae. Hac vero noſtra aetate adeo proceſſit ſectio aequinoctialis, ut paene iam Aquila tota ab eo excluſa ſit.

5. LY-

5. LYRA. In Caelo repoſita eſt, ut Orphei meritis gratia referretur. Manilius Lib. I. verſ. 324.

Et Lyra diductis per Caelum cornibus inter
Sidera conſpicitur, qua quondam ceperat Orpheus
Omne quod adtigerat cantu, Maneſque per ipſos
Fecit iter, domuitque infernas carmine leges.
Hinc caeleſtis honos, ſimiliſque potentia cauſae:
Tunc ſilvas, et ſaxa trahens; nunc ſidera ducit,
Et rapit immenſum Mundi volubilis orbem.

6. DRACO. Longum ſidus, quod magnam poli Arctici partem occupat, dicitur; de quo Virgilius Georg. I. verſ. 244.

Maxumus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis
Circum, perque duas in morem fluminis Arctos,
Arctos Oceani metuentis aequore tingui.

Ipſum quoque graphice nobis deſcribit Aratus in Phaenomenis:

Has inter medias, abrupti fluminis inſtar,
Immanis ſerpens ſinuoſa volumina torquet
Hinc, atque hinc, ſuperatque illas mirabile monſtrum:
Cauda Helicen ſuperat, tendit ſimul ad Cinoſuram
Squammigero lapſu, qua tendit ultima cauda.

Haec Conſtellatio ex Atlanticis Fabulis pendet: ferunt enim hunc Iunonis beneficio ſplendeſcere, quod Heſperidum Hortos, et poma aurea cuſtodiens, ab Hercule necatus ſit: ſive, ut Hyginus ſubdit, Serpens ille eſt, quem Minervae Gigantes obiecerunt, et contortum inter ſidera proiecerit, quibus poſtea adhaeſit. Circulum Arcticum capite adtingere

gere tradidit idem Aſtronomus ; at in hoc Globo marmoreo totus intra circulum Boreum concluſus eſt ; quum tamen iuxta recentiorum menſuras non parum extra ipſum proferatur.

Haec ſunt, PRAESVL AMPLISSIME, quae de inſigni hoc et ſingulari Monumento praenotanda duxi. Plura, quae me fugerunt feliciori auſu doctiores Viri ſcrutabuntur, praeſertim vero qui Aſtronomicis ſtudiis addicti ſunt ; quorum obſervationes a perraro hoc, et usque adhuc deliteſcente Monumento firmabuntur : nam non parum intereſt ad ſcientiarum progreſſus expediendos rudiora artium principia, et veluti abortiva intueri ; quum iam intelligamus multa etiam nobis deeſſe, quae tanta Antiquis addidimus.

Integro Volumine ATLANTEM FARNESIANVM ſe inluſtraturum promiſerat Franciſcus BLANCHINIVS, Praeſul doctrina ac morum ſanctitate celeberrimus, qui plane, utpote ſcientiae Aſtronomicae peritiſſimus, Eruditorum genio, atque expectationi feciſſet ſatis ; ſed poſtmodum compluribus curis ſenſim ingruentibus diſtentus, quae exquiſitis obſervationibus meditatus fuerat, non perfecit ; et fortaſſe adhuc in Adverſariis eius plura, quae adnotavit, latitant. Non pauca tamen, quae ad Conſtellationes pertinent, erudite expoſuit, praeſertim in Decade III. *Hiſtoriae ſuae univerſalis*, ubi de Heroicis Temporibus agit ; quam Hiſtoriam auctoritate, et fide vetuſtorum Monumentorum probavit. Multa notatu digna cum BLANCHINIO obſervavit Celeberrimus CASSINIVS, Chriſtianiſſimi Galliarum Regis Aſtronomus, ex quo ATLANTEM FARNESIANVM una ſimul Romae in Palatio Farneſiorum Principum ſcrutati ſunt, et ſingularum Conſtellationum di-

diſtantias , ſitus , et ordines mutuis ſtudiis adnotarunt ; quod contigit anno CIↃ. IↃ. C. XCV. Poſtquam hi ſummi Viri perinſigne hoc Vetuſtatis , ac ſideralis Scientiae CIMELIVM perveſtigarunt , adeo eius fama ubique increbuit , ut celebriores fere omnes cum Italiae , tum Europae Academiae in lucem ſtatim illud prodire exoptarint. Profecto mirum videtur , quod Praeſtantiſſimi omnis Antiquitatis Obſervatores , et Interpretes MABILLONIVS , et MONTFAVCONIVS , ille in ſuo Itinere Italico , hic in Diario Italico , FARNESIANVM ATLANTEM ANTIQVVM non ſolum non indicaverint inter reliqua Romanae magnificentiae , et eruditionis Monumenta ; verum etiam de eo penitus ſiluerint. At doctiſſimus Praeſul BLANCHINIVS, ut per totum Orbem fama tam conſpicui FARNESIANI GLOBI volitaret , tum ATLANTIS , tum Caeleſtis Orbis imagines ſex Tabulis exprimendas ſuis ſumtibus curavit : cuius laudes in eruendis ex oblivione vetuſtis monumentis inluſtrandiſque tantae ſunt , ut optime ei conviniat illud Manilianum elogium :

Quis Caelum poſſit , niſi Caeli munera noſſet ,
Et reperire Deum , niſi qui pars ipſe Deorum eſt ?
Signorumque Choros , ac Mundi flammea tecta .

Quod vero nunc publica luce hic CAELESTIS GLOBVS marmoreus fruatur , debetur Praeclariſſimo eius Nepoti IOSEPHO BLANCHINIO, Romani Oratorii Presbytero , Scriptorum celebritate conſpicuo , de Eccleſia Dei , ac Sancta Sede egregiis laboribus ſuis optime merito , qui GORIO amico ſuo optimo ſumma cum humanitate, ut in hoc Opere prodiret , adiectis meis hiſce Obſervationibus , communicavit : quod pro coronide huius Com-

mentarii

mentarii praenotandum cenſuimus. In fine nunc adiicimus imaginem HERCVLIS Caeleſtem Globum ſuſtinentis, ut hanc ab Atlante ipſo non parum differre cognoſcamus; nam e dextro humero recidit Nemaei Leonis exuvium: Atlas vero toto corpore nudus eſt; de quo ſupra dixi Cap. VII. pag. 32. et non pauca ex antiquis Scriptoribus adtulimus.

DE

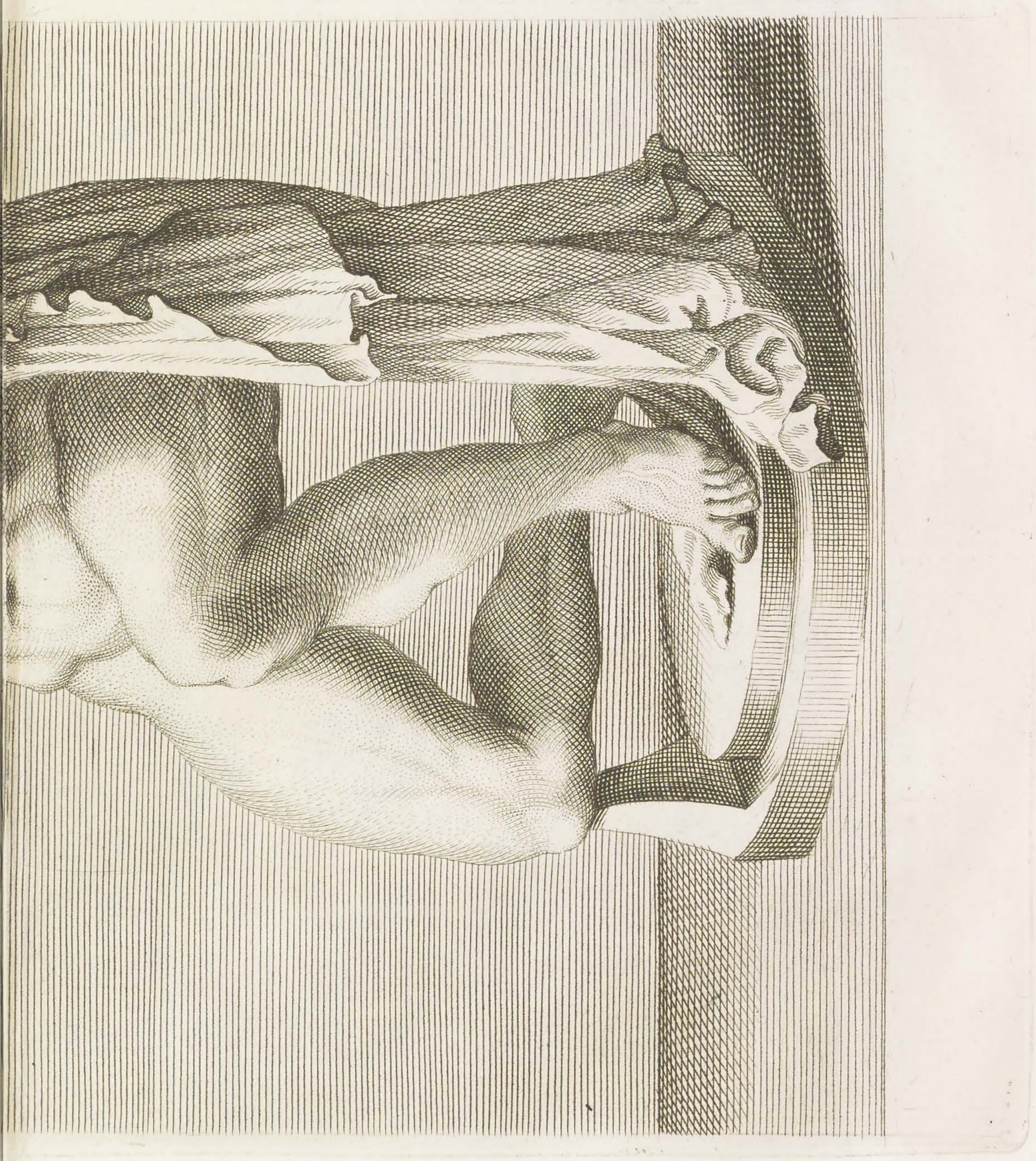

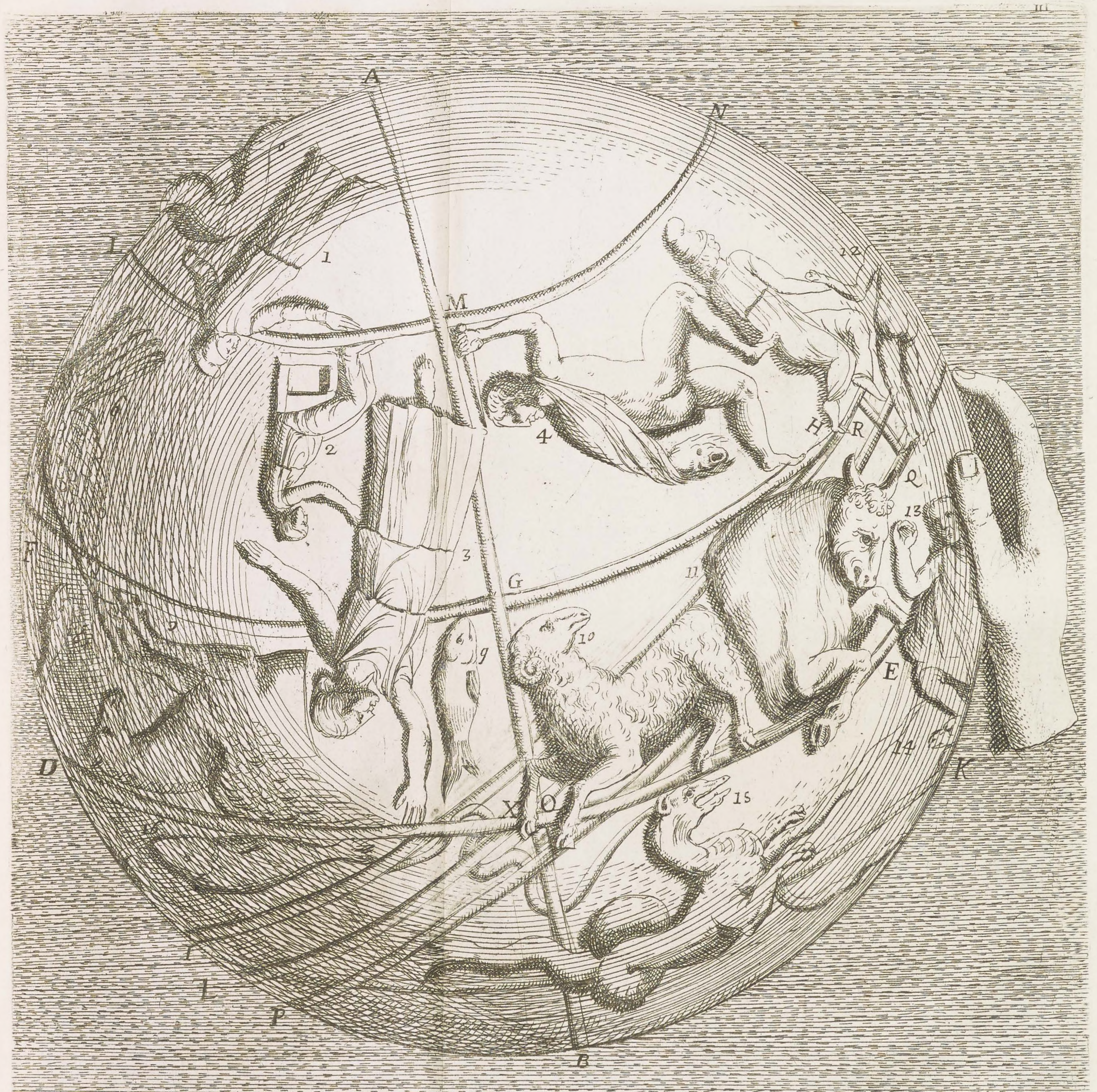

Atlantis Maximi statua marmorea, sustinens Globum Caelestem, astrorum signis ornatum: et alteri genu innixa, qualis à Philostrato describitur imaginum libro 2º: sculpta verò ętate Antoninorum: uti colligitur ex collocatione Asterismorum, relatâ ad sphaerę Circulos, ibidem expressos; et collatâ cum Tabulis et obseruationibus, à Ptolemęo peractis eodem sęculo; necnon cum nummo Antonini Pii, obsignato Tr. Pot. XX. et exhibente idem simulacrum Atlantis: quod effoſſum ex uetustiſ ruderibus Urbis modò asseruatur in Palatio Farnesiano ad Campum Florę.

II

Proſpectus Primus antiqui Globi Caeleſtis, ab Atlante suffulti, cum Asterismorum signis, et Sphere circulis, qualis apparet oculo conſtituto prope planum Aequinoctiorum, et intuenti sectionem Vernam respondentem Atlantis dorso in Statua Farneſiana. AB Sectio circuli Aſcenſionis recte, ducti per Cornu ArietiſD'E Circuluſ AequinoctialiſF G H Tropicuſ Cancri. IK Tropicus Capricorni. LM N Circuluſ semper apparentium Maximuſ in eleuatione Poli graduum 40. Z X R Ecliptica. IPQH Zodiaci ſascia. Aterismi. 0 Draconis pars. 1 Cepheus. 2 Caſsiopea. 3 Andromeda. 4 Perſeus 5 Heniochus. 6 Cygnus. 7 Pegaſus. 8 Delphinus. 9 Piſcis Boreus. 10 Aries. 11 Taurus. 12 Gemini. 13 Orion. 14 Eridanus. 15 Cetus. 16 Piſcis Auſtralis. X Sectio Verni Aequinoctii precedens primam in Cornu Arietis gradibus 7½ etate Ptolemei.

Conspectus alter Globi Cęlestis dorso Atlantis impositi in antiqua statua Farnesiana, ex aduerso Coluri Solstitiorum AB in parte ęstira. CD circulus Æquinoctialis. EF Tropicus hyemalis. GH circulus nunquam apparentium maximus in eleuatione Poli Borei grad. 40. IOK Tropicus Aestiuus. LM circulus semper apparentium maximus in eadem eleu. Poli. NOP Ecliptica. ISTQRV Fascia Zodiaci ornata signis 1 Tauri, 2 Geminorum, 3 Cancri, 4 Leonis, 5 Virginis. Reliqui Asterismi extra Zodiacum, 6 Canis Maior. 7 Nauis. 8 Hydrus. 9 Vas. 10 Coruus. 11 Centaurus. 12 Orion. 13 Eridanus. 14 Perseus. 15 Heniocus. 16 Cathedra Caſsiopeę.

Prospectus Tertius Globi Cęlestis ab Atlante Farnesiano ſuffulti, reſpondens pectori statuę, oculo constituto in plano Coluri Aequinoctiorum, et inspectante sectionem Autumnalem. A.B.C. Circulus Ascensionis rectę ductus per lucidam in Cornu Arietis et per genua Asterismi Virginis. D sectio Autumnalis. DB Precęſſio Aequinoctiorum ętate Ptolemęi. EF Circulus Aequinoctialiſ. GH Tropicus Aeſtiuus. IK Tropicus Hiſemaliſ. LMN Circulus nunquam apparentium Maximus in latitudine graduum 40. Asterismi. 1 Booteſ. 2 Corona Borea. 3 Herculeſ. 4 Serpentariuſ. 5 Leo. 6 Virgo. 7 Libra. 8 Chelę Scorpioniſ. 9 Scorpii cauda. 10 Hydri pars. 11 Vas. 12 Coruus. 13 Centaurus. 14 Lupus. 15 Ara. 16 Corona Australis. 17 Nauis.

Prospectus Quartus Globi Cęlestis Farnesiani, oculo inspectante Sinistrum latus Atlantis a' quo fulcitur. AB Colurus Solstitiorum. CD Circulus Æquinoctialis. EF Tropicus Cancri. GN Circulus Semper apparentium maximus in latitudine grad. 40. MBK Ecliptica. Asterismi. 1 Sagittarii pars. 2 Capricorni pars. 3 Aquarius. 4 Piscis Boreus. 5 Serpentarius. 6 Aquila. 7 Delphinus. 8 Pegasus. 9 Bootes. 10 Hercules. 11 Corona Borealis. 12 Lyra. 13 Cygnus. 14 Andromeda. 15 Cassiopea. 16 Draco. 17 Cepheus.

DE GEMMA PASTORALI DISSERTATIO I.

IOANNIS BAPT. PASSERI
I. C. ET VICARII PISAVRENSIS

CLXXXVII

PASTOR OVIFER

Sardae inscal. in Museo d. Abb. Gen. Chiappinii

J. V. ſo.

Ex Schedis Delin Cl. Sen. Bonarroti

DE GEMMA PASTORALI

DISSERTATIO I.

AD AMPLISSIMVM PATREM

D. IOSEPHVM ALEXANDRVM

CHIAPPINIVM

CANONICORVM REGVLARIVM LATERANENSIVM
ABBATEM GENERALEM
MERITISSIMVM

EX quo mihi conceſſum eſt, PRAESVL AMPLISSIME, ac SAPIENTISSIME, Te coram adloqui, atque illam doctrinae tuae opinionem, quae maxima in me ſemper fuit, eloquii tui experimento amplificare, nihil conſtantius in votis habui, quam obſervantiam in Te meam teſtimonio aliquo comprobare. At opportuna mihi ſe obtulit occaſio quum in GEMMIS ASTRIFERIS explicandis, quas mihi amicus noſter Gorius de litteris meritiſſimus obtulit, Gemmam hanc tuam PASTORALEM, omnium

proculdubio digniſſimam offendi ; quam ubi commentariolo proſecutus eſſem , nulli melius , inſcribendum eſſe cenſui , quam Tibi de re tua . Fateor harioli ingenium potius , quam mythologi id monumentum poſtulare ; ut maxime dubitem Ethnicis ne , an Chriſtianis , ſeu potius Haereticis Baſilidianis, Gnoſticis , aut Marcionitis, tribuenda ſit . In ea Iuvenis expreſſus eſt inter oves conſtitutus , qui ovem aliam humeris defert ; additis aſteriſmis Solis , et Lunae , et obſcuriſſimis characteribus nullum fere ſonum reddentibus. Hanc igitur iuxta triplicem ſenſum explicare conabor , integrum Tibi iudicium reſervans utri factioni tribuenda ſit . Tu interim divinarum , atque humanarum ſcientiarum conſultiſſimus , praeſertim vero omnigenae Antiquitatis peritiſſimus , dum otium vacat , in hac contentione dirimenda animum parumper intende , quam quidem exſcitatam magis , quam compoſitam, meis hiſce ſcriptis obſervabis.

II. Agnoſcunt Ethnici in Iuvene iſto agnum humeris deferente, Mercurium Criophorum , ut illum vocat Pauſanias in Boeoticis , de quo haec tradit : *Quod vero ad Mercurii Templa duo adtinet , quorum alterum Criophori , ideſt Arietem portantis ; Promachi , hoc eſt propugnatoris , alterum nuncupant : ſuperioris quidam cognominis eam eſſe cauſam dicunt , quod peſtilentiam Mercurius averterit , circumlato in murorum ambitu ariete ; ob eamque rem Mercurium Tanagraeis Calamis fecit arietem humeris portantem . Qui ſane puberibus ceteris forma praeſtare iudicatus fuerit , is feſto Mercurii die agnum humeris portans , muros circumambulat .* Ex quibus poſtremis verbis conſtat, non arietem modo , ſed et agnum Criophoro Mercurio , ſeu eius imagini , fuiſſe impoſitum , quod conſonat cum noſtro hoc typo.

III.

III. Oves hinc inde diſpoſitae clare oſtendunt, Deum illum habitum fuiſſe gregum praeſidem, et cuſtodem. Idem Pauſanias in Corinthiacis: *Mercurius ex aere ſedens viſitur, cui adſiſtit aries; quod unus prae ceteris Mercurius greges tueri, et augere exiſtimabatur*: quam rem Homerus in Iliade his verſibus ſignificat:

Hic tibi natus erat, pecoris ditiſſime Phorba,
Quem ſibi prae ceteris carum Cyllenia proles
Ditarat Teucris. ——————

Quapropter ab Heſiodo in Theogonia ſtabulis pecorum praeſidere dicitur una cum Hecate; cuius quidem carmina Latinis modis reddita haec declarant:

Quid quod Mercurio comes ſit, ſtabuliſque capellas,
Armentumque ferax, et oves augere putatur;
Ex modico multum, ex multo facit ille puſillum,

IV. Sol, et Luna, quorum inſignia heic adiecta ſunt, facile indicant utrumque Planetam fauſta radiatione fertilitatem inducere, et peſtem placatos avertere. Hinc Horatius in Carmine ſaeculari verſ. 29. quod eidem Soli, et Lunae inſcripſit, inter cetera haec ab illis precatur:

Fertilis frugum, pecoriſque Tellus
Spicea donet Cererem corona:
Nutriant foetus, et aquae ſalubres,
Et Iovis aurae.

Iratum enim Solem peſtilitatem immittere valuiſſe, iam diu dixerat Homerus Iliad. I. Inde et Virgilius Aeneid. III. verſ. 137. quum ſpreto eius Oraculo:

—— *Ta-*

———————— *Tabida membris,*
Corrupto caeli tractu, miſerandaque venit
Arboribuſque ſatiſque lues, et lethifer annus.

V. Inſcriptio circa Paſtorem exarata nullum ſenſum reddit, immo nec pronunciari quidem poteſt: ut adfirmare poſſimus, illam ex nulla cognita lingua compoſitam eſſe; ſed ad libitum peculiaris alicuius ſectae, cui aenigmata haec tantum conſtarent, eſſe confictam. Vnica vox IAH in media area inſcripta nobis innoteſcit. Haec vero eadem eſt ac IAΩ, nomen in Antiquitate Gemmaria uſitatiſſimum: in qua quidem litterae H. Ш. W. ſaepiſſime pro Ω uſurpantur, ſive ob Scalptorum imperitiam, ſive ob varium ſcribendi ſtilum; ſeu denique ad obſcuritatem adfectandam. Haec vero dictio importat unum ex Apollinis cognominibus, ut manifeſte evincitur ex Macrobio Saturnal. Lib. I. Cap. 18. ubi haec profert: *Huius verſus auctoritas fundatur Oraculo Apollinis Clarii, in quo aliud quoque nomen Soli adiicitur, qui in iiſdem ſacris verſibus inter ſacra vocatur* ΙΑΩΣ. *Nam conſultus Apollo Clarius, quis Deorum habendus ſit, qui vocatur* ΙΑΩΣ, *ita effatus eſt:*

Dic omnium ſupremum Deum eſſe ΙΑΟ
Hieme quidem Plutonem, ac Iovem vere incipiente,
Et Solem aeſtate, autumno vero mollem ΙΑΟ.

Huius Oraculi vim, Numinis, nominiſque interpretationem, qua Liber Pater, et Sol ΙΑΟ *ſignificatur, exſequutus eſt Cornelius Labeo in Libro, cui titulus eſt:* DE ORACVLO APOLLINIS CLARII.

VI. Quanquam vero Macrobius ad Apollinem, iuxta proprium inſtitutum, eius vocis ſignificationem trahere conetur,

netur, proprie tamen hoc nomen Baccho adtributum fuiſſe cognoſcitur; quod eo certius eſſe puto, quum alia quoque eiuſdem Dei cognomina ex eodem principio detorta eſſe videantur, et ad Genium Graecae linguae adcommodata. Inter haec vero nomen IACCH, quod licet a ΙΑΧΩ *clamare*, ſeu *vociferare* deducant Grammatici; intelligimus tamen id nomen inter eius Dei arcana numeratum: unde *vocem Iacchi myſtici* adpellat Herodotus Lib. VII. et *Iacchum myſticum* cantari conſueviſſe tradit Arrianus Lib. II. Hinc etiam fortaſſe factum eſt alterum Bacchi cognomen HYES, ut colligitur ex Plutarcho in Libro de Iſide, et Oſiride, qui Graecorum morem ſecutus, illud e Graecae linguae fontibus contendit derivare: quod quam inane ſit, facile colligitur ex iis, quae ſcripſit Strabo Lib. X. nempe id nomen cum ceteris Sabaziorum myſteriis e Phrygia fuiſſe adcitum: et Ariſtophanes teſtatur IEN in Deos peregrinos habitum. Mihi tamen ea magis adridet opinio, quod haec et ſimilia nomina e lingua primigenia mutuata ſint, ut in Indigitamentis late probabimus, et infra dicemus. Quod adtinet ad nomen ΙΑΩ, non ex hoc uno Macrobii loco illud Ethnicis innotuiſſe cognoſcimus; nam in Libris quoque Sybillinis memoratum legimus, ut infra dicendum erit: quapropter ſi univerſum huius Gemmae complexum expendamus, nihil omnino obſtat quin totam putemus Gentilibus eſſe referendam.

VII. Sed nihilo debiliora ſunt argumenta, quibus Chriſtiani eam ſibi vindicent. Si illorum inſculpta Marmora, Sarcophagos praeſertim, percurramus, qui apud Boſium, et Aringhium obvii ſunt, familiariſſimum obſervabimus typum *Boni Paſtoris* ſub ipſiſſimis lineamentis expreſſum: et ne Romam ſubterraneam adire cogamur, indicabo Ar-

cam

cam ſepulcralem nuper Roma Vrbinum adductam , et in Sacello Albanae Gentis conlocatam , quae eodem emblemate exornatur . Eadem imago occurrit et in Chriſtianorum Lucernis , quarum multas in noſtro Muſeo adſervamus. Obvia praeterea eſt in vitreis Coemeteriorum lamellis apud Bonarrotium , et Boldettium evulgatis , et quarum mentio eſt apud Tertullianum de Pudicitia Lib. x. per haec verba : *Ille forte patrocinabitur Paſtor , quem in Calice depingitis* . Haec vero allegoria ex ſacris Evangeliis deſumta eſt , in quibus Chriſtus ſe *Paſtorem Bonum* profitetur , qui errantem ovem ſtudioſe conquiſitam reducit ad ovile , ut eſt apud Lucam Cap. XIV. verſ. 5. *Et quum invenerit eam, imponit in humeros ſuos gaudens , et veniens domum , convocat amicos , dicens illis , congratulamini mihi , quia inveni ovem illam , quae perierat* . Oves hinc inde ad pedes diſpoſitae ad parabolam eandem adludunt, et fere ſemper in citatis Monumentis , et in muſivis operibus eidem imagini adiunguntur . In his vero quandoque cum haedis alternantur , ut hi ſiniſtram , oves vero dexteram obtineant : ſub qua ſpecie tremendum Dei iudicium praeſignatur ; de quo Matthaeus Cap. XXIV. 2. *Congregabuntur ante eum omnes gentes , et ſeparabit eas ad invicem , ſicut Paſtor ſegregat oves ab haedis : et ſtatuet oves quidem a dextris ſuis , haedos autem a ſiniſtris* .

VIII. Expendamus modo , quo pacto nomen ΙΑΩ Chriſto Domino conveniat. At neminem puto in Hebraicis rudimentis vel mediocriter verſatum reperiri , cui liquido non conſtet id unum eſſe ex Dei nominibus decurtatum ab ineffabili illo Tretragrammato יהוה ; unde vel maioris reverentiae cauſa , ſeu etiam fortaſſe ad faciliorem pronunciationem, fecerunt יה *Iah*; quemadmodum ab alio Dei no-

nomine אלוה, ſeu אלהים *Eloah*, et *Eloim*, compendiariam effecerunt vocem אל *El*. Quo vero pacto pronunciandum veniat Nomen Tetragrammaton, maxime diſcrepant Maſoretae: conveniunt enim pronunciationem, quam communiter accipit *Ieovah*, impropriam eſſe, illamque procedere ex punctis alterius nominis *Elohim*, quae huic voci commodantur: ſi enim hae litterae ſecundum propriam poteſtatem pronunciarentur, atque ea puncta illis adtribuerentur, quae ſecundum grammaticam praeſcriptionem expoſtulant, IAO pronunciari deberet; ut per haec verba firmat D. Hieronymus in Pſalmum 8. *Prius nomen Domini apud Hebraeos quatuor litterarum eſt*, Iod, He, Vau, He; *quod proprie vocabulum Dei ſonat, et legi poteſt* IAHO, *et Hebraei* APPETON, *ideſt ineffabile, opinantur*. Eiuſdem etiam opinionis eſt doctiſſimus Pagninus in Theſauro Linguae ſanctae. Hanc autem expreſſionem aliquando Hebraeos evulgaſſe credendum eſt, quum hoc nomine eorundem Hebraeorum Deum nuncupet Diodorus Siculus Lib. II. *Apud Hebraeos Moyſes ab* IAO, *quem Deum vocant, acceptas dare leges, dicebat*: ex eoque nomine rurſus deformato, *Iovem* Latini effecerunt, ut conſtans eſt Eruditorum opinio: et Mauri *Iubam*, ut in Lexico Biblico oſtendit doctiſſimus Calmetus; adeoque minime iam dubitamus pro ſummo, et maximo Deo ſignificando communiter fuiſſe uſurpatum; de quo videndi Clemens Alexandrinus Stromatum Lib. V. et Origenes contra Celſum Lib. VI. Mentio quoque eſt eiuſdem nominis apud Ioannem Tzetzem in Hiſtoriarum Chiliade VII. num. 126.

Hebraeis IAO *inviſibile ſignificat;*
Ionas columbam; Ioannes autem gratiam.

Sed fallitur vir Graecus; nam IAΩ non *inviſibilem* ſignificat; ſed *per ſe exiſtentem*, ſive *increatum*: provenit enim

a radice חיה *exiſtere*, ut cum ceteris Grammaticis conſentit idem Pagninus, et recentiſſimus Zanolinus. Hinc propterea recte colligimus, nomen ΙΑΩ non modo Chriſtianis cognitum, ſed et venerabile etiam exſtitiſſe.

IX. Nunc cetera parerga huius Gemmae percurramus, Solem nempe et Lunam imagini Paſtoris adiunctas. Diximus ſupra, typum hunc ſymbolice diem Iudicii praefigurare. Ei vero recte conveniunt Solis, et Lunae aſteriſmi, in quibus magni diei ſigna praenuncia obſervabuntur, iuxta illud Lucae 21. et 25. ſeu quia inter praecipuas Dei creaturas excitantur ut Domino benedicant in Hymno trium Puerorum, et in Pſalmo 148. 3. Inter cetera vero Chriſtianorum Monumenta, quae ad hanc Gemmam inluſtrandam adduci poſſunt, primum locum ſibi vindicat Lucerna Chriſtiana apud Bartolum Part. III. num. 29. in qua idem Paſtor cum ovibus ſuis circumfuſis delineatus eſt, addita Ionae hiſtoria, hinc ab ore piſcis proiecti, hinc ſub umbraculo dormientis. Area ſuperior ſtellis conſperſa eſt, inter quas Sol, et Luna maxime conſpicui ſunt; nam Sol ſub radiati Iuvenis imagine repraeſentatur, ut in Nummis Imp. Aureliani: Luna vero Puellae effigie, cuius caput Lunula ſilente exornatur. Mirabar aliquando Chriſtianos haec gentilitatis veſtigia admiſiſſe; ſed ubi illorum veteres ſculpturas diligentius evoluere otium fuit, tot, et tanta his ſimilia occurrere animadverti, ut minime iam dubitem quin ea Lucerna tuto Chriſtianis adſtruatur. Quod ut manifeſtius fiat, in huius Gemmae gratiam, nonnulla ex his recenſere lubet, ut ſcrupulum omnem ab iis, quibus ea Monumenta in promptu non ſunt, evellamus.

X. In Sarcophago apud Aringhium Lib. II. Cap. 10. in quo Chriſti nativitas, et Magorum adoratio repraeſentatur, duo Genii titulum ſepulcralem adtollunt.

In

In altero ad pag. 325. in quo Chriſtus ſub boni Paſtoris imagine exſculptus eſt, iidem Genii defuncti imaginem adtollunt in concha.

Rurſus ad pag. 307. 333. 615. et 617. et Lib. IV. pag. 143. 167. et 395. Genii imaginibus veteris, et novi Teſtamenti immixti obſervantur.

Eorundem Geniorum imagines frequentiſſimae etiam ſpectantur in Sarcophagis Ravennatibus; quanquam indubitanter Chriſtianorum manibus exculpti ſint, et plerumque Chriſtianis emblematibus exornentur.

Victoriae quoque obſervantur ſaepe ſaepius in Picturis Coemeterialibus, et occurrunt in altero Sarcophago Chriſtiano apud Aringhium eodem Lib. III. pag. 253. palmas, et coronas praeferentes.

Obſervatur in alio ſimili Lib. II. Cap. X. imago Eliae curru quadriiugo igneo in Caelum evecti, ſub quo cernitur fluvii Iordanis iacentis imago; et aliud fere ſimile recurrit ad pag. 309.

Similis imago nobis ſe ſe offert Lib. II. pag. 331. in quo expreſſa eſt hiſtoria Hebraeorum per Mare rubrum tranſeuntium, Pharaone inſequente.

Eodem Lib. III. pag. 615. videre eſt Hiſtoriam Ionae, cui plaudens Triton, buccinam inflat.

Diem, et Noctem conſpicimus Lib. II. pag. 307. Ille ſub imagine Iuvenis facem adtollentis, haec ſub aſpectu puellae orantis inſculpta eſt.

Lunae protomen radiatam cernimus in altero Sarcophago marmoreo Lib. II. pag. 335.

In Gemma quoque, quam Cangius vulgavit in Diſſertatione *de inferioris aevi Numiſmatibus*, capita Iovis, Solis, et Lunae cernuntur, adpoſito Chriſti Monogrammate ſupra prioris caput; cuius rationem in Prolegomenis adtigimus.

XI. Sed quid externa memoramus? Vidiſti ſaepius in meo Muſeo eburneum Chriſtianum Diptychon, in cuius altera parte Magi Chriſtum Infantem venerantur; in altera vero ipſum Cruci adfixum intuemur; quem adoleſcentuli duo in altum ſublati exornant: quorum unus diſcum Solis manibus praefert; alter vero Lunulam. Haec et plura alia in veterum Chriſtianorum Monumentis obſervantur, quae nec minimum quidem pietatem offendunt; nam nihil praeſeferunt, niſi corpora quaedam naturalia ita perbelle ab Artificibus expreſſa, qui ab antiquis exemplaribus formas haſce hauſerunt. Quid ni? in meis Lucernis Chriſtianis Palladem, Herculem, et Gratias effictas cernimus: quas ego diu poſt ſublatum Idolorum cultum formatas puto, quum iam Fideles in hiſce imaginibus non amplius Numina, ſed virtutes, et animi affectiones agnoſcerent. Quae quum ita ſint, minime mirabimur in memorata Bartoli Lucerna, Solem, et Lunam ſub humana ſpecie expreſſos eſſe.

XII. Nec levis momenti videntur poſticae partis emblemata, quae in fine huiuſce meae Diſſertationis pro coronide adferuntur, ubi ſpectari poſſunt anchora et piſces, ut id opus Chriſtianis adtribuamus; nam haec illorum ſimbola frequentiora habebantur ex Clemente Alexandrino, quem alibi adduximus, ubi expreſſe recenſet inter cetera *piſcem*, et *anchoram*. Nec a Chriſtianae Religionis profeſſione abhorret nomen poſſeſſoris inſcriptum huic Gemmae: TERλΛΛVII, quem velim legas TERTVLLI. Sed haec omnia tanti ponderis non ſunt, quin hanc lectiſſimam Gemmam tuam iure merito ſibi non vindicent Haeretici, Baſilidiani, ſeu Gnoſtici, a quibus Magica quaedam amuleta, intermixtis quibuſdam Chriſtianis myſteriis, nefarie evulgari ſolebant, ut notavimus in altera Diſſertatione, quam de eorum Gemmis inſcripſimus; et

quod

quod caput eſt, ipſum huius Gemmae artificium a Chriſtianorum ſimplicitate non parum abhorret. Si enim quotquot ſunt veteres Gemmas Fidelium percurramus, vix aliquid ſimile inveniemus; nam illorum anuli quotquot e Coemeteriis extractos in Romanorum penetralibus vidimus, aut aeri inciſos perluſtravimus, nihil fere continent praeter adorabile Chriſti Monogramma, cruces, palmas, columbas, navem, et his ſimilia, quae pietatem ſimul redolent, et Chriſtianam ſimplicitatem, quam, ex proprio quodam inſtituto, tenaciter retinebant. Audiamus pro re noſtra Clementem Alexandrinum Paedag. Lib. III. ita dicentem: *Sint autem nobis ſignacula, columba; vel piſcis, vel navis, quae celeri curſu a vento fertur, vel lyra muſica, qua uſus eſt Polycrates, vel anchora nautica, quam inſculpebat Seleucus.*

XIII. Imaginem IESV CHRISTI non reſpuebant Baſilidiani; quanquam multa de illo fabuloſa aeque, ac impia effutierint. Nam, ut docet Sanctus Irenaeus adverſus Haereſes Lib. I. Cap. XXIII. *Increatus, et ſummus Deus* ABRACAX *audaciam cernens Dei Hebraeorum, qui Angelorum anteſignanus erat, et gentes reliquas poteſtati Hebraeorum ſubiicere contendebat; repugnantibus ſubditis Angelis, qui ceteris Nationibus patrocinabantur, unde inter eos contentiones exortae erant -- videns perditionem ipſorum, miſiſſe Primogenitum ſuum* NVN; *et hunc eſſe, qui dicitur* CHRISTVS *in libertatem credentium ei a poteſtate eorum, qui Mundum fabricaverunt* (eos Angelos fuiſſe, mentiebantur) *in Gentibus ipſorum autem adparuiſſe eum in terra hominem, et virtutes perfeciſſe. Quapropter neque paſſum eum; ſed Simonem quemdam Cyrenaeum angariatum portaſſe Crucem eius pro eo: et hunc ſecundum ignorantiam, et errorem Crucifixum, tranſfiguratum ab eo, ut putaretur ipſe eſſe* IESVS. Ab hoc autem incorporeo *Nun*, ſub quo barbaro vocabulo Men-

tem

tem Dei primogenitam intelligebant, liberatos credentes cenſebant, ut ſubdit idem ſanctus Doctor: quapropter alienum ab eorum ſenſu non fuerat exprimere hunc Dei filium ſub ſpecie Paſtoris agnos cuſtodientis, et reducentis.

XIV. Praeterea etiam multa in hiſce Gemmis, quas communi vocabulo *Baſilidianas* adpellamus, et maxima inconſtantia deprehenditur; nam ubique ſparſim intermixta in illis deprehenduntur ſemina doctrinae Marcionitarum, et Gnoſticorum: quae potiſſima cauſa eſt cur ego conſtanter teneam has Gemmas a neutra ex his Sectis confectas, ſed a Magis Gentilibus, qui ignoranter iſta haec prodigia ab omnibus collecta conſarcinarunt, ut altera Diſſertatione luculentius oſtendere conabor: hinc factum eſt, ut e Gnoſticorum penu nomen ΙΑΩ ubique ſparſum ſit, quod ipſorum peculiare erat; quodque in hac Gemma ΙΑΗΝ inſcriptum legitur. Quid vero Gnoſtici ſub hoc nomine plane mentiti ſint, perſpicue audiamus ex Divo Epiphanio Lib. I. Cap. XXXIV. qui ubi ſeptenariam Dei generationem ex eorum ſententia recitavit, ita huius ſobolis nomina exſcripſit: *Eum enim, quia matre primus ſit*, Ialdaboth *vocari; eum autem qui ſit ab eo* Iao *: et qui ab eo* Sabaoth magnum *: quartum autem* Adoneum, *et quintum* Eloeum, *et ſextum* Oreum*; ſeptimum autem, et noviſſimum omnium* Aſtaphaeum. -- Addit praeterea *Ialdaboth* filium ediſſe *Nun* in figura ſerpentis contortum, qui mundana omnia generavit, et patrem tortuoſitate complexum evertiſſe. In fine vero ſecundi Libri hanc eorundem nominum explicationem profert: *Quod enim dicitur* Eloe, *ſecundum Iudaicam vocem, Deum ſignificat, et* Eloe *verum, et* Elloeuth, *ſecundum Hebraicam linguam* hoc quod continet omnia *ſignificat. Quod autem ait* Adonae *aliquando quidem nominabile, et admirabile ſignificat; aliquando autem duplicata litera Delta*

cum

cum adſpiratione, ut puta Addonei, praefinientem, et ſeparantem Terram ab aqua, nec poſtea aquam inſurgere in eam. Similiter autem et Sabaoth per C *quidem Graeca in ſyllaba noviſſima ſcribitur, voluntarium ſignificat; per* O *autem Graeca, ut a Sabaoth, primum Caelum manifeſtat. Eodem modo, et Iaoth, extenſa cum aſpiratione noviſſima ſyllaba, menſuram praefinitam manifeſtat: quum autem pro* O *Graeca corripitur, ut puta Iaoth, eum qui dat fugam malorum ſignificat.*

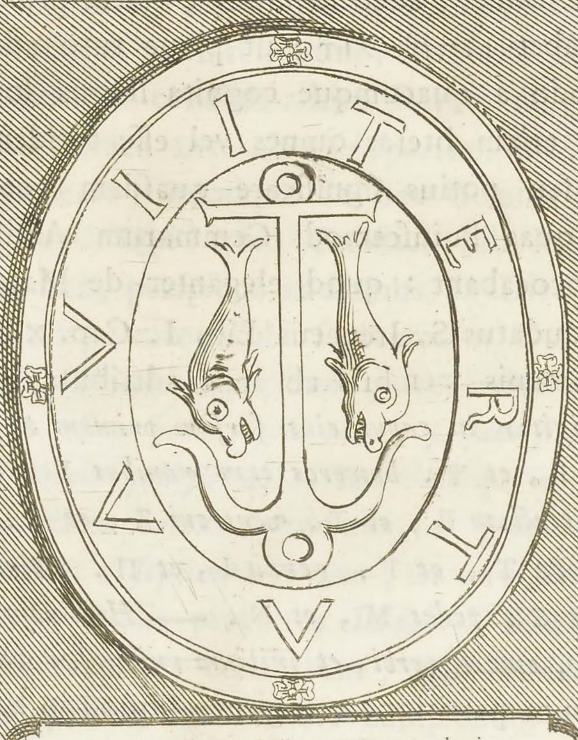
XV. Reliquam inſcriptionem, qua Paſtoris figura circumornatur, ut ſupra indicavimus, nec ſenſum aliquem reddit, nec ſonum, adeo ut minime valeat pronunciari; ita enim ſe habet ΙϤꓶΠΗƎΙΤ; ut plane tuto adfirmari poſſit non modo a quacumque cognita lingua longe recedere; verum etiam literas omnes vel eſſe totidem verborum initiales, ſeu potius ſignificare quaſdam poteſtates, ſeu virtutes, quas huiuſcemodi Gemmarum Artifices in his amuletis invocabant: quod eleganter de Marcionitis tradidit praelaudatus S. Irenaeus Lib. I. Cap. x. qui ceteras omnes, humanis membris ab ipſis adtributas, declaravit: *Vide quid igitur in caput eius ſurſum primum* Α, *et* Ω; *collum autem* Β, *et* Ψ. *humeros cum manibus* Γ, *et* Χ. *pectus* Δ, *et* Φ. *cinctum* Ε, *et* Υ. *ventrem* Ζ, *et* Τ. *verenda* Η, *et* Σ. *femora* Τ, *et* Ρ. *genua* Ι, *et* Π. *tibias* Κ, *et* Ο. *crura* Λ, *et* Ξ. *pedes* Μ, *et* Ν. — *Hominem autem eſſe fontem, ait, omnis verbi, et initium univerſae vocis.* Ex hac vero literarum partitione veſtigium aliquod in hac tua Gemma, VIR CLARISSIME, cognoſcimus; nam humeris reſpondet Γ, ventri Τ, femori Ρ, genibus Ι, quae caſune potius, an ex induſtria ita diſpoſitae ſint, adfirmare non auſim: quis enim inania haec myſteria Magorum, ſeu verius dixerim, impoſtorum, adſequi valeat; quum vix pauca a Patribus, qui iſta exſibilarunt, tradita habeamus? Si

quid

quid luculentius de hiſce gryphis produci poteſt, id ab omnigena doctrina tua, PRAESVL PRAESTANTISSIME, expectandum eſt, ut mihi ſatis gloriae tribuatur, ſi Te ad Gemmam hanc tuam luculentius explicandam levi hac mea exercitatione excitare ſtuduerim.

CLXXXVIII

Eiusdem Gemmae pars aversa

In eodem Mus. Chiappinio

ISIS GORIANA

INLVSTRATA

DISSERTATIO II.

IOANNIS BAPT. PASSERI

I. C. ET VIC. PISAVRENSIS

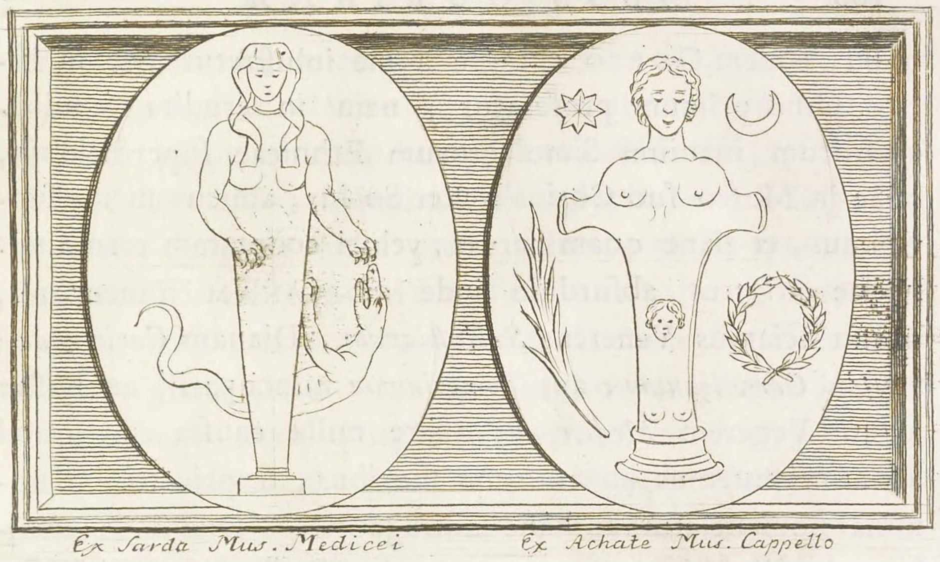
REGIAE SOCIETATIS LONDINENSIS

ET IMPERIALIS OLMVCIENSIS

SOCII

SIGNVM EX AERE HVIVS MAGNIT.
IN MVSEO GORIO

ISIS GORIANA
INLVSTRATA
DISSERTATIO II.
AD INCLVTOS SOCIOS
REGIAE SOCIETATIS LONDINENSIS
ET
IMPERIALIS OLMVCIENSIS

QVEMADMODVM apud Antiquos uſu receptum erat, ut Dii quandoque a poſſeſſoribus ſuis denominarentur, ab iis praecipue, quorum cultu, et munificentia dedicati fuiſſent; ita non dubitavi, SOCII LONDINENSES, ET OLMVCIENSES Praeclariſſimi, atque Ornatiſſimi, ſimulacrum hoc ex aere, quod ISIDEM refert, et ſimillimum eſt eius Imagini Aſtriferae, quae iam edita ſuperius cernitur in Volumine huius Operis ſecundo Tabula XXVI. Vobis inſcribere, et GORIANAM adpellare;

N 2 quod

quod, eodem Gorio curante a me inluſtretur, et in lucem nunc primum proferatur; nam in erudita familia ceterorum inanium Simulacrorum Ethnicae ſuperſtitionis, quae in Muſeo ſuo Gorius veſter Socius, amicus meus ſuaviſſimus, et hanc quam ſervat, veluti cooptatam cernimus: neque arbitror abſurdum inde GORIANAM nuncupare, quum ſciamus Venerem *Salluſtianam*, Dianam *Caricianam*, Iovem *Carvilianum*, aut *Pompeianum* nuncupari, ac noſtra aetate Venerem *Mediceam*; quare nulla cauſsa eſt, quod alienum putemus ab antiquis moribus, ſi privatorum nomina nomenclaturam hanc adtingant, et Diis ipſis adtributa largiantur.

II. Isidis Gorianae ſimulacrum iſtud, et quidem tantae magnitudinis, quanta exhibetur in praepoſita paullo ante eius imagine, ex aere optimo conſtat, quod viridem priſci aevi colorem reſpuit. Deae apud Aegyptios ſumma religione cultae caput velamento ornatur undulato; nempe galericulo quodam, unde taeniae paris artificii hinc inde pendentes tempora ambiunt. Supereſt adhuc in vertice cicatrix, ſive foramen dilapſi faſtigii, quod ex geminis pennis accipitrinis conſtabat: quibus divinae mentis omnia ſimul uno obtutu intuentis velocitatem ſignificabant. Quandoque loti flore, aut perſeae foliis pomo interiecto formabatur: quorum myſticas rationes, ſi Plutarchum adeamus in Libro de Iſide, et Oſiride, uberrime adſequemur. Aliquando vero id capitis geſtamen e ſerpentibus conſtabat: quod exempla ex antiquis Marmoribus, praeſertim vero ex Menſa Iſiaca expetita, abunde probant, de cuius ſymboli poteſtate infra agendum erit. Decuſſatis circa pectus manibus, ut fere cetera Aegyptiorum Numina, figuram illam exprimit, qua cuncta corpora quadri-

fide

ſide dividuntur ; quod praecipue et in Caeli orbe, et in regno elementari obſervatur : nempe ita figuram illam ſalutarem, atque antiquis Aegyptiis auguſtiſſimam, referebant, quibus, ut ex Horo Apolline Hieroglyph. Lib. II. Cap. 112. adparet, futuram vitam praeſignabant, et de qua in Obſervationibus ad GEMMAS ASTRIFERAS locuti ſumus ad Tabulas XXIV. et XXVI. quam poſtremam ſignificationem eiuſdem geſtus, ſeu ritus eo libentius amplector, quum videam hanc crucis imaginem in Deorum Aegyptiorum manibus conlocatam. Gemina vero flagella praeter cetera myſteria, in quibus explicandis Kircherius totus fere detinetur, facile ſignificant Solis, et Lunae curſum, quo Natura, cuius arcana iſtorum Simulacrorum ambagibus involuebant, moderatur. ISIS enim, ut ait Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 20. *vel Terra eſt, vel Natura rerum ſubiacens Soli :* quamquam ſi diverſos effectus, atque mythologicas rationes eiuſdem Numinis inſpiciamus, non modo Naturam, et Terram, ſed et Venerem, et Cererem, praecipue vero Lunam, ſub eo nomine intelligebant ; quae officia facile ad unum reducuntur.

III. Quod vero praecipuum huius Sigilli pretium facit illud eſt, quod duplici dracone eius corpus circumvolutum obſervatur ; adeo ut Numen iſtud inter *Serpenticinctos* iure merito adnumeremus : quod plane erat praecipua quaedam nota divinitatis. Nec enim heic enumerare vacat Deos, quos in draconem transformatos, ſub anguinea ſpecie apud Veteres colebantur ; quod praecipue Genio ipſi contingebat, Aeſculapio, atque Serapidi, ut ex Nummis Nicomedienſium apud Spanhemium Diſſertatione IV. aliiſque in Muſeo Florentino, et Farneſiano, atque ex anaglyphis apud Fabrettum Inſcription. Cap. VI. pag. 467. Sponium

in rei Antiquariae ſelect. Quaeſtion. XXXI. et ex Lucernis Muſei mei Tom. III. conſtat; nam hi proprie Dii *Serpentiformes* ſunt; minime vero *Serpenticincti*. In iſtorum vero cenſu numerandi ſunt Dii quidam draconibus conligati, quos ex Marmoribus Romae repertis delineavit V. C. Montfauconius in ſuo *Itinere Italico*; atque Aeſculapius ipſe, cuius imaginem circumvoluto ſerpente horrificam aliquando me vidiſſe memini. At ceteris frequentius Luna, et Iſis *Serpenticincta* exhibita fuit. Sic illam ſub nomine Hecates deſcribit apud Perſas Firmicus de errore prof. Relig. *Mulierem triformi vultu monſtroſis cum ſerpentibus inligantes; quod ideo faciunt, ne ab auctore ſuo Diabolo aliqua ratione diſſentiant; ſed, ut Dea ſua ſerpentibus polluta, maculoſis Diaboli inſignibus adornetur*. Hinc intelligimus, qua mente, et quo inſtituto ſimulacrum Lunae in Tabulis Mithriacis, quae ex eadem Perſarum religione procedunt, multiplici ſerpentum gyro a ſummo deorſum quandoque conligatum obſervetur; quippe quia Perſici inſtituti erat Lunam ſerpentibus implicare. Non diſſimili adſpectu a Hierapolitanis colebatur, teſte Macrobio Saturnal. Lib. I. Cap. 17. qui prope ſimulacrum Solis deſcribit *ſigna feminarum: ea cingit flexuoſo volumine draco*. Quod vero plurali numero ea ſigna exſtiterint, iam minime miror; quum et in Menſa Iſiaca apud Pignorium prope Mithrae ſimulacrum geminae huiuſmodi imagines femineae ſpectentur anguineo volumine circumplexae: quibus multiplex Dianae natura, et quod caeleſtis, atque terreſtris, pro vario officio habita ſit, repraeſentatur; quum triplici quandoque adſpectu, in ſignum unum coaleſcente, ſculpta ſit, ut apud Cauſeum Sect. II. Tab. XX. et in alio marmoreo Signo elegantis artificii, quod in Muſeo meo adſervatur, et Tom. III. Lucernarum publicatum eſt.

IV.

IV. In his vero, quia Graeci artificii ſunt, reſpuerunt Sculptores exoticum illum horrorem cinctus ſerpentini: at ne Deam debito ſymbolo fraudarent, anguem eius brachio involutum adtribuerunt. Hac ipſa ſpecie et a Pauſania in Arcadicis deſcribitur *Diana cervina pelle velata, pendente ex humeris pharetra; altera manu lampadem, dracones duos geſtans altera*. A Poëtis vero Iſis perpetuo ſerpentigera deſcribitur. Hinc apud Valerium Flaccum Lib. IV. Argonaut. verſ. 418.

Spectat ab arce Phari iam. Divis addita, iamque
Aſpide cincta comas, et ovanti perſona ſiſtro.

Ab Ovidio quoque Metamorph. Lib. IX. verſ. 693. in cenſu eius ſupellectilis draco numeratur:

Plenaque ſomniferi ſerpens peregrina veneni.

Hunc etiam enumerat Apuleius in eius pompa: *Inſurgebat aſpis, caput extollens arduum, cervicibus altae tameſcentibus*. Ipſa quoque Dea irata, eius aſpidem concitari dixit Iuvenalis Satyra VI. verſ. 638.

Et moviſſe caput viſa eſt argentea ſerpens.

V. Cauſa huius ſymboli multiplex, et potiſſima quidem phyſica eſt; nam quia Luna non recto, ſed periſtaltico, ſeu vermiculari motu circumfertur, modo ad Borream, modo ad Auſtrum deflectens, cuius motus interſectiones Ptolemaeo nodus aſcendens, et deſcendens; a ceteris deinde Aſtronomis caput, et cauda draconis, et quod medium eſt, venter nuncupantur; nam ii circuitus ipſas draconum ſpiras imitantur: cui pariter Aegyptii in myſtica ſiſtri formatione adludere voluerunt, quum virgas illas, per

quas

quas eius motum, adceſſuſque, atque receſſus indicabant, ſerpentinis cervicibus exornarunt.

VI. Conveniebant praeterea huic Deae ſerpentes, ipſa etiam Aegyptia religione conſentiente, tanquam praecipuo eius terrae Genio: *Nam ipſa Aegypti Genius credita eſt*, ut ait Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 21. At Genio tanquam praecipuum ſymbolum ſerpens iungebatur, non modo ex inſtituto Romanorum, ut oſtendimus in Obſervationibus ad GEMMAS ASTRIFERAS Tabula CXXIII. ſed etiam ex traditione Aegyptiorum, quod probat Plutarchus in Amatorio: *In Aegypto aliquando vidi vicinos duos litigantes, quum ſerpens adrepiſſet, ambos eum bonum Genium vocare, ita quidem ut eum ſibi uterque vindicaret.* At non minori iure ſerpentem ſibi haec Dea uſurpabat, ex quo ſalutis datrix exiſtimabatur, atque inter Deos ſervatores ſalutiferos, ac ſalutares cenſebatur. Quapropter illam ſic invocat Tibullus Lib. I. Eleg. III.

Nunc, Dea, nunc ſuccurre mihi; nam poſſe mederi
Picta docet templis multa tabella ſuis.

Hinc et in Marmore Gruteriano pag. 83. num. 15. et in aliis apud Fabrettum Cap. VI. num. II. et 113. Cap. VI. pag. 470. et in aliis paſſim, nuncupatur SALVTARIS. Itaque in eius adtributi ſignum non modo vota pro infirmorum ſalute illi nuncupabantur; verum et pedum veſtigia, et pedum anathemata cum involuto ſerpente dedicari ſolebant, ut apud eumdem Fabrettum loco citato. Cur vero Luna hoc epithetum *Salutaris* adepta ſit, paucis declarat Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 20. *Salus autem naturae Lunaris effectus eſt, quo animantium corpora iuvantur ſalutifero firmata temperamento.* Quemadmodum vero Aeſculapio ob

idem

idem adtributum ſerpens coniungitur, ita quoque et Iſidi conveniebat; quod etiam indicavit loco citato idem Macrobius: *Ideo ergo ſimulacris eorum iunguntur figurae draconum, quia praeſtant, ut humana corpora, veluti infirmitatis pelle depoſita, ad priſtinum revireſcant vigorem, ut revireſcunt dracones per annos ſingulos, pelle ſenectutis exuta.* Praeterea, ut docet Euſebius de praepar. Evangel. Lib. I. Cap. 9. *Hoc genus animantis vi, et copia ſpiritus abundat ——— diuturnae admodum vitae eſt, nec ſolum exuto ſenio iuveneſcit; verum etiam maiora corporis ſimul, ac virium accipit incrementa.*

VII. Erat praeterea ſerpens Aeternitatis ſymbolum apud Aegyptios, ut nos docet Horus Apollo Lib. I. Cap. I. *Aevum pictura exprimere volentes, ſerpentem pingunt; cuius cauda reliquo involuatur, ac tegatur corpore.* Hinc id ſymbolum conveniebat Diis omnibus, praecipue vero Lunae, quam Antiqui credebant eſſe terminum aeternorum, ut ſaepe docet praelaudatus Macrobius, praecipue in Somnium Scipionis Lib. I. Cap. 21. ideoque introductum eſt ut Luna ſilens apud Romanos ſymbolum praeſtaret Aeternitatis; quod etiam ſuperius oſtendimus in Obſervationibus ad GEMMAS ASTRIFERAS. Quod vero ad rem noſtram maxime pertinet, et ſigillum huiuſmodi aheneum maxime inluſtrat, illud profecto eſt, quod quum Aegyptii indicare vellent ſerpentum adpoſitu Deorum Aeternitatem, ipſos iidem draconibus circumvoluebant, ut quodammodo Deos aeternitate circumfuſa potiri, atque in illa undique immerſos aevum agere, indicarent; quod ex eiuſdem Hori Apollinis verbis loco citato deſumitur: *Eumdem ſerpentem ex auro conflatum Diis circumponunt.* Hoc vero praecipue contigiſſe Iſidi, docet in primis memorata pulcherrima Gemma, quae inter Aſtriferas publicata eſt Tabula XXV.

quae geminis ſerpentibus undique innexa cum hac ipſa icuncula mirifice convenit. Hanc ad ornatum huiuſce Diſſertationis iterum in eius fine exhibendam cenſuimus. Illud praeterea adnotandum, quod iidem Dracones *Sancti* adpellantur in marmorea ara inſcripta Muſei Collegii Romani, quam inter Donianas legimus Claſs. I. num. 59. et diſcimus Dracones Numinibus, et Locis adſignatos a Romanis cultos fuiſſe.

VIII. Haec quidem, PRAESTANTISSIMI SOCII, tanti ponderis apud me ſunt, ut nullus dubitem hoc ſerpentum geſtamen, ſeu potius ligamentum, quo feraliter, atque horribiliter ISIS GORIANA detinetur, illi iure optimo, atque omnibus mythologiae legibus conſentientibus, conveniſſe. Adtamen (quod meae ingenuitatis eſt) vereor nullam ex praemiſsis rationibus in cauſa fuiſſe, cur Iſis ſerpentibus cingeretur; adeout vera huius ſymboli origo adhuc nos lateat. Cauſſa difficultatis in promptu eſt. Evolvamus, perſcrutemur, contrectemus quotquot Iſidis genuina ſimulacra nobis devicta Aegyptus ſubmiſit; genuina, inquam, quorum antiquitas, et vera patria in dubium revocari non poteſt, eo quia ex Aegyptio lapide baſalte, pyrite, ophite, iaſpide, et ceteris ſimilibus conſtant, et ne unam quidem inveniemus *ſerpenticinctam*. Horum vero ſimulacrorum comparatione liquido deprehenditur praeſens hoc noſtrum longe diverſa mente, atque intellectu fuiſſe efformatum, quam quod Aegyptus inſtituiſſet.

IX. Auget mihi hanc ſuſpicionem ipſa differentia materiae huiuſmodi ſimulacri; nam aereum eſt: quum e contra Aegyptiorum primaeva, ac primigenia ſimulacra ſemper marmorea habeantur. Potuit fortaſſe huic inſtituto aliqua ſubeſſe religio: quum enim Aegyptii ſtatuerent humidam Naturam, tanquam rerum omnium principium, repugnare

pugnare videbatur, ut Deos e fornacibus educerent, et magiſterio ignis compararent. Inerat praeterea aereis ſimulacris periculum, ut confracta, in alium uſum verterentur: et qui olim Dii fuiſſent, non ſine contumelia in uſum viliorem degenerarent; quo periculo marmorei, ac lapidei carere cenſebantur. Forte etiam ſimplicius cogitantes, materiam in Aegypto ubique obviam, et a montibus large ſine aliqua invidia, et a natura ipſa ſuppeditatam elegerunt; ſapientius reſervantes in uſum hominum, praecipue belli, atque commercii metalla, quibus Aegyptus deſtituitur. Quaecumque interim ratio fuerit, uſus certe et experientia late comprobat, antiquos Aegyptios remotioribus ſaeculis metallo lapides praetuliſſe.

X. Adcedit alia ratio, et quidem iudicio meo validiſſima, quod hoc, et ſimilia Aegyptiorum Numinum aerea ſigna longe poſt devictam Aegyptum, et alibi, quam in patrio ſolo conflata videantur: quod nempe ea omnia quotquot ſunt, quae certe multa, atque ubique terrarum obvia, ſi cum primaevis conferantur, valde a primis recedere dignoſcuntur. Diverſa in his obſervatur partium diſpoſitio, varia membrorum actio, diſcrepantia vultus, lineamenta, et quod caput eſt, ornamenta, ſymbola, capitum ſuggeſtus, ceteraque omnia valde a priori forma diſcedunt, et elongantur. Quapropter in ſuſpicionem incidi ab Aegyptiis quidem Artificibus illa conflata eſſe; ſed ab his, qui multo numero Romae, ac in tota Italia, atque ubique terrarum degerent, ut contribulium ſuorum religioni, ac deſiderio facerent ſatis. Quia vero eorum traditio diuturniore peregrinatione refrigeſcebat, ita novitiis formis illam paullatim corrumpebant.

XI. Huic coniecturae alia ratio quoque adcedit, quam nobis ſuppeditant imagines Deorum Pantheorum. Has Ro-

mae conflatas eſſe non modo oſtendit ipſa Romani artificii forma, membrorum aptitudo, atque motus, et veſtium cultus; verum etiam et dedicationes, atque inſcriptiones, quae Latino idiomate conceptae illis quandoque adiiciuntur. Has vero nemo non videt totam ſpirare Aegyptum, quum plerumque cumulata illa Deorum ſymbola, vel Iſis, vel Harpocrates baiulet: ipſa quoque adiecta ſymbola Numinum Aegyptiorum referant proprietatem; ut paene viſum ſit in hoc novo Deorum commento concordaſſe Latium, atque Aegyptum, et ad incredulorum deceptionem una conſpiraſſe. Hoc vero nulli potius, quam Aegypto intererat, cuius Dii toties e commercio eliminati hiſce ſubſidiis indigebant, ut poſtliminio extorto illis Italia adſueſceret.

XII. At inſurrexit in hac Deorum effingendorum evulgata poteſtate illa errorum omnium ſentina, familia nempe Baſilidis, unde Ophitae, ceterique id genus, neſcio an dixerim Haereticorum, an potius Gentilium, ſeu mavis Maleficorum, atque Nebulonum, qui novas Deorum formas, omnium tamen teterrimas invexerunt: quod etiam non obſcure oſtendunt Gemmae duae, quae pro parergo in fronte huiuſce Diatribae exhibentur; altera enim e Muſeo Mediceo Imperiali depromta eſt, atque luculenter a Cl. Gorio inluſtrata in Volumine I. Muſei Florentini Tab. LV. num. IV. pag. 125. altera vero ex Dactyliotheca Senatoris Veneti Cappello, quae in edito Prodromo Iconico num. 228. proponitur, quae etiam Gemmarum Aſtriferarum cenſum auget, atque amplificat. Adeo enim arbitraria fuit huic Sectae ſpecies, et imago divinitatis, ut in nullo alio negocio homines magis luſiſſe videantur, quam in iſto; ſi enim innumeras illas caelaturas, quae huic hominum generi adtribuuntur, oculis ſubiiciamus (infinitae vero ſunt, atque in omnium manibus vulgares, atque tritiſſimae) vix

vix unam, aut alteram ſibi inveniemus ſibi ſimilem; nam in omnibus exuberat effraenis illa ingenii libido, quae quidquid in mentem ſibi veniret, manu obſequente efformabat. In his vero omnia Numinum Paganorum genera, qua Romana, qua Graeca, qua Perſica, qua Punica, in primis vero Aegyptiaca, recurrunt, ut intelligamus, ex quo potiſſimum fonte haec peſtis eruperit, cui nova ſymbola, et plerumque incognita, adiectis plerumque barbaris, et nullius linguae legibus addictis inſcriptionibus, ad terrorem vulgi, et fidem operi conciliandam, et ad opes ex ignaris conradendas proprio Marte addiderunt.

XIII. Inter familiariſſima vero ornamenta, quibus hoſce Deos cumularunt, primum ſibi locum adſciſcunt ſerpentes; ut paene viſi ſint huiuſmodi homines inimicitiam omnem, quam rerum Auctor Deus inter illos, et ſemen mulieris poſuerat, ſuſtuliſſe. De his ita Epiphanius Haereſi XXXVII. *A Nicolao, et Gnoſticis, ac prioribus aliis Sectis effloruerunt, quos Ophitas, hoc eſt anguineos, ab angue illo, quem celebrant, adpellare ſolent. Sed horrenda ſane ſunt, quae homines iſti, ut ita dicam, eructant — Serpentem quippe novi cuiuſdam inſtar Numinis venerantur. — Huic ſcientiam omnem tribuunt: itaque profitentur ſerpentem hominibus ſcientiae omnis auctorem exſtitiſſe, indeque fabulas meras, quas pro myſteriis habent, commenti ſunt.* Tertullianus quoque in Libro de Praeſcriptionibus haec de illis tradidit: *Qui Ophitae vocantur, ſerpentem magnificant intantum, ut illum etiam ipſi Chriſto praeferant. Ipſe enim* (inquiunt) *ſcientiam nobis mali, et boni dedit.* Horum adfines Harioli, ac vaniſſimi hominum Magi, qui quodammodo Ophitae dici poſſunt, ſuorum operum commune condimentum ſerpentes eſſe voluerunt. Hiſce Gorgoneas imagines ſuas circa capillos exornant; his quoque illas cingunt, aut ſub earum pe-

pedibus conlocant ; has in manibus locant, rati ſe grande aliquid hominibus praeparaſſe, quum ſtatis quibuſdam diebus, et quibuſdam obſervationibus, quae apud Leonardum noſtrum obſervare datur, *Serpentarium* adverſus venena confeciſſent. Nec difficile fuit monſtroſo hoc commento plebeculam decipere, quae iam ingenti opinione ſerpentinae divinitatis apud omnes ferme populos conſtantiſſime evulgata detinebatur. Horum vero ſculpturas, amuleta, ſcarabaeos, rhombos, conos, ſigilla, omne denique Simulacrorum genus ab eo ſpiritu conflatos explicare, et minutatim de his diſſerere, idem eſt ac operam ludere; nam id genus hominum, quia nullis certis regulis obſtringebatur, omnia ex ingenio confingebant, illa in primis probant, quae nemo unquam intelligeret. Haec vero experimento magis, et longo uſu, quam ſubtili diſputatione probari poſſunt. Nam in multiplici earumdem nugarum perluſtratione, ita a ſe ipſa recedit Antiquitas, ac ſibi deformis eſt, ut primo obtutu videantur commenta pura putaque eſſe hominum ſpem credulorum eludentium, et non ſine contumelia humani generis iocantium in Religione. Vbi igitur in veterum Cimeliorum collectionibus occurrunt nobis hae rerum ſpecies inſolitae, quod in Iſide hac e Muſeo Goriano prolata ſpectamus, quod vel primo intuitu mihi adcidit, ſuſpicari tuto licet inventa iſta a communi traditione recedentia, et praecipue quae uſitato circulatoribus ſigno, hoc eſt ſerpente, citra modum conſtantis Antiquitatis ornantur, haec plane omnia ab eo genere hominum facta fuiſſe, ut in illorum ambagibus explicandis, quas et ipſorum auctores ignorarunt, tempus minime conteramus: ea interim reſervantes triſtibus illis Antiquitatis Cultoribus, qui ſolo ductu ingenii, ſine mechanico veterum Monumentorum uſu, atque diuturna contre-

trectatione , quae maxime neceſſaria eſt , intra pomeria Librorum concluſi ſe ſe ad Antiquitatem explicandam convertunt . Huic meo calculo , ſi veſtrum adcedet , SOCII DOCTISSIMI , longe maius pretium huic Goriano Simulacro , et meae huic Diſſertationi , quam veſtro praeclaro nomine ornare volui , luculentiſſimus ſplendor adcedet .

DE ANIMARVM
TRANSVECTIONE
DISSERTATIO III.

IOANNIS BAPT. PASSERI
I. C. ET VIC. PISAVRENSIS

CLXXXIV CLXXXV

J. V. ſc. Marm: long. palm. II Piſauri in Muſeo Paſſerio

DE ANIMARVM
TRANSVECTIONE
DISSERTATIO III.
AD VIRVM CLARISSIMVM
IACOBVM BVFFIVM
PATRICIVM PISAVRENSEM
ANCONITANORVM ARCHIATRVM

Nova iterum benevolentiae tuae teſtimonia ad me delata ſunt, BVFFI, VIR DOCTISSIME, ac NOBILISSIME, quum eximium antiquum Marmor, per Te a ſqualore vindicatum, mihi dono datum eſſe voluiſti; in quo Adoleſcentuli anima equo ad Elyſios tranſvecta repraeſentatur: cuius imaginem in fronte huiuſce Diſſertationis exhibendam, amiciſſimo GORIO auſpice, curavi. Eo vero gratius hoc mihi contigit, quo per id tempus inter GEMMAS ASTRIFERAS inluſtrandas, una ſimul mihi contemplandum ipſe

 obtu-

obtulit eximium priſci aevi Cimelium, ſimillimo ornamento decoratum, quod heic iterum adlatum cernis; ut uno eodemque ſtudio, et ipſum explicatum iri non dubitem. In argumentum igitur obſervantiae erga Te meae, lucubratiunculam hanc meam Tibi dicatam volui: quae utpote a te excitata, tibi quoque referenda eſſe videbatur.

I. Marmor quod a Te accepi, ineditum adhuc eſt, atque inliteratum. Duo tamen huic fere ſimilia vulgavit Fabrettus Inſcription. Domeſt. Cap. III. pag. 161. et 162. in quorum primo, quum eiuſdem pueri, qui inſculptus eſt, ſepulcralis Inſcriptio contineatur, non dubitabimus credere omnia huiuſmodi quotquot ſunt, feralem aliquam caeremoniam, ſive etiam mavis, myſterium, quod ad animarum ſtatum pertineat, continere. Lubet heic adferre eandem epigraphen, quae omnem nodum ſolvit:

ΓΛΥΚΩΝ . ΕΥΗΜΕΡΩ
ΤΩΤΕΚΝΩ . ΜΝΕΙΑΣ ΕΝΕ
ΚΑ.ΖΕΣΑΝΤΙ.ΕΝΙΑΥΤΟΝ.Α
Μ . Ι .

quae ſic Latine redditur:

GLYCON EVHEMERO
FILIO MEMORIAE GRA
TIA. VIXIT. ANNO I.
MENSIBVS X.

Id autem monumentum per haec verba ibidem explicavit idem Fabrettus: *Fingitur, ut puto, infantem iſtum Euhemerum ad Elyſium campum, ſive Heſperidum hortos, delatum, ut pervigilem Draconem eorum cuſtodem ſibi devinciat, propitiumque reddat ad aram, accenſo igne, ſub ingreſſum poſitam; patera,*

quam

quam defert , libationem peragere velle , quo ſibi aditus ad piorum , et beatorum ſedem permittatur . Heſperidum Hortos cum Elyſio confundere Strabo videtur , ubi Lib. III. in ultima Heſperia Elyſium Campum, terrae terminum, conſtituit ; in quem Proteus apud Homerum Odyſs. Δ. verſ. 553. Menelaum a Diis mittendum fore dixit ; ibidemque a poſterioribus Poëtis vulgatam eſſe expeditionem Herculis in Geryonis boves , atque in Heſperidum aurea mala . Haud tamen tria tantum , ut Antiphanes Comicus ex Athenaeo Lib. III. credidit, ea fuiſſe , hinc patet ; ſed quinque , ut etiam habet nummus Getae a Triſtano adlatus Tom. II. pag. 285. ſine ulla inſcriptione, aut nota loci ; et proinde ab Ill. Spanhemio ex Muſeo Chriſtinae Auguſtae ſuppletus Diſſert. IV. pag. 249. ΕΡΙΣΤΡΑ ..... ΝΟΥΣ . ΑΝΕΘΕ . ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ . Β . ΝΕΩΚΟΡΩΝ ; *quo in nummo ſerpens eadem figura , et poſitu , ac noſter conſpicitur . Ad hoc idem fortaſſe adludit Marmor , quod e Schedis Peniae , Sacrae Rotae Auditoris cum ſua marginali nota hic exprimi curavi, ubi ſimiliter Puerulo equeſtri ingreſſum ſacrificio impetrat ad aram Mater, cum victima conſiſtens, a Serpente obvio , et arborem ſuis ſpiris circumplexo . Idem crediderim de arbore , atque ſerpente , tumulo Vlpiae Marcellinae Veneris caeleſtis Antiſtitis inſculpto , et nuper eleganti commentario Caroli Patini, Marmoris poſſeſſoris, inluſtrato : quamvis ibi ſerpentem* adblandiri *creditum , et cupreſſum ſimulatam opiner ; cui cogitationi Virum eruditiſſimum inſiſtere video in Graecanico Monumento L. Murdii, huic noſtro perſimili ; niſi quod canis , et pediſſequus ibi abundat ; ſi vero illi haec noſtra explicatio placeret, ego mihi de ea maxime , meritoque placerem.* Huc uſque doctiſſimus Fabrettus. Eidem ſententiae adriſiſſe gaudeo maximum Bonarrotium , qui in Notis ad Numiſmata maxima Muſei Carpinei ad Tab. III. num. I. ita ſcri-

ſcripſit : *Ed io ho oſſervato più volte fra la raccolta delle Inſcrizioni del Sig. Canonico Fabretti Cap. III. num. 26. l' ombre de' Defonti a cavallo avanti all' albero dell' Eſperidi : queſta fu opinione ancora de' Popoli Settentrionali , e degli Sciti origine loro , come oſſerva il Sig. Bartolini* Antiquitat. Danic. Lib. II. Cap. 8.

II. Interim dum haec ſcribo gemina alia Monumenta hiſce noſtris fere ſimillima relata video in II. Tomo Supplementorum Theſauri Antiquitatum Graecarum , et Romanarum ad pag. 1041. quaeve nuper ex Smyrna in Italiam delata ſunt : utrumque Graeca Inſcriptione pariter conſignatum , prout eſt alterum a Fabretto publicatum ; quapropter et illud quoque ex eodem promptuario adlatum , et fortaſſe, mi BVFFI, etiam hoc tuum , a navarcho aliquo fuiſſe non diffiteor . Non enim ille ſum , qui Patriam hanc noſtram hiſce honoribus refertiſſimam , ſpoliis alienis exornare ſtudeam ; non modo cum aliorum iniuria , ſed et cum detrimento litterarum , quae ex hiſce inconſultis adoptionibus confunduntur , et perturbantur . Sed eo magis inducor ut credam , Marmor hoc mihi dono oblatum , manus Saracenorum effugiſſe ; quia alioqui integerrimum , induſtrioſe tamen in pueri vultu , et ore equi labefactatum eſt : quae Turcarum religio eſt , ubi in haec Monumenta inciderint . Vtrumque vero ex Monumentis Smyrnaeis inſcriptione , ut diximus , decoratum cernitur ; quam adferre non gravabor . In primo ſic ſe habet :

ΛΟ ΜΟΥΡΔΙΟΣ
ΗΡΑΚΛΑΣ ΗΤΩΝ Κ̅
ΗΡΩΣ

L. MVRDIVS
HERACLES. ANNORVM. XX.
HEROS

Mo-

Monumentum hoc nunc exſtare in Muſeo Veronenſi, docet Illuſtriſſimus Marchio Maffeius, huiuſce aetatis eximium decus, et ornamentum, qui adfert num. 8. Tabulae XLIX. Secundum vero, in quo duo adoleſcentes expreſſi ſunt, equos regentes, ita ſe habet:

ΠΑΝΦΙΛΟϹ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟϹ.
ΧΑΚΡΕΤΕ

PANPHILVS *et* ALEXANDER
VALETE.

Hoc quidem triplici teſtimonio certiores facti ſumus Marmora haec ſepulcralia eſſe; neque aliud plane officium praeſtitiſſe cetera his ſimilia, quanquam inſcriptione deſtituta videantur. Docemur praeterea omnia haec Graecam religionem involvere; nec quidquam praeſeferre, niſi tranſitum animarum ad Elyſios, ſeu potius ad aſtra: quem, quia auxilio equi expreſſum obſervamus, non male TRANSVECTIONEM ANIMARVM adpellaverimus.

III. Id ipſum myſterium in hac adlata eximia Gemma exhiberi minime dubitaverim; quum forma Marmori noſtro, et reliquis ſupra deſcriptis omnino reſpondeat: puer equo inſidens, eadem ara ſuccenſa, forte rogus, ſeu pyra, arbor, et ſerpens arbori circumvolutus, qui in minutula hac ſcalptura oculos Pictoris aufugit. In noſtro vero Marmore adcedit inſuper caeleſtis globus, ſeu Lunae orbis, pedibus pueri ſubpoſitus; qui ob vitae innocentiam iam inter Divos relatus, et ΗΡΟϹ effectus; quod L. Murdio adtribuit praemiſſa Inſcriptio, pedibus calcare obſervatur: quae quidem ſymbola ſtudioſe ſingillatim excurrenda ſunt, et adcurata diſquiſitione illuſtranda: quod ubi

prae-

praeſtiterimus, Gemmam ſimul, et Marmor noſtrum explicabimus.

IV. Primum, quod adtinet ad ſtatum Animarum poſt mortem, varia, ac ſemper inconſtans, atque ut plurimum fabulis involuta, pro diverſis religionibus, fuit Veterum opinio; nam qui Aegyptias traditiones ſecuti ſunt, Graeci praeſertim, qui Homerum habuerunt anteſignanum, feralem cymbam celebrarunt, quae animas per nigra quaedam flumina in Elyſios deducerent. Hos autem infra terram, et praeter damnatorum ſedes, conlocat Virgilius Aeneid. VI. immo, ut videtur, in ipſo Terrae centro; novem enim circulis praecinctos eſſe Inferos notavit ibi Servius ad verſ. 426. quem imitatus eſt divinus Poëta Alighierius: quorum alter alterum complecteretur, et inde per quaſdam purgationes tranſitus fieret, de quorum intimis ſic loquitur: *In octavo ſunt Animae ita purgatae, ut redeant: in nono, ut iam non redeant, ſcilicet Campus Elyſius*. Quam doctrinam ipſe fuſius explicarat ad verſ. 408. *Erebus proprie eſt pars Inferorum, in qua hi, qui bene vixerunt, morantur; nam ad Elyſium nonniſi purgati perveniunt; unde eſt* -- pauci laeta arva tenemus -- *hinc fit, ut quaeratur, an Animae de Elyſio in corpora poſſint redire; et deprehenſum eſt non redire; quia per purgationem carent cupiditate*. Vt vero illi, qui iſta confixerunt, calumniam tenebrarum in intimo illo terrarum loco effugerent, nova luminaria, novoſque planetas nobis ignotos imaginati ſunt. Virgilius Aeneid. VI. verſ. 641.

Largior hic campos aether et lumine veſtit
Purpureo; ſolemque ſuum, ſua ſidera norunt.

Et Claudianus de rapt. Proſerp. Lib. II. verſ. 282.

— *Sunt*

——— *Sunt altera nobis*
Sidera, ſunt orbes alii, lumenque videbis
Purius, Elyſioſque magis mirabere campos.

Huius vero loci ſtatum non aliter mente concipimus, quam quod terrae medium cavum eſſet, ac vacuum, in quo orbis alius circa centrum incluſus, in aëre ſuſpenſus eſſet, quem circum ſtellae, et Planetae circumvolverentur. Sed humaniorem alium locum excogitarunt illi, qui ſubterraneam hanc machinam reſpuentes, Inſulas quaſdam fortunatas praeter Herculeum fretum conſtituerunt, quo animae poſt mortem concederent. Nempe hi per fretum animas deducentes, ab Oceani fluctibus eas convenienter purgari reputabant; praecipue qui leviori culpa adſtricti, e vita migraſſent, nec ignea purgatione indigerent: cui ſententiae adluſit idem Virgilius Aeneid. VI. verſ. 741.

——— *Aliae panduntur inanes*
Suſpenſae ad ventos: aliis ſub gurgite vaſto
Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.

Huic ſententiae adhaerere viſi ſunt praeſertim Etruſci, qui Defunctorum icones marinis monſtris inſidentes, Sepulcris inſculpſerunt: quam ſententiam ex eodem Homero, cuius doctrinae ſtudioſiſſimi fuerunt, hauſiſſe viſi ſunt, qui de hiſce fortunatis Inſulis, haec prodidit Odyſs. Δ. verſ. 563.

Sed te in Eyſium Campum, et fines terrae
Immortales mittent; ubi flavus Rhadamanthus eſt:
Vbi utique facillima vivendi ratio eſt hominibus:
Non nix, non hiems longa, neque unquam imber;
Sed ſemper Zephyri ſuaviter ſpirantes auras,
Oceanus emittit. ———

Putabant etenim terram Oceano definiri ; Oceanum vero ab hiſce beatorum Inſulis circumplecti : quod etiam adtigit Lucianus in *Hiſtoria vera* : et Servius ad VI. Aeneid. verſ. 640. *Secundum Philoſophos Elyſium eſt Inſulae fortunatae*.

V. Alii rurſus inter Terram, et Lunam beatorum animas conlocarunt ; quos inter Martianus Capella de Nupt. Philol. Lib. III. et Pſellus in *Doctrinae Chaldeae Compendio*. Hanc quoque ſecutus videtur Lucanus Lib. IX. verſ. 5.

Quodque patet terras inter Lunaeque meatus,
Semidei Manes habitant ; quos ignea virtus
Innocuos vitae patientes aetheris imi
Fecit, et aeternos animam collegit in orbes.

Sed Cicero, Poëtarum ſomniis excuſſis, omnium magis de proximo veritatem adtigit in Somnium Scipionis, quum aurea haec verba protulit : *Omnibus, qui patriam conſervaverint, adiuverint, auxerint, certum eſſe in Caelo, ac definitum locum, ubi beati aevo ſempiterno fruuntur*. Hunc locum, qui curioſius ſcrutati ſunt, aliquando ſupra polum Arcticum conſtituerunt, quo pertinent ſeptem Trionum ſtellae, in Nummis, et Gemmis expreſſae, ut diximus ad Tabulam LIV. Manilius vero beatorum animas in via lactea conlocavit Lib. I. verſ. 756.

An fortes Animae, dignataque nomina Caelo
Corporibus reſoluta ſuis, terraeque remiſſa
Huc migrant ex Orbe, ſuumque habitantia Caelum
Aethereos vivunt annos, Caeloque fruuntur.

VI. Auctor vero huius Marmoris eam opinionem ſequutus eſt, quae haſce animas in Lunae orbe conlocabat ; quapropter

propter orbem ipſum pedibus infantis ſubpoſuit; ut indicaret illius animam pro vitae merito hanc ſedem obtinuiſſe. Haec vero opinio maximam apud Romanos auctoritatem obtinuit, qui ut feminas Auguſtas iam caelo receptas exprimerent, vel ſub Dianae ſpecie effinxerunt, vel inter ſilentis Lunae cornua figurarunt; ut conſtat ex Nummis Iuliae Domnae, Otaciliae, Etruſcillae, Saloninae, et Magnae Vrbicae alias indicatis, et ex Nummo Fauſtinae minoris, in quo ipſa ſub Lunae ſpecie efficta cernitur, cum epygraphe SIDERIBVS RECEPTA. Hanc mythologiam pulcre inluſtrat luculentus Plutarchi locus in Libello *de facie in orbe Lunae*, per haec verba: *Sunt in Luna etiam cavernae profundae. Cavernarum eius maximam, penetralia Hecates vocant, ubi animae eorum, quae iam natae egerunt, aut paſſae ſunt, rationem reddunt, ac poenas dant, ſumuntque. Duae aliae longae dicuntur; quia per eas tranſmittuntur animae; aliae a Luna verſus caelum, aliae verſus terram. Adpellantur autem partes Lunae caelo obverſae Elyſius Campus: huc pertinentes Proſerpinae, et Antichthonis, ideſt Terrae oppoſitae. Non ſemper autem in Luna morantur Genii, ſed huc deſcendunt, ut oracula procurent, et ſupremis adſint Orgiis, atque ſacrificiis. Puniunt flagitia, ſalutareſque in bello, et mari adfulgent.* Manifeſtius vero in Quaeſtionibus Romanis Cap. LXXVI. loquutus eſt, ubi Lunam ſub animarum pedibus conlocavit, ut in hoc Marmore obſervatur. *Cur qui nobilitate generis aliis praeſtare videbantur, Lunulas in calceis geſtabant? An, ut Caſtor ait, ſignum hoc eſt habitationis ſupra Lunam, quae defertur, et quod poſt mortem rurſus animae Lunam ſub pedibus habebunt?* Lunam itaque ſub pedibus habet huius noſtri Marmoris puer. Si vero non Lunam, ſed ipſum Caeli orbem heic

deſignatum velimus , in promtu ſunt exempla nitidiſſima veterum Monumentorum , in quibus totus Caeli ambitus mortuis ſubiicitur . Sic in nummo maioris Fauſtinae ipſa efficta eſt ſtellato orbi inſidens , cum epigraphe AETERNITAS . In alio antiquo Marmore , quod adhuc prope Nolam adſervari , tradit doctiſſimus Praeſul Franciſcus Blanchinius in Deſcriptione Palatii Vrbinatis , Auguſtus conſpicitur , cuius pedibus orbis ſubpoſitus eſt : et in celeberrimo Achate Tiberiano , qui Pariſiis in S. Cappellae , ut aiunt , Sacrario adſervatur , Auguſtus ſpectabilis eſt Caelum conſcendens , Pegaſo innixus , qui prioribus ungulis orbem premit , quem manibus ſuſtinet Genius Romani Imperii , qui Phrygio habitu indutus eſt ; quo Auguſto adſentatur , qui ſe ab Aenea progenitum fuiſſe iactabat : quod quidem pretioſiſſimum Monumentum magnam adfinitatem habet cum anaglypho conſecrationis Antonini in eius Columnae baſi inſculptae , in qua idem Genius , ſed nudus , ſimilem orbem cum ſerpente circumvoluto in altum adtollit : ut non parum mirer eruditos Gallos , qui in ea Gemma inluſtranda operam impenderunt , utrumque Monumentum non comparaſſe ; non enim ſub Phrygio habitu vel Romam ſignificari dixiſſent , vel ipſum Aeneam .

VI. In praeſenti hac noſtra Gemma , et in hoc meo domeſtico Marmore , immo , et in ceteris adſimilibus , animae puerorum equo invehuntur . Id adtributum veteri Mythologiae aptiſſime conveniebat , qui animas modo a terreſtribus , aliquando a marinis , denique ab aëreis animantibus efferri credebant : per quae animalia triplex illa purgatio deſignatur , per quam in caelum perveniri poſſe reputabant . Pulcre ad propoſitum noſtrum Servius in VI. Aeneid. verſ. 741. *Triplex eſt omnis purgatio : aut enim in*

terra

terra purgantur, *quae nimis oppreſſae ſordibus fuerint* : *ideſt*, *tranſeunt in corpora terrena* ; *aut in aqua*, *ideſt*, *tranſeunt in corpora marina*, *ſi paullo melius vixerit* ; *aut certe in aëre*, *tranſeundo ſcilicet in aëria corpora*, *ſi ſatis bene vixerint*. Et quanquam laudatus Auctor tranſmigrationem animarum indicare voluiſſe videatur ; adtamen Monumenta antiqua evincunt, Antiquos fere omnes quanquam Pythagoreorum doctrinam non admiſerint, eundem tamen ordinem ſervaſſe, qui animabus haec animalia ſubmiſerunt, niſi *ad tranſmigrationem* indicandam, et *ad tranſvectionem* ſaltem illarum exprimendam. Nam quod adtinet ad marina corpora, illa obvia ſunt in Tuſcorum, et Latinorum Vrnis, Piſtris, Hippocampus, Cinocampus, Taurocampus, et alia huiuſcemodi ſexcenta, quae pro privata religione ad libitum deformabant ; de quibus multa nobis dicta ſunt in tertio Libro domeſticarum Lucernarum. Delphines vero ubique obvii ſunt in ſepulcralibus Monumentis ; ut quodammodo commune quoddam mortuorum ornamentum videatur. Terrenorum etiam animalium hac vice fungentium exempla lubenter enumeraremus, ſi epiſtolaris Diſſertationis ſpatium, et propoſitum argumentum pateretur.

VII. Vbi vero privata ambitio in mortuorum conſecratione laxata eſt, caeleſtia animalia, vel quae Diis ſacra haberentur, adeo promiſcue uſurpata ſunt, ut nihil magis obvium ſit, quam aquilas, et pavones in Sepulcris intueri, quorum officio animae in caelum efferri putabantur. Potentiores etiam bigas addiderunt. In Gemma Muſei Regis Francorum vulgata Tom. I. Hiſtoriae illius Academiae, Germanicus, et Agrippina cernuntur, qui vehiculo efferuntur in caelum a draconibus Cereris. Paullina in nummo biga vehitur cum epygraphe CONSECRATIO.

Au-

Auguſtus, et Livia in altera ingenti Gemma Muſei Caeſarei, vulgata eodem Tom. II. Supplementorum, ſimili bigae inſidet a Centauris vectae, et a Victoria, ſeu Hebe coronantur. Conſtantinus quoque in eius nummo Caelum adit in Quadriga, quem ſuperna manus videtur excipere. Sed haec exempla non adeo obvia ſunt: communiora ſunt Animarum hiſce animalibus inſidentium. Sic minor Fauſtina in nummo maximi moduli cervae inequitat. In altero ſimili Antinous ſub Apollinis ſpecie grypho; Auguſtus vero in Achate Tiberiano equo alato, quem male Pegaſum, ut videbimus, inluſtratores nuncuparunt; equo vero inplumi, ut in praeſentibus noſtris Monumentis Fauſtina maior in nummo, quem doctiſſime, ut ſemper, inluſtrat Anteſignanus noſter Bonarrotius in Notis ad Muſeum Carpineum, qui opinionem hanc noſtram de Animarum tranſvectione multis Veterum teſtimoniis inluſtrat, praeſertim vero auctoritate Lactantii in VI. Thebaid. adſerentis ſingulis ſtellis proprios equos fuiſſe adtributos; multiplices vero maioribus luminaribus.

VIII. At praecipuum officium Animas tranſvehendi Heſpero, atque Lucifero tribuebatur; adeout Albinovanus Druſum dixerit in ipſum Heſperum poſt mortem tranſiiſſe. Sic ille:

Quaeſivere Chori Iuvenem: ſic Heſperon illum,
Quem nexum medio ſolvit in igne Venus;
Quem nunc in fuſcis placida ſub nocte nitentem
Luciferum contra currere cernit equis.

Vbi ſententiam illam admiſiſſe videtur, quae Heſperum a Venere diſtinguebat; licet enim Heſperus, ac Lucifer unum et idem ſint cum Veneris ſtella, cuius matutinum, ſive

ſive veſpertinum lumen per haec nomina diſtinxerunt, et, ut ait Statius:

> ——— *Et alterno deprehenditur unus in ortu ;*

adtamen diſtinctas omnino ſtellas, ſed Veneri familiares, aliquando hoc nomine deſignabant; unde Virgilius Aeneid. VIII. verſ. 589.

> *Qualis, ubi Oceani perfuſus Lucifer unda,*
> *Quem Venus ante alios aſtrorum diligit ignes,*
> *Extulit hos ſacrum caelo, tenebraſque reſolvit.*

Vbi Servius: *habet etiam duas alias ſtellas Venus ; unam in ſigno Tauri, et unam in Septentrione :* quae fortaſſe una ex cauſis fuit cur animae ſupra Septentrionem locarentur; Heſpero vero, et Lucifero proprii equi adſignabantur. Conſtat hoc praecipue ex pictura Vaſis Etruſci, quam Libro I. eius Collectionis, quam doctiſſimus Gorius noſter meditatur, additis notis inluſtrabimus. Adcedunt Poëtarum teſtimonia. Ovidius Metamorph. XV. verſ. 189.

> ——— *Cumque albo Lucifer exit*
> *Clarus equo.* ———

Et Triſtium Lib. III. Eleg. V. verſ. 55.

> ——— *Solis praenuncius ortum*
> *Adferat admiſſo Lucifer albus equo.*

Et Claudianus de Rapt. Proſerpinae Lib. II. verſ. 121.

> *Dum meus humectat flaventia Lucifer arva,*
> *Roranti provectus equo.* ———

Et Statius Thebaid. VI.

Lu-

Lucifer , et totidem Lunae praevenerat ignes ;
Mutato nocturnus equo . ——————

Et de Heſpero idem Ovidius Faſt. Lib. II. verſ. 314.

Heſperus , et fuſce roſcidus ibat equo .

Etiam Caſſiodorus Epiſt. LI. Lib. III. Heſpero , et Lucifero in Circo equos ſacratos fuiſſe teſtatur , qui propterea rorarii nuncupabantur . Quae quum ita ſint , probabilius mihi videtur equum alatum , quem Auguſto adtribuit Achates Tiberianus , alterum ex hiſce equis denotare Veneri addictum potius , quam Pegaſum , cui nullum in funeribus , atque conſecrationibus ipſis , quod adhuc viderim , officium fuit . Nec minor dignitas Lunae adtributa eſt ; cui non modo bigam adſignavit Antiquitas , ut diximus in Notis ad Lucernas Tom. I. verum etiam ΦΙΛΙΠΠΗ , hoc eſt equos amans , vocatur ab Orpheo in eius Hymno , et *equos iungens* in altero apud Homerum : propterea eos , qui eius Numen ſibi deviciſſent , et impenſius coluiſſent , ab animalibus illi ſubiectis in eius orbem deductos iri reputabant : ex quo factum eſt , ut populi , praecipue qui Lunam impenſius colerent , inter quos Smyrnaei horum Marmorum auctores , ceterique Aſiae finitimi , mortuis ſuis equos adiungerent , quo ipſos in eius orbem tranſvectos eſſe profiterentur .

VIII. Haec tamen opinio de tranſitu animarum non adeo Smyrnaenſium propria fuit , ut Aſiae terminos non excederet , et Etruriam noſtram non pervaderet ; nam in Theſauro Vaſculario ab eodem meritiſſimo Gorio ſtudioſiſſime conlecto , cui lucubratiunculas aliquas confeſtim prodituras praeparamus , ſaepiſſime occurrunt inter funebria

bria parerga huiuſmodi animarum imagines equis inſidentium, quae quum minus caute ab aliquibus non adeo in hac provincia verſatis ſpeculatae ſint, mirum in modum ingenium vexarunt, ut equeſtres haſce ſingulares figuras cum mortuis conciliarent. Hoc vero adeo ſolemne fuit Etruſcis, ut quum Lares domeſticos pingere vellent (ſub quibus, ut noſti ex meo Acherontico, nil niſi mortuorum ſuorum animas intelligebant) equum illi adſtantem intra Lararii ſeptum coniungebant: neque enim puto equum illum prioris vitae inſtitutum ſignificare; non enim Sacello iumentum incluſiſſent. Sunt haec indicia Religionis ab altiore principio deducenda; pertinent enim, ſi quid recte ſentio, ad Animarum tranſvectionem, cuius ope in Lares familiares converſae ſunt, quae tanquam ſacrum animal, et Caelo familiare, in partem domeſtici cultus, in penetrale ſacrum inferebant: quanquam non ignorem altera quoque ratione equum Laribus adiunxiſſe; quum enim illos domorum, et urbium cuſtodes non modo adverſus fures, ſed et publicos hoſtes, et thorace, et inſigni galea armare conſueſcerent, ut late a nobis probatum eſt in Diſſertatione *de Diis Tudertium*, apud quos obvia ſunt Larium armata ſimulacra, inter cetera belli ornamenta etiam equum illi tribuerunt. Nec ab iſta opinione Piſaurenſes noſtri abhorruerunt; dum enim haec ſcribo, apud Circianenſe meum ingens Sepulcretum in fundo Nobilium Petrutiorum inventum eſt, tegularum inſcriptarum opulentiſſimum, inter quas tres aereos ſimpulos, quanquam aetate labefactatos, erutos vidi, et in Muſeum meum intuli; et quod ſupra eſt, Larem etiam nudum, et ingentibus foliis, ut frequenter adcidit, coronatum, qui dextera elata, non pateram, ut ſaepe ſaepius, ſed lanceam intorquet.

IX. Sed iam ad Gemmam, et Marmor noſtrum redeamus. Ara in utroque ſuccenſa ad ea pertinet ſacrificia, atque piamenta, quibus animae placari ſolebant, et conſecrari, de quibus ita loquitur Arnobius adverſus Gentes Lib. II. *Neque illud obrepat, quod Etruria libris in Acheronticis pollicetur, certorum animalium ſanguine certis Numinibus dato, divinas animas fieri, et a legibus mortalitatis educi*. Hinc Maro Aeneam deſcribit ſic Polydoro iuſta exſolventem Aeneid. Lib. III. verſ. 63.

——— Stant manibus arae
Caeruleis maſtae vittis, atraque cupreſſo.

Et Aeneid. Lib. V. verſ. 47. ubi eum patri parentantem inducit, *maeſtas ſacraſſe* ei *aras* dicit. Animadvertimus praeterea in hiſce Marmoribus, et in hac Gemma, quam explicamus, aras omnino uniformes eſſe, ac deſuper flammis conlucentibus aeque ornatas, quae eandem ipſam referunt ſpeciem, quam in Nummis Valeriani Caeſaris, Claudii, Quintilli, Cari, ceterorumque Imperatorum refert rogus ille conſecrationi deſtinatus: quapropter ſuſpicari pronum eſt, ſub hac imagine ipſam funebrem pyram deſignari, quam in noſtro Marmore altero pede equus tangit, inde veluti curſum ſuum in aſtra auſpicatus; quemadmodum de pavonibus, atque aquilis in Principum funere obſervatum eſt.

X. Serpens arbori circumfuſus, quem ad Heſperidum Draconem trahit Fabrettus, facile Genium defuncti exprimit inſtar Serpentis Virgiliani, qui ex Anchiſae tumulo, dum illi parentaretur, delapſus eſt. Aeneid. V. verſ. 84.

Dixerat haec: adytis, cum lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, ſeptena volumina traxit:

quem

quem eſſe aut Genium loci, aut parentis famulum Aeneas ominatus eſt. Hunc locum exornans Servius, ait: *Diis ſingulis inferiores quaſdam poteſtates eſſe adtributas, quae illarum obſequiis praeſto eſſent, et nutibus obtemperarent.* Hiſce vero mortuorum Geniis non ſecus ac Manibus magnum ſemper honorem adhibuerunt Ethnici, qui eorum imaginibus, immo et invocatione, Sepulcra exornarunt, ut fuſius in Acherontico noſtro edito in Volumine III. Muſei Etruſci, demonſtravimus. Serpentes vero erant eorumdem Geniorum imagines: quapropter in Marmore conſecrationis Antonini Pii, et Fauſtinae Genius orbis, a quo in Caelum efferuntur, ipſum orbem manu adtollit, cui ſerpens circumplexus eſt: ſub quo nil niſi ipſius Principis Genium intelligimus, ipſum quoque inſertum Caelo, et venerationi hominum publica auctoritate propoſitum. Alterum quoque ſubeſt myſterium in hoc ſerpente arboribus circumvoluto; ſignificat enim ipſum Caeli cardinem, ſeu polum, in quo, ut iam diximus ad Tabulam LIV. hominum virtute praeſtantium animas conlocabant, ubi occaſus neſciae, tanquam a vertice naturae, res humanas proſpicerent; quo ſtatu Aeternitatem indicabant, ut in nummo Fauſtinae VII. Trionibus exornato. Hinc Aratus in Phaenomenis:

Cetera, quae toto fulgent vaga ſidera mundo,
Indefeſſa trahit proprio cum pondere Caelum.
Axis ſtat, motus ſemper veſtigia ſervat.

Et Manilius Lib. V. verſ. 693.

At revoluta polo cum primis vultibus Arctos
Ad ſua perpetuos revocat veſtigia paſſus
Nunquam tincta vadis, ſed ſemper flexilis orbe.

 Hunc

Hunc vero Caeli locum occupat Heſperidum Draco, quem ab Hercule necatum *Minerva in Caelum tranſtulit*. Virgilius Georgic. I. verſ. 244.

Maximus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis
Circum, perque duas in morem fluminis Arctos,
Arctos Oceani metuentis equore tingui.

Hinc propterea introductum eſt, ut ipſe anguis arbori Heſperidum circumvolutus, Aeternitatis ſymbolum eſſet, ſeu locum denotaret, in quo animae aevo aeterno fruebantur.

XI. Sed antequam ſerpentem miſſum faciamus, obſervatione dignum eſt in hoc Marmore noſtro ipſum triplici gyro arborem circumplecti, quod myſterio non vacat: nam aetatis anni per totidem volumina deſignantur: quae obſervatio mire recidit cum altero Marmore Fabretti Glyconi poſito; qui quum duos fere annos aetatis aequaſſet, eius ſerpens duplicem ſpiram exprimit. Hanc obſervationem excitavit nobis Servius in citatum Virgilii locum per haec verba: *Ita ergo nunc etiam Aeneae omen ſui erroris oſtenditur ſeptem gyris; nam ſeptimus ei annus eſt finis erroris, et eſt optimum figmentum. Annus enim ſecundum Aegyptios indicabatur ante inventas literas picto Dracone caudam ſuam mordente.*

XII. Reſtat arboris, cui ſerpens circumvolvitur, explicatio. Cuius generis ea ſit, ex ceteris Marmoribus minus diligenter expreſſis, mihi certe non liquet. In noſtro Marmore citra ullam haeſitationem pinus eſt Matri Deûm ſacra, cui puerum illum initiatum fuiſſe non vane ſuſpicor: immo, et eidem religioni addictum fuiſſe alterum, qui in Gemma expreſſus eſt, indubitanter puto; nam ita pileo Phrygio caput ornat, ut Atydem imitetur: quo blandimento

mento dolorem ſuum parentes ob filios admiſſos adlevabant, Deorum ornamenta illis tribuentes: quod iamdiu ab Eruditis, praeſertim vero a Celeberrimo Bonarrotio, obſervatum fuit, et nos in veterum Monumentis ſaepenumero obſervavimus. Pinum vero Matri Deûm ſacram eſſe conſtat. Arnobius Lib. v. *Quid ſibi vult illa pinus, quam ſemper ſtatis diebus in Deûm Matris inducitis Sanctuarium?* Et Servius ad Aeneid. IX. verſ. 116. *Caius* (Atydis) *ut perpetua maneret memoria, Mater magna inſtituit, ut quot annis in ſacris ſuis plangeretur, pinumque arborem, ſub qua iacuerat, tutelae ſuae adſcripſit.*

XII. Haec ſunt, BVFFI ORNATISSIME, quae tumultuario ſtudio (nam compluribus mei muneris curis, ut ſcis, quotidie diſtineor) circa haec cimelia notare datum eſt. Sed fortaſſe poſtulas ne ſilentio praetermittam Monumenta alia, quae dudum mihi dono obtuleras, nempe quina illa fictilia doliorum opercula, quae prominentibus litteris Etruſcis exornantur; nam ſparſim ex agro noſtro collecta, indubitatam fidem faciunt Etruſcam linguam, et characteres olim apud nos viguiſſe: quae quidem Monunumenta, quanquam ab argumento huius Epiſtolae aliena ſint, illi tamen adprime conveniunt, cui Epiſtola nuncupatur. Ne igitur munificentia tua debito honore fraudetur, liceat heic in Patriae noſtrae decus illa proferre, et breviter inluſtrare. Te igitur non latet quanto ſtudio Veteres patria vina curaverint, ut ex maiore diuturnitate illorum aeſtimationem augerent; quidquid enim luxuria recentiorum peregrinis vinis adtribuit, Veteres ex ſola antiquitate exquiſierunt. Suo propterea quum dolia picarent, et humo obtegerent, curarunt Veteres, ut nempe annus notaretur, quo vina expreſſa forent, demum et taberna,

ſeu

ſeu cellarium, ſeu potius fundum, unde illa prodiiſſent. Has vero notas conſtanti atramento in ipſis doliis inſcribebant, ut adhuc aetate noſtra multa huiuſmodi, ſuperſtite adhuc ſcriptura, reperta ſint, et in dies reperiantur: quorum exemplaria aliqua nobis protulit, et inluſtravit idem laudatiſſimus Gorius in Obſervationibus ad Columbarium Libertorum, et Servorum Liviae Auguſtae, inter quae illud praecipuum e lectiſſimo Muſeo V. C. Franciſci Commendatoris Victorii prolatum, quo notabatur vinum e C. Purelli Cella eductum. Conſulatum vero doliis inſcriptum, aliquando fuiſſe colligitur, praecipue ex Horatio Carm. Lib. III. Ode XXI. ubi amphoram adloquitur, et Ode XIV.

I, pete unguentum, puer, et coronas,
Et cadum Marſi memorem duelli:

et rurſus in eodem Libro Ode VIII.

Hic dies, anno redeunte, feſtus
Corticem adſtrictum pice dimovebit
Amphorae fumum bibere inſtitutae,
Conſule Tullo.

Quia vero hi tituli vel prae vetuſtate, vel terrae humore aliquando decidebant, ut eſt illud Iuvenalis Sat. V. verſ. 34.

—— *Cuius patriam, titulumque ſenectus*
Delevit, multa veteris fuligine teſtae:

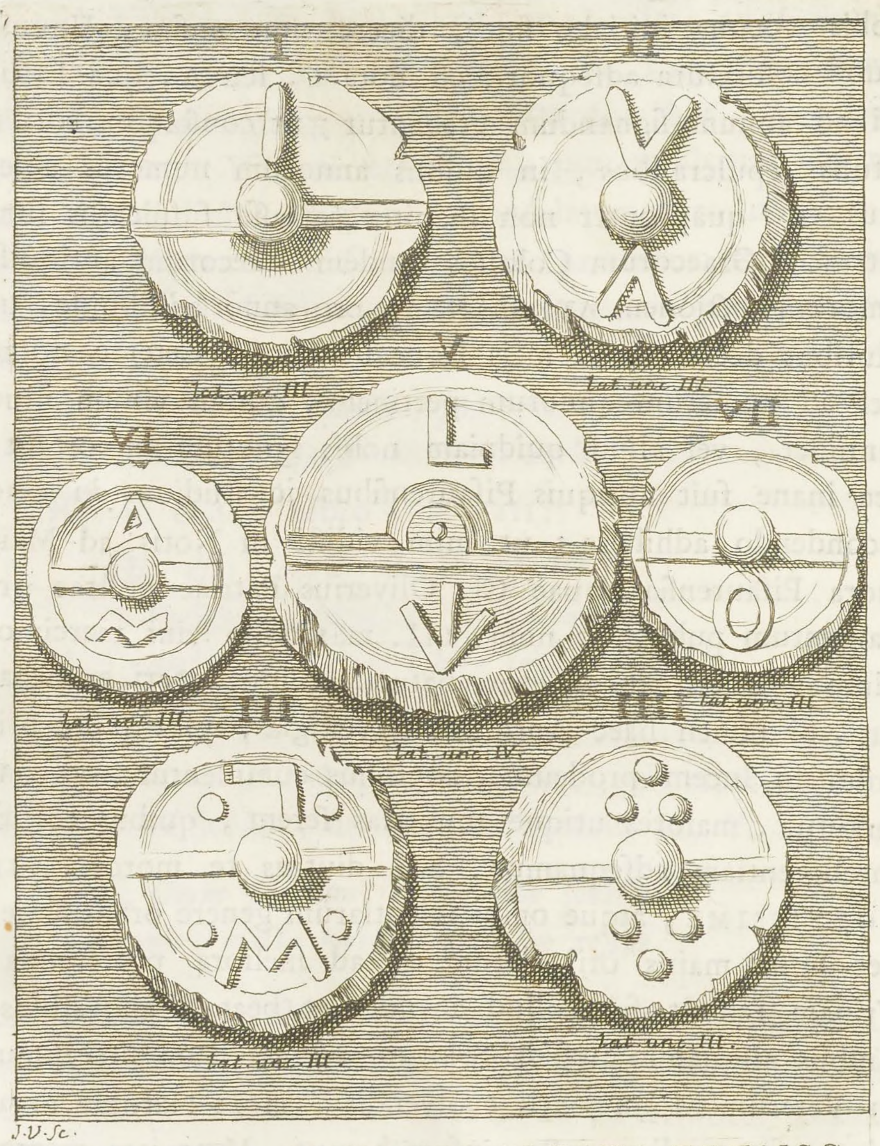
hinc introductum eſt, ut in doliorum adhuc crudorum collo Conſulatus imprimeretur: quorum ſpecimen ex agro noſtro effoſſum olim heic Piſauri in Bavariorum Muſeo ſervabatur. Sed incommodum nimis erat dolia ſic efformare, quae praeter illum annum, nullius uſus eſſent.

Me-

Melius , ac ſagacius inſtituere antiquiores , qui vel anni, vel fundi indicium in operculis obſignabant : quem morem explicant hi ipſi operculi , quos mihi dono dare voluiſti, in quibus prominentibus characteribus notae hae expreſſae obſervantur. Quid tamen ſibi velint , quum ignotarum nobis vocum initiales ſint , dicere non auſim . Vnum, quod coniectura adſequor , eſt nota L , ſeu Λ, qua Etruſci ad annum ſignandum utebantur ; ut conſtat ex eorum titulis ſepulcralibus , in quibus annorum numerus adiectus eſt : quapropter non inaniter fortaſſe ſuſpicatus ſum Etruſcos Graecorum Colonos eandem Graecorum antiquiſſimorum dictionem ΛΥΚΑΒΑΝΤΑ, pro anno adhibuiſſe, ut pluribus declaravi in meis Roncalienſibus . Ceterae notae vel ad numerum annorum pertinent , quibus vinum illud ſenuiſſet , vel aliud quidpiam nobis ignotum important : nec inane fuit antiquis Piſaurenſibus id ſtudium in vino recondendo adhibere : ut enim vidiſti in Notis ad Marmora Piſaurenſia , quae Cl. Oliverius Patriae noſtrae ornamentum publicavit num. III. maximum vini mercimonium a Piſaurenſibus exercebatur , et hinc mari evehebatur . Si tamen haec Antiquitatis veſtigia , quae nunc primum in lucem prodeunt , copioſius cumulentur , et conferantur , maiores utique ſuppetias ferent , quibus eorum intelligentiam adſequamur . Sed diutius te moror , VIR DOCTISSIME , atque omni ſcientiarum genere ornatiſſime ; nec mihi maius otii datum eſt ad meliora proferenda . Vtinam rediret felix illud aevum , et beata tranquillitas, quibus aliquando in Fori Sempronii Praefectura una ſimul in Veterum Monumentis evolvendis , vel in Naturae arcanis perſcrutandis, noctes inſumebamus . Haec iam memorare magis, quam ſperare datum eſt . Quod iam ſupereſt,

oc-

occupat labor , et dolor . Quod unum per aetatem licet, haec Patriae decora ab interitu vindicemus , ut quae Minerva non ſatis propitia , ac favente explicavimus , felicius ab aliis inluſtrentur . Vale Reipublicae noſtrae bono .

OPERCVLA FICT. DOLIORVM ERTVSC.
IN MVSEO PASSERIO

DE ARA
AVGVSTEA
DISSERTATIO IV.

IOANNIS BAPT. PASSERI
I. C. ET VIC. PISAVRENSIS

J. V. Sc. *Inscal. Sardae Musei Cappello Senat. Venet.*

DE ARA AVGVSTEA

DISSERTATIO IV.

AD VIRVM CLARISSIMVM

FRANCISCVM COMITEM GINANNIVM

PATRICIVM RAVENNATEM

QVVM ſuperioribus annis, domi tuae perquamhumaniter exceptus, Ravennae eſſem, et cum Parentum ornatiſſimorum, tum ſapientiſſimi Patrui tui IOSEPHI, qui tibi ad Philoſophiam amplificandam facem praetulit, ac praeivit, periucundo contubernio fruerer; inter ceteras venerandae Antiquitatis reliquias, quas avidiſſime perluſtrabam, admirationem mihi excitavit Marmor illud ingens, anaglypho opere exſculptum, oppido elegantiſſimum, quod in veſtibulo Baſilicae Divi Vitalis adſervatur, et in quo APOTHEOSIS AVGVSTEA faberrime expreſſa eſt;

quod quum nondum a nemine vulgatum reſciviſſem , animo ſtatui , ſi quando daretur occaſio , illud aeri inciſum publici iuris facere . Id vero nunquam opportunius adcidere potuit , quam in praeſentia , quum iam in publicam lucem feſtinante Goriano Syntagmate GEMMARVM ASTRIFERARVM , Marmor huiuſmodi , et ipſum aſtriferum , locum ſibi in ea Claſſe vindicare probe videbam . Quinimmo ipſum non Marmor dixerim , ſed potius omnium Gemmarum ampliſſimam ; quippe quia tam exquiſito opere caelatum eſt , ut non a Statuario Sculptore , ſed a Scalptore Gemmario perfectum eſſe videatur . Itaque , Te curante , delineatum , ne diutius litterarii orbis oculos moretur , tuis auſpiciis , favente meis votis V. C. atque amiciſſimo Gorio , qui aere ſuis ſumtibus exprimendum curavit , nunc primum in lucem profertur .

II. Monumentum , de quo nobis ſermo eſt , conſtat ex Pario marmore . Eius altitudo palmos quatuor cum ſemiſſe aequat , longitudine duplo fere maiore . Opus vero ex area adeo prominet , ut vix anaglyphum adpellem ; nam ſigna , maiore ſui parte e marmore educta , vix tertia parte occultantur . Quae profunditas marmori ſit , quaeve poſtica facies incluſa in pariete , non adparet . Amplioris ſane molis olim fuiſſe , quam quod hodie cernitur , abunde oſtendit extremarum partium corruptio , et ipſa quoque in medio iactura , quae ex duobus fragmentis una commiſſis hodie coaleſcit . In quem uſum id opus olim factum ſit , liquido non conſtat . Sunt , qui male ſuſpicentur partem fuiſſe zophori , quo frons alicuius Templi ornaretur . Male, inquam ; nam inferior taeniola, cui ſimulacra inſtant, longe recedit a legibus , quibus aevo Auguſteo parebat Architectura ; nam tenuiſſima eſt , quum quartam zophori

par-

Anaglyphum e Pario marm. long. palm. VIII. et sem. alt. palm. IV. et sem. quod in Veſtibulo
Baſilicae S. Vitalis Ravennae adſeruatur.

J. Verkruijs ſc.

partem aequare debuiſſet. Evincit praeterea id opus minime alto in loco fuiſſe reponendum ipſum abſolutiſſimum artificium, quo minutiſſimae quaeque partes laborioſiſſime, et molliter perfectae ſunt: quod nunquam docti Artifices praeſtitere in ſculpturis, quae longe ab oculis ſemoveri debuiſſent. Praeterea, niſi quod id Marmor aliqua ex parte corruptum eſt, quod vel iniuriae, vel ruinae referendum venit; quod tamen ſupereſt, ſpirat adhuc primaevum ſplendorem, ut illud ab aëris intemperie ſemper defenſum fuiſſe reputemus. Quae quum ſedulo conſiderarem, illiuſque ſignificationem expenderem, ſuſpicio inrepſit, ad Templum aliquod Romae, et Auguſto ſacrum pertinuiſſe, et crepidinis loco fuiſſe, cui ara inſiſteret. Conſtat enim antiquas aras tanta amplitudine non fuiſſe; quum praeſertim earum loco foci, et tripodes adhiberentur. Aris vero crepidines, et gradus quoſdam ſubiiciebant, ut illae quum magis excelſae eſſent, auguſtiores viderentur. Talem in Olympici Iovis Templo fuiſſe tradit Pauſanias in Eliacorum priore: *Arae Olympicae ima crepido, quam* πρόθυστιν *adpellant (quaſi primam ſacrorum ſtationem dicas) ambitum peragit pedum centum et viginti quinque; graduum ſingulorum ſupra crepidinem ambitus, pedes explet binos ac tricenos; univerſae arae altitudo pedes conficit duos prope et viginti: ducuntur hoſtiae ad imae crepidinis ſtationem, ibi eas patrio more mactant, femora in ſumma ara adolent.* Et revera, quum ſuperioribus annis Romae in Palatio Caeſarum Lararium Auguſteum defoſſum eſſet, in eius medio ingens baſis adparuit elegantiſſime exſculpta, ad cuius ſummitatem per geminas ſcalas patebat adceſſus, ut refert eruditiſſimus Praeſul Franciſcus Blanchinius. Fuere tunc qui crederent, ſuggeſtum illud marmoreum arae vicem obiiſſe; neutiquam

quam

quam animadvertentes , antiquos nunquam aras pedibus ſcandere conſueviſſe . Nemauſi quoque in Templo adhuc exſtante , ut ex Palladio conſtat , celſae crepidines ſuperſunt , ad quas pariter per ſcalas itur , quibus foci , et tripodes ad ſacrificandum imponebantur . De hac diſpoſitione minime mirabimur , ſi ea adtendamus , quae de ararum conſtitutione ſtatuit Vitruvius Lib. IV. Cap. 8. *Vt Iovi , omnibuſque Caeleſtibus , quam celſiſſimae conſtituantur* . Hoc vero non de aris intelligendum venit , quae ut uſui eſſent , vix ternos pedes excedere poterant ; ſed de hypobaſi , ſeu ſuggeſtu , in quo pro Numinis dignitate arae mobiles , plicatiles tripodes , quandoque et compactiles , ſeu textiles conſtituebantur . Quinimmo , ut verum fatear , aras ipſas , quae marmoreae adhuc exſtant , quum nulla combuſtionis indicia ſervent , non aras , ſed illarum fulcra fuiſſe exiſtimo ; ſuper quae ahenei crateres , ſeu fictiles cum prunis ardentibus inferebantur , et commode efferebantur , ut ſtatuto in loco favilla iam ſacris functa religioſe deponeretur .

III. Vbi vero huius noſtri anaglyphi excellens artificium admiratus ſum , commendare non deſtiti veterum Ravennatum munificentiam , qui quum memoriae Auguſti Templum exſcitarent , nullo ſumtui parcentes , excellentiſſimum omnium Sculptorem ſibi compararunt ; nam fuiſſe apud ipſos Auguſti delubrum , manifeſte evincunt exſtantia adhuc inſcripta Marmora , in quibus plurima Auguſtalium mentio eſt . Sed quae civitates , quae oppida hac ſuperſtitione caruerunt ? Adeo enim univerſalis fuit , ut communi quadam conſuetudine Auguſtalium Collegio ubique locorum omnium ſacrorum cognitio , indictio certaminum , atque ludorum delata ſit , in tantum ut illorum iudicio multi Martyrum damnati ſint . Sed minime obeſſe

pu-

putarim gloriae veterum Ravennatum, ſi Marmor id aliunde invectum ſuſpicemur; quum ipſi ſub Gothorum imperio non Italiae modo, ſed etiam Graeciae pulchriora ornamenta in patriam ſuam invexerint: quod multiplici auctoritate Caſſiodori comprobatur; nam ex eius Epiſtola VIII. Lib. X. conſtat, Iuſtinianum Imperatorem interpellatum fuiſſe, ut marmora quaedam in Graecia comparata ſineret Ravennam deferri. Fuere vero, et in his etiam regionibus, templa Auguſto conſtituta, ut liquet ex Pauſania in Laconicis; immo in ipſa Athenarum arce illud conſtitit, cuius adhuc ſupereſt ſequens inſcriptio:

Ο ΔΗΜΟΣ ΘΕΑΙ ΡΩΜΗΙ ΚΑΙ
ΣΕΒΑΣΤΩΙ ΚΑΙΣΑΡΙ

Maior tamen mihi inrepſit ſuſpicio, Marmor id ex ipſo Templo, quod Romae ſupra Forum Auguſto ſacratum erat, detractum fuiſſe; nam ea aetate, exoletis iam ſuperſtitionibus Idolorum, Templa omnia in ſolitudinem verſa erant, ut colligitur ex Zoſimo Hiſtor. V. Cap. 38. *Quo tempore Theodoſius maior Romam venit, et contemtum ſacri cultus in animis omnium excitavit, publicum ſumtum ad ſacrificia ſe ſuppeditaturum inficiatus, expellebantur utriuſque ſexus Sacerdotes, et fana deſtituta ſacrificiis omnibus iacebant*. Hanc etiam deſolationem multis deplorat Symmachus in Relatione ad Valentinianum, Theodoſium, et Arcadium AVGGG. quapropter mirandum minime eſt, ſi interiora Templorum ornamenta, quae nullo uſui erant, et ſine alicuius iniuria detrahi poterant, a religione ad civilem cultum tranſlata, Theodorico iubente, Ravennam migraverint, ut regni ſedem exornarent; quum praeſertim apud eumdem Caſſiodorum legamus Lib. I. Epiſt. 28.

et Lib. II. Epiſt. 7. Variar. mandatum fuiſſe, ut marmora in multis Italiae locis conſtituta, Ravennam deferrentur; immo ex ipſa urbe Roma, ut Lib. III. Epiſt. 10. quo in loco iubetur, ut marmora ex domo Pinciana detracta, ad ipſum Regni caput veherentur. Hanc vero direptionem facilius paſſae ſunt Vrbes noſtrae, quae Ravennae propinquiores, et mari expoſitae, huic calamitati facilius patebant; ut praeſertim nos Piſaurenſes doleamus vix antiqua pavimenta nobis fuiſſe reſervata, in quibus detergendis ingentia columnarum veſtigia deprehendimus: quae tamen quum apud nos minime ſint, nec in alium uſum ceſſerint; non alia via exceſſiſſe credo, quam quod tumultuarie depoſitae, et frequenter corruptae, praetermiſſis fragmentis, quantum poſteri doleremus, quae ſpecioſiora eſſent, ad vos delata ſunt. Haec vero querela minime Tibi gravis videatur, NOBILISSIME GINANNI, quum ad Patriae tuae gloriam adcedat, omnia Orbis aedificia, et praeſertim Romae habuiſſe vectigalia; blandiente fortuna ingenio Ravennatum, ut ibi maxime forent, ubi maiori cum dignitate ſubſiſterent.

IV. His praenotatis, adcedo ad ipſam huiuſce ARAE AVGVSTEAE Apotheoſin referentis explanationem. Sedet prima in huiuſce Marmoris latere Dea Roma, talari tunica, et peplo ornata; quamquam omnium iconum, quae ſuperſunt, maius ſenſerit detrimentum. Manu ſiniſtra elata haſtam puram regebat; cuius aliqua vix conſpicua veſtigia adparent. Nec manus illa, qua velum adtollit, ad ipſam pertinet; ſed ad ſequentem figuram, quae et ipſa exſcidit. Interiit praeterea manus dextera, cuius circa pectus nulla ſubſunt adminicula, ut ſuſpicemur demiſſam habuiſſe, quo clypeum ſuſtineret. Eius officium in hoc

Mar-

Marmore duplex eſt. Primum, quo Dea habebatur, communes in hoc ſacro Marmore cum Diis Auguſtis honores excipit; nam, ut infra demonſtrabimus, communi titulo, aeque illi, atque Auguſto Templa ubique fuere conſtituta. Alterum vero, quo Vrbem notat, ſive Populum Romanum, circa auctoritatem verſatur, demonſtrans eius decreto defunctos Principes divinis honoribus fuiſſe decoratos; quamquam enim ita uſu invaleſcente inoleverit, ut mortui omnes privata religione conſecrarentur, et communi Deorum Manium adpellatione innoteſcerent, ut in Acherontico meo edito in Volumine III. Muſei Etruſci demonſtratum eſt; conſtat tamen ſolemnem conſecrationem non niſi ex S. C. factam eſſe, ut poſt ceteros antiquiores notavit Euſebius Hiſtor. Eccleſ. Lib. II. *Quum lex vetus obtineret neminem Romae conſecrari, niſi calculo, et decreto Senatus:* quod etiam indicare voluit Prudentius contra Symmachum, ubi Deam Romam conſecratam deridet:

Vera ratus quaecumque, Senatu auctore, probantur.

Hinc in baſi Columnae Antoninae, Principibus in caelum advolantibus, Roma ſubeſt, illoſque elata manu Deos eſſe iubet, divinoſque honores adtribuit, et praeſertim Circenſes. In Lucerna quoque Muſei noſtri Tom. III. num. 57. Roma ſimili nutu divinitatem alicui impertitur, geminis interim Victoriis clypeum cum defuncti imagine adtollentibus.

V. Romae armatus adſtat Imperator adhuc vivens, qui ab illa impetrat et Caeſari, et Auguſto, et Liviae ſibi proximis, divinitatem. Adhuc vivens, inquam; quum enim praedeceſſores ſui nudi exhibeantur, unica tantum palla, Deorum more, involuti; ipſe e contra Imperatorio ornatu, quo viventes utebantur, et praeſertim lorica, munitus eſt. Siniſtra manu parazonii capulum ſtringit; quod

etiam frequenter obſervatur in Imperatorum ſimulacris : manum vero dexteram adtollit , qua aliquid imperare videtur ; et , ut coniicio , intercedit pro utriuſque divinitate, quam illi profuſa adulatione a Senatu Romano impertitam tradit Tacitus Annalium Lib. I. et Suetonius in Octavio Cap. 100. quamquam Plinius in Paneg. Cap. 11. Auguſtum ab ipſo Tiberio conſecratum referat : *Dicavit caelo Tiberius Auguſtum , ſed ut maieſtatis crimen induceret* . Hoc etiam videtur firmare Paterculus Lib. II. Cap. 121. *Poſt redditum caelo patrem , et corpus eius humanis honoribus , nomen divinis honoratum , primum principalium eius operum fuit ordinatio Comitiorum :* hoc tamen intelligendum venit, quod ipſis intercedentibus, a Senatu, cuius erat divinitatem adſerere , inter caelites relati ſint . Profecto eius lorica ornatiſſima eſt , eiuſque fimbriae leoninos rictos imitantur. Erant haec in uſu armorum parerga , adeout Statius Martis armaturam deſcribens , qua Eteoclem , et Polynicen in certamen incitavit , illam monſtris ornatam nobis obiiciat . Vidi in Foro Sempronii , dum eius Vrbis praefecturam gererem , truncum Imperatoris ſimulacrum , cuius lorica circa oram terno monſtrorum omnis generis ordine ornabatur . Alia quoque ſimilia vidi Vrbini ſemifracta , et iacentia in Hortis Principum Rovereorum ; quae pariter, ut fama ferebat , in eodem Foro Sempronii inventa fuerant . At difficultas in eo manet , ut Imperatorem heic repraeſentatum nomine ſuo nuncupemus . Tota controverſia inter Tiberium , Caligulam , et Claudium verſatur ; nam ex iis , quae praemiſimus , atque dicturi ſumus , prior illorum Auguſtum conſecravit , eique Templum magnifico molimine faciundum curavit . Quum vero non perfecerit, ut ex Suetonio adparet ; credibile quoque non eſt hanc Aram perfeciſſe, quae omnium ultima , Templis iam perfectis,

ctis, ſtatuebatur. Praeterea eius aetate Livia conſecrata nondum erat, ut in partem divini cultus adcederet; illam enim longe poſt conſecravit Claudius, quod clare teſtatur Suetonius in eius vita Cap. 11. *Converſus hinc ad officia pietatis, iuriſiurandum neque ſanctius ſibi, neque crebrius inſtituit, quam per Auguſtum. Aviae Liviae divinos honores, et Circenſi pompa currum elephantorum Auguſteo ſimilem decernenda curavit.* Quae ratio evincit, hoc ipſum Marmor, in quo Livia Divis adcenſetur, neque ſub Caio fieri potuiſſe, quamquam ille Auguſti templum dedicarit. Aetas igitur huius ſculpturae ad imperium Claudii, ſub quo Diva eſſe coepit, referenda eſt. Nam ſatis credibile eſt, ipſum Claudium aviae iam conſecratae non modo ſimulacra in Templo Iuliae Gentis dedicaſſe; verum etiam cetera Templi parerga perfeciſſe, vel addidiſſe, in quibus eiuſdem novi Numinis effigies toti divinae familiae adderetur. Adcedit indicium lineamentorum, quae Claudium magis, quam ceteros ex praedeceſſoribus videntur indicare. Si tamen placeat ſculpturam hanc vobis Ravennatibus non advenam, ſed indigenam eſſe (hoc enim minime inficiabor) prompta occurrit coniectura, ipſos Ravennates, ceteroſque populos, ut morem Principi gererent, ubi Liviae apotheoſim reſcivere, ad ſimilitudinem adſentationis Romanae in Templis, quae Auguſto ſacra ubique erant, ſigna Liviae intuliſſe, eiuſque imaginibus Templorum adceſſoria exornaſſe.

VI. Succedit ſimulacrum Iulii Caeſaris, de quo minime haeſitandum eſt; nam peculiari ſuo ſymbolo nobilitatur. Ipſae tamen non humana ſpecie, ſed divina videndum ſe praebet; nam, Divorum more, nudus eſt, ſolo peplo, quemadmodum Iupiter effingi ſolebat, obvelatus. Dexteram Romae protendit, et blando, ac ſereno vultu, (non illo mecaſtor, quo Peruſinas aras circuire viſus eſt)

novum Principem, columen Reipublicae, et ſpem populi, illi videtur commendare. Inſignitur vero praeclaro ſidere, in eius fronte impreſſo: ex quo illum tamquam praecipuo charactere dignoſcimus, freti auctoritate Plinii Lib. II. Cap. 25. *Sidus crinitum per ſeptem dies in regione caeli, quae ſub Septentrionibus eſt, conſpectum. Eo ſidere ſignificari vulgus credidit Caeſaris animam inter Deorum immortalium Numina receptam: quo nomine ad inſigne ſimulacro capitis eius, quod mox in Foro conſecravimus, adiectum eſt.* Eadem prorſus tradita legimus apud Suetonium in Iulio Cap. 88. *In Deorum numerum relatus eſt, non ore modo decernentium, ſed et perſuaſione vulgi. Siquidem ludis, quos primo conſecratos ei heres Auguſtus edebat, ſtella crinita per ſeptem dies continuos fulſit, exoriens circa undecimam horam; creditumque eſt animam eſſe Caeſaris in caelum recepti: et hac de cauſa ſimulacro eius in vertice additur ſtella.* Hoc etiam confirmavit ſuo in Virgilium commentario Servius: *Auguſtus omnibus ſtatuis, quas ob divinitatem Caeſari ſtatuit, hanc ſtellam adiecit.* In cuius rei teſtimonium ipſius Divi Iulii ſigillum aheneum heic Piſauri in Muſeo Arditio adſervatur, cuius capiti ſtella inhaerens cernitur, quae inſciis quibuſdam Solis imago viſa eſt. Hanc vero dignitatem a Iove Caeſari adtributam, intercedente Venere, generis ſui progenitrice, finxit Ovidius Metamorph. XV. verſ. 840. quam ſic conloquentem deſcribit:

Hanc animam interea caeſo de corpore raptam
Fac iubar, ut ſemper Capitolia noſtra, Forumque
Divus ab excelſa proſpectet Iulius aede:

ad quam etiam adludit Virgilius Eclog. IX. verſ. 47.

Ecce Dionaei proceſſit Caeſaris aſtrum:
Aſtrum, quo ſegetes gauderent frugibus; et quo
Duceret apricis in collibus uva colorem.

Et

Et Lucanus Lib. VII. verſ. 457.

Bella pares ſuperis facient civilia Divos :
Fulminibus Manes , radiiſque ornabit , et aſtris ,
Inque Deûm templis iurabit Roma per umbras .

VII. Media inter Iulium, atque Auguſtum Livia , et ipſa Numinibus addita , ſub aſpectu Iunonis repraeſentatur : quod non obſcure indicat inſignis corona , quae eius caput ambit , eaque prorſus , quae Iunoni in antiquis picturis, et ſimulacris adtribuitur : ſed et Amor parvulus , qui prope ipſam volitat , aliquid eius auribus inſuſurrat. Ipſa vero, primum ubi maritus eius tranſcendit ad Divos, ex uxore Sacerdos eius facta eſt. Dio Lib. LVI. *Tunc verum conſecrantes Auguſtum Sodales, ei ſacra inſtituerunt, et Sacerdotem Liviam*. Quod etiam tradit Paterculus Lib. II. *Livia Romanarum eminentiſſima, quam poſtea coniugem Auguſti vidimus , quam tranſgreſſi ad Deos, Sacerdotem.* Hac demum defuncta, ex Antiſtite Divorum, et ipſa Diva ſalutata eſt a Claudio Caeſare , ut tradit Suetonius in Claudio Cap. II. *Aviae Liviae divinos honores , et Circenſi pompa currum elephantorum Auguſteo ſimilem decernenda curavit* . Addit Dio et Veſtalium miniſterium eius honori addictum fuiſſe. Sic enim habet Lib. 60. *Aviam Liviam praeter hunc honorem , etiam immortalitati adſeruit , dedicavitque eius effigiem in templo Auguſti, ac rem ſacram ei fieri a Veſtalibus mandavit, mulieresque per nomen eius iurare iuſſit* . Nummi quoque in eius honorem cuſi honorum divinorum , quibus prona , effuſaque adulatione decorata eſt , teſtimonium faciunt . Mirifice vero hoc Marmor inluſtrat Prudentius in Symmachum , qui Liviam non modo conſecratam , ſed in Iunonem transformatam tradit , eiuſque ſimulacrum in Templo Auguſti repoſitum memorat :

Adie-

Adiecere ſacrum, fieret quo Livia Iuno.

Hoc vero eo facilius obtinuit, quo virum eius Auguſtum in Iovem transformatum repraeſentarunt, ut infra obſervabimus.

VIII. At Pueruli imago ſub ſpecie Cupidinis Liviae adſtans, non arbitrario conſilio adiuncta eſt; quin potius alterum ex Principibus iam fato functis repraeſentat; illum nempe ex Germanici liberis, qui adhuc puer Auguſto, et Liviae admodum carus exſtitit, et praematura morte ſublatus magnum utrique ſui deſiderium reliquit; de quo ſic loquitur Suetonius in Caligula Cap. 7. ubi Germanici eius patris vitam paucis reſtringit: *Habuit in matrimonio Agrippinam, M. Agrippae, et Iuliae filiam, et ex ea novem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, unus iam pueraſcens, inſigni feſtivitate; cuius effigiem habitu Cupidinis in aede Capitolinae Veneris Livia dedicavit: Auguſtus in cubiculo ſuo poſitam, quotieſcumque introiret, exoſculabatur.* Prudenti igitur Artificis conſilio ſub illa forma, qua iam publice innotuerat, et utrique Principi acceptus erat, inter utriuſque imagines in hoc Marmore conlocatus eſt.

IX. Vltimus omnium ſuccedit Auguſtus, qui cultu corporis, ceteriſque ornamentis Iovem imitatur: quod communi adſentatione iam fuerat introductum, ut liquet ex Ovidio Faſtorum Lib. II. verſ. 131. ita Auguſtum adloquente, illumque Iovi comparante:

Hoc tu per terras, quod in aethere Iupiter alto,
Nomen habes. hominum tu Pater, ille Deûm.

Nam et corona querna redimitus eſt, et haſtam puram, ſeu ſceptrum ſuſtinet dextra; quae quidem Iovis ſymbola non ad Sculptoris libitum, ſed, adnuente Senatu, illi adtri-

buta

buta ſunt; nam in nummis poſt eius mortem cuſis aquila, et fulmen ei adſignatur. Quo reſpexit Lucanus loco ſuperius adlato:

Fulminibus Manes, radiiſque ornabis, et aſtris.

Praeterea etiam corona querna, addito lemmate DIVO AVGVSTO S. P. Q. R. demum caeleſtis orbis, cui regendo in caelum adſcitus putabatur. Hoc mire exprimit in hoc Marmore ipſe caeleſtis orbis ſub Auguſti pede conlocatus, quem in aliis etiam marmoribus ſe obſervaſſe teſtatus eſt ſupra laudatus Blanchinius in Praefatione ad Marmora Aulae Vrbinatis: quod ipſo quoque adhuc inter vivos agente communi quadam orbis adulatione factitatum eſt: quo etiam reſpexit Manilius Lib. I. verſ. 796.

——— *Veneriſque ab origine proles*
Iulia deſcendit caelo; caelumque replevit,
Quod regit Auguſtus, ſocio per ſigna Tonante.

Et Lib. IV. in fine:

Ne dubites homini divinos credere viſus,
Iam facit ipſe Deos, mittitque ad ſidera Numen,
Maius et Auguſto creſcit ſub principe caelum.

In ipſo caeleſti orbe ita Zodiacus ex induſtria locatus eſt, ut Scorpius in fronte poſitus primum locum obtineat: ut indicaret Sole hoc ſignum percurrente, ipſum orbi donatum fuiſſe, ut in eius vita tradit Suetonius Cap. V. Ipſe vero primus omnium adhuc vivens templis, et aris decoratus eſt, ut tradit idem Scriptor in eius vita Cap. LII. *Quamvis ſciret etiam Proconſulibus decerni ſolere; in nulla tamen provincia, niſi communi ſuo Romaeque nomine, recepit:* et Tacitus Annalium Lib. IV. *Cum Divus Auguſtus ſibi, atque Vr-*

Vrbi Romae Templum apud Pergamum ſiſti non prohibuiſſet. Et Ioſephus Antiquit. Iud. Lib. XV. Cap. 13. *Templum ibi Auguſto ſacrum exſtruxit a longe conſpicuum navigantibus: et in eo ſtatua Romae altera, altera vero Caeſaris.* Ipſo vero fatis functo, non modo Divus ex Senatuſconſulto pronunciatus eſt; ſed et ingens illi Templum decretum fuit. Dio Lib. LVI. *Ipſi Templum quidem Romae decretum quidem a Senatu, ſed a Livia, et Tiberio ſtructum eſt, idque alibi, et pluribus locis.* At ab ipſo Tiberio inchoatum potius, quam abſolutum fuiſſe explicat Suetonius in Tiberio 47. *Princeps neque opera ulla magnifica fecit; nam et quae ſola ſuſceperat, Auguſti Templum reſtitutionemque Pompeiani Theatri imperfecta poſt tot annos reliquit.* Id vero a Caligula abſolutum, et dedicatum fuiſſe probant eius nummi, in quibus eiuſdem Templi exaſtyli proſpectus ſimulacris, et quadriga inſignis dignoſcitur, addita epigraphe: DIVO AVG. S. C. cuius nummi auctoritatem confirmat Suetonius in Caligula Cap. XXI. *Auguſti Templum abſolvit.* Et Dio Lib. LIX. *Deinde Caius habitu triumphali Templum Auguſti dedicavit, nobiliſſimis pueris aetate florentibus, cum virginibus eiuſdem ordinis, hymnum canentibus.* Fecit autem in ea Palatini parte, quae Foro inminebat, et Capitolium ſimul proſpectabat: quo in loco ingentes adhuc ſubſtructiones ſuperſtites, quum Romae eſſemus, ſaepiſſime viſitabamus. Plinius quidem Lib. XII. 19. ait fuiſſe in Palatio: *Vidimus in Palatii Templo, quod fecerat Divo Auguſto coniux Auguſta:* quod etiam confirmat Ovidius Metamorphoſ. XV. verſ. 841.

——— Semper Capitolia noſtra, Forumque
Divus ab excelſa proſpectet Iulius aede;

nam in eo Templo Divi quoque Iulii imago colebatur. Ceterum pulcherrimus iſte nexus, quo tota Auguſti familia di-

divinitate donata repraeſentatur, quodammodo proponitur nobis ab Ovidio Lib. IV. de Ponto Epiſt. IX. ubi eaſdem ipſas imagines in Auguſteo Sacello deſcribit verſ. 105.

Nec pietas ignota mea eſt; videt hoſpita tellus
In noſtra ſacrum Caeſaris eſſe domo.
Stant pariter Natuſque pius, Coniuxque Sacerdos,
Numina iam facto non leviora Deo.

Hanc enim proſapiam a caeleſti origine propagatam, totam pariter caelo deberi reputabant, unaque Caeſaream progeniem eſſe colendam. Manilius Lib. I. verſ. 796.

——— *Veneriſque ab origine proles*
Iulia deſcendit Caelo; Caelumque replevit,
Quod regit Auguſtus, ſocio per Signa Tonante.

X. Alterum huius Marmoris fragmentum caeremoniam in conſecrationibus Principum obviam, hoc eſt victimarum immolationem oſtendit: quod etiam in dedicatione Templorum, et potiſſimum in eo, quod ipſi Auguſto dicatum fuit, contingebat; ut manifeſte oſtendit praecitatus nummus, in quo Imperatori Caio ſacra obeunti victimarius adſtat, qui taurum ad aram ſtatuit. Quum enim per omnia Auguſtum Iovi exaequaſſent, minime alienum erat, ſi maiorem victimam et ipſi immolandam putaviſſent. Hoc clare probat eiuſdem Prudentii auctoritas, qui loco citato tradit Auguſto litari tauro conſueviſſe:

Hunc morem veterum, docili iam aetate, ſequuta
Poſteritas, menſa, atque adytis et Flamine, et aris
Auguſtum coluit, vitulo placavit, et agno:
Strata ad pulvinar iacuit, reſponſa popoſcit.

Ceterum, ſi quae deſunt in tam praeclaro, tamque nobili Monumento, cuius oppido vix unum latus, neque integrum, et alterius partem habemus, intueri nobis datum eſſet, multo plura, quae ad hanc caeremoniam pertinebant, obſervaremus, quibus non mediocriter in tam praecipuo argumento Antiquitatis ſcientia iuvaretur. Haec tamen detrimenta late compenſat huius ſaeculi induſtria, quae tota eſt in venerandae Antiquitatis reliquiis non eruendis modo, ſed etiam inluſtrandis: in quo praecipue ſtudio Concives tui ſummopere enitent, conſpirantibus omnium votis ad Patriae monumenta condecoranda. Inter hos vero praeterire ſilentio non poſſum virum religione, litteris, et dignitate conſpicuum Petrum Paullum Ginannium Gentilem tuum, Caſinenſium Praeſidem Generalem, qui pleraque iamdiu conſepulta monumenta luci reſtituit, praeſertim vero Gothorum Regum Mauſoleum, quod alte terra obrutum, egeſtis immenſis ruderibus, omnium oculis conſpiciendum praebuit. Nec reticere debeo alterum Camaldulenſis familiae decus Mariangelum Flaccum, Claſſenſi Bibliothecae Praefectum, cuius diligentia ingens Marmorum ſcriptorum numerus erutus eſt. Florent apud vos omnigenae politioris litteraturae ſtudia, quae praeſertim domi tuae quodam iure ſucceſſionis cuſtodiuntur: ſunt in pretio Viri docti: Eruditorum conſeſſus ita frequentantur; ut non dubitem adfirmare peregrinam Gothorum barbariem, atque Exarcharum tyrannidem, qui iam tum florentiſſimam Vrbem veſtram, immo et late Italiam totam opprimere conatae ſunt, virtutibus veſtris expiatas, maiori gloriae veſtrae ceſſiſſe.

DE

DE GEMMA GAMELIA

EX DACTYLIOTHECA GORIANA

DISSERTATIO V.

IOANNIS BAPT. PASSERI

I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

J.V. ſc. *Inscal. Cryſtallo Mus.* ——— *Gorii figuris inauratis*

DE GEMMA GAMELIA

DISSERTATIO V.

AD NOBILISSIMVM ET ORNATISSIMVM

CAROLVM FERDINANDVM CAPPONIVM

COMITIS ET EQVIT. FERRANTIS SENATORIS F.

PATRICIVM FLORENTINVM

SACRAE RELIGIONIS HIEROSOLYMITANAE
EQVITEM COMMENDATARIVM

NIHIL ferme iucundius mihi COLVMBARIAE SOCIETATIS Sodali contingere poterat, CAPPONI GENEROSISSIME, quam veterem Gemmam e Dactyliotheca Goriana depromtam offerri explicandam, in qua Coetus noſtri inſignia, COLVMBAE GEMINAE ſe ſe invicem reſpectantes, inciſae ſunt; ut ſubinde coniecturam de illa meam coram Te proferrem, de eo litterario inluſtri Conventu adprime meritum; praeſertim quum Antiquitatum ſtudia, non conſilio magis, quam hereditate exceperis, quae in Familia Tua longe praeclariſſima quodammodo gen-

gentilia reputantur: quum ex ea, maximo Reipublicae Litterariae bono, ſummopere ornata, atque amplificata prodierint. Antequam vero ad hoc Cimelium pulcherrimum inluſtrandum adcedam, quod iam tu ipſe dum oſtenderetur Sociis Columbariis vidiſti, et pluris fuiſti; memineris hoc ipſum EMBLEMA inſcalptum eſſe cryſtallo in poſtica eius parte; nam in antica ſuperficium totum planum eſt. Columbae auro ſuperfuſo fulgent, uti etiam falcatae lunulae, et corona, quae ipſis deſuper inminet. Cryſtallinus orbis incluſus eſt in quodam ornamento, quod lapidem ſubviridis obſcuri coloris imitatur, et refert: ut facile coniecturae ſit locus, vel muliebris fibulae, vel bullae locum tenuiſſe, ac boni ominis gratia puellae Sponſae donatum fuiſſe.

II. At longe alio conſilio, quam in Academiae noſtrae Stemmate, ubi duae columbae iunguntur, ſe ſeque MVTVIS OFFICIIS ad ſtudia promovenda fovent, in hac Gemma elegantiſſima copulantur. In hac enim, niſi me coniectura fallit, fauſtiſſimarum nuptiarum emblema ita exhibent, ut minime mihi haeſitandum ſit, quin inter *caelaturas Gamelias* id monumentum adcenſeam. Columbae in primis Veneri nuptiarum praeſidi ſacrae ſunt. Rationem rei profert Fulgentius Mythologiae Lib. II. *In huius etiam tutelam columbas ponunt; illa videlicet cauſa, quod huius generis aves ſint in coitu fervidae*. Albricus quoque columbas circa Venerem locat: *Et columbis circa ſe volando comitabatur:* adeo ut ex earum indicio eius Numen, atque omen cognoverit Aeneas apud Virgilium in VI. verſ. 190.

——— Geminae cum forte columbae
Ipſa ſub ora viri caelo venêre volantes,
Et viridi ſedêre ſolo. tum maximus Heros
Maternas adgnoſcit aves, laetuſque precatur.

Ge-

Geminas quoque columbas, currui eiuſdem nexas, illi tribuit Ovidius Metamorph. XIV. verſ. 597.

Perque leves auras iunctis invecta columbis
Litus adit Laurens : ——————

praecipue quum nuptias conciliaret ; ut apud Claudianum in Epithalamio Palladii, et Serenae :

Floribus exſtruitur currus, iuga floribus halant ;
Florea purpureas adnectunt fraena columbas.

III. Quod vero in hoc ſphragiſmate ſingulare omnino eſt, ambae columbae Lunulis falcatis inſiſtunt. Huius ſymboli multiplex ratio adduci poteſt ; illa praeſertim ſatis obvia, atque trita, quod nuptiarum ſolemnia noctem, quae per Lunam ſignificatur, expectarent. Hinc nuptiis Proſerpinae Nox adſtat apud eundem Claudianum Lib. II.

—————— *Stat pronuba iuxta*
Stellantes Nox picta ſinus. ——————

Catullus quoque ab illa nuptiale Carmen exorditur :

Veſper adeſt, Iuvenes, conſurgite : Veſper Olympo.
Surgere iam tempus, iam pingues linquere menſas ;
Iam veniet Virgo. ——————

Nam maxime exoptatae tenebrae, quae Virginum pudorem, et verecundiam aliquatenus minuerent ; unde Tacitus de infandis Neronis Nuptiis refert : *Cuncta denique ſpectata, quae etiam in femina Nox operit.*

IV. Fortaſſe etiam Luna omen perpetuitati nuptiarum facere videbatur, quum illa Aeternitatis ſymbolum haberetur, ut in Notis ad haſce GEMMAS ASTRIFERAS ſaepe oſtenſum eſt, potiſſime vero in Diſſertatione IV. iam edita

de

de Tranſvectione Animarum. Quapropter aviculae coniugalis amoris indices Lunulis inſiſtentes, ipſam fidei maritalis perennitatem facile deſignant, quam nulla unquam perturbatio violaret : nihil enim pulchrius in connubiis habebatur, quam quod perpetuo foedere perſiſterent. Sic praefatis Infernae Deae Nuptiis eadem Nox Pronuba :

——————— Tangenſque cubile,
Omina perpetuo genitalia foedere ſancit :

et Iuno non aliter Nympham ſpondet Aeolo :

Connubio iungam ſtabili, propriamque dicabo.

Delecta propterea eſt ad coronamenta nuptialia potiſſimum oliva, ob viroris perpetuitatem. Sidonius Carm. XIV.

Proſper connubio dies coruſcat,
Quem pacis ſimul arbor, et iuventae,
Aeternumque virens, oliva ſignet.

De nuptiarum vero aeternitate exempla illa, fabuloſa quidem, ſed inluſtria, iactabantur de Eurydice, atque Alceſti ex Inferis revocatis, quae pulcherrime, atque aptiſſime ad propoſitum hoc enumerat Sidonius in Epithalamio Araneolae.

V. Habebatur praeterea Luna inter connubiorum praeſides Deas, ob eam rationem, quam Macrobius Saturnal. Lib. VII. Cap. 16. *Proprium eius munus eſt diſtendere rimas corporis, et meatibus viam dare : quod adcelebrando partui ſalutare eſt*. Eadem et apud praelaudatum Macrobium in Somnium Scipionis nuncupatur : *Dux naſcentium, mortalium corporum auctrix, et conditrix*. Hinc apud Horatium in Carmine Saeculari :

Tu Lucina dolentibus
Iuno dicta puerperis.

Nec

Nec fortaſſe alio conſilio Lunas falcatas, et quodammodo novas, Scalptor exhibuit: *quod novilunio vis quaedam inſit, quae pariendi facultatem adferat*: ut ſcripſit Porphyrius apud Euſebium de Praepar. Evang. III. Praeterea in connubiis celebrandis maximopere Lunae ratio habebatur; nec enim omnia tempora aeque proſpera ad id cenſebantur. Sic Clytemneſtra apud Euripidem in Iphigen. in Aulid. plenilunium in nuptiis expectandum reſpondet:

Quando Lunae fortunatae venerit circulus.

Vitabant vero vel novam, vel decreſcentem; eo quod eius damnum minime auſpicatum cenſeretur: contra vero plenitudo fauſtiſſima. Placuit vero Artifici Gemmario Lunam non integram, ſed falcatam exprimere; eo quod non aliter a Sculptoribus caelari conſueverit, ne ſi alterius figurae praeter uſum feciſſent, ſymbolum id praecipue in minutiſſima caelatura ambiguum, atque incertum oculis eſſet: quod adeo verum eſt, ut vix in uno Marmore Muſei noſtri, quod in praemiſſa Diſſertatione *de Animarum Tranſvectione* publicavimus, Lunam integro orbe exhibitam viderimus.

VI. Ad cetera GAMELIA SYMBOLA adcedit corona Veneri ſacra, quae columbis inſtat: Veneri, inquam, ſacra; quippe quia Dea illa in Hymno Homerico nuncupatur:

Pulchram coronam habens Cytherea:

et rurſus:

Auream coronam habens pulchra Venus;

quamque Orpheus in alio Hymno indigitat:

Gaudentem coronis; nuptiarum curam habentem.

Corona vero huius noſtrae Gemmulae conſtans ex ſolido circulo ſuperne leniter repando, et margaritis referto, eadem ipſa eſt, quam toties, CAPPONI ORNATISSIME, ſupra caput Veneris conlocatam vidiſti in celeberrima illa Pictura apud Bartolum, in qua Veneris, et Adonidis fabula exhibetur. Facile etiam, ſi quis cenſuerit eſſe Veneris ceſtum, non erit repugnando locus: magis vero de Veneris corona opinio mihi adridet. Haec eadem coronae forma frequentiſſima eſt in Etruſcorum picturis, in quibus nuptiales caeremoniae expreſſae cernuntur: neque aliam deſcripſit Claudianus Mariae Auguſtae praeparatam:

Et gravibus Spatale baccis diadema ferebat.

Manſit enim haec coronarum forma apud inferioris aevi Principes feminas, ut ex earum nummis ſaepe videre eſt. Id vero coronae ornamentum in hoc lapillo inciſum non modo ad ipſam Venerem adludit, cui id geſtamen communiter tribuebatur; verum etiam ad novas nuptas, quas coronari demonſtravimus in Epiſtola *de Diptycho Quiriniano*, et luculentius dicturi ſumus in Notis ad eaſdem picturas Etruſcas: quarum quidem eximiam collectionem (etſi maleferiati aliquot Scriptores carpent, et ſi lubet, ut ſolent, deridebunt; Litterariae tamen Reipublicae cultores optimi laeto animo excipient, veluti lucem magnam Antiquariae ſcientiae adlaturam) alacri tamen ſtudio, atque imperturbato animo praeparamus. Augent hanc nobis fiduciam mores tui honeſtiſſimi, mira probitas, et perpetua in ſtudiis colendis ornandiſque conſtantia, et optimae diſciplinae ratio, quam ex ipſo GORIO tuo hauſiſti; quae Te Muſarum alumnum, et Academiarum omnium tum patriarum, tum exterarum ornamentum reddiderunt.

NI-

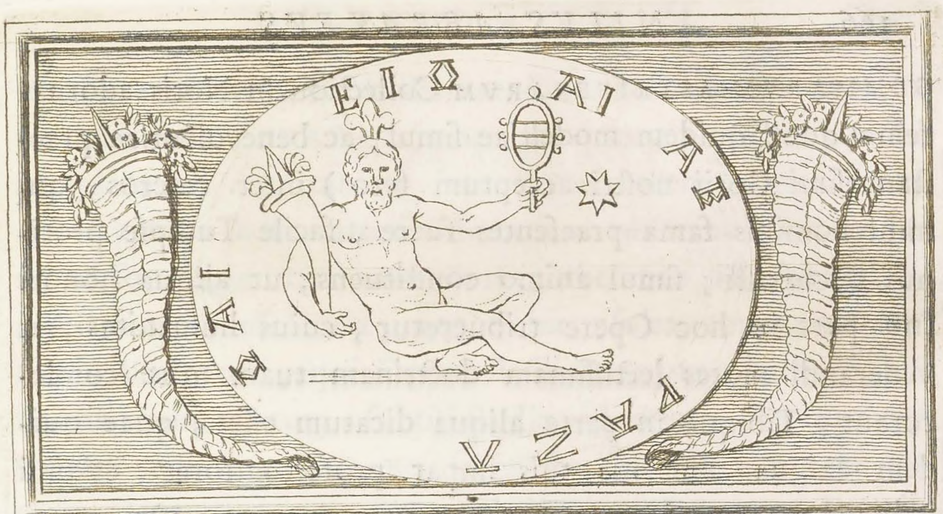
N I L V S

A B R A X E V S

D I S S E R T A T I O VI.

IOANNIS BAPT. PASSERI

I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

Inſcalpt Jaſpidi rubro apud Mercat. Neapolitanum.

NILVS ABRAXEVS

DISSERTATIO VI.

AD VIRVM CLARISSIMVM

EDVARDVM CORSINVM

CL. REG. SCHOLARVM PIARVM

IN ACADEMIA PISANA PHILOSOPHIAE PROFESSOREM CELEBERRIMVM

VEllem, CORSINI RELIGIOSISSIME, ac SAPIENTISSIME, quoties praeclariora opera typis evulgantur, aliquam in his partem laudis adtribui ſingulis doctis Viris, quorum virtute aetas noſtra maxime fulget, ac decoratur; ut qui mercedem nullam laboribus ſuis dari ſentiunt (fortaſſe nec quaerunt) quadam veluti Scriptorum omnium conſpiratione celebrentur; quo teſtimonio aliquando comprobetur illos in omnium exiſtimatione floruiſſe. Haec mihi animo volutanti, quum inſignem hanc

GEM-

GEMMARVM ASTRIFERARVM Collectionem Notis adornarem (quod quidem modeſtiae ſimul, ac benevolentiae praeſtantiſſimi Gorii noſtri acceptum fero) inter ceteros, qui mihi nominis fama praeſentes fuere, facile Tu ipſe protinus occurriſti; ſimul animo conſtituens, ut aliqua honori tuo pars in hoc Opere tribueretur, cuius humanitas, et venerandi mores lectiſſimam doctrinam tuam mire condecorant, Tibique in parte aliqua dicatum eſſet; quae quidem exigua, meritis tuis impar profecto foret, etiamſi Tibi ex integro ſiſteretur. Aequat tamen vota noſtra quaecumque ea ſint, quae immortale nomen tuum excipit, ex quo et obſequio noſtro fecimus ſatis, et gloriae eiuſdem Operis conſuluimus.

II. Tractatiunculae huic noſtrae de NILO ABRAXEO occaſionem obtulit Gemma nuper a nobis contrectata, eaque ſtilo exſcalpta, qui vulgo Baſilidianis adtribuitur. Horrens id ſcalpturae genus nauſeam potius, quam ingenium exſcitat: ex quo nullibi inſolentior privata Artificum mens luxuriata eſt, quam in hiſce lapillis; in quibus plerumque nulla lex ſtetit, niſi obſcuritatis adfectatio, quae laxatis ingenio impoſtorum habenis, in monſtroſa inventa fere ſemper erupit. Nullus proinde ex illis eruditionis proventus expectatur, in quibus ſtupenda magis quam elucubranda deprehenduntur. Pauculas tamen ex eiſdem Gemmis, quae humaniore cultu caelatae ſunt, et in quibus aliqua veteris Mythologiae veſtigia obſervantur, ad honorem huiuſce THESAVRI GEMMARVM ASTRIFERARVM eveximus.

III. Has inter non omnino adſpernanda viſa eſt praeſens, quae NILI iacentis imagine ornatur. Notae quaedam circumiectae magicas voces referentes haud ambiguo teſti-

monio

monio evincunt, cui doctrinae illam referamus; quas inter una vox ΑΒΡΑΖΑΣ, corrupte pro ΑΒΡΑΞΑΣ, nobis perſpicua eſt. At tantam inter hanc vocem, exſculptumque typum, adfinitatem intercedere obſervavimus, ut ex univerſo magicorum amuletorum theſauro id ſphragiſma inter minus inſolentia, atque inconſulta reputaverimus. Fuere Viri docti, qui Deum Baſilidianorum, barbaro hoc nomine nuncupatum, ſubtili ſtudio ad omnes fere Deorum formas traxerint; ex quo ſaepe ſaepius idem lemma ſingulis Deorum imaginibus coniuctum obſervatur: in quo quidem forte hallucinati ſunt, putantes inſcriptionem illam cum delineatis imaginibus convenire, cum quibus, ut plurimum, nihil commune habet. In hoc vero ſigillo nomen ΑΒΡΑΖΑΣ nec temere, nec oſcitanter adiectum eſt. Adeo enim convenit cum NILI imagine, ut ipſum aenigmatice eius nomen contineat, ut infra videbimus. Hinc factum eſt, ut huic figurae nomen NILI ABRAXEI tribuerimus.

IV. Inſignitur eadem Nili imago conſueto copiae cornu frugibus redundante, quo Flumina fere omnia ornantur, ad eorum fertilitatem indicandam. At praecipuo iure Nilus hoc inſigni decoratur; quippe quia uno huius fluminis beneficio tota Aegyptus fecundatur: quod in Panegyrico ad Traianum Auguſtum notarat Plinius Cap. 30. *Aegyptus proprio ſemper amne perfuſa, nec alio genere aquarum ſolita pingueſcere, quam quas ille devexerat, tantis ſegetibus induebatur, ut cum feraciſſimis terris, quaſi nunquam ceſſura certaret.* Hinc *dives* ab Ovidio Amor. Lib. III. Eleg. VI. verſ. 39. praedicatur:

Ille fluens dives ſeptena per oſtia Nilus:

et

et *fecundum* adpellat Statius Thebaid. III.

Seu fecunda refert placidi clementia Nili .

Loti flore tanquam praecipuo adtributo caput ornatur: cuius ſymboli, ut myſticas ſignificationes praetermittamus, quae multae quidem ſunt, ſed fere inanes, ea praecipua ratio eſt, quod ſpontaneo eius virgulti beneficio, nulloque labore parto, veluti oblata a natura fruge, plebs paſcitur: tanta vero in Aegypto, atque Africa eius ſtirpis exuberat copia, ut Syrtium accolae *Lotophagi* dicti ſint; quorum, qui communem cibum deguſtaſſent, patriam obliviſcebantur, ut Odyſſeae IX. ſcribit Homerus:

Ex his autem quicumque loti comederent mellitum fructum,
Non amplius renunciare valebant, neque retro redire.

Cui fabulae adluſit Ovidius Triſtium Lib. IV. Eleg. I. verſ. 31.

Sic nova Dulichio lotos guſtata palato,
Illo, quo nocuit, grata ſapore fuit.

Siſtrum altera manu adtollit, rauci murmuris ſymbolum, quo Nilus exundans, et fluminis modum ſupergreſſus, ſubito aequore perfundit terram, quum

Et patris undoſi ſonitus expectat hiulca
Aegyptus. ———————

Quapropter *aeriſonus* nuncupatur a Statio Thebaidos Lib. I.

Captus et aeriſoni lugentia flumina Nili:

nihilque niſi eiuſdem fluminis exceſſus, receſſuſque ſignificabant virgae illae in ſiſtro ſtridulae: unde inſtrumentum illud inter myſteria in ſacris adhibitum eſt; indeque in

bello

bello ominis cauſa uſurpatum; quapropter Cleopatra apud Virgilium Aeneid. Lib. VIII. verſ. 696.

——————— *patrio vocat agmina ſiſtro.*

V. Aſtrum convenientiſſime Nilo copulatur: illud inquam, cuius vi Nilus exundat. Iuvat heic referre Plinii verba Hiſtor. Nat. Lib. XVIII. Cap. 18. *Nilus ibi coloni vice fungens, evagari incipit, ut diximus, Solſtitio, et nova Luna; ac primo quidem lente, deinde vehementius, quamdiu in Leone Sol eſt: mox pigreſcit, in Virginem tranſgreſſo; atque in Libra reſidet.* Quapropter eius aqua praeter modum ceterarum aeſtivo calori tribuitur a Tibullo Lib. I. Eleg. VIII. verſ. 22.

Fertilis aeſtiva Nilus abundet aqua;

quem imitatus videtur Claudianus Lib. I. in Rub. Carm. verſ. 185.

Hinc bibet aeſtivum ſepteno gurgite Nilum.

VI. Notas characterum libenter miſſas facimus, quum luculentiſſima demonſtratione probaverimus nec ſenſum ullum inde erui poſſe, nec unquam forte habuiſſe; neque enim inde verba ulla in reliquis aliis paene infinitis Gemmis coaleſcunt, et mugitus magis, quam dictiones referunt. Vna tamen vocula ΑΒΡΑΖΑΣ, heic obſervatione digna eſt; nam, ut praemiſimus, aenigmatice nomen *Nili* continet. Noſti, DOCTISSIME CORSINI, nomen illud, quo Baſilidis Deus nuncupabatur, ex vi quadam numerica coaluiſſe; per quam, ſingularum litterarum valore ſubputato, numerus CCCLXV. educebatur, quotos Caelos Mens creatrix Baſilidis eſſe conſtituerat pro numero dierum ex quibus annus efformatur, quibus eorundem Caelorum ſingulae poteſtates praeſiderent; quod etiam ex Divo Au-

guſtino, aliiſque eiuſdem aevi Patribus alibi demonſtratum eſt. Hanc autem doctrinam Magi fere omnes ſequuti videntur, qui ad eorum taliſmata roboranda nomen id libentiſſime tranſtulerunt: licet aliquando adeo oſcitanter illud uſurpaſſe videantur, ut eius vim, atque ſignificationem ignoraverint: quum, perturbato litterarum ordine, in quo tota virtus abraxea conſtituta erat, id nomen inſcripſerint; ut propemodum in hac Gemma obſervatur, in qua Z pro Ξ facili quidem ſtyli lapſu, ſed qui imperitiam Sculptoris redarguit, ſubſtituta eſt. At grande id arcanum ex diſciplina Aegyptiorum deſumtum videtur, quibus nomen ΝΕΙΛΟΣ eundem numerum conflat; nam Ν valet 50. Ε 5. Ι 10. Λ 30. Ο 70. Σ 200. quibus numeris ſimul conlectis emergit ſumma CCCLXV. Itaque myſtica hac ratione inſpecta, idem prorſus fuiſſet *Abraxam* dicere, ac *Nilum*; quum utriuſque vocis eadem virtus, atque poteſtas haberetur, eademque numerorum ſignificatio: ut minime heic miremur, ſi Nili typo barbarum illud nomen ſuppoſitum ſit, quod iuxta Magos eandem ſignificationem praeſeferebat.

VII. Haec vero potiſſima ratio eſt cur hiſce Gemmis Abraxeis aſtrum, quo Sol ſignificatur, tam frequenter coniunctum videatur: quum enim annuo ſuo curſu totum Abraxei numeri periodum conficiat, tanquam doctrinae indicium, et divinitatis adminiſtrum, adeſſe arcanis ſcalpturis voluerunt. Pauca haec accipe, exiguam plane perennis obſequii erga Te mei teſſeram, CORSINI CELEBERRIME. A Te quidem ſperanda ſunt maxima, et praeſtantiſſima, ingenii et perpetui laboris tui monimenta; quibus tum iam editis, tum mox edendis ingens nomen in Litterario Orbe, omnique aevo celebrandum, Tibi comparaſti.

DI-

DIVINATIO
IN GEMMAM
MAGICAM
DISSERTATIO VII.

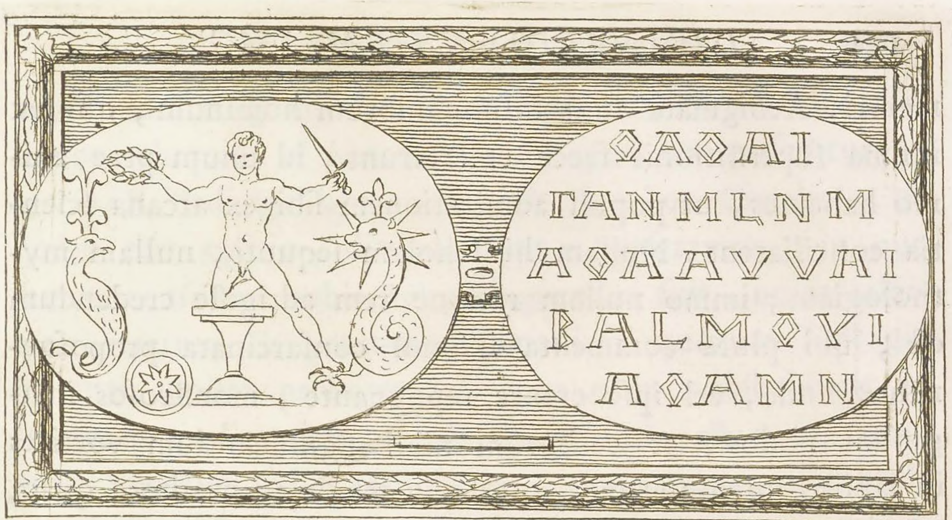
IOANNIS BAPT. PASSERI
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

GEMMA MAGICA

Onychi inscalpt. extat ap. Hieronymum Fr. Zanetti Venetiis

J. V. sc.

J. V. Sc. *Ex Ectypo Musei Paſſerii*

DIVINATIO IN GEMMAM MAGICAM

DISSERTATIO VII.

AD VIRVM CLARISSIMVM

HIERONYMVM ZANETTIVM

ALEXANDRI F. VENETVM

EIVSDEM CIMELII DOMINVM

QVOTIESCVMQVE inter Veterum Monumenta, quae nobis contemplanda ſeſe offerunt, incidimus, in illa nempe ingenii, neſcio an dixerim portenta, aut tormenta, quae Baſilidianorum officinis vulgo tribuuntur; quaeque revera, nec Baſilidis ſcholam redolent, neque alteram ullam, quam ex Veterum ſcriptis perſpectam habeamus: ut probe noſti, ZANETTI ERVDITISSIME, dicere ſolemus, illa neque aptius, neque melius poſſe explicari, quam ingenue profitendo, nec explicationem admittere, nec

me-

mereri. Aenigmata ſunt inſulſiſſimorum hominum, qui ex infima ſuperſtitionis faece emerſerunt; id unum prae animo habentes, ut populi admirationem ſibi ex arcana ſcientia conciliarent. Nullam hi ſcholam ſequuti, nullam mythologiam; immo nullam ratione rem adtigiſſe credendum eſt, ubi plura commenta inſimul conſarcinata propoſuerunt: unde, vel ipſo errore repugnante, monſtroſos imaginum nodos, et verborum nihil ſignificantium vortices in lapillis inſculpſerunt, quos non magis ad morbos, quam ad pecuniam a credulis conradendam, et expilandam, legibus etiam Gentilium reclamantibus, venditarunt.

II. Quia tamen Viri docti non omnino Gemmas haſce ſpernendas reputarunt; immo, ordinata ſimul illarum ſerie, Eruditorum oculis obiecerunt; morem illorum ſequuti, pauculas adhuc ineditas, quae inter ASTRIFERAS cenſebantur, huic Operi inſerendas curavimus; eo conſilio, ut integram Antiquitatis imaginem, etiam in ipſis Veterum nugis, inquireremus. Non enim haec ſtudia noſtra perſcrutantur ea tantum, quae prudenter Antiqui ſenſerunt; ſed univerſa quoque, quae ipſi ſenſerunt, ſpeculantur. In hac vero claſſe non ultimum locum ſibi vindicat Gemma illa tua hinc inde inſculpta, et ſtellis ornata; cuius imaginem, Te auſpice, ac favente perſcrutandam mihi nuper obiecit commune delicium noſtrum, et ſaeculi ornamentum, ampliſſimus Praeſul Gorius: ſimul rogans, ut Commentariolo, quoad res pateretur, elucidarem, Tibique, veluti in gratiarum actionem, quod parergo hoc ipſum Aſtriferum Syntagma iuveris, inſcriberem, ITALICARVM MVSARVM DECVS, ZANETTI ILLVSTRISSIME, ATQVE ORNATISSIME: cuius doctrinam dudum perſpectam habebam, et quam adeo frequenter extollere conſue-

veram

veram dum religioſiſſimus Frater tuus Teatinorum Sodalium lumen, eloquio, et pietate clarus, apud nos verſaretur.

III. Sed age iam, quae de tuo hoc Cimelio, ut noſtra fert opinio, dicenda ſunt, proferamus; in quo tamen conſuetus nobis ſtylus linquendus fuit, nullis adhibitis veterum Scriptorum teſtimoniis, quorum ſuffragio ſententia noſtra probaretur. Quos enim adhibebimus ad ſcientiam explicandam, quae ſine ſcientia eſt, et quam nulli Veterum nobis tradiderunt? Quapropter, ubi nulla patet certa ad explicationem via, ad divinationem convolandum fuit, ut, auctoritate deſtituti, rem uni rationi fideremus. Gemmam per partes explicabimus; partium deinde conſenſum ex omnibus eruere conabimur: ſobrietatem noſtram in primis ſequuti; quum praeſertim de hoc Monumentorum genere Diſſertationem integram iam elucubraverimus, atque in altero huius Theſauri Volumine praemiſerimus.

IV. Gemma haec tua in utroque latere ſculpta eſt; et ne quis locus careret ſuperſtitione, limbus etiam inſcriptus obſervatur. Ingenium Scalptoris monetariorum ſtylum imitatus eſt, qui in antica certam imaginem exprimebant; in poſtica vero eiuſdem adtributa. Primum Gemmae adſpectum occupat Vir ſedens; alterum Hippogryphus a Victoria coronatus. Ille Numen refert; hic vero Numinis poteſtatem. Totus vero huius Gemmae adparatus ex triplici religione coaleſcit, Romana, Graeca, atque Aegyptia; unde intelligimus ex neutra diſciplina poſſe illa explicari, quae heic caelata ſpectantur. Vir ſedens, ſubligaculo praecinctus, cetera nudus, Aegyptiacum exprimit Sacerdotem, non quidem Iſiacum; quia, praeter eius Deae morem, capillatus eſt. Hoc nempe habitu, qui omnium ſanctiſſimus

ha-

habebatur, divinitas exprimi conſueverat: neque aliter Deos, quam ſub ſpecie ſacrificulorum, efformari inſtitutum erat; quod ſaepiſſime in Notis ad Lucernas obſervavimus. Serpente tamen praecingitur, cuius dignitatem tanti fecerunt amuletorum artifices, ut nihil ſine illo publicarint; manifeſte teſtati, quo praeceptore profeciſſent. Plerumque ſupernam Mentem, ambitu ſuo omnia complectentem, ſub hoc ſymbolo exprimebant, illique aliquando orbem caeleſtium, terreſtriumque rerum imaginem includebant; ſignificantes ſuperno illo ſpiritu concludi omnia, atque verſari. Sed haec quum humanius ſaperent, humanum modum aliquando praetergreſſi, atque altiora adpetentes (quae Magorum arrogantia fuit) rebus hiſce ſpeciem humanam addiderunt; rerum Naturam ſub mortali ſpecie exprimentes, ut in hoc ipſo emblemate obſervamus, quam quidem ſerpentino cingulo praecinxerunt. Vidi aliquando adſimilem Gemmam, in qua femineum Numen, et ipſum ſerpenticinctum, mammas manibus exprimebat, cuius lac profluens animalia quaedam exſugebant: quae ſignificatio aliquam cum Dianae Epheſiae mythologia adfinitatem ſervabat. Numen heic expreſſum decuſſato cubo inſidet.

V. Nimius equidem eſſem, ſi huius figurae adfectiones, arcanaſque proportiones ex Philoſophis decerptas referrem. Quod unum ad rem facit, rerum conſtantia, atque ſtabilitas ſub ea imagine ſignificatur. Et revera, ſi huius claſſis Gemmae perluſtrentur, cubi huiuſmodi cruce ſignati frequentiſſime invenientur. Vir heic expreſſus dextera manu circulum crucigerum, Aegyptiacis Simulacris familiarem, ſuſtinet: ſiniſtra manu ſceptrum hircinum, maximae dignitatis apud Aegyptios, ob Iovem ſub ea pelle ſervatum. Capite vero Solis aſtrum gerit, unde fulmen exſurgit,

quod

quod quidem geſtamen Magi IAO ſuo frequenter tribuerunt. Luſit itaque Artifex arbitrariam imaginem divinitatis figurando, in qua, ad Pantheorum ſimilitudinem, tot Deorum ſymbola cumulavit. Forte etiam ſub ea imagine initiatus aliquis deſignatur, in cuius felicitatem, praecipuorum Numinum poteſtates influerent. Ex aenigmaticis notis ſolam vocem ΚΥΡΙΑV, quae eſt a ΚΥΡΙΟΣ, *Dominus*, intelligimus. Ex ceteris hinc inde obtruſis, multas in Syllabo noſtro vocum Magicarum, ſuperius edito, invenies. Latebunt tamen donec Pythoniſſa aliqua animam revocet antiqui Scalptoris, cum quo eius linguae ſcientia deceſſit.

VI. Alterum latus occupat Hippogryphus, tritiſſimum Solis ſymbolum, cui pro area ſtat alter ſerpens, ſupra quem ambulat. Monſtroſum iſtud animal Minervae aegide pectus ſuum obarmat; qua ſolarem hominem inclutum, invictumque fore promittit. Inde lacertus cauda ſuſpenſus, et mancipatus dependet; quo ſymbolo ſignificatur, maleficia omnia Naturae humidae Solis fervore concoqui, et ſuperari, et corporum vitia, atque venena depelli. Facile etiam ſignificare poteſt ſtellionem, cui portentoſam fraudem ineſſe veteres dictitarunt; in tantum, ut Maiores noſtri crimina omnia anonyma hoc uno *ſtellionatus* nomine ſignificarint. Iocus iſte frequentiſſimus eſt in eiuſdem farinae Gemmis, in quibus aquilae, accipitres, ibices, aliaeque volucres Diis ſacrae hoſce lacertos unguibus, vel roſtro arreptos, conficiunt. Portentoſae huic belluae caduceus cervicem exornat; ut quae bellico tegmine pectus protexerat, eloquentiae dotibus mentem exornaret. Itaque qui Gemmam hanc geſtaret, non modo fortis, non modo ſanus, ſed etiam diſertus futurus cenſebatur. Opes

 tan-

tantum huic viro defuiſſent : at prudens circulator, Fortunae ſymbolum, gryphem alterum cum rota ſtellifera, tergo principis beſtiae impoſuit, ut adagium illud notiſſimum verificaretur : *Virtute duce*, *comite Fortuna*. At nihil ſanctius, nihil auguſtius, cauda maioris hippogryphi, quae in aſpidem illum ventroſum, ac rite tutulatum, adſurgit. Eius, ut noſti, tanta apud Aegyptios auctoritas fuit, ut ex eo Deorum capita ornarentur : at e Deorum vertice huius Gemmae Artifex, nunquam prudentior, eum in caudam tranſtulit, ut ibi pro dignitate conſiſteret. Putant aliqui plerumque Genii Numen eo monſtro ſignificari, qui proinde minaci rictu audax adſurgit, ut dum cetera tam fauſte praeeunt, heic ea quae ſubſequuntur defendat, et ab occultis hoſtibus in tuto ponat.

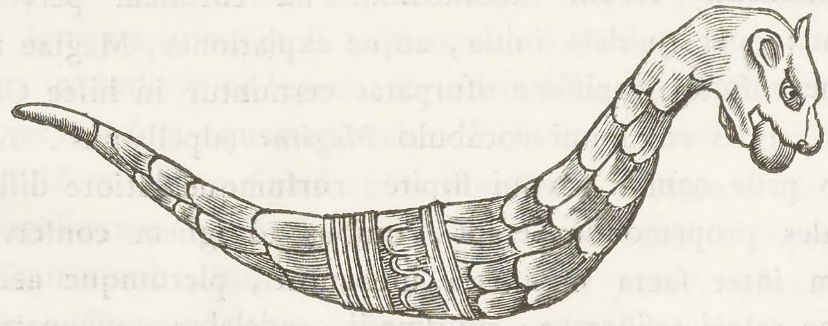
VII. Victoria myſticum hunc nexum ſerto coronat, ut qui ex tantis Deorum poteſtatibus coaluerat, victoriae augurium conſummaret. Ita Genio populi Romani blanditum eſt, cui ſemper id votum ſtetit, ſeu interim virtute bellica dimicandum eſſet, ſive periculum eloquentiae, ſive corporis virium, ſive denique felicitatis atque fortunae faciendum. At praeter morem hariolum geſſi, ZANETTI CLARISSIME. Sint itaque, qui ſine invidia agant Antiquarium, et ſi quid certius habent, quod proferant, in medium adducant. Equidem ſculpturam hanc ita interpretatus ſum, quemadmodum ſi illam mihi ordinandam propoſuiſſem, haec ſignificare reputaſſem. Ceterum circa hoc cimelium tuum id uſurpari poteſt, quod olim de Diptycho Quiriniano dictum eſt : *Monumentum praeclariſſimum, ſed obſcuriſſimum ; ſententiae de illo multae, ut hominum ingenia ; quorum diſſidia nullus unquam idoneus Iudex diſcernet.*

VIII.

VIII. Quoniam vero in Gemmae tuae gratiam haruſpicinam tentandam cenſui, excurri diligentiſſime multiplicia veterum Gemmarum ſchemata, quae validiore cera excepta, in Muſeo meo cuſtodiuntur: quorum frequenti adſpectu mentem oblectare ſoleo, et veluti in illarum theſauro verſari; hiſque, quum mihi fortunae parſimonia maiorem voluptatis ſuavitatem denegarit, vicariis ectypis ſubſtitutis, luculenter compenſo. Totam igitur ſupellectilem ſcrutatus ſum, ſi quid forte in ea occurreret, quod Gemmae huic tuae famularetur, eandemque ingenii indolem proderet: et forte fortuna unius Gemmae ſpecimen mihi oblatum eſt, quod in fronte huiuſce Divinationis meae Amicus noſter Gorius excudendum curavit. Hominem praeſefert nudum, altero genu arae inſiſtentem, qui tanquam pro focis dimicet, gladium ſtringit, et iactat coronam: dixiſſes Dianae Erycinae Sacerdotem repraeſentare, qui quotannis periculo mortis infulam ſibi conſervabat. Atrox quidem ritus; quem peculiari Diſſertatione, cui titulus *de Rege Nemorenſi* dilucidatum habes in Volumine III. Muſei Etruſci, ubi imaginem huic ſimilem ſpectare poteris pag. 130. Mithriaci quoque per haec terriculamenta rerum umbratilium ad coronam perveniebant: quae quidem initia, atque expiationes, Magiae maxime adfines, ſaepiſſime uſurpatae cernuntur in hiſce Gemmis, quas communi vocabulo *Magicas* adpellamus. Ara lato pede conſtat, tenui ſtipite, rurſumque latiore diſco: quales propemodum erant, quibus ad ignem conſervandum inter ſacra miniſteria utebantur, plerumque aerea, quae calori reſiſterent; cuiuſmodi candelabra nuncupamus. Vix enim puto ad id officium marmoreas aras adhibitas, quas nunquam uſtulatas vidimus: nec earum materia diu calorem pertuliſſet.

IX. Adſtat ſacro militi tortuoſus ſerpens, ſcientiae magicae praecipuum columen, atque ornamentum: cuius varias ſignificationes luculentius alibi proſecuti ſumus. Capite leonino inſtructus eſt, illoque radiato, qualis unus ex Decanis effingitur. Ex alio latere aſpis ille Aegyptiacus, qui in ſuperiore Gemma poſteriora Gryphi defenſat, inſtructus eſt accipitrinis pennis, per quas divinae mentis agilitatem Veteres ſignificabant. Hos inter cuſtodes miles ille conſtitutus eſt, illique proſpera omnia repromittunt. Quid ni? Fortunae rota aſtro inſignita humi ſtatuta eſt; ut praeter honoratiſſimum apud Inferos locum, quod ſibi initiati futurum augurabantur, opes etiam, dum inter mortales agerent, non deeſſent.

X. Alterum huiuſmodi Gemmae adſpectum obtinent arcani de more characteres, qui nullum omnino ſonum reddunt; unde certo colligimus nihil omnino ſignificaſſe hanc ſcripturam, quae nec pronunciari quidem tunc potuit; in cuius indagine ipſa etiam haruſpicina magis effrons, ac temeraria acumen retundit; ut ingenue fatendum ſit nullo ſaeculorum beneficio ſignificationem expectari poſſe, quam nunquam habuerunt.

Ex aere, huius magnitudinis, exſtat in Muſeo Gorio.

NOX

NOX
DIONYSIACA
DISSERTATIO VIII.

IOANNIS BAPT. PASSERI
NOBILIS EVGVBINI
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

J. V. ſc. Ex Ectypo Muſei Paſſeriani

NOX DIONYSIACA

DISSERTATIO VIII.

AD VIRVM NOBILISSIMVM ET PRAESTANTISSIMVM

IGNATIVM MARIAM COMVM

PATRICIVM FLORENTINVM

ET NEAPOLITANVM

INTER antiqua Monumenta, quae ſummo tum ſtudio, tum labore conquiruntur, et inluſtrantur aetate hac noſtra, Antiquariae ſcientiae cupidiſſima; illa profecto maximo in pretio habenda ſunt, in quibus diſparata ſymbola, atque ex diverſis rerum claſſibus, una ſimul copulata obſervantur. Quae enim diſiuncta Eruditorum ingenium mire torquebant, ubi in unum coaleſcant, magis, magiſque doctorum hominum ſolertiam excitant, ut, qua mente, quoque conſilio iuncta ab Antiquis ſint, adſequantur.

II. Id mihi nuper obſervare contigit, IGNATI MARIA COME DOCTISSIME, in pulcherrima Gemma ſtellifera, in qua

qua DEAE NOCTIS ſimulacrum, adſtante infra Fauniſco, obſervavi. Vtraque quidem, ſi diſiunctim conſiderentur, inluſtrationem exoptarent; at ſimul copulata imaginem quamdam altioris diſciplinae nobis ob oculos obiectant: quam indagandam peculiari Diſſertatione mihi propoſui, eamque Tibi, VIR ORNATISSIME, offerendam ſimul ſtatui, veluti devinctiſſimae obſervantiae in Te meae teſtimonium. Poteramne in inſigni hoc Gemmarum Theſauro, in quo Amicorum fere omnium nomina memorantur, eorum praeſertim, qui in hiſce ſtudiis clareſcunt, IGNATIVM MARIAM COMVM, Italicarum Athenarum inluſtre ornamentum, divinarumque, ac ſimul humanarum litterarum conſultiſſimum; mihique diuturna benevolentia coniunctiſſimum, praetermittere, quin aliquam huius Operis partem ſibi dicatam reportaret? Sed ſcalpturam longe artificioſiſſimam intenta acie per partes percurramus.

III. Vides in ea Noctis imaginem ex alto prolapſam, quae ſubmiſſa face ad ima deſcendit. Hanc motus directionem duo praecipue monſtrant; palla hinc inde circa pedes fluitans, ſubiectoque aëre inflata: quod minime eveniret, ſi ex imo Dea illa in altum tolleretur. Vides peplum praeterea ſuperne inflatum, atque exundans, laciniis vento luxuriantibus, quod pariter deſcenſum indicat. Quae mihi obſervanti, Virgilianum illud in mentem rediit, Aeneid. Lib. VI. verſ. *639*.

Nox ruit, Aenea; nos flendo ducimus horas:

quo eius gravitas, atque pondus ſignificatur. Et Aeneid. Lib. VIII. verſ. *369*.

Nox ruit, et fuſcis tellurem amplectitur alis:

et

et Aeneid. II. verſ. 250.

Vertitur interea caelum, et ruit Oceano Nox.

Facem vero ſubmittit ; quo geſtu defectum luminis ſignificat : quod mire expreſſit Orpheus in eius Hymno :

Quae lucem emittis ad inferna.

Quamquam enim miniſterium lucis Diei tantum, non vero Noċti tribuatur; quum, ut ait Macrobius, nihil aliud Nox ſit, quam *umbra terrae*, ex oppoſita parte Soli : lucem tamen ad inferna demittere dicitur, hoc eſt Soli ſe ſe contraponere, atque interpoſito terrae ſpatio occultare. Intra vero ſpatioſiſſimi veli circuitum, ex quo ipſa *Circularis*, hoc eſt in gyrum revoluta, ab eodem Orpheo vocitatur, ſtellae plures obſervantur ; ex quo etiam *aſtris lucens* dicitur in eodem Hymno. Ex his vero ipſum Noctis peplum conſperſum dixit idem Poëta in Hymno aſtrorum :

Inluſtrantia ſemper Noctis tenebroſum peplum;
Splendoribus relucentia; ——————

nam eiuſdem Noctis ſobolem aſtra eſſe tradidit :

Aſtra caeleſtia Noctis cara proles nigrae.

IV. Quod vero ſtellae quaterno numero, nec maiore, minoreve, ſignatae ſint, atque in ipſo pepli gyro incluſae, caſui referrem, ni promta occurreret ratio cur totidem eſſe voluerit ſcitiſſimus Artifex : ad ſignificandum nempe totum Noctis ſpatium in quatuor vigilias diviſum, ſingulis vigiliis ternas horas continentibus, ut liquet ex Cenſorino de Die Nat. Cap. 23. *Noctem quadripartito dividebant, idque teſtatur ſimilitudo militaris, ubi dicitur vigilia prima, item ſecunda, et tertia, et quarta.*

V. Lunam vero in fronte gerit, tanquam peculiare ſui ornamentum ; unde Nox Lunam tenere dicitur, Aeneid. Lib. III. verſ. 587.

Et Lunam in nimbo Nox intempeſta tenebat.

Divino enim teſtimonio Lunam creatam intelligimus, *ut praeeſſet Nocti*. In hoc vero eiuſdem Noctis ſimulacrum a Dianae, ſeu Lunae imagine differt ; quod ipſa tanquam lucis auctrix, unde modo *Lucifera*, quandoque *Lucina*, ſaepe quoque *Noctiluca*, nuncupatur, facem adtollit. Hanc vero quum deprimit, ipſam Noctem repraeſentare intelligimus, Luna adiecta, veluti praecipuo ſui adceſſorio.

VI. Nocti maximus honos adtributus olim fuit, ut frequenti Veterum teſtimonio manifeſtum eſt ; unde habita illi peculiaria ſacrificia, quod ex citato Orphei Hymno demonſtratur. Opitulatur Horatii auctoritas Lib. III. Ode 28.

Dicetur merita Nox quoque naenia.

Et Ovidius Faſtor. Lib. I. verſ. 455.

Nocte Deae Nocti criſtatus ceditur ales ;
Quod tepidum vigili provocet ore diem.

Et Virgilius Lib. VI. verſ. 250.

Aeneas matri Eumenidum, magnaeque Sorori
Enſe ferit, ſterilemque tibi, Proſerpina, vaccam.

Adtamen inter Deos Inferos habita eſt, et quae eremum habitaret, ut liquet ex Euripide :

Verenda, verenda Nox,
Quae das ſomnia miſeris mortalibus ;
Ex Erebo veni, cede, cede volucris :

eique

eique triſtiſſimam exſtitiſſe progeniem recitat Heſiodus in Theogonia :

Nox peperit Fatumque malum , Parcamque nigrantem ,
Et Mortem , et Somnum , diverſaque Somnia natos ;
Hos peperit nulli Dea Nox coniuncta marito .

Ex ea quoque *Momum* , *Aerumnam* , *Fraudem* , *Senectutem* , et *Contentionem* prognatas ipſe refert . Quapropter , quum eius imago ominoſa haberetur , atque funeſta , Gemmam hanc inter ferales computarem : quae nempe eo conſilio caelatae erant , ut mortuum ſequerentur , illiuſque reliquias in Sepulcro ornarent .

VII. Hoc vero comprobare videtur Fauni ſaltantis imago , priori imagini ſubiecta ; quae poſtremo , quum ad caeremonias Bacchicas adludat , ad illos potiſſimum pertinebat , qui Orgiis eſſent initiati . Quum enim putarent Ethnici expiationes illas ſummopere conducere ad animarum purgationem ; cenſuere , reſolutis vinculis corporis , ad felicitatem conſequendam , ut eorumdem myſteriorum ſymbola cum mortuis conlocarentur . Huic diſciplinae tribuendum eſt , quod tam frequenter oſſuaria Bacchanalibus ſymbolis exornata inveniantur . Vterque vero typus et Noctis , et Bacchici comitis aptiſſime ſimul conveniebat , ut in Gemma triſte officium caelaretur , quum illa Somni , et Mortis parens haberetur ; Bacchus vero calamitatum infernarum reparator .

VIII. Alia quoque ſubeſt ratio , cur uterque typus coniunctus ſit ; quod nempe Bacchanalia noctis licentiam quaererent , ex quo Paculla Minia Campana Bacchi Antiſtita , ſacrum id ex diurno , nocturnum fecerat . Inde Senatus conſultum latum , quo nocturna haec ſacra tollerentur ,

rentur, ut conſtat ex Livio Lib. XXXIX. cuius auctoritatem mirifice inluſtravit celebratiſſima eiuſdem Senatuſconſulti aerea Tabula olim veſtra; quae deinde Caeſareo Muſeo indita inter praeclariora Cimelia connumeratur; et nunc illuſtri quoque Commentario Matthaei Aegyptii inſignis, quem veſtra Parthenope immaturo obitu exſtinctum adhuc cum Muſis omnibus luget. Sed peſtem illam ea lex compeſcuit, non adeo ſuſtulit, quin inde etiam, florente Imperio, non pullularit: hinc Bacchus Georg. IV. *Nocturnus* nuncupatur:

Inter ſacra Deûm, nocturnique Orgia Bacchi.

Et Aeneid. IV. verſ. 302.

——— Vbi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnuſque vocat clamore Cithaeron.

Hinc a Nocte his ſacris aptiſſima cognomen *Nyctelii* Baccho factum eſt a ΝΥΚΤΕΛΕΩ, quod ſignificat *in nocte perficere*; pudenda quidem ſacra, quae Noctis caecitas tegeret, et cuius etiam ſymbolum in hac Gemma ſub ipſo Noctis velo ſcitiſſime caelaretur.

IX. Vnum ſupereſt animadvertendum impar utriuſque figurae menſura; nam Noctis imago adeo Faunum antecellit, ut quadruplo fere maior videatur: quod tamen opticae rationi in hoc typo minime referendum eſt; quamquam non dubitem, Etruſcos aliquando in picturis imagines illas, quas eminus exprimere voluerunt, oculorum experimentum ſequutos, minores effeciſſe. At diſpar ratio in ſcalpturis, in quibus nulla diſtantiae diſparitas. Haec differentia uni Religioni debetur, ob quam Deos maiore ſtatura conſtare, quam quae hominibus ſit, atque ſuos

He-

Heroas, voluerunt. Hinc Quirinus maior humana ſpecie poſt mortem adparuit:

Pulcher, et humana maior, trabeaque decorus
Romulus in media viſus adeſſe via.

Sic Creuſa poſt mortem procerior Aeneae adparuit:

Infelix ſimulacrum, atque ipſius umbra Creuſae
Viſa mihi ante oculos, et nota maior imago.

Apud Tacitum quoque Anal. 11. legimus, Curtio Rufo *oblatam ſpeciem muliebrem ultra modum humanum*. Sic apud Suetonium in Claudio Cap. 1. *Species barbarae mulieris, humana amplior, Druſum victorem tendere ultra, ſermone Latino prohibuit*. Quin et ſimulacris marmoreis aliquando obſervamus coniunctos Genios adeo mole impares, ut nullam inter eorum corpora proportionem deprehendamus: quod eo conſilio factum eſt, ut Numinum imagines longe auguſtiores, atque ampliores exprimerentur; quod, quum mole non poſſent, comparatione praeſtiterunt: quo etiam reſpexit Homerus, ubi tantum vocis ſonum Diis adtribuit, quae decem millibus mortalium aequipolleret. Itaque huius Gemmae Artifex, ut Noctis divinitatem, ac dignitatem in anguſto ſpatio exprimeret, Bacchicum comitem illi adiecit adeo minoris ſtaturae, ut vel primo obtutu illam humana conditione ampliorem eſſe ſentiamus.

X. Quamvis autem Heſiodus, ut adnotavimus, tenebroſos Nocti parentes dederit; Ariſtophanes tamen aliique eam Cupidinis filiam fuiſſe ſcripſerunt: quam ſententiam ita probavit Orpheus in Argonauticis verſ. 14.

——— geminum praeſtantem dicite Amorem
Obſcurae Noctis patrem: dixere Phanetem
Illum mortales; quod primum adparuit ille.

Ei

Ei currum tribuit Aratus in Aſtronomicis verſ. 408. ut eam redderet gratiorem, ac reliquis Diis parem:

Nox antiqua ſuo curru convolvitur aram
Hunc circum: ——————————

et Libanius, ubi eam matrem prudentiae, ac ſapientiae, multarumque curarum, et conſiliorum praedicat, ex Sophocle, vocabulo a mente ducto, Ευφρόνην adpellavit. Hanc Chriſtus Dominus noſter ſtatimac in mundum venit factus homo ſanctificavit Ortu ſuo feliciſſimo, et glorioſa Reſurrectione; eiuſque exemplo primitivi Chriſti Fideles, ac deinde viri Deo ſervientes vigiliis, orationibus, hymnis et Sacramentorum communione in ſacris Synaxibus Deo ſacrarunt, et gratiſſimam reddiderunt, quod et hodie apud nos ſervatur. Pro omnibus Prudentium audiamus:

Nos feſtis trahimus per pia gaudia
Noctem conciliis, votaque proſpera
Certatim vigili congerimus prece;
Exſtructoque agimus liba ſacrario.
Pendent mobilibus lumina funibus,
Quae ſuffixa micant per laquearia,
Et de languidulis fota natalibus
Lucem perſpicuo flamma iacit vitro.

Vale Muſarum noſtrarum ſingulare ornamentum: et noſtra haec ſtudia fovere ne deſinas.

DE

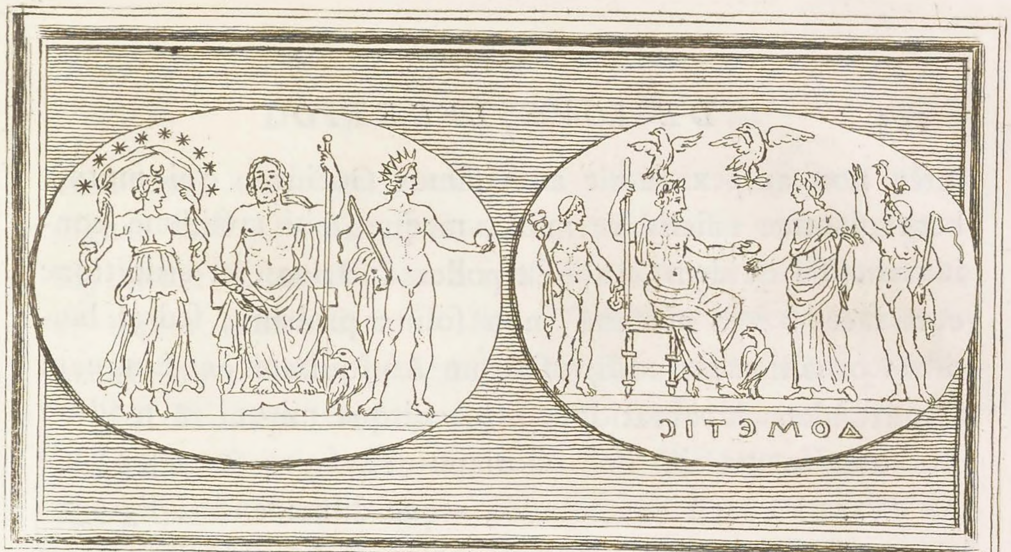
DE IOVE LVCETIO

DISSERTATIO IX.

IOANNIS BAPT. PASSERI

NOBILIS EVGVBINI

I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

Inſcal. Chalced. Mus. Victorii. *Inſcal. Achati ex Cim. Vernacc.* *I.V.ſc.*

DE IOVE LVCETIO

DISSERTATIO IX.

AD VIRVM CLARISSIMVM

D. SALVATOREM M. DE BLASIO

MONACHVM CASINENSEM

PHILOSOPH. MATHEM. AC THEOLOG. PROFESSOREM

BIBLIOTHECAE PANORMITANAE MONASTERII

S. MARTINI PRAEFECTVM

EIVSDEMQVE MVSEI CIMELIARCHAM

MERITISSIMVM

VALDE ſanctum, iucundum, et ſuave inter eruditos Viros eſſe ſincerae amicitiae vinculum, praeſertim ſi virtute auſpice, et genialibus ſtudiis ſuadentibus, feliciter ortum, atque inter eos excitatum ſit; nemo dubio procul eſt, qui aut neget, aut probe non intelligat. Suaviſſimum profecto, atque iucundiſſimum mihi plane contigit, BLASI DOCTISSIME, ut tecum amicitiae neceſſitudine frueret; ſumma vero voluptate plenum, quum

inter nos auſpex fuerit amiciſſimus Gorius, qui mutuis benevolentiae officiis Te mihi, meque Tibi arctiſſime coniunxit. Tu quidem, ea qua polles doctrina, et eruditione cum ſacra, tum profana, non ſolum probaſti, ſed et laudibus ornaſti meas ad Etruſcorum Antiquitates, et Linguam inluſtrandam lucubrationes: placuitque mirum in modum ſtudium meum in hoc Goriano Theſauro GEMMARVM ASTRIFERARVM enucleando, atque dilucidando. Ego pariter mira laetitia perfundor, quoties a Te audio ingentem comparatam Naturalium Rerum, ac praeſertim peculiarium, totius Siciliae Regni ſupellectilem, imo theſaurum; Teque cum his antiqua Numiſmata, Signa, Gemmas, et picta Vaſcula sociaſſe, quae ad augendum Gorianum Muſeum Etruſcum ſumma cum humanitate, atque ex his non pauca a Te docte explicata, communicaſti. Hiſce etiam ſtudiorum deliciis, et amoenitatibus nuper initiaſti ornatiſſimum Alumnum tuum D. Ioachimum de MONROY Mon. Caſ. qui ex Philoſophiae, Phyſicae, ac Geometriae adytis publice ſpecimen, et experimentum nuper exhibuit; qui etiam exemplo tuo incenſus priſci aevi elegantiis mirifice delectatur. Patere igitur, BLASI CLARISSIME, ut ad fovendam initam inter nos tam felicibus auſpiciis mutuae benevolentiae, et amicitiae coniunctionem, pauca haec tuo praeclaro nomine ornem in hoc Aſtrifero Syntagmate, ut me perpetuo tuum eſſe, ac fore tenui hac delibatione teſtificer; praeſertim quum mecum in Sociorum Columbariorum Florentinorum albo, eodem Gorio curante, ſis deſcriptus, et patriae tuae Academiae ſelectioris, atque exquiſitioris eruditionis guſtus ſtudioſiſſimae magnum ſis columen, atque ornamentum. Quae heic proferuntur Gemmae, ut ita dicam *Auſpicales*, (nam Iovis LVCETII benefica auſpicia,

ut

ut Veteres credebant, complecti videntur) ſpectatu plane dignae ſunt, peculiaribus etiam emblematis ornatae, quae Mythicam Hiſtoriam, ac Scientiam non parum inluſtrant; et quum multa iam in hoc Theſauro obſervata contineant, hiſce paucis benignas aures tuas humaniſſime praebe.

I. Princeps Gemma, quae in fronte huius Diatribae propoſita eſt, in celeberrimo Muſeo Victorio Romae exſtat; quam Praeclariſſimus eius parens FRANCISCVS VICTORIVS, Sacri Militaris Ordinis D. Stephani Papae, et Martyris Commendatarius Eques, in lucem protulit Cap. XIV. pag. 51. in erudita ſua Diſſertatione, in qua, veteribus Monumentis adlatis, egregie *Hiſtoriam Sanctorum Septem Dormientium* inluſtravit. Perlubet eam ipſam, quam dedit, huiuſce perelegantis Gemmae deſcriptionem, heic honoris cauſa, utpote adcuratiſſimam, adponere. *Homerus omnes homines, Deoſque dormientes finxit, praeter Iovem; non enim decebat rerum omnium moderatorem dormire. Ipſum Iovem, tamquam Diei, Noctiſque rectorem, fortaſſe ab antiquo artifice expreſſum fuiſſe putamus in anulari chalcedonio, in quo idem Iupiter in ſolio ſedens viſitur, fulmen et haſtam longam tenens; pedibus innixus ſcabello, adſtante Aquila. A dextris ſtat Apollo Phoebus, nudus, et radiata coma; orbem dextera manu, ferulam ſiniſtra gerens, quod eſt Diei ſymbolum. A ſiniſtris Diana, ſcilicet femina velata, ſuſtinens utraque manu velum criſpatum, et aura leniter inflatum, elatumque ad modum arcus ſupra caput; et in reliqua area ſuperiori, plures ſtellae comparent: ſignum, et quaſi depicta imago nocturni luminis. Sed plura de his ad Mythologos, et deſcriptores imaginum Deorum gentium pertinent.* Sed de ſtellis Noctem conluſtrantibus, quod obſervat Lactantius Firmianus *de Origine erroris* Lib. II. Cap. V. ubi

agit de cultu veri Dei, in Notis erudite exponit. *De Elementis, et Aſtris*, ait: *Cur autem excogitaverit illa Deus* (nempe Aſtra) *quis non intelligit? Scilicet, ne Solis lumine decedente nimium caeca Nox tetris, atque horrentibus tenebris ingraveſceret, noceretque viventibus.*

II. Altera Gemma, Achati Chalcedon. inſcalpta, nunc primum prodit ex Cimeliis Nobilis Viri, et priſcarum elegantiarum Cultoris ornatiſſimi, Friderici VERNACCIA, qui Cl. Gorio ſpectandam, et delineandam perhumaniter miſit: plane dignam, quae in hoc Sidereo Opere locum haberet, ipſumque locupletaret. Ambae hae Gemmae argumentum fere ſimile continent; Iovem nempe Beneficum in Concilio Deorum aliquot ſedentem. At, quo magis prae emblematis ipſis aeſtimandae ſunt, eo minus examen patiuntur; quum omnibus vel leviter in ſcientia Antiquaria initiatis perſpicuae ſint.

III. Ne tamen penitus ieiuni pulcherrimas haſce caelaturas tranſeamus, Artificum mentem perſcrutantes, atque exponentes, obſervabimus in Gemma Victoriana Iovem ſedentem ſuperne nudum, inferne velatum; qualem nobis deſcribit Porphyrius apud Euſebium de Praeparat. Evang. Lib. III. Cap. 3. non dextra fulmen adtollentem, qua ſceptrum ſuſtinet, ſed ſiniſtra; ex quo, ſepoſitis Tonantis, et Fulguratoris officiis, ſerenum ſe ſe, et placidum exhibet. In hunc fere modum expreſſum Iovem Caeleſtem obſervare eſt in Albana perinſigni marmorea Ara, a Cl. Gorio edita inter Donianas, quae olim in Villa Paoluccia, nunc Merlinia exſtat; in qua praeter Iovis nativitatem, et educationem, ipſum Deorum Concilium, coram Iove in throno ſedente, repraeſentatur.

IV. Solis imagine, qui flagrum ſiniſtra, orbem vero dex-

dextra adtollit, haud dubium eſt hoc ſymbolo monſtrari eius poteſtatem in terreſtrem globum, iuxta illud Horatianum:

Phoebe, terrarum potens, et Diana.

Inde etiam a ſiniſtris Iovis conſpicua eſt Dea, peculiari quodam ornamento inſignita, peplo nempe ſtellis circumquaque diſtincto; ex quo coniicimus non Lunam, ſed Deam Noctem referre, quae et ipſa lunaribus cornibus, tanquam praecipuo ſuo ſymbolo, frontem ornat: ſicut e contra, imagine Solis a dextris Iovis ſtantis, Dies repraeſentatur; quod duplex Iovis ſit poteſtas: nam ipſe in primis LVCETIVS, atque DIESPITER, quod lucem et diem adferat, apud Veteres nuncupatur, ut docet Varro de Lingua Latina Lib. IV. *Dieſpiter dictus, id eſt Diei Pater*: quod etiam confirmat Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 15. et Servius in IX. Aeneid. verſ. 570. Lucetius, *lingua Oſca Iupiter dictus* a luce, *quam praeſtare hominibus dicitur: ipſe enim eſt noſtra lingua* Dieſpiter.

V. Nox vero ab ipſo non eſt aliena; nam curis hominum fatigatus, ſomno quandoque indulgere a Poëtis fingitur: quapropter apud Nonnum Dionyſiac. XXXI. ita Somnum adloquitur:

Soli mihi pennas vibra, et immotis in lectis
Maneat Iuppiter immotus, quantum tempus, iubes, Somne.

VI. Altera Gemma Vernacciana Iovem exhibet pariter in throno pulcherrimo ſedentem, qui dextra protenſa pateram tenet; ſiniſtra vero ſceptro innititur, atque ipſum poteſtatis ſuae inſigne oſtentat. Coram Iove adſtat Ceres, ſi mavis etiam Abundantia, quae dextra copiae cornu tenet, ſiniſtra vero aliquid ab Iove petere, ſive accipere videtur,

detur : et facile etiam Dea Tellus eſſe poteſt, Iovis beneficiis plena . Iuxta Cererem , ſive Abundantiam , ſive potius Tellurem Deam ſtat Apollo , nempe Sol , toto corpore nudus , radiato capite inſignis , flagrum dextra gerens , dextram vero boni ominis gratia adtollens ; qualis etiam in Caeſarum Nummis , praeſertim Aureliani , occurrit . Praecipuum heic adſpicis eidem tributum ſymbolum , nempe gallum criſtatum , qui eius capiti inſiſtit , qui quum lucis in ortu eius ſit nuncius , ei perbelle convenit : de quo quum alibi huius ſymboli rationem proſecuti ſimus , nunc ea iterum adferre omnino ſupervacaneum cenſeo . Galli laudes in Hymno ſacro ad Matutinum , ut ſcis , enumerantur a divino Poëta Prudentio . Soli vero tribuitur, atque Mercurio , quod mirifice eius caloris vim declaret , ut luculenter obſervat Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 3. et Solis reditum cantu nuntiet .

VII. Maximum quidem huius perelegantis Gemmae pretium faciunt tres Aquilae Iovem circumſtantes , quotas vix in alia ſcalptura forte videre occurrit ; quod diu meditatus , non alia ratione multiplicatas fuiſſe haſce Aquilas conieci , niſi forte ad triplex eiuſdem alitis officium circa Iovem explicandum ; quod non aliter ſignificari poſſe putavit Gemmarius Artifex , quam ſi Aquilas multiplicaret . Harum prima , quae ad auſpicia pertinet , capiti Iovis impoſita cernitur ; quae , ut narrat Lactantius Firmianus , *quum Iupiter ex inſula Naxo contra Titanas proficiſceretur , et ſacrificium offerret in littore , ad eum advolavit , et auſpicium fecit . Quin et ſacra Gentium Hiſtoria illi quoque in capite conſediſſe refert , et regnum portendiſſe* . Hinc , quum Aquila inter aves omnium auſpicatiſſima haberetur , ut ex Livio , aliiſque Scriptoribus , pluribus in locis conſtat ,

vo-

volatus eius maxime in auguriis obſervari coepit, ut eſt apud Callimachum Hymn. I.

Sed conſtituiſti et avem omnium praeſtantiſſimam,
Nuntiam tuorum auguriorum. ———————

Quod autem victoriae Iovi feciſſet augurium Aquila, tum apud Perſas, aliaſque Gentes, tum etiam apud Etruſcos, et Romanos, Legionum evaſit inſigne auſpicatiſſimum; de quo multa Iſidorus Orig. Lib. XVIII. Cap. 3. adeoque ea rite conſecrata, et inſignia multa religione, ac divinis honoribus culta ſunt. Hanc Caeſares, et Conſules in ſceptri eburnei vertice, dum ſolemni pompa triumphum agerent, vel procederent, geſtare, eaque poſt obitum dimiſſa e rogo, apotheoſi donari conſueverunt.

VIII. Quae vero alis ſuſpenſa, et volanti ſimilis media inter ipſum Iovem, et Frugiferam Cererem conlocata eſt, alteri eius poteſtati, et officio, truculentiori quidem, quo tonat et fulminat, videtur inſervire, et Iovi tela miniſtrare: hinc apud Claudianum de Bello Gildonico Carm. XV. verſ. 467.

——————— *fulvuſque Tonantis*
Armiger ———————

Indulſit genio ſuo Gemmarius Opifex, qui huic Aquilae in aëre ſuſpenſae tribuit arrepta unguibus fulmina: quae in aliis caelaturis quandoque tenet ea Aquila, quae ad Iovis pedes conſiſtit. Quod igitur huic frequentius tribuitur miniſterium, alteri ad pedes Iovis ſtantis tribuit fortaſſe Artifex, et raptum ab ea Ganymedem ſpectavit:

——————— *quem praepes ab Ida*
Sublimem pedibus rapuit Iovis armiger uncis;

ut

ut ait Virgilius Aeneid. V. verſ. 254. quo quidem raptu Iovis amorem ſibi Aquila conciliavit, adeout prope eum adſit, iuxta illud Horatianum Lib. IV. Ode 3.

Qualem miniſtrum fulminis alitem,
Cui Rex Deorum regnum in aves vagas
Permiſit, expertus fidelem
Iupiter in Ganymede flavo.

Facile etiam duabus Aquilis Scalptor mythicam Hiſtoriam expreſſit, quae docet, Iovem quum vellet regni ſui metiri magnitudinem, duas Aquilas ab ortu et occaſu dimiſiſſe: quae quum pari celeritate volatum intendiſſent, ſibi invicem occurrerunt in loco, quem incolunt Delphi; quae eleganter expoſita eſt a Pindaro Pyth. Ode IV. quem Claudianus imitatus Carm. XVI. ita cecinit:

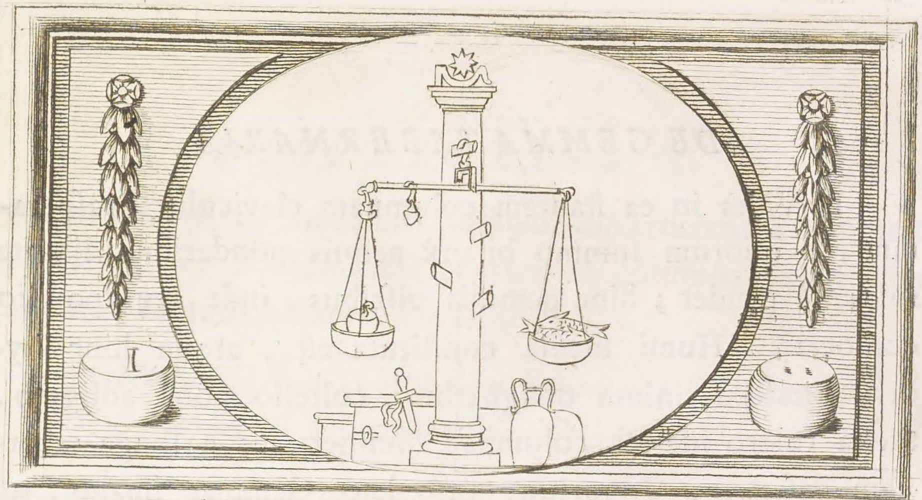
Iupiter, ut perhibent, ſpatium quum diſcere vellet
Naturae, regni neſcius ipſe ſui:
Armigeros utrimque duos aequalibus alis
Miſit ab Eois, Occiduiſque plagis.
Parnaſſus geminos fertur iunxiſſe volatus;
Contulit alternas Pythius axis aves.

In exergo huius Gemmae ſpectatur Graeca epigraphe ΔΟΜЄΤΙϹ. quae, ni fallor, anularis Gemmae dominum et poſſeſſorem declarat; qui fuit DOMITIVS. Stat Є loco I. cuius conmutationis complura exſtant in Scaligeriano Indice ad Gruterianos lapides exempla. Praetermiſſum eſt Ο; nam ſcribendum fuerat ΔΟΜЄΤΙΟϹ; ſed et huius ſcripturae non pauca exempla apud Veteres adnotat Cl. Corſinus in Diſſert. II. pag. XXIII. praeclari ſui Operis *de Notis Graecorum*, ut videre poteris.

DE

DE GEMMA
TABERNARIA
DISSERTATIO X.
CONVIVALIS

IOANNIS BAPT. PASSERI
NOBILIS EVGVBINI
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

J. V. ſc. *Ex Sarda a Cl. Jo Bapt. Donio delineata*

DE GEMMA
TABERNAM SALARIAM REFERENTE
DISSERTATIO X.
CONVIVALIS
AD AMICVM OPTIMVM ET ORNATISSIMVM
IO. ANDREAM IOANNELLIVM
SANCTAE TVDERTIS ECCLESIAE PRESBYTERVM

QVVM longo terrarum intervallo divulſis una convenire, ut Amici adſolent, in hiſce ſalutaribus otiis, ſi quae mihi ſunt, denegetur; quod unice datum eſt, convivali Diſſertatiuncula te conveniam: neque enim prae ſui argumento aliter eam inſcribendam eſſe duxi. Verſatur enim circa veteris Gemmae examen, in qua nihil aliud deprehendo, quam integram ſalſamentarii tabernam, inſtrumentis omnibus probe inſtructam; quod quidem argumentum omnino in hiſce ſcalpturis ſingulare, ingenium noſtrum ad illud inluſtrandum excitavit.

I. Vides in ea ſtantem columnam claviculis exaſperatam, e quorum ſummo bilanx aequis ponderibus librata ſuſpenſa pendet; hinc geminis piſcibus, inde aequipondio conlocatis. Humi menſa conſtituta eſt, atque hinc hydria, inde ſcrinium obſignatum, cultello pone adligato. Stella fulcro incluſa columnae inminet, ut a longe tabernam deſignet. Opportune vero haec Gemmae imago, a Clariſſimo Gorio, ex autographis Schedis Donianis deprompta, mihi oblata eſt, qua ſententiam meam confirmem, nullum fuiſſe humanae vitae officium, quod antiqui Scalptores in Gemmis non expreſſerint, ut cuiuſcumque inſtituti homines ſymbola propriae artis in illis deligerent, et digito incluſa iactarent. At vereor, ne delicatulus quiſpiam nos haec putida perſcrutantes, cum nauſea excipiat, tanquam huius ſtudii dignitati, ſi ad haec viliſſima deſcendamus, detrahatur. At quiſquis ille eſt, qui tam ſumptuoſe de Antiquitatibus ſentit, ſedeat ſine invidia inter unguentarias tabernas, nec nobis vitio vertat, ſi per urbem totam noctu diuque excurrentes, angulos omnes luſtremus, ut non ſplendidam modo, ſed et integram Antiquitatem oculis noſtris ſubiiciamus.

II. Taberna, quam heic paupere cultu ornatam intuemur, ex illis eſt, quas ultimae plebis homines ſubito artificio per Fora exſtruebant modicis tigillis, anguſtoque tabulato, ubicumque in porticibus apud columnam ſpatium vacaret, excitatis. Facillimum id, ac promtum aedificii genus, adeo antiquum fuit, ut tabernae nomen fecerit; eo quod e *tabulis* conſtaret, ut placet Feſto in *Tabernaculum*, et Iſidoro Lib. XV. Cap. 2. *Tabernae olim vocabantur aediculae parvae, et ſimplices in vicis, axibus, et tabulis clauſae*. Columnis vero commendabantur, non modo ut firmius conſiſterent,

ve-

verum etiam ut conſtanti indicio diſcernerentur. Quod praecipue de librariorum tabernis ad columnas conſtitutis adnotat Horatius Satyr. IV. Lib. I.

Nulla taberna meos habeat, nec pila libellos,
Queis manus inſudet vulgi. ———

Et rurſus de Arte Poëtica:

——— *Mediocribus eſſe Poëtis*
Non Dii, non homines, non conceſſere columnae.

Adeo vero huiuſmodi tabernarum ubique inſurgentium licentia creverat ſub Domitiano, ut lege lata illas tolli, ac ſubverti oportuerit; ut colligitur ex Martialis Epig. LX. Lib. VII.

Abſtulerat totam temerarius inſtitor urbem,
Inque ſuo nullum limine limen erat.
Iuſſiſti tenues, Germanice, creſcere vicos;
Et modo quae fuerat ſemita, facta via eſt.
Nulla catenatis pila eſt praecincta lagenis,
Nec Praetor medio cogitur ire luto.
Stringitur in denſa nec caeca novacula turba,
Occupat aut totas nigra popina vias.
Tonſor, caupo, coquus, lanius ſua limina ſervant:
Nunc Roma eſt, nuper magna taberna fuit.

Ex ipſis quoque inſcriptis Marmoribus non levia argumenta ad propoſitum noſtrum eruuntur, ut ex inſcriptione Gruteriana pag. 646. num. 10. ubi memoratur OLEARIVS DE PORTICV PALLANTIANA: immo ex ipſis marmoreis columnis, quae in dies deturpatae cicatricibus eruuntur, eadem corruptela comprobatur; ut ſaepe miratus ſim etiam in

por-

porphyreticas deſaevitum ; adeo ut , plebeculae petulantia ubique pergulas haſce configentis indomiti marmoris indolem ſuperaret . Columnae innititur bilanx , quam Scalptor Gemmarius Mechanicae potius , quam Opticae ſtudioſus , adeo ingentem fecit , ut omnem paene Tabernae ambitum occupare videatur . Huic tamen errato gratia referenda eſt , eo quod ſui mole in tantillo lapidis ſpatio rem alioqui apud Mechanicos ignotam exprimere diligentius exoptarit.

III. Inſtrumenta ad ponderum examen deſtinata , uti apud nos , ita apud Antiquos duo fuere , *ſtatera* , et *bilanx* . Haec axem habet , ſeu centrum in medio iugo , ſeu longurio , quem in aequas partes diviſum , ubi aequis ponderibus hinc inde premitur , in aequilibrio conſtare neceſſe eſt . Contra in ſtatera , quae axem habet in extrema parte conſtitutum , cuius propterea aequilibrium conſtat ex proportione inter pondus , atque diſtantiam intercedente , ut quo magis aequipondium a centro recedit , eo magis gravitet , et maiori reſiſtentiae reſpondeat ; quod etiam declarat Vitruvius Lib . x . Cap. 8 . *Cum enim anſa propius caput , unde lancula pendet , ubi , ut centrum , eſt conlocata , et aequipondium in alteram partem ſcapi per puncta vagando , quo longius , aut etiam ad extremum perducitur paullo , etiam pari pondere ampliſſimam penſionem parem perficit per ſcapi librationem , et examinationem longius a centro recedentem .*

IV. At bilanx heic expreſſa ex eo genere eſt , in qua non niſi aequa pondera in altera lancularum conlocata mercium gravitatem diſtinguebant . Ipſa vero pondera plerumque ex globulis marmoreis conſtabant , aliquando aereis ſuperne , ac inferne depreſſis , et numero ponderis obſignatis , quorum adſpectum producit Gruterus pag. 221. et Fabrettus Inſcription. Cap . VII. pag. 523. et ſequentibus .

tibus . At hoc inſtrumenti genus multis ſubiacet incommodis , quum praeſertim globuli illi marmorei libras tantummodo deſignarent , nec ſine ingenti adparatu minutiorum globulorum , per quos librae partes deſignarentur, iuſta ponderatio fieri poterat : et revera ſuperſunt adhuc ex poſtremo hoc genere minuta Veterum pondera , quorum duo ex iiſdem Schedis Donianis ſuperne inſcripta cum hac Gemma in fronte huius Diſſertationis publicamus . Notae vero interdum vel magiſtratum deſignant, vel globuli , ſeu teſſerae pondus auctoritate publica comprobatum oſtendunt .

V. In hoc vero ſingulari Monumento , novo quodam artificio adhibitis tantum maioris notae ponderibus, minutioribus vero praetermiſſis , iuſto ponderi conſultum eſt , addito in altero longurii brachio verſatili aequipondio , quod produci, ac retrahi per puncta ſoleret , ut minutias, quas graves globi non dabant , adamuſſim deſignaret . Quapropter dicendum eſt hanc ipſam, quam cernimus trutinam , ex primo , et ſecundo genere mixtam conſtare : quod diligentius notandum duximus , ut ex hiſce Antiquitatum ſtudiis non inanem voluptatem , ſed utilitatis etiam ad mechanicas artes amplificandas non modicum adferri dignoſcamus .

VI. Sub columna ingens menſa conſtituta eſt , qualem ad artis officia praeſtanda in omnibus tabernis obſervamus . Lagena ventroſa tertio menſa procerior ex uno latere adſurgit , in qua liquor aliquis mercimonio piſcium reſpondens , puta oleum , ſeu liquamen e piſcibus confectum, ſervabatur . Huc referuntur muria , et garum, quarum prima ex maceratis ſale thynnis parabatur , ut conſtat ex eodem Martiale Lib. XIII. num. 103. *Muria*.

An-

Antipolitani fateor ſum filia Thynni ,
Eſſem ſi ſcombri non tibi miſſa forem .

Liquamen vero e ſcombris adparatum , garum nuncupabatur , quod inter divitum lauticias , utpote quia carius conſtabat , cenſebatur , ut ex Scaligero Lib. II. conſtat , quorum liquaminum componendorum rationem habes apud Columellam Lib. XII. Cap. 6. Ex altero latere , ut omnibus inſtrumentis conſtaret taberna , vides ſcriniolum teres ſera concluſum , in quo pecuniae quaeſtu partae coniiciebantur. Inde culter dependet, quo ſalarius in proſcindendis piſcibus , aliiſque ſalſamentis uteretur.

VII. Maximum vero huius ſculpturae pretium facit ſtella columnae impoſita , cuius auctoritate Gemma haec adcedit inter Aſtriferas : ſed aſteriſmus ita faſciola incluſus eſt, ut cognoſcamus ad caeleſtia lumina minime pertinere ; ſed ad illa artificialia inſignia, quae ex ferro, aut ligno fabrefacta , tabernis praeponebantur, ut una ab altera ſecerneretur . Et revera ipſa faſciola , quae ſtellam claudit, ex altera parte ita columnae infixa eſt, ut ad inſtar verſatilis cardinis totum ſtemma ad ſingulos ventorum motus circumvolueret . Conſueviſſe Antiquos haec inſignia tabernis praefigere conſtans eſt Eruditorum opinio , praeſertim vero Nardinii Romae veteris Lib. IV. Cap. 6. *Vt ex his venditorum , aut rerum venalium conditio deſcripta , depictaque melius e longinquo conſpici poſſet .* At non ita obvia ſunt veterum Scriptorum teſtimonia , quorum idoneo ſuffragio haec vulgaris ſententia comprobetur. Neque enim ad rem faciunt illae tabernarum nuncupationes *ad ſignum Herculis* , *ad ſignum Victoriae* , et quotquot huiuſcemodi adduci poſſent, quae non apothecam, ſed locum apothecae in-

indicant, quod inſigni aliquo Simulacro publice conſtituto celebraretur: quemadmodum apud Gruterum, et Muratorium, atque etiam inter Donianas Inſcriptiones antiquas, occurrunt nobis:

CAELATOR DE SACRA VIA
SIGILLATOR DE VIA SACRA
GENIARIVS AD AEDEM CASTORIS
LANISTA AD ARAM FVRINARVM
SAGARIVS POST AEDEM CASTORIS
SOLIARIVS AB LVCO SEMELES
VESTIARIVS DE VICO TVSCO

aliaque his ſimilia; neque adhuc in tota veteri Litographia mentio mihi aliqua occurrit Artificis alicuius, adiecto tabernae cognomine ab inſignibus deſumpto. Hoc certe caruit taberna illa libraria, quam, quum laudatus Martialis Lib. I. Ep. 3. ſingillatim deſcriberet, et veluti digito indicare vellet, nihil aliud quam locum ſignificavit:

Libertum docti Lucenſis quaere Secundum
Limina poſt Pacis, Palladiumque Forum.

Scio dubitatum an Inſcriptio Gruteriana pag. DCCCXII. num. 6. in hunc ſenſum trahi poſſit, in qua legitur:

M. OCTAVIVS PRIMIGENIVS
ALIPILVS A TRITONE.

quam penultimam vocem, eſt, qui ALIPTES interpretetur, perindeac ſi Officina, eiuſque inſigne Triton indicetur. At quia praeter lecturae ambiguitatem ipſe Triton ſimulacrum aliquod inpoſitum indicare potuit, huic argumento ad propoſitum comprobandum minime fidendum eſt.

VIII. Vnicum teſtimonium ad hunc morem confirmandum ſuppeditant nobis, obvia tamen, ac frequentia, Figulinarum apoſphragiſmata, in quibus peculiaria quaedam

dam inſignia Officinarum exſciſa obſervantur: nempe corona, palma, equus decurrens, Deorum capita, Victoria, atque his ſimilia, quorum exempla permulta exſtant apud Fabrettum Inſcr. ant. domeſt. Cap. VII. et Boldettium de antiquis Chriſtianorum Coemeteriis Lib. II. Cap. 17. quae quidem nihil aliud Eruditis important, quam ſtemmata Officinarum. Multa huiuſmodi etiam in Lucernarum ima parte conſpiciuntur, quae ab omnibus adhuc praetermiſſa, a nobis diligentiſſime adnotata ſunt; praeſertim in tertio noſtrarum domeſticarum Libro, qui iam ſub praelo in lucem prodire properat. Signa quoque eiuſdem indolis in vitreis Vaſculis impreſſa ſaepe obſervantur; praeſertim in infima eorum parte, ubi ad gratiam operi conciliandam minime conferebant; ut videre eſt apud Fabrettum Inſcr. ant. Domeſt. Cap. VII. pag. 531. in Muſeo Romano Tom. II. Tab. X. et Arrigonio in Tabulis Tom. III. Quod vero certo certius probat, haec parerga non oſcitanter adiecta fuiſſe, ſed ad operis diſtinctionem, et ad Artifices indicandos; illud profecto eſt, quod ſaepe ſaepius ſine nomine auctoris ſignata ſpectantur, praeſertim in tegulis, in quibus non hercle ad ornatum, ſed ad indicium inprimebantur. Quod ea de cauſsa fieri ſolebat, quia ea ſymbola, ceteroquin in urbibus notiſſima, ſine ulla Artificis inſcriptione Officinam indicabant. Hoc tamen minime evenire poterat, niſi Officinis ipſis, aut Tabernis, quibus inſignia illa omnibus conſpicua praefixa eſſent.

IX. Haec ſunt, VIR AMANTISSIME, quae ad rem alioquin obſcuram declarandam cumulare datum eſt. Si tamen contingat ſobrietatem hanc meam accuſari, gaudebo ſane huiuſmodi argumentum a me tam parce tentatum, prolixiori eruditione a Te, ceteriſque doctis locupletari.

DE

DE GEMMA ENCOLPIA
MONSTROSA
DISSERTATIO XI.

IOANNIS BAPT. PASSERI
NOBILIS EVGVBINI
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

CXCV

Inscalpt. Sardae Musei Victorii

DE GEMMA ENCOLPIA
M O N S T R O S A
DISSERTATIO XI.

AD NOBILISSIMOS ATQVE EGREGIAE INDOLIS ADOLESCENTES

HIERONYMVM. PETRVM ANTONIVM ET ALOYSIVM DE IORDANIS

DOMINICI EQVITIS D. STEPHANI FILIOS

PATRICIOS PISAVRENSES

SI qua Gens inter Piſaurenſes, virtutum ſplendore, et ſummorum Virorum dignitate, ac beneficiis in Rempublicam conlatis, Patriam hanc noſtram ſibi obſtrinxit, et quam propterea ſupra privatum modum ſpectare debeamus; veſtra profecto eſt, ORNATISSIMI ADOLESCENTES, quae omni aevo, et belli, et pacis univerſis ornamentis emicuit: inter quae praeterire non poſſum LVCAM illum, a quo Ius municipale Piſaurenſium non reformatum modo; ſed et tra-

traditum eſt : ut illum iure ac merito Solonem noſtrum nuncupemus, et geminos illos noſtrae libertatis adſertores PROSPERVM, et IOANNEM FRANCISCVM, in quibus habuit Piſaurum Catones ſuos, quum libertas poſt ipſos ſteterit, nec ipſi poſt libertatem. Quod vero in genere veſtro pluris potiſſimum etiam facio, illa eſt bonarum artium promovendarum ingens ſolicitudo, quibus confovendis CAMILLVS, et IVLIVS Opera TORQVATI TASSI eorum alumni, ingentem illam Bibliothecam, tanquam peculiare veſtrum patrimonium, compararunt; quorum veſtigia ſecutus conſanguineus veſter HANNIBAL OLIVERIVS non imparem alteram, et ſuo, et amicorum commodo cumulavit, in qua potiſſimum locum obtinerent doctrinae ſuae monumenta, quae toto iam orbe celebrantur.

II. Quum vero nuper placuerit ſpectatiſſimo Parenti veſtro inſignem antiquam GEMMAM ASTRIFERAM mihi dono offerre, quae inſignem hanc GORIANAM COLLECTIONEM ornaret; ne tanti beneficii in me ſui memoria interiret, nec penitus hoc Cimelio Bibliotheca veſtra deſtituta eſſet, aeri inciſum placuit quodammodo vobis reſtituere, non iam privatim deliteſcens, ſed publici iuris factum, et nunquam interiturum, addito commentariolo, quo involutum eius typum aliqua ex parte explicarem.

III. Conſtat ex Heliotropio, quam Gemmam Sortilegi, Magi, Malefici, atque id genus homines, in amuletis concinnandis maxime probatam habebant. Pulcherrimis praeterea venis, et quamnitidiſſimis ſplendeſcit, et praeter modum ceterarum eleganter, atque profundius inciſa eſt. Auget praeterea eius pretium ipſa moles; quippe quae omnium quotquot hactenus ad manus habui, maxima eſt; quae etiam ſui longitudine duas fere uncias aequat.

Prae-

Praeterea ſurſum deorſum foramine pervia eſt, quo loro traiecto e collo ſuſpenſa deferretur; quae idcirco *Encolpia* a nobis dicta eſt. De Encolpiis hiſce occurret brevi in Gorianis SYMBOLIS pererudita Diſſertatio doctiſſimi Franciſci Antonii ZACHARIAE Soc. Ieſu Presbyteri, amici mei optimi; qua de re totam hanc ſpartam ei lubenter ornandam relinquo. Ea in Tom. I. ſuperius edita eſt Tab. CXCV.

IV. Eius typus idem fere eſt, qui in ceteris Abraxeis: ſpectrum triforme nobis refert, loricatum nempe hominem, ſerpentinis pedibus horribiliter inſiſtentem: in quo tamen illud ſingulare obſervatur, quod quum in ceteris fere omnibus caput monſtri gallinaceum ſit, in hoc noſtro caninum obſervatur: ut huic ſcalpturae conveniant verba Tertulliani in Apologetico: *Biforme Numen; quia et leonino, et canino capite commixtos et a crure ſerpentes, et a planta, vel pede alites Deos*. Dicerem propterea Anubin referre, niſi ipſa draconum crura ab eo Numine aliena, commentum id inter ſphragiſmata Magorum ablegarent, quibus tanta fuit cum ſerpentibus amicitia, ut ſine illis nihil unquam moliri viſi ſint. Ceterum Aegyptiis ea forma adeo inviſa fuit, ut Typhonem exitioſiſſimum Numen, et Diis ſuis adverſarium, iiſdem ſerpentibus munitum crediderint: ita enim illum nobis deſcribit Apollodorus Biblioth. Lib. I. *Huic crurum tenus immenſa humanae formae magnitudo erat, ut omnium montium cacuminibus altior eſſe videretur; cuius etiam caput ſaepenumero aſtra pertingebat. Sed et eiuſdem manus altera ad Heſperum uſque, et altera ad Orientem pertinebat: ex his centum draconum capita eminebant. In cruribus maximas viperarum ſpiras ille continebat, quarum volumina ad verticem ipſum uſque protendebantur*. Hunc vero infenſiſſimo odio proſequebantur Aegyptii,

gyptii, quod praeſertim oſtendit Plutarchus in Libro de Iſide, et Oſiride, et in altero adverſus Stoicos. Graeci quoque eam formam a Diis alienam eſſe reputarunt, ut ad horrorem adverſus Titanas conciliandum, illos finxerint ſerpentipedes. Ovidius Triſt. IV. Eleg. 17. verſ. 17.

Sphingaque, et Harpyïas, ſerpentipedeſque Gigantas,
Centimanumque Gygen, ſemibovemque Virum.

Et V. Faſtorum verſ. 37.

Mille manus illis dedit, et pro cruribus angues:
Atque ait, in magnos arma movete Deos.

V. At ii, qui prophylacticas haſce ſculpturas adinvenerunt, ſive interim Gnoſtici fuerint, ſive Baſilidiani, ſive Ophitae, ſive potius Sortilegi, ſeu nebulones, atque circulatores, longe aliis principiis uſi ſunt; nam illis, quod ceteris impium erat, auguſtiſſimum reputantes, totam dignitatem DEORVM AVERRVNCORVM, quos ſibi confinxerunt, a ſerpentibus mutuati ſunt; quod non uno in loco oſtendit ſaepe citatus Epiphanius Haereſi 37. et Euſebius Lib. I. de Praepar. Evang. quos alibi retulimus. Credibile tamen eſt horum lapidum Artifices, ut eos, qui illis uterentur redderent invictos, atque conſtantes; illiſque adverſus hoſtium incurſus, et ſubita infortunia praeſentiſſimum praeſidium compararent, terribiles haſce Geniorum formas excogitaſſe, qui quo magis horribiliores eſſent, maiorem quoque vim obtinerent. Puto quoque adverſus venena, qua pota, qua inflicta, comparata eſſe, uti de Achate cum figura Serpentarii inciſa tradidit concivis veſter Camillus Leonardus in *Speculo Lapidum* Lib. III. Cap. 5. vir oppido doctus, niſi quod plus aequo, uti non uno in loco

iam

iam monuimus, credulus, et harum traditionum ſtudioſiſſimus.

VI. Quod vero ſaepe innuimus, ubi de hiſce ſignis ſermonem egimus, adeo inconſtans fuit mens illorum, qui iſtis ſcalpendis operam navarunt ſuam, ut vix unquam alteram invenire datum ſit, quae cum altera conveniat; nam unicuique poteſtas erat Deos Diis innectere, et illorum ornamenta confundere. Hinc ille Proteus Abraxas, omnium capax poteſtatum, et divinarum ſpecierum. Hoc vero praecipue in noſtro obſervatur, in quo canino capiti fulmen, et haſta Iovis, et Solis aſtrum cervici inminens ita inſculptum eſt, ut propemodum hic noſter ABRAXAS PANTHEVS dici poſſet; niſi forte dubitarem haec ſymbola ad Planetas referenda eſſe, quorum peculiares concurſus, ut ſaepe dictum eſt, in hiſce ſcalpendis obſervabant.

VII. Quia vero praecipue e caelo petebant fidei ſuae teſtimonia, monſtroſis hiſce, atque inſititiis divinitatibus aſtrologicas ambages admiſcebant; praeſertim vero portentoſos illos, atque potentiſſimos triginta ſex Decanos, a quibus totum Caeli gyrum poſſideri praedicabant, decem gradibus unicuique adſignatis; de quibus multa erudite Salmaſius de annis climactericis. Horum dignitatem ita effert Firmicus Lib. I. Cap. 4. Matheſ. *Sunt autem infinitae poteſtates, et licentiae, et quae fata hominum poteſtatis ſuae auctoritate deſignent.* Rurſus vero Lib. IV. Cap. 16. ubi ſingulorum barbara nomina recenſet, multa de eorum vi, atque potentia iactat; quos etiam, ut notat Chifletius in Gemmas Abraxeas Cap. II. ſub prodigioſis, ac ſemper variis imaginibus figurabant. His igitur haec commenta triformium Numinum referenda eſſe puto: quae quia nulla certa ratione conſtabant; quippe, quae non a ſcientia

aliqua, ſeu communi hominum uſu definita erant, ſed a privatorum hominum imaginatione potiſſimum procedebant.

VIII. Characteres, quibus haec Gemma undique ſignatur, aeque ac cetera omnia, in obſcuro ſunt; non enim characteres ſunt gentis, ſed ſcientiae, cui tota dignitas erat occultari. Percurri univerſam Polygraphiam, ſed inrito labore: quamquam enim notae aliquae quorumdam populorum litteris adſimilentur; adtamen ſi illorum ope earum ſenſum tentaremus, operam profecto omnem luderemus. Quum hae Gemmae circa ſecundum aerae Chriſtianae ſaeculum, et fortaſſe deinceps, ſcalptae ſint, nulla iam in Europa exoticarum ſcripturarum veſtigia remanebant, omnia Latinis, et Graecis tantum obtinentibus. At plebeculam hiſce nugis detinebant hi characteres (quos *Magicos* iure ac merito adpellaverimus) eoſque in orbem invexerunt, quibus arcana carmina ſcriptis conſignarent; nihil forte ſignificantes, quum revera ſigna potius, quam characteres eſſe videantur, et quamdam adfinitatem habeant cum expedito illo, ac, ut ita dixerim, curſivo hieroglyphicorum genere, quo lignea ſimulacra Aegyptiis cadaveribus praefixa, ſignata aliquando adparent, quorum unum ex Muſeo Kircheriano Bonannius publicavit. An ne explicatio haec mea ipſo amuleto obſcurior eſt, ADOLESCENTES NOBILISSIMI? Sed fateor ingenuitatis meae eſſe, ut quae tuto declarari non poſſunt, et in quibus nulla rerum principia ſubſunt, unde declaratio expetatur, in ſuis ipſis tenebris relinquenda eſſe. Hoc unum tamen boni in hoc ſtudio obtinemus, ut certa ab incertis ſecernentes, ſtudia noſtra reddantur utiliora. Valete in ſpem Patriae, minime a Maioribus veſtris clariſſimis degeneres.

DE

ΙΕΡΟΘΡΟΝΟΣ

SIVE

DE THRONO

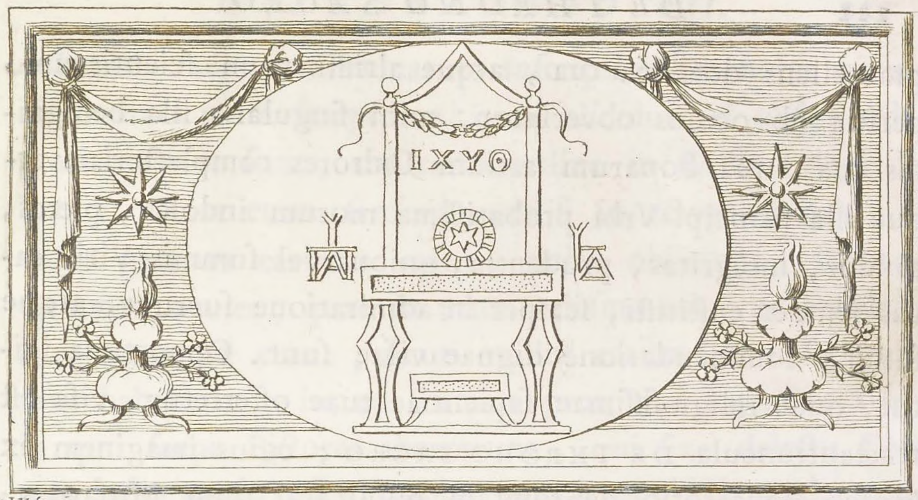
SACRO

DISSERTATIO XII.

IOANNIS BAPT. PASSERI

NOBILIS EVGVBINI

I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

J.V.Sc.

Inscal Chalcedonio ex Museo Bonarrotio

ΙΕΡΟΘΡΟΝΟΣ

SIVE

DE THRONO SACRO

DISSERTATIO XII.

AD PRAESVLEM AMPLISSIMVM

IOANNEM BOTTARIVM

INTIMVM PONTIFICII SACELLI A SACRIS

ET VATICANAE BIBLIOTHECAE PRAEFECTVM

DVDVM animo meo propoſueram, BOTTARI PRAESVL PRAECLARISSIME, aliquo obſervantiae in Te meae teſtimonio, eximiam hanc GEMMARVM ASTRIFERARVM Syllogen Gorianam ornare, quae grande nomen tuum omnibus Gemmis pretioſius, ac ſpectabilius praeſeferret; ut dum antiqua aetas iactabunda Scalptorum peritia ſuperbit, contingat etiam aetatem hanc noſtram ſummorum Virorum laude decorari. Mihi enim ſemper

prae-

praecellens doctrina tua , atque altiſſimarum ſcientiarum peritia ob oculos obverſatur : mihi ſingularis illa benignitas tua , qua bonarum artium Cultores complecteris ; atque illa principi Vrbi probatiſſima morum indoles , pietas, candor, integritas, prudentia, quibus vel ſummis Viris carus ſemper exſtitiſti, ſemper in admiratione fuerunt, atque ſumma commendatione dignae viſae ſunt. Opportuna igitur, quae religioſiſſimae ſapientiae tuae offerretur , viſa eſt tractantiuncula DE THRONO SACRO ; cuius imaginem ex Muſeo Bonarrotio depromtam publicarat olim Muſarum ornamentum Gorius , egregius Muſei Florentini Explanator Tom. II. Tab. XCIII. num. 3. quamquam ingenti rerum copia diſtractus , et undique exuberante eruditionis fruge , hanc Gemmam intentatam praetermiſerit . Quia vero Chriſtianum ſymbolum continere mox ipſe cognovit, eam ad hanc ipſam *Dactyliothecam* noſtram *Chriſtianam* exornandam ſeligimus ; ſed et propter aſtri inſigne e re putavimus facturos, ſi illam in hac collectione produceremus. Eſt in hoc perraro monumento ſpecimen aliquod veteris diſciplinae , quod et tuae dignitati convenit , et ingenio tuo ſublimi , ac perſpicaciſſimo non repugnat ; quod ut commode a nobis inluſtretur , quatuor praecipue conſideranda veniunt, Inſcriptio , Cathedra , Stella, et Siglae . Pro Lectorum commodo heic in fronte huiuſce meae lucubrationis exhibetur eiuſdem perrarae Gemmae imago . Age nunc ſingula brevibus de more obſervationibus percurramus.

II. Inſcriptio perbrevis quidem eſt, ſed multis (quod Tibi veterum primitivae Eccleſiae Monumentorum in Roma ſubterranea doctiſſimo Interpreti exploratiſſimum) referta myſteriis , nempe IXΤΘ. Hanc vero rectone , an inverſo ordine legere debeamus, profecto non liquet : quae diffi-

difficultas ſaepe in Gemmarum inſcriptionibus nobis occurrit; omnes enim ſcalpturae, quae alicuius rei obſignandae gratia inciſae ſunt, contrario ordine in Gemma legi debent; rectum enim ſenſum nonniſi in ectypa forma, in cuius gratiam caelatae erant, nobis obiiciunt. Contra Gemmae omnes, quae in uſum teleſmatum, et amuletorum exaratae erant, ſicuti nullus earum in obſignando uſus habebatur; ita ad formam prototypi legendae ſunt: in quo ſaepe Pictores aberrarunt, qui ſine delectu Gemmas ipſas modo ad exemplar prototypi; aliquando etiam ectypi nobis delineata exhibuerunt, et inanibus propterea quaeſtionibus, ac ſpeculationibus Eruditos defatigarunt. Haec vero difficultas potiſſimum occurrit in hac Gemma, quae in utrumque uſum uſurpari poterat: nam et ſignificatione myſteriorum potuit adinſtar lypſanorum piae devotionis cauſa circumferri; ſimulque tanquam Gemma ſignatoria in anulis adhiberi. Si illam priori uſui referamus, recta in prototypo legenda eſt; ſi vero poſteriori, obverſo ordine, ut in cera impreſſa legibus Graecae ſcripturae obtemperet.

III. Animadverti tamen adeo ſubtili ingenio noſtrum id ſphragiſma ſcalptum fuiſſe, ut ex utraque parte ſi ſcripturam legas, ſenſus aptiſſimus inde educatur. Si a ſiniſtra in dexteram procedamus, vox ΙΧΥΘ nulla quidem eſt; nam ex quatuor initialibus litteris coaleſcit, et ſingulae invocationem omnium auguſtiſſimam continent, nimirum:

ΙΗΣΟΥΣ. ΧΡΙΣΤΟΣ. ΥΙΟΣ. ΘΕΟΥ.

Ieſus Chriſtus Filius Dei; eundemque ſenſum, ſi ordo etiam pervertatur, aptiſſime refert: *Dei Filius Chriſtus Ieſus*. Hac autem adclamatione, et divino oraculo, nihil opportunius

re-

reperiri poterat ad Fidem Catholicam adſerendam, praeſertim ex quo Arrianorum erroribus divexata eſt: per quos Chriſtus, non Dei Filius, ſed Creatura, adſerebatur, Apoſtolo licet reclamante: *Non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe aequalem Deo*. Quae verba mire declaravit D. Auguſtinus contra Maximinum Arrianum, ſcribens: *Non poteſt is, qui accepit, ei qui dedit eſſe inaequalis; quia et hoc accepit, ut aequalis. Nihil enim Patre minus habet ille, qui dicit, omnia quae habet Pater, mea ſunt.*

IV. Occurrit praeterea, fortaſſe nec inveriſimilis, altera huius lemmatis ſignificatio; ſi a dextera in ſiniſtram legatur. Reddit enim vocem ΘΥΧΙ, quae quidem nihili eſt, ſi vim litterarum expendas; ſi vero eiuſdem ſonum, idem fere auribus reddit ac ΤΥΧΗ, *Fortuna*, quae ad dignitatem Sacri Throni manifeſtiſſime adludit; et quidem haud illa indigitatur Fortuna, quam iuxta Iuvenalem:

Nos facimus, Fortuna, Deam, Caeloque locamus;

ſed quam prudentes Chriſtiani ad divinam Providentiam, qua omnium fata temperantur, retulere, ut innuit Lactantius *de falſa ſapientia* Lib. III. Video praeterea aliquando Chriſtianos ab hoc nomine non abhorruiſſe, ex quo ſcimus ſimulacrum *Fortunae Vrbis* Conſtantinopoli exſtitiſſe, cuius mentio a nobis facta eſt in Notis ad antiquas Lucernas Lib. I. nihilque ipſis ad eorum ſenſum haec vox importabat, quam *Tutelam*, ſeu *Cuſtodiam*: quam ſignificationem ſi excipiamus, convenientiſſime de SACRA SEDE, in qua Antiſtes ſedebant, uſurpari poterat: quum eam dignitatem populus ſuſpiceret, atque veneraretur, quod ex ea communis cuſtodia, et Dominici Gregis fortuna promanaret.

V. At

V. At utraque lectio commode retineri poteſt, quum exemplis longe perſpicuis ſciamus conſueviſſe Chriſtianos vel ad arcanam diſciplinam obſervandam, vel ad Ethnicorum invidiam eludendam, amphibologicis ſymbolis, et inſcriptionibus ſupellectilem ſuam ornare; quo conſilio ſaepeſaepius Piſcem pro Ieſu Chriſti imagine uſurparunt, ut notavit doctiſſimus Boldettius de ſacris Coemeteriis Lib. I. Cap. 33. et nuper peculiari Diſſertatione adlatis compluribus Chriſtianis Monumentis Vir Eruditiſſimus D. Anſelmus Coſtadonius luculentius obſervavit; quae edita eſt inter Calogeriana ſcientifica Opuſcula Tom. XLI. Quod vero ad propoſitum noſtrum confirmandum mire conducit, eſt ipſa inſcriptio ΙΧΘΥΣ, ab ipſis priſcis Chriſti Fidelibus uſurpata: quae quidem obvio ſenſu ipſum piſcem notat; myſtice vero, reſolutis litteris in totidem initiales, illum eundem ſenſum reddit, ac inſcriptiuncula haec noſtra, nempe

ΙΗΣΟΥΣ . ΧΡΙΣΤΟΣ . ΘΕΟΥ . ΥΙΟΣ . ΣΩΤΗΡ.
IESVS CHRISTVS DEI FILIVS SALVATOR.

VI. Quum igitur divina, ac venerabilis haec Inſcriptio ad myſteria Chriſtiana pertineat, minime dubitandum eſt, typum etiam Cathedrae in Gemma expreſſum ad eoſdem Chriſtianos eſſe referendum. Eſt vero ſymbolum Eccleſiaſticae praeeminentiae: ex quo facile ſubſpicamur, Gemmam hanc ad Epiſcopalem anulum ornandum deſerviſſe. Nulli vero dubium eſt a primis uſque temporibus ſacros Antiſtites ſingulari, celſaque ſede in Eccleſia fuiſſe decoratos, qua inter ſacra myſteria peragenda uterentur. Hinc inter Conſtitutiones, quae vulgo Divo Clementi tribuuntur, conſtitutum legitur: *Epiſcopum praeſidere debere in loco eminenti, ut tanquam vigilantiſſimus Paſtor oves ſuas* re-

reſpiciat. Hinc Divi Petri Cathedra, utique iam tunc ſumtuoſa, et operoſo artificio, atque eburneis parergis exornata, in ſacris, ut fert conſtantiſſima opinio, adhibita, adhuc conſpicitur, atque omnium Fidelium cultu impenſiſſime in Vaticana Baſilica colitur. Supereſt adhuc quoque Piſis marmorea, quae D. Stephani Papae et Martyris ſanguine conſecrata eſt Cathedra: cui non diſſimiles Romae, et in aede D. Marci, Clementis, et Caeciliae adhuc obſervantur. Alteram ex his tu ipſe, PRAESVL SAPIENTISSIME, nuper latentem detexiſti in Baſilica Sanctae Mariae Tranſtiberim, quam etiam eruditis obſervationibus inluſtraſti Tom. II. Sac. Coemeterial. Sculpturarum, et Picturarum pag. *68.* et *69.* qua etiam Diatribam hanc in fine ornatam, a Gorio noſtro rogatus, humaniſſime voluiſti. Fortaſſe et antiquiores ſunt Sedes, quae in ſacris Cryptis ruditer ex topho excavatae, paupere quidem cultu, atque eius temporis calamitatibus reſpondente; ſed perenni veteris diſciplinae teſtimonio efformatae, occurrunt. Has inter eam memorare licet, quam anno MDCCXVII. apud Maſſam Tudertium, in Crypta obſervavi. Eſt in ea Sacelli ſpecimen, ſuperſtite adhuc altari, exſciſis hinc inde ſedilibus, quae inter eminet paris artificii elatior thronus e vivo lapide exſciſus. Marmoream quoque Sedem ſimpliciſſimi, ſed utique antiqui operis, ad fores antiquiſſimae Eccleſiae relictam vidi dudum in agro Foroſempronienſi, dum eius Vrbis gererem praefecturam. Memoranda quoque eſt Pontificalis Sedes plane magnifica, atque operoſiſſima, quae Ravennae in Baſilica principe adhuc ſervatur, parergis ſacris eburneis circumquaque ornata; quamvis ex his aliqua fato quodam tranſlata alio fuerint; cuius, ut probe noſti, ectypa duo e gypſo, ex archetypis ducta, ſervat

Go-

Gorius noſter in ſuo Muſeo. Horum alterum exhibet Beatam Virginem Mariam, Bethleem cum Sponſo ſuo Ioſepho, ut ibi profiteretur, proficiſcentem, aſello vectam, utero valde tumido praegnantem; non vero *in Aegyptum fugientem, abſcondito ſub veſte ſua puero Ieſu*, ut perperam, et inepte quidam edito nuper Florentiae opuſculo ſcripſit, qui etiam ſacra haec parerga, et ornamenta *Diptycha* adpellavit, et Sedi *Exarcharum* adſignavit, quum Sedis Archiepiſcoporum Ravennatum propria fuerint: alterum vero abs Te editum, atque eruditis obſervationibus inluſtratum eſt in Vol. II. praelaudati tui egregii Operis pag. XV. in quo Ieſus Chriſtus in Canae Galileae nuptiis aquam in vinum convertens exhibetur; quae quidem Archiepiſcopalis Cathedra, a Clariſſimo P. Abbate Bacchinio in Adpendice ad Pontificale Agnelli Ravennatis primum in lucem edita, mox repetita in Volumine II. Muratoriano Scriptor. Rer. Ital. pag. 215. hiſce emblematis deſtituta adhuc cernitur, quae ſiluit editor ille ſupra memoratus.

VII. Sed Cathedras omnes ad Eccleſiam Dei tuendam, et inluſtrandam antecellit marmorea Sedes Hippolythaea, e Martyrum Cryptis effoſſa, prope Eccleſiam Sancti Laurentii extra muros, in Agro Verano, quae in Vaticanam Bibliothecam, cuius Praefecturam geris, BOTTARI DOCTISSIME, inlata eſt, ubi hodie conſpicitur: in qua explicanda (nam Cycli Paſchalis ſanctiones continet) inſignium Chronologorum ingenia editis Voluminibus ſumma cum laude deſudarunt; inter quos eminet Praeſul celeberrimus Franciſcus Blanchinius, qui eiuſdem Sedis imaginem una cum S. Hippolytho in ea ſedente, utroque etiam litterato latere aereis Tabulis inciſo, exhibuit in Tomo II. Anaſtaſii Bibliothecarii Sect. XV. ubi de Sancto

Victore Papa pag. 159. et 160. et partes eius ſingulas explicavit in Diſſertatione de Cyclo S. Hippolythi, edita in Libro de Kalendario, et Cyclo Caeſaris. Cum hoc inſigni documento, tum exemplo quoque noſtrae Chriſtianae Gemmae habemus Epiſcopales Cathedras litteratas, quae nimirum inſcriptis litteris Fideles erudiebant, atque in Fide Catholicae Eccleſiae ſolidabant. In caeleſti Beati Petri confeſſione *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi* (quam etiam exprimit haec ipſa eximia Gemma) fundata eſt Eccleſia Dei, ipſâque eius Sedes primatum obtinuit: *O in nuncupatione novi nominis felix Eccleſiae fundamentum, dignaque aedificatione illius petra, quae infernas leges, et Tartari portas, et omnia mortis clauſtra diſſolveret!* ut ait S. Hilarius in Matth. Cap. XVI.

VIII. Sed ad huius Gemmae ſymbolum inluſtrandum, quae facile Conſtantini Magni antiquitatem non excedit, teſtimonia ſufficiant quarti Eccleſiae ſaeculi, quibus abunde comprobatur Epiſcopalium Sedium uſus. Haec inter memorare iuvat D. Auguſtini auctoritatem Lib. XIX. de Civitate Dei Cap. 19. *Quid aliud interpretatur Epiſcopus niſi ſuperinſpector, maxime quum ſolio in Eccleſia editiore reſideat, et ita cunctos reſpiciat, ut cunctorum oculi in ipſum reſpiciant*. Et ad Albinum: *Dicebam ego quibus poteram, qui nos in abſidem honoratiores, et graviores exſcenderant*. Et Epiſt. 203. ad Max. *Tranſit honor huius ſaeculi, tranſit ambitio. In futuro Chriſti iudicio, nec Abſidiae gravatae, nec Cathedrae velatae*.

IX. Multis vero nominibus Epiſcopalem Sedem nuncupatam invenio. Nam aliquando *Abſis*, ut conſtat ex D. Auguſtino ſuperius laudato, nuncupata eſt a loco, in quo illa in Baſilicis locabatur; nam proprie ΑΨΙΣ *arcum* no-

notat ; praecipue qui in pontibus ex una in alteram pilam inclinatur. Inde ob ſimilitudinem adſinuatas illas concamerationes , quae poſt altaria , atque ad illorum latera diſpoſita ſunt , dictio illa tranſlata fuit . Ex quo tamen in ipſis ſpatiis Epiſcoporum Sedes conlocari coeperunt , a loco Abſides dictae : quae etiam quia gradibus extolli conſueverunt , *gradatae* dictae ſunt . Quia vero Abſides iſtae in hemicyclum curvabantur , et ſuperne conchis ornatae erant , quarum exempla in Picturis Coemeterialibus ſaepe obſervamus : hinc adpellatio *concharum* ad haec ſpatia tranſlata eſt , ut conſtat ex D. Paulino Epiſt. 12. ad Sever. *Quum duabus dextra, laevaque conchulis intra ſpatioſum ſui ambitum abſis ſinuata laxetur . Tribuna* quoque aliquando adpellatur ; ſed eo nomine locus Sedis ad inſtar Tribunalis conſtitutae potius , quam ipſum Tribunal , notatur . *Cathedra* dicta a ΚΑΤΟΣ *Sedes* , et ΕΔΡΑ *Sponda* , ac ſi dixeris *ſpondatam* Sedem . Hoc nomine Sedes ipſa materialis , in qua olim Apoſtolorum Princeps praeſedit , et ipſa dignitas ſignificatur . Hinc Ennodius in Apologet. memorat : *Nutricem Pontificii Cathedram* , pro ſuprema Sede Apoſtolica . *Faldiſtorium* barbara vox eſt , denotatque humilem Epiſcopi Sedem , qua utitur ubi ob maioris poteſtatis reverentiam faſtigiata Sede prohibetur ; nam barbara dictio *falda* locum humilem denotat . Hinc faldae montium pro infimis earum partibus uſurpantur . *Sellam* quoque adpellarunt Veteres , quod ad inſtar curulis facta eſſet . Hinc idem Ennodius loco citato : *Ecce nunc ad geſtatoriam Sellam Apoſtolicae confeſſionis uda mittunt limina candidatos* . *Sedes* vero ſatis noto vocabulo communiter vocitatur in Pontificali , ac Ritualibus Epiſcoporum : quemadmodum et *Thronus* ; unde vox hibrida *intronizzare* , quam frequenter Scriptores Eccleſiaſtici adhibuerunt.

X.

X. Inter huius noſtri THRONI parerga encarpus obſervatur, quamquam uſitatiore ornamento velis ornari ſoleret. Huiuſmodi exemplum habetur in marmoreo fragmento apud Aringhium Lib. VI. Cap. 48. pag. *666.* Romae ſubterraneae, quod inventum eſt in veteri Beatorum Martyrum Marcellini, et Petri Coemeterio, iuxta viam Lavicanam. Hinc D. Pacianus Epiſt. 11. ad Symphor. *Sedem linteatam* memorat: et D. Auguſtinus dicta Epiſt. 203. *Cathedram velatam*. At haec quidem parerga, a Gentilium ornamentis ad ſacras res tranſlata ſunt; nam ut externa mittam, in fictili Lipſanotheca e Coemeterio Calliſti ad me nuper delata, huiuſmodi encarpi obſervantur. In perraro quoque Pauli ſecundi nummo, in quo ſacrum Conſiſtorium expreſſum eſt, quem ego Clariſſimo Viro Sebaſtiano Paulio dono dedi, Pontificia Sedes huiuſmodi ſerto ſuperne exornatur. Suppedaneum quoque, ſive ſcabellum heic conſpiciendum ſe ſe offert: etenim, quia ſedile altius ab humo adtollebatur, ne pedibus pendulis ſtandum eſſet, ſcamnus ille ſubponi conſueverat: quod ad commoditatem ſimul, et dignitatem referebatur, de quo videndus Chimentellius.

XI. Diſcus in hac media Sede conlocatus, et inſigni aſtro ornatus, patenam facile denotat, praecipue iuxta Graecorum ritum, qui repoſita in ipſa patena Sacra Euchariſtia ſtellulam auream cruce inſignitam ſuperponunt, ne velum, quo patenam involvunt, Corpus Chriſti contingat. Nos Latini huic officio pyxidem ſubſtituimus, quam non ſtellula, ſed operculo, ipſoque crucigero, claudimus, et conopeo veli loco contegimus. Multiplex vero huius ſtellae ſignificatio eſt, atque a divinis Scripturis expetita; nam et Chriſti revelationem, ope ſtellae Magis factam, indicat,

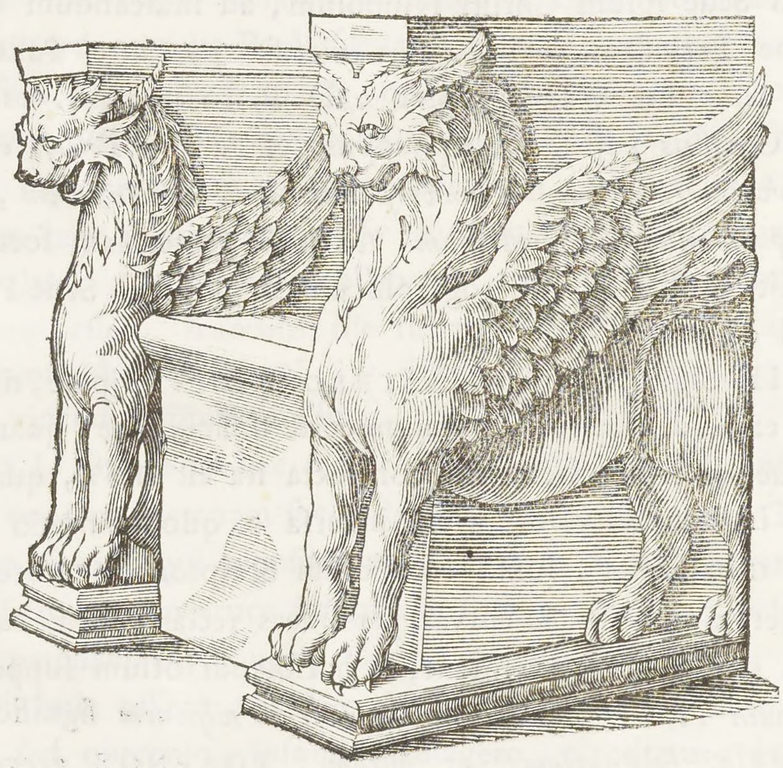
et

et ipſum Chriſtum, qui Sol iuſtitiae, et Lux mundi nuncupatur, indigitat. Eidem quoque ſymbolo convenientiſſime aptatur ſuperpoſita inſcriptio, quam *Ieſum Chriſtum Dei Filium* ſignificare indicavimus. In hac quidem coniectura nos confirmat antiqua formula, qua Paterae quaedam ſacrae initiari ſolebant, ut apud praelaudatum Sebaſtianum Paulium de Patena argentea Foro Cornelienſi §. VII. in qua *Ieſus Chriſtus Filius Dei* invocabatur: *Accipiet Chriſma, et diſcum ſignabit, dicens: Benedictus Ieſus Chriſtus Filius Dei, et Spiritus Sanctus*: eique formulae fortaſſe adludunt ſiglae, quas ſupra memoravimus. Conlocatur vero in Epiſcopali Sede ipſum Chriſti ſymbolum, ad indicandum eius numine Eccleſiam regi, cuius vicaria poteſtate Paſtores noſtri funguntur. Quapropter a D. Petro in Epiſt. prima idem Chriſtus adpellatur Epiſcopus, et Paſtor: *Eratis enim ſicut oves errantes; ſed converſi eſtis nunc ad Paſtorem, et Epiſcopum animarum veſtrarum*. Ad hanc ſententiam fortaſſe reſpexit, qui Chriſti hieroglyphicum in hac ipſa Sede Pontificali conlocavit.

XII. Siglae ad utrumque THRONI latus ſcriptae, nunc nobis expendendae ſunt, omnium certe difficillimae; quarum utraque ex tribus elementis compacta ita eſt ΠΑΤ, quamquam in ſecunda prior littera inverſa ⊏ quodammodo litteram C exprimat, iuxta conſuetum Scalptorum errorem, qui plerumque litteras curvas per lineas rectas efformabant. Multa de illis dicenda forent, ſi hariolandi otium ſuppeteret; nam ΥΠΑΡ *vigilantiam*, et *veram viſionem* ſignificat: ΥΠΑΡΞΙΣ *ſubſtantiam*, et *vitam*: ΥΠΑΡΝΟΣ *gregem agnorum*, et mille his ſimilia, quae convenientiſſime officio paſtorali aptarentur; et, ut mea fert opinio, nullum monitum, nullumque documentum in hiſce notis, ac

lem-

lemmatibus continetur ; ſed nomen illius , in cuius gratiam Gemma ſcalpta eſt , ut ΠΑΥΛΟΣ . ΠΑΥΛΙΝΟΣ , atque alia huiuſcemodi , in quorum indagine opera omnino luditur . Ceterum quum Gemma haec Chriſtiana dubio procul ſit , atque a vulgaribus hucuſque obſervatis magnopere recedat , diligentiore ſtudio inluſtrari poſtularet ; digna profecto , quae eruditorum hominum , Tuoque inprimis ſtylo , BOTTARI PRAESVL PRAESTANTISSIME, magis magiſque expoliatur .

DE

DE GEMMIS ASTRIFERIS
VETERVM CHRISTIANORVM
DISSERTATIO XIII.

IOANNIS BAPT. PASSERI
NOBILIS EVGVBINI
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

DE GEMMIS ASTRIFERIS
VETERVM CHRISTIANORVM
DISSERTATIO XIII.

AD VIRVM CLARISSIMVM

HANNIBALEM DE ABBATIBVS OLIVERIVM

PATRICIVM PISAVRENSEM

NVPER quum Aedium tuarum, quas magnificentiſſime exſcitas, Veſtibulum admirabundus contemplarer, antiquis Marmoribus, qua ſcalptis, qua ſcriptis, undequaque refertum, ac loricatum; nil aliud, nec aliter mihi viſum eſt in ipſo domus faſtigio fore inſcribendum, quam MVSIS. ET. HANNIBALI. Quis enim, quum limen ſubeat, non revereatur integram Antiquitatis maieſtatem, et quodammodo eius numen undique circumfuſum; ut iam non

Veſtibulum magis , quam Adytum ſubire ſibi videatur? Eſt in illo perpetuus Patriae noſtrae adſpectus , ex omni aetate in unum coaleſcens, et in ſpem aeternitatis quodammodo conſiſtens; ubi videre datum eſt, quo vultu , qua lingua , quo charactere a remotiſſimis uſque ſaeculis per ſingulas aetates ea uſa ſit : cuius pretioſiora Monumenta undique conlecta in tuo illo Antiquitatum ſacrario conſiſtere voluiſti ; ut paene incertum ſit, Patriam ne noſtram ingenio magis , quum illa illuſtras , an potius magnificentia , quum haec ſervas , demerearis . Quapropter viſum eſt mihi omnino haec ſtudia Tibi fieri debere vectigalia , ut minime a nobis aliquid in lucem proferatur , quod aliqua ſaltem ſui parte Tuo nomine non decoretur. Hoc igitur conſilio ex hac GEMMARVM ASTRIFERARVM ſerie ſiſtitur Tibi pars illa, quae de GEMMIS ASTRIFERIS CHRISTIANORVM eſt : in qua id mihi propoſui , ut ex opere alioqui profano quantulacunque haec portio Religioni tribueretur ; quemadmodum Antiquis in uſu fuit , ut ex menſa Diis darent ΜΙΚΡΟΝ ΚΡΕΑΣ ; eademque Tibi conſtituta, et nomine tuo praeſignata, VIR NOBILISSIME, in lucem prodiret .

II. GEMMAS Chriſtianorum ASTRIFERAS binas tantum ad hoc uſque tempus obſervavi ; unam nempe , quam ultimo loco Collectionis noſtrae in Tabula CC. primi Voluminis publicavimus , in qua ſacro Monogrammati ſtellula praefixa eſt : alteram vero, quam nuper publicavit doctiſſimus e Praedicatorum Ordine Mamachius in ſecundo ſuo Antiquitatum Chriſtianarum Libro pag. 187. in qua inſuper columba expreſſa eſt palmae inſidens , aſteriſmo deſuper ſignato ; quae quia grande ornamentum huic Collectioni noſtrae adlatura erat , huic tractationi praefixa eſt . Maxime

xime vero referret indagare, qua aetate Cimelia iſta caelata ſint; in quibus venerandi Nominis ſymbolum per compendiarias notas expreſſum eſt: ut eiuſdem ſymboli antiquitas, et ſignificatio a Novatoribus adeo vexata, poſſet magis magiſque comprobari. Sed quum aetatis indicia in hiſce anulis nulla deprehendantur, ereptum nobis hoc beneficium dolemus. Quod tamen utilitatis ex illis capere poſſumus, circa duo praecipue verſatur, anulorum nempe uſum apud primaevos Chriſtianos, et ſymbolorum explicationem.

III. Anulos in uſu fuiſſe apud Fideles, iam inde ab Apoſtolorum aetate clariſſime demonſtratur auctoritate B. Iacobi in Epiſtola Catholica Cap. II. *Fratres mei, nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti gloriae. Etenim ſi introierit in conventum veſtrum vir aureum anulum habens in veſte candida; introierit autem et pauper in ſordido habitu, et intendatis in eum, qui indutus eſt veſte praeclara ...... Nonne facti eſtis iudices cogitationum iniquarum?* Hos vero Chriſtianorum anulos trifariam commode dividemus. In pronubos, ſignatorios, atque hierarchicos; quorum uſus multiplici Patrum teſtimonio comprobatur.

IV. Priorum igitur frequens mentio apud illos occurrit, praeſertim apud Tertullianum in Apologet. Cap. VI. *Circa feminas vero illa Veterum inſtituta ceciderunt, quae modeſtiae, quae ſocietati patrocinabantur; quum aurum nulla norat praeter unico digito, quem Sponſus oppignoraſſet, pronubo anulo.* Quem rurſus ab omni ſuperſtitionis nota vindicat, et Chriſtianis feminis concedit in Libro de Idolol. Cap. XVI. *Officio vero privatarum, et communium ſolemnitatum eas mundas eſſe opinor per ſemetipſas; quia neque veſtitus viri-*

lis,

lis , neque anulus , aut coniunctio maritalis de alicuius Idoli honore deſcendit . Multa inſuper anuli pronubi mentio eſt apud Clementem Alexandrinum Paedag. Lib. III. Cap. 2. ubi praecipue Ethnicorum improbans ſuperſtitioſa ornamenta , haec praeſcribit : *Neque Idolorum ſunt imprimendae facies , quibus vel ſolum adtendere prohibitum eſt ; ſed nec enſis , nec arcus iis , qui pacem proſequuntur , nec pocula iis , qui ſunt moderati , et temperantes .*

V. Signatorii anuli a Chriſtianis uſitati meminit idem egregius Doctor loco citato : neque alia de cauſſa feminis , quum nuberent , conceſſum tradidit , niſi ut ipſo ad res domeſticas ſignandas uterentur , quo curae familiari praepoſitas ſe eſſe cognoſcerent : *Tribuit etiam feminis anulum aureum , non hercle ad ornatum ; ſed ad ſignandum ea , quae domi cuſtodienda ſunt , propter curam domeſticam , quae illis incumbit . Si enim omnes a Paedagogo recte inſtituti eſſemus , ſupervacua eſſent ſignacula omnibus , ex aequo bonis ſervis , dominiſque .* Quapropter ſancitum eſt in Lege *Si quae ſunt ff. famil. hercisc. -- Non licere uxori , mortuo viro , eius anulo ſignare , ſi ſe in aliam familiam tranſtulerit .* Viris quoque Chriſtianis ſignatorium anulum ibidem Clemens Alexandrinus adtribuit , et una ſimul quomodo geſtandus ſit inſinuat : *Sed neque eſt a Viris anulus in articulo deferendus (hoc enim eſt muliebre) ſed in parvo digito , atque adeo in extrema eius parte ; ita enim erit manus maxime ad operandum expedita ; neque facile excidet ſigillum , quod maiori articuli ligamento cuſtoditur .*

VI. Horum vero anulorum Chriſtianorum exemplaria non pauca in Dactyliothecis adhuc adſervantur cum inſcriptionibus in pala , ſeu ſignatoria lamella inciſis ; quandoque cum ſacro Chriſti Monogrammate , decuſſatis palmulis , lau-

laureolis , et lemmatibus , quae indubitanter Chriſtianam redolent ſanctitatem , quorum ſpecimen ſubiicio :

VIVAS IN DEO
ZEZES IN CHRISTO
SALV. DOMI. NOST. AVVG. LVC.
VIVAS IN DEO . F.
ZHCEC.

Sub qua poſtrema voce , quae a Graecis pro fauſta precatione VIVAS uſurpata eſt , Chriſtifideles , vel ob ſignificationis analogiam , vel ſimilitudinem ſoni , ipſum IESVM ſymbolice denotarunt , ut notavit Aringhius ad pag. 265. Romae Subterraneae . Quemadmodum per piſcem , qui Graecis ΙΧΘΥΣ eſt , ob quamdam conſonantiam vocis , quaſi compendiarie IESVM CHRISTVM adumbrarunt: quapropter idem Clemens Alexandrinus infra adducendus , inter ſigna anulis inſculpenda , piſcem numeravit ; forte ad Chriſtum e Iordanis lavacro emergentem adludens , atque ita Fideles ſuos praefigurans : de quibus haec Tertullianus de Baptiſmo Cap. I. *Nos piſciculi ſecundum Ieſum Chriſtum noſtrum in aqua naſcimur , nec aliter , quam in aqua manendo , ſalvi ſumus* . Inter hos vero ſignatorios anulos Chriſtianorum potiſſimum locum ſibi vindicat ille , quem protulit Fabrettus Inſcription. Cap. VII. num. XLVIII. pag. 536. in cuius propatulo titulo Daniel inter leones expreſſus eſt , cum epigraphe , ut videre eſt in fine huius Diſſertationis , cuius illum ipſum coronidem eſſe voluimus : qui quia Solis , et Lunae aſteriſmis inſignitus eſt , a Syntagmate hoc noſtro vel minimum abhorret .

VII. Inter praecipua vero Chriſtianorum anulorum ſigna CRVX cenſebatur , ut colligimus ex Euſebio Demon-

ſtrat.

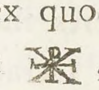
ſtrat. Evangel. Lib. VI. Cap. 25. *Denique poſt omnia haec quis inſpiciens, omnes quicumque in Chriſti fidem venerunt, ſalutari Signo pro anuli nota utentes, non merito obſtupeſcat, ſi audiat, tanto ante ipſum Dominum dixiſſe: „ Et venient, „ et videbunt gloriam meam, et relinquam in eis Signum.* Crucem ſubſequuntur ſymbola alia, quae et praelaudatus Clemens Alexandrinus loco citato enunciat: *Sint vobis ſignacula, Columba, Piſcis, vel Navis, quae celeri curſu a vento fertur; vel Lyra muſica, qua uſus eſt Polycrates, vel Ancora, quam inſculpebat Seleucus: et ſi ſit Piſcans aliquis, meminerit Apoſtoli, et puerorum, qui ex aqua extrahuntur.* Quibus verbis mirifice explicantur Picturae quaedam Coemeteriales, in quibus Piſcatores ſaepiſſime exhibentur, et Orpheus citharam pulſans, animalibus undequaque adcurrentibus. Miratur tamen, nec immerito, in Notis ad veteres Gemmas Pignorius heic praetermitti ab Euſebio inter cetera ſigna ſalutiferam Crucem, et Chriſti Domini Monogramma, quum haec ceteroquin obvia ſint in anulis Coemeterialibus. Sed facilis eſt huius difficultatis ſolutio, ſi tempora diſtinguamus. Ego quidem vel nullus dubito etiam aetate Euſebii, qui ſub Severo, et Antonino Principibus floruit, ſacrum Chriſti Monogramma a Fidelibus iam adinventum, ſanctiſſime intra Eccleſiae ſepta adhibitum, et Fidelium corporibus, qui in pace Chriſti obiiſſent, praeſertim vero Martyribus, fuiſſe adſignatum; ſed ea aetate nondum adeo evulgatum exſtitiſſe puto, ut propalam circumferretur: cuius indicio non modo qui illud geſtarent, proderentur; verum, et ceteri Fideles, et tota Eccleſia vexarentur. Quapropter inſtituerunt Chriſtiani, ut per ſymbola quaedam analoga Fidelium oculis Chriſtus obiiceretur, quae ſimul et fallerent Infideles, et credentium pietatem exſcitarent,

cu-

cuiuſmodi ſunt, quae modo ex Clemente recitavimus, quibus ſimilia non pauca ex Chriſtianorum Monumentis conlecta referemus in Libro *de Lucernis Chriſtianorum*. At ubi poſt Conſtantinum ſacrum *Chreſimon* triumphali honore exceptum eſt, et militaribus labaris, et galeis Principum addi coepit; tunc paſſim in anulis inſculptum eſt, et publice oſtentatum, ut ex Euſebio eorum temporum Scriptore ſupra demonſtravimus.

VIII. Anulos hierarchicos omni aevo cognovit Eccleſia, quae ut myſticum coniugium inter ipſam, et Antiſtites ſuos denotaret, ſive in ſignum auctoritatis, ſeu mavis cuſtodiae ſacrarum Rerum, et Sacramentorum, quae Epiſcopis conſignantur, tanquam tutoribus, ac diſpenſatoribus, anulum, peculiari ritu benedictum, ipſis geſtandum praeſcripſit; ut obſervare eſt non uno in loco in Caerimoniali Epiſcoporum. Hunc quidem in manus dexterae indice, qui *ſilentiarius* adpellatur, geſtare deberent; ita enim ſignificare voluerunt antiquae Sanctiones ſecretum ab ipſis ſervandum eſſe, et divina altiora myſteria minime propalanda; ne qui magis curioſi, quam pii ſunt, futilibus quaeſtionibus, unde haereſes exortae ſunt, Eccleſiam perturbent: ut colligitur ex Durando de Ritibus Eccleſiae Lib. XI. Cap. 9. Dum vero Epiſcopus Pontificales ſolemnes caeremonias exercet, anulum a ſilentiario digito in anularem ex vetere inſtituto transferre debet, ut probat idem Durandus loco citato. Quia vero anulos hoſce, ut praemiſimus, benedictos, a Fidelibus deoſculari ſolitum eſt; uſus apud Veteres inolevit, ut mole inſignes conficerentur, et pompae ſacrae magis apti, quam uſui familiari, ut ita magis conſpicui eſſent: cuiuſmodi in Eccleſiae Vrbevetanae Hierotheca adſervatos vidi: quibus ſimiles

unus , alterve in tuo , CLARISSIME OLIVERI , et alii non pauci in Eruditorum Muſeis oſtenduntur, plerumque e ſacris Coemeteriis extracti , qui quaternas uncias aliquando excedunt ; quos quidem ab ingenti mole non in alium uſum conflatos putaverim , quam quod in ſignum Hierarchicae dignitatis a ſacris Antiſtitibus inter ſacra geſtarentur.

IX. Sed iam inſculpta ſigna in adlato a nobis ſacro anulo percurramus. Sacrum Chriſti Monogramma ex X, et P initialibus eiuſdem ſacri Nominis , ſi Graece ſcribatur , compactum eſt . Cur vero ex Graeca potius , quam Latina lingua coaluerit, diſquirunt Eruditi . Sed ex hoc uno indicio eius antiquitas in Eccleſia deprehenditur. Quum enim illa primum in Oriente conſtiterit, ubi Graeca lingua potiſſimum frequentabatur ; inductum eſt , ut per Graeca elementa venerandum hoc Symbolum conſcriberetur ; unde exceptum Eccleſia Latina religioſe cuſtodivit ; ſed placuit aliquando Fidelibus illud nonnihil immutare, ut ex Chriſtianis Muſei noſtri Inſcriptionibus , et Lucernis liquido conſtat ; nam aliquando litterae P lineam tranſverſam addiderunt, ut puram Crucem redderent in hanc formam . Quandoque etiam litteram P inverſam deſcripſerunt ad huius exemplar , quod myſterio non caret , ut in Notis ad eaſdem Lucernas aliquando manifeſtabimus. Sed ipſa quoque littera X , haſta nempe recta , et alia transverſa non obſcure reddunt ipſam Crucem , licet oblique diſpoſitam : cui venerabili ſigno placuit aliquando alteram litteram X ſuperponere ; ex quo nexus coaluit litterae P. X. in hanc ipſam formam , ut in antiquo Coemeteriali Marmore apud nos cuſtodito obſervatur : quam for-

formam ita ingenioſe deſcripſit S. Paulinus Nolanus Epi-ſcopus in Natali XI. de S. Felice verſ. 608.

Ante tamen, quia res haec poſtulat, ipſius inſtar
Enarrabo Crucis, qualem et pictura biformem
Pingere conſuevit, baculo vel ſtante bicornem;
Vel per quinque tribus diſpanſam cornua virgis.

Haec vero *quinque*, et *tria* cornua, hoc eſt octo radii, non aliter conflantur, quam ſi ſalutiferae Cruci ipſa X, nomen CHRISTI referens, adiiciatur.

X. Sed induſtria Fidelium aliquando hanc litteram X non ex lineis, ſed ex duabus decuſſatis palmis compoſuit, ut elementum ſimul conflaret, et Martyrum ſymbolum exhiberet, ad imitationem illorum, qui a B. Ioanne in Apocalypſi deſcribuntur: *Stantes ante thronum, et in conſpectu Agni amicti ſtolis albis, et palmae in manibus eorum.* Vnde allegoria haec adeo in Eccleſia obtinuit, ut quum Acta Martyrum deſcriberentur, haec formula adhiberi ſoleret: *perveniſſe ad palmam martyrii*: quemadmodum enim iis, qui legitime certaſſent, palmae praemium tribuebatur; ita par erat, ut Fidelibus, qui Fidei agonem conſummaſſent, idem ornamentum largiretur: quapropter Divus Gregorius in Ezechielem ita locutus eſt: *Quid per palmas, niſi praemia victoriae deſignantur? ipſae quoque dari vincentibus ſolent; unde de his quoque, qui in certamine martyrii antiquum hoſtem vicerunt, et iam victores in patria gaudebant, ſcriptum eſt: Et palmae in manibus eorum.*

XI. Corona ſacro Monogrammati ſaepeſaepius circumpoſita cernitur in iiſdem Marmoribus, et Lucernis, qua indicatur, Chriſtum ipſum Regem Martyrum, atque Anteſignanum, mortem a Fidelibus ſuis pro ſuo nomine

conſtanter ſubeundam, primum omnium ſuperaſſe, ac deviciſſe. Hoc vero coronae ornamentum eidem Monogrammati communius adtributum eſt; ex quo Chriſtiani Principes militaribus ſignis illud praefixerunt, ut praeſertim victoriae omen portenderet. Huius vero exemplar nitidiſſimum adſervamus in Lucerna, in qua labarum repraeſentatur a militibus cuſtoditum, in cuius vertice *Chreſimon* laureae incluſum conſpicitur, addito lemmate EN TOΥΤΩ NIKA. IN HOC VINCE: quam Lucernam ex Muſeo meo delineatam vulgavit, et multis laudibus extulit Vir de Eccleſiaſtica Antiquitate adprime meritus, Dominicus Georgius in eruditiſſima Diſſertatione DE MONOGRAMMATE CHRISTI, ubi ad illam inluſtrandam, luculentiſſimum Euſebii locum ex eius Hiſtoriae Lib. I. Cap. 23. exſcripſit, ita loquentis: *Quum iam*, inquit, *Sol ad medium Caelum adſcendiſſet, die in pomeridianum tempus paululum inclinante, dixit, ſe ſignum Crucis, ex lucis ſplendore figuratum in ipſo Caelo, Soli inminens, manifeſte oculis adſpexiſſe, inque eo inſcriptionem conſignatam, quae haec verba complectebatur:* EN TOΥΤΩ NIKA. IN HOC VINCE. In eius vero Crucis memoriam inſtituit Conſtantinus, ut ſacrum Monogramma, tanquam Romanae militiae potiſſimum ſignum in labaro eſſet; quod ita enarrat Cap. XXXI. *Haſtile oblongum erat, erectumque auro undique obductum fuit; quod cornu habuit tranſverſum, ad formam Crucis conſtructum: ſupra in faſtigio eius Salvatoris nota inſcripta, duobus ſolum expreſſa elementis, ideſt duobus primis litteris Graecis nominis Chriſti. Erat* P *in medio litterae* X *curioſe, et ſubtiliter inſerta, quae totum Chriſti Nomen perſpicue ſignificarunt*. Ex his tamen facile liquet coronam in Chriſtianorum Monumentis non ſemper Martyrium praenotare, ex quo ad victoriam

prae-

praefigurandam divino Nomini coniuncta eſt ; quum propterea in eorum Monumentis ſepulcralibus , in quibus obvia eſt , nobis occurrit , profeſſionem potius militarem , quam genus mortis ſignificet , niſi alia ſigna concurrant , quae pro indubitato Martyrii indicio recepta ſint ; ut communiter tradiderunt , qui arduum hoc argumentum diligenti labore pertractarunt .

XII. Quod adhuc viderim , Eccleſiaſticae Antiquitatis Inluſtratores nondum ſtellam inter Chriſtianorum hieroglyphica recenſuerunt ; quanquam multiplex ratio ſuadeat , ut inter illa numeretur ; nam aliquando occurrit in Chriſtianorum Epithaphiis , ut in hoc apud Fabrettum Cap. VIII. num. 43.

SOTERIS MATER FILIO LEONI

QVI VIXIT ANNIS PLVS MINVS

XX DORMIT IN PACE DORMIT

et apud Muratorium pag. MCMI.

LEONTIAE

FILIAE SVAE

rur-

rurſus in Marmore Gruteriano pag. ML. num. 6. et adcuratius ex Schedis Donianis :

☆

AVRELIAE PEREGRINAE
FILIAE
AVRELIA LEONTIS FIL
ADOPTATAE FECIT
QVAE. VIXIT. ANNIS. XLI. ET
DIES. XX
DEPOSITA EST VIII. KAL
NOVEMBRIS. IN. PACE

Stella vero , ſive Solis aſteriſmus , in Chriſtianorum Sepulchris mirifice aptatur dormitioni Fidelium , per quam tranſlati creduntur in illam civitatem , in qua iuxta Apocalypſim Cap. VII. *non eſurient , neque ſitient amplius , neque cadet ſuper illos Sol* . Ipſe vero Ieſus Chriſtus aptiſſime ſub hieroglyphico Solis praefiguratur ; quia quum primum gloriam ſuam Diſcipulis manifeſtavit , *reſplenduit facies eius ſicut Sol* : et de ipſo vaticinatus eſt David , quum cecinit : *In Sole poſuit tabernaculum ſuum* . In multis quoque aliis divinae Scripturae locis ſub hac ſpecioſa allegoria nobis exhibetur , ex cuius beata viſione *etiam Iuſti fulgebunt ſicut Sol* , ut ait Matthaeus , gloriam capitis ſui participantes , qui *Sol iuſtitiae* nuncupatur . Forte etiam ſtella iſta ad Magorum adorationem adludit , quae in plurimis Monumentis inſculpta , inſigni ſidere exornatur ; quemadmodum et ab Iuvenco deſcribitur Lib. I. de Evangelica Hiſtoria :

Ecce ,

Ecce, die medio, ſtellam praecurrere cernunt
Sulcantem flammis auras, quae in culmine ſummo
Reſtitit, et Pueri luſtrata habitacula monſtrat.

XIII. Quae ſupra de Chriſtianorum ſignaculis dicta ſunt, columbam inter hieroglyphica Chriſtianorum indubitanter adcenſent: immo inter illa facile obtinet principatum; nam Sancti Spiritus ſimulacrum, et imago habita eſt, ex quo ille ſub Columbae ſpecie deſcendit in Iordanem. Praeterea proponitur a Ieſu Chriſto tanquam exemplar religioſae ſimplicitatis, ait enim: *Eſtote prudentes ſicut Serpentes, et ſimplices ſicut Columbae*. Matthaei 10. 16. Hinc inolevit apud Chriſtianos, ut animae Fidelium ſolutae corpore ſub ſpecie columbarum figurarentur. Inſigne, ut cetera omittam, huius inſtituti teſtimonium eruitur ex anaglypho ingentis marmorei Sarcophagi, qui Collectioni Marmorum Piſaurenſium praefixus eſt, in quo Matrona orantis ſpecie cum nata inſculpta eſt: hinc inde vero columellis inſtant gemini Genioli, qui utriuſque animam ſub ſpecie Columbae efformatam inter ulnas amplexantur. Iamdiu alteram partem huius Operis, ORNATISSIME HANNIBAL, litterarius orbis effuſis votis expoſtulat; omnium vero maxime Patria noſtra, quae ingens gloriae incrementum adhuc experta, hoc amplius expectat, ut non modo veterum divitiarum ſupra ceteras opulentiſſima videatur, verum et ingeniorum, a quibus eae inluſtrentur.

XIV. Quum igitur Columbae Fidelium imagines haberentur, uſu receptum eſt, ut Apoſtoli, et tota quoque Eccleſia ſub eadem imagine figuraretur. Itaque quum urgentibus Tyrannorum perſecutionibus in antris deliteſceret, illud frequenter uſurpatum eſt ex Canticis Canticorum: *Columba*

mea

mea in foraminibus petrae, *in caverna macerie*. Hoc vero manifeſtiſſime indicant palmae, quas Columbae vel unguibus praehenſant, ut in hac Gemma; vel roſtro continent, ut in mei Marmoris Coemeterialis fragmento, quod eſt inter Marmora Piſaurenſia 162. Solebant praeterea Fideles Sacram Euchariſtiam in Columbis quibuſdam argenteis, ſeu aureis ſuper Altaria pendentibus conſervare, ut ex Baronio conſtat ad annum LVII. num. 152 Qui mos in aliquibus Galliae Eccleſiis adhuc obtinet, ut refert Macrius in voce *Ciborium*.

XV. In Titulis vero ſepulcralibus, in quibus Columba frequentiſſime occurrit, aliquando ſymbolum *pacis* importat, in qua Fideles obierunt, ducta ſignificatione a Geneſeos Cap. VIII. ubi Columba ex arca demiſſa iterum rediit *portans ramum olivae virentibus foliis in ore ſuo*: ex quo Noë ſenſit pacem terrarum orbi a Deo elargitam. Non obſcure praeterea ſub hoc ſigno ipſa animarum reſurrectio indicatur; nam incluſa olim in arca, et veluti conſepulta ad novam deinde, et laetiorem vitam educta eſt, quam illa rediens hominibus nunciavit. Quum propterea tam multiplex cauſa ſubeſſet, cur Columba Chriſtianis conveniret, mirandum non eſt, adeo frequenter ab illis fuiſſe uſurpatam in Ciboriis, in Lucernis, in Picturis, in Crucibus, in Cathedris Epiſcopalibus, praecipue vero in Titulis ſepulcralibus, ut paene videatur ipſos Chriſtianos id unum ornamentum ceteris omnibus praetuliſſe.

XVI. Dum haec excuderentur, peropportune Gorius noſter aereum Sigillum veterum Chriſtianorum, et quidem ASTRIFERVM, Muſeo ſuo adiecit, Florentiae inventum ab eruditiſſimo Dominico Maria Mannio, quod ipſi cum alio Cimelio, quod optabat, conmutavit. Figuram praefert ſo-

ſoleae, vel crepidae ſiniſtri pedis: cuius in poſtica parte anulus ex aere erat, ut praeferri, et adtrectari poſſet, qui fractus ad nos pervenit.

In eo ſculptae ſunt duae Columbae ex adverſo ſtantes, earumque in medio vitis palmes cum uvis. Inminent dorſo earundem Columbarum ſidera hinc inde diſpoſita; quae dubio procul immortalitatem, et caeleſtem Iuſtorum patriam deſignant. Nam uvae cum botro, quia in unum ex multis acinis confluunt, Fidelium unitatem ex Divo Auguſtino deſignant, et divinorum Sacramentorum diſpenſationem, et communionem, mutuamque charitatem: quo ſymbolo in ſacris ſepulcralibus Monumentis, et in Coemeterialibus Picturis nil frequentius: in quibus et doliola vino plena ſculpta, ac picta cernuntur, de quibus plura Cl. Boldettius Lib. I. Cap. XXXIII. pag. 164. et Celeberrimus Praeſul Bottarius. Idem Boldettius Lib. II. Cap. XIV. pag. 506. et 507. adfert tria ex aere Sigilla Chriſtianorum, quorum ex his alterum pedis ſoleam; alterum totum pedem exprimit cum epigraphe; ſed ſacris hiſce ſymbolis carent: quare huic Goriano Sigillo in pretio habendo et raritas adcedit, et myſteriorum, quae refert, peculiaris nota, ac deſignatio. Pede vero, quum ſupellectilem Antiqui ſignarent, rerum cum mobilium, tum immobilium poſſeſſio declarabatur ex Lege, ut idem Boldettius ibidem obſervat, ad quem Lectorem mittimus.

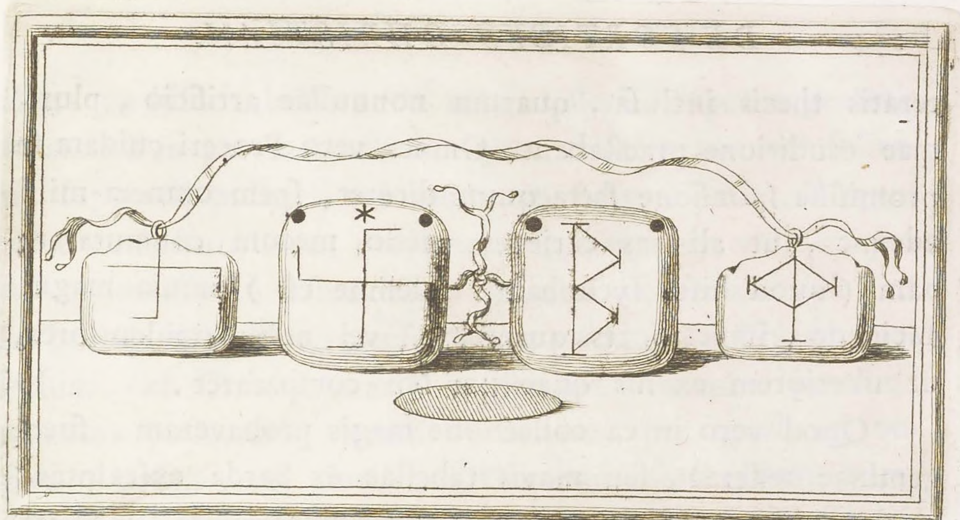
XVII. Habes, VIR DOCTISSIME, quae Chriſtianorum anulis, eorumque ſymbolis notanda mihi occurrerunt. Optandum ſane foret, ut veterum Fidelium Gemmae, quae in Eruditorum Muſeis, praeſertim Romae, vel ſervantur, vel deliteſcunt, ſedulo ſtudio conquiſitae in unum veluti corpus coaleſcerent, ad quod facili negocio recurrerent ſacrarum Antiquitatum ſtudioſi ad Eccleſiaſticam Hiſtoriam confirmandam, atque exornandam; nam, ut bene noſti, haec ſphragiſmata, quo minus artificio, et nitore commendantur, eo magis ſignificatione iuvant, et ipſa ſimplicitate delectant. Te interim publico Patriae, et Litterarum bono valere cupio, ut maioribus ſemper ingenii tui monimentis cum editis, tum edendis aetas noſtra ornetur.

DE

DE SORTIBVS
CHRISTIANORVM
DISSERTATIO XIV.

IOANNIS BAPT. PASSERI
NOBILIS EVGVBINI
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

I.V. ſc. Ex Sarda huius magnitudinis utraquae teſſera

DE SORTIBVS
CHRISTIANORVM
DISSERTATIO XIV.

AD VIRVM CLARISSIMVM

FRANCISCVM VICTORIVM

SAC. MILIT. ORD. D. STEPHANI PP. ET M.

EQVITEM COMMENDATARIVM

SPLENDIDISSIMVM

LVSTRATIS iam paene omnium Gazis, evolutiſque veterum Gemmarum Theſauris, ut quotquot ASTRIFERAE eſſent ad hunc adparatum amplificandum convenirent; ac interim feſtinante fervido prelo, ut quantocius Collectio haec optatam lucem nanciſceretur; ecce, quod ſaepe nobis adcidit, veterum lapillorum Mercator ad nos divertit, qui Romam primum, dein Neapolim ſe conceſſurum dictitabat. Ingens apud illum ſcalptarum Gemmarum copia

cera-

ceratis thecis incluſa , quarum nonnullae artificio , plurimae eruditione praeſtabant. Omnes vero Proceri cuidam ſe promiſiſſe ſponſione facta quum diceret, ſpem omnem mihi ademit , ut aliquas cariores pretio mecum conmutaret ; nam (quod hiſce ſycophantis ſolemne eſt) omnia magni faciendo , imperitiores quaerebat , vel nobis opulentiores, ut uberiorem ex his quaeſtum ſibi compararet .

Quod vero in ea collectione magis probaveram , fuere geminae teſſerae , ſeu mavis tabellae ex Sarda exſcalptae , pares quidem ; niſi quod altera ſuperne corrupta , mediam fere ſui partem amiſerat . Earum forma fere quadrata erat , retuſis tamen leniter angulis , geminiſque ſuperficiebus mediocriter turgeſcentibus. Vtraque in antica Crucem praeſeferebat , ea plane forma in veterum Chriſtianorum Monumentis uſitatiſſima , quae ex quatuor *gammadiis* , totidem Crucis latera componentibus conſtat ; quae forma maxime probata eſt , quod ſalutiferi Signi imaginem infidelibus occultaret ; Fidelibus vero ſupernae Trinitatis venerationem ingereret : qua littera Γ , quae Graecis ternarium notat, continetur. Hinc factum eſt, ut in Coemeterialium Picturarum veſtibus ornamenta, et limbi ex hiſce gammadiis conſtantes ſaepe inveniantur, de quibus erudite diſſerit Macrius. Cruci ſtella praefixa erat alteri integriori ; cuius ſignificationem in Chriſtianorum Gemmis non uno in loco indicavimus .

Obverſa teſſerarum pars ſingulis litteris ſignata erat, hoc eſt B , et Φ , ſed ab imperita , ut videbatur , manu exaratis ; quippe ex rectis lineis conſtabant : quod Artificum inſcitiae retulimus , ubi de Magicis Gemmis mentionem fecimus , qui trepidante manu ſtylum circumducere ad lineas curvas exprimendas ignorabant . Rurſus al-

altera ex hiſce tabellis, ſeu mavis teſſeris, ſuperne geminis foraminibus pervia erat, per quae traiecto filo vel ſolitaria ſuppendi poſſet, vel una cum reliqua ſerie, ſi quid valet coniectura mea, conligari. Qui unicam vidiſſet, putaſſet fortaſſe in uſum ſacri amuleti confectam eſſe, ut ad pectus ſuſpenſa circumferretur; quod ſtella Chriſti ſymbolum, et Crux ſalutaris ſuggerebat: occulta interim manente poſterioris elementi poteſtate, per quod vel nomen Artificis, vel eius, qui Gemmam ſcalpendam curaverat, vel alicuius Martyris nomen, cui ſe ſe ille devoviſſet, vel aliqua divinarum Scripturarum ſententia indicari facile poterat; vel quidquid demum magis ingenio libuiſſet: vix enim eſt, quod de unica litterula certi proferri poſſit. Harum teſſerarum ſchemata, utraque facie expreſſa, in fronte huiuſce Diſſertationis Eruditorum oculis ſpectanda propoſuimus.

Quum vero non unicam eſſe animadvertiſſem, ſed comparem habere, et, quod ſupra eſt, littera in altera variaret; in mentem ſubiit tabellas haſce integro olim numero litteras Graecas aequaſſe, ideoque perforatas fuiſſe, ut traducto filo una ſimul adſervarentur in uſum, in quem ſcalptae fuiſſent. Quis interim uſus ille fuerit, nemo facile adfirmaverit. Quia vero in obſcuris hiſce rebus latiſſimus coniecturae campus patet; haud inveriſimile putavi, teſſeras iſtas ad uſum *Sortium* trahendarum fuiſſe concinnatas, idque ab ipſis Chriſtianis factum: quod eo facilius mihi perſuaſum eſt, ex quo ſciebam quaedam ſortium genera ex teſſeris litteratis conſtitiſſe. Ne enim, quoties inter duos pluresve ſortiendum foret, nomina chartulis, ſeu membranis inſcriberent, quae forma fraudibus patet; et ne calculis, aut laterculis idem officium laborioſe

rioſe committeretur ; obvia ſatis erat forma ſortiendi ope conſtantium , atque perennium teſſerarum , e quibus illae conmiſcendae ſeligerentur , in quibus ſingulorum nominum initiales litterae expreſſae eſſent .

At difficultatem exſcitabat ipſa lapillorum materia , atque artificium operoſum ; quod facile demonſtrabat tabellas haſce non in unam , vel alteram opportunitatem repentinam fuiſſe exſculptas ; quin immo , quod inſigni aliquo in loco , ubi omnibus uſui eſſent , ſervarentur . Quis enim privatus hanc ſeriem Gemmarum comparaſſet , Chriſtianus praeſertim , ut ſortitionibus deſervirent , quarum non adeo obvius uſus foret ? Praeterea nec in publico loco , minuſque in ſacro ſupellectilem hanc ſervari potuiſſe dubitabam , publico omnium commodo expoſitam ; quemadmodum pondera in ponderario , aut in tabernis proſtabant . Haec tamen tanti momenti apud me non ſunt quominus a coniectura recedam , quoad uſque probabilior occurrat ; nam et ſaepe in Eccleſiis habitus eſt recurſus ad ſortes , immo earum aliquae non niſi ſortito Praeſules eligebant . Quapropter quum frequens apud illas ſortium uſus eſſet , inveriſimile non eſt ſtabilem hanc ſeriem teſſerarum adparaſſe veteres Chriſtianos inter cetera ſacra inſtrumenta conſervandam , in Aegypto praeſertim , ubi horunce lapidum ſcalpendorum artificium florebat , ac proinde minus ſumtuoſum . Efferbuit praeterea etiam Chriſtianis ſaeculis ſpectaculorum voluptas , et praecipue Circenſium : quod facile perſuadet Praetores , ac Magiſtratus politiorem hanc teſſerarum formam ſcalpendam curaſſe , ut ex earum ſortitione loca in carceribus deſignarentur ; praecipue cum Graecae litterae numerorum loco ſtarent , ut quam quiſque litteram ex urna duxiſſet , locum in ſpectaculis nanciſceretur .

Quae

Quae quum mihi veroſimilia viſa ſint, et multa hac occaſione DE CHRISTIANORVM SORTIBVS prae oculis occurrerint; ſtatui circa id argumentum tractatiunculam ſcribere, qua novum hoc monumenti genus, ceteraque ſimilia, ſi quando in lucem prodeant (prodiere fortaſſe, et aliquando, quamquam nec artificio ſpectabiles, neque ullo intellectu commendatae, nulloque proinde in pretio habitae, peſſum ierunt) lubentius excipiantur, et ſtudioſius conſerventur: atque ille interim, ad cuius manus fortaſſe iam pervenerunt, intelligat, quanto in pretio habenda ſint ea Cimelia, quae adhuc peregrina huic diſputationi occaſionem praebuerunt. Haec vero animo volventibus nobis facile occurriſti, VICTORI PRAESTANTISSIME, quippe qui hereditario quodam iure profanas ſimul, atque ſacras Antiquitates domi habes familiares. Eſt apud Te antiquorum Monumentorum eximia collectio, cuius ipſe non modo amplificator, et Cuſtos exiſtis; verum etiam luculentiſſimus Inluſtrator: nec enim eſt in omni divinarum, humanarumque litterarum ambitu pars aliqua, in qua magnopere verſatus non ſis: illud vero, quo religionem ſimul, atque eruditionem Tibi devinxiſti, cura eſt illa tua, qua tot veneranda veterum Chriſtianorum Monumenta e ſacris Coemeteriis effoſſa non modo providentiſſime excepiſti; ſed et aereis tabulis confeſtim expreſſa, ac doctiſſimis tuis Notis inluſtrata publici iuris eſſe curaſti: quod quidem beneficium, quo ſacras Antiquitates Tibi demereris, eo inſignius eſt, quo ſacra haec Cimelia miſerrime in dies corrumpuntur; ut paene e litteraria Republica ſit VICTORIORVM FAMILIAM nobiliſſimam quam diutiſſime incolumem Romae eſſe, ut haec ſtudia perpetuis ſubſidiis amplificentur.

In hoc vero argumento ordinem hunc ſervandum duximus.

§. I. *De Sortium origine , auctoritate , et progreſſu , praeſertim apud Hebraeos diſſerimus , a quibus in Chriſtianos illarum conſuetudo profecta eſt .*

§. II. *Sortium genera , prout a Chriſtianis conſiderantur , illarumque iuſtitiam perſcrutamur , conditioneſque in illis adhibendas .*

§. III. *Sortium praxim inquirimus , variaque iuſtrumenta , quibus Antiqui ad id propoſitum uſi ſunt .*

§. IV. *Modos ducendarum Sortium inveſtigamus .*

§. V. *De Sortibus Apoſtolicis tractamus .*

§. I.

SOrtem adpellamus rei dubiae iudicium fortuito eventui conmiſſum ; ſeu , ut explicat D. Auguſtinus in Pſalm. 30. Enarrat. III. num. 13. *Sors res eſt in dubitatione humana divinam indicans voluntatem .* Vbi enim mens in ancipiti eſt , nec ratio occurrit , cur in alterutram partem inclinet , ſaepe recurrit ea ad ſortem , cuius arbitratu difficultas dirimatur . Hanc Fortunae filiam adpellat Euripides apud Plutarchum de Silent. Orac.

Fortunae proles Sors tulit ſententiam :

quamquam apud Romanos Sors , et Fors , quae et Fortuna , promiſcua ſignificatione uſurpentur ; nihilque per ea vocabula intelligatur , niſi caſus inconſultus , qui praeter hominum conſilium evenire ſolet .

Quia vero inſito quodam rationis inſtinctu omnes fere Gentes crediderunt caſus hoſce a ſuperna aliqua mente regi , ac ordinari , quam Ethnici Fortunae Numen nuncuparunt , nos divinam Providentiam ; hinc factum eſt , ut quoties rem caſui commendamus , non aliter nobiſcum in-

intelligimus, quam ſi rem nobis dubiam, nullaque ratione humana diſſolvendam divino iudicio remittamus: quapropter antiqua conſuetudine introductum eſt, ut hereditatum partes, quando heredes diſſentiunt, huiuſcemodi iudicio adſignentur. Hinc vocabulum *ſortis* tranſlatum eſt ad ſignificandam hominum conditionem, ſive ſtatum; qua ſignificatione ſaepe ſumitur cum in divinis Scripturis, tum etiam apud profanos Scriptores. Hinc Horatius Satyr. 1.

Quî fit Maecenas, ut nemo quam ſibi ſortem,
Seu ratio dederit, ſeu Sors obiecerit, illa
Contentus vivat. ———————

Antiquum uſum ſortium minime a Fabulis deduceremus, niſi in illis permagna quaedam Hiſtoriae indicia deprehenderentur. Ferebatur itaque inter Iovem, Neptunum, et Ditem, diviſo rerum imperio, non aliter de partium addictione conventum eſſe, quam iactis ſortibus, ut quiſque illam haberet, quam caſus ſibi obtuliſſet; ut recitat Apollodorus Biblioth. Lib. 1. *Quo facto* (Iupiter, Neptunus, et Pluto) *rerum imperium ſorte inter ſe partiuntur: ac Iovi quidem Regnum Caeli, Neptuno Maris, et Plutoni Inferorum loca obtigerunt.* Quod etiam auctoritate Homeri Iliad. O. verſ. 191. confirmatur:

Tres enim ex Saturno ſumus Fratres, quos peperit Rhea;
Iupiter, et ego; tertius autem Pluto inferis imperans.
Trifariam autem omnia diviſa: quiſque vero nactus eſt honorem;
Quippe ego ſortitus ſum canum Mare habitare ſemper,
Motis ſortibus: Pluto autem ſortitus eſt caliginem obſcuram:
Iupiter vero ſortitus eſt Caelum latum in aethere, et nubibus:
Terra autem adhuc communis omnibus, et altus Olympus.

In huius quidem Fabulae involucro putarunt Viri graviſſimi Hiſtoriam illam adumbrari de diviſo orbis dominio inter Sem, Cham, et Iapheth: quod ſorte ne, an alio conſilio factum ſit, ignoramus; quum Scriptura Geneſ. x. de diviſione tantum mentionem faciat: *Ab his diviſae ſunt inſulae gentium*: tum *ab his diviſae ſunt gentes in terra*; inveriſimile vero non eſt diviſionem illam invidiae plenam, et unde tot bella exoriri debebant, ope ſortium factam fuiſſe.

Apud Hebraeos certe frequentiſſimus extitit ſortium uſus; cuius primum indubitatum exemplum eruitur ex Geneſ. Cap. XXIV. ubi ſervus ille Abrahae in Meſopotamiam miſſus, ut Iſaac domini ſui filio uxorem quaereret, negocium difficile, homo regionis ignarus, ſorti committendum reputavit, ita ſecum ſtatuens: *Ecce ego ſto prope fontem aquae, et filiae habitatorum huius civitatis egredientur ad hauriendam aquam. Igitur puella, cui ego dixero, inclina hydriam tuam, ut bibam; et illa reſponderit, bibe, quin et camelis dabo potum: ipſa eſt, quam praeparaſti ſervo tuo Iſaac*. Sortium quoque iudicio, Deo ita imperante, res illa maximi momenti, et periculi plena demandata eſt, qua Terra Chanaan inter populum dividenda erat, ut Numer. XXVI. 55. *Ita dumtaxat, ut ſors terram Tribubus dividat, et Familiis. Quidquid ſorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores*. Nec minoris ponderis electio Regis Iſraël futura erat, quae per ſortes deſignata eſt, primo Regum X. 20. *Et cecidit ſors Tribus Beniamin; et applicuit Tribum Beniamin, et cognationes eius, et cecidit cognatio Metri, et pervenit uſque ad Saul filium Cis*. Sacerdotibus quoque et Levitis ſortito urbes addictae ſunt, primo Paralip. VI. 54. et pari lege ſingulis claſſibus Sacerdotum ordo, quo in templum miniſtrarent, diſtributus eſt, ex eodem Libro

Cap.

Cap. XXIV. et XXV. In ſacris quoque expiatoriis, de duobus hircis coram Domino oblatis, ſors dirimere debebat, uter mactandus, an dimittendus, Levitici XVI. 8. Rurſus in bello, parta victoria, ſortito praeda dividenda erat, ut Abdiae I. 11. et Nahum III. 10. In occultis quoque delictis ſaepe reus ſortitione detectus eſt, ut Ionathas Regum I. 14. et Achan Ioſue VII. 18. Zacharias quoque Praecurſoris parens memoratur, cui ſorte obtigit, ut incenſum offerret quum Angelum in occurſum habuit, ut Lucae I. 9.

Quod pie Hebraei praeſtiterunt, ſuperſtitioſe Ethnici uſurparunt. De Phoenicibus exemplum habemus in Ionae prophetia. De Graecis auctor eſt Pauſanias a nobis inferius adlegandus. Lycias ſortes ſaepe memorant Scriptores, inter quos Sidonius Car. IV. Germanicas vero Tacitus in Libello de Mor. Germanor. et Caeſar de bello Gall. Lib. I. Chaldaeos maxime ſortibus detuliſſe evincitur e Libro Eſther III. et VII. et ex Ezechiele XXI. 21. Apud Lacedaemonios uſum ſortium fuiſſe oſtendit Lucianus in Hemotimo: apud Syracuſanos vero Cicero Verrina IV. apud Italos tandem tam obviae fuerunt, ut infra demonſtrabimus, ut ex his coniicere poſſimus, nullum fuiſſe ex celebrioribus Templis, in quibus fatidicae ſortes non exſtarent. Apud Indos quoque adhuc in uſu eſſe oſtendit in ſuis Epiſtolis earum Gentium Apoſtolus Franciſcus Xaverius, qui ſe aliquando ex illis in maximo vitae periculo fuiſſe teſtatur, ſortibus nempe pronunciantibus infortunia quaedam ex eius cauſa contigiſſe. Sed hae Gentilium ſortes, nec ſuperſtitione caruerunt, et plerumque praeſtigiis redundarunt.

Minus hae damnandae ſunt, quas Chriſtiani adhibuere, et quae aliquando, Deo ipſo adnuente, datae ſunt. Talis propemodum fuit, qua Mathias in Coetum Apaſtolicum

cooptatus eſt, ut ex Actis Apoſtolorum Cap. I. *Et ſtatuerunt duos, Ioſeph, qui vocabatur Barſabas, qui cognominatus eſt Iuſtus, et Mathiam* —— *Et dederunt ſortes eis, et cecidit ſors ſuper Mathiam, et adnumeratus eſt cum undecim Apoſtolis*. Id ipſum exemplum ſecutae ſunt olim plures Eccleſiae in electionibus faciendis; eamque conſuetudinem confirmavit Concilium Barcinonenſe anno DXCIX. ubi demandatur ſeligi in contentioſis electionibus: *Quem ſors, praeeunte Epiſcoporum ieiunio, Chriſto Domino terminante, monſtraverit*. In electione quoque Patriarchae Alexandrini Eccleſiae Copticae tres ſeliguntur, in quos maior ſuffragiorum numerus conſenſerit; ex quibus ſorte ducitur futurus Antiſtes; ut oſtendit Renaudotius de perpetuitate Fidei Tom. IV. Lib. I. Cap. 7. Eundem ritum, ipſo referente, ſervat Eccleſia Neſtorianorum in electione Catholici ſui, hoc eſt Patriarchae. Sanctorum Patrum exempla, et auctoritates plurimae adduci poſſent, quibus haec conſuetudo mirifice comprobatur; ſed ne nimius videar, ea facient ſatis, quae infra ſuis in locis adducenda ſunt.

Haec vero tanta apud omnes fiducia ſortium, praecipue vero apud Hebraeos, atque Chriſtianos, ex duplici fonte promanavit. Aliquando ex ſpeciali Dei revelatione, ſive inſtinctu aliquo, quo id experimentum fieri mandavit; ut ea, quae futura eſſe decreverat, earum indicio evenirent, ut contigit in ſortitione Saulis, atque Mathiae. Quidni etiam infidelium ſortibus quandoque uſus eſt, ut incomprehenſibilibus iudiciis ſuis viam ſterneret: ut, quomodo nautae Ionam deprehenderunt periculi communis auctorem: et Nabuchodonoſor apud Ezechielem ſortito elegit Ieruſalem, adverſus quam arma moveret. Altera vero magis communis ratio eſt ipſa in divinam Providentiam

fidu-

fiducia, cui ſe ſe in difficillimis rebus homines paenitus commendarunt, auctoritate freti divini Oraculi Proverbior. XVI. 33. *Sortes mittuntur in ſinum; ſed a Domino temperantur*: et XVIII. 18. *Difficiles lites ſortibus dirimendae committuntur*. In Pſalmis quoque legimus: *in manibus tuis ſortes meae*; ex quo dixit Auguſtinus Lib. IV. ſuper Geneſim Cap. XXIII. *Solent, quae ſorte dantur, divinitus dari*. Quamquam moneamur, nec temere, nec inordinate ad ſortes recurrere: *quum privilegia ſingulorum non poſſint legem facere communem; nec debemus ſuo exemplo Ionae ſortibus credere*, ut nos monet Divus Hieronymus in Ionam Cap. I. cuius verba uſurpavit ſuper Acta Apoſtolorum Venerabilis Beda.

§. II.

VSque adhuc de ſortibus generatim actum eſt. Succedit, ut illarum genera ſingillatim ad examen revocemus. Vti vero in triplici negocio adhiberi poſſunt, in *diviſione*, in *conſultatione*, atque in *divinatione*; ita, omnium Scriptorum Eccleſiaſticorum calculo favente, illas in *diviſorias*, *conſultorias*, et *divinatorias* recte dividemus. Primum genus illas complectitur, per quas non quid agendum ſit; ſed *quomodo agendum* inquirimus. Per ſecundas *quid ſit agendum*: poſtremae vero harum neutrum perſcrutantur; ſed *quid actum ſit*, *aut futurum*, ut docet Divus Thomas in 2. 2. quaeſt. 95. artic. 8. quem communiter Theologi ſequuntur. Itaque DIVISORIA SORTE licite utimur, ubi nulla ſubeſt ratio cur uni potius, quam alteri portio aliqua adſignetur, ut aperte diſponunt Iura Civilia in *L. Sed cum ambo ff. de iud. et L. Generaliter §. Quis ergo ff. de fid. lib. et L. Si quae ſunt ff. fam. herciſ. et L. 2. Cod. Quand. et*

quib.

quib. quar. pars , *et* §. *Optionis inſtitut. de Legatis* , cum quibus procedit Iuris Canonici cenſura in *C.* 26. *quaeſt.* 2.

Sortes CONSVLTORIAE , per quas inquirimus quid ſit agendum , ſaepe quidem a Viris ſanctiſſimis uſurpatae ſunt ; ſed huiuſmodi exempla non ſine periculo imitari poſſumus, quum ignoremus, quo divinae Sapientiae conſilio , quibuſque praemiſſis diligentiis adhibitae ſint . Ceteroquin communiter improbantur : qui enim ad haſce ſortes recurrit , Deum utique tentat , qui nunquam promiſit ſe ſortientibus adfuturum .

DIVINATORIAS, utpote uni ſuperſtitioni innixas, nunquam Viri probi admiſerunt , quin ab omnibus condemnantur non modo ut vanae , verum etiam et praeſtigioſae , et fere ſemper malorum ſpirituum invocationem involuentes . Has exſecrantur ſacri Canones in *C.* 1. *de Sortilegiis* , et in *C. Sortes* 25. *quaeſt.* 5. et in *C. Sortilegii* 27. *quaeſt.* 1. Quin etiam et ipſa Iura Civilia id genus ſortium deteſtantur , ut in *L. Nemo Cod. de Maleſ. et Mathemat.*

Leges vero in uſu ſortium adhibendae vel finem reſpiciunt , vel modum ; ubi enim finis iure prohibitus eſt, nemo inficias ibit ſortes in eo nullas , et nec ipſas diviſorias fore exſcuſandas . Iniquas praeterea reddit ſortes ipſe modus, quo illae tentantur , ſi ſuperſtitionis labe infectus ſit , de quibus in ſequenti Sectione . Illud praeterea communi Patrum conſenſu ſancitum eſt , ut ſicuti divino iudicio , cuius nutu omnia ſuccedunt , negocium defertur, ita Deus Optimus Maximus pie ſimul , ac reverenter invocetur . Sic Geneſeos XXIV. 12. Abrahae ſervus antequam ſortem tentaret , Deum deprecatus eſt : *Domine Deus domini mei Abraham* , *occurre*, *obſecro* , *mihi hodie* , *et fac miſericordiam cum domino meo Abraham*. Oravit quoque Saul ante-

antequam ſortem conmitteret, ut violati voti reum detegeret, primo Regum XIV. 41. *Domine Deus Iſraël, da iudicium: quid eſt, quod non reſponderis ſervo tuo hodie?* Ioſue quoque antequam per ſortem inquireret furti reum, cuius cauſa univerſus Iſraël maximis calamitatibus adflictabatur, Dei iuſſu preces praemiſit; Ioſue VII. 13. *Surge ſanctifica populum, et dic eis, ſanctificamini in craſtinum.* Inde vero ſors cecidit in Achan eiuſdem ſceleris auctorem. Apoſtoli pariter, antequam ſortem mitterent, ut Iudae locum implerent, ita Deum precati ſunt; Act. I. 24. *Tu Domine, qui corda noſtri omnium, oſtende quem elegeris ex his duobus unum.*

Huiuſcemodi exemplorum auctoritatem ſecuta eſt Barcinoneſis Synodus ſupra laudata, qua ſancitur in difficillimis quibuſdam electionibus illum anteferri, *quem ſors, praeeunte Epiſcoporum ieiunio, Chriſto Domino terminante, monſtraverit.* Hoc etiam monuit Venerabilis Beda, ubi in Apoſtolorum Actis de Mathiae ſortitione ſermonem facit: *Si qui tamen neceſſitate aliqua compulſi Deum putant ſortibus, Apoſtolorum exemplo, eſſe conſulendum; vide ante hoc ipſos Apoſtolos, nonniſi collecto Fratrum coetu, et precibus ad Deum fuſis, egiſſe.*

Ipſos quoque Gentiles hanc diſciplinam ſervaſſe oſtendit perſaepe Homerus, ut Iliad. Γ. verſ. 315.

Hector autem Priami filius, et nobilis Vlyſſes
Locum quidem primum dimetiebantur: at poſtea
Sortes in galea aerea iaciebant accipientes,
Vter prius emitteret aeream haſtam:
Populi interim ſupplicabant, et Diis manus elevabant.

Eadem formula uſus eſt in alia ſortitione, Iliad. H. verſ. 175.

Sic dixit ; hi autem ſortem ſignaverunt ſinguli,
Et iniecerunt galeae Agamemnonis Atridae ;
Populi interim ſupplicabant, et Diis manus elevabant.

Et paullo poſt verſ. 182.

Sic dixerunt : movit autem Gerenius eques Neſtor ;
Exivit autem ſors e galea, quam volebant ipſi,
Nempe Aiacis. ——————————

Religioſe quoque tentandas eſſe ſortes oſtendit ſuo modo Tireſias apud Euripidem in Phoeniſſis :

Serva mihi ſortes, virginea manu
Quas accepi, ſervans auguria avium
Ex ſedibus ubi vaticinor.

§. III.

MOdus ſortiendi varius ſemper fuit pro diverſo hominum ingenio, moribus, et religionibus. Ad duo vero capita commode redigi poteſt, *ſuperſtitioſum* nempe, et mere *civilem*: poſtremum hoc ſortes illas complectitur, quae communi uſu receptae erant, atque illas, quas privatum ingenium pro oblata occaſione ad libitum ſibi conſtituebat.

Superſtitioſae ſortes, quarum uſum odioſo ſortilegii genere nuncupamus, multae apud Antiquos fuerunt: paucas haſce referemus. Sortiebantur Chaldaei per ſagittas ; cuius ſpecimen habemus Ezechielis Cap. XXI. 21. *Stetit Rex Babylonis in bivio in capite duarum viarum, divinationem*

quae-

quaerens , *conmiſcens ſagittas* , *interrogavit Idola* , *exta conſuluit* ; *ad dexteram eius facta eſt divinatio ſuper Ieruſalem* . Quo pacto eam exercerent , diſputant ſimul , nec conveniunt Interpretes . Sunt , qui putent geminas ſagittas pari robore iaculatas , eam tuliſſe ſortem , quae longius proceſſiſſet . Credunt alii ad inſtar ſpeculi laevigatas , imagines quaſdam reddidiſſe , unde conſilium caperetur , quam proprie Κατοπτρομαντείαν vocant . Credunt plerique ſagittas pares occulto ſigno diſtinctas , ita verſatas in pharetra , ut caſu eductae officium praeſtarent , quod ceteroquin calculi , ſive aſtragali ; ut declarat in locum citatum Hieronymus : *Stabit in ipſo compito* , *et ritu gentis ſuae oraculum conſulet* , *ut mittat ſagittas ſuas in pharetram* , *et conmiſceat eas inſcriptas* , *ſive ſignatas nominibus ſingulorum* , *ut videat cuius ſagitta exeat* , *et quam prius civitatem debeat oppugnare* . Superſtitione igitur non caruit , quae ad inſtar oraculi ab Idolis petebatur , proprioque vocabulo Βελομαντείαν nuncupant .

Sortem aliquando experiebantur per aream ſpatiis quibuſdam diſtinctam , et litteris ſignatam , in quibus ſpatiis grana diſponebant ; inmiſſoque gallo gallinaceo , diligenter adnotabant , ex quibus litteris grana depaſceret , atque ex eiſdem litteris reſponſum hariolabantur ; ut colligere licet ex Zonarae Hiſtoria Lib. III. Sed haec vanitas divinationem potius , quam ſortitionem praeſeferebat , propriaque nuncupatione Ἀλεκτρυωμαντείαν dicebant .

Per virgas quoque ſortes mittebant ; quam artem Ραβδομαντείαν adpellabant , de qua Oſeae Cap. IV. *Populus meus in ligno ſuo interrogavit* , *et baculus eius annuntiavit ei* . Quem locum ita enarrat Theophylactus : *Virgas duas ſtatuentes* , *carmina* , *et incantationes quaſdam ſubmurmurabant* .

Praxim vero diligentius explicat Rabbi Moyſes in explanatione praecepti negativi 52. dicens: *Decorticabant bacillum ligreum uno tantum ex latere. Tum in aërem proiiciebant. Si fortuito caſu primo iactu adparuiſſet ſuperior pars decorticata; ſecundo autem iactu ſuperior pars adhuc veſtita, proſperum ſucceſſum augurabantur. Si primum prima pars veſtita, infelicem: ſi utroque iactu veſtitum vel nudatum latus ſuperius fuiſſet, mixtum eventum ſibi pollicebantur.* Referunt vero alii, quos inter idem Theophylactus, duas virgas eligi conſuevиſſe, quarum una adfirmativam; altera vero negativam importaret, fuſiſque quibuſdam precibus obſervaſſe utra illorum flecteretur.

Huc pertinet, quamquam diverſo ritu, adhibita Germanorum ſortitio, de qua Tacitus de mor. German. *Sortium conſuetudo ſimplex. Virgam frugiferae arboris deciſam in ſurculos computant; eoſque notis quibuſdam diſcretos ſuper candidam veſtem temere, ac fortuito ſpargunt. Mox publice conſulitur Sacerdos civitatis, et ſublata ſecundum praemiſſam notam interpretatur.* Ab huiuſmodi vero inſtrumento deducitur id ſortiendi genus ad Αστραγαλομαντείαν potius ſive ad Κυβομαντείαν pertinuiſſe, quam teſſerulis, et conciſis tigillis exercebant.

Civilis ſortitio eas formas complectitur, in quibus nulla indicia ſaltem manifeſta ſuperſtitionis deprehenduntur. Harum aliquas, ut praemiſimus, vel communis uſus introduxerat, vel privatum iudicium ex quibuſque oblatis occaſionibus ex tempore uſurpabat. Quemadmodum Abrahae ſervus ſortitionem conſtituit in potus oblatione: et primo Regum VI. 7. Philiſthaei experimentum ſortis fecere in electione viae, quam vaccae adripuiſſent, quibus Arcam impoſuerant: *Siquidem per viam finium ſuorum adſcenderit*

con-

contra Bethſames , ipſe fecit nobis hoc malum grande : ſin autem minime ; ſciemus , quia nequaquam manus eius tetigit nos , ſed caſu adcidit . Haec et plura ſimilia , quae paſſim in utraque Hiſtoria occurrunt , veluti , quae nullis legibus ſubiacebant , niſi quas ſibi quiſque pro re nata conſtituiſſet, diſputatio noſtra non reſpicit .

Quae vero communi conſuetudine exceptae erant , quorumdam inſtrumentorum auxilio exercebantur . Ad id officium lignum maxime delectum eſt , ex quo ſortibus factum nomen . Herodianus Grammaticus : Κλῆρος *a* κῶλον ; *ideſt lignum , quod lignorum uſus fuerit potiſſimus ad ſortes , in quibus ſymbolum ſuum , teſſeramque incidebant .* Tales fuere Praeneſtinae , quas ex robore conſtitiſſe refert Cicero infra citandus . At nihilominus quandoque ex animalium talis ſortes iactae , quibus luſitabant : quorum latus , quo unitas ſignificabatur *Canicula ;* oppoſitum ſeptenarium indicans, *Cous* , ſive *Venus* audiebat : facies quae ternarium importabat *Chius* , quae vero quaternarium *Senio* dicebatur . Tali imaginem ſaepe habemus in antiquiſſimis Italiae Nummis inliteratis : quorum alterum latus concavam partem ; oppoſitum vero protuberantem oſtendit : quod quidem ſymbolum facile adludit ad religionem Vrbis alicuius , in qua ſortes celebriores erant , quae per talos iacebantur . Huiuſmodi ſortium mentio fit apud Ciceronem praecipue de Divinatione Lib. II. *Quid ſors eſt , idem propemodum quod micare , quod talos iacere .* Et apud Pauſaniam in Meſſen. *Qui enim ſortes conſulit , precatur ante ſimulacrum , ſumtoſque talos quatuor mittit in menſam .*

Naturalibus talis ſucceſſere cubi manufacti , quorum ſena latera punctis diſtincta erant , quales propemodum ſunt , qui ex ſacris Coemeteriis detracti , a Cl. Boldettio refe-

referuntur. Talum apud veteres Chriſtianos in uſu in ſuis Cimeliis amicus noſter optimus Gorius ſervat, in quo praeter complura puncta, ſive orbiculos coacervatos; hinc inde in latere eius dextro inſculpta eſt columba ramuſculo inſiſtens; in ſiniſtro vero vas, ſeu crater anſatus. Ab his non diſcedunt Patavinae ſortes, quarum latera numeris obſignata fuiſſe, oſtendit Suetonius in Tiber. Cap. XIV. *Sorte tracta evenit, ut ſummum numerum iacti ab eo oſtenderent; hodieque ſub aqua viſuntur hi tali.*

Saepe etiam notas aliquas arcanas, ſeu ſymbola tali praeſeferebant, ut equum decurrentem, palmam, atque ſimilia: quorum exemplaria ex iiſdem ſacris Coemeteriis prodidit idem Boldettius; quibus ſimiles fuere tali, quos memorat idem Pauſanias in Achaicis: *Oraculi ſortes capiuntur per talos: inſcripti ſunt certis notis tali ſinguli, et in Tabula notarum interpretationem habent.*

Forma quoque non ſemper eadem; nam ſaepe a cubica figura recedentes, tabellam depreſſam retulerunt; ut nonnullae apud laudatum Boldettium, et Celeberrimum Antonium Mariam Lupium, Soc. Ieſu Presbyterum, in Epitaphium Severae, occurrunt; quas nobis adnotaſſe eo gratius fuit, quo magis ad noſtras haſce Chriſtianas adcedunt; nam quum et illae e Chriſtianorum Sepulcris prodierint, vehementem ingerunt ſuſpicionem, Chriſtianos adhibuiſſe ſortes haſce in teſſerarum formam confectas, quae fortuita manu ex urna ducerentur, ut iactum illum effugerent, qui in cubicis talis deteſtatae aleae ſpeciem referebat.

Inter haec ſortium genera, tot tantiſque ſignis diſtincta, oportet etiam aliquas exſtitiſſe, quae ſimplicibus litteris ſignatae forent. Refert enim Plutarchus in Apotheoſ.

Dio-

Dionyſium Tyrannum monarchiae augurium ſumſiſſe, ex quo ſibi littera M in ſortibus contigiſſet. Huiuſmodi erant et Praeneſtinae ſortes apud Ciceronem Lib. II. de Divinat. *Perfracto ſaxo, ſortes erupere in robore inſculptae priſcarum litterarum notis*. Neque alias omnino fuiſſe credendum eſt ſortes illas, e quarum iactu integri ſenſus, atque ſententiae educebantur; ut illa, quam refert Valerius Maximus Lib. I. *Praecipi ſortibus, ut aquam eius lacus emiſſam per aërem diffunderent*: et apud Suetonium in Caligula: *Monuerunt et ſortes Antiatinae, ut a Caſſio caveret*: et apud Lampridium in Alexandrum Severum: *Huic ſors in templo Praeneſte talis exſtitit, quum illi Elagabalus inſidiaretur*.

——— Si qua fata aſpera rumpas,
Tu Marcellus eris. ———

Hae vero ſortitiones e multiplici teſſerarum iactu conſtare debebant; ex quibus ſimul conlectis litteris, non ſine aliqua Antiſtitum induſtria, fortaſſe etiam ſycophantia, reſponſa illa tam apta negocio componerentur. Quae coniectura circa ſortes Praeneſtinas eo probabilior mihi videtur, quum aperte ſciamus, illas per teſserulas litteratas trahi conſuevisse.

Ad id ultimum genus pertinent teſſerulae hae noſtrae, in quarum antica parte ſtellata Crux Chriſtianae Religionis indicium exarata eſt; in altera vero ſingulae ſingulis Graecae litterae, quae, ut praefati ſumus, notarum numeralium vicem praeſtabant: non utique ad iocos illos divinatorios exhibendos, quos Praeneſtinae ſortes, atque Antiatinae exhibebant, quarum vanitatem Chriſtianae Fidei ſymbolum omnino excludit; ſed ad nomina in electionibus ſortienda, quae initialis littera deſignaret: ſive ad loca

ali-

aliqua in ſacris, ſeu civilibus conſeſſibus adſignanda : ſeu demum in innumeros uſus, quos per coniecturam adſequi nullatenus valeamus. Crux vero, quae alteram teſſerarum faciem exornat, non modo ſacris ſupellectilibus conveniebat; ſed in profanis quoque adhibebatur; ut vitreae lamellae Coemeteriales oſtendunt, in quo Fideles illud D. Paulli ad Coloſsenſes III. ſequuti videntur: *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti, gratias agentes Deo, et Patri per ipſum.*

§. IV.

SED quia de ſortium inſtrumentis ſermo incidit, reſtat ut modum, quo illae conmoverentur, inquiramus: quod quidem examen nec incurioſum eſt, nec inane; nam plerumque et ipſe aliquam religionem involvebat. Ex his vero, quae ſupra praemiſimus, conligi facile poteſt, teſſerulas in uſum ſortium adcommodatas vel unico ſigno diſtinctas fuiſſe, ut litteratae; vel multiplici, ut aſtragali; quorum ſingula latera punctis, aliiſque inſignibus diſtincta erant. Primi generis ſortes inſcia manu in vas iniectae ſingulae a ſingulis trahebantur. At poſterioris generis ipſo vaſe inverſo in menſam proiiciebantur; nam in his exitus ſortis non a teſsera dependebat; ſed ab ipſo teſserae, ſeu teſserarum adſpectu, quem in menſa adcepiſsent. Quapropter quum ſortes e talis conſtarent, inverſo fritillo in menſam effundebantur; ut conſtat ex antiquo Pindari Scholiaſte: *Conſueverant olim vaticinari per ſortes: et erant in ſacris menſis tali, quos iacientes vaticinabantur; verbi cauſa, ſi me iaciente hoc ceciderit, illud eveniet; ſin minus, non eveniet.* De ſacris vero menſis in templis conſtitutis, earumque

rumque vario uſu multa dicta ſunt in Diſſertatione de Menſa ſacra Herculanenſium in fine Vol. I. Symbolarum Gorianarum. Ex Philoſtrato quoque conſtat idem uſus menſae in aſtragalizando; ſic enim ille in Vita Apollonii: *Ille calculos ſumens, et in tabula referens, et digitos inflectens.*

Saepe ſaepius non in tabula, ſed in aqua iactus ſortium fieri ſolebat. Tales fuere ſortes Geryoneae, quas ſupra ex Suetonio in Tiberio memoravimus: *Hodieque ſub aqua viſuntur hi tali:* Lyciae quoque ſortes, quas memorat Sidonius Carm. IV.

Non ſortes Lyciaeque, Caeritumque
Reſponſa. ————————

In aqua fontis ſacri effundi conſueviſſe memorant. Plautus etiam in Caſina ſenem inducit ſorti rem conmittentem, non aliter vero, quam in aqua tentandam:

Intro abi, atque actutum uxorem evoca ante aedes cito;
Et ſitulam huc adferto cum aqua, et ſortibus.

Sic quoque inter Ariſtodemum, et Creſphontem de Meſſeniae regno certatum eſt apud Pauſaniam in Meſſeniacis; iactis enim in aquam geminis paribus teſſeris ex argilla compactis, illa ex ambabus tracta eſt, per quam Creſphonti Meſſenia contigit, dolo Temeni, qui eius talum e cocto laterculo fecerat; alterum vero ex crudo, qui in aqua diſſolutus eſt. Quippe ea ſortitio ex eo genere erat, in quo talus unicus nomine, vel nota inſcriptus extrahi ſolebat.

Adhibitam ad id officium urnam ſaepe memorant Scriptores, ut Virgilius Aeneid. VI. verſ. 431.

Nec vero hae ſine ſorte datae, ſine iudice, ſedes:
Quaeſitor Minos urnam movet. ———

Et Horatius Satyr. IX. Lib. I. 29.

— *Namque inſtat fatum mihi triſte, Sabella,*
Quod puero cecinit, divina mota anus urna.

Vrna quoque uſus eſt Aman quum menſem, et diem ſortitus eſt, in quo perderet Hebraeos. Eſther Cap. I. *Menſe primo, cuius vocabulum eſt Niſan, anno duodecimo regni Aſſueri, miſſa eſt ſors in urnam, quae Hebraice dicitur Phur.* Inde vero manſit apud Hebraeos nomen Feſto ſortium, quod *Purim* vocant. Vrna quoque uſus eſt Imperator Probus apud Vopiſcum in ſorte ducenda: *Sorte in urnam miſſa, iuſſit equum praeſtantem militi, cui ſors ex urna contigerat, dari.* Et Cicero de Divinatione: *Simia urnam evertit, et ſortes diſſipavit.*

Hydria aliquando huic miniſterio ſubſtituta eſt, quae ob ſui profunditatem ſortes magis occultas conſervaret. Idem Cicero Verr. IV. *Vt quot eſſent renunciati, tot in hydriam ſortes coniicerentur:* quod praecipue factum eſſe puto, ubi ſortitioni aqua addebatur.

Sitellam in eo miniſterio adhibitam memorat Plautus loco citato. Etruſcorum picturae ſaepiſſime Matronas exprimunt haſce ſitellas manibus deferentes, ſive Laribus ſuſpendentes; quae caerimonia non modo ad libamina pertinet, praecipue vero ad vinum; verum etiam ad hoc, ni fallor, ſortium inſtitutum trahi poteſt.

Heroicis temporibus galea in uſu erat ad ſortes commiſcendas, ut ex duplici loco Homeri ſupra demonſtratum eſt:

— At

——————————— *At poſtea*
Sortes in galea aerea iaciebant. ————
——————— *Sortem ſignaverunt ſinguli,*
Et iniecerunt galeae Agamemnonis Atridae.

Alicubi ſortes verſabantur non in urna, ſed in ſacris linteaminibus, ſive taeniis, quarum maxima erat Religio: inde vero quum educerentur, vocabulo in ſacris uſitato, *extaeniari* dicebantur. Livius Lib. XXI. *Ex Caere ſortes extaeniatae.* Hinc lectiſternium, ubi ſortes extaeniatae eſſent, imperatum. Et Lib. XXII. in principio: *Faleriis caelum ſindi viſum magno hiatu: quaque patuerat, ingens lumen effulſiſſe: ſortes ſua ſponte extaeniatas, unamque exſcidiſſe ita ſcriptam: Mavors telum ſuum concutit.* Scio Codices ut plurimum habere *extenuatas:* Lipſius tamen Elect. Lib. II. Cap. 12. priorem lectionem defendit.

Obſervavimus aliquando ſortes in ſinu veſtium conmixtas, ut Proverb. XVI. 33. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed a Domino temperantur.*

Illud etiam antiquitus in uſu fuit, ut quum ſortes ſingillatim ex urna educendae eſſent, puerilis manus adhiberetur, ut omnis fraudis ſubſpicio abeſſet, ut ex Tibullo Lib. I. Eleg. III. verſ. 11.

Illa ſacras pueri ſortes ter ſuſtulit: illi
Rettulit e triviis omina certa puer.

Et Cicero de Divinat. *Sortes, quae Fortunae monitu pueri manu miſcentur, ac ducuntur.* Haec tamen diligentia inanis futura erat in illis ſortibus, in quibus tali univerſi ex urna diffundebantur; quod ab ipſis, qui ſortiebantur, facile factum eſt.

§. V.

INter ceteras ſortium ſpecies, quas Chriſtiani adhibuerunt, illae potiſſimum memorantur, quas *Apoſtolicas* vocabant. Illarum exemplar ab Ethnicis deductum eſt, apud quos ſolemnes fuere ſortes Pythagoricae, Homericae, et Virgilianae, quorum Libris fatidicam quamdam virtutem ſuperſtitioſe adtribuerunt. Nam acu in Codicem fortuito inſerto, locum cuſpide deſignatum oraculi inſtar habebant; unde aliquando vera praedicta ſunt, Deo nempe ita permittente, in poenam incredulitatis: de quo D. Auguſtinus Serm. de Tem. 241. *Sed forte dicit aliquis quid facimus, quia auguria iſta vel characteres, vel divinationes frequenter nobis veritatem adnuntiant? De hac re Scriptura nos conteſtatur, et monet, dicens: etiam ſi vera dixerint vobis, nolite credere.* Neque praeterea mirandum, ſi aliquando ſententiae negocio aptiſſimae ductae ſunt, quum Libri illi ob rerum immenſam varietatem, qua mirifice ornantur, tot dicta, et facta contineant, quae litteraliter, vel tropologice quaeſitis omnibus convenire poſſunt. Itaque de Virgilianis ſortibus multa, et mira narrantur; praeſertim quum Alexander adhuc adoleſcens ad litterarum ſtudia impenſiſſime traheretur, teſte Lampridio, *Virgilii ſortibus huiuſmodi inluſtratus eſt:*

Excudent alii ſpirantia mollius aera:
Tu regere imperio populos, Romane, memento.

Aliud non diſſimile Hadriano adcidiſſe tradit Spartianus: *quum Virgilianas ſortes conſuleret ſors excidit:*

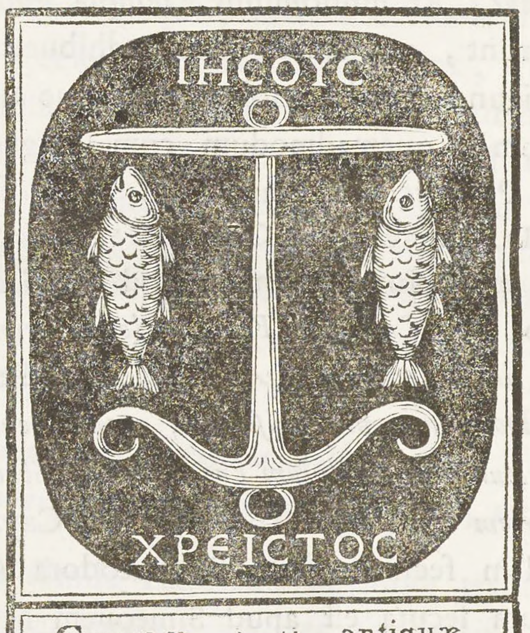
Quis procul; ille autem ramis inſignis olivae
Sacra ferens. ———————

Mo-

Morem hunc Chriſtiani ad Religionem tranſtulere, adhibitis ad id officii ſacris Codicibus; ob ſui tamen vanitatem ſaepe a Patribus reprobatum, praecipue a Nicolao Pontifice in Epiſtola ad Bulgaros: *Graeci Codicem accipientes in manibus clauſum, unus ex iis accipiens puriſſimam particulam ligni, hanc intra ipſum Codicem condit; et ſi undecunque aliqua vertitur ambiguitas, per hoc adfirmant ſe ſcire poſſe, quod cupiunt*. Ad has ſortes ſaepe recurrebant Africae Chriſtiani, ut refert D. Auguſtinus Epiſt. 53. quas tamen *ſuffragio ſuo nunquam adprobandas* profitetur. Damnant praeterea has ſortes Iura Canonica in C. ſi quis Clericos 26. quaeſt. 5. in C. Sortilegii 27. quaeſt. 1. *Sortilegi ſunt, qui ſub nomine fictae religionis, per quaſdam, quas vocant Sanctorum, ſeu Apoſtolorum ſortes, divinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcumque ſcripturarum inſpectione futura promittunt*. At nihilominus exempla non pauca Sanctorum occurrunt, qui ſortes haſce adhibuerunt non ad occulta inveſtiganda; ſed ad ſolamen, atque auxilium animo expetendum: quemadmodum cum magno charitatis proventu B. Patriarcham Franciſcum ſaepe feciſſe tradit in eius Vita D. Bonaventura Cap. XIII. Alterum eiuſdem conſuetudinis exemplum habemus apud D. Gregorium Turonenſem Lib. IV. Cap. 16. *Poſitis Clerici tribus Libris ſuper altarium, ideſt Prophetae, Apoſtoli, atque Evangelicorum, oraverunt ad Dominum, ut Chriſtiano, quod eveniret, oſtenderet. Aperto igitur primo omnium Prophetarum Libro, repererunt: Auferam maceriem eius*. Et rurſus Lib. XV. Cap. 14. Regem Meroveum idem feciſſe refert. B. Theodora Alexandrina idem exemplum ſecuta eſt apud Simeonem Metaphraſten: quin etiam idem B. Gregorius Turonenſis eodem Lib. V. Cap. 47. ſe in magna anguſtia verſatum hiſce ſortibus

ſe

ſe uſum eſſe teſtatur ; quodque ex fortuita lectione notarat, ad unguem poſtea adcidiſſe . Exempla tamen ſunt haec veneranda magis , quam imitanda ; nam ſanctiſſimos hoſce Viros non ſine praecipuo Dei inſtinctu haec egiſſe credendum eſt ; ut qui ſine pari vitae merito curioſo ingenio iſta praeſumunt , ſibi cavere debeant , ne dum conſilium per ſortes quaerunt , quod precibus potius promerendum erat, ſorte inluſi in errorem abripiantur , iuxta illud Proverb. XVI. *Eſt via , quae videtur homini recta , et noviſſima eius ducunt ad mortem .* Coronidem imponimus huic opellae eximio tui locupletiſſimi Muſei ſacro Cameo anulari, VICTORI EQVES COMMENDATOR ORNATISSIME : qua quidem Chriſtianae Religionis teſſera , de qua erudite ſatis diſſeruiſti , nil auguſtius , nil divinius exſtat .

Gemmæ ⊢⊣ antiquæ magnitudo.

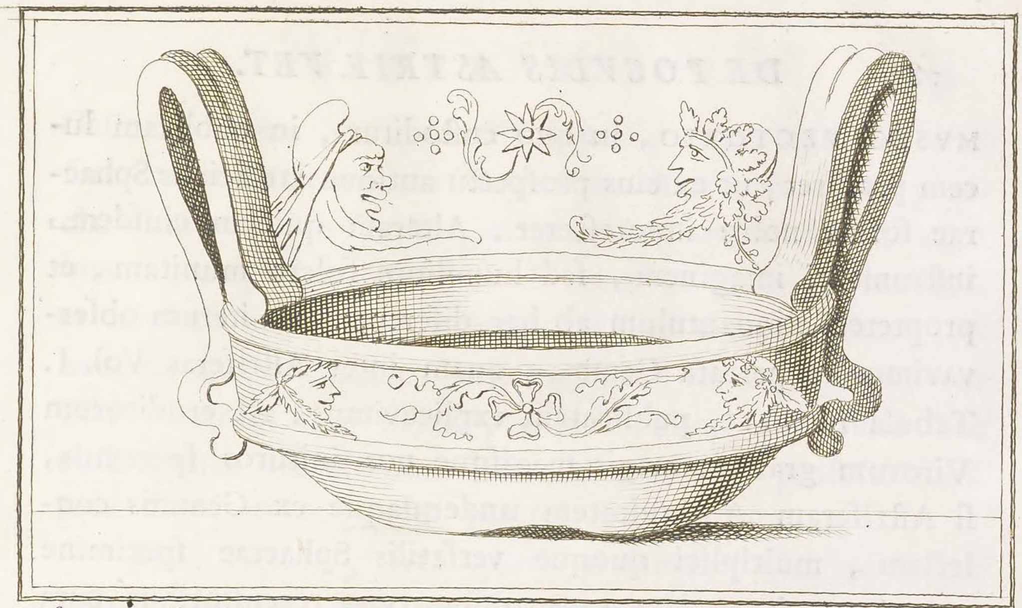
DE

DE POCVLIS ASTRIFERIS
VETERVM
PROFANIS ET SACRIS
DISSERTATIO XV.
IOANNIS BAPT. PASSERI
NOBILIS EVGVBINI
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

Fragmentum ant. Crateris vitrei picti
Romae in Museo Victorio

J.V. Sc.

J. V. Sc. *Ex Vaſculo penes Mercatorem Anconit.*

DE POCVLIS ASTRIFERIS
VETERVM
PROFANIS ET SACRIS
DISSERTATIO XV.
AD CLARISSIMVM VIRVM
IOSEPHVM BLANCHINIVM
VERONENSEM
CONGREGATIONIS ORATORII ROMANI
PRESBYTERVM

QVVM mihi nuper obſervare contigiſſet vitrei Crateris inſigne fragmentum, in quo poſt viri palliati tergum, qui forte inluſtris alicuius Aſtronomi imaginem referebat, typus caeleſtis Globi fulcro impoſiti depictus encauſto cernitur; pergratum fore duxi viris Antiquitatum, et praeſertim caeleſtis Scientiae ſtudioſis, ſi e nobiliſſimo

MVSEO VECTORIO, in quo cuſtoditur, in publicam lucem prodiret, ut ex eius proſpectu antiqua artificialis Sphaerae forma nobis innoteſceret. Alteram quidem eiuſdem instrumenti imaginem, ſed humiliore fulcro munitam, et propterea aliquantulum ab hac diſcrepantem, iterum obſervavimus in perrara Gemma, quam inter Aſtriferas Vol. I. Tabula LXVIII. publicatam explicavimus. At eruditorum Virorum gratiam magis magiſque nos inituros ſperamus, ſi Aſtriferam Antiquitatem undequaque ex Gemmis conlectam, multiplici quoque verſatilis Sphaerae ſpecimine cumulemus; ut iam ex utroque typo recentioribus cum modulis comparato, quantum novo induſtria profecerit, intelligamus.

II. Vbi vero ſtatui perrarum id monumentum commentariolo exornare, et ſimul inde optata occaſio mihi a Cl. Gorio amico cum tuo, tum meo ſuaviſſimo, oblata eſt aliqua adnotare DE POCVLIS ASTRIFERIS VETERVM *cum ſacris*, *tum profanis*; haud diu haeſitandum fuit, cuius auſpiciis lucubratiunculam hanc meam commendarem; nam mihi ſemper ob oculos obverſaris, BLANCHINI RELIGIOSISSIME, et non minus doctrina, qua referta ſunt celeberrima, atque oppido inſignia a Te edita Opera, quibus egregie de Apoſtolica Sede meritus es, quam natalibus ſpectatiſſime; ad cuius ceteras dotes adcedit, neſcio an dixerim Tua, an potius Tibi domeſtica, Matheſeos ſcientia; cuius ope apud diſſonas moribus, et religionibus Gentes eo uſque nomen tuum celebratur, quantum apud nos ſanctitate morum, et divinarum Litterarum ſcientia, ac dignitate eſt plane commendatiſſimum. Praeſtantiſſimo Praeſuli FRANCISCO BLANCHINIO Patruo tuo, aeterni nominis Viro, id ipſum contigiſſe memoratur, qui non ſolum apud Gal-

Gallos , verum et apud Britannos , atque apud exteras fere omnes Scientiarum et Artium Academias , ſui praeclariſſimi nominis lucem , et ſcientiae amplitudinem adeo invexit, amplificavitque; ut ab omnibus ſummam laudem, et candore probitatis, ac recto iuſtitiae tenore gratiam, et honores quammaximos, meruerit. Haec in cauſsa fuere cur Tibi virtutum eius heredi, atque cultori pereximio hoc obſervantiae teſtimonium offerrem ; in quo profecto nihil tuae dignitati reſpondet praeter argumentum.

III. Pictura , circa quam verſamur , non modo ab ipſo emblemate , ſane perraro, verum et ab inſigni mole commendatur, quae longe communem poculorum figuram antecellit ; ſi enim infima huius ſcyphi area , ipſo etiam adtonſo margine , integretur , pedalem menſuram facile aequabit . Ad poculum tamen pertinuiſse non dubito ex obvia illa in potoriis vaſculis adclamatione, PIE ZESES. *bibe vivas*. Perrara quoque ſunt paris amplitudinis antiqua pocula , quum vix duo aequalia uſque adhuc numerentur apud Bonarrotium de Vaſc. vitr. Tabula XXX. et XXXI. quae Vir longe doctiſſimus, quamquam hoc teſtimonio deſtitutus , inter calices computavit ; illos nempe, qui Circenſium Victoribus a fautoribus dono dabantur . Id etiam Graecis Athletis aliquando factum eſse demonſtravimus in Notis ad domeſticas Lucernas Lib. I. circa finem. Haec vero donaria , ut luculentiora forent , in eam amplitudinem, plane quodammodo pompaticam, dilatari conveniebat . Licet enim communia pocula ad familiarem uſum adcommodata longe minora eſsent ; in ſolemnibus tamen conviviis , ac caeremoniis longe ampliora adhibita ſunt ; meminit enim Plinius Lib. XXXVII. 2. *capacis plane ad ſextarios tres calicis* : et apud Apuleium in Mileſ. memo-

 ran-

rabiles : *Ampli calices variae quidem gratiae , ſed pretioſitatis unius* deſcribuntur . His adcedit Iuvenalis Satyr. x.

——— Et lato Setinum ardebit in auro :

Et Virgil. Aeneid. Lib. I. verſ. 724.

Crateras magnos ſtatuunt , et vina coronant :

et Aeneid. Lib. III. verſ. 525.

Tum pater Anchiſes magnum cratera corona
Induit . ———

Huiuſmodi fuiſse etiam ex cryſtallo memorat idem Iuvenalis Satyr. VI.

Grandia tolluntur cryſtallina . ———

IV. Quemadmodum in reliqua ſupellectile , ita et in ſcyphis curioſe ornandis Antiqui fuere ſtudioſiſſimi . Quapropter ſaepe legimus inſculpta in calicibus FORTIA FACTA PATRVM , Homericas pugnas , geſta Alexandri , Herculis facinora , atque alia huiuſcemodi , quae non modo gratiam vaſculis conciliarent ; verum etiam convivas inſtruerent , ut ex ipſo laetitiae inſtrumento virtutum exempla haurirent . Inter cetera vero emblemata illud nobiliſſimum habitum eſt , quod ad ſiderum ſcientiam adluderet ; quapropter idem Virgilius Ecloga III. verſ. 36. gemina pocula nobis deſcribit , in quibus inſignium Aſtronomorum icones expreſsae erant :

——— Pocula ponam
Fagina , caelatum divini opus Alcimedontis :
In medio duo ſigna , Conon : et quis fuit alter ,
Deſcripſit radio totum qui Gentibus orbem ?
Tempora quae meſſor , quae curvus arator haberet ?

Hanc

Hanc quidem deſcriptionem ſapientiſsimus Vates facile ab exemplaribus tunc Romae in pretio habitis, mutuatus eſt: quae ſane, ſi ad nos uſque perveniſsent, non aliter Cononis, atque Arati imagines in ſcyphis ſculptas videremus, quam quod in hoc vitro horum alter depictus eſt, caeleſti Globo pone conlocato, tanquam ſtudii et profeſsionis ſymbolo, atque inſtrumento: nemoque negaverit potuiſse huius vitri Artificem, vel pocula Vergiliana imitari; vel prototypa illa, ex quibus ipſe Vergilius deſcriptionem mutuatus eſt, atque, ut ſe paſtoralibus moribus conformaret, quae fortaſse ex materia pretioſa conſtabant, in fagina conmutavit. Ceterum id argumentum ab Aſtronomia petitum obvium in ſcyphis eſse debuit, adeo ut Anacreon quum argentei poculi formam Vulcano praeſcriberet, potiſsimum caverit, ne quid tale nimis ſerium et horrificum inſculperet. Lepidiſsimam, atque elegantiſsimam eius Carminis Latinam verſionem nondum antea editam perlubet heic adiicere, a FLAMINIO RAIO factam; de quo alibi plura de eo diſseret Clariſs. Gorius, qui eam mihi ſuppeditavit.

Nunc torno facili mihi adlabora
Argentum, Ignipotens, et inde finge
Arma haud horrida: Mars ferox quid ad me?
Poculum at mihi tam cavum, ac profundum
Fac, illo ut queat invenire nullus
Aut cavum magis, aut magis profundum;
Inque ipſo minus aſtra, plauſtrave ulla,
Orionave ſculpito, occidendo,
Ferentem pelago graves ruinas;
Ecquid Pleiades mihi? mihi ecquid
Curru noctivago nitens Bootes?

Sed

Sed vitem rogo lividis racemis
Effingas mihi rite ; cumque Baccho
Vna uvas ſocios ſimul prementes ,
Amorem lepidum , meum et Bathyllum .

V. Quia vero , ut ex Bonarrotio obſervavimus , ingentia haec pocula in Circenſium honorem aliquando parabantur ; minime ab eo diſsentirem , qui in eodem cenſu hoc noſtrum Victorianum Poculum ex vitro referre vellet ; nam licet in eo nulla ſpectaculorum indicia deprehendantur ; ipſa tamen caeleſtis Globi imago ad Circum facile alludit , in quo omnia myſtice ad caeleſtis Sphaerae partes , ad ſidera , atque anni tempora adludebant , iuxta vetus Epigramma .

Circus imago Poli , formam cui docta vetuſtas
Condidit , et numeros limitis aetherei ;
Namque duodenos oſtendunt oſtia menſes ,
Quaque meat curſim aureus aſtra iubar .

Quae omnia ſingillatim a nobis explicata ſunt in iiſdem Notis ad domeſticas Lucernas Lib. III. quo in loco plurimae ex his referuntur , quae ad Circi ſpectacula adludunt : et in Diſsertatione eidem Libro praefixa *de Stadio Piſaurenſi* , et demum in Notis ad *Hymnum Olympionicum* , quem in Palatio diximus , dum marmorea Statua FRIDERICI LANTII CARDINALIS ſapientiſsimi , et rei noſtrae litterariae amplificatoris , ſolemni ritu dedicaretur : quem pariter Latinis numeris a Ioſepho Antonio Pintio Ravennate Viro litteratiſſimo redditum eo loci ob argumenti adfinitatem ſubiiciendum curavimus . Quaecumque interim mens fuerit Vitrarii Artificis , quique huius crateris uſus , quem

ma-

maiore ſui parte detrita definire non valemus, nobiliſſimo certe, et in vitreis picturis adhuc ſingulari emblemate exornatur.

VI. Tranſiit ab Ethnicis ad Chriſtianos inſtitutum, POCVLORVM ASTRIFERORVM, diverſo tamen conſilio; nam apud hoſce nihil ad vanitatem Aſtrologicam, nihil ad ſcientiae curioſitatem, cui maxime adverſabantur, referri poterat. Omnia in his pietatem ſpirant, nec aliquid in illis aſtra ſignificant, quam divini Conditoris ſapientiam, et maieſtatem, quam unice in hiſce parergis contemplandam ſibi proponebant. Itaque in vitrea lamella apud laudatiſſimum Bonarrotium Tabula XVII. inter Chriſti ſedentis pedes Globus caeleſtis zonis decuſsatus, et ſtellis diſtinctus conſpicitur: quo aperte ſignificatur terrarum orbem eius providentiae ſubiici, atque ab illa moderari myſtice vero Evangelicam doctrinam ſuper mundum univerſum fuiſse exaltatam, iuxta illud Pſalmiſtae: *In omnem terram exivit ſonus eorum*. Rurſus in alio vitreo orbiculo Tabula V. num. III. Redemptoris togati imago cernitur opertum librum proferentis, geminis ſtellis hinc inde obſignatis; quas ideo additas putat eruditiſſimus Inluſtrator: *Vt per ipſas ſignificaretur divina illius Natura, atque aeterna ante rerum creationem, pariterque caelorum dominatus ſibi a Patre conceſsus, regnumque aeternum paſſione ſua naturae humanae conquiſitum, quam ille primus in Caelum invexit*. Praeterea ſub duplicis aſtri ſymbolo ad laevam, atque ſiniſtram conlocato, probabiliter indicatur utraque orbis plaga Orientalis, atque Occidua, quibus poſt Gentium vocationem Fidei beneficium, quod per Librum apertum demonſtratur, conceſsum eſt, iuxta illud Matth. VIII. 11. *Dico autem vobis, quod multi ab Oriente, et Occidente venient,*

nient, *et recumbent cum Abraham*, *Iſaac*, *et Iacob in regno Caelorum*. Significantur quoque per ſtellas illas, quas Redemptor dividit, duplex Angelorum ordo, bonorum nempe, et reproborum; qui etiam nomine ſtellarum in Apocalypſi manifeſte indigitantur, et apud Iſaiam XIV. 12. *Quomodo cecidiſti de Caelo Lucifer*, *qui mane oriebaris?*

VII. Omnium tamen ſimpliciſſima, fortaſſe et verior ratio, cur ſtellae Servatori noſtro coniungantur, ea eſt, quod quum potiſſimae, et nobiliores creaturae paſſim excitentur ut laudem Deo concinant, inter has ſaepe ſtellae recenſentur, ut in Cantico trium Puerorum: *Benedicite ſtellae Caeli Domino*. Et in Libro Iob Cap. XXVIII. *Quum me laudarent ſimul aſtra matutina*, *et iubilarent omnes filii Dei:* quae verba litteraliter, ut ſolent, ab Hebraeis uſurpata, opinionem illam exſcitarunt, ſidera ſenſu, et ratione pollere, ut videre eſt apud Philonem Leg. Allegor. Lib. 1. Cap. 41. et in Libro de ſomniis: quem errorem adoptavit Origenes, ut ex eius liquet in Ioannem Commentario. At inſenſibilia corpora non ſpiritu, aut voce, qua carent, laudes Deo offerre dicuntur, ſed opere; quatenus in miro illorum ordine divina virtus reſplendet, ac mentes omnes exſcitat ad eam celebrandam. Fuere praeterea qui crederent virtutes quaſdam, ſive Angelicas intelligentias ſingulis aſtris, ac orbitis veluti cuſtodes fuiſſe adſignatas; cui ſententiae adluſiſſe viſi ſunt antiqui Sculptores, qui aliquando in Chriſtianorum Sarcophagis Solem, et Lunam ſub humana ſpecie effinxerunt; ut oſtendimus in Diſſertatione DE GEMMA PASTORALI: inter quae emblemata ſilentio praeterire non debeo elegantiſſimum, atque integerrimum Muſei mei Dyptichum eburneum, in cuius ſiniſtro latere Chriſtus e Cruce pendens exſculptus eſt:

eſt : gemini vero Angeli hinc , et inde adſtant , quorum unus utraque manu Solarem globum ; alter vero Lunarem profert , et proprio Conditori , obſcurato in eius acerbiſſimo funere orbe , teſtimonium doloris oſtendunt .

VIII. Succedit in eadem Bonarrotiana collectione Tabula VIII. alter vitreus orbiculus , in quo prodigioſa panis multiplicatio a Chriſto facta repraeſentatur ; praefixa deſuper tabella , in qua ſacrum Monogramma ſignatum eſt , geminis ſtellis exornatum , de quibus haec in Notis habentur : *Quoad Chriſti Monogramma , quod in Tabella expreſſum eſt , alibi ſermonem habuimus . Heic vero inſuper obſervare occurrit , quum in altum elevatum ſit , voluiſſe Pictorem exprimere (quod per Apoſtolum traditur) Redemptoris Nomen exaltatum fuiſſe ſuper omne nomen ; atque in eo quadrato ſpatio ita ſignatum , veluti ad caeleſtem gloriam evectum ; quod etiam indicant non modo geminae ſtellae , inter quas diſpoſitum eſt ; ſed forte et ipſa quadrata figura , cuius ope Fideles , fulti teſtimonio Apocalypſis , ſymbolice ſanctam et ſupernam Civitatem exprimere voluerunt* . Id ipſum ſacroſanctum Emblema luculenta eruditione proſecutus eſt Cl. Gorius in Symbolarum ſuarum Vol. III. ad quem Lectorem mittimus .

IX. Vnum ſupereſt ex poculis aſtriferis explicandum , quod nuperrime effoſſum evulgavit Cl. Marangonius de Rebus prof. in uſum Eccleſ. addictis Cap. LXX. Hoc vero , licet e ſacro Coemeterio , et Martyrum ſanguine adhuc rubens , detractum , Chriſtiano ne an Ethnico artifici referamus , omnino non liquet ; nam nulla Chriſtianae Religionis veſtigia in ea pictura deprehenduntur . Puer menſae adſidens in eo exprimitur , propoſita cum cibis paropſide , atque abaco prope exſtructo cum multiplici ſupellectile vaſcularia . Lemma ſuperne additum eſt AVIA NON VIVAS :

unde intelligimus ſcyphum hunc ex illis fuiſſe, qui parentibus, ſive amicis curantibus, non fortuito artificio, ſed iuxta praeſcriptam formam, concinnabantur. Mulier ſtans calicem dextera, lagaenam ſiniſtra ſuſtinet, puero petenti propinatura. Eius vero veſtis quaternis ſtellis, et littera s exornatur. Haec poſterior nota ad officinam veſtiariam facile pertinet; quem morem rei antiquariae ſtudioſi dudum adnotarunt: forte etiam feminae nomen indicat, quod in picturis Chriſtianorum obſervavit Macrius in Hierolexico ſub verbo *Gammadion*. Stellae vero pertinent ad arbitraria illa ornamenta, quae in nobilium veſtibus adſui, vel acu pingi ſolebant; inter quae etiam ſtellae recenſebantur; ut conſtat ex luculentiſſimo exemplo Diptychi Ariobindi, quem nuper doctiſſimus Hagenbuchius inluſtravit, in cuius duplici aſpectu Conſul ſtellata tunica amictus condecoratur.

X. Dum vero DE ASTRIFERIS POCVLIS tam Ethnicorum, quam Chriſtianorum ſermonem inſtituimus, corollarii loco ex Muſeo Goriano Etruſcum carcheſium utrinque anſatum proferimus, adponimuſque in fronte huiuſce Diſſertationis, in cuius picto limbo hinc inde ſtella inter Larvas Bacchicas expreſſa cernitur. Hic vero ſymbolorum adeo diſparatorum nexus novam quandam in Notis ideam exſcitat, quae ex utriuſque ſignificatione emergit, Bacchica nempe myſteria noctem potiſſimum adpetere, cuius beneficio impudentiſſimae caeremoniae inter myſteria auguſtiora haberentur.

XI. Sed diu Te detinuit, VIR DOCTISSIME, elucubratio haec ſatis longa, quia ſatis inops. At obſtitit eiuſdem monumenti iactura, quominus detritis ceteris partibus, plura de illo diceremus; nullus enim dubito multo

plura

plura ad ſideralem ſcientiam ſpectantia in eo expreſſa fuiſſe, cuius minima pars ſuperſtes tam inluſtri parergo exornatur; haec enim artis veſtigia id unum beneficium praeſtant, ut ex illis intelligamus, quantum aetati noſtrae detraxerit materiae fragilitas, quae quanto obſequentior eſt ad cultum omnem ſuſcipiendum, tanto facilius iniuriam caſus tolerat. Interim, VIR CELEBERRIME, vitam Tibi enixis votis, et quidem frequentibus, adprecor quamdiutiſſimam, et fauſtiſſimam; nam Te florente, ac vigente, tanto magis augebitur antiquorum Monumentorum Eccleſiaſticorum Theſaurus; et plura alia publico bono feliciter ad honorem Dei, et Sanctae eius Eccleſiae praeſtabis, quae iam promiſiſti.

Ravennae, ex Muſivo opere picti fornicis Baſilicae D. Apollinaris.

INDEX RERVM

QVAE IN HOC VOLVMINE TERTIO OBSERVANTVR ET INLVSTRANTVR

Abraxas vox aenigmatice Nili nomen continet. 169. 170.
Abraxeae Gemmae Magicae. 214. 215. 216. 217. 218.
Abſis quid ſignificet. 228. 229.
Academia Etruſca Cortonenſis laudata. 24.
Adclamationes veterum Chriſtianorum. 239. in Vaſculis ſcriptae. 283.
Aegyptii antiquarum Fabularum inventores. 9. quomodo Aeternitatem deſignent. 205. eorum Deae capite velato. 100. eorum capita Gemmis ornata: alia etiam ornamenta quae. *ibid.* cur anſata cum cruce. 101. eorum primaeva ſimulacra quae. 106. 107. arcana diſciplina. 170.
Aegyptius Matthaeus laud. 188.
Aequinoctium vernum. 55. 57.
Aere uſi primitus non ſunt Aegyptii in Diis conflandis. 107. ſed poſt devictam Aegyptum. *ibid.*
Aeſculapio cur ſerpens tributus. 104. 105.
Aeſopicae Fabulae. 9. 10.
Aeternitas Nuptiarum quomodo expreſſa. 159. 160. 161.
Aeternitatis ſymbolum. 105.
Aethiopes primi hominum. 9. Heſperii. 41.
Aethiopicae Fabulae. 9. 10.
Aethiopum convivia adit Iupiter cum Diis. 10.
Aethra Pleionis ſoror. 21.
Africae Chriſtiani uſi ſortibus. 277.
Albanae Gentis Sacellum. 88.
America an ſit Atlantica inſula. 41. Antiquis cognita. *ibid.*
Anacreontis deſcriptio argentei Vaſculi. 285.
Anchora, et piſces Chriſtianorum emblemata. 92. 93.
Andromedae fabula. 61. fatum. 66. 67.
Angeli crediti a Baſilidianis mundi fabricatores. 93.
Animabus piorum adſignatae Heſperides. 41. 42. ubi conlocatae ab Antiquis. 121. 122. 123. ad Elyſios per mare vectae a marinis animalibus. 121. 124. 125. 126. ſupra Septemtrionem locatae. 127. 131.
Animae Principum virorum in qua caeli plaga conlocatae. 52.
Animalia Diis ſacra adtributa etiam animabus defunctorum. 125. 126.
Anna Perenna Iovis nutrix. 11. 24.
Annus in doliis vinariis Etruſcorum notatus. 134. 135.
Antinous inter ſidera quando relatus ſub Hadriano. 48. 49. 60.
Antiqua Ravennatum Monumenta. 154.

Antonini Caeſaris conſecratio . 124.
Anuli Epiſcopalis ſchema . 225. 226.
Anuli ſacri Chriſtianorum pronubi, ſignatorii, hierarchici. 237. 238. *et ſeq.* eorum uſus apud veteres Chriſtianos. 237.
Apollinis Clarii Oraculum . 86.
Apollo, et Diana Iovis Lucetii comites . 195.
Apoſtolicae ſortes. 276. *et ſeq*
Apoſtoli Columbae imagine deſignati . 247.
Apotheoſis Caeſarum, et totius Auguſtae Familiae. 124. in marmore Ravennate expreſſa. 139. 140. *et ſequentib.*
Aquarius vel Cecrops, vel Deucalion . 75. 76.
Aquila Caeleſtis . 76.
Aquilae Iovis auſpicium . 45.
Aquilae tres cur Iovi tributae. 198. 199. 200.
Aquis obrutae maris inſulae . 41.
Ara Iovis inter ſidera . 45. 74.
Arae in inferiis pro expiatione animarum. 130.
Arae antiquorum cum gradibus. 141. 142.
Arae antiquae figura . 179.
Arati imago in ſcyphis expreſſa. 285.
Arborem complectens Serpens quid indicet in Sepulcris . 130. 131. 132.
Arca Noë reſurrectionis animarum ſymbolum. 248.
Arcticus Circulus. 47. 53.
Arcturus. 48.
Argo navis inter ſidera. 69.
Argonautarum expeditio. 64.
Arianorum errores. 224.
Aries . 64. quomodo inter ſidera Zodiaci anteſignanus . *ibid.*
Arietem defert in humeris Mercurius. 84.
Auguſto Divinitas impetrata. 145. 146. templa dicata. *ibid.* et 152. 153.
Aſteriſmi Globi Farneſiani deſcripti, et enumerati. 58. et *ſequent.* eorum uſus quando invaluit . 46. 48.
Aſtra in Monumentis Chriſtianorum. *Vid. a pag.* 236. *ad pag.* 250.
Aſtrologia Atlantis inventum . 25. 26.
Aſtrologiam vanam exoſi veteres Chriſtiani . 287.
Aſtronomicum Carmen . 26.
Aſtronomi imago in vitreo Cratere picta . 281. 282.
Aſtronomi inſignes vel picti, vel ſculpti in ſcyphis, et vaſculis. 281. 282. *et ſeqq.*
Aſtrorum laudes Deo, admiranda. 188.
Atlantes plures invecti ambagibus involutâ Mythologiâ. 12.13. tres, Maurus, Italus, Arcadicus. *ibid.*
Atlantes populi Atlantem incolentes . 38. 39.
Atlantica Secta . 27.
Atlantica Inſula . 39. 40.
Atlanticae Inſulae in Oceano . 41.
Atlanticae proſapiae Dii qui . 10.
Atlanticae Fabulae ex Platone. 20. *Vide* FABVLAE.
Atlantici Philoſophi . 27.
Atlantidum regio. 9.
Atlantis Horti. 11. Draco vigil. 12.
ATLANTIS aetas, parentes, fratres, uxores, ſoboles. 17. 18. *et ſeqq.* eius geſta. *ibid.* Atlantes a Mythologis multiplicati. 18. 19. 20. 21. 22. 23. filiae ſeptem enumeratae. 22. ex Pleione ſuſceptae. *ibid.* et 23. filii qui. 24. 25. inſtitutum Aſtrologia. 25. eius fata in montem converſio. 33. caeli columna dictus. 36. 37. populi Atlantem incolentes . 37. 38. 39.
Atlantum Caeliferorum ſimulacra antiqua. 42. 43.
ATLAS in montem converſus . 11. eius deſcriptio. *ibid.* et 12. unus Libycus, et Maximus, et eius munus. 13. complura nomina obti-

obtinuit. *ibid.* et 14. *Dyris*, et *Talamon* dictus. *ibid.* Caeli columna cur dictus. 14. 15. Libycus Philoſophiae auctor. 27. Caelifer in Arca Cypſeli ſculptus. 42. 43. primus Solis, Lunae, et Siderum curſus obſervavit. 43. 44. cum Iove Fulguratore. 44.
Atlas Farneſianus, et Barberinus. 44. Farneſianus inſigne Monumentum. *ibid.*
Averrunci Dii Aegyptiorum. 216.
Auguſtae, et Auguſti poſt mortem Dearum, et Deorum ſpecie effi-cti. 123.
Auguſto arae, et Templa dedicata. 141. 142. *et ſequent.*
Auguſtus ſpecie Iovis expreſſus in marmore. 150. 151. 153.

BAcchanalia cur ſaepe in Sepulcris antiquis expreſſa. 187. 188.
Bacchi cognomen *Hyes*. 23. 87. *Nocturnus* dictus. 188. *Nyctelius*. *ibid.*
Bacchus uvis, et pampinis ornatus in ſcyphis antiquis ſculptus. 286.
Baſilidiani de Imagine Chriſti quid ſentirent. 93. quid de Deo. *ibid.* eorum Gemmae. *a* 173. *ad* 180. eorum, et adſeclarum nugae. 216. 217. 218.
Blanchinius Praeſul Franciſcus laud. 78. 79. 124. 141. 151. 282. 283. eius Hiſtoria. 79.
Blanchinius Ioſeph Veron. Presb. Oratorii Romani laud. 79. 80. et *a pag.* 281. *ad* 294.
Di Blaſi D. Salvator Monachus Caſin. laud. 193. 194.
Bonarrotius laud. 126. 133. 283. 286. 289. eius Schedae. 44.
Bootes caeleſtis Fabula. 71.
Borealis Circulus. 54.
Bottarius Ioannes Praeſul laud. 221. 222. 249.
Buſſius Iacobus laud. 115. 116. 133. 134. 135.

CAeli figura quae. 48.
Caeli filii. 10.
Caelum cur ſuſtinere Atlas fingatur. 27. 28. 29.
Caelum axis, et polus dictus a Poëtis. 52.
Caeſares Auguſti Deorum more, et cultu expreſſi. 145. 147. 148. a quibus Dii facti. 145. 146. 147.
Calices vitrei veterum Chriſtianorum. 88. ampli cariores antiquis. 284.
Caligula Templum Auguſto dicatum abſolvit. 152.
Cancer caeleſtis. 67. 68.
Canis maior. 68. Europae cuſtos. *ibid.*
Canopi aſtrum. 51.
Canticum Aſtronomicum. 26.
Capita Deorum Gemmis ornata. 100.
Capponius Ferdinandus Carolus Commend. laud. 157. 158. 162.
Capricornus thema auſpex Auguſti. 46. 75. eius fabula. *ibid.*
Carcheſium Etruſcum aſtro ornatum, et perſonis. 290.
Caryatides apud Architectos pondera ſuſtinentes. 43.
Caſſinii obſervationes Aſtronomicae. 23. idem laudatus. 57. 78. 79.
Caſſiopea. 61.
Catacliſmus terrae. 20.
Cathedra Archiepiſcopalis Ravennae. 226. 227.
Cathedra Caſſiopeae. 70.
Cathedra Sacra in Gemma anulari ſculpta, ornata encarpo, emblematis, et epigraphe. 222. 223. et *ſequent.*
Cathedra S. Stephani PP. et Mart. Piſis. 226.
Cathedrae Epiſcopales *abſides*, *gradatae*, et *ſpondatae* dictae. 229. 230.

230. velis, et encarpis ornatae. *ibi*. cum ſcamnis, et gradibus. *ibid.*
Centaurus Aeſculapii, et Achillis educator; ab Iove in caelo conlocatus. 70.
Cepheus Aethiopum Rex. 60. 61.
Cetus caeleſtis. 66. 67.
Characteres arcani in Gemmis Magicis. 180.
Chiappinius D. Ioſeph Alex. Praeſul laud. 83. 84. 95. 96.
Chreſimon ſacrum. *Vide Monogramma Chriſti*.
Chriſtiani noctem ſanctificant. 190. qua mente uſi ſint tortibus. 277. uſi poculis, et calicibus aſtriferis. 287. 288. eorum Momumenta aſtris ornata. 90. aliquando et emblematis profanis. 92. 93.
Chriſtianorum vigiliae. 190.
Chriſtifidelium ant. ſymbola. 240.
Chriſti ſymbolum in Epiſcopali Sede conlocari ſolitum. 231. imago in vitreis Chriſtianorum vaſculis inter aſtra; cum globo caeleſti. 287.
Chriſtus *Nun* a Baſilidianis dictus. 93. 94. Dei Filius. 223. 224. et *ſeq.* Idem Stella, et Sol. 246.
Circenſes, et ſpectacula diu apud vet. Chriſtianos efferbuere. 256.
Circenſium Victores donati poculis, crateribus, et ſcyphis. 283. 284. victoribus dono data. *ibid.*
Circi ſpectacula. 286.
Circulus polaris veterum Aſtronomorum. 53.
Claudius Caeſar, quae fecit in honorem Auguſti, et Liviae. 147.
Clitumnus unde. 20.
Columbae Veneri ſacrae, fauſtum nuptiarum auſpicium. 158. 159. 160.
Columbae Chriſtianorum ſymbolum. 247. 248. in Eccleſiis ſacram Euchariſtiam ſervantes. 248.
Columbaria Societas Flor. 157. 158. eius Stemma. *ibid.* et 194.
Columna Antonini. 46.
Columnae ad tabernas perforatae. 205. 206.
Coluri Veterum. 55.
Comus Ignatius Maria laud. 183. 184. 190.
Conchae Eccleſiarum. 229.
Conon Aſtronomus inſignis. 285.
Conſecrationes Defunctorum apud Veteres. 121. 124. 125. 126. et *ſequent.*
Conſecrationis Auguſtorum caerimoniae. 153. 154.
Conſiſtorium quid. 230.
Conſtantini apotheoſis. 126.
Conſtantinus Crucis memoriam celebravit, adſcito Chriſti Monogrammate. 244.
Conſtellationes in caelo ex Fabulis Atlanticis enumerantur. 12. Globi Farneſiani enumeratae. 58. et *ſequent.* earum ſimulacra. 47. 48.
Copticae Eccleſiae Epiſcopi quomodo electi. 262.
Corona Auſtralis. 74.
Corona Borea. 71. 72.
Corona Veneris, et ceſtus. 162.
Coronae nuptiales, quae. *ibid.*
Coronatum ſacrum Chriſti Monogramma. 243.
Corſinius Eduardus ex Cl. R. S. P. laud. 165. 166. 169. 170. 200.
Cortonenſis Etruſcorum Sociorum Academia. 24.
Corvus caeleſtis. 69.
Corythum. 25.
Crater caeleſtis. 69.
Crater vitreus pictus Muſei Victorii inluſtratur. *a pag.* 281. *ad* 294. adclamatio. *ibid.* Aſtronomi imago in eo picta item Globus caeleſtis. *ibid.*
Crateres coronati. 284.
Crateres vitrei Antiquorum. 286. 287.
Croti fabula. 75.
Crux Dominica in anulis Chriſtianorum. 239. 240. 242. in teſſeris Chriſtianorum: item in his litterae quid deſignent. 255. 271. 272.

Cry-

Cryptae Coemeteriales . 226.
Cryſtallina pocula apud Veteres . 284.
Cupidinis ſpecie pueri Caeſares . 150.
Cycnus Caeleſtis . 63.
Cymba vectae animae Defunctorum ad Elyſios . 120.

DActyliotheca Chriſtiana . 222. 250.
Dardanus, et eius progenies . 24. 25.
Decani triginta ſex . 217. *et ſeq.*
Dei Baſilidis nomen . 169.
Dei nomen tetragrammaton . 88. 89.
Deltoton . 59.
Deorum concilium coram Iove . 196.
Diana gerens lampadem, et ſerpentes . 103. cur . *ibid.* et 104. 105.
Dianae Erycinae Sacerdotes . 179.
Dies et Nox in Sepulcris Chriſtianorum, quomodo expreſsa . 91.
Dieſpiter Iupiter . 195. 196.
Dii Aegyptiorum cur decuſſatis circa pectus manibus . 100.
Dii antiquorum a nomine poſseſſorum, et cultorum denominati . 99. 100.
Dii qui Serpenticincti . 101. 102. 103. 104.
Dii Tudertum qui . 129.
Diluvium unde priſcae Fabulae . 20.
Diptychon ſacrum Paſſeriani Muſei . 92. 288. Quirinianum . 162. 178.
Divinitas impetrata . 145. 146.
Dolia vinaria cum notis Etruſcis . 133. 134. 135. Romanorum cum Conſulibus . *ibid.*
Donianae Schedae . 204. 207.
Draco cuſtos Hortorum Atlantis . 12.
Draco caeleſtis, de eo fabulae . 77.
Draco Heſperidum . 130. 131. 132.
Dracones quibus Diis ſacri . 102. 103. 104. 105. 106. cur *Sancti* dicti . *ibid.*
Dyris dictus *Atlas* a Mauris . 13. 14. 15. 16. quid ea vox ſignificet . *ibid.*

EBurnea ſacra emblemata Cathedrae Archiep. Ravennat. 226. 227.
Electra Atlantis filia . 11. 24.
Elyſiorum ſedes pro piorum animabus ex Veterum ſententia . 41. 42.
Elyſios petere animas veteres credidere . 117. 118. 119. et *ſeqq.*
Elyſiorum ſitus . 120. 121. 122.
Emblemata profana in ſacris Chriſtianorum Monumentis aliquando picta, et ſculpta . 92.
Emblemata Vaſculorum veterum . 284. 285. 286.
Epiſcopales Cathedrae . *a pag.* 222. *ad* 232.
Epiſcopis cur anulus tributus; uſus in ſacris . 241. 242.
Epiſcoporum electio ſortito facta . 265.
Equo vectae ad Elyſios Defunctorum animae in Vrnis Etruſcis . 124. 125. 128. 129.
Equus alatus Auguſtum vehens, qui . 128.
Equus Laribus ſacer . 129.
Erichthonius . 62.
Eridanus Caeleſtis . 66.
Eteocles cum Polynice pugnans . 146.
Etruſci Homeri ſtudioſiſsimi . 121.
Etruſcorum dolia vinaria cum notis Etruſcis . 133. 134. 135. Romanorum cum Conſulibus . *ibid.*
Etruſcorum opiniones de animabus defunctorum . 121.
Etruſcorum Vaſculorum Theſaurus quamprimum proferendus . 128.
Etruſcorum picturae . 188. eorum ſortes . 274.
Expiationes animarum . 187.

FAbricii obſervationes Aſtronomicae . 23.

Fabvlae Atlanticae communes, ac frequentes: earum origo, quibus de cauſis inventae: earum antiquitas, et dignitas. 9. 10. Fabularum qui fontes praecipui. *ibid.* Gorgonum Fabula Atlantica. 11. Hortorum Atlantis Fabulae. 10. 11. 12. Conſtellationes in Caelo. *ibid.*
Fagineum vaſculum a Virgilio deſcriptum. 285.
Faldiſtorium. *Vide* Cathedra, Sedes.
Farneſianus Atlas. 44. 45. eiuſdem Globi, ſive Spherae conſtitutio expenſa. 48. 49. 50. 51.
Faunus cur Noctis comes. 187. et cum ea coniunctus. 188. 189.
Fideles Chriſti cur profana emblemata cum ſacris coniunxerint aliquando. 92. 93. iidem ſub columbae figura deſignati. 247. 248. 249.
Figulinarum emblemata, et inſignia. 209. 210.
Flaccus Mariangelus Camaldulen. laud. 154.
Fors, Sors eadem ac Fortuna. 258. 259.
Fortuna eſt divina Providentia apud Chriſtianos. 224.
Forum Sempronii. 146.
S. Franciſcus Aſsiſ. quomodo uſus ſortibus. 277. 278.
Fritillo uſi Veteres in iaciendis ſortibus. 272. 273.
Fut amnis nomen. 13.

Gallus Soli ſacer. 198. in ſortibus adhibitus. 267.
Gamelia Gemma inluſtrata. *a pag.* 158. *ad* 162.
Gammadion in veſtibus litteratis. 290.
Ganymedes a Iove raptus. 199. 200.
Gemini Caeleſtes. 65. 66.
Gemmae Abraxeae obſcurae, ambagibus refertae. 166. 167. 170. erroribus, blaſphemiis, et impoſturis ſcatentes. 92. 93. 94. 95. ab Haereticis fictae. 108. 109. 110. aenigmaticae, portentoſae. 177. 178. encolpiae quae. 214. et *ſequent.*
Genii expreſsi in antiquis Chriſtianorum Monumentis, et ſepulcris. 90. 91. 247.
Genii cum Diis ſculpti valde puſilli. 189.
Genius Orbis. 46. conſecrans Caeſares quomodo ſculptus. 124.
Genius defuncti ſerpens. 130. 131.
Genius ſerpente deſignatus. 178.
Genius Pop. Romani. *ibid.* et 180.
Gentium diviſio a Sem, Cham, et Iaphet. 260.
Genius Deorum ſerpens. 101. 102. 103. 104.
Georgius Dominicus laud. 244.
Ginannius Comes Franciſcus laud. 139. 140. 144. Ioſeph, item Petrus Paulus Ginannius Caſinen. Praeſ. Gen. 154.
Globi Aſtronomici verſatiles. 46. 47. 48. cum conſtellationibus, quando in uſu. *ibid.*
Globi Caeleſtis diſcrimen apud Antiquos, et Recentiores. 53. 54. 55. 56. 57. et *ſequent.*
Globorum caeleſtium uſus quam antiquus. 46.
Globus Atlantis Farneſiani quando ſculptus. 45. 46.
Globus Lunam indicans, 119. 120.
Globus caeleſtis fulcro tripodi impoſitus in antiquis monumentis. 281. 282. 285.
Globus caeleſtis ad Circum adludit. 286.
Globus caeleſtis zonis decuſſatus in ſacris Vaſculis. 287.
Gnoſtici in amuletis Chriſtianorum myſteria intermiſcuerunt. 92. 93. eorum errores. 93. 94.
Gorius laud. 79. 83. 108. 110. 111. 115. 127. 134. 140. 166. 174. 179. 194. 204. 222. 282. 285. 289. eius Muſeum. 44. 157. 270.

Gor-

Gorgones ſerpentiferae. 109. 110.
Gorgonum Fabula Atlantica. 11.
Gryps Fortunae Symbolum. 178. 180.

HAdriano carus Antinous; inter Signa Caeleſtia quando introductus. 47. 48.
Hebraei frequenter uſi ſortibus. 260.
Hecate triformis ſerpenticincta. 102.
Helles fabula. 64.
Heniochus. 62.
Herculanenſium ſacra Menſa. 273.
Hercules poma ex Hortis Atlantis abſtulit. 12. Aſtrologiam ab Atlante didicit. 26. Aſtronomus. 26. 27. Atlantis adiutor. 43. 44. Caelifer. 43. 44. Hydrae interfector. 67. item Leonis Nemeei. 68. eius apotheoſis. 72. eiuſdem caeleſtem Globum ſuſtinentis imago ex antiqua Gemma. 80. facinora in ſcyphis, crateribus, et poculis expreſſa. 284. 285.
Heroes in Elyſiis adcumbentes. 42.
Heroes dicti Defuncti. 119.
Heroes, et Dii maiori ſtatura, et ſpecie expreſsi. 188. 189.
Heſperides. 33. aurea Horti mala. *ibid.* ſedes animarum piarum apud Veteres. 41. 42.
Heſperidum Horti. 11. 12. 77. 117. 118.
Heſpero, et Lucifero vectae animae defunctorum. 126. 127. 128.
Heſperus Atlantis filius. 24. Aſtrologus. *ibid.*
Hevelii obſervationes Aſtronomicae. 23.
Hierapolitani Lunam ſerpentibus implicatam coluere. 102.
Hierarchici anuli, qui 241.
Hieronis navigium. 43.
Hippolythea Sed s Romae. 227.
Hippogryphus a Victoria coronatus. 175. 177. cum aegide Minervae. *ibid.*
Homericae ſortes. 276.
Hominum conditio ſors dicta. 259.
Horti Atlantis. 11. 12.
Horti Heſperidum. 130. 131. 132.
Hyades Atlantis filiae. 23. 48. 65. *Vide* Stellae.
Hydrus ab Apolline in caelo conlocatus. 69.

I*Ao* vox quid ſignificet. 86. 87. 88. 89. Dei nomen apud Gnoſticos. 94.
Imperatoris ornamenta. 145. 146.
Initiatis promiſsa felicitas. 177.
Inſignia Tabernarum, et officinarum Veterum. 208. 209.
Inſulae Beatorum ubi. 42.
Inſulae Fortunatae Antiquorum. 120. 121. 122.
Ioannellius Io. Andreas laud. 203. 204. et *ſeq.*
Iordanii Patr. Piſaur. laud. 213. 214. et *ſequent.*
Iordanis fluvii imago. 91.
Iſis Dea quae ſit, et quid apud Aegyptios ſignificet. 101. cur ſerpenticincta. *ibid.* et 102. cur *Salutaris* dicta. 104. et 105. eius Simulacrum ex aere ſerpentibus circumvolutum. 99. 100. et *ſeq.*
Italia Atlanticas Fabulas accepit. 11.
Italicae Fabulae Graecis nihilo minus nobiliores. 11.
Italicae linguae antiquae genius. 17.
Iopas cantor. 26.
Iudicium ſupremum Chriſti ſymbolice expreſsum. 90.
Iunonis adſpectu Livia Auguſta expreſsa. 149.
Iupiter divertens apud Aethiopas ad convivium. 10. cur ante bellum contra Gigantes ſacrificaverit. 45. cur *Lucetius* dictus. 194. 195. 196. in throno: cur tres aquilae cum eo. 198. 199. 200.

Iuſti Sol, et Stellae dicti. 245. 246.
Ixionis rota. 64.

LAcertis in Gemmis Magicis quid ſignificet. 177.
Lances Veterum ad pondera. 206. 207.
Lantius Fridericus Cardinalis laud. 286.
Lararium Auguſteum in Palatio. 141.
Laribus cur equus ſacer. 129.
Larvae, ſive perſonae ſcaenicae in Vaſculis Etruſcis. 290.
Lepus Caeleſtis. 70.
Libra caeleſtis. 73. cum Scorpio. *ibid.*
Librariorum tabernae ad columnas. 205. 209.
Libri Fatidici. 276. Sybillini. 87.
Lignum adhibitum in ſortibus. 269.
Litogonia Paſſeriana. 20.
Litteratae teſſerae luſoriae. 272. 273. et *ſequent.*
Livia Auguſta quando conſecrata. 147. 149. 150.
Londinenſes Socii laudati. 99.
Lorica Imperatoris quae. 146.
Loti flos, et perſeae folia ornamenta Deorum Aegyptiorum. 100. 101.
Loto qui nam veſcantur. 168.
Lucernae Chriſtianorum. 241. 242. 243. 244. earum ſymbola. 90. 92. etiam interdum profanis figuris ornatae. *ibid.*
Lucetius Iuppiter, et Dieſpiter. 195. 196.
Lucifer ſtella. 126. 127.
Ludorum Circenſium victores ſcyphis donati. 283. 284. 286.
Luna puellae imagine expreſsa. 90. cur ſerpenticincta in Tabulis Mithriacis. 102. *Salutaris* dicta. 104. 105. Aeternitatis ſymbolum. *ibid.* eam incolere animas defunctorum credidere. 122. 123. 124. cur Nuptiarum fautrix, et praeſes Dea. 159. 160. 161. ei biga adtributa. 128. *equorum amans* dicta. *ibid.* cur ei ſerpentes conveniant. 103. 104. 105.
Lunulis falcatis columbae inſiſtentes in nuptiali Gemma. 158. 159. 160. 161.
Lupus caeleſtis. 73. 74.
Lyra caeleſtis. 77.

MAbillonius laud. 79.
Maffeius Marchio Scipio laudatus. 119.
Magici characteres. 216. 217. 218.
Magorum adoratio Pueri Ieſu. 246.
Mamachius F. Thomas Dominican. laud. 236.
Manes, et Genii pari ritu culti ab antiquis. 131.
Manes Dii dicti Defuncti. 145.
Mannius Dominicus Maria laudat. 249.
Marangonius Io. Canonic. laud. 289.
Marcionitarum, et aliorum Haereticorum impia doctrina. 94. 95.
Marii Simonis obſervationes Aſtronomicae. 23.
Marina corpora in ſummis montibus circa Mediterraneum. 41.
Marinis monſtris per Oceanum vectae Defunctorum animae. 121. 124. 125.
Martis armatura. 146.
Martyribus ſacrum Chriſti Monogramma adſignatum. 240. 241. 245. Sanctis tributa palma. 243.
Maſsa Tudertium. 226.
Mauretania Atlantis patria. 26. 27.
Mediterraneum mare. 41.
Membris humanis litterae adtributa a Marcionitis. 95.
Menſa Iliaca inluſtrata. 102.
Menſae luſoriae. 272. 273. et *ſeq.*
Mercurii genus. 11.
Mercurius Atlantem adit. 34. Criophorus. 84. gregum praeſes, et ſtabulis pecorum. 85.

Migrationes frequentes populorum fabulas invexere. *9.* 10.
Minervae Serpens. 77. inter ſidera conlocatus. *ibid.*
Moera filia Atlantis. 24.
Monogramma Chriſti Domini cum Sole, et Luna. *91.*
Monogramma Chriſti Domini in anulis ſacris. 240. quando uſurpatum. 241. 242. 243. fuſus. *ibid.* cur in Lucernis; ex palmis confectum; coronatum, ornatum aſtris. *ibid.* et 244. in armis militum. *ibid.* in Vaſculis vitreis Chriſtianorum inter aſtra, elevatum et exaltatum. *289.*
Monroy Monachas Caſin. laud. *194.*
Mons Atlas deſcriptus. 33. 35. ubi ſitus. *ibid.*
Montfauconius laud. *79.*
Motus principia ex Ariſtotele. 15.
Muſeum Caeſareum. *126.* 188. Regis Chriſtian. 125. Etruſcum. *179.* Panormitanum. *194.* Veronenſe. *119.* Arrigonianum. 210. Oliverium Piſauri. *236.* Victorium Romae. 282. Paſſerianum. *129.* *179.* Gorianum. *290.*
Mythologia Atlantica. *9.* 10. 11. 12. multis ambagibus involuta. *ibid.*

NAvis Argo. 51.
Nemauſi Templum antiquum. 142.
Nemeſis amicus cycnus. *63.*
Nemorenſis Rex in ſacris Dianae Erycinae. *179.*
Nilus, et Oceanus. *66.*
Nilus cum copiae cornu; Aegypti numen beneficum. *167.* *168.* cum loti flore: eius exceſsus, et receſsus. 168. *169.* in Gemma Abraxea expreſsus inluſtratur. *a pag.* *165.* *ad* 170.
Noctem Chriſtus ſanctificavit, et eius exemplo Chriſtiani. *190.*
Noctis Deae imago. 184. cum face, eius veſtis. *ibid.* et 185. peplus. *ibid.* Noctis diviſio apud Veteres. *ibid.* cum Luna in fronte. *186.* divini honores Nocti tributi. *ibid.* inter Deos Inferos habita. *ibid.* eius ſoboles. 187.
Nox nuptiarum amica. *159.*
Nomina primitiva; eorum perturbatio. 17.
Numina ſerpenticincta quid ſignificent. *176.*
Nun Chriſtus a Baſilidianis adpellatus. *93.* *94.*
Nuptialia ornamenta, quae. *159.* *160.* *161.*
Nuptiarum ſymbola auſpicatiſsima quae. 158. *159.* *160.*

OCeanus cur omnium rerum pater. *9.* 10.
Oceani tranſvectione purgatae defunctorum animae. 121. 122.
Oceani inſula Atlantica. 40. 41.
Ochus Phoenix Philoſophiae auctor. 27.
Oliverius de Abbatibus Hannibal laud. 135. 214. *a* *236.* *ad* 250. eius Muſeum. *129.* *179.* edita Opera, et edenda. 245.
Olmucienſes Socii laudati. *99.*
Ophitarum, et aliorum Haereticorum errores. 108. et *ſequent.*
Optice non ignota Antiquis. 188.
Orbis caeleſtis ſub pede Auguſti. 151.
Orgia Bacchi ad purgationem. 187.
Orion. 48. Dianae Comes. *66.*
Orpheus in picturis Chriſtianorum. 240.
Oſculati anuli Epiſcoporum. 241.
Oſiridis imperium. 40.

PAlatino in monte quae Auguſto dedicata. 152.
Palmae, quibus Columbae in Chriſtianorum monumentis inſiſtunt. 248. *249.*

Palmis confectum Monogramma Chriſti. 242.
Pandora Dea. 10.
Pantheae figurae Deorum. 177.
Panthei Dii apud Romanos. 107. 108. 109.
Pantheus Deus Baſilidianorum, et adſeclarum. 217. 218.
Parentationum ritus. 130.
Pariſienſis Academiae Hiſtoria. 57.
Paſtoris Boni imago Mercurio Criophoro ſimilis. 84. 87. 88. 90. et *ſeqq.*
Patavinae ſortes. 270.
Patena Graecorum ornata ſtella. 230. 231.
Paulius Sebaſtianus laud. 230. 231.
Pedis figura ſigilla etiam veterum Chriſtianorum. 249.
Pegaſus. 64. Pegaſo vectae in Caelum animae Auguſtorum. 126.
Perſarum religio ſerpenticinctos Deos invexit. 102.
Perſeus. 61. eius fabula. 11. eius adventu trepidat Atlas. 33.
Perſonae ſcaenicae in Vaſculis Etruſcis. 290.
S. Petri Cathedra. 226. cur primatum obtinet. 228.
Philoſophi Atlantici. 27.
Phryxi fabula. 64.
Picturae Coemeteriorum. 240.
Pintius Ioſeph Antonius laud. 286.
Pinus ſacra Deûm Matri. 132. 133.
Piſaurenſe ſtadium. 286.
Piſaurenſium dolia vinaria. 134. 135. 136.
Piſces, et anchora emblemata Chriſtianorum. 91. 92. 93.
Piſces in tabernis vendi ſoliti. 207. 208.
Piſcis Boreus. 64. Auſtralis. 67.
Piſcis Ieſu Chriſti, et Fidelium imago, et ſymbolum. 225. 239.
Piſis Cathedra S. Stephani Papae, et Mart. 226.
Planetae Sol, et Luna. 85.
Pleiades, ſeu Vergiliae. 43. 65.
Pleion Oceani, et Tethidis filia. 21.
Pluralitas Atlantum, et tot Herculum, et Deorum unde. 13.
Pocula Aſtrifera. 287.
Pocula Veterum in pompis, conviviis, et ſacris adhibita. 283. 284.
Poli Boreus, et Antarcticus. 49.
Pollux. 66.
Polus in Atlante ubi conlocatus. 52. 53.
Polus Arcticus quot gradibus conſtabat apud Antiquos. 53. 54.
Pondera tabernaria. 206. 207.
Potus oblatio in ſortibus. 268.
Praeneſtinae ſortes. 271.
Pronubi anuli, qui. 237. 238. 239.
Proſerpinae nuptiae. 159. 160.
Providentia Dei Fortuna adpellata. 258.
Pythagoricae ſortes. 276.

QVirinianum Diptychon. 162. 178.

RAius Flaminius Poeta nobilis. 285.
Ravennae antiqua monumenta. 144. 147. 148.
Ravennates Sarcophagi. 91.
Regum Iſraël ſortes. 260.
Religionis Chriſtianae primitivae ſymbola. 93.
Rhea Dea. 10.
Roma Dea quomodo expreſſa. 144. 145.

SAcellum Auguſti deſcriptum. 153.
Sacerdotes Aegyptii quomodo expreſſi. 175. 176.
Sacerdos Dianae Erycinae ſe ſacrificans. 179.
Sacra Deûm matris in initiatorum Vrnis. 132. 133.
Saeculare Carmen cur cantatum. 85.

Sagittarius caeleſtis. 75.
Sagittis uſi Veteres pro ſortibus. 267.
Sarcophagorum Chriſtianorum emblemata. 91.
Scorpius caeleſtis. 73.
Scriniolum tabernarium. 208.
Sculptor Globi Farneſiani forte in ora Tarentina verſatus. 53. 54. 65. et in *ſequent.*
Scyphi antiqui vitrei pictura. 281. 282. 283. et *ſequent.*
Scyphis Heroes picti, et ſculpti, eorum pugnae, geſta, fortia facta. 284. 385. 286.
Scyphus argenteus ab Anacreonte deſcriptus. 285.
Secta Atlantica. 27.
Sedes ſacrae in Eccleſiis. 224. et *ſeqq.*
Senatus erat Caeſares inter Deos referre. 146. 147.
Septentrionalis regio apud Aſtronomos veteres. 54.
Sepulcra cur Bacchanalia frequenter exhibeant. 187. veterum Chriſtianorum aſtris ornata. 345. Genios praeferunt. 247.
Serpens Deorum brachio circumvolutus. 103. defuncti Genius. 130. 131. Aeternitatis ſymbolum. 105. 132. quid ſignificet. 176.
Serpentarius qui. 72.
Serpentes cur Iſidi tributi. 101. 102. et *ſequent.* in Gemmis Magicis cur tam frequentes. 109.
Serpentum ſpecie Dii ab Antiquis culti. 101. 102. 103. 104. eorum cultus apud Aegyptios. 178. 180.
Sidera petere creditae defunctorum animae. 120. 121. incolere animas defunctorum credidere. 122. 123. 124. in Chriſtianorum monumentis. *a pag.* 236. *ad* 250. laudant Deum. 288.
Siderum curſum primus Atlas deprehendit, qui Herculem docuit. 26.
Sidus Divinitatis ſymbolum in Iulio Caeſ. et Auguſto. 148.
Signa Globi Caeleſtis. 47. 48. nobis oppoſita non noverunt Antiqui. 50. 51. in Vaſculis argenteis antiquis ſculpta. 285. 286.
Signatorii anuli veterum Chriſtianorum. 238. eorum epigraphe. 239.
Silentiarius dictus anulus Epiſcoporum. 241.
Siſtri uſus in ſacris. 168. 169.
Siſtrum quid apud Aegyptios ſignificet. 103. 104.
Sitella pro ſortibus. 273. urna, et hydria. *ibid.*
Sodales, Sacerdotes, Antiſtitae in honorem Auguſtorum. 149.
Sol, et Luna humana ſpecie in Sarcophagis Chriſtianorum. 288.
Sol iuvenis imagine expreſsus. 90. eo ſymbolo Ieſus Chriſtus praefiguratus. 246.
Solſtitium Antiquorum. 55. 56.
Sortes veterum Chriſtianorum. 255. cum litteris, et Cruce Dominica. *ibid.* de earum origine, uſu, etc. *uſque ad pag.* 278. frequens apud Hebraeos ſortium uſus. 260. Reges ſortito electi: item Sacerdotes, et Levitae. *ibid.* et 261. ſuperſtirioſe ab Ethnicis uſurpatae. 261. Sortes Lyciae, Germanicae, Lacedaemoniae, Syracuſanae, Italicae. *ibid.* Sortes Indorum. 261. Sortes veterum Chriſtianorum. 261. Apoſtolorum. *ibid.* et 262. Patriarcharum, Epiſcoporum. *ibid. et ſeq.* Sortes aliae diviſoriae, aliae conſultoriae, aliae divinatoriae. 263. et *ſequent.* Conſultoriae in uſu apud Chriſtifideles. 264. Leges in uſu Sortium ſervandae. *ibid.* Sortes quae ſuperſtitioſae, et vetitae. 266. 267. Sortes per gallum, aream, ſagittas, virgas, ligna: per oblationem potus. *ibid.* et 268. 269. Teſſerae pro ſortibus vel litteratae, vel ſymbolo inſignitae. 272. 273. menſa luſoria: fritillus ad ſortes iaciendas. *ibid.* ur-

urnae, hydriae, et ſitulae uſus in ſortibus. 273. 274. item galeae Heroicis temporibus. 274. 275. in linteaminibus, et taeniis. 275. Apoſtolicae ſortes. 276. 277. Sortes per Codices ſacros. 277. Sortes per aream miſſo gallo, qui grana depaſceret. 267. Sortes, ſive teſſerae ex argilla. 273. Sortes Gorgoneae. 273. Caeritum. *ibid.* Meſſeniae. 274. Sortes Sanctorum. 277. Africanae Eccleſiae. *ibid.*

Sortitum imperium inter Deos. 259.

Sphaera, eius uſus. 47. 48.

Sphaera recta, et obliqua. 48. 49.

Sphaera verſatilis in uſu apud Antiquos. 282. 285. 286.

Sphaerae antiquae proſpectus. 56. 57.

Spiritus Sanctus Columbae ſpecie. 247.

Stella inter ſymbola Divinitatis Caeſarum. 148. Chriſtus Ieſus deſignatus. 231. inter hieroglyphica veterum Chriſtianorum. 245. 246.

Stellae Noctem ornantes. 195. 196. in Calicibus vitreis Chriſtianorum quid ſignificent. 287. 288. quid cum imagine Salvatoris. *ibid.*

Stellarum adparitiones. 23.

Stellionatus quid. 177.

Symbola antiquorum Chriſtianorum. 90. 91. 92. 239. 240. Symbola ſacra veterum Chriſtianorum quae ſint; inluſtrantur. *a* pag. 236. *ad* 250.

Symbola Deorum ſimul congeſta Deos Pantheos conficiunt: horum origo. 108. 109.

Symbola teſſerarum luſoriarum. 272. 373. et *ſeq.*

TAbellae Sortium veterum Chriſtianorum. *a pag.* 254. ad 278. inluſtratae.

Taberna ſalſamentaria in Gemma ſculpta. *a pag.* 203. *ad* 210.

Tabernarum inſignia. 208. 209.

Taigetes ex Atlanticis fabulis. 10.

Tali luſorii, laterum Canicula, Cous, ſive Venus, Chius, Senio. 269. Tali in nummis, urbis inſignia. *ibid.* tali cum punctis. *ibid.* et 270. et *ſequent.* in ludo: item eorumdem Talorum uſus. 274. 275. 276. et *ſequent.*

Taurus caeleſtis. 65. Europae in Cretam ductor. *ibid.*

Tegulae ſepulcrales. 129.

Telamon dictus a Latinis Atlas cur. 16.

Telamones pondera ſuſtinentes apud Architectos. 43.

Tellus Dea coram Iove. 197. 198.

Teſſerae luſoriae ex argilla. 273.

Teſſerae luſoriae Chriſtianorum inluſtratae. *a pag.* 254. ad 278.

B. Theodora Alexandrina uſa ſortibus. 277. 278.

Theologiae Ethnicae arcana. 9. 10.

Thetis Deorum mater. 10.

Thronus ſacer. 222.

Ticonis obſervationes. 23.

Titanum bellum adverſus Iovem, 45. et eorum ſupplicium. *ibid.*

Tranſvectio animarum defunctorum ad Elyſios. 117. et *ſeq.* ad 136.

Tripolemi dracones. 72.

Tropicorum diſtantia apud Antiquos. 54. 55.

Typho Aegyptiorum infeſtum numen. 215.

Typhonis Gigantis iram quomodo effugit Venus. 63. 64.

VAſcula Etruſcorum picta quanto ſtudio explicanda. 127.

Vaſcula Homerica, in quibus Heroes, et eorum geſta. 284. 285. 286.

Vaſcula vitrea Chriſtianorum. 88. 289. 290.

Vaſculorum Etruſcorum picturae. 274.

Va-

Vaſculum fagineum Virgilianum. 285.
Veneris Stella divinum genus indicans in Iulio Caeſare, et Auguſto. 148. eius ornamenta. 162.
Venus quando piſcis figuram ſuſcepit. 64. 65.
Vernaccia Fridericus laud. 196.
Veſtes aſtris diſtinctae. 290. litteratae veſtes. *ibid.*
Victores Ludorum Circenſium donati poculis. 283. 286.
Victorius Franciſcus Commendator laud. 134. 195. 253. 258. 278.
Vior flumen. 13.
Virgae adhibitae in ſortibus. 267.
Virgilianae ſortes. 276.
Virgilius Aſtronomiae peritus. 46. 47.
Virgo caeleſtis. 68.
Vitrarii Artifices. 284. 285. 286.
Vitrea Vaſcula Chriſtianorum. 88.
Vrbevetana Hierotheca. 241.
Vrna ſortium. 273. 274. hydria, ſitella. *ibid.*
Vrſae in Atlante Farneſiano. 53.
Vvarum botri in Chriſtianis Monumentis quid ſignificent. 246.

ZAcharias Soc. Ieſu laud. 215.
Zamolxis Philoſoph. auctor. 27.
Zanettius Hieronymus Venetus laudatus. *a pag.* 173. *ad* 180.
Zodiacus cum ſignis ſculptus in numis Antonini Pii, et Severi. 44. 46. cur in numis Imperatorum ſculptus. *ibid.* apud Antiquos. 53. 54. 55. 56. *rationalis*, et *ſenſibilis*. 57. in caeleſti orbe ſub pede Auguſti. 151.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA

CVIVS AVXILIO OPVS REGIO PERMISSV
ET PRAESIDVM ADPROBATIONE
FLORENTIAE IN TYPOGRAPHIO ALBIZINIANO
EXCVSVM ABSOLVTVMQVE
EID. DECEMBR. ANNO IVBIL. S. CIϽ. IϽ. CC. L.
SVMTIBVS AVCTORIS

Ex Manilio Lib. V. verſ. 414.

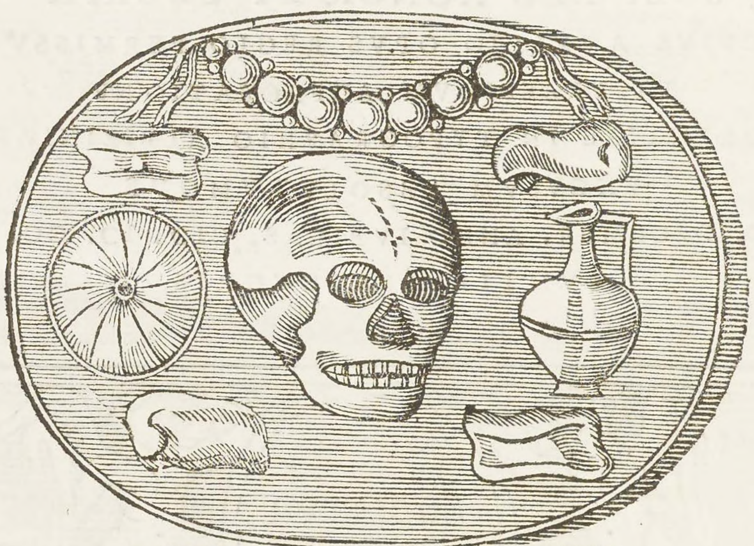
ERRATA CORRIGE

Ni tamen dum excuderentur correpta fuerint.

Vol. I. §. VIII. Praefat. ſcribe *Syllabo*, *quem*

Vol. II. *Pag.* 5. *v.* 6. ob oculis *lege* ob oculos 46. *v.* 4. quop *l.* quod *v.* 13. *Berecyntha* l. *Berecynthia* 52. *v.* 11. Lactanctius *l.* Lactantius 58. *v.* 20. quem quum *l.* quod quum 64. *v.* 6. ſaluti pedes *l.* Saluti pedes 119. *v.* 11. Eglog. x. *l.* Eclog. x. 183. *v.* 14. ſeulptura *l.* ſculptura 242. *v.* 25. Sicophantis *l.* Sycophantis.

Vol. III. *Pag.* 18. *v.* 8. *Sicyionis* l. *Sicyonus* 34. *v.* 1. *parui* l. *parvi* 103. *v.* 16. *tameſcentibus* l. *tumeſcentibus* 125. *v.* 3. *vixerit* l. *vixerint* 133. *v.* 29. Suo praeterea *l.* Sua praeterea 142. *v.* 25. in quibus plurima *l.* in quibus frequens 224. *v.* 2. Arrianorum *l.* Arianorum *v.* 27. ſedebant *l.* ſedebat 228. *v.* 26. *gravatae* l. *gradatae*.

GEMMÆ ——— MAGNITVDO

Ex Gemma antiqua Muſei Victorii

ARS LONGA VITA BREVIS

CHAR-

CHARTARVM SERIES

SIVE REGESTVM IN SINGVLIS VOLVMINIBVS

VOLVMEN I.

Aſteriſci * ** *** ſigna . § §§ Folia *9*. Tabulae CC. aeri inciſae poſt Praefationem inſerendae.

VOLVMEN II.

a. b. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii KF Ll Mm Nn Oo Pp Qq. a b c. Folia *86*. cum dimidio.

VOLVMEN III.

a. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq. Folia *79*.

Omnes ſunt duerniones , praeter *** c Qq

Tabulae VI. Atlantis Farneſiani poſt pag. 80. in Vol. III. inſerendae.

In toto Opere typographica Folia ſunt CLXXIV. cum dimid. His addenda Folia , quibus Voluminum frontes ornantur , et Folia centum , in quibus *Gemmae Aſtriferae antiquae* ſcultae ſunt ; quae omnia conficiunt folia CCLXXXI. cum dimidio.